

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

Απόστολος Πούλιος

Οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις
στα μυθιστορήματα
του
Νίκου Καζαντζάκη

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΑΘΗΝΑ 2021

Απόστολος Πούλιος

Οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις στα μυθιστορήματα του Νίκου Καζαντζάκη

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: Αμαλία Μόζερ	
ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Αμαλία Μόζερ Μαρία Ιακώβου Άννα Χρυσογέλου-Κατσή	
ΕΠΤΑΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:	
Θανάσης Αγάθος	Γιάννης Ξούριας
Μαρία Ιακώβου	Ελένη Παναρέτου
Πηνελόπη Καμπάκη-Βουγιουκλή	Νικόλαος Παντελίδης
Αμαλία Μόζερ	

Copyright© , **Απόστολος Πούλιος, 2021.**

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ABSTRACT

The object of this doctoral dissertation (PhD thesis in Linguistics) on “The Neological Compound Words in Nikos Kazantzakis’ Novels” is broader and deeper than it may seem at first sight, since it is about multiple inextricably interwoven specific issues which are the following: **1)** Nikos Kazantzakis, a modern Greek writer, who is internationally famous, widely acknowledged as a classic literary figure and almost unclassifiable, with an idiosyncratic language. **2)** Kazantzakis’ language, which is not fully studied. **3)** The extensive variety of Kazantzakis’ language characteristics, which are directly or indirectly related to his linguistic creativity in coining new compounds and using them in his novels. **4)** The study of Kazantzakis’ Greek language in eleven of his novels excluding two other novels which were written in French and translated into Greek by two other Greek writers. **5)** The philosophical Kazantzakis’ “metalanguage”, that is his ideology not only about language in general, but also specifically about his own language, and its impact on his inventing and using the neological compound words in his novels. **6)** Two language processes (“compounding” and “neology”) and their language products (“compounds” and “neologisms,” respectively), the proposed classifications of compound words and the realization of the relevant linguistic theory in typical examples drawn from the whole corpus of Kazantzakis’ novels compound words and neological compound words. **7)** The research work for every one of these compound words of that corpus in an official archive of Greek dialects, in order to ascertain the following two questions: **a)** Which of these compounds used by Kazantzakis are not created by him and where in particular did he discover them (thus, they are “non neological”, but taken from some Greek dialects and idioms or from other Greek writers)? **b)** Which of them that do not exist in this archive are probably coined by Kazantzakis or found by him in other unknown sources (thus, they are “neological”)? **8)** The study of any further possible classification of those neological compound words in subcategories by using as criterion the way Kazantzakis created them (that is, by “first degree” or “second degree” compounding). **9)** The modern “semantic,” “syntactic,” and “grammatical” classification of these neological compound words. **10)** The research about the evolution and the role of these neological compound words in each one of his eleven novels written in Greek.

Therefore, this doctoral dissertation is a special collaboration between Linguistics and Modern Greek Philology focusing on four basic interrelated research

“keystones”: **a)** compounding and compounds, **b)** neology and neologisms, **c)** Kazantzakis’ metalanguage, and **d)** Kazantzakis’ novels, his language characteristics in these novels as well as in his whole work, and mostly his language inventing, in other words, his neological ability in coining and using newly formed compound words in his novels written in Greek. Hence, our goal is to study these issues, in an original way, and to use them as suitable interpretative “threads,” in order to get a full insight into our object. Also, our basic method is to present the relevant linguistic theory and the four aspects of Kazantzakis’ metalanguage, and then, to see how they apply in practice to his language and metalanguage, and to the neological compound words in his novels. This method is reflected on the structure of this doctoral dissertation. In the Preface, we explain the reasons for choosing our object. In the Introduction, we try to determine what this object is, we summarize the several opinions of those who have already studied Kazantzakis’ language in general, and more specifically, the language in his novels, and we present the method and the structure of this work. The main part of this thesis is divided into four chapters. In the first two chapters, we present the linguistic theory of compounding and compounds (Chapter 1) and of neology and neologisms (Chapter 2). In Chapter 3, we present Kazantzakis’ language ideology concerning language in general, and especially his language as a whole, and in addition, the language in some of his works. In Chapter 4, we move on from theory to practice. Specifically, in the first three parts, we use the relevant linguistic theory to analyze typical examples drawn from the created corpus of compound words in Kazantzakis’ novels, to express some general observations about these neological compounds, to criticize each one of the four aspects of Kazantzakis’ metalanguage, and finally, to comment on their relation to the creation and the use of the neological compound words in his novels. In the last part of Chapter 4, we present in detail the original research we undertook, not only at the “Research Centre for Modern Greek Dialects – The Historical Dictionary of Modern Greek” (which is under the jurisdiction of the Academy of Athens), but also our research on Kazantzakis’ eleven Greek novels, in order to find the compounds, to create the corpus of compound words, to classify them into categories, to comment on them, and to observe the evolution and the role of the ascertained neological compound words of this corpus. In the Conclusion, we try to determine the specific originality of this dissertation, we recapitulate our statistical research findings, and we summarize how the four aspects of Kazantzakis’ metalanguage were actualized by successfully coining and using these words. Furthermore, we look into the

extensions of our research by proposing specific ways in which it can be continued in the future, along with some practical implications in several fields. At the end of the dissertation, there is the Bibliography (Greek and Foreign) categorized in: **1)** “Bibliography on compound words and neologisms” and **2)** “Bibliography on Kazantzakis.” The separate volume titled: “Appendix for the original research of this doctoral dissertation” consists of 2 parts: **1)** “The four categories (according to their origin) of the compound words in Kazantzakis’ eleven Greek novels” (with the full details of this research) and **2)** “The neological compound words used in the dialogue parts in Kazantzakis’ eleven Greek novels (with the full details of this research).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	1
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΑ ΣΥΝΘΕΤΑ:	
Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ	32
1.1. Ένταξη και ορισμός της σύνθεσης και της παραγωγής	32
1.2. Τα όρια μεταξύ παραγωγής και σύνθεσης	34
1.2.1. Μελετητές που τα ονομάζουν όλα σύνθετα	35
1.2.2. Μελετητές που διακρίνουν περισσότερο τα σύνθετα και τα παράγωγα	39
1.3. Ο δείκτης σύνθεσης / το συνθετικό φωνήεν	50
1.4. Η μορφή των συνθετικών μερών: Οι σχέσεις σύνθεσης και μορφολογικών διαδικασιών	51
1.5. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής και της νεοελληνικής σύνθεσης	54
1.6. Ειδικές περιπτώσεις συνθέτων	57
1.7. Ρηματικά σύνθετα	59
1.8. Χαλαρά πολυλεκτικά σύνθετα	61
1.9. Οι κατηγοριοποιήσεις των σύνθετων λέξεων	62
1.9.1. Γενικές παρατηρήσεις	62
1.9.2. Μορφολογικές κατηγοριοποιήσεις	63
1.9.2.1. Με κριτήριο τη θέση της κεφαλής των συνθέτων	63
1.9.2.2. Με κριτήριο τις δομές σχηματισμού των συνθέτων	65
1.9.2.3. Με κριτήριο τη γραμματική κατηγορία των συνθετικών (Α' συνθετικού και Β' συνθετικού)	67
1.9.2.4. Με κριτήριο τον αριθμό των λέξεων που αποτελούν τα σύνθετα	72
1.9.3. Σημασιοσυντακτικές κατηγοριοποιήσεις	74
1.9.3.1. Η παραδοσιακή κατηγοριοποίηση	74
1.9.3.2. Η σύγχρονη κατηγοριοποίηση γενικά για όλα τα σύνθετα	76
1.9.3.3. Η σύγχρονη κατηγοριοποίηση ειδικά για τις τρεις βασικές γραμματικές κατηγορίες (Όνομα, Επίθετο, Ρήμα)	79
1.9.4. Ανακεφαλαίωση όλων των κατηγοριοποιήσεων	83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΑ ΝΕΟΠΛΑΣΤΑ ΣΥΝΘΕΤΑ:

Η ΝΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	86
2.1. Νεολογία	86
2.1.1. Ορισμός και είδη της νεολογίας	86
2.1.2. Γλωσσολογικές προσεγγίσεις της νεολογίας	91
2.1.3. Νεολογία και γλωσσική αλλαγή	92
2.1.4. Νεολογιογόνοι τομείς	93
2.2. Νεολογισμός	93
2.2.1. Ορισμός και είδη των νεολογισμών	93
2.2.2. Χαρακτηριστικά, αποδεκτότητα, λεξικά και τυπολογίες των νεολογισμών	98

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ:

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ	100
3.1. Οι απόψεις του Καζαντζάκη για τη γλώσσα γενικά	101
3.1.1. Η γλώσσα και οι λέξεις (περιορισμοί και δυνατότητες)	101
3.1.2. Το ελληνικό γλωσσικό ζήτημα (καθαρεύουσα και δημοτική)	113
3.2. Οι απόψεις του Καζαντζάκη για τη δική του γλώσσα	122
3.2.1. Τα χαρακτηριστικά της γλώσσας του γενικά	122
3.2.2. Τα χαρακτηριστικά της γλώσσας ορισμένων έργων του (πρωτότυπων και μεταφραστικών)	129

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΕΟΠΛΑΣΤΩΝ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΩΝ 11 ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΩΝ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

4.1. Ανάλυση αντιπροσωπευτικών παραδειγμάτων από το corpus των σύνθετων λέξεων των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη με βάση τη γλωσσολογική θεωρία για τα σύνθετα	141
4.2. Παρατηρήσεις για την εφαρμογή της γλωσσολογικής θεωρίας για τη νεολογία και τον νεολογισμό στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη	151
4.3. Σχόλια για την πραγμάτωση της γλωσσικής ιδεολογίας του Καζαντζάκη στη δημιουργία και στη χρήση των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του	154
4.4. Πρωτότυπη έρευνα για τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη	181

4.4.1. Οι τέσσερις κατηγορίες (ως προς την προέλευση) των σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη	182
4.4.2. Η σημασιολογική και γραμματική κατηγοριοποίηση των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη	201
4.4.3. Η εξέλιξη και ο ρόλος των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων σε κάθε ένα από τα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη	234
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	253
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	278
1. Βιβλιογραφία για τις σύνθετες λέξεις και τους νεολογισμούς	278
2. Βιβλιογραφία για τον Καζαντζάκη	286
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ ΕΡΕΥΝΑ	
ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ	
(αυτόνομος τόμος: 208 σελίδες)	
1. Οι 4 κατηγορίες (ως προς την προέλευση) των σύνθετων λέξεων των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη	316
2. Οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις που χρησιμοποιούνται στα διαλογικά μέρη των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη	503

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας διδακτορικής διατριβής, συχνά ρωτήθηκα και συχνότερα αναρωτήθηκα γιατί άραγε ασχολήθηκα με το δεδομένο θέμα. Πολλοί με ρωτούσαν συχνά αν είμαι Κρητικός, υπονοώντας έμμεσα τη λανθασμένη άποψη ότι η γλώσσα του Καζαντζάκη είναι δήθεν η κρητική ιδιοματική γλώσσα, και οι περισσότεροι, όταν τους απαντούσα αρνητικά, με κοίταζαν έκπληκτοι, προφανώς, επειδή περίμεναν ότι μόνο ένας Κρητικός θα μπορούσε να ασχοληθεί με τη γλώσσα αυτού του συγγραφέα. Από υποσυνείδητη αντίδραση σε αυτό το στερεότυπο, θέλησα λοιπόν να το ανατρέψω και, όντας μη Κρητικός, αλλά θαυμαστής του συγγραφέα και γλωσσολόγος, θέλησα να πρωτοτυπήσω. Άλλοι μου έλεγαν ότι ο Καζαντζάκης ήταν άθεος και ότι είχε αφοριστεί από την Εκκλησία της Ελλάδος και, όταν τους απαντούσα αρνητικά και στα δύο, έμεναν κατάπληκτοι. Ακόμα, το γεγονός ότι συκοφαντήθηκε πολύ και πολεμήθηκε άδικα από το συντηρητικό ελληνικό κατεστημένο με συγκίνησε και με έκανε να τον συμπαθήσω ακόμα περισσότερο και να θελήσω να τον ανακαλύψω σε μεγαλύτερο βάθος και πλάτος. Επίσης, κάποτε μου συνέβη ένας σκηνοθέτης του θεάτρου, σαν με άκουσε να αναφέρω ότι η διατριβή μου αφορά τον Καζαντζάκη, να μου αντιτείνει την άποψη ότι δεν έχει μείνει τίποτα που να μην έχει μελετηθεί σχετικά με τον Καζαντζάκη και άρα τι άλλο πια βρήκα εγώ να ασχοληθώ με αυτόν και, όταν του είπα το θέμα μου, άρχισε να τον επαινεί. Επιπλέον, άλλοτε, διαπίστωνα ότι οι εσφαλμένοι μύθοι ακόμα και γύρω από έναν τόσο μελετημένο συγγραφέα είναι μέχρι και σήμερα πολύ ανθεκτικοί όχι μόνο σε συντηρητικούς αλλά και σε προοδευτικούς ανθρώπους, και, άλλοτε, βεβαιωνόμουν ότι υπήρχαν πάρα πολλοί άνθρωποι που τον εκτιμούσαν και τον σέβονταν και που συγκινούνταν και γοητεύονταν με τη γλώσσα του και ειδικά με τις πρωτότυπες και εκφραστικές σύνθετες λέξεις του, συχνά ζητώντας μου να τους αναφέρω παραδείγματα. Σίγουρα, όλα αυτά ενίσχυαν την προσπάθειά μου να μελετήσω ένα θέμα δύσκολο μεν, ενδιαφέρον δε, όχι μόνο για μένα, μα και για πολλούς άλλους. Τέλος, δεν θα ξεχάσω τι μου απάντησε με χιούμορ ο Πάτροκλος Σταύρου το 2010, όταν, ξεκινώντας τη συλλογή του υλικού μου, επισκέφθηκα τις εκδόσεις Καζαντζάκη και του είπα το θέμα μου: «*Καλά του κάνετε!...*».

Ακόμα, είχα βιοματικούς και προσωπικούς λόγους για αυτή τη διεξοδική ενασχόληση. Αρχικά, ήταν το εφηβικό μου ξάφνιασμα και ο έντονος θαυμασμός μου για τη γλώσσα της μετάφρασης της *Ιλιάδας* από τον Καζαντζάκη και τον Κακριδή και

κυρίως για τις απρόσμενες και μαγευτικές σύνθετες λέξεις της (π.χ. *ανεμάρπαστα* [λόγια]), και κάπου στο πίσω μέρος του μυαλού μου, ασυνείδητα τότε, κράτησα το ενδιαφέρον μου για τη σύνθεση λέξεων και τις πρωτότυπες και ιδιαίτερες νεοελληνικές σύνθετες λέξεις του Καζαντζάκη. Λίγο αργότερα, πρωτοδιαβάζοντας τα μεταπολεμικά καζαντζακικά μυθιστορήματα, γοητεύτηκα όχι μόνο από το οξυδερκές και στοχαστικό περιεχόμενό τους αλλά και από τη μοναδική και συναρπαστική γλώσσα τους και ιδίως από τις πολλές σπάνιες και ευφάνταστες σύνθετες λέξεις τους. Χρόνια αργότερα, μετά τις προπτυχιακές και τις μεταπτυχιακές σπουδές μου και ειδικά όταν σκεφτόμουν πιθανά προτεινόμενα θέματα για διδακτορικό στη Γλωσσολογία, η μνήμη μου μού επανέφερε τις παραπάνω εφηβικές αναγνωστικές μου αναμνήσεις και πρωτοδιατύπωσα το θέμα, θεωρώντας το αρχικά πολύ τολμηρό και χωρίς τύχη. Σίγουρα, καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του θέματος έπαιξαν τόσο η ιδιαίτερη και εφηβική αγάπη μου για αυτόν τον Νεοέλληνα συγγραφέα και άνθρωπο και ιδίως τα κορυφαία μυθιστορήματά του, όσο και το αυξανόμενο φιλολογικό, γλωσσολογικό και προσωπικό μου ενδιαφέρον για τη σύνθεση, τις σύνθετες λέξεις, τη νεολογία και τους νεολογισμούς, ιδίως μάλιστα από τη στιγμή που ανακάλυψα τη δημιουργική μου ικανότητα να πλάθω δικές μου σύνθετες λέξεις σε σατιρικά κείμενα.

Έτσι, απρόσμενη χαρά μού έδωσε το 2009 η άμεση θετική απάντηση της Καθηγήτριας Γλωσσολογίας του ΕΚΠΑ κυρίας Αμαλίας Μόζερ (επιβλέπουσας της πτυχιακής μου εργασίας στη Σημασιολογία), όταν της είπα τη σκέψη μου, όπως και η επίσημη αποδοχή της σχετικής πρότασής μου από τον Τομέα Γλωσσολογίας και τον Τομέα Νεοελληνικής Φιλολογίας του ΕΚΠΑ τον Απρίλιο του 2010, με Επιβλέπουσα Καθηγήτρια την κυρία Μόζερ και με μέλη της Τριμελούς Επιτροπής την Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Γλωσσολογίας κυρία Μαρία Ιακώβου (μέντορά μου στο μεταπτυχιακό μου για τη Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας και επιβλέπουσας της διπλωματικής μου εργασίας) και την Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας κυρία Άννα Χρυσογέλου-Κατσή (άγνωστη μου τότε, αλλά αμέσως άψογο καθοδηγητή και σταθερό και συνεπή συμπαραστάτη και εμψυχωτή μου). Και οι τρεις τους με τίμησαν με την αμέριστη εμπιστοσύνη τους, με καθοδήγησαν καίρια και με στήριξαν έμπρακτα και ουσιαστικά στο δύσκολο και πολυετές έργο μου. Στην αρχή, ήξερα ότι ξεκινούσα ένα μεγάλο πνευματικό ταξίδι στον “ωκεανό” «Καζαντζάκης», χωρίς να έχω συνειδητοποιήσει όλες τις αυξημένες απαιτήσεις και τις πολλαπλές δυσκολίες του εγχειρήματός μου, αλλά δεν έχασα ποτέ την υπομονή και την

επιμονή μου να δουλέψω με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και να ολοκληρώσω αυτή την απόλυτα δική μου πνευματική «οδύσσεια» ως έργο ζωής.

Ξεκίνησα μελετώντας τα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη και τη γλώσσα τους και συγγράφοντας μια σχετική μελέτη, ενώ παράλληλα σημείωνα και κατέγραφα όλες τις σύνθετες λέξεις κάθε μυθιστορήματος. Ακολούθησε η μεθοδική συγκέντρωση και η συστηματική μελέτη της τεράστιας βιβλιογραφίας που συνεχώς ανακάλυπτα για τον Καζαντζάκη, ψάχνοντας σε όλα σχεδόν τα σπουδαστήρια της Φιλοσοφικής Σχολής, σε βιβλιοπωλεία και σε βιβλιοθήκες της Αθήνας και της Κρήτης και στο Μουσείο Καζαντζάκη. Μετά τη συγγραφή των πρώτων ενοτήτων για τη γλώσσα του Καζαντζάκη, συνέχισα με τη σχετική γλωσσολογική βιβλιογραφία και συνέγραψα το πρώτο γλωσσολογικό θεωρητικό πλαίσιο. Το καλοκαίρι του 2019, αφού πραγματοποίησα την τρίμηνη έρευνά μου στο Κέντρο Ερεύνης Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων της Ακαδημίας Αθηνών (Κ. Ε. Ν. Δ. Ι.), συνέγραψα το σχετικό Παράρτημα της διατριβής και την πρωτότυπη έρευνα της διατριβής, για την οποία επίσης πραγματοποίησα μια πρόσθετη έρευνα στα μυθιστορήματα αναφορικά με τον βαθμό χρήσης των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων στα Διαλογικά μέρη, συμπληρώνοντας το Παράρτημα με το υλικό αυτής της έρευνας. Στο τέλος, συνέγραψα τα Συμπεράσματα, την Εισαγωγή και τον Πρόλογο.

Ολοκληρώνοντας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου, την εκτίμησή μου και την ευγνωμοσύνη μου στην Τριμελή μου Επιτροπή, για τη διαρκή και ουσιαστική καθοδήγηση και στήριξή τους στο δύσκολο και πολυετές έργο μου. Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω τον Καθηγητή Παναγιώτη Κοντό, ο οποίος το 2007 προώθησε τη βούλησή μου να ξεκινήσω διδακτορικό. Επιθυμώ ακόμα να ευχαριστήσω τους εξυπηρετικούς υπαλλήλους στα Σπουδαστήρια της Φιλοσοφικής Σχολής, στο Μουσείο Καζαντζάκη, στις Εκδόσεις Καζαντζάκη, στην Ακαδημία Αθηνών και σε διάφορα βιβλιοπωλεία και βιβλιοθήκες. Τέλος, ευχαριστώ από καρδιάς τόσο την οικογένειά μου (και ιδίως τη μητέρα μου) για την αμέριστη και συνεχή στήριξή της, όσο και τους ακόλουθους αγαπημένους φίλους και φίλες μου για την ενθάρρυνση, τη συμπαράσταση και κάποτε τη χρήσιμη βοήθεια που μου προσέφεραν: Εύη Τσίκνα, Άννα Φραγκεδάκη, Ευγενία Ντίζου, Γεωργία Παύλου, Μάρα Οικονόμου, Νικόλαο Χαραλαμπίκη, Άρι Λεοντόπουλο, Αντώνη Καρπαθάκη, Μαρία Σουκάκου, Γεώργιο Φιλίππου, Δημήτρη Οικονομίδη.

I. Το αντικείμενο της διατριβής

Το θέμα της παρούσας διατριβής είναι: «Οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις στα μυθιστορήματα του Νίκου Καζαντζάκη». Η επιφανειακή ανάγνωση του τίτλου θα μπορούσε να οδηγήσει κάποιον στην πλάνη ότι αντικείμενό της είναι, απλά και μόνο, οι σύνθετες λέξεις που είναι νεόπλαστες, δηλαδή οι σύνθετοι νεολογισμοί οι οποίοι βρίσκονται στο μυθιστορηματικό του έργο. Εν τούτοις, αν κανείς εμβαθύνει στο υπό εξέταση θέμα, θα αντιληφθεί ότι το αντικείμενο της διατριβής δεν περιορίζεται στο παραπάνω βασικό και κεντρικό ζητούμενο, αλλά είναι και ευρύτερο και βαθύτερο, δηλαδή εντάσσεται σε περισσότερα και σε ουσιαστικότερα λογοτεχνικά και γλωσσολογικά πλαίσια και συμφραζόμενα. Για την ακρίβεια, βρίσκεται στο μεταίχμιο και στο σημείο επαφής της Γλωσσολογίας και της Νεοελληνικής Φιλολογίας, αφού αφορά σε πολλά συναφή και συσχετιζόμενα επιμέρους ζητήματα. Συγκεκριμένα, εδώ μελετάμε τη γλώσσα των 11 ελληνόγλωσσων μόνο μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη από τα συνολικά 13 μυθιστορήματα που έγραψε, διότι τα 2 από αυτά (*Toda-Raba* [*Τόντα-Ράμπα*] και *Le Jardin des Rochers* [*Ο Βραχόκηπος*]) είναι γαλλόγλωσσα και μεταφράστηκαν στα ελληνικά από άλλους συγγραφείς (τον Γιάννη Μαγκλή και τον Παντελή Πρεβελάκη, αντιστοίχως) και όχι από τον ίδιο τον συγγραφέα. Επίσης, αυτό που κυρίως μας ενδιαφέρει στη γλώσσα αυτών των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων είναι οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις τους. Πιο ειδικά, βασικός μας στόχος είναι να μελετήσουμε δύο γλωσσικές διαδικασίες (τη σύνθεση λέξεων και τη νεολογία) και τα γλωσσικά προϊόντα - αποτελέσματά τους (τις σύνθετες λέξεις και τους νεολογισμούς, αντιστοίχως), καθώς και τις κατηγοριοποιήσεις των σύνθετων λέξεων, και, κυρίως, την εφαρμογή της αντίστοιχης γλωσσολογικής θεωρίας σε αντιπροσωπευτικά δείγματα από το σύνολο των σύνθετων και των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη. Επιπλέον, διερευνούμε την πιθανή ύπαρξη κάθε σύνθετης λέξης των μυθιστορημάτων αυτών του Καζαντζάκη σε ένα επίσημο αρχείο νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων, προκειμένου να εξακριβώσουμε αφενός μεν ποιες από αυτές τις λέξεις ο συγγραφέας τις βρήκε αλλού και πού (δηλαδή σε διαλέκτους και σε ιδιώματα ή σε άλλους συγγραφείς –πεζογράφους και ποιητές– ή σε λεξικά, σε περιοδικά και σε εφημερίδες) και άρα πρέπει να θεωρηθούν μη νεόπλαστες και θησαυρισμένες,

αφετέρου δε ποιες από αυτές, ακριβώς επειδή δεν υπάρχουν σε αυτό το αρχείο, φαίνεται πως είτε τις έπλασε ο ίδιος είτε τις βρήκε σε κάποια άγνωστη πηγή και άρα πρέπει να θεωρηθούν νεόπλαστες και αθησαύριστες. Ακόμα, διερευνούμε την περαιτέρω κατηγοριοποίηση αυτών των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων σε υποκατηγορίες με κριτήριο τον τρόπο δημιουργίας τους από τον συγγραφέα, δηλαδή το αν αυτές προέρχονται από πρωτογενή ή δευτερογενή σύνθεση, με άλλα λόγια, αν πρόκειται για δημιουργία μιας εντελώς νέας σύνθετης λέξης ή για δημιουργία μιας παράγωγης σύνθετης λέξης με την προσθήκη κάποιας παραγωγικής κατάληξης σε θησαυρισμένη σύνθετη λέξη. Επιπρόσθετα, εφαρμόζουμε τη σημασιολογική και γραμματική κατηγοριοποίηση αυτών των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων με βάση την πιο σύγχρονη και ολιστικότερη γλωσσολογική κατηγοριοποίηση των σύνθετων λέξεων. Τέλος, διερευνούμε τόσο την εξέλιξη όσο και τον ρόλο αυτών των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων σε κάθε ένα από τα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη, στοχεύοντας στην εξαγωγή σχετικών συμπερασμάτων. Επίσης, παρουσιάζουμε και σχολιάζουμε τη φιλοσοφική «μεταγλώσσα» του Καζαντζάκη, δηλαδή τις θεωρητικές του απόψεις τόσο για τη γλώσσα γενικά όσο και για τη δική του γλώσσα ειδικά και καταλήγουμε στο πώς αυτές τον επηρέασαν στη δημιουργία και στη χρήση νεόπλαστων συνθέτων σε αυτά τα έργα του, συσχετίζοντας τις γλωσσικές του θέσεις με τα ευρήματα της έρευνάς μας. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι το θέμα μας εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο το οποίο άπτεται των ενδιαφερόντων τόσο της Γλωσσολογίας όσο και της Νεοελληνικής Φιλολογίας και καλύπτει ένα ερευνητικό κενό, διότι στην υπάρχουσα βιβλιογραφία για τον Καζαντζάκη εντοπίζονται πολλές μικρές και διάσπαρτες αναφορές στη γλώσσα του (άλλοτε γενικές για τον συγγραφέα και άλλοτε ειδικές για κάποια έργα του), αλλά ελάχιστες ειδικές μονογραφίες και πολύ λίγες σύντομες μελέτες για τη γλώσσα του. Όπως λοιπόν θα δούμε στη συνέχεια αυτής της εισαγωγής, οι μελετητές του Καζαντζάκη αναφέρονται σε πολλά και ποικίλα χαρακτηριστικά της γλώσσας του, τα οποία δείχνουμε ότι συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με το κυρίως εξεταζόμενο εδώ χαρακτηριστικό της, δηλαδή τη γλωσσοπλαστική του ικανότητα στη δημιουργία νέων σύνθετων λέξεων και τη χρήση τέτοιων λέξεων στα μυθιστορήματά του. Ασφαλώς, αντιλαμβανόμαστε ότι ασχολούμαστε με έναν διεθνώς αναγνωρισμένο και κλασικό πια Νεοέλληνα λογοτέχνη ο οποίος όμως (για διάφορους λόγους, αλλά και λόγω της γλώσσας του) συνιστά ξεχωριστή, ιδιάζουσα και σχεδόν ανένταχτη περίπτωση στη Νεοελληνική Λογοτεχνία και παρουσιάζει γλωσσολογικό ενδιαφέρον.

II. Οι απόψεις των μελετητών του Καζαντζάκη για τη γλώσσα του γενικά

Πριν εξηγήσουμε τον τρόπο με τον οποίο πραγματευτήκαμε και συνδέσαμε εδώ όλα αυτά τα ερευνητικά ερωτήματα ως χρήσιμα ερμηνευτικά «νήματα» για τη διεξοδική, πολύπλευρη και πλήρη επιστημονική προσέγγιση του δεδομένου θέματος, είναι χρήσιμο να δούμε συνοπτικά όλα μαζί τα γλωσσικά χαρακτηριστικά του Καζαντζάκη τα οποία επισημαίνουν οι μελετητές του στη βιβλιογραφία, για να συνειδητοποιήσουμε την άλλοτε άμεση και άλλοτε έμμεση σχέση τους με το αντικείμενό μας. Αν επιχειρήσει λοιπόν κανείς να μελετήσει διεξοδικά τη βιβλιογραφία για τον Καζαντζάκη, θα εκπλαγεί αφενός από το τεράστιο μέγεθός της και αφετέρου από το πλήθος των –λίγων μεγάλων και συνήθως μικρών– αναφορών των μελετητών στη γλώσσα του, τόσο γενικά, όσο και ειδικά στα επιμέρους έργα του. Εν τούτοις, είναι δυνατό, αρχικά, να ανακαλύψει κάποιες κοινές ή παρόμοιες θέσεις και αναφορές για τα χαρακτηριστικά της γλώσσας του και, ακολούθως, να προσπαθήσει να τις κατηγοριοποιήσει, να τις ταξινομήσει και να τις συνθέσει. Αυτό ακριβώς επιχειρήσαμε αρχικά και καταλήξαμε σε 20 χαρακτηριστικά της γλώσσας του Καζαντζάκη τα οποία παρουσιάζουμε παρακάτω συνοπτικά.

1^ο) Σχεδόν διαχρονικός δημοτικισμός: Ο δημοτικισμός του, από τη στιγμή που τον ασπάστηκε, μέχρι το τέλος, (όπως και ο μπερξονισμός του) υπήρξε μία σταθερή και διαχρονική συνιστώσα της σταδιοδρομίας του και ο συγγραφέας συνιστά ένα κύριο παράδειγμα του τριπλού δεσμού που ενώνει πολιτική, γλώσσα και λογοτεχνία κατά την εποχή του στην Ελλάδα¹. Σχετικά με τη διαχρονική εξέλιξη της γλώσσας του, άρα, σχετικά με τις διάφορες φάσεις του δημοτικισμού του, σχεδόν όλοι οι μελετητές² (με μία εξαίρεση³) συμφωνούν στα χρονικά ορόσημα και στις αντίστοιχες περιόδους μιας καμπυλόγραμμης γλωσσικής πορείας, η οποία, ενώ ξεκινάει από μια μικτή γλώσσα (καθαρεύουσα και δημοτική) και έναν διστακτικό δημοτικισμό (Α΄ Περίοδος:

¹Βλ. Bien, 1972, 8-9· Bien, 2001, 67· Στεφανάκης, 1983, 77.

²Βλ. Bien, 1972, 8-9, 145-146, 191-192, 252-264· Μπην, 1983, 46, 48, 50· Φραγκόπουλος, 1977, 48-51· Φραγκόπουλος, 1997, 307· Γραμματάς, 1983α, 5-10· Φιλιππάκη-Warburton, 2005, 125-130· Φιλιππάκη-Warburton, 1978, 9-20· Philippaki-Warburton, 1996, 41-44, 45, 48-51· Mandilaras, 1972α, 110-111, 123-126· Μανδηλαράς, 1987, 5, 17-20· Μπουρναζάκης, 2007, 87-95· Γραμματάς, 1992, 118, 140, 143-145· Παπαθανασόπουλος, 2000, 233· Γουδέλης, 1978, 46-47· Μαθιουδάκης, 2020, 67-69.

³Ο Καραλής (1994) διακρίνει 2 περιόδους στη γλωσσική εξέλιξη του Καζαντζάκη: α) Επική περίοδος (1906-1938) και β) Μυθιστορηματική περίοδος (1938-1957) και θεωρεί την 1^η περίοδο (την «επαναστατική») ως την καλύτερή του, κρίνοντας απολύτως θετικά την *Οδύσεια* ως έργο πολύγλωσσο και πρωτοποριακό, ενώ θεωρεί αρνητική εξέλιξη τη στροφή του Καζαντζάκη στη 2^η περίοδο (τη «νομιμόφρονα»), σαν ένα λανθασμένο συμβιβασμό του με την ηγεμονεύουσα Γενιά του '30. Βλ. Καραλής, 1994, 11, 15, 16, 30-31, 35-36, 41-42, 46, 47, 49, 51-55, 60-63, 105-106, 139, 233-234.

1902/1906-1909), περνάει σε έναν μαχητικό και ακτιβιστικό δημοτικισμό με πολιτικό και παιδαγωγικό χαρακτήρα (Β΄ Περίοδος: 1909/1910-1920), που αργότερα γίνεται ακραίος, αδιάλλακτος και εξτρεμιστικός δημοτικισμός χωρίς το κατάλληλο λογοτεχνικό πλαίσιο (Γ΄ Περίοδος: 1920-1940) και στην τελική περίοδο των μυθιστορημάτων ημερώνει, ωριμάζει και μετεξελίσσεται σε έναν μετριοπαθή, γοητευτικό και αποτελεσματικό δημοτικισμό με καλύτερα λογοτεχνικά συμφραζόμενα και τελική κυριαρχία του πάνω στη γλώσσα (Δ΄ Περίοδος: 1940-1957). Για τα επιμέρους χαρακτηριστικά του δημοτικισμού του (τον βαθμό επίδρασής του από τους Γιάννη Ψυχάρη, Κωστή Παλαμά και Διονύσιο Σολωμό⁴, για τον ιδεολογικό προσανατολισμό του δημοτικισμού του⁵ και για τη συμβολή του στο κίνημα του δημοτικισμού⁶), οι γνώμες των μελετητών ποικίλλουν, αλλά φαίνεται ότι, παρά τις αρχικές επιδράσεις, σύντομα ακολούθησε αυτόνομη πορεία, ότι διαρκώς πειραματιζόταν ιδεολογικά, μένοντας τελικά αστράτευτος και ανεξάρτητος, και ότι συνέβαλε, σε κάποιο βαθμό, στη λογοτεχνική άνδρωση, στον λεξιλογικό εμπλουτισμό και στην τελική καταξίωση της δημοτικής.

2^ο) Η σχέση του με την καθαρεύουσα: Πρόκειται για μια περίεργη σχέση αρχικής μόνο αγάπης στα πρώτα του βήματα και άριστης γνώσης και χρήσης της καθαρεύουσας (στο σχολείο, στα γράμματά του προς τον πατέρα του, στις σπουδές του, στη διατριβή του, σε μεταφράσεις φιλοσοφικών έργων για τον εκδότη Φέξη), μετέπειτα μίσους στο μέγιστο μέρος της πνευματικής του ζωής, μα και μεταγενέστερης πρακτικής χρήσης της μόνο σε επίσημες περιστάσεις (έγγραφα προς κρατικούς φορείς). Ακόμα, ως νέος λογοτέχνης, αν και είχε σοβαρούς λόγους να την κρατήσει ως λογοτεχνικό του όργανο (άνετος χειρισμός της, αποδοχή από τους ισχυρούς παράγοντες, δημιουργία μεταφραστικού έργου), προτίμησε, με αρχικό κόστος και με μακροπρόθεσμο όφελος, να την απορρίψει υπέρ της δημοτικής, λόγω ορισμένων σημαντικών επιδράσεων που δέχθηκε από άλλους συγγραφείς (Παλαμάς, Παπαδιαμάντης, Ροΐδης, Ψυχάρης,

⁴Βλ. Ανδριώτης, 1959, 90· Παπαθανασόπουλος, 2000, 233· Αλεξίου Στυλιανός, 2006, 13· Μοντάφης, 1986, 169· Ζήρας, 2007, 44-45· Χατζηβασιλείου, 2007β, 22-23· Καζαντζάκη Ελένη, 1998α, 6· Γαβρηλίδης, 1958, 23· Γραμματάς, 1983α, 13 (Σημείωση 35)· Σταματίου, 1971, 39· Πρεβελάκης, 1985, 24· Φιλιππάκη-Warburton, 2005, 128.

⁵Βλ. Χατζηβασιλείου, 2007α, 14-15· Ζήρας, 1992, 1996, 157-158· Τζεργιάς, 2010, 363· Φιλιππάκη-Warburton, 2005, 128· Γαλανάκη, 2011, 79· Σταύρου Μαίρη, 2001, 163, 234· Γραμματάς, 1992, 134.

⁶Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 2015, 6· Κριαράς, 2004, 16· Πρεβελάκης, 1984, 437 (Σημείωση 4)· Mirambel, 1958, 168· Σταύρου Μαίρη, 2001, 163-164, 234· Φιλιππάκη-Warburton, 2005, 130· Περωνάκης, 2007, 130· Χατζιδάκης, 2009, 47· Νικολαΐδης, 1988, 57· Bien, 2007, 658-659· Μαθιουδάκης, 2016, 329, 334· Αλεξίου Στυλιανός, 2006, 13· Σταματίου, 1971, 38-40· Παπαθανασόπουλος, 2000, 232-235· Ζήρας, 2007, 45· Χατζηβασιλείου, 2007β, 22-23· Τατσόπουλος, 2007, 23.

Όμηρος, Δάντης) και πνευματικά κινήματα (κρητική φιλελεύθερη προοδευτική παράδοση, Διαφωτισμός, Ρομαντισμός, Μπερξονισμός)⁷.

3ο) Ιδιόλεκτος: προσωπική – ατομική – μοναδική – πρωτότυπη γλώσσα: Για την καζαντζακική «ιδιόλεκτο», έχει τονιστεί η ιδιαιτερότητα, η πρωτοτυπία και η μοναδικότητα της προσωπικής του γλώσσας και του ατομικού (λεκτικού και φραστικού) του ύφους, του τρόπου του, της φόρμας του, η προσωπική του σφραγίδα και η εύκολη αναγνωρισιμότητά της, από μια φράση, από μια λέξη, περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον Νεοέλληνα συγγραφέα, και το γεγονός ότι μαζί του έρχεται ένας ολόκληρος κόσμος και ένας λόγος που έχει και μορφή και ουσία, χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα καλής απομίμησης της γλώσσας του. Αυτή η λογοτεχνική ιδιόλεκτος έχει αξιολογηθεί κυρίως θετικά, αλλά και αρνητικά⁸.

4ο) Γλωσσολογική ιδιοσυγκρασία – γλωσσολογικό παιχνίδι: Επισημαίνονται «η αυτοδίδακτη και διαισθητική γλωσσολογική του ιδιοσυγκρασία», «η εντελώς προσωπική σύλληψη των γλωσσικών φαινομένων», «η νεολογική και ποιητική του δημιουργικότητα» (Μαθιουδάκης, 2016, 336-338· Μαθιουδάκης, 2012β, 905), «ο γλωσσικός του πειραματισμός», «οι πάρα πολλές λεξιλογικές του γνώσεις», «οι αμέτρητες σύνθετες λέξεις του σαν γλωσσολογικά αινίγματα», «η ομοιότητά του σε αυτό με τον Ρώσο συγγραφέα Σολζενίτσιν», «η ποιητική και πειραματική του γλώσσα» (Ελόεβα, 2007, 58, 60-61, 62-63, 64-65, 67, 69-70, 70-71, 72), η «μπαρόκ πλευρά» της γλώσσας του (Bien, 2007, 658-660).

5ο) Λεξιλογικός πλούτος: Η γλώσσα του χαρακτηρίζεται πολύ πλούσια με άφθονο γλωσσολογικό υλικό και αναφέρεται ότι ένιωθε σαν αποστολή του απέναντι στην πατρίδα του τον εμπλουτισμό της γλώσσας του λαού, ότι ήταν ευσυνείδητος εξερευνητής της γλώσσας του λαού και ότι επηρεάστηκε σε αυτό και από τον δυτικοευρωπαϊκό «Αισθητισμό». Επίσης, σημειώνεται ότι έχει το πλουσιότερο λεξιλόγιο από όλους τους άλλους Νεοέλληνες συγγραφείς, ότι τα κείμενά του

⁷Βλ. Σταύρου Πάτροκλος, 2006, 15· Σιδηρόπουλος, 2007, 38-40· Bien, 2012, 12-13· Αποσκίτου-Αλεξίου, 1978, 118· Πασχαλίδης, 1958, 27· Ιστορία Εικονογραφημένη, 1977, 32· Παπαθανασόπουλος, 2000, 208-211· Φίλιππάκη-Warburton, 2005, 125-126, 130· Bien, 2007, 41.

⁸Βλ. Χάρης, 1959, 259· Κουλούρης, 1977, 153· Χατζηφώτης, 1977, 25· Μουτάφης, 1986, 169-170· Γραμματάς, 1992, 16, 17, 23, 72, 73· Μαγκλής, 1997, 33· Αλεξίου Έλλη, 2007, 325· Γαλανάκη, 2011, 76, 79· Κριαράς, 2000, 522-523· Τζεργιάς, 2010, 15, 51, 125, 362· Τσακάλη, 1997, 30· Γραμματάς, 1983α, 9, 13· Κριαράς, 2011, 401· Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 2007, 14· Τσιρόπουλος, 1977, 173· Λεονταρίτου, 1981, 191, 196, 202, 217· Καραλής, 1988, 94· Μαθιουδάκης, 2012β, 905. Για θετικές αξιολογήσεις της ιδιόλεκτου του Καζαντζάκη, βλ. Ανδριώτης, 1959, 90· Kerényi, 1959, 49, 50-51· Παναγιωτόπουλος, 1977, 52· Παναγιωτόπουλος, 1959, 88· Τσινικόπουλος, 2005, 46· Χατζίνης, 1968, 95· Μαθιουδάκης, 2016, 334-335, 349· Φίλιας, 2008, 106. Για αρνητικές αξιολογήσεις της, βλ. Καραντώνης, 1958, 266· Μπαλούρδος, 2005, 74· Κόκορης, 2008, 138· Φωστιέρης, 1975, 17.

περιέχουν ένα ευρύτατο γλωσσικό φάσμα, ενδεικτικό και αποδεικτικό του λεκτικού πλούτου και της εκφραστικότητας της δημοτικής γλώσσας, και ότι προσφέρονται για τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των μαθητών και για τη μελέτη της γλωσσικής μας ιστορίας, μολονότι κάποτε αυτός ο πλούτος φαίνεται παράξενος⁹.

6ο) Μαστοριά – εκφραστικότητα – ζωντάνια γλώσσας: Ως προς τη μαστοριά της γλώσσας του, έχουν τονιστεί η μεγάλη άσκηση, η σπάνια εργατικότητα, η ευσυνείδητη δουλειά και η συνεχής γλωσσική επεξεργασία των έργων του, με την περίτεχνη αξιοποίηση του ποικίλου γλωσσικού υλικού που διαρκώς συγκέντρωνε¹⁰. Σχετικά με την εκφραστικότά της, έχουν υπογραμμιστεί η αριστοτεχνική εκφραστική του δύναμη, η μη ικανοποίησή του με κοινά εκφραστικά μέσα, η κατοχή των εκφραστικών του μέσων, η τολμηρή χρησιμοποίηση λέξεων, η κινητοποίηση όλων των αισθήσεων του αναγνώστη, η απόδοση των πιο λεπτών αποχρώσεων, η παραστατικότητα, ο δυναμισμός, η αγωνία, η χάρη και το ότι δεν γράφει απλώς, αλλά αισθάνεται και σκέφτεται με αυτή τη γλώσσα¹¹. Αναφορικά με τη ζωντάνια της, οι χαρακτηρισμοί των μελετητών είναι ποικίλοι και έχει σημειωθεί η «βιταλιστική» άποψη του Καζαντζάκη για τις λέξεις της νεοελληνικής γλώσσας (Οικονομίδου, 1985, 102-103, 106-107, 108, 113-114· Οικονομίδου-Krstitch, 1988, 73-74), που τη θεωρεί μη διανοητική αλλά εκφραστική της ζωής, «ζωντανή σαν ένα ζώο»¹², πλουσιόχυμη και υποβλητική¹³.

⁹Βλ. Παπαθανασόπουλος, 2000, οπισθόφυλλο· Καραλής, 1994, 35-36· Παπανούτσος, 1977, 24· Κακριδής Ι. Θ., 1977, 257· Καραντώνης, 1958, 265· Siao, 1958, 200· Γραμματάς, 2011, 128· Φιλιππάκη-Warburton, 1978, 7· Παναγιωτάκης, 2001, 19· Πετροπούλου, 2011, 273· Αλεξίου Λευτέρης, 2014, 115· Kerényi, 1959, 49· Mirambel, 1958, 165· Ανδριώτης, 1959, 92, 94· Φραγκόπουλος, 1977, 48· Πρεβελάκης, 1985, 98· Πρεβελάκης, 1958, 62· Στεφανάκης, 2007, 52· Αρκουδέας, 2015, 529 (γνώμη Δημήτρη Καλοκύρη)· Καλούτσας, 1997, 370-371· Κολοβός, 1997, 348· Παπανικολάου, 1977, 82-83· Βώρος, 1977, 102-103· Αργυροπούλου, 2008, 76-77, 96· Γαλάνης & Γαλάνη, 2009, 21 (γνώμη Ι. Θ. Κακριδή), 22 (γνώμη Αριστοτέλη Νικολαΐδη)· Στεφανάκης, 2007, 387· Βασιλικός, 1997, 285· Υφαντής, 2007, 199-200, Σημείωση 69 (γνώμη Κώστα Βάρναλη)· Μαθιουδάκης, 2012β, 914-915· Μαθιουδάκης, 2020, 56, 61, 62· Χαραλαμπίδης, 2020, 35.

¹⁰Βλ. Τζαμαλίκος, 1977, 154· Mandilaras, 1972α, 109-111· Μανδηλαράς, 1987, 3-5· Αλεξίου Έλλη, 2007, 210-211, 333-336, 342-343, 345 (γνώμη Δ. Νικολαρεΐζη), 666-667· Καλιτσούνάκης, 1959, 64· Κουλούρης, 1977, 151· Παπαμαύρου, 1958, 233· Πετροπούλου, 2011, 278 (Σημείωση 17)· Γουδέλης, 1987, 87· Αγγελόπουλος, 2015, 234.

¹¹Βλ. Ανδριώτης, 1959, 92, 94, 95· Παπανικολάου, 1977, 81· Βώρος, 1977, 102-103· Χάρης, 2007, 91· Πολιτιστική Ολυμπιάδα, Υπουργείο Πολιτισμού, 2004, 24 (γνώμη Κλέωνα Παράσχου)· Γουνελάς, 2012, 19· Γραμματάς, 1983α, 8· Αργυροπούλου, 2010, 63· Παναγιωτόπουλος, 1958, 22, 23· Αγγελάκη-Ρουκ, 1958, 264· Πρατικάκης, 2011, 289· Γραμματάς, 1992, 72, 73, 74· Κατσίκη-Γκίβαλου, 1998, 87· Χατζίνης, 1968, 95· Μεσοπολεμική Πεζογραφία, Τόμος Β', 1992, 1996, 306· Στρατάκης, 1958α, 36· Στρατάκης, 1958β, 58· Αγγελάκη-Ρουκ, 1997, 102-103· Δούκα, 2007, 21· Σιδηρόπουλος, 2007, 19· Πρεβελάκης, 1958, 50· Κολοβός, 1997, 348· Χατζίνης, 1968, 96.

¹²Φράση από ανέκδοτη επιστολή του Καζαντζάκη το 1954 προς τον καθηγητή Pierre Amandry, ο οποίος μετέφρασε στα γαλλικά το έργο του *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται*. Βλ. Οικονομίδου, 1985, 107.

¹³Βλ. και Τσοπάνης, 1977, 65, 66· Δήμος Ηρακλείου Κρήτης, 1961, 68 (γνώμη Νίκου Πασχαλίδη)· Καραντώνης, 1977, 28, 31· Παππά, 1997, 1534· Πρίφτη, 2005, 85· Μουτάφης, 1986, 169-171· Κολοβός, 1997, 348.

7ο) Δύσκολη γλώσσα: Κάποτε η γλώσσα του χαρακτηρίζεται λίγο δύσκολη και μάλλον στρυφνή, αλλά, αναγνωρίζεται ότι όταν μελετάται προσεκτικά, οι όποιες δυσκολίες ξεπερνιούνται και δεν είναι τόσο απρόσιτος όσο του καταλογίζεται¹⁴.

8ο) Υπερβολές και ακρότητες γλώσσας και ύφους: Γίνεται λόγος για έλλειψη στοιχειώδους γλωσσικής πειθαρχίας, γλωσσικές εκκεντρικότητες, ανορθόδοξη γλώσσα, γλωσσική κατάχρηση, παρανόηση της έννοιας της φυσικότητας στο ποιητικό λεξιλόγιο, ξεπερασμένη γλώσσα, γλωσσικό πληθωρισμό, λεκτική μεγέθυνση, υπερπληθωρική και επιτηδευμένη γλώσσα, υπερβολική και εγκεφαλική γλώσσα. Αποδίδονται σε εξωτερικά αίτια (διάφορες ελληνικές και ξένες επιρροές του) και σε εσωτερικά αίτια (ορισμένες ιδιαιτερότητες της προσωπικότητάς του) και κάποτε συγκρίνεται με τη Γενιά του '30, είτε αρνητικά και ετεροπροσδιοριστικά είτε θετικά και με μερικές ομοιότητες¹⁵.

9ο) Αναγνωστική απώλεια αλλά και ευκολία στη μετάφραση σε ξένες γλώσσες: Το αποτέλεσμα της μετάφρασής του σε ξένες γλώσσες θεωρείται αμφιλεγόμενο και υπάρχουν δύο αντίθετες απόψεις: **α)** αναγνωστική απώλεια των ξένων μεταφράσεών του, δηλαδή οι μεταφράσεις υστερούν γλωσσικά έναντι του πρωτότυπου, γιατί προδίδουν τη γλωσσική ποικιλομορφία του πρωτότυπου, και **β)** αναγνωστική ευκολία των ξένων μεταφράσεών του, δηλαδή οι μεταφράσεις διαβάζονται ευκολότερα από το πρωτότυπο, αφού είναι απαλλαγμένες από τη γλωσσική ποικιλομορφία του πρωτότυπου. Ουσιαστικά, πρόκειται για ψευδοπρόβλημα - ψευδοδίλημμα, διότι στην πραγματικότητα ισχύουν και οι δύο απόψεις, όχι όμως γενικά και ισοπεδωτικά, αλλά μόνο κατά περίπτωση¹⁶.

¹⁴Βλ. Mandilaras, 1972β, 170· Τσοπανάκης, 1977, 66, 68· Γεωργουσόπουλος, 2007, 28, 29.

¹⁵Για αυτό το χαρακτηριστικό, βλ. Κλάρας, 1958, 56· Βρεττάκος, 1960, 533· Σπανδωνίδης, 2003, 63-64· Καραντώνης, 1958, 265-267· Παπαθανασόπουλος, 1978, 139· Τατσόπουλος, 2007, 23· Keeley, 2011, 509· Πετροπούλου, 2011, 279 (Σημείωση 22)· Καλούτσας, 1997, 370-371· Γραμματάς, 2011, 128· Bien, 2007, 658, 660· Βαγενάς, 2011, 92· Θεοδωρόπουλος, 1997, 342· Ξενάριος, 1997, 364· Γραμματάς, 1983β, 116-117, 145· Κούρτοβικ, 1995, 105· *Μεσοπολεμική Πεζογραφία, Τόμος Ζ'*, 1993, 1996, 306 (γνώμη Μένη Κουμανταρέα)· Χαραλαμπίδης, 1982, 36 (Σημείωση 45) (γνώμη Γ. Θέμελη)· Κατσίκη-Γκίβαλου, 1998, 88, 95. Για τα αίτιά του, βλ. Bien, 2007, 658-660· Ελόεβα, 2007, 60, 70-71· Χατζηβασιλείου, 2007γ, 179, 181· Φιλίππιδης, 2010, 29-30· Δρακονταειδής, 2007, 50-51, 52· Ξενάριος, 1997, 365· Μπερλής, 2007, 84· Αλεξίου Στυλιανός, 1997, 3· Philippaki-Warburton, 1996, 50-59, 63-64· Ξενάριος, 1997, 365· Βώρος, 1977, 102-103· Υφαντής, 2007, 199-200 (γνώμη Κώστα Βάρναλη)· Χατζηβασιλείου, 2007γ, 181· Ζήρας, 1992, 1996, 147-148, 156· Καρυπίδης, 2007, 53, 55. Για τη σύγκριση του Καζαντζάκη με τη Γενιά του '30, βλ. Δημητρούλης, 2006, 298, 300· Δημητρούλης, 2007, 48· Δημητρούλης, 2010, 81, 86, 88, 94, 100-101· Γιατρομανωλάκης, 2011, 117, 118, 123-124 (Σημείωση 7)· Καλοκύρης, 2011, 157.

¹⁶Για την πρώτη άποψη, βλ. Κόνολι, 2007, 148-149· Saunier, 2006, 118, 120, 121· Καζαντζάκη Ελένη, 1998α, 5-6· Γουνελάς, 2012, 19· Kerényi, 1959, 49. Για τη δεύτερη άποψη, βλ. Κόνολι, 2007, 149· Guillemeau, 1958, 217· Keeley, 2011, 509· Κούρτοβικ, 1995, 105· Τατσόπουλος, 2007, 23.

10^ο) Φωνητικά – Φωνολογικά χαρακτηριστικά: Γενικά ακολουθεί τη φωνητική εξέλιξη της Νέας Ελληνικής, στα χειρόγραφα του είναι πιο ριζοσπαστικός απ' ό,τι στις εκδόσεις του, διαθέτει κάποια ειδικά φωνολογικά χαρακτηριστικά και κάποιες αλλαγές στα φωνηεντικά συμπλέγματα, ακολουθεί τη φωνολογία της τότε καθομιλουμένης, γενικεύοντας την εφαρμογή των κανόνων των φωνητικών εξελίξεων και αποδεχόμενος ένα υπαρκτό περιθώριο ελευθερίας, και δεν έχει συγκεκριμένες ιδιομορφίες της φωνητικής εξέλιξης της κρητικής διαλέκτου¹⁷.

11^ο) (Απλοποιημένο) ορθογραφικό και (μονο-)τονικό σύστημα: Στα χειρόγραφα του, από τη δεκαετία του '20, εφαρμόζει μια απλοποιημένη και ανακόλουθη ερασιτεχνική φωνητική ορθογραφία, διαφορετική από την καθιερωμένη ορθογραφία (με κάποιες ιδιορρυθμίες της αποδεκτές σήμερα), στις εκδόσεις του όμως η ορθογραφία ήταν διορθωμένη με βάση την ισχύουσα ορθογραφία. Την ίδια εποχή, στον τονισμό ήταν ένας από τους εισηγητές και υπερασπιστές του μονοτονικού συστήματος και υποστήριζε την ένωση των εγκλιτικών και των λέξεων όταν παθαίνουν αφαίρεση, όμως, με εξαίρεση την πρώτη έκδοση της *Οδύσειας*, οι άλλες εκδόσεις του τυπώθηκαν με το ισχύον τότε πολυτονικό σύστημα¹⁸.

12^ο) Μορφολογικά χαρακτηριστικά: Η μορφολογία του έχει κάποιες ιδιαιτερότητες, όπως την προτίμηση καθαρά δημοτικών και ασυνήθιστων τύπων για έμφαση, τον μετασχηματισμό των περισσότερων τριτόκλιτων ονομάτων σε πρωτόκλιτα, τη συχνή χρήση του υπερθετικού βαθμού και της μετοχής και λίγες επιρροές από την κρητική διάλεκτο, όμως, σε κάποιες περιπτώσεις, όπως στην αποφυγή της χρονικής αύξησης και στη σύμπτωση οριστικής και υποτακτικής, είναι πιο κοντά στη γλώσσα που μιλιέται σήμερα απ' ό,τι στην τότε καθομιλουμένη¹⁹.

13^ο) Πανελλήνια, διαλεκτική – ιδιωματική, γλώσσα: Όλες οι νεοελληνικές διάλεκτοι και όλα τα νεοελληνικά ιδιώματα αποτελούν μία από τις 4 γλωσσικές πηγές του Καζαντζάκη και η γλώσσα του διαθέτει διαλεκτικές επιλογές από όλη την Ελλάδα. Σύμφωνα με μαρτυρίες, συνέλεγε άγνωστες δημοτικές λέξεις από το στόμα του απλού λαού κατά τις επισκέψεις του σε όλη σχεδόν την Ελλάδα για πολλά χρόνια,

¹⁷Βλ. Mandilaras, 1972β, 134-143.

¹⁸Βλ. Πρεβελάκης, 1984, πζ'. *Επιστολές του Νίκου Καζαντζάκη προς την οικογένεια Αγγελάκη*, 2013, 33· Παπαθανασόπουλος, 2000, 188-189, 232, 234· Γουδέλης, 1987, 261· Mirambel, 1958, 168· Bien, 1972, 213-214· Τσακάλη, 1997, 30· Μαθιουδάκης, 2016, 339-341, 345 (Σημείωση 72)· Μαθιουδάκης, 2020, 49-53· Κολοβός, 1997, 348· Αλεξίου Έλλη, 2007, 151-152· Τζεργιάς, 2000, 125· Mandilaras, 1972α, 123-124· Μανδηλαράς, 1987, 17, 18· Κριαράς, 2004, 225, 230, 284· Αποσκίτου-Αλεξίου, 1978, 121-122· Μπουρναζάκης, 2007, 88-89.

¹⁹Βλ. Ανδριώτης, 1959, 93· Γραμματάς, 1983α, 8-9· Φραγκόπουλος, 1977, 50· Φραγκόπουλος, 1997, 310· Γιάνναρης, 2005, 85· Mandilaras, 1972β, 143-155.

καταγράφοντάς τες σε ιδιόγραφα τετράδια και σε «λεξιλόγια» που βρέθηκαν στα κατάλοιπά του και αξιοποιώντας τες στο (πρωτότυπο και μεταφραστικό) έργο του²⁰.

14^ο) Κρητική ιδιοματική γλώσσα: Τα κρητικά ιδιοματικά στοιχεία είναι μια δεύτερη πηγή της γλώσσας του Καζαντζάκη, εν τούτοις, υπάρχει διαφωνία των μελετητών ως προς τον βαθμό επικράτησης της κρητικής διαλέκτου στη γλώσσα του συγγραφέα, με τους περισσότερους μελετητές να υπερτονίζουν γενικά τη μεγάλη επίδραση της κρητικής διαλέκτου στη γλώσσα του και ορισμένους (με επιχειρήματα) να την περιορίζουν μόνο στο λεξιλόγιο και να επισημαίνουν τη συνύπαρξη και άλλων λεξιλογικών στοιχείων στη γλώσσα του (πανελλήνιων διαλεκτικών, ιδιολεκτικών και διακειμενικών). Επίσης, και εδώ υπάρχουν μαρτυρίες για τη συνεχή συλλογή κρητικών λέξεων από τον συγγραφέα και για την ιδιαίτερα προσωπική του σχέση με το ιδίωμα της ιδιαίτερης πατρίδας του²¹.

15^ο) Αποθησαυρισμός λέξεων από όλη την ελληνική λογοτεχνία: αρχαία, μεσαιωνική και νέα ελληνική: Μια τρίτη πηγή της γλώσσας του είναι τα διακειμενικά λεξιλογικά στοιχεία, οι σπάνιες λέξεις που συνέλεξε από τις αναγνώσεις πολυάριθμων λογοτεχνικών βιβλίων από όλες τις περιόδους της ελληνικής λογοτεχνίας. Έχει αποθησαυρίσει ένα γλωσσικό υλικό και αυτό τεκμηριώνεται από τον κατάλογο των ελληνόγλωσσων βιβλίων της σωζόμενης Βιβλιοθήκης του (όπου υπάρχει πληθώρα βιβλίων και περιοδικών από όλο το φάσμα της διαχρονίας της ελληνικής λογοτεχνίας και μεγάλα λεξικά της ελληνικής γλώσσας) και από μαρτυρίες του Ι. Θ. Κακριδή για

²⁰Βλ. Περαντωνάκης, 2007, 130· Ανδριώτης, 1959, 92· Τσοπανάκης, 1977, 65-68, 70-71, 72· Φραγκόπουλος, 1977, 48· Γραμματάς, 1983α, 8-9· Mandilaras, 1972α, 126· Μανδηλαράς, 1987, 19-20· Χατζοπούλου, 2007, 81· Μουτάφης, 1986, 169-170· Σταφυλάς, 1989, 29-36· Χαραλαμπίδης, 1982, 37· *Η Παλαιότερη Πεζογραφία μας, Τόμος Η'*, 1880-1900, 1997, 188 (Σημείωση 12)· Χατζηφώτης, 1977, 22-23· Kerényi, 1959, 49· Mirambel, 1958, 168· Παπαθανασόπουλος, 2000, 232-235· Γραμματάς, 2011, 129· Χατζηβασιλείου, 2007β, 23· Bien, 2007, 658· Bien, 2020, 27-28· Γραμματάς, 1983β, 116-117· Τσακάλη, 1997, 31· Τσακάλη, 2000, 151-165· Φίλιππάκη-Warburton, 2005, 127-129· Μαθιουδάκης, 2012β, 905· Μαθιουδάκης, 2016, 334-336· Μαθιουδάκης, 2020, 57, 64, 69-72· Mathioudakis & Karasimos, 2014, 1070, 1072-1073, 1073-1074, 1080-1081, 1084. Για μαρτυρίες, βλ. Καζαντζάκη Ελένη, 1998α, 5-6· Σταύρου Μαίρη, 2001, 291· Αλεξίου Έλλη, 1977, 30· Αλεξίου Έλλη, 2007, 137· Φτέρης, 1958, 43· Φτέρης, 2007, 113· Ανεμογιάννη, 2011, 330· Αλεξίου Στυλιανός, 2006, 13.

²¹Για τον υπερτονισμό της κρητικής διαλέκτου στη γλώσσα του, βλ. Ανδριώτης, 1959, 92, 93· Τσοπανάκης, 1977, 67, 70, 72· Γραμματάς, 1983α, 8-9· Γαλάνης & Γαλάνη, 2009, 20 (γνώμη Χρ. Κουλούρη)· Γραμματικάκης, 2007, 5· Παναγιωτάκης, 2001, 19-20· Παπαμαστοράκης, 2008, 298· Βαλέτας, 1966, 15, 150, 151· Τζαμαλίκος, 1977, 155· Πάγκαλος, 2007, 76· Ρωμαίος, 1977, 75· Τζεμμαδιανός, 1961, 45· Κηδός, 1958, 152· Χαραλαμπίδης, 1982, 46, 47· Σανουδάκης, 1978, 45· Thiele, 1958, 261· Μουτάφης, 1986, 169-170· Κόκορης, 2008, 138· Αλεξίου Στυλιανός, 1997, 3-4· Φίλιππίδης, 2009, 13. Για την αμφισβήτηση της κυριαρχίας της κρητικής διαλέκτου στη γλώσσα του, βλ. Mandilaras, 1972β, 163-165· Τζεμμιάς, 2000, 364, 367· Ελόεβα, 2007, 69-70· Μαθιουδάκης, 2016, 334-336· Μαθιουδάκης, 2020, 69-72· Mathioudakis & Karasimos, 2014, 1080-1081, 1084. Για μαρτυρίες, βλ. Καζαντζάκη Γαλάτεια, 2007, 145, 183· Αποστίτου-Αλεξίου, 1978, 120, 121· Δημάκης, 1975, 58· Αλεξίου Έλλη, 2007, εικόνα χωρίς αριθμό σελίδας (η 51^η σελίδα των εικόνων του βιβλίου που παρεμβάλλονται ανάμεσα στις σελίδες 224-225)· Σταύρου Μαίρη, 2001, 291, 627.

όσα μελέτησε ο συγγραφέας για τη μετάφραση της *Ιλιάδας* τους και από τα γράμματα του συγγραφέα προς αυτόν τον συνεργάτη του²².

16^ο) Γλωσσοπλαστική ικανότητα – ταλέντο: Η τέταρτη πηγή του «λεξιθηρικού του κουρσέματος» είναι «ο άπλαστος ακόμη κόσμος των γλωσσοπλαστικών δυνάμεων της Νεοελληνικής» (Ανδριώτης, 1959, 92), δηλαδή η δημιουργία πρωτότυπων νέων λέξεων («νεολογισμών»), εκφραστικών και πειστικών, χάρη στην αξιοσημείωτη γλωσσοπλαστική ικανότητα, δεινότητα, δύναμη, τόλμη, ευχέρεια και ταλέντο που είχε, κάτι που αποτελεί μια πρόσθετη λογοτεχνική του αρετή και τον εντάσσει σε λίγα διαχρονικά παραδείγματα «γλωσσοπλαστικού πυρετού» της ελληνικής λογοτεχνίας (Βώρος, 1977, 102-103). Υποστηρίζεται ακόμα ότι θα έφτιαχναν «μεγάλο λεξικό αθησαύριστων λέξεων» εκείνες που έπλασε ο ίδιος, ότι θα ήταν δύσκολη και μεγάλη δουλειά να οριστεί μονάχα από τα σύνθετά του ποια πήρε από το στόμα του λαού και ποια τα έπλασε μόνος του (Ανδριώτης, 1959, 93-94, 95), ότι, εκτός από νέες σύνθετες λέξεις, έπλασε και νέες παράγωγες λέξεις, λόγω της θαυμαστής ικανότητάς του να διαπλάθει τη γλώσσα (Mandilaras, 1972β, 161-162), και ότι έπλαθε νέες λέξεις όχι μόνο συνειδητά, αλλά ακόμα και ασυνείδητα στα όνειρά του (Σοφουλάκης, 1998, 76, 106-107). Επίσης, αν και έχουν διατυπωθεί κάποιες επιφυλάξεις για την πρόθεσή του να γίνει γλωσσοπλάστης (Κορδάτος, 1962, 30) και για τη δυσκολία ορισμένων νεολογισμών του (Παπαθανασόπουλος, 2000, 233· Χατζηβασιλείου, 2007β, 23· Γραμματάς, 2011, 128-129), έχουν γίνει προσπάθειες εξήγησης της γλωσσοπλαστικής του τάσης με βάση ατομικούς λόγους (εκφραστικό ανικανοποίητο) και γενικούς λόγους (ανάδειξη της δημοτικής) και έχει τονιστεί ότι φρόντισε οι νέες λέξεις που έπλασε να έχουν γλωσσική και σημασιολογική διαφάνεια, να στηρίζονται σε γνωστές λέξεις, να έχουν σχηματιστεί πάνω σε γλωσσικά πρότυπα και ότι δανείστηκε γνωστές ρίζες και προσφύματα, με βάση την αρχή της αναλογίας (Τσοπανάκης, 1977, 65-66· Mandilaras, 1972β, 160· Γραμματάς, 1983α, 9· Κριαράς, 1998, 242-243· Σταύρου Μαίρη, 2001, 291· Βώρος, 1977, 103· Μουτάφης, 1986, 105, 170, 171)²³.

²²Βλ. Φραγκόπουλος, 1977, 48· Ανδριώτης, 1959, 92· Υφαντής, 2007, 199 (Σημείωση 69) (γνώμη Κώστα Βάρναλη)· Κολοβός, 1997, 348· Μαθιουδάκης, 2016, 335· *Η Βιβλιοθήκη του Νίκου Καζαντζάκη στο Ιστορικό Μουσείο Κρήτης*, 1997, 27-89, 173-176 (και 40 & 49 για τα δύο μεγάλα ελληνικά λεξικά που είχε)· Mandilaras, 1972α, 110, 119· Μανδηλαράς, 1987, 4, 13· Κακριδής Ι. Θ., 1959, 117· Κακριδής Φάνης Ι., 1994/96, 129-139· Κακριδής Φάνης Ι., 2007, 1108-1109 (Σημείωση 5)· Μαστροδημήτρης, 2007, 1196.

²³Βλ. και Κακριδής Ι. Θ., 2015, 6· Φραγκόπουλος, 1977, 48· Ανεμογιάννη, 2011, 334· Γαλάνης & Γαλάνη, 2009, 14, 21, 22· Καραντώνης, 1958, 265-266· Τσινικόπουλος, 2005, 46-47· Χαριτίδου, 2008, 66· Κόκορης, 2008, 138· Παναγιωτάκης, 2001, 19, 201· Κωστελένος, 1977, 217· Τσακάλη, 2000, 151-152, 162-163· Μαθιουδάκης, 2012β, 905· Μαθιουδάκης, 2020, 57.

17^ο) Σύνθετες και πολυσύνθετες λέξεις: Το γλωσσοπλαστικό του ταλέντο αντικατοπτρίζεται κυρίως στη χρήση (πολλών) σύνθετων και (λιγότερων) πολυσύνθετων λέξεων, που διαθέτουν νοηματική πληρότητα και εκφραστική αυτοτέλεια (Γραμματάς, 1983α, 8· Γραμματάς, 1983β, 144), αλλά είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ποιες πήρε από το κοινό απόθεμα των λέξεων και ποιες έπλασε ο ίδιος (Mandilaras, 1972β, 155). Αυτές οι λέξεις έχουν κατηγοριοποιηθεί με βάση το μέρος του λόγου στο οποίο ανήκει το πρώτο συνθετικό τους (Mandilaras, 1972β, 156-159) και έχουν επισημανθεί αρκετοί λόγοι της πολλαπλής χρήσης τους στο έργο του: επέκταση του θησαυρού των λέξεων που είχε συλλέξει, μεταφορά του σύνθετου και πολυπρόσωπου χαρακτήρα των ιδεών του, συνδυασμός, ένωση και συμβιβασμός αντιφατικών και ασυμβίβαστων ιδεών, μεταφορικής γλώσσας και «διανοουμενισμού» σε έναν μόνο γλωσσικό τύπο, επίτευξη ζευγαρωμένων διαμετρικών αντιθέσεων των πραγμάτων και των εννοιών και έμφασης, συνέχιση μιας μακράς ελληνικής λογοτεχνικής παράδοσης (από τον Όμηρο στον *Ερωτόκριτο*), προσπάθεια αξιοποίησης της ευκολίας και του πλούτου που έχει στη σύνθεση η δημοτική γλώσσα, απόδοση πολύ λεπτών σημασιολογικών αποχρώσεων, αποφυγή πολλών προσδιοριστικών λέξεων, αφηρημένων όρων και σύγχυσης και επίτευξη συμμετρίας, λακωνικότητας και δύναμης στο ύφος του (Philippaki-Warburton, 1996, 62· Bien, 1972, 70, 143· Bien, 2007, 659-660· Mandilaras, 1972β, 155, 160· Μουτάφης, 1986, 170, 173· Ανδριώτης, 1959, 94)²⁴.

18^ο) Προτίμηση στα επίθετα: Πιο πολύ, από όλα τα μέρη του λόγου, αγαπούσε τα επίθετα (ιδίως τα σύνθετα) και τα χρησιμοποιούσε συχνά στο έργο του, όχι μόνο σαν διακοσμητικά στοιχεία του λόγου του, αλλά και σαν ουσιώδη εργαλεία πολύπλευρης έκφρασης των (ταυτόχρονα θετικών και αρνητικών) συναισθημάτων (Philippaki-Warburton, 1996, 62), με πρωτότυπο, συναρπαστικό και δυναμικό τρόπο. Ακόμα, σπάνια άφηνε ένα ουσιαστικό χωρίς ένα προσδιοριστικό επίθετο και, πιο συχνά, προσδιόριζε τα ουσιαστικά του με ποικίλα επίθετα (συνήθως σύνθετα) μέσα στο ίδιο έργο, σαν να αναπτύσσονται και να αλλάζουν φυσικά (Philippaki-Warburton, 1996, 62, 63). Σύμφωνα με τον Πρεβελάκη 1958, 312-313 (Σημείωση 177), χρησιμοποιούνται 217 επίθετα για τον Οδυσσέα στην *Οδύσεια*²⁵.

²⁴Βλ. και Ξενάριος, 1997, 364· Αλεξίου Έλλη, 2007, 152· Μουτάφης, 1986, 171-173· Μαθιουδάκης, 2020, 57.

²⁵Βλ. και Αλεξίου Έλλη, 2007, 152· Τσοπανάκης, 1977, 66· Λεονταρίτου, 1981, 217.

19^ο) Σπάνιες λέξεις: Χρησιμοποιούσε συχνά σπάνιες, ασυνήθιστες, απροσδόκητες, άγνωστες και εξεζητημένες λέξεις (Γραμματάς, 1983α, 8· Κριαράς, 2007, 207), «δυσεύρετα και πολύτιμα πετράδια» (Τσοπανάκης, 1977, 68), αποφεύγοντας το κοινότυπο και χλιοειπωμένο καθημερινό λεξιλόγιο (Γραμματάς, 1983α, 8· Ανδριώτης, 1959, 93), για να δώσει στη γραφή του ένα ατομικό ύφος και για να εκφράσει ιδιαίτερους συναισθηματικούς τόνους που υπονοούνται στις ασυνήθιστες λέξεις (Mandilaras, 1972β, 163). Αυτό το πάθος των άγνωστων λέξεων “τού το κόλλησε” ο φανατικός δημοτικιστής Πέτρος Βλαστός (Δέλφης, 1978, 92) και κάποτε, από αντίδραση και πεισματικά, ο Καζαντζάκης προωθούσε το τυπικό του σε περισσότερο ακραίες λύσεις (Φραγκόπουλος, 1977, 50)²⁶.

20^ο) Αφομοιωμένες δάνειες – ξένες λέξεις: Στα κείμενά του συχνά ενέτασσε πολλές δάνειες – ξένες λέξεις που τις αφομοίωνε στα ελληνικά, διότι πίστευε στην αφομοιωτική δύναμη του ελληνικού πνεύματος και στο γλωσσικό επίπεδο, αρνούμενος την εγκατάλειψη ζωντανών λέξεων και ξενικών γλωσσικών στοιχείων και επιδιώκοντας τον λεξιλογικό εμπλουτισμό της Ελληνικής ακόμα και μέσω της διαδικασίας του εξωτερικού γλωσσικού δανεισμού (Mirambel, 1959, 110· Βώρος, 1977, 103· Bien, 1972, 46, 152-153). Επίσης, είχε ισχυρή βιωματική σχέση με τις ξένες γλώσσες, διότι γνώριζε και χρησιμοποιούσε 6 ξένες γλώσσες (γαλλικά, ιταλικά, αγγλικά, γερμανικά, ισπανικά, ρωσικά), και στα γράμματά του χρησιμοποιούσε αρκετές ξένες λέξεις, ανάλογα με τον τόπο από τον οποίο έγραφε (Mandilaras, 1972β, 165-166). Τέλος, έχει προταθεί μια διαίρεση των ξένων λέξεων στα έργα του σε 4 κατηγορίες, με κριτήριο τον βαθμό προσαρμογής τους ή μη στη Νέα Ελληνική (Mandilaras, 1972β, 166-167).

III. Η σχέση αυτών των γλωσσικών χαρακτηριστικών με το αντικείμενο της διατριβής

Το πρώτο ερώτημα που προκύπτει από την παραπάνω συνοπτική παρουσίαση των απόψεων των μελετητών για τα χαρακτηριστικά της γλώσσας του συγγραφέα είναι το πώς ακριβώς όλα αυτά τα χαρακτηριστικά σχετίζονται με το αντικείμενο της διατριβής μας. Η απάντηση είναι ότι συνδέονται, διότι οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις του Καζαντζάκη:

²⁶Βλ. και Μαθιουδάκης, 2020, 57.

1) Είναι ένα βασικό χαρακτηριστικό της γλώσσας του και αφορούν σε 2 από τα 20 προαναφερθέντα γλωσσικά χαρακτηριστικά (στη γλωσσοπλαστική του ικανότητα-ταλέντο και στις σύνθετες και πολυσύνθετες λέξεις του).

2) Σχετίζονται άμεσα με ορισμένα άλλα γλωσσικά χαρακτηριστικά: **α)** με το 1^ο και το 2^ο (ως προϊόντα της σταθερής δημοτικιστικής του ιδεολογίας και της αντίδρασής του στην επίσημα αναγνωρισμένη καθαρεύουσα), **β)** με το 3^ο και το 4^ο (ως βασικά δείγματα της καζαντζακικής ιδιολέκτου και της αυτοδίδακτης γλωσσολογικής του ιδιοσυγκρασίας, που έπαιζε γλωσσολογικά παιχνίδια και πλάθοντας σύνθετους νεολογισμούς), **γ)** με το 5^ο και το 6^ο (ως τεκμήρια των γλωσσικών πλεονεκτημάτων του στον πλούτο και στο καλλιτεχνικό δούλεμα της γλώσσας του), **δ)** με το 13^ο, το 14^ο, το 15^ο και το 16^ο (ως τους τέσσερις τρόπους επίτευξης της λεξιθηρίας του, που χρειάζεται να ερευνηθούν παράλληλα, για να διαπιστωθεί ποιες σύνθετες λέξεις πήρε από αυτές τις τρεις πρώτες πηγές και ποιες έπλασε ο ίδιος), **ε)** με το 18^ο, το 19^ο και το 20^ο (διότι τα περισσότερα νεόπλαστα σύνθετά του είναι επίθετα, αποτελούν σπάνιες και μη συχνές λέξεις και μερικές εμπεριέχουν αφομοιωμένες δάνειες ή ξένες λέξεις ως συνθετικά τους).

3) Σχετίζονται έμμεσα με τα υπόλοιπα γλωσσικά χαρακτηριστικά του: **α)** με το 7^ο και το 8^ο (διότι τα νεόπλαστα σύνθετα των μυθιστορημάτων του, σε αντίθεση με άλλα έργα [όπως τα ποιητικά του] δεν αποτελούν ούτε δύσκολες λέξεις ούτε συνιστούν γλωσσικές και υφολογικές υπερβολές και ακρότητες). **β)** με το 9^ο (διότι τα νεόπλαστα σύνθετά του μάλλον δύσκολα μεταφράζονται με μία λέξη σε πολλές γλώσσες) και **γ)** με το 10^ο, το 11^ο και το 12^ο (διότι ως καζαντζακικές πρωτότυπες λέξεις σε κάποιο βαθμό διαθέτουν ορισμένα από αυτά τα τυπολογικά γλωσσικά του χαρακτηριστικά). Επομένως, αποφασίσαμε εδώ να ασχοληθούμε με τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη, επειδή θεωρούμε πως αποτελούν ένα αντιπροσωπευτικό και πολυεπίπεδο, κύριο και βασικό, ιδιαίτερο και γοητευτικό, μετριοπαθές και αυθεντικό γνώρισμα όχι μόνο της γλώσσας αλλά και της μεταγλώσσας αυτού του παθιασμένου με τη νεοελληνική γλώσσα συγγραφέα.

IV. Ο λόγος της ενασχόλησης της διατριβής με τα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη

Το δεύτερο ερώτημα που προκύπτει είναι το γιατί επιλέξαμε να ασχοληθούμε με τα νεόπλαστα σύνθετα ειδικά των μυθιστορημάτων του συγγραφέα και όχι με αυτά άλλων έργων του. Η απάντηση είναι η αρχική αναγνωστική μας εκτίμηση και η τελική

επιστημονική μας πεποίθηση ότι τα σύνθετα και τα νεόπλαστα σύνθετα (ως πολυεπίπεδο, αντιπροσωπευτικό και ιδιολεκτικό χαρακτηριστικό της γλώσσας του Καζαντζάκη) στα μυθιστορήματά του είναι πολύ πλούσια και ποικίλα, πολύ εκφραστικά και ευφάνταστα, συχνά αξέχαστα και μαγευτικά, και ότι εναρμονίζονται με τρόπο φυσικό με το υψηλό και οξυδερκές, γήινο και μεταφυσικό στοχαστικό περιεχόμενο αυτών των πεζών του κειμένων, συμβάλλοντας καθοριστικά στη μεγάλη καλλιτεχνική τους αξία και στη διαρκή αναγνώρισή τους από το αναγνωστικό κοινό. Κάτι που νομίζουμε πως δεν συμβαίνει π.χ. με την *Οδύσειά* του²⁷, όπου τα σύνθετα είναι υπερβολικά πολλά, αρκετά λίγο δύσκολα και συχνότατα εντάσσονται κάπως αφύσικα και με πολλή ρητορεία στους -εκφραστικά περιοριστικούς- 17σύλλαβους

²⁷Τα «νεολογικά αθησαύριστα» σύνθετα της *Οδύσειας* έχουν μελετηθεί μαζί με τις υπόλοιπες «νεολογικές αθησαύριστες λέξεις» από τον Μαθιουδάκη (2012α, 2012β, 2020). Ο μελετητής δεν χρησιμοποιεί τον όρο «νεολογισμός», αλλά τους όρους «νεολογικά αθησαύριστα», «εν δυνάμει (ποιητικούς) νεολογισμούς», «νεολογικές λεξιλογικές επιλογές», «νεολογικές ενδείξεις», «νεολογικός χαρακτήρας» και «οπλοστάσιο νεολογικής και ποιητικής δημιουργικότητας», υπογραμμίζοντας πως το σώμα των δεδομένων που συγκέντρωσε από το λεξιλόγιο της *Οδύσειας* («Σώμα Αθησαύριστων Λέξεων») είναι «μη κωδικοποιημένοι μορφολογικοί σχηματισμοί της ελληνικής γλώσσας» σε κάποια λεξικά της Κοινής Νέας Ελληνικής τους οποίους δεν βρήκε σε αυτά τα λεξικά και, συνεπώς, «δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως νεολογισμοί», δηλαδή δεν αποτελούν αποδεδειγμένους νεολογισμούς, διότι δεν εντοπίστηκαν (ύστερα από ενδελεχή εξέταση κάθε λέξης αυτού του έπους) σε διαλεκτικά λεξικά «και φυσικά στο αρχείο του Ιστορικού Λεξικού της Ακαδημίας Αθηνών», λόγω του πλήθους του υπό διερεύνηση υλικού. Επομένως, όπως σημειώνει, αυτές οι λέξεις είναι πιθανόν να περικλείουν και διαλεκτικές ή ιδιωματικές λέξεις, αλλά στη μελέτη του αυτή δεν είχε ως σκοπό να τεκμηριώσει ποιες από αυτές τις λέξεις βρήκε ο Καζαντζάκης από διαλεκτικές και ιδιωματικές ή άλλες πηγές και ποιες από αυτές τις έπλασε ο ίδιος ο Καζαντζάκης, άρα, συνιστούν δικούς του «καζαντζακικούς» νεολογισμούς. Επιπλέον, ο μελετητής αναφέρει ότι, βασισμένος στο προσωπικό του γλωσσικό αισθητήριο, αρχικά κατέγραψε από το έπος όσες λέξεις παρουσίαζαν γλωσσική ιδιαιτερότητα και απόκλιναν από το κοινό γλωσσικό αίσθημα της Κοινής Ελληνικής, δημιουργώντας έτσι ένα «ηλεκτρονικό σώμα λέξεων» περίπου 14000 λημμάτων, με τρεις μεγάλες κατηγορίες λέξεων (τις απλές, τις σύνθετες και πολυσύνθετες και τις λέξεις με μικρές φωνολογικές και μορφολογικές διαφοροποιήσεις), και ότι, στη συνέχεια, αφού έλεγξε τον κατάλογο αυτό σε 4 λεξικά της Κοινής Νέας Ελληνικής (2 σύγχρονα του συγγραφέα και 2 της σημερινής εποχής), αφαίρεσε όσα λήμματα βρήκε εκεί και ότι το τελικό ηλεκτρονικό σώμα αθησαύριστων λέξεων αποτελείται από 5415 λήμματα, των οποίων η καταγωγή και η σημασία χρήζουν διερεύνησης σε μελλοντικές έρευνες. Επιπρόσθετα, μόνο τα 2 από τα 7 συνολικά κεφάλαια της διατριβής του Μαθιουδάκη αφορούν άμεσα τη γλώσσα του Καζαντζάκη (δηλαδή τη «Γλώσσα της *Οδύσειας*» το 2^ο κεφάλαιο [βλ. Μαθιουδάκης, 2020, 47-106] και το «Σώμα Αθησαύριστων Λέξεων» το 6^ο κεφάλαιο και το Παράρτημα II [βλ. Μαθιουδάκης, 2020, 465-476, 657-823], αντιστοίχως), διότι ο μελετητής, όπως δηλώνει, ασχολήθηκε κυρίως με τις στρατηγικές κατανόησης (επικοινωνιακές στρατηγικές και ειδικότερα τη στρατηγική του ελεύθερου μαντέματος) της ποιητικής γλώσσας της *Οδύσειας*, τις μεθόδους που ακολουθεί ο εκάστοτε αναγνώστης, για να αποκωδικοποιήσει τη σημασία άγνωστων λέξεων, τον εντοπισμό των διαφορετικών παραγόντων που επηρεάζουν τη διαδικασία της κατανόησης του κειμένου και τη διερεύνηση πιθανών μεθόδων για καλύτερη αντιμετώπιση, εξετάζοντας το θέμα του με ερευνητικά ερωτηματολόγια βασισμένα σε 24 από αυτές τις αθησαύριστες λέξεις της *Οδύσειας* και χρησιμοποιώντας σύγχρονα στατιστικά εργαλεία. Βλ. Μαθιουδάκης, 2012α, xi· Μαθιουδάκης, 2012β, 905, 906, 907-908, 914· Μαθιουδάκης, 2020, 7, 37, 38, 41, 47-106, 259-261, 266-267, 275-276, 465-476, 477, 657-823· Καμπάκη-Βουγιουκλή, 2020, 34· Γαβριηλίδου, 2020, 33.

στίχους του πολύπλοκου και ετερογενούς ιδεολογικού πλαισίου αυτού του τεράστιου έπους²⁸.

V. Τα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη και οι απόψεις των μελετητών

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται συνοπτικά τα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη και συγκεκριμένα: **α)** ο καθοριστικός χρόνος της συγγραφής τους, ο χρόνος της πρώτης έκδοσής τους και η ειδική χρονική θέση που καταλαμβάνουν στο ευρύτερο συνολικό του έργο και **β)** τα χαρακτηριστικά που έχουν εντοπιστεί από τους μελετητές τους για τη γλώσσα τους (τη γλώσσα κάθε ενός από τα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματά του και τη γλώσσα όλων μαζί των 7 τελευταίων και μεταπολεμικών μυθιστορημάτων του).

Τα 13 μυθιστορήματα του Νίκου Καζαντζάκη

(11 ελληνόγλωσσα και 2 γαλλόγλωσσα)²⁹

A/A	ΤΙΤΛΟΣ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ	ΧΡΟΝΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ	ΧΡΟΝΟΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
1.	<i>Όφις και Κρίνο</i>	1905	1906
2.	<i>Σπασμένες Ψυχές</i>	1908	από 30/8/1909 έως 7/2/1910 στο περιοδικό «Νουμάς»
3.	<i>Toda-Raba (Τόντα – Ράμπα)</i> (1 ^ο γαλλόγλωσσο)	1929	A) 1931: στα Γαλλικά, σε συντομευμένη μορφή στο περιοδικό «Revue des vivants». B) 1934: στα Γαλλικά, στο περιοδικό «Le Cahier Bleu» σε αυτοτελή τόμο, αρ. τχ. 14, του Renaud de Jouvenel. Γ) 1956: στα Ελληνικά, στις Εκδόσεις Δίφρος, σε μετάφραση Γιάννη Μαγκλή. Δ) 1962: η πρώτη κανονική έκδοση του γαλλικού κειμένου σε μορφή βιβλίου, στις Εκδόσεις

²⁸ Ειδικά για τη γλώσσα της *Οδύσσειας*, βλ. Γιακουμάκη, 1982· Sideras, 1983.

²⁹ Τα στοιχεία που αναγράφονται στον πίνακα για κάθε ένα από τα 13 μυθιστορήματα προέρχονται από το: Αγάθος, 2005, 43, 65, 117-118, 147, 183, 781, 197, 401, 261, 517, 619, 739, 665, αντιστοίχως.

			Plon, <i>Toda – Raba, Moscou a crié.</i>
4.	<i>Le Jardin des Rochers</i> <i>(Ο Βραχόκηπος)</i> (2 ^ο γαλλόγλωσσο)	1936	A) 1939: Ολλανδία, Άμστερνταμ. B) 1941: Χιλή, Σαντιάγκο. Γ) 1960: ελληνική έκδοση, σε μετάφραση Παντελή Πρεβελάκη.
5.	<i>Μέγας Αλέξανδρος</i>	από το 1914 έως και το 1922 (σύλληψη και πρώτα σχεδιάσματα του έργου) μέχρι και το 1940 (ολοκλήρωση) (άποψη Φ. Κακριδή)	A) από 10/2/1940 έως 28/9/1940 στο περιοδικό «Η Νεολαία» σε 32 συνέχειες, με τον τίτλο: <i>Στα χρόνια του Μεγαλέξανδρου</i> , υπογεγραμμένο με το ψευδώνυμο Α.Β.Γ. B) 1973: Αργεντινή, ως βιβλίο, με τον τίτλο: <i>Alejandro el Grande</i> . Γ) 1979: Ελλάδα, <i>Μέγας Αλέξανδρος</i> , Εκδόσεις Ελ. Καζαντζάκη.
6.	<i>Στα παλάτια της Κνωσού</i>	A) 1940: (άποψη Π. Πρεβελάκη). B) 1943: (άποψη Γ. Σταματίου). Γ) 1914-1922: (άποψη Φ. Κακριδή).	1981: Εκδόσεις Ελ. Καζαντζάκη
7.	<i>Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά</i>	1941-1943	1946: Εκδόσεις Δημητράκος
8.	<i>Ο Χριστός ξανασταυρώνεται</i>	1948-1949	1954: Εκδόσεις Δίφρος
9.	<i>Καπετάν Μιχάλης</i> <i>(Ελευτερία ή Θάνατος)</i>	1949-1950 (είχαν προηγηθεί 3 άκαρπες προσπάθειες, οι 2	1953: Εκδόσεις Μαυρίδης

		πρώτες στη γαλλική γλώσσα: α) <i>Kapetan Elia</i> (1929), β) <i>Mon père</i> (1936-1940), γ) <i>Οανήφορος</i> (1946)	
10.	<i>Ο Τελευταίος Πειρασμός</i>	1950-1951	1955: Εκδόσεις Δίφρος
11.	<i>Ο Φτωχούλης του Θεού</i>	1952-1953	A) 1954: δημοσίευση σε συνέχειες στην εφημερίδα «Ελευθερία». B) 1956: έκδοση σε βιβλίο από τις Εκδόσεις Δίφρος.
12.	<i>Οι Αδερφοφάδες (- Θέλει, λέει, να ‘ναι λεύτερος. Σκοτώστε τον!)</i>	Περίοδος Εμφυλίου, η α’ γραφή τελείωσε το 1949, το ξαναδούλεψε μετά αργότερα ως το 1955, χωρίς να το ολοκληρώσει	1963: Εκδόσεις Ελ. Καζαντζάκη
13.	<i>Αναφορά στον Γκρέκο</i>	1955-1957	1961: Εκδόσεις Ελ. Καζαντζάκη

Όπως συνάγεται από τον παραπάνω πίνακα για τα 13 μυθιστορήματα του συγγραφέα: **1)** Ο Καζαντζάκης ξεκινάει και τελειώνει τη συγγραφική του καριέρα ως μυθιστοριογράφος: αρχικά, με 2 νεανικά μυθιστορήματα, μετά από είκοσι και πλέον χρόνια, με 2 γαλλόγλωσσα μυθιστορήματα (στην τότε προσπάθειά του να αναγνωριστεί στο εξωτερικό), έπειτα, με 2 παιδικά μυθιστορήματα και, από την Κατοχή και μεταπολεμικά, με μια σειρά 7 -περισσότερο ή λιγότερο επιτυχημένων- μυθιστορημάτων. Το μεγάλο χρονικό κενό ανάμεσα στα 2 πρώτα και στα υπόλοιπα 11 μυθιστορήματα οφείλεται αφενός στην αρχική υποτίμηση από τον ίδιο τον συγγραφέα

του μυθιστορηματικού είδους και αφετέρου στην υπερτίμηση από τον ίδιο άλλων ειδών του λογοτεχνικού λόγου, όπως η ποίηση, το θέατρο, οι επιστημονικές - φιλοσοφικές μελέτες και οι μεταφράσεις, με τα οποία έργα γεμίζει αυτό το μεγάλο χάσμα. **2)** Ο χρόνος συγγραφής του κάθε μυθιστορήματος (σημείο που μας ενδιαφέρει εδώ ιδιαίτερα, προκειμένου να παρακολουθήσουμε τη σχετική γλωσσική εξέλιξη του Καζαντζάκη από μυθιστόρημα σε μυθιστόρημα) διαφέρει από τον χρόνο της πρώτης έκδοσής του στα ελληνικά, άλλοτε λιγότερο και άλλοτε περισσότερο, για διάφορους λόγους. Ειδικότερα, τα 2 πρώτα του μυθιστορήματα (το 1^ο και το 2^ο) δημοσιεύονται σχεδόν αμέσως, δηλαδή τον επόμενο χρόνο από τότε που γράφονται, και ανήκουν στην πρώτη δημοτικιστική προσπάθεια του νεαρού τότε συγγραφέα. Μετά από πολλά χρόνια (πάνω από είκοσι), ο Καζαντζάκης επανέρχεται στο μυθιστόρημα, αλλά γράφει 2 γαλλόγλωσσα μυθιστορήματα (το 3^ο και το 4^ο), στο πλαίσιο της προσπάθειάς του να καθιερωθεί στο εξωτερικό, χωρίς όμως επιτυχία τότε. Αυτά, όπως είναι φυσικό, δημοσιεύονται πρώτα στο εξωτερικό σε ξένες εκδόσεις και πολύ αργότερα μεταφρασμένα στα ελληνικά από δύο άλλους Νεοέλληνες συγγραφείς: τον Γιάννη Μαγκλή και τον Παντελή Πρεβελάκη, αντιστοίχως. Τα δύο παιδικά του μυθιστορήματα (το 5^ο και το 6^ο) κυκλοφορούν για πολλά χρόνια (περίπου 30) από τη στιγμή της πρώτης σύλληψής τους μέχρι τη στιγμή της ολοκλήρωσής τους, μόνο το 5^ο δημοσιεύεται το 1940 σε συνέχειες σε ένα περιοδικό, ενώ και τα δύο ως βιβλία δημοσιεύονται πολύ μεταγενέστερα και μεταθανάτια, αποτελούν εν τούτοις ένα προστάδιο της -σταθερής πια- μεταπολεμικής επιστροφής του συγγραφέα στο μυθιστόρημα. Το *Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά* (το 7^ο), γραμμένο μέσα στην Κατοχή στην Αίγινα και πρωτοδημοσιευμένο 3 χρόνια μετά (1946), λόγω της μεγάλης επιτυχίας του, οδηγεί στη συγγραφή των επόμενων 6 μυθιστορημάτων που γράφονται στο εξωτερικό την τελευταία δεκαετία της ζωής του συγγραφέα. Από αυτά, το 8^ο, το 9^ο και το 10^ο, αν και γράφονται στη σειρά μέσα σε 4 χρόνια, δεν δημοσιεύονται άμεσα στα ελληνικά, το 11^ο δημοσιεύεται άμεσα πρώτα σε συνέχειες σε μια εφημερίδα και μετά ως βιβλίο, ενώ τα 2 τελευταία (το 12^ο και το 13^ο) μένουν ανολοκλήρωτα εξαιτίας του θανάτου του και δημοσιεύονται μεταθανάτια.

Παρακάτω συνοψίζονται οι απόψεις των μελετητών αφενός για τη γλώσσα κάθε ενός από τα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματά του και αφετέρου για τη γλώσσα των 7 τελευταίων και μεταπολεμικών ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του:

Α) Όφης και Κρίνο: γλώσσα «άτακτη, αμελέτητη, παράνομη και πολύ μακριά από την αλήθεια», ενός σημαντικού τεχνίτη της γλώσσας (κριτική Πέτρου Βλαστού, βλ.

Καζαντζάκης, 2002, 208· Bien, 1972, 150· Bien, 2001, 303 [Σημείωση 2]) «πεζό ποίημα» (κριτική Κωστή Παλαμά, βλ. Καζαντζάκης, 2002, 199-200· Bien, 1972, 151), χρήση «διγλωσσίας» με προσήλωση στη δημοτική και με χρήση ιδιοματικών λέξεων (κριτική Δ. Ι. Καλογερόπουλου, βλ. Καζαντζάκης, 2002, 203, 204· Bien, 2002, 151), εισάγει «καινά δαιμόνια διανοητικά, αισθητικά, γλωσσικά», ο συγγραφέας του δεν είναι ούτε καθαρευουσιάνος ούτε ψυχαραιστής (κριτική Βλάση Γαβριηλίδη, βλ. Καζαντζάκης, 2002, 211), «επιβλητική μικτή γλώσσα», «διγλωσσία», «μια λιγότερο εριστική δημοτική» με κάποιους καθαρευουσιάνικους τύπους και κρητικούς ιδιοματικούς τύπους, γλώσσα κατάλληλη και αισθητικά ταιριαστή με το ύφος του έργου (Bien, 1972, 118, 120, 149-151), «εξωτικό λεξιλόγιο» (κριτική Kimon Friar, βλ. Καζαντζάκης, 2002, 213), «λέξεις ούτε κρητικές ούτε πανελλήνιες» (Αλεξίου Έλλη, 1983, 117), «λέξεις με διπλές γραφές», «ορθογραφικές ιδιοτυπίες», «κρητικές γλωσσικές ιδιομορφίες» (Σταύρου Πάτροκλος, 2002, 136-138, 220), «φραστική τόλμη» (Στεφανάκης, 2007, 48), «τολμηρή, επικίνδυνη, εξεζητημένη και πρωτοποριακή χρήση της δημοτικής» (Παπαμαστοράκης, 2008, 47), «αφήγημα ωραιολογικής γραφής με τα θέματα, τη γλώσσα και την τεχνική του Ντ' Αννούντσιο» (Ζήρας, 2007, 43)³⁰.

Β) Σπασμένες Ψυχές: γλώσσα «πλούσια, μεστή, χρωματισμένη, τρυφερή, με κάτι χάρδια πετυχημένα, με κάποια νόστιμη ορμή», «λεχτικό δουλεμένο, ζουμερό, γεμάτο από συνταιριάσματα γενναία και σφантаχτά» (κριτική Γιάννη Ψυχάρη, βλ. Αγάθος, 2011, 17· Αγάθος, 2005, 65-66· Bien, 1972, 158-159), «γλώσσα καθαρά καθομιλουμένη, δηλαδή δημοτική, τόσο στην αφήγηση, όσο και στα διαλογικά μέρη» (Αγάθος, 2011, 18· Αγάθος, 2005, 65-66· Bien, 1972, 158-159), «ιδιότυπη γλώσσα γενικά και ιδιότυπες γραφές λέξεων ειδικά», λόγω ύπαρξης αρκετών καζαντζακικών τύπων (Σταύρου Πάτροκλος, 2007, 14, 16-17), «προάγγελος της λεξιλογικής ιδιοτυπίας του καζαντζακικού έργου και μάλιστα ολόκληρο λεξιλόγιο ιδιότυπων λέξεων, με τις οποίες θα μπορούσε να καταρτιστεί ειδικό γλωσσάριο του Καζαντζάκη» (Κριαράς, 2009, 142 [Σημείωση 48]), «επάρκεια του δημιουργού στη χρήση του θησαυρού της ελληνικής γλώσσας ήδη από τότε» (Μαστροδημήτρης, 1991, 128), «γλωσσοπλαστική δύναμη του δημιουργού» και, ιδίως, «μερικές δικές του σύνθετες λέξεις, που έχουν τη χάρη τους» (Μαστροδημήτρης, 1991, 128· Σταύρου Πάτροκλος, 2007, 16-17· Αγάθος,

³⁰Βλ. και Bien, 2020, 25· Μόσχου, 2011, 195 (Σημείωση 12)· Σανουδάκης, 1978, 40· Τζεργιάς, 2010, 114-115· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 42· Σταύρου Πάτροκλος, 2002, 128.

2005, 65-66), «το μυθιστόρημα αποτελεί μια ουσιαστική απόδειξη της πίστης του συγγραφέα του στον δημοτικισμό» (Αγάθος, 2011, 25).

Γ) Μέγας Αλέξανδρος & Στα παλάτια της Κνωσού: Και για τα δύο: η συμβολή του δημοτικισμού της δεκαετίας του '30 στη δημιουργία ενός γόνιμου πεδίου συζητήσεων γύρω από το παιδικό βιβλίο, η στροφή του συγγραφέα στο παιδικό λογοτέχνημα και στο εκπαιδευτικό βιβλίο λόγω των γενικότερων εκπαιδευτικών ενδιαφερόντων του για τον δημοτικισμό, η πρακτική του να σχολιάζει εμμέσως τις πηγές κατά τη μεταγραφή των αναγνωστικών του επιλογών σε νέο κείμενο προορισμένο για το παιδικό κοινό, στο πλαίσιο των δημοτικιστικών, των λογοτεχνικών και των πολιτικών του επιλογών, και η συγγραφή και της παιδικής λογοτεχνίας του στη δημοτική γλώσσα, όπως κ.ά. δημοτικιστές, με ενθουσιασμό και έντονο ενδιαφέρον για τη χρήση της γλώσσας στην ομιλούμενη μορφή της. Για το 3^ο: γραμμένο στη δημοτική γλώσσα, αφού «ο Καζαντζάκης είχε ενστερνιστεί το αίτημα του δημοτικισμού για τον εθνικό ρόλο που μπορούσε να παίξει η λογοτεχνία για παιδιά στη δημοτική από ιδεολογική άποψη». Για το 4^ο: «το πρωτότυπο κείμενο του έργου δεν αποκλείεται να απαλλάχτηκε από έναν αριθμό λέξεων του κρητικού ιδιώματος από τον ίδιο τον συγγραφέα και μεταγενέστερα από τους εκδότες και τον επιμελητή της έκδοσης» (Σπανάκη, 2011, 18, 21, 27, 43, 44-46, 54-55, 60, 62)³¹.

Δ) Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά: «το πιο φανερό και πιο φυσικό “κέντημα” του πεζού λόγου με διαλεκτικά στοιχεία, κυρίως κρητικά», λόγω του τρόπου εξέλιξης της ιστορίας (Τσοπανάκης, 1977, 70), η καθαρή και στρωτή δημοτική με κάποια κρητική επιρροή (Philippaki-Warburton, 1996, 44), «ένα πιο ζυγισμένο» και μετριοπαθές δημοτικό λεξιλόγιο (Καλούτσας, 1997, 368-370), το πλήρες και καλλιτεχνικά δυνατό συνταίριασμα μορφής – γλώσσας («εικονογραφημένης», «γήινης» δημοτικής) και («αγροτικού») περιεχομένου (Bien, 1972, 224, 225, 228, 249), «ένα άψογο γλωσσικό όργανο με αισθητική αξιοποίηση της δημοτικής γλώσσας, γλωσσικό αισθητήριο, ένστικτο και καλλιτεχνική συνείδηση» (Σαχίνης, 1978, 52-53), η πλούσια δημοτική γλώσσα και το μαστορικό γράψιμο» (Αλεξίου Έλλη, 2007, 351· Γαλάνης & Γαλάνη, 2009, 68 [γνώμη Α. Κόμη]), το υποδειγματικό, επιμελημένο και ιδιαίτερα προσωπικό ύφος, χωρίς ακαλαίσθητες ακρότητες (Βάρναλης, 2007, 131· Σαχίνης, 2011, 340), η στερεότητα και η ανεπανάληπτη γοητεία μιας παλαιότερης

³¹Για τη συγγραφή τους, βλ. Αγάθος, 2005, 183-184, 781-782· Χατζοπούλου, 2007, 64· Αλεξίου Έλλη, 2007, 302-303· Παπαμαστοράκης, 2008, 248.

μορφής ελληνικού λόγου «φιλοσοφικής ηθογραφίας» (Μερακλής, 1977, 61, 66· Δουλαβέρας, 2008, 127), η βιωματικότητα περιεχομένου και γλώσσας και η φυσικότητα της γλώσσας της πεζογραφίας του σε αντίθεση με τη γλώσσα της ποίησής του (Ιωάννου, 1977, 112), «η σκληρή φλούδα της κουβέντας του» (Guillemeau, 1958, 209) και η αντιθετική και συμπληρωματική συνύπαρξη της αυθεντικά «λαϊκότροπης» και σοφής αφήγησης του Ζορμπά με την αφήγηση του λόγιου συγγραφέα-αφηγητή (Φιλίππιδης, 2010, 506).

Ε) Ο Χριστός ξανασταυρώνεται: η ισορροπημένη, μετριοπαθής και ελάχιστα κρητική διαλεκτική του γλώσσα, με «ένα πιο ζυγισμένο λεξιλόγιο», χωρίς πολλά τοπικά γλωσσικά στοιχεία (Καλούτσας, 1997, 368-370), η καλλιτεχνική και αρμονική συνύπαρξη και συνύφανση της αγαπημένης του δημοτικής γλώσσας με το νέο «αγροτικό περιεχόμενο» που χρησιμοποιούσε (Bien, 1972, 228, 248-249) και η ζωντανή, αυθεντική και «νατουραλιστική» αποτύπωση, απόδοση και έκφραση της συνηθισμένης και καθημερινής ελληνικής λαϊκής ομιλίας και ζωής (Bien, 1972, 250, 251· Πρεβελάκης, 1984, οζ', 592· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 555)³².

ΣΤ) Καπετάν Μιχάλης: η φυσική -λόγω θέματος και τόπου δράσης- κυριαρχία λέξεων και φράσεων του κρητικού ιδιώματος (Σταύρου Μαίρη, 2001, 627· Τσοπανάκης, 1977, 70), ο εμπλουτισμός του με «παροιμιακές φράσεις» που τις μετέτρεψε στη δημοτική (Σανουδάκης-Σανούδος, 2008, 91, 92, 95, 99), η τελική συνειδητοποίηση από τον συγγραφέα της ανάγκης απόδοσης του «κρητικού περιεχομένου» του κειμένου με τη χρήση της ιδιότυπης, ζωντανής και «χυμώδους» νεοελληνικής κρητικής δημοτικής γλώσσας και όχι πια της γαλλικής γλώσσας, μια «προσωπική δημιουργία» αυτή η γλωσσική ιδιοτυπία (Bien, 1972, 246, 255· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 460· Χατζίνης, 1968, 95, 96) (είχε προσπαθήσει να γράψει στα γαλλικά παρόμοιο θέμα παλιότερα σε 2 έργα – προδρόμους³³ του *Καπετάν Μιχάλη*), η απόλυτα επιτυχής και αρμονική σύζευξη αυτής της μορφής – γλώσσας και αυτού του περιεχομένου (Bien, 1972, 228), η μαγευτική (σχεδόν «μυθολογική» και κάποτε «εξωτική») θεματική και γλωσσική «βιωματικότητα» και αυθεντικότητα του μυθιστορήματος, αντλημένες κυρίως από τον μαγικό κόσμο των παιδικών αναμνήσεων του συγγραφέα (Πρεβελάκης, 1977, 41-42· Πρεβελάκης, 1984, οζ', 617, 620·

³²Για τη συγγραφή αυτού του έργου, βλ. Bien, 1972, 249, 250· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 96· Παπαμαστοράκης, 2008, 190.

³³Βλ. Αγάθος, 2005, 261-262· Χατζοπούλου, 2007, 96· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 45, 460· Πρεβελάκης, 1984, 125, 384, 386, 531, 617, 620. Για περισσότερα σχετικά με αυτά τα 3 έργα – προδρόμους του μυθιστορήματος, βλ. Μητσάκης, 1986, 197-211.

Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 565, 567, 592· Γραμματάς, 1982, 50· Γραμματάς, 1992, 35), η συνήθης «παρατακτική διάταξη» και χρήση τριών διαδοχικών επιθέτων για ένα πρόσωπο και η συχνή χρήση σύνθετων επιθέτων παρόμοιων με τα ομηρικά επίθετα (Τζιόβας, 2011, 427), το αποκορύφωμα της βελτιωτικής και μετριοπαθούς γλωσσικής εξέλιξης του Καζαντζάκη με μια «συναρπαστική» γλώσσα που συνιστά τη «μισή αξία» αυτού του έργου (Καλούτσας, 1997, 368-370· Σαχίνης, 1978, 52-53· Σιδηρόπουλος, 2007, 84-85), η «ακραιφνής» δημοτική γλώσσα του μυθιστορήματος, που ενόχλησε και αυτή τον «σκοταδισμό» της εποχής στην οποία πρωτοδημοσιεύτηκε (Στεφανάκης, 2007, 230), και το υπερβολικό και κάποτε κωμικό λεκτικό του έργου (Σπανδωνίδης, 2003, 70).

Ζ) Ο Τελευταίος Πειρασμός: η καλλιτεχνική δύναμη του έργου από το εξαιρετικό συνταίριασμα μορφής – γλώσσας και περιεχομένου και ειδικότερα από την προφανή αγάπη του για τις μικρές λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής, μια αγάπη πλήρως ταιριαστή με την άλλη του αγάπη για τη συγκεκριμένη, εικονογραφημένη ελληνική γλώσσα που παρήγαγε αυτή η πραγματικότητα (Bien, 1972, 228), η διήγηση της παραβολής «των δέκα παρθένων (*Κατά Ματθαίον*, κεφ. κε΄) σε μια γλώσσα που είναι τόσο λιτή, τόσο απαλλαγμένη από κάθε λογοτεχνική επιτήδευση, ώστε θα μπορούσε να είναι και κάποια άλλη κοινή ομιλούμενη γλώσσα της Ανατολής, σαν την Αραμαϊκή.» (Kerényi, 1959, 58)³⁴.

Η) Ο Φτωχούλης του Θεού: η «πλησμονή του λόγου» και η γλωσσική υπερβολή (Καλούτσας, 1997, 366), η άποψη («Goeteborg Tidningen», στο: Κνωσός, 1958, 112) ότι ο Άγιος Φραγκίσκος «βρήκε έναν εξηγητή μεγαλοφυή που με την ωραία και γερή γλώσσα του και με την κατανόηση της ψυχής του Φραγκίσκου κάνει το βιβλίο αυτό μιας πρώτης τάξεως απόλαυση.»³⁵.

Θ) Οι Αδερφοφάδες: η άποψη («Times» της Νέας Υόρκης, 19-1-1965, στο: Σταύρου Πάτροκλος, 2009, 285-286) ότι «δεν βρίσκουμε σχεδόν καμία παράγραφο στην οποία κάποιο καινούργιο επίθετο ή κάποια εκφραστική εναλλαγή να μην ξεπηδάει από τη σελίδα.»³⁶.

³⁴Για τη συγγραφή του έργου, βλ. Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 570, 588· Πρεβελάκης, 1984, οζ΄, 630, 633, 641· Αγάθος, 2005, 517· Σταύρου Πάτροκλος, 2008α, 511-512, 517· Χατζοπούλου, 2007, 98· Παναγιωτάκης, 2001, 193· Παπαμαστοράκης, 2008, 198.

³⁵Για τη συγγραφή του έργου, βλ. Αγάθος, 2005, 619· Σταύρου Πάτροκλος, 2008β, 390-397· Πρεβελάκης, 1984, οζ΄, 650, 651-653, 658-662, 665-666· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 602, 603, 604, 606· Πρεβελάκης, 1977, 41-42· Χατζοπούλου, 2007, 98· Παναγιωτάκης, 2001, 175.

³⁶Για τη συγγραφή του έργου, βλ. Αγάθος, 2005, 739-740· Σταύρου Πάτροκλος, 2009, 275-276· Πρεβελάκης, 1984, οζ΄-οη΄, 533, 537, 604, 605, 677, 678, 689· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 560, 596· Χατζοπούλου, 2007, 102· Παπαμαστοράκης, 2008, 190· Πρεβελάκης, 1977, 42.

Ι) Αναφορά στον Γκρέκο³⁷: η «μεγάλη γλωσσοπλαστική ικανότητά» του είναι ακόμα παρούσα και ακμαία σε αυτό το τελευταίο του έργο (Παναγιωτάκης, 2001, 201), μια γλώσσα ξεχωριστή, «υπερπλούσια, μα χωνεμένη. Ξελαγαρισμένη. Έχει τη νοστιμιά τούτο το βιβλίο του ολοκληρωμένου, μυρωδάτου, ζωτικού καρπού» (Αλεξίου Έλλη, 2007, 159). «Τα υψηλά του νοήματα ντύνονται το ζεστό ρούχο της χωνεμένης εξαίσιας γλώσσας του» (Γαλάνης & Γαλάνη, 2009, 75), το «πηγαίο και αυθεντικό κύλισμα μιας γλώσσας ανυπέρβλητης», που προκαλεί αισθητική συγκίνηση. «Αναπνέοντας μέσα σ' εκείνη την υφάλμυρη γλωσσική αύρα, με τον μοναδικό οίστρο, την ακρίβεια και την ενάργειά της. [...] Η λεκτική ακρίβεια της περιγραφής, ο ορुकτός γλωσσικός του πλούτος» (Πρατικάκης, 2007, 128)³⁸.

ΙΑ) Τα επτά τελευταία και μεταπολεμικά ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα: Συνοψίζουμε, τέλος, μερικές γενικές, ουσιαστικές και διεισδυτικές παρατηρήσεις ορισμένων μελετητών σχετικά με τη γλώσσα και των 7 τελευταίων και μεταπολεμικών ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του, οι οποίες αφορούν τα εξής δύο θέματα: **α)** Την τελική θετική γλωσσική αλλαγή του Καζαντζάκη με αυτά τα μυθιστορήματα: η ευτυχής τελική πραγμάτωση και καταξίωση του λογοτεχνικού ταλέντου του Καζαντζάκη στην πεζογραφία, μετά το χάσιμο του «δαιμονιακού του στοιχήματος» που είχε βάλει με τη γλώσσα του στην *Οδύσεια*, με μέσο την αισθητική εναρμόνιση της αγαπημένης του δημοτικής γλώσσας με το νέο περιεχόμενο και υλικό των λυρικών και «ποιητικών» μεταπολεμικών του μυθιστορημάτων και την συνακόλουθη αναγνώριση «της προσωπικής του φωνής» (Bien, 1972, 220-225, 227-231, 240-244, 248-261· Bien, 2007, 290· Φραγκόπουλος, 1977, 51· Φραγκόπουλος, 1997, 307, 311· Μπουρναζάκης, 2007, 88-89, 94-95). **β)** Ορισμένα γλωσσικά χαρακτηριστικά όλων αυτών των μυθιστορημάτων του: η μεγάλη γλωσσική ωριμότητά τους, σαν «πρότυπα» νεοελληνικού λόγου, η «καθαρά δημοτική» τους γλώσσα, με πολλούς κρητικούς ιδιοματισμούς, η λιγότερο υπερβολική, περισσότερο φυσική και ευκολότερα αφομοιώσιμη από το μεταπολεμικό κοινό μυθιστορηματική γλώσσα, «η σοφότερη εδώ χρήση νεολογισμών και ιδιοματισμών» στην ελκυστική μαγική αφήγησή του, η «πιο

³⁷Για τον προβληματισμό σχετικά με το ακριβές είδος του έργου, βλ. Αγάθος, 2005, 665-667· Γρηγοροπούλου, 2011, 141-151· Πρεβελάκης, 1977, 44· Καζαντζάκη Ελένη, 2007, 12· Χατζοπούλου, 2007, 101· Παναγιωτάκης, 2001, 194· Παπαμαστοράκης, 2008, 215, 219· Αλεξίου Έλλη, 2007, 133-134, 158, 204· Ντουνιά, 2017, 178-210.

³⁸Για τη συγγραφή του έργου, βλ. Πρεβελάκης, 1984, 169, 170, 184, 538, 539, 677, 689, 692, 698, 702, 705, 706, 710, 713, 715, 718, 719, 731· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 622, 623, 635-638, 648· Πρεβελάκης, 1977, 44· Καζαντζάκη Ελένη, 2007, 11, 12· Χατζοπούλου, 2007, 77, 101· Αγάθος, 2005, 665· Παναγιωτάκης, 2001, 194· Παπαμαστοράκης, 2008, 215, 219, 220.

συγκροτημένη» και κατασταλαγμένη πια έκφρασή του, «η ακόρεστη μανία της αδιάκοπης διάπλασης του λόγου και της γλώσσας», η θαυμαστή και από ξένους αναγνώστες αντιληπτή λαμπρότητα και ισχύς του λόγου του, η «αρρενωπή», μοναδική και καθαρά προσωπική του γλώσσα, η δημοτικιστική επιρροή «του λαϊκότροπου αφηγηματικού ύφους της ηθογραφίας», η καταλληλότητα της γλώσσας, για να μιλήσει ο συγγραφέας στο παγκόσμιο κοινό, και το πιο «γειωμένο» και «θερμό» γλωσσικό του σύστημα στην προσπάθειά του να επικοινωνήσει με το μεγάλο κοινό της λογοτεχνίας σαν ολοκληρωμένος πλέον συγγραφέας (Αλεξίου Έλλη, 2007, 353 [γνώμη Τριαντάφυλλου Πίττα]· Philippaki-Warburton, 1996, 46, 60· Στέφος, 2008, 19· Μότσιοι, 2011, 152· Γραμματάς, 1982, 50· Αγγελόπουλος, 1977, 19-20· Προύσης, 1977, 79· Δουλαβέρας, 2008, 124 [γνώμη Κώστα Σταμάτη]· Φιλιππίδης, 210, 510 [Σημείωση 30]· Ραυτόπουλος, 1958, 334· Ζήρας, 1998, 30· Ζήρας, 1992/1996, 150)³⁹.

VI. Η δομή της διατριβής

Για να κλείσουμε αυτή την Εισαγωγή στο αντικείμενο της διατριβής μας, απομένει να προσδιορίσουμε τον τρόπο που ακολουθήσαμε για την πραγμάτευσή του, δηλαδή τη δομή που επιλέξαμε για την παρουσίασή του εδώ. Βασική μας επιδίωξη λοιπόν ήταν η αρχική (συνοπτική και κριτική) παρουσίαση της βασικής σχετικής γλωσσολογικής θεωρίας και των όψεων της μεταγλωσσικής θεωρίας του Καζαντζάκη και η επακόλουθη πρακτική αξιοποίησή τους με την εφαρμογή των επιστημονικών δεδομένων της Γλωσσολογίας⁴⁰ και της Νεοελληνικής Φιλολογίας στη μελέτη της γλώσσας και της μεταγλώσσας του συγγραφέα και της επίδρασης αμφότερων στο εξεταζόμενο εδώ γλωσσικό του χαρακτηριστικό στο δεδομένο είδος του έργου του. Ο τρόπος αυτός πραγμάτευσης του θέματος αντικατοπτρίζεται στη δομή της διατριβής και, έτσι, το κυρίως μέρος της χωρίζεται σε 4 κεφάλαια. Στα 2 πρώτα κεφάλαια εκθέτουμε τη γλωσσολογική θεωρία για τη σύνθεση και τις σύνθετες λέξεις (στο 1^ο κεφάλαιο) και για τη νεολογία και τους νεολογισμούς (στο 2^ο κεφάλαιο). Στο 3^ο κεφάλαιο παρουσιάζουμε για πρώτη φορά τη μεταγλώσσα του Καζαντζάκη σχετικά με τη γλώσσα γενικά και ειδικά για τη δική του γλώσσα σε όλα και σε ορισμένα έργα του. Στο 4^ο κεφάλαιο, περνάμε από τη θεωρία στην πράξη και, συγκεκριμένα στις 3 πρώτες

³⁹ Η μοναδική αρνητική γνώμη για τη γλώσσα αυτών των μυθιστορημάτων εκφράστηκε από τη Γενιά του '30 και ήταν ότι «ο λόγος τους ηχούσε πεπαλαιωμένος και διογκωμένος». Βλ. Δημηρούλης, 2010, 103.

⁴⁰ Η Υφολογία / Υφογλωσσολογία θα μπορούσε να προσφέρει μια άλλη γλωσσολογική προσέγγιση του θέματος.

υποενότητές του, αφενός εφαρμόζουμε τη γλωσσολογική θεωρία για τη σύνθεση και τη νεολογία, αναλύοντας αντιπροσωπευτικά παραδείγματα από το σύνολο των σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη και διατυπώνοντας γενικές παρατηρήσεις για τα νεόπλαστα σύνθετά τους, και αφετέρου προσεγγίζουμε κριτικά κάθε μία από τις 4 πλευρές της μεταγλωσσικής θεωρίας του συγγραφέα και ιδίως σχολιάζουμε τη σχέση της με τη δημιουργία και τη χρήση των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων στα μυθιστορήματά του. Στην 4^η υποενότητα του 4^{ου} κεφαλαίου, παρουσιάζεται αναλυτικά σε 3 μέρη η έρευνα που πραγματοποιήσαμε αφενός στο «Αρχείο του Κέντρου Ερεύνης Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων (Κ. Ε. Ν. Δ. Ι.) – Ιστορικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής (Ι. Λ. Ν. Ε.) της Ακαδημίας Αθηνών» και αφετέρου στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη για όλες τις σύνθετες λέξεις αυτών των μυθιστορημάτων, με σκοπό την ανεύρεση, την ταξινόμηση, τον σχολιασμό και την παρακολούθηση της εξέλιξης και του ρόλου όσων από αυτές τις λέξεις βρέθηκε πως είναι νεόπλαστες. Η διατριβή ολοκληρώνεται με τα Συμπεράσματα, όπου προσδιορίζουμε σαφώς την πρωτοτυπία της διατριβής, παραθέτουμε όλα τα στατιστικά της ερευνητικά πορίσματα, συνοψίζουμε το πώς οι 4 όψεις της γλωσσικής ιδεολογίας του Καζαντζάκη πραγματώθηκαν με την επιτυχή δημιουργία και χρήση των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων στα μυθιστορήματά του και διερευνούμε τις προεκτάσεις της έρευνάς μας, προτείνοντας συγκεκριμένους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να συνεχιστεί η έρευνά μας και δυνατές πρακτικές εφαρμογές της σε διάφορα πεδία. Ακολουθεί η χρησιμοποιούμενη Βιβλιογραφία (ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση): **A)** «Βιβλιογραφία για τις σύνθετες λέξεις και τους νεολογισμούς» και **B)** «Βιβλιογραφία για τον Καζαντζάκη». Τέλος, στο Παράρτημα για την πρωτότυπη έρευνα της διατριβής περιλαμβάνονται δύο μέρη: **1)** «Οι 4 κατηγορίες (ως προς την προέλευση) των σύνθετων λέξεων των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη», με το πλήρες υλικό της έρευνάς μας στο Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. για τις 4 κατηγορίες τέτοιων λέξεων ανά γραμματική κατηγορία και για κάθε λέξη. **2)** «Οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις που χρησιμοποιούνται στα Διαλογικά μέρη των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη», με τα στοιχεία αυτής της πρόσθετης πρωτότυπης έρευνάς μας στα μυθιστορήματά του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΑ ΣΥΝΘΕΤΑ: Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Στο παρόν κεφάλαιο περιλαμβάνεται ένα απαραίτητο και συνοπτικό γλωσσολογικό θεωρητικό πλαίσιο για τα σύνθετα (δηλαδή για τη σύνθεση ως διαδικασία και για τις σύνθετες λέξεις ως αποτέλεσμα της), στο οποίο δίνονται επιλεκτικά ορισμένες βασικές πληροφορίες που υπάρχουν στη βιβλιογραφία σχετικά με αυτά τα γλωσσικά φαινόμενα. Ο στόχος αυτού του κεφαλαίου (όπως και του επόμενου κεφαλαίου για τη νεολογία) είναι να εξηγήσουμε το γλωσσολογικό σκεπτικό που χρησιμοποιήσαμε για την επιλογή του σώματος των δεδομένων και την κατηγοριοποίησή τους στην ανάλυση των σύνθετων και των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη, όπως αυτή παρουσιάζεται στο 4^ο κεφάλαιο αυτής της διατριβής. Έτσι, εδώ, με βάση τη σχετική βιβλιογραφία, προσπαθούμε να απαντήσουμε στα εξής ερωτήματα: Πού εντάσσεται η σύνθεση και η παραγωγή και πώς ορίζονται; Ποιες ομάδες απόψεων υπάρχουν για τα όρια που υφίστανται μεταξύ παραγωγής και σύνθεσης και ποιες θεωρούμε εμείς εδώ ως παράγωγες και ποιες ως σύνθετες λέξεις και γιατί; Τι συμβαίνει με τον δείκτη σύνθεσης και με τα μορφολογικά χαρακτηριστικά της σύνθεσης; Ποια θεωρούνται ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής και της νεοελληνικής σύνθεσης; Ποιες είναι οι ειδικές περιπτώσεις των ελληνικών συνθέτων; Τι συμβαίνει με τα ελληνικά ρηματικά σύνθετα και με τα χαλαρά πολυλεκτικά σύνθετα; Ποιες είναι οι 7 (οι 4 μορφολογικές και οι 3 σημασιολογικές) κατηγοριοποιήσεις των συνθέτων;

1.1. Ένταξη και ορισμός της σύνθεσης και της παραγωγής

Η *σύνθεση* και η *παραγωγή* αποτελούν τις δύο από τις τρεις επιμέρους περιοχές της *Μορφολογίας*, οι οποίες διαιρούνται με βάση τις διακρίσεις των μορφημάτων και τον τρόπο με τον οποίο διαφοροποιούν τις λέξεις ή σχηματίζουν νέες λέξεις⁴¹. Η σύνθεση (compounding) είναι ένας από τους τρόπους σχηματισμού λέξεων και ανανέωσης, εμπλουτισμού και εκσυγχρονισμού του λεξιλογίου. Πρόκειται για τη διαδικασία

⁴¹Η *Μορφολογία* μελετά τη δομή των λέξεων και τα επιμέρους συστατικά τους. Η τρίτη περιοχή της μορφολογίας είναι η *Κλιτική Μορφολογία* (Inflectional Morphology), που ασχολείται με τη μελέτη της κλίσης.

σχηματισμού λέξεων από τη συνένωση δύο ή περισσότερων λέξεων και προϊόντα της είναι οι *σύνθετες λέξεις* ή *σύνθετα* (compounds). Η μελέτη της υπάγεται στον κλάδο της *Παραγωγικής Μορφολογίας* (Derivational Morphology), που ασχολείται με τον σχηματισμό των λέξεων, μαζί με την *παραγωγή* (derivation), η οποία παράγει νέες λέξεις, τα *παράγωγα* (derivatives), μέσω της προσθήκης *προσφύματων* (*προθημάτων* και *επιθημάτων*) στο θέμα μιας λέξης. Η σύνθεση και η παραγωγή είναι οι δύο βασικές και εξαιρετικά παραγωγικές διαδικασίες ανανέωσης του λεξιλογίου στη Νέα Ελληνική, με αποτέλεσμα μεγάλο μέρος του λεξιλογίου της να είναι κυρίως παράγωγες και σύνθετες λέξεις και να δημιουργούνται σημασιολογικοί και μορφολογικοί δεσμοί μεταξύ των λέξεων που το απαρτίζουν⁴².

Η σύνθεση βασίζεται ειδικότερα στον συνδυασμό δύο ή περισσότερων *λεξημάτων*⁴³, στοιχείων δηλαδή με πλήρες λεξικό περιεχόμενο (ολόκληρων *λέξεων* ή *θεμάτων*⁴⁴), βάσει μορφολογικών κανόνων που θα παρουσιαστούν σε επόμενες ενότητες. Τα σύνθετα είναι το αποτέλεσμα – το προϊόν της διαδικασίας της σύνθεσης, δηλαδή οι νέες λέξεις οι οποίες έχουν νέες σημασίες που προκύπτουν από τον συνδυασμό των σημασιών των συνθετικών τους (του *α'* και του *β'* *συνθετικού*). Ωστόσο, η σημασία των συνθέτων μπορεί να ποικίλλει ως προς την σχέση αυτών των συνθετικών· στη λέξη *ανεβοκατεβαίνω* π.χ. η σχέση είναι παρατακτική ('ανεβαίνω και κατεβαίνω'), ενώ στη λέξη *χρυσοκάνθαρος* η σχέση είναι προσδιοριστική, με το πρώτο συνθετικό να αποδίδει μια ιδιότητα στο δεύτερο⁴⁵.

Ως παραγωγή, αντιθέτως, ορίζεται η διαδικασία σχηματισμού νέων λέξεων, συνήθως με τον συνδυασμό *θέματος* και *παραγωγικού προσφύματος* (*προθήματος* ή *επιθήματος*). Έτσι, τα παράγωγα σχηματίζονται από ένα μόνο λέξημα, στο οποίο προστίθενται προθήματα (π.χ. *ανα-*, *προ-*, *κατα-*) και επιθήματα (π.χ. *-ισμ-ός*, *-λόγ-ος*). Τα προσφύματα αυτά χρησιμοποιούνται ευρύτατα για την παραγωγή λέξεων. Τα επιθήματα έχουν αποκλειστικά παραγωγικό ρόλο και δεν μπορούν να υπάρξουν

⁴²Βλ. Μπακάκου-Ορφανού, 2005, 36 (Υποσημείωση 12), 42-43, 44· Μήτσης, 2012, 66-67· Ξυδόπουλος, 2016, 31, 192· Ράλλη, 2017, 11.

⁴³Λεξήματα είναι οι αυτοτελείς λεξικές σημασίες, με άλλα λόγια, τα γλωσσικά στοιχεία, μονολεκτικά ή περιφραστικά (δηλαδή με έναν ή περισσότερους τύπους) που είναι φορείς μιας αυτοτελούς ή ελάχιστης σημασίας – με ή χωρίς γραμματικές πληροφορίες. Βλ. Μπαμπινιώτης, 1985, 28-29.

⁴⁴Η σύνθεση βασίζεται στον συνδυασμό στοιχείων με λεξικό περιεχόμενο (π.χ. *θεμάτων* [stems] ή *λέξεων* [words]), ενώ η παραγωγή και η κλίση βασίζονται στην παρουσία *λειτουργικών στοιχείων* (functional elements).

⁴⁵Για περισσότερα εισαγωγικά στοιχεία σχετικά με τη σύνθεση, βλ. Ξυδόπουλος, 2016, 31· Μπακάκου-Ορφανού, 2005, 43, 58· Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2015, 331· Μήτσης, 2012, 76-77· Ράλλη, 2017, 11.

αυτόνομα. Το ίδιο ισχύει κατ' αρχήν και για τα προθήματα, τα οποία δεν έχουν πλήρη λεξική σημασία και δεν μπορούν να λειτουργήσουν αυτόνομα, με τη σημασία τουλάχιστον που έχουν στην παράγωγη λέξη (π.χ. το *κατα-* του *καταβρέχω* ή το *παρα-* του *παραβλέπω*). Τα περισσότερα άλλωστε προέρχονται από προθέσεις, δηλαδή από κλειστή κατηγορία. Επειδή όμως οι προθέσεις διαθέτουν και ένα βαθμό τουλάχιστον λεξικής σημασίας και υπάρχουν επιπλέον και άλλα στοιχεία που χρησιμοποιούνται ως προθήματα (π.χ. *ψιλο-* σε λέξεις όπως *ψιλοβρέχει*) και ως επιθήματα (π.χ. *-λογία*, σε λέξεις όπως *κοινωνιολογία*), τα όρια μεταξύ σύνθεσης και παραγωγής δεν είναι πάντοτε εντελώς ξεκάθαρα⁴⁶. Στην ενότητα 1.2. θα εξεταστεί αυτό το ζήτημα.

1.2. Τα όρια μεταξύ παραγωγής και σύνθεσης

Με εξαίρεση τις λέξεις με *επιθήματα* που θεωρούνται από όλους τους μελετητές ως παράγωγες λέξεις, αναφορικά με την ένταξη των προθημάτων, με τα βασικά είδη της παραγωγής και της σύνθεσης και με τα μεταξύ τους όρια υπάρχουν ορισμένες διαφοροποιήσεις των μελετητών. Συγκεκριμένα, υπάρχει μια πρώτη και βασική διαφοροποίηση ανάμεσα σε δύο ομάδες μελετητών: σε αυτούς που ονομάζουν σύνθετες λέξεις όλες τις άλλες περιπτώσεις (πλην των λέξεων με επιθήματα) (στο εξής θα ονομάζονται **ομάδα α**) και σε αυτούς που διακρίνουν περισσότερο τα σύνθετα και τα παράγωγα (στο εξής θα ονομάζονται **ομάδα β**). Επίσης, ανάμεσα στους μελετητές της ομάδας β, παρά τη συμφωνία τους για την ένταξη των *προθημάτων* στην παραγωγή και όχι στη σύνθεση, υπάρχει μια δεύτερη και ουσιώδης διαφοροποίηση ανάμεσα σε δύο επιμέρους ομάδες τους: σε αυτούς που υποστηρίζουν ότι τα *λεξικά προθήματα* και τα *λεξικά επιθήματα* είναι οριακές περιπτώσεις που βρίσκονται μεταξύ παραγωγής και σύνθεσης (στο εξής **ομάδα β1**) και σε αυτούς που ξεκαθαρίζουν τα όρια παραγωγής και σύνθεσης, εντάσσοντας τα *λεξικά προθήματα* και τα *λεξικά επιθήματα* στην παραγωγή και αφήνοντας για τη σύνθεση μόνο τις περιπτώσεις όπου συνδυάζονται δύο ή περισσότερα λεξήματα (στο εξής **ομάδα β2**).

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους μελετητές της ομάδας α, ο όρος «παράγωγες λέξεις» καλύπτει μόνο λέξεις που σχηματίζονται με «παραγωγικά επιθήματα» (π.χ. *ερωτ-ικ-ός*), ενώ οι λέξεις που σχηματίζονται με «προθήματα» (π.χ. *ξε-πούλημα*, *αμφι-*

⁴⁶Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με την παραγωγή, βλ. Μπακάκου-Ορφανού, 2005, 49-58· Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2005, 76-94, 254-261, 708-716· Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2015, 331-335, 337-339, 342-343· Ξυδόπουλος, 2016, 177-192· Ράλλη, 2016, 138-164· Ράλλη, 2017, 11, 17-18.

θέατρο) υπάρχουν στις σύνθετες λέξεις, αφού εκεί οι προθέσεις και τα μόρια θεωρούνται ότι αποτελούν πρώτα συνθετικά. Αντιθέτως, σύμφωνα με τους μελετητές της ομάδας β, οι παράγωγες λέξεις διακρίνονται περισσότερο από τις σύνθετες λέξεις, αφού εκεί παράγωγες δεν θεωρούνται μόνο οι λέξεις με επιθήματα και προθήματα, αλλά και άλλες περιπτώσεις. Πάντως, σύμφωνα με τους μελετητές της ομάδας β1, σε ορισμένες περιπτώσεις δεν είναι σαφή τα όρια ανάμεσα στη σύνθεση και στην παραγωγή, αφού αυτές βρίσκονται στο όριο μεταξύ τους και άλλοτε μοιάζουν περισσότερο με παράγωγες και άλλοτε μοιάζουν περισσότερο με σύνθετες λέξεις. Όμως σύμφωνα με τους μελετητές της ομάδας β2, στις παράγωγες λέξεις κατατάσσονται, εκτός από τις λέξεις με «παραγωγικά επιθήματα» (π.χ. *γοητευτ-ικ-ός*), τόσο οι λέξεις με «παραγωγικά προθήματα» (π.χ. *ανα-θεωρώ*), όσο και οι λέξεις με «λεξικά προθήματα» (π.χ. *υδρο-ηλεκτρικός*) και με «λεξικά επιθήματα» (π.χ. *εντομο-κτόνο*), ενώ ως «σύνθετες λέξεις» θεωρούνται μόνο όσες αποτελούνται από δύο τουλάχιστον αυτόνομα «λεξήματα» (π.χ. *πηγαινοέρχομαι*)⁴⁷. Ακόμα, κάποιοι μελετητές υποστηρίζουν πως, εκτός από τα μονολεκτικά σύνθετα, υπάρχουν και τα λεγόμενα «πολυλεκτικά σύνθετα»⁴⁸. Επομένως, στην ομάδα β, σε αντίθεση με την ομάδα α, η μεν έννοια της σύνθεσης περιορίζεται κάπως (παρά την προσθήκη των «χαλαρών πολυλεκτικών συνθέτων»), η δε έννοια της παραγωγής (στην ομάδα β2) διευρύνεται αρκετά με τις εξής νέες σαφείς περιπτώσεις, εκτός από τις παράγωγες λέξεις με επιθήματα: **1)** τις παράγωγες λέξεις με προθήματα, **2)** τις παράγωγες λέξεις με λεξικά προθήματα και **3)** τις παράγωγες λέξεις με λεξικά επιθήματα.

1.2.1. Μελετητές που τα ονομάζουν όλα σύνθετα

Κοινό χαρακτηριστικό όλων των μελετητών της ομάδας α είναι η σαφής διάκριση που κάνουν ανάμεσα στα ακόλουθα 2 διαφορετικά είδη σύνθεσης: στα «προθηματικά σύνθετα» και στα «κυρίως σύνθετα» (Μπαμπινιώτης, 1969)· στα «σύνθετα με αχώριστα μόρια» και στα «σύνθετα δίχως αχώριστα μόρια» (Παπαγεωργίου, 1975)· στην «προθηματική σύνθεση» και στην «καθαρά λεξιλογική σύνθεση» (Mirambel, 1978)· στη «σύνθεση με προθέματα [= προθήματα] και λέξεις» και «στην ένωση αυτοτελών ή μισοαυτοτελών λέξεων» (Τσοπανάκης, 1994)· στη «σύνθεση λέξεων με αχώριστα μόρια» και στη «σύνθεση [μόνο] λέξεων»

⁴⁷Βλ. Θωμαδάκη, 1996, 69-70· Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2015, 331-332.

⁴⁸Βλ. το κεφάλαιο 1.8. στη σελ. 61.

(Τριανταφυλλίδης, 1996 & 2016)· στη «σύνθεση με αχώριστα μόρια ως α' συνθετικά» και στην «ένωση των θεμάτων δύο ή περισσότερων λέξεων» (Σακελλαριάδης, 2003). Επίσης ο Τζάρτζανος (1945) αναφέρει ότι οι αρχαίες προθέσεις λειτουργούν ως α' συνθετικά στην τότε Νέα Ελληνική (εννοώντας την απλή καθαρεύουσα). Συνεπώς, όλοι αυτοί οι μελετητές εντάσσουν τα προθήματα στην έννοια της σύνθεσης ως το ένα από τα δύο είδη της, πέραν της καθαρά λεξιλογικής σύνθεσης και, εξ αρχής, διαφέρουν μεταξύ τους λιγότερο ή περισσότερο στους αντίστοιχους συγκεκριμένους όρους που χρησιμοποιούν. Επιπλέον, μερικοί από τους μελετητές της ομάδας α (Mirambel, 1978· Τσοπανάκης, 1994· Τριανταφυλλίδης, 1996 & 2016) συμφωνούν στην παραδοχή της συγχρονικής πραγματικότητας των αχώριστων λόγιων μορίων, δηλαδή στο γεγονός ότι αυτά δεν είναι πια ζωντανά και αυτόνομα γλωσσικά στοιχεία αλλά κληρονομημένα από την Αρχαία Ελληνική, στη μη αυτοτελή τους υπόσταση και στη λειτουργία τους πλέον μόνο ως α' συνθετικών λέξεων, καθώς και στην επισήμανση της ατονημένης και περιορισμένης παραγωγικότητάς τους στη Νέα Ελληνική.

Κατά τα άλλα, οι μελετητές της ομάδας α διαφοροποιούνται στις πρόσθετες πληροφορίες που αναφέρουν για τα θεωρούμενα δύο είδη σύνθεσης. Έτσι, ο Μπαμπινιώτης (1969) στην πρώτη περίπτωση εντάσσει τα σύνθετα ονόματα ή ρήματα με προθέσεις ή αχώριστα μόρια και προσθέτει πως το πρώτο συνθετικό τους λειτουργεί απλά ως προσδιοριστικό της έννοιας του δεύτερου συνθετικού, τροποποιώντας την ελαφρώς και πως εδώ η σχέση προσδιορίζοντος – προσδιοριζομένου είναι ορισμένη, σταθερή και για κάποιες δευτερεύουσες ιδιότητες. Για τη δεύτερη περίπτωση σημειώνει ότι τα συνθετικά τους μέρη εκφράζουν συνταγματικές σχέσεις και ότι είναι σύνθετα διαφόρων κατηγοριών (συνδετικά, προσδιοριστικά, αντικειμενικά, κτητικά) (π.χ. *αντρόγυνο*, *πηγαδόπετρα*, *καντηλανάφτης*, *μεγαλόψυχος*, αντιστοίχως) και ότι η σχέση προσδιορίζοντος – προσδιοριζομένου είναι πάντοτε μεταβλητή, «*διάφορος*» και βασικής σημασίας⁴⁹. Ο Παπαγεωργίου (1975), απλώς, αναφέρει ότι τα πρώτα σύνθετα είναι όσα έχουν ως πρώτο συνθετικό άκλιτο μέρος του λόγου που εκφράζει επιρρηματική σημασία, ενώ τα δεύτερα σύνθετα εκφράζουν ποικίλες συντακτικές σχέσεις και διακρίνονται σε επιμέρους είδη⁵⁰. Ο Mirambel (1978) τονίζει ότι στην «προθηματική σύνθεση» η γλώσσα αντιπαραθέτει σε απλές λέξεις σύνθετες λέξεις που το πρώτο τους συνθετικό είναι αχώριστο μόριο ή πρόθεση, τροποποιώντας,

⁴⁹Βλ. Μπαμπινιώτης, 1969, 44-46.

⁵⁰Βλ. Παπαγεωργίου, 1975, 208-209, 231-233, 260-282.

περιορίζοντας και προσδιορίζοντας έτσι κατά διάφορους τρόπους τη σημασία της απλής λέξης και ότι χάρη στα προθήματα, η νεοελληνική γλώσσα δεν χρειάζεται να καταφύγει σε διαφορετικές λέξεις, για να εκφράσει ποικίλες έννοιες, ενώ στην «καθαρά λεξιλογική σύνθεση» τα σύνθετα προκύπτουν από τη συνένωση δύο λέξεων με «πλέρια» σημασία, εκφράζοντας ποικίλες έννοιες⁵¹. Ο Τσοπανάκης (1994) υποστηρίζει πως η σύνθεση συνίσταται στην ένωση των θεμάτων ή και αυτοτελών ή και «μισοαυτοτελών» λέξεων, όπως είναι οι προθέσεις, τα επιρρήματα, η άρνηση με *α-* / *αν-* και άλλα «προθέματα» (προθήματα) για τη δημιουργία νέων εννοιών, θεωρεί το «πρόθεμα» ως ένα ξεχωριστό είδος συνθετικού των λέξεων και κατανέμει τα προθέματα σε τρεις περιπτώσεις: **α)** προθέματα ως πρώτα συνθετικά, **β)** λόγιες προθέσεις ως πρώτα συνθετικά σε σύνθεση και παρασύνθεση και **γ)** λόγια επιρρήματα – επιρρηματικά θέματα ως πρώτα συνθετικά⁵². Ο Τριανταφυλλίδης (1996 & 2016) ορίζει τα «αχώριστα μόρια» ως μερικές λέξεις με σημασία επιρρηματική που δεν λέγονται μόνες τους, αλλά συνηθίζονται μόνο στη σύνθεση σαν πρώτα συνθετικά και τα διακρίνει σε «λαϊκά» και σε «λόγια»⁵³ (βλ. τον πίνακα 1, σελ. 38). Ακόμα, ο Σακελλαριάδης (2003), απλώς, αναφέρει ότι τα σύνθετα σχηματίζονται είτε με τη χρήση των αχώριστων μορίων ως πρώτων συνθετικών είτε με την ένωση των θεμάτων δύο ή περισσότερων λέξεων⁵⁴. Τέλος, ο Τζάρτζανος (1945) αρχαίες προθέσεις (όπως *εισ-*, *εξ-*, *επι-*, *συν-*, *αμφι-*, *παρ-*, *παρα-*, *εν-*, *υπερ-*) τις θεωρεί πρώτα συνθετικά με επιρρηματική σημασία και τις εντάσσει στη σύνθεση λέξεων⁵⁵.

Συμπεραίνουμε πως, μολονότι οι μελετητές της ομάδας α, εκτός από την «καθαρά λεξιλογική σύνθεση» θεωρούν ως είδος σύνθεσης και την λεγόμενη «προθηματική σύνθεση», με άλλα λόγια, τη σύνθεση που έχει ως πρώτο συνθετικό προθήματα (δηλαδή λαϊκά και λόγια αχώριστα μόρια ή λαϊκές και λόγιες προθέσεις, κληρονομημένες από την Αρχαία Ελληνική), εν τούτοις, μερικοί από αυτούς τους μελετητές, σωστά, παραδέχονται τη σύγχρονή τους γλωσσική πραγματικότητα, δηλαδή το γεγονός ότι αυτά τα προθήματα δεν διατηρούνται στη ζωντανή χρήση ως σύγχρονες προθέσεις, ότι δεν χρησιμοποιούνται αυτόνομα και αυτοτελώς ως ανεξάρτητα στοιχεία μέσα στον λόγο και ότι αποτελούν πλέον ατονημένα στοιχεία με περιορισμένη

⁵¹Βλ. Mirambel, 1978, 328-333.

⁵²Βλ. Τσοπανάκης, 1994, 684-689.

⁵³Βλ. Τριανταφυλλίδης, 1996, 142-146· Τριανταφυλλίδης, 2016, 55-57.

⁵⁴Βλ. Σακελλαριάδης, 2003, 367.

⁵⁵Βλ. Τζάρτζανος, 1945, 208.

παραγωγικότητα. Αυτό είναι και ένα από τα βασικά επιχειρήματα των μελετητών της ομάδας β.

Πίνακας 1: Λαϊκά και Λόγια Αχώριστα Μόρια

ΛΑΪΚΑ ΑΧΩΡΙΣΤΑ ΜΟΡΙΑ	ΛΟΓΙΑ ΑΧΩΡΙΣΤΑ ΜΟΡΙΑ
1) α- / ανα- / αν- (στερητικό): <i>άκακος, αναβροχιά, αναιμία</i> 2) ξε- / ξ- : <i>ξεπορτίζω, ξύπνιο</i> 3) ανα- (πρόθεση στην αρχαία γλώσσα): <i>αναβάλλω</i>	1) αει-: <i>αείμνηστος</i> 2) αμφι-: <i>αμφιβάλλω</i> 3) αρτι-: <i>αρτιούστατος</i> 4) αρχι-: <i>αρχιστράτηγος</i> 5) δια-: <i>διαδέχομαι</i> 6) διχο-: <i>διχογνωμία</i> 7) δυσ-: <i>δυσανάλογος</i> 8) εισ-: <i>εισάγω</i> 9) εκ- / εξ-: <i>εκφράζω, εξέχω</i> 10) εν- / εμ-: <i>ενήλικος, εμπιστεύομαι</i> 11) ενδο-: <i>ενδόμυχος</i> 12) επι- (επ- / εφ-): <i>επιβλέπω, επεκτείνω, εφαρμόζω</i> 13) ευ-: <i>ευερέθιστος</i> 14) ημι-: <i>ημίθεος</i> 15) ομο-: <i>ομόφωνος</i> 16) οψι-: <i>οψιμάθεια</i> 17) περι-: <i>περικυκλώνω</i> 18) προ-: <i>πρόδηλος</i> 19) συν- (συγ-, συλ-, συμ-, συρ-, συσ-, συ-, συνε-): <i>σύνδεσμος, συγγνώμη, συλλαλητήριο, συμβαίνει, συρροή, σύσσωμος, συθέμελα, συνεπαίρνω</i> 20) τηλε-: <i>τηλέφωνο</i> 21) υπο- (υπ- / υφ-): <i>υπόγειο, υπαξιωματικός, υφιστάμενος</i> 22) υπερ-: <i>υπερβολή</i> 23) υψι-: <i>υψίφωνος</i>

1.2.2. Μελετητές που διακρίνουν περισσότερο τα σύνθετα και τα παράγωγα

Κοινό χαρακτηριστικό όλων των μελετητών της ομάδας β (β1 & β2) είναι ότι δεν αποδέχονται την παραπάνω παραδοσιακή ένταξη των προθημάτων στη σύνθεση, αλλά διακρίνουν περισσότερο τα σύνθετα και τα παράγωγα, εντάσσοντας και τα προθήματα στην παραγωγή (μαζί με τα επιθήματα). Μάλιστα, μερικοί από αυτούς (δηλαδή η ομάδα β2) προχωρούν ακόμα περισσότερο, εντάσσοντας στην παραγωγή και άλλα μη αυτόνομα στη Νέα Ελληνική λεξικά στοιχεία, δηλαδή τα λεξικά προθήματα και τα λεξικά επιθήματα και, έτσι, προσδιορίζουν σαφώς τα όρια μεταξύ παραγωγής και σύνθεσης και ως σύνθετες λέξεις θεωρούν μόνο όσες αποτελούνται από δύο ή περισσότερα αυτόνομα λεξικά στοιχεία (λεξήματα). Πιο συγκεκριμένα, οι μελετητές της ομάδας β συμφωνούν στα εξής σημεία: **1)** Τα προθήματα, όπως και τα επιθήματα, δεν αποτελούν στοιχεία της σύνθεσης, αλλά της παραγωγής, διότι δεν είναι λεξικά αλλά γραμματικά μορφήματα, με διαφορετική λειτουργία από τα συνθετικά, δηλαδή τα λεξήματα των σύνθετων λέξεων. **2)** Τα λεξικά προθήματα και τα λεξικά επιθήματα, λόγω της διαδικασίας της γραμματικοποίησής τους, δεν εμφανίζουν βασικές διαφορές από τα παραγωγικά στοιχεία (τα προθήματα και τα επιθήματα), δηλαδή εμφανίζουν επίδοση ανάλογη προς τα άλλα προθήματα και επιθήματα, και στη συγχρονία της Νέας Ελληνικής δεν λειτουργούν πλέον ως αυτόνομα λεξήματα (όπως ήταν στην Αρχαία Ελληνική), σε αντίθεση με τα συνθετικά των λέξεων, τα οποία λειτουργούν στον νεοελληνικό λόγο ως αυτόνομες λεξικές μονάδες που μπορούν και να συνδυάζονται με τη διαδικασία της σύνθεσης. Επομένως, οι μελετητές της ομάδας β, στηρίζουν τη βάσιμη επιχειρηματολογία τους σε δύο σαφείς διαφορές: πρώτον, στη διαφορά λεξικών και γραμματικών μορφημάτων και, δεύτερον, στη διαφορά αυτόνομων και μη αυτόνομων λεξημάτων.

Εν τούτοις, υπάρχουν μερικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των μελετητών της ομάδας β. Ενώ λοιπόν στο πρώτο παραπάνω σημείο συμφωνούν όλοι, δηλαδή όλοι διακρίνουν σύνθετα και παράγωγα με βάση τη διάκριση λεξικών και γραμματικών μορφημάτων, στο δεύτερο παραπάνω σημείο, δηλαδή στον βαθμό αυτονομίας κάποιων περιπτώσεων, άλλοι μελετητές αναφέρονται στην ύπαρξη κάποιων ανένταχτων και οριακών περιπτώσεων μεταξύ σύνθεσης και παραγωγής (οι μελετητές της ομάδας β1) και άλλοι αναφέρονται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις (λεξικά προθήματα και λεξικά επιθήματα) που θεωρούν πως ανήκουν και αυτές στην παραγωγή (όπως τα επιθήματα και τα

προθήματα) και όχι στη σύνθεση, όπου απομένουν μόνο οι περιπτώσεις συνδυασμού δύο ή περισσότερων λεξημάτων (οι μελετητές της ομάδας β2).

Αναλυτικότερα, ιδιαίτερα εύστοχα είναι -κατά τη γνώμη μας- τα επιχειρήματα ορισμένων μελετητών κατά της παραδοσιακής και υπέρ της σύγχρονης προσέγγισης της παραγωγής και της σύνθεσης. Ειδικότερα, ο Πετρούνιας (2002) θεωρεί κατάλοιπο της ανάλυσης της κλασικής φιλολογίας του 19^{ου} αιώνα την άποψη των παραδοσιακών γραμματικών ότι σύνθετες λέξεις δεν είναι μόνο οι λέξεις που παράγονται από συνδυασμό δύο λεξικών μορφημάτων αλλά και λέξεις παράγωγες με προθήματα και τονίζει ότι έτσι δεν γίνεται διάκριση ανάμεσα σε λεξικά και γραμματικά μορφήματα και δεν φαίνεται η διαφορετική λειτουργία τους⁵⁶. Επίσης, η Θωμαδάκη (1996) δεν συμφωνεί με την παραδοσιακή κατάταξη των λέξεων με προθήματα στις σύνθετες λέξεις και υποστηρίζει ότι, σύμφωνα με την ευρύτερα αποδεκτή σήμερα τυπολογία, οι λέξεις αυτές κατατάσσονται στις παράγωγες λέξεις, διακρίνοντας τα παράγωγα σε «επιθηματικά παράγωγα» και σε «προθηματικά παράγωγα». Αυτή την άποψη τη στηρίζει με το ακόλουθο λογικά ορθό επιχείρημα: *«1) Κριτήριο για την κατάταξη μιας λέξης στις παράγωγες ή στις σύνθετες αποτελεί το αν η λέξη αυτή ως νέο / διαφορετικό λεξήμα ανάγεται σε ένα μόνο ή σε δύο επιμέρους λεξήματα. 2) Τα προθήματα, όπως και τα επιθήματα, δεν συνιστούν αυτόνομα λεξήματα, μολονότι έχουν σημασιολογικό περιεχόμενο, και με την έννοια αυτή κατατάσσονται στα εξαρτημένα μορφήματα. 3) Τόσο στα επιθηματικά, όσο και στα προθηματικά παράγωγα, επομένως, το ένα μόνο από τα δύο άμεσα συστατικά στα οποία μπορούμε να αναλύσουμε τη λέξη (ή, ακριβέστερα, το θέμα) αντιπροσωπεύει λέξημα. Τυπολογικά, επομένως, η δομή των παραγώγων με πρόθημα δεν διαφέρει από τη δομή των παραγώγων με επίθημα, ενώ και οι δύο αυτές κατηγορίες λέξεων διαφέρουν από τις σύνθετες»⁵⁷.*

Οι μελετητές της ομάδας β1 (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1996· Γιαννουλοπούλου, 2000· Ralli, 2009· Ράλλη, 2017) υποστηρίζουν ότι τα λεξικά προθήματα και τα λεξικά επιθήματα είναι οριακές περιπτώσεις ανάμεσα στη σύνθεση και στην παραγωγή. Ενδιαφέρουσα είναι η σχετική επιχειρηματολογία της Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1986), η οποία, θεωρώντας δυσεπίλυτο πρόβλημα για τα Νέα Ελληνικά την κατάτμηση των λεξικών μονάδων σε παράγωγα και σύνθετα μέσα σε αυστηρά συγχρονικά πλαίσια, τονίζει ότι πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν όχι μόνο η

⁵⁶Βλ. Πετρούνιας, 2002, 72-73.

⁵⁷Βλ. Θωμαδάκη, 1996, 69-70.

μορφή αλλά και η σημασία μέσα σε παραδειγματικές σχέσεις και ονομάζει «ψευδοσύνθετα» (pseudocompounds), δηλαδή ως ετυμολογικά αλλά όχι συγχρονικά σύνθετα, περιπτώσεις του τύπου *καταλαβαίνω, μετέρχομαι* κ.λπ. Υποστηρίζει λοιπόν ότι, για να διακρίνουμε τη βάση σε ένα παράγωγο ή σύνθετο, πρέπει να συντρέχουν οι εξής λόγοι: **α)** η βάση να λειτουργεί και ως αυτόνομη λεξική μονάδα, **β)** η συχνότητά της να μην είναι σχεδόν μηδενική, **γ)** να ανήκει σε παραδειγματική σειρά με συγκεκριμένο σημασιολογικό περιεχόμενο (π.χ. “το όργανο”, “επαγγελματικά” κ.λπ.) και **δ)** η αλλαγή στη μορφή να διέπεται από κάποια κανονικότητα. Προσθέτει πως για να διακρίνουμε ένα πρόσφυμα από τη βάση πρέπει να εξετάσουμε: **α)** αν σχηματίζει παραδειγματική σειρά που να μην είναι υπερβολικά μικρή, **β)** αν συνδυάζεται με βάσεις που να ανήκουν στην ίδια γραμματική κατηγορία και αν έχει σταθερή σημασιολογική σχέση με τη βάση, **γ)** αν έχει ομώνυμα προθήματα ή επιθήματα και **δ)** αν έχει αλλόμορφο που να λειτουργεί ως αυτόνομη λεξική μονάδα με την ίδια βέβαια σημασία. Την τελευταία περίπτωση την χαρακτηρίζει καθοριστική για το αν βρισκόμαστε μπροστά σε επίθημα (άρα παράγωγο) ή μπροστά σε δεύτερο συνθετικό (άρα σύνθετο) και, συνεπώς, σε περιπτώσεις όπως: *καρδιολόγος, εντατικοποίηση, γενοκτονία*, δεν τα θεωρεί δεύτερα συνθετικά, αλλά επιθήματα. Επισημαίνει ότι για τα λόγια αυτά στοιχεία -τα οποία δεν λειτουργούν ως αυτόνομες λεξικές μονάδες και για αυτό δεν μπορούν να θεωρηθούν συνθετικά ή βάσεις που διαθέτουν περισσότερο σημασιολογικό περιεχόμενο από ένα επίθημα και τα οποία ανήκουν σε ανοιχτές σειρές- η λειτουργική σχολή δημιούργησε τον όρο «σύμφυμα» (“confixe”) και καταλήγει στο ότι η κατηγορία αυτή, που είναι πολύ μεγάλη στα επιστημονικά και τεχνικά λεξιλόγια, αποτελεί κάτι το ιδιαίτερο στο φαινόμενο της παραγωγής ή της σύνθεσης, κάτι που βρίσκεται σε μεταβατική κατάσταση και πρέπει να ονομάζεται «επιθηματικά στοιχεία»⁵⁸.

Η Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1996) εντάσσει και αυτή τα προθήματα στην παραγωγή, όμως, ενώ ορίζει ως «σύμφυμα» κάθε δεσμευμένο λεξικό μόρφημα λόγιας προέλευσης (π.χ. *-ποιώ, -κτόνες, υδρο-*), περιέργως, εντάσσει τη «συμφυματοποίηση» στη σύνθεση και όχι στην παραγωγή, με το επιχείρημα ότι τα συνθετικά και τα συμφύματα ανήκουν το καθένα σε μια κύρια κατηγορία (ουσιαστικό, ρήμα, επίθετο, επίρρημα), σε αντιδιαστολή προς τα προσφύματα (προθήματα και επιθήματα) και γενικά θεωρεί ότι δεν είναι πάντα ευδιάκριτα τα όρια ανάμεσα στην παραγωγή, τη σύνθεση και τη «συμφυματοποίηση» είτε με μορφολογικά είτε με σημασιολογικά

⁵⁸Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 115-117.

κριτήρια⁵⁹. Επίσης, η Γιαννουλοπούλου (2000) ορίζει τα «συμφύματα» ως μορφήματα που χρησιμοποιούνται συνήθως στα ειδικά επιστημονικά λεξιλόγια, προέρχονται από τα αρχαία ελληνικά ή τα λατινικά και δεν ταυτίζονται με αυτόνομο θέμα λέξης, ή, όταν ταυτίζονται, η σημασία τους διαφοροποιείται από το αντίστοιχο ελεύθερο μόρφημα, ωστόσο, θεωρεί ότι ανήκουν στις ενδιάμεσες ζώνες μεταξύ της σύνθεσης και της παραγωγής και ότι δεν μπορούν να καταταχθούν ούτε στη διαδικασία της σύνθεσης ούτε στη διαδικασία της παραγωγής, διότι παρουσιάζουν χαρακτηριστικά και από τις δύο⁶⁰. Ακόμα, η Ralli (2009) θεωρεί ως οριακές περιπτώσεις σχετικά με τα όρια παραγωγής και σύνθεσης: **α)** τα ρήματα με προθήματα, τα οποία στις παραδοσιακές γραμματικές θεωρούνται σύνθετες και όχι παράγωγες λέξεις, όπως είναι πραγματικά, παρά το γεγονός ότι δεν είναι ανεξάρτητα στοιχεία στη συγχρονία της Νέας Ελληνικής, διότι πολλά προθήματα μοιάζουν με αρχαία επιρρήματα ή προθέσεις της Αρχαίας Ελληνικής και διαχρονικά προέρχονται από αυτά και **β)** τους νεοκλασικούς σχηματισμούς (π.χ. *κτηνο-τρόφ-ος*, *ανθρωπ-ο-φάγ-ος*, *κοινωνι-ο-λόγ-ος*), που αποτελούνται από μια ρίζα και ένα δεσμευμένο και μη αυτόνομο λεξικό στοιχείο, και που, κατά τη γνώμη της, αποτελούν ένα ειδικό είδος σύνθετων, «τα νεοκλασικά σύνθετα» (neoclassical compounds), πολύ παραγωγικό στα ελληνικά, παρά κάποια κοινά χαρακτηριστικά τους με τις παράγωγες λέξεις⁶¹.

Τέλος, η Ράλλη (2017), υποστηρίζει πως υπάρχουν οι ακόλουθες τρεις οριακές περιπτώσεις που βρίσκονται στο όριο μεταξύ παραγωγής και σύνθεσης, διότι δεν είναι σαφής ο χαρακτηρισμός ενός συστατικού ως θέματος ή προσφύματος:

α) Η παραγωγή λέξεων με την «προθηματοποίηση» προθέσεων αρχαίας προέλευσης (π.χ. *απογράφω*, *επιτείνω*, *παραβλέπω*), που μάλλον ανήκει στη διαδικασία της παραγωγής και όχι στη διαδικασία της σύνθεσης, αφού αυτές οι αρχαίες προέλευσης προθέσεις σήμερα εμφανίζουν τη συμπεριφορά προθημάτων και αποτελούν προθήματα για τους εξής λόγους: **1)** Δεν έχουν πλέον ενεργό ρόλο στη γλώσσα ως αυτόνομα στοιχεία φράσεων και προτάσεων, δεν απαντούν αυτόνομα στον κοινό, αυθόρμητο, προφορικό λόγο, αλλά εμφανίζουν ένα δεσμευμένο χαρακτήρα που απαντάται στα προσφύματα. **2)** Δεν έχουν νοηματική σταθερότητα, δηλαδή δεν έχουν

⁵⁹Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1996, 97-98.

⁶⁰Βλ. Γιαννουλοπούλου, 2000, 13, 17-18.

⁶¹Βλ. Ralli, 2009, 461-462.

πάντα την ίδια σημασία στα περιβάλλοντα που απαντούν. 3) Έχουν διαφορετική δομική συμπεριφορά από τις προθέσεις της Κοινής Νεοελληνικής⁶².

β) Τα σύνθετα στα οποία το δεύτερο συνθετικό είναι το αποκαλούμενο «δεσμευμένο θέμα» (bound stem), δηλαδή ένα θέμα που δεν εμφανίζεται ποτέ ως αυτόνομη λέξη στον λόγο και φέρει το χαρακτηριστικό της «μη ελευθερωσιμότητας», ακόμα κι όταν συνδυαστεί με κλιτικά επιθήματα (π.χ. *γλωσσολόγος*, *μελισσοκόμος*, *πατροκτόνος*). Τα δεσμευμένα θέματα εμφανίζονται συχνά στα νεοκλασικά σύνθετα των ευρωπαϊκών γλωσσών και, μολονότι μοιάζουν με τα μη ελευθερώσιμα επιθήματα, διαφέρουν από τα επιθήματα και αποτελούν θέματα, διότι φέρουν συγκεκριμένη σημασία, περιέχουν «πληροφορίες σθένους» (πληροφορίες που έχουν κληρονομήσει από τη ρηματική βάση προέλευσής τους οι οποίες αφορούν το σύνολο των ορισμάτων – των υποχρεωτικών συμπληρωμάτων με τα οποία μπορούν να συνταχθούν) και έχουν τον «δείκτη σύνθεσης», το φωνήεν – ο -⁶³.

γ) Θέματα τα οποία απαντούν στη θέση του πρώτου συστατικού (όπως τα *μικρο-*, *νεο-*, *παλαιο-*, *ψευδο-*, *θεο-*) φέρουν χαρακτηριστικά προσφυμάτων, βρίσκονται στο στάδιο της «γραμματικοποίησης» και -χωρίς να έχουν χάσει εντελώς την αρχική τους αυθύπαρκτη σημασία- χρησιμοποιούνται ως πρώτα συστατικά κατασκευών με σημασίες άμεσα συνδεόμενες με τους ίδιους τους σχηματισμούς (π.χ. *θεοπάλαβος*, *θεόρατος*). Αυτά τα στοιχεία θεωρεί πως τοποθετούνται μεταξύ των θεμάτων και των προθημάτων και ονομάζονται «συμφύματα» ή «προσφυματοειδή» ή «ψευδοσύνθετα», επειδή η διαδικασία της γραμματικοποίησης δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί, αφού η σύνδεσή τους με το αρχικό θέμα παραμένει ακόμα διαφανής⁶⁴.

Πάντως, όσο κι αν η Ράλλη ονομάζει οριακές τις παραπάνω τρεις περιπτώσεις, στην πράξη εντάσσει την πρώτη περίπτωση στην παραγωγή, τη δεύτερη στη σύνθεση και μόνο την τρίτη κάπου ανάμεσα.

Δεν θεωρούμε πλήρως πειστικά και περιγραφικώς αξιοποιήσιμα τα επιχειρήματα κάποιων μελετητών για την ύπαρξη οριακών περιπτώσεων μεταξύ παραγωγής και σύνθεσης για τους παρακάτω λόγους. Πρώτον, το επιχείρημα της Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1996) ότι τα συμφύματα ανήκουν στη σύνθεση και όχι στην παραγωγή, μόνο και μόνο επειδή ανήκουν στις κύριες γραμματικές κατηγορίες, όπως και τα σύνθετα και σε αντίθεση με τα προσφύματα (προθήματα και επιθήματα), όχι απλά

⁶²Βλ. Ράλλη, 2017, 116-118, 145.

⁶³Βλ. Ράλλη, 2017, 145-150.

⁶⁴Βλ. Ράλλη, 2017, 150-151.

βασίζεται σε ένα μόνο και παραδοσιακό γραμματικό κριτήριο (δηλαδή στο μέρος του λόγου αυτών των στοιχείων) και όχι και σε άλλα γλωσσικά κριτήρια (μορφολογικά, σημασιολογικά, συντακτικά, πραγματολογικά), αλλά επιπλέον αντιβαίνει στη σύγχρονη γλωσσική πραγματικότητα, αφού τα συμφύματα έχουν πλέον γραμματικοποιηθεί και, άρα, στη Νέα Ελληνική δεν είναι πια αυτόνομα λεξικά μορφήματα. Δεύτερον, το επιχείρημα της Ralli (2009) & Ράλλη (2017) ότι τα λεγόμενα «νεοκλασικά σύνθετα» (π.χ. *κοινωνιολογία*) είναι ένα ειδικό είδος συνθέτων με υψηλή παραγωγικότητα, επειδή αποτελούνται από θέματα τα οποία φέρουν συγκεκριμένη σημασία, περιέχουν πληροφορίες σθένους και έχουν τον δείκτη σύνθεσης – ο -, μολονότι είναι αληθές ως προς αυτά τα σημεία, πιστεύουμε πως δεν επαρκεί για την κατάταξή τους στη σύνθεση, διότι παραγνωρίζει το γεγονός ότι αυτοί οι νεοκλασικοί σχηματισμοί σήμερα έχουν περισσότερα κοινά χαρακτηριστικά με τις παράγωγες λέξεις, αφού τα θέματα αυτά μοιάζουν περισσότερο με τα επιθήματα, αποτελούν δεσμευμένα θέματα (χωρίς πλέον ελευθερωσιμότητα και αυτονομία στον νεοελληνικό λόγο) και προέρχονται από στοιχεία της Αρχαίας Ελληνικής τα οποία επανήλθαν ως αντιδάνεια στη Νέα Ελληνική μέσω των ευρωπαϊκών γλωσσών, κυρίως για την απόδοση επιστημονικών όρων. Τρίτον, το επιχείρημα της Ράλλη (2017) ότι τα θέματα που απαντούν στη θέση του πρώτου συστατικού (όπως τα *μικρο-*, *νεο-*, *παλαιο-*, *ψευδο-*, *θεο-*) τοποθετούνται μεταξύ των θεμάτων και των προθημάτων, επειδή η διαδικασία της γραμματικοποίησής τους δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα, αφού η σύνδεσή τους με το αρχικό θέμα παραμένει ακόμα διαφανής και δεν έχουν χάσει εντελώς την αρχική τους αυθύπαρκτη σημασία, νομίζουμε πως αφήνει κάπου μετέωρη και χωρίς σαφή κατάταξη την εν λόγω περίπτωση, παρά το γεγονός ότι αυτά τα πρώτα συστατικά τέτοιων κατασκευών έχουν σε αυτές περισσότερο λειτουργικό παρά λεξικό χαρακτήρα, με σημασίες άμεσα συνδεδεμένες με τους ίδιους τους σχηματισμούς στους οποίους ανήκουν, και, για αυτό, έχουμε τη γνώμη πως πρέπει να ενταχθούν στα λεξικά προθήματα και άρα στην παραγωγή και όχι να μείνουν μετέωρα μεταξύ παραγωγής και σύνθεσης.

Αντιθέτως, οι μελετητές της ομάδας β2 (Mackridge, 1987 & 1990· Holton & Mackridge & Φιλίππακη-Warburton, 1999· Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2005 & 2015· Μπακάκου-Ορφανού, 2005), με μεγαλύτερη πληρότητα και σαφήνεια στις δύο τελευταίες περιπτώσεις, εντάσσουν και τα λεξικά προθήματα και τα λεξικά επιθήματα στην παραγωγή και ξεκαθαρίζουν έτσι τα όρια μεταξύ παραγωγής και σύνθεσης στη Νέα Ελληνική.

Έτσι, ο Mackridge (1987 & 1990) υποστηρίζει πως ο σχηματισμός λέξεων στη Νέα Ελληνική γίνεται είτε με την παραγωγή, δηλαδή την προσθήκη προθημάτων και επιθημάτων (παράγωγες λέξεις), είτε με τη σύνθεση δύο ή περισσότερων «απλούστερων» λέξεων – ριζών σε μία (σύνθετες λέξεις) και διακρίνει τα προθήματα σε 2 κατηγορίες: **α)** «προθήματα παράγωγα, τα καθαυτό προθήματα», που είναι στην πλειονότητά τους προθέσεις της Αρχαίας Ελληνικής (π.χ. *ανα-*, *αντι-*, *απο-*, *δια-*, *εκ-*, *εν-*, *προ-*, *συν-*, *υπερ-*, *υπο-*) και **β)** «προθήματα μη παράγωγα άλλων λέξεων», δηλαδή είτε λέξεις της Αρχαίας Ελληνικής που δεν χρησιμοποιούνται ως ανεξάρτητες λέξεις στη Νέα Ελληνική, που χρησιμοποιούνται με άλλη σημασία ως λέξεις της Νέας Ελληνικής και με άλλη ως προθήματα (π.χ. *αρχι-*, *αυτο-*, *δυσ-*, *ευ-*, *ημι-*, *τηλε-*), είτε λέξεις που έχουν παραχθεί από υπαρκτές λέξεις, αλλά έχουν πάρει κάποια ιδιαίτερη σημασία στη Νέα Ελληνική (π.χ. *αξιο-*, *κρυπτο-*, *μεγαλο-*, *μικρο-*, *μονο-*, *νεο-*, *πολυ-*, *φιλο-*, *παλιο-*, *ψευτο-*)⁶⁵. Επομένως, αυτός ο μελετητής εστιάζει τις αναφορές του στα προθήματα και στα λεξικά προθήματα και παραλείπει να αναφερθεί στα λεξικά επιθήματα. Επίσης, οι Holton & Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton (1999) διαιρούν την παραγωγική μορφολογία αφενός σε παράγωγες λέξεις, που σχηματίζονται με τις δύο μορφολογικές διαδικασίες («επιθηματοποίηση» και «προθηματοποίηση»), και αφετέρου σε σύνθετες λέξεις, που σχηματίζονται από τον συνδυασμό των θεμάτων δύο ή και κάποτε περισσότερων ανεξάρτητων λέξεων, και αναφέρουν τα πιο συνηθισμένα και πιο παραγωγικά επιθήματα και τα κυριότερα προθετικά προθήματα, για τα οποία σημειώνουν ότι τα πιο συνηθισμένα είναι λέξεις που στην Αρχαία Ελληνική ήταν προθέσεις, πολλές από τις οποίες δεν υπάρχουν σήμερα στη νέα γλώσσα ως ανεξάρτητες λέξεις⁶⁶. Εδώ η διάκρισή τους είναι βέβαια σωστή, όμως η παρουσίασή τους έχει ελλείψεις σε ό,τι αφορά τα λεξικά προθήματα και τα λεξικά επιθήματα.

Οι Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά. (2005 & 2015), αρχικά, ορίζουν την παραγωγή ως τη διαδικασία κατά την οποία προστίθενται στο θέμα (δηλαδή σε ένα ελεύθερο ή ελευθερώσιμο μόρφημα) μιας λέξης τα παραγωγικά στοιχεία, τα οποία ονομάζονται «προσφύματα», δηλαδή στοιχεία που συνήθως δεν απαντούν μόνα τους στον λόγο (με εξαίρεση ορισμένα στοιχεία όπως οι προθέσεις που εμφανίζονται άλλοτε ως ανεξάρτητα στοιχεία στον λόγο κι άλλοτε ως εξαρτημένα στοιχεία κατά τον σχηματισμό λέξεων). Τα «προσφύματα» τα διακρίνουν σε δύο κατηγορίες: **α)** «τα

⁶⁵Βλ. Mackridge, 1987, 318-326· Mackridge, 1990, 437-445.

⁶⁶Βλ. Holton & Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton, 1999, 178-184.

προθήματα», δηλαδή όσα προηγούνται του θέματος και βρίσκονται αριστερά του (π.χ. α-, συν-, αντι-, κουτσο-, αυτο-), και β) «τα επιθήματα», δηλαδή όσα έπονται του θέματος και βρίσκονται δεξιά του (π.χ. -ικ-, -ότητ-). Στη συνέχεια, σημειώνουν ότι στις κλιτές λέξεις (όνομα, ρήμα, επίθετο, άρθρο, αντωνυμία) στο θέμα και στα παραγωγικά προσφύματα προστίθενται «τα κλιτικά μορφήματα», δηλαδή οι καταλήξεις. Για παράδειγμα, στη λέξη συν-αδελφ-ικ-ός, θέμα είναι το -αδελφ-, πρόθημα το συν-, επίθημα το -ικ- και κατάληξη το -ός. Επίσης, υπογραμμίζουν τα ακόλουθα: «Ιδιαίτερη περίπτωση σχηματισμού λέξεων αποτελεί η παραγωγή με την προσθήκη στο θέμα παλαιότερων και νεότερων λεξικών στοιχείων που δεν έχουν αυτοτελή παρουσία στη Νέα Ελληνική. Αυτού του είδους τα λεξικά στοιχεία, σε αντίθεση με τα συνήθη «προσφύματα» (προθήματα – επιθήματα), τα αποκαλούμε «λεξικά προθήματα» και «λεξικά επιθήματα», διακρίνοντας αντίστοιχα «προσφυματική παραγωγή» (προθήματα – επιθήματα) και «συμφυματική παραγωγή» (λεξικά προθήματα – λεξικά επιθήματα). Τα λεξικά προθήματα (π.χ. ενδο-, ημι-, υδρο-) και τα λεξικά επιθήματα (π.χ. -αρχία, -λογία, -ποίηση, -γόνος) θα μπορούσαν να θεωρηθούν και πρώτα ή δεύτερα συνθετικά, αντίστοιχα. Επειδή όμως εμφανίζουν επίδοση ανάλογη προς τα άλλα προθήματα και επιθήματα, τα εντάσσουμε στην παραγωγή»⁶⁷.

Αυτή η άποψη για τα είδη της παραγωγής στη Νέα Ελληνική θα μπορούσε να αποδοθεί, για λόγους σαφήνειας, με το δέντρο – διάγραμμα που δείχνει ο πίνακας 2 (βλ. σελ. 49). Επίσης, στον πίνακα 3 (βλ. σελ. 49-50), με βάση τις σχετικές αναλυτικές αναφορές των Κλαίρη & Μπαμπινιώτη κ.ά.⁶⁸, συνοψίζονται συγκεκριμένες περιπτώσεις προθημάτων, λεξικών προθημάτων και λεξικών επιθημάτων που ανήκουν στις τρεις βασικές γραμματικές κατηγορίες (τα Ουσιαστικά δίνονται στην πρώτη γραμμή του πίνακα, τα Επίθετα στη δεύτερη και τα Ρήματα στην τρίτη).

Παρόμοιες απόψεις για τα είδη της παραγωγής διατυπώνει και η Μπακάκου-Ορφανού (2005), η οποία εξηγεί κάποιες αναλογίες και εντάσσει στην παραγωγή τις εξής τέσσερις περιπτώσεις: α) Τα προθήματα (π.χ. α-μέτοχος): ως προθήματα εκλαμβάνονται όχι μόνο τα λαϊκά προθήματα με μεγάλη επίδοση α-/αν-, ξε-, αλλά και οι κληρονομημένες προθέσεις (ανά, αντί, από, διά, επί, κατά, μετά, παρά, περί, προ, προς, συν, υπέρ, υπό) και οι λογιότερες (εκ/εξ, εν), διότι αποτελούν λειτουργικές λέξεις με μειωμένο σημασιολογικό φορτίο και έτσι οι λέξεις που σχηματίζονται από αυτά τα

⁶⁷Βλ. Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2015, 331-332· Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2005, 76-79.

⁶⁸Βλ. Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2005, 79-81, 92-94, 254-258, 260-261, 708-711, 712-716· Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2015, 333-335, 337-339, 342-343.

προθήματα θεωρούνται παράγωγες λέξεις της Νέας Ελληνικής. **β)** Τα επιθήματα (π.χ. *μετοχ-ικ-ός*): τα γραμματικά επιθήματα έχουν προέλθει από δεύτερα συνθετικά λέξεων μέσω της διαδικασίας της γραμματικοποίησης, αφού απώλεσαν σταδιακά τη λεξική τους σημασία και χρησιμοποιήθηκαν στη συνέχεια ως εργαλεία παραγωγής, π.χ. τα επιθήματα *-ώδης* (*δυσώδης, θορυβώδης*), *-ωπός* (*κοκκινωπός, στρογγυλωπός*). **γ)** Τα προθήματα με αυξημένη λεξική σημασία, δηλαδή τα λεξικά προθήματα (π.χ. *αρχι-εργάτης*): είναι μια ιδιαίτερη κατηγορία προθημάτων τα οποία παλαιότερα αποτελούσαν πρώτα συνθετικά που όμως δεν απαντούν ανεξάρτητα στη Νέα Ελληνική (και αν ακόμη απαντούν, εμφανίζουν διαφορετική σημασία), αλλά χρησιμοποιούνται με αυξημένη λεξική σημασία, με σημασιολογική διαφάνεια και ευκολία σχηματισμού λέξεων (π.χ. *υδατο-σφαίριση, γεω-πολιτική*). Επίσης, μαζί με αυτά, λόγω της μεγάλης τους παραγωγικότητας και της σημασιολογικής τους διαφάνειας, αναφέρει ότι λειτουργούν ως τέτοια λεξικά προθήματα και λέξεις όπως η αντωνυμία *αυτο-* (π.χ. *αυτο-κάθαρση*) ή επίθετα (π.χ. *κουτσο-πίνω, μικρο-μάγαζο, μισο-λιπόθυμος, ψευτο-δουλειά, ψιλο-δουλειά* κ.λπ.). **δ)** Τα επιθήματα σε διαδικασία «γραμματικοποίησης» β' συνθετικών, δηλαδή τα λεξικά επιθήματα (π.χ. *ανθο-λόγιο*): για αυτά υπογραμμίζει τα εξής: «*Ιδιαίτερη κατηγορία επιθημάτων αποτελούν δεύτερα συνθετικά λέξεων σε -λόγιο, -λογία, -λογώ, -ποιώ* κ.λπ., *που, λόγω της σημασιολογικής τους διαφάνειας και της ευκολίας σχηματισμού λέξεων, εμφανίζουν μεγάλη επίδοση, με αποτέλεσμα για άλλους να εκλαμβάνονται ως επιθήματα με αυξημένη λεξική σημασία και για άλλους να παραμένουν μεταξύ σύνθεσης και παραγωγής. Σχηματίστηκαν κατά το πρότυπο κληρονομημένων ή μη λέξεων της Αρχαίας Ελληνικής ή αποτελούν ελληνογενείς επιστημονικούς ξένους όρους* (π.χ. *biologie*) *που αποδόθηκαν στη Νέα Ελληνική με τα αντίστοιχα ελληνικά στοιχεία (βιολογία). Τέλος, πολλά επιθήματα που σχηματίζουν οξύτονα ρήματα σε -λογώ, -βολώ, -κομώ, -δοτώ, -θετώ* κ.λπ. *έχουν προέλθει αρχικά από σύνθετα ονόματα και, λόγω της μεγάλης τους παραγωγικότητας, αποτέλεσαν πρότυπο σχηματισμού και άλλων χωρίς τη μεσολάβηση συνθέτου*»⁶⁹.

Οι προαναφερθείσες αναλύσεις των Κλαίρη & Μπαμπινιώτη κ.ά. (2005 & 2015) και της Μπακάκου-Ορφανού (2005) νομίζουμε πως είναι ξεκάθαρες και σαφείς οριοθετήσεις της παραγωγής και της σύνθεσης στη Νέα Ελληνική και για αυτό τις υιοθετούμε στην παρούσα διατριβή. Επομένως, εφόσον στην παραγωγή εντάσσονται όχι μόνο τα «επιθήματα», αλλά και τα «προθήματα», όπως και τα «λεξικά προθήματα»

⁶⁹Βλ. Μπακάκου-Ορφανού, 2005, 49-50, 53-57.

και τα «λεξικά επιθήματα», θεωρήσαμε απαραίτητο για τη δημιουργία του corpus των σύνθετων λέξεων των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη να αποκλείσουμε από τη σύνθεση λέξεων και, άρα, να εντάξουμε στην παραγωγή τις τελευταίες τρεις περιπτώσεις λέξεων. Με βάση αυτό το σκεπτικό, θα μπορούσαμε μάλιστα να συνοψίσουμε τις σχετικές απόψεις των Κλαίρη & Μπαμπινιώτη κ.ά. (2005 & 2015) και της Μπακάκου-Ορφανού (2005) για την παραγωγή και τη σύνθεση στους εξής δύο κανόνες:

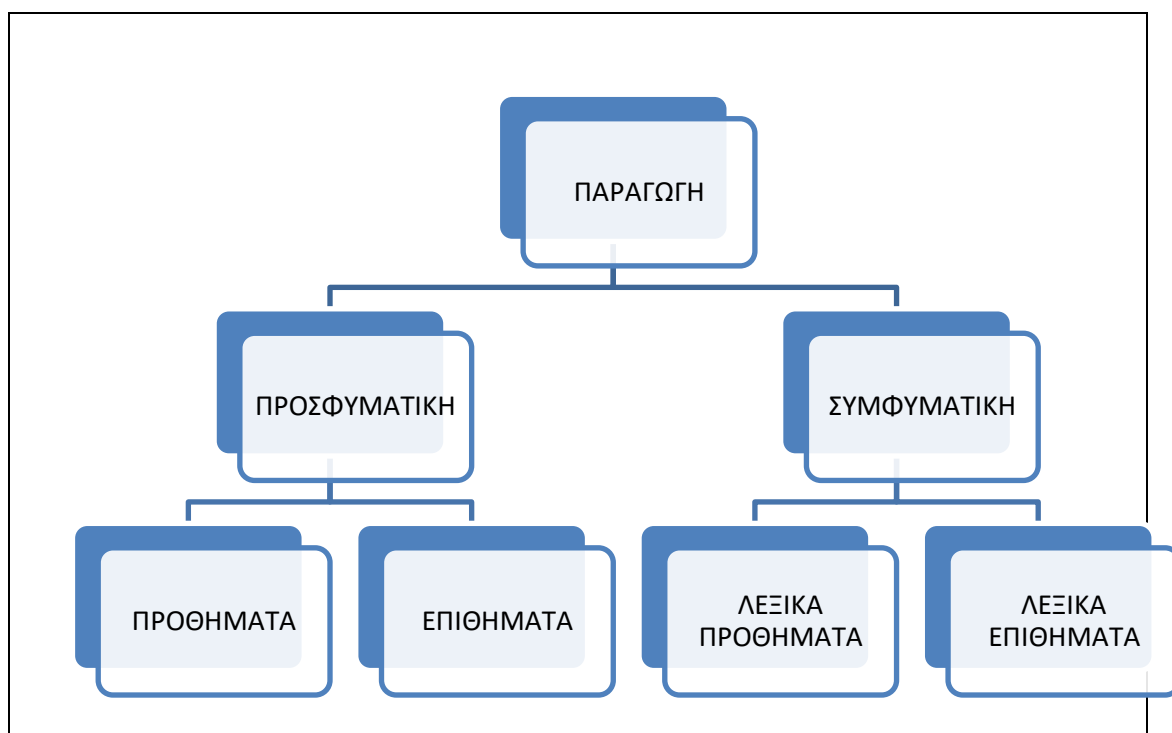
1) Παραγωγή [= **1α**) επιθήματα, **1β**) προθήματα, **1γ**) λεξικά προθήματα και **1δ**) λεξικά επιθήματα].

2) Σύνθεση [= 2 ή περισσότερα λεξήματα (αυτόνομα λεξικά στοιχεία)].

Συνεπώς, όπως θα δούμε αναλυτικά στο 4ο κεφάλαιο της διατριβής, από το corpus των πιθανών σύνθετων λέξεων που αρχικά εντοπίσαμε και καταγράψαμε στα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη, δεν αποκλείσαμε μόνο τις “κλασικές” παράγωγες λέξεις με επιθήματα [περίπτωση 1α], αλλά και λέξεις που παλιότερα (και ενδεχομένως και από τον ίδιο τον Καζαντζάκη) θεωρούνταν σύνθετες λέξεις, ενώ σήμερα θεωρούνται παράγωγες, δηλαδή τις περιπτώσεις 1β, 1γ και 1δ (π.χ. *καταμέθυτος* [περίπτωση 1β], *θεοβάδιστο* [περίπτωση 1γ], *γιατρολόγος* [περίπτωση 1δ]) και κρατήσαμε ως “καθαρά” σύνθετες μόνο τις λέξεις με 2 (π.χ. *ουρανοθάλασσο*) ή περισσότερα λεξήματα (π.χ. *ανεμοκυκλοπόδης*) [περίπτωση 2]⁷⁰.

⁷⁰Στο «Σώμα Αθησαύριστων Λέξεων» από την *Οδύσεια* του Καζαντζάκη το οποίο περιλαμβάνεται στη διατριβή του Μαθιουδάκη (2012α & 2020) (Βλ. Υποσημείωση 27, σελ. 20), όπως σημειώνει ο μελετητής, περιέχονται: **α)** παράγωγες λέξεις, **β)** σύνθετες λέξεις, **γ)** διαλεκτικές λέξεις, **δ)** ιδιοματισμοί, **ε)** ονοματοποιήσεις και **στ)** ιδιόλεκτα. Παρατηρούμε, ωστόσο, ότι δεν εξηγείται γιατί τα ιδιόλεκτα (περίπτωση στ) θεωρούνται κάτι διαφορετικό από τις περιπτώσεις α, β και ε και γιατί οι διαλεκτικές λέξεις και οι ιδιοματισμοί (περιπτώσεις γ και δ, αντιστοίχως) θεωρούνται κάτι διαφορετικό από τις περιπτώσεις α και β, διότι πιστεύουμε αφενός ότι ο όρος «ιδιόλεκτα» είναι ευρύτερος και στον Καζαντζάκη συμπεριλαμβάνει παράγωγες & σύνθετες λέξεις και ονοματοποιήσεις και αφετέρου ότι πολλές διαλεκτικές λέξεις και ιδιοματισμοί που χρησιμοποίησε ο Καζαντζάκης αποτελούν και παράγωγες και σύνθετες λέξεις. Επίσης, η τυπολογία που προτείνει ο μελετητής για τα «νεολογικά αθησαύριστων» της *Οδύσειας*, η οποία βασίστηκε στην τυπολογία της Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1986) και σε βασικά σημεία δύο ξένων τυπολογιών, περιλαμβάνει 3 μεγάλες κατηγορίες: **Α)** Παραγωγικότητα, **Β)** Δάνεια και **Γ)** Ονοματοποιία. Αυτό που έχει σημασία να σημειωθεί εδώ σχετικά με τις παράγωγες και τις σύνθετες λέξεις είναι ότι η Α' κατηγορία υποδιαιρείται περαιτέρω σε: **A1)** Βάση + Επίθημα: **A1α)** Παράγωγα, **A1β)** Παρασύνθετα και **A2)** Πρόθημα ή Α' Συνθετικό + Βάση: **A2α)** Απλά Σύνθετα, **A2β)** Πολυσύνθετα. Παρατηρούμε όμως τα εξής ζητήματα: **1)** Θεωρούνται ως παράγωγες λέξεις μόνο οι λέξεις με επιθήματα και όχι και οι άλλες 3 περιπτώσεις παράγωγων λέξεων με προθήματα, με λεξικά προθήματα και με λεξικά επιθήματα. **2)** Θεωρούνται ως σύνθετες λέξεις τόσο λέξεις με προθήματα (π.χ. *ανα-*, *αντι-*) όσο και λέξεις με λεξικά προθήματα (π.χ. *νιο-*, *θεο-*). Πάντως, υπογραμμίζουμε ότι πολλές λέξεις αυτού του corpus είναι καθαρά σύνθετες λέξεις (με 2 ή περισσότερα λεξήματα) και μάλιστα ορισμένες είναι νέες παράγωγες λέξεις με καινούργιες καταλήξεις προστιθέμενες σε απλές λέξεις (π.χ. *φτερακ-ίσματα*). Βλ. Μαθιουδάκης, 2012β, 908-909, 910-914· Μαθιουδάκης, 2020, 267-276· Mathioudakis & Karasimos, 2014, 1077-1084.

Πίνακας 2: Είδη Παραγωγής

Πίνακας 3: Προθήματα, Λεξικά Προθήματα & Λεξικά Επιθήματα

ΠΡΟΘΗΜΑΤΑ	ΛΕΞΙΚΑ ΠΡΟΘΗΜΑΤΑ	ΛΕΞΙΚΑ ΕΠΙΘΗΜΑΤΑ
1) αντι- (αντιπρόεδρος) 2) απο- (απόστρατος) 3) μετα- (μεταγλώσσα) 4) παρα- (παραπαιδεία) 5) υπερ- (υπερδύναμη) 6) υπο- (υποκατηγορία)	1) αρχι- (αρχιπέλαγος) 2) αυτο- (αυτοάμυνα) 3) γεω- (γεωγραφία) 4) ενδο- (ενδοδιαφορές) 5) ευρω- (ευρωβουλή) 6) ημι- (ημισφαίριο) 7) παν- (πανσπερμία) 8) υδατο- (υδατογραφία) 9) υδρο- (υδροπλάνο)	1) -αλγία (ισχιαλγία) 2) -κομία (δασοκομία) 3) -κτονία (γενοκτονία) 4) -κτόνος (παιδοκτόνος) 5) -κτόνο (εντομοκτόνο) 6) -λογία (βιολογία) 7) -λόγος (αρχαιολόγος) 8) -ποίηση (θεοποίηση) 9) -ποιείο (επιπλοποιείο) 10) -ποιία (οινοποιία) 11) -σκόπηση (ανασκόπηση) 12) -σκόπιο (τηλεσκόπιο)
1) κατα- (κατακόκκινος) 2) δυσ- (δυσάρεστος)	1) παν- (πανέξυπνος) 2) αυτο- (αυτοδίδακτος)	1) -ετής (τριετής) 2) -τελής (πολυτελής)

3) α- (ασυνεπής) 4) αντι- (αντιλαϊκός) 5) υπερ- (υπέρλαμπρος) 6) υπο- (υπόγλυκος)	3) θεο- (θεότρελος) 4) αλλο- (αλλοεθνής) 5) νεο- (νεοελληνικός) 6) ψιλο- (ψιλοάδειος)	3) –μελής (ολιγομελής) 4) –κερδής (επικερδής) 5) –πρεπής (αξιοπρεπής) 6) –φιλής (δημοφιλής) 7) –ειδής (ελικοειδής)
1) ανα- (αναβάλλω) 2) αντι- (αντιμάχομαι) 3) απο- (αποβάλλω) 4) δια- (διαβάλλω) 5) εισ- (εισβάλλω) 6) εκ-/εξ- (εκβάλλω) 7) εν- (εν-/εμ-βάλλω) 8) επι- (επιβάλλω) 9) κατά- (καταβάλλω) 10) μετα- (μεταβάλλω) 11) παρα- (παραβάλλω) 12) περι- (περιβάλλω) 13) προ- (προβάλλω) 14) προσ- (προσβάλλω) 15) συν- (συν-/συμ-βάλλω) 16) υπερ- (υπερβάλλω) 17) υπο- (υποβάλλω) 18) ξε- (ξεβάφω) 19) δυσ- (δυστυχώ)	1) αυτο- (αυτοδιοικούμαι) 2) αλληλο- (αλληλ[ο]επιδρούν) 3) ψιλο- (ψιλοβρέχει) 4) μισο- (μισοτελειώνω) 5) κουτσο- (κουτσοπερνώ) 6) ψευτο- (ψευτοκλαίω)	1) –βολώ (πετροβολώ) 2) –κομώ (γηροκομώ) 3) –κοπώ (γλεντοκοπώ) 4) –λογώ (κινδυνολογώ) 5) –μανώ (λυσσομανώ) 6) –ποιώ (νομιμοποιώ) 7) –σκοπώ (βολιδοσκοπώ)

1.3. Ο δείκτης σύνθεσης / το συνθετικό φωνήεν

Ο δείκτης σύνθεσης / το συνθετικό φωνήεν - ο - συνιστά βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα⁷¹ των ελληνικών συνθέτων και ορίζεται ως ένα φωνήεν (συνήθως το – ο -)

⁷¹Η μελέτη αυτού του στοιχείου διαφέρει κάπως ανάμεσα στις παραδοσιακές και στις σύγχρονες προσεγγίσεις. Για τις πρώτες, βλ. Τριανταφυλλίδης, 1996, 153-156· Τριανταφυλλίδης, 2016, 59·

που προστίθεται στο θέμα του πρώτου συνθετικού, όταν αυτό είναι κλιτό, για να ενωθεί με το δεύτερο συνθετικό, συνδέοντας τα δύο συνθετικά μέρη της σύνθετης λέξης ή ως ένα φωνήεν /o/ που συνδέει τα συστατικά του συνθέτου και διασφαλίζει τη μετάβαση από το ένα στο άλλο συστατικό (π.χ. *αναβ-ο-σβήνω*, *σπανακ-ό-πιτα*). Επομένως, αποτελεί ένδειξη της διαδικασίας της σύνθεσης και μεταβατικό στοιχείο από το πρώτο στο δεύτερο συνθετικό, με συστηματική παρουσία λόγω «κλίσης παραδειγματικού χαρακτήρα» (με σταθερή μορφή σε όλο το κλιτικό παράδειγμα της λέξης) και με στόχο την αποφυγή συγχώνευσης των δύο συνθετικών. Ακόμα, εμφανίζεται βάσει του νόμου της «ιερραρχίας», παρουσιάζεται υποχρεωτικά (με συστηματικότητα στη μορφή) τόσο στα σύνθετα με «σχέση παράταξης» (λόγω χαλαρού βαθμού σύνδεσης των συστατικών), όσο και όταν η μορφολογική κατηγορία στην οποία βασίζεται η σύνθεση είναι το «θέμα», ενώ απουσιάζει τόσο στα σύνθετα με «σχέση εξάρτησης» (λόγω σαφούς δομικής και σημασιολογικής συνοχής των συστατικών)⁷², όσο και όταν η μορφολογική κατηγορία στην οποία βασίζεται η σύνθεση είναι η «λέξη» (τότε με λιγότερο συστηματική παρουσία και ποικιλία στη μορφή) και η θέση του σχετίζεται με το είδος της μορφολογίας της γλώσσας, υπόκειται στους μορφολογικούς περιορισμούς αυτής της γλώσσας και δεν εξαρτάται από την «κεφαλή» του συνθέτου⁷³.

1.4. Η μορφή των συνθετικών μερών: Οι σχέσεις σύνθεσης και μορφολογικών διαδικασιών

Η σύνθεση αλληλεπιδρά σε σημαντικό βαθμό με τις άλλες μορφολογικές διαδικασίες, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται η μορφή των συνθετικών μερών, είτε πρόκειται για τα «αλλόμορφα» των θεμάτων των συνθετικών μερών, είτε πρόκειται για την κλίση των συνθέτων, είτε πρόκειται για την παραγωγή, είτε ακόμα πρόκειται για τις περιπτώσεις συνδυασμών μεταξύ λόγιων και μη λόγιων στοιχείων στα συνθετικά. Αναφορικά με τα παραπάνω μορφολογικά ζητήματα και με τις σχέσεις της σύνθεσης με τις άλλες μορφολογικές διαδικασίες, με βάση τις παρατηρήσεις της Ράλλη (2017, 2016, 2013)⁷⁴ σημειώνουμε συνοπτικά τα ακόλουθα:

Τσοπανάκης, 1994, 689-693· Σακελλαριάδης, 2003, 370-371. Για τις δεύτερες, βλ. Ράλλη, 2017, 31-77· Ράλλη, 2016, 165-171· Ralli, 2013, 47-71· Ralli, 2009, 454-450.

⁷²Για τα σύνθετα με σχέση παράταξης και με σχέση εξάρτησης, βλ. στο κεφ. 1.9.3.2. στις σελ. 76-79.

⁷³«Κεφαλή» ενός συνθέτου ονομάζεται το βασικό στοιχείο μιας σύνθετης δομής, το οποίο στα ελληνικά βρίσκεται στα δεξιά της δομής.

⁷⁴Βλ. Ράλλη, 2017, 127-157· Ράλλη, 2016, 188-190· Ralli, 2013, 151-153.

Α) Σύνθεση και Αλλομορφία: Τα θέματα, ως βασικό συστατικό των συνθετικών μερών των ελληνικών συνθέτων, επηρεάζονται από την «αλλομορφία» των μορφημάτων τους και, έτσι, το θέμα ως πρώτο συνθετικό συνήθως εμφανίζει μια διαφοροποιημένη μορφή σε σχέση με την κλίση του (π.χ. *σπιτ-ό-γατ-ος* – *σπίτ-ι*), συχνά έχει μια διπλοτυπία στη μορφή (π.χ. *χαζ-ο-κούτ-ι* & *σπιρτ-ό-κουτ-ο*), άλλοτε χρησιμοποιεί μη συγχρονικό αλλόμορφο (π.χ. *γαια-άνθρακας*), άλλοτε μεγαλύτερο αλλόμορφο (π.χ. *πηγαιν-ο-έρχομαι*) και άλλοτε μικρότερο αλλόμορφο (π.χ. *αλεποχώρι*) και άλλοτε διαφοροποιείται ανάλογα με τη διαφορετική υπόσταση των συνθέτων (π.χ. «ελληνογενή σύνθετα», «αντιδάνεια», σύνθετα καθαρεύουσας).

Β) Σύνθεση και Κλίση: Έχουν στενή σχέση, αφού η πλειοψηφία των ελληνικών συνθέτων είναι κλιτές λέξεις και τα μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά της κλίσης διασφαλίζουν τον συνδυασμό και τη συμφωνία του συνθέτου με άλλες λέξεις της ίδιας φράσης. Οι μορφοσυντακτικές αυτές κατηγορίες δεν εκφράζονται στο εσωτερικό των ελληνικών συνθέτων, αφού το πρώτο συστατικό τους είναι θέμα και όχι ολόκληρη κλιτή λέξη, και η κλίση του συνθέτου μάλλον δεν διαφέρει από αυτήν του δεύτερου συνθετικού τους, αφού η κεφαλή τους είναι στο δεξί μέρος. Πάντως, διακρίνονται οι εξής δύο κατηγορίες ελληνικών συνθέτων με βάση τη μορφή της κλίσης τους: **1)** αυτά που η κλίση τους και το γένος τους δεν διαφέρουν από το δεύτερο συνθετικό μέρος όταν αυτό χρησιμοποιείται ως ανεξάρτητη λέξη (εδώ η σύνθεση έπεται της κλίσης) (π.χ. *λιμνοθάλασσα*) και **2)** αυτά που φέρουν διαφορετική κλίση, ίσως και διαφορετικό γένος, από αυτά του δεύτερου συνθετικού μέρους (εδώ η κλίση έπεται της σύνθεσης) (π.χ. *μερόνυχτο*). Υπάρχουν όμως δύο εξαιρέσεις: **α)** λίγα σύνθετα με πρώτα συνθετικά λέξεις με ανενεργή κλίση στο εσωτερικό της δομής τους, ως απολιθώματα αρχαιοελληνικής κλίσης (π.χ. *νουνεχής*) και **β)** μερικά σύνθετα, λόγιοι σχηματισμοί, με πρώτο συνθετικό τους το θέμα του αορίστου, δηλαδή το συνοπτικό (ως προς την όψη) θέμα του ρήματος (π.χ. *αλλαξοπιστία*).

Γ) Σύνθεση και Παραγωγή: Αλληλεπιδρούν, λόγω εμφάνισης παραγωγικών προσφυμάτων στο εσωτερικό των συνθέτων ως μερών των δύο συνθετικών και, σε λίγες περιπτώσεις, το πρώτο συνθετικό φέρει το παραγωγικό επίθημα *-ικ-* / *-τ-* (π.χ. *φυσ-ικ-οθεραπεία*, *κλεφ-τ-οπόλεμος*), ενώ, σε πολλές περιπτώσεις, το δεύτερο συνθετικό αποτελεί παράγωγο, κυρίως στα σύνθετα με δεύτερο συνθετικό ρηματικό παράγωγο (π.χ. *ηλεκτροκίνηση*). Η σειρά παραγωγής και σύνθεσης δεν είναι συγκεκριμένη και, έτσι, έχουμε παράγωγα από σύνθετα (π.χ. *παιδεραστία*) και σύνθετα με συστατικά παράγωγα (π.χ. *ανοιχτόμυαλος*), αλλά υπάρχουν διακριτά επίπεδα των

μορφολογικών διαδικασιών, ανάλογα με το πόσο παραγωγικές και ομαλές είναι, αν και υπάρχουν και λίγες περιπτώσεις συνύπαρξης των διαδικασιών στο ίδιο επίπεδο και συχνά είναι ασαφή τα όρια μεταξύ παραγωγής και σύνθεσης. Ο παρακάτω πίνακας 4 απεικονίζει το προτεινόμενο από τη Ράλλη μορφολογικό συνεχές (continuum).

Πίνακας 4: Μορφολογικό Συνεχές

Θέματα (όπως τα <i>δρομ-</i> [π.χ. «δρόμ-ος»], <i>τρεχ-</i> [π.χ. «τρέχ-ω»] κ.λπ.)
Δεσμευμένα Θέματα / Προσφυματοειδή (όπως τα <i>ξε-</i> [π.χ. «ξε-γράφω»], <i>μικρο-</i> [π.χ. «μικρο-χειρουργική»] κ.λπ.)
Προθήματα από αρχαίες προθέσεις (όπως τα <i>δια-</i> [π.χ. «δια-μένω»], <i>επι-</i> [π.χ. «επι-τείνω»] κ.λπ.)
Παραγωγικά Προσφύματα (όπως τα <i>-ικ-</i> [π.χ. «νομ-ικ-ός»], <i>α-</i> [π.χ. «ά-γνωστος»] κ.λπ.)
Κλιτικά Προσφύματα (όπως το <i>-ος</i> στη λέξη «δρόμ-ος»)

Α) Λόγια στοιχεία: Η λαϊκή (μη λόγια) και η λόγια παράδοση συνυπάρχουν στη νεοελληνική σύνθεση και υπάρχουν οι εξής τρεις περιπτώσεις συνδυασμού λόγιων και μη λόγιων στοιχείων:

1) Μη λόγια Α' και Β' Συνθετικό: η πλειοψηφία των νεοελληνικών συνθέτων (π.χ. *μπαινοβγαίνω*, *ζερόβηχας*).

2) Λόγια Α' και Β' Συνθετικό: χρήση τους συνήθως στην επιστημονική ορολογία και τρεις υποπεριπτώσεις: **α)** σύνθετα που αναβίωσαν από την Αρχαία Ελληνική (π.χ. *ναύσταθμος*), **β)** σύνθετα που σχηματίστηκαν τους δύο τελευταίους αιώνες με θέματα δανεισμένα από την Αρχαία Ελληνική, είτε απευθείας (π.χ. *λεωφορείο*), είτε μέσω κάποιας δυτικοευρωπαϊκής γλώσσας (π.χ. *αστροναύτης*), και **γ)** αρχαία σύνθετα κληρονομημένα από την Αρχαία Ελληνική (π.χ. *συκοφάντης*).

3) Μείξη Λόγιων και μη Λόγιων Συνθετικών: λόγω υψηλής παραγωγικότητας ενός λόγιου στοιχείου (π.χ. *αλεξίσφαιρο*), λόγω απουσίας ενός επακριβούς σημασιακά μη λόγιου στοιχείου (π.χ. *επιστολόχαρτο*) και λόγω τάσης για αρχαιοπρεπές ύφος (π.χ. *γλυκύβραστος*) και ως απολιθώματα μη συγχρονικών φωνολογικών αλλαγών (π.χ. *πρωθυπουργός*).

1.5. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής και της νεοελληνικής σύνθεσης

Διαχρονικά στην Ελληνική και ειδικά στη Νέα και στην Αρχαία, υπογραμμίζονται τα ακόλουθα ιδιαίτερα γνωρίσματα:

Α) Η Ελληνική ως μια ινδοευρωπαϊκή γλώσσα διαθέτει μεγάλη δημιουργική ικανότητα για σύνθεση και αντίστοιχη παραγωγικότητα: Η ινδοευρωπαϊκή οικογένεια γλωσσών, γενικά, έχει μεγάλη ικανότητα σύνθεσης και κυρίως ικανότητα συνδυασμού ονοματικών στοιχείων και η ελληνική σύνθεση είναι ένας από τους παραγωγικότερους και δυναμικότερους δημιουργικούς τομείς του λεξιλογίου⁷⁵.

Β) Η νεοελληνική σύνθεση είναι πλούσια και εκφραστική: Ο εκφραστικός πλούτος της σύνθεσης της Νέας Ελληνικής φαίνεται στην ευκολία αφομοίωσης ξένων λέξεων και στον σχηματισμό από αυτές άφθονων παράγωγων και σύνθετων λέξεων, στα σύνθετα ρήματα, στα υποκοριστικά ρήματα, στα ποικίλα σύνθετα με πρώτο συνθετικό επίθετο ή επίρρημα, στα άφθονα παρατακτικά σύνθετα, στα πολλά παραστατικά σύνθετα, στα σύνθετα που εκφράζουν νέα έννοια ή απόχρωση διαφορετική από τις σημασίες των δύο συνθετικών χωριστά, στη μεγάλη ποικιλία συνδυασμών στη σύνθεση λέξεων (βασικά με 2, λιγότερο με 3 και σπάνια με 4 συνθετικά), στον συνεχή σχηματισμό νέων λέξεων κατά τις ανάγκες της ζωής, στον σχηματισμό από συγγραφείς νέων συνθέτων στην λογοτεχνική ποιητική γλώσσα, λόγω της τάσης τους για ανανέωση της έκφρασης και διαφοροποίησης από την καθημερινή και συνηθισμένη γλώσσα, («ποιητικά σύνθετα», κάποια από τα οποία είναι προσωπικές δημιουργίες των συγγραφέων, όπως θα δούμε ότι συμβαίνει και με τον Καζαντζάκη) και στη διαφοροποίηση στα ελληνικά, συμβάλλοντας έτσι στον γενικότερο πλούτο του ελληνικού λεξιλογίου⁷⁶.

Γ) Η ελληνική σύνθεση είναι ένα συστηματικό λεξιλογικό φαινόμενο, με λειτουργικότητα, ακρίβεια, ευλυγισία και ανάπτυξη: Η σύνθεση παρουσιάζεται στα ελληνικά σαν ένα συστηματικό λεξιλογικό φαινόμενο που επιτρέπει την ανάπτυξη σειρών, δίνει μεγαλύτερη ακρίβεια στο λεξιλόγιο, το κάνει πλουσιότερο και εκφραστικότερο (προσδιορίζοντας κάθε φορά τη σχέση ανάμεσα στα συνθετικά στοιχεία) και μπορεί να το αναπτύσσει ευλύγιστα και αδιάκοπα⁷⁷.

⁷⁵Βλ. Πάλλη, 2017, 11-13, 15.

⁷⁶Βλ. Τριανταφυλλίδης, 1996, 179-181· Mirambel, 1978, 303, 320-323· Παπαγεωργίου, 1975, 230.

⁷⁷Βλ. Mirambel, 1978, 332-333, 384· Mackridge, 1990, 425-426· Mackridge, 1987, 308.

Δ) Η σύνθεση συμβάλλει στην αιτιολόγηση του νεοελληνικού λεξιλογίου: Η μεγάλη ανάπτυξη της σύνθεσης αυξάνει τον αριθμό των «αιτιολογημένων» λέξεων της Ελληνικής, λόγω της ομοιογένειας του ελληνικού λεξιλογίου, όμως υπάρχουν και περιπτώσεις περιορισμού της αιτιολόγησης του λεξιλογίου, εξαιτίας της πιθανής σύγχυσης ανάμεσα σε δύο στοιχεία με διαφορετική προέλευση⁷⁸.

Ε) Οι ελληνικές σύνθετες λέξεις έχουν μεγάλο μήκος: Αυτό οφείλεται κατά ένα μέρος στον υψηλό αριθμό των συνθέτων, το μεγάλο μήκος των οποίων δεν τα εμποδίζει να αποτελέσουν τη βάση παράγωγων, και στην αιτιολόγηση (και τη σχετική αυθαιρεσία), που χαρακτηρίζει μεγάλο μέρος του λεξιλογίου της Νέας Ελληνικής⁷⁹.

ΣΤ) Η νεοελληνική σύνθεση έχει πολλά λόγια στοιχεία⁸⁰: Πρόκειται για στοιχεία που έχουν εισέλθει με ποικίλους τρόπους και σε διάφορες εποχές (αρχαία σύνθετα κληροδοτημένα ή αναβιωμένα, δάνεια στοιχεία από την Αρχαία Ελληνική, μεταφραστικά δάνεια, μικτοί τύποι) και που προσφέρουν στη Νέα Ελληνική τη δυνατότητα να προστρέχει είτε στη λαϊκή είτε στη λόγια παράδοσή της για την άντληση συνθετικών στοιχείων, τον σχετικό λεξιλογικό της πλούτο και την επίτευξη ποικίλων υφολογικών διακρίσεων⁸¹.

Ζ) Η νεοελληνική σύνθεση έχει μεγαλύτερο αριθμό «δυνάμει» έναντι «πραγματομένων»⁸² συνθέτων: Ενώ τα αναρίθμητα σύνθετα της νεοελληνικής λογοτεχνίας αποτελούν ευκαιριακές δημιουργίες, στην πραγμάτωση εμφανίζεται ένας πολύ μικρός αριθμός συνθέτων σε σχέση με τους επιτρεπτούς συνδυασμούς της Νέας Ελληνικής. Η επιλογή των λεξημάτων που συμμετέχουν σε ένα σύνθετο γίνεται με βάση κυρίως σημασιολογικούς και πραγματολογικούς λόγους και, όταν μεταβληθούν οι πραγματολογικοί λόγοι και αρθούν οι περιορισμοί, τα «δυνάμει σύνθετα» μετατρέπονται σε «πραγματομένα», άσχετα με το αν παραμένουν ευκαιριακές δημιουργίες. Επίσης, η γνώση του νεοελληνικού συστήματος σύνθεσης βοηθά στην αποκωδικοποίηση των συνθέτων και ιδίως των σύνθετων «νεολογισμών» και εμπνέει τα ανήσυχα πνεύματα να δημιουργήσουν τα δικά τους σύνθετα έστω και άπαξ⁸³ (όπως θα δούμε ότι έκανε και ο Καζαντζάκης).

⁷⁸Βλ. Mirambel, 1978, 307-309.

⁷⁹Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1996, 109.

⁸⁰Για τα λόγια στοιχεία, βλ. επίσης στις σελ. 53-54 το σημείο Δ στο κεφ. 1.4.

⁸¹Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1996, 110, 116.

⁸²Για τη «δυνάμει» και την «πραγματομένη νεολογία», βλ. τις σελ. 87-88 στο κεφ. 2.1.1.

⁸³Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1996, 110-111, 112, 117.

Η) Η σύγκριση μεταξύ νεοελληνικής και αρχαιοελληνικής σύνθεσης είναι αμφιλεγόμενη: Από τους μελετητές έχουν διατυπωθεί τρεις διαφορετικές απόψεις σχετικά με την έκταση της σύνθεσης στη Νέα Ελληνική συγκριτικά με την Αρχαία Ελληνική: **α)** η σχετική υπεροχή της αρχαιοελληνικής σύνθεσης (Κοραής, Χατζιδάκις), **β)** η σχετική υπεροχή της νεοελληνικής σύνθεσης (Τριανταφυλλίδης, Ανδριώτης, Παπαγεωργίου, Αναστασιάδη-Συμεωνίδη) και **γ)** η μη δυνατότητα σύγκρισης ως προς το μέγεθος των συνθέτων της Αρχαίας Ελληνικής με τα σύνθετα της Κοινής Νέας Ελληνικής και τα πολλά σύνθετα των νεοελληνικών διαλέκτων⁸⁴, λόγω έλλειψης επαρκών στοιχείων και, συνεπώς, αφενός η ύπαρξη πλούτου και ευκολίας στη δημιουργία σύνθετων λέξεων σε όλες τις περιόδους της ελληνικής γλώσσας και αφετέρου η ύπαρξη έξαρσης ή υποχώρησης ορισμένων κατηγοριών συνθέτων κατά τις διάφορες περιόδους της Ελληνικής (Μπαμπινιώτης, 1969)⁸⁵.

Θ) Η ελληνική γλώσσα έχει διαχρονικά χαρακτηριστικά στη σύνθεση: Σε όλη τη μακραίωνη εξέλιξή της η Ελληνική (Αρχαία, Μεσαιωνική, Νέα) παρουσιάζει χαρακτηριστικά, όπως το μεγάλο πλήθος των σύνθετων λέξεων, η μεγάλη ποικιλία των μορφών σύνθεσης, η μεγάλη ευκολία στη σύνθεση λέξεων, η μεγάλη πλαστικότητα και ευκινησία, η έκφραση των λεπτών αποχρώσεων μιας έννοιας και ο περιορισμός της μονοτονίας από την επανάληψη των ίδιων λέξεων. Πάντως, υπάρχουν δύο περιορισμοί στη δημιουργία και στη χρησιμοποίηση σύνθετων λέξεων: **1)** Ένα μικρό μέρος των σύνθετων ποιητικών λέξεων κάποιων λογοτεχνών περνάει στον καθημερινό πεζό λόγο και στο λεξιλογικό απόθεμα της σύγχρονης γλώσσας. **2)** Ως προς το μήκος τους, δεν αφθονούν ούτε πολύ μικρές ούτε πολύ μεγάλες λέξεις και γενικά αποφεύγονται λέξεις με πάνω από δύο ή με πολυσύλλαβα συνθετικά⁸⁶.

Ι) Υπάρχουν ομοιότητες ανάμεσα στην αρχαιοελληνική και στη νεοελληνική σύνθεση: **1)** Υπάρχουν τα εξής κοινά χαρακτηριστικά της σύνθεσης στην Αρχαία Ελληνική και στη Νέα Ελληνική: **α)** Λεξιλόγιο: Πολλές από τις σύνθετες λέξεις της Αρχαίας Ελληνικής βρίσκονται σε χρήση και αναγνωρίζονται ως σύνθετες από τους ομιλητές της Νέας Ελληνικής. **β)** Μονολεκτική σύνθεση: Η Ελληνική σχηματίζει μονολεκτικά σύνθετα με το χαρακτηριστικό του «ισομορφισμού» (σύμπτωση της μορφολογικής με τη φωνολογική λέξη, με έναν τόνο). **γ)** Θεματικά Αλλόμορφα: Το

⁸⁴Για το φαινόμενο της σύνθεσης στις νεοελληνικές διαλέκτους (βόρειες και νότιες) βλ. Giannouloupoulou, 2006, 68-82.

⁸⁵Βλ. Μπαμπινιώτης, 1969, 27-28· Τριανταφυλλίδης, 1996, 179· Παπαγεωργίου, 1975, 208· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1996, 116-117.

⁸⁶Βλ. Παπαγεωργίου, 1975, 207-212.

θέμα μιας κλιτής λέξης σε θέση πρώτου συνθετικού μπορεί να διαφοροποιείται ως προς τη μορφή, δηλαδή το θεματικό αλλόμορφο να είναι διαφορετικό από αυτό που θα ήταν προβλέψιμο. **δ) Δομικό Σχήμα:** Η σύνθεση στη Νέα Ελληνική είναι διαδικασία εξ ολοκλήρου μορφολογική και τοποθετείται στο δεύτερο επίπεδο μορφολογικών σχηματισμών, δηλαδή μετά από το βασικό επίπεδο της παραγωγής και πριν από το επίπεδο της κλίσης. **ε) Σύνθεση Θεμάτων και όχι Σύνθεση Λέξεων:** Η σύνθεση επιτελείται στο επίπεδο του θέματος και όχι στο επίπεδο της λέξης. **2)** Η διαδικασία της παραγωγής επιτελείται στο ίδιο επίπεδο με τη σύνθεση στις «δεσμευμένες λεξικές μορφές» (λεξικά προθήματα και λεξικά επιθήματα). **3)** Το Συνδετικό Φωνήεν της σύνθεσης (το χαρακτηριστικό -ο-), που συνδέει τα συνθετικά μέρη των νεοελληνικών συνθέτων, έχει αρχίσει να διαμορφώνεται ήδη από την Αρχαία Ελληνική. Ακόμα, η σύνθεση αποτελεί τον κατεξοχήν χώρο σύνδεσης της Νέας Ελληνικής με την Αρχαία Ελληνική και μάλιστα η γνώση της Αρχαίας Ελληνικής διευκολύνει αναμφίβολα στα επίπεδα της ορθογράφησης κατά την παραγωγή γραπτού λόγου, αλλά και στα επίπεδα της κωδικοποίησης, της αποκωδικοποίησης και της απομνημόνευσης⁸⁷.

1.6. Ειδικές περιπτώσεις συνθέτων

Ορισμένες παραδοσιακές προσεγγίσεις (Τριανταφυλλίδης, 1996· Τσοπανάκης, 1994· Παπαγεωργίου, 1975) αναφέρουν τις εξής πέντε ειδικές περιπτώσεις συνθέτων και, από αυτές, μόνο η Γ και η Ε αμφισβητούνται από τις σύγχρονες προσεγγίσεις.

A) Διπλότυπα σύνθετα: Υπάρχουν μερικά σύνθετα που έχουν διπλό τύπο και τα ίδια συνθετικά, τα οποία μπορούν να αλλάξουν μεταξύ τους τη θέση τους και για αυτό ονομάζονται «διπλότυπα»: π.χ. *καρδιοχτύπι – χτυποκάρδι*⁸⁸.

B) Διπλοσύνθετα / Πολυσύνθετα: Υπάρχει η δυνατότητα διεύρυνσης του αριθμού των συνθετικών που μετέχουν σε ένα σύνθετο, δηλαδή υπάρχουν και σύνθετες λέξεις που τα συνθετικά τους δεν είναι απλές αλλά σύνθετες λέξεις, αφού συχνά μια σύνθετη λέξη χρησιμεύει για συνθετικό νέου συνθέτου και άλλοτε πάλι τρεις ή και περισσότερες λέξεις ενώνονται σε μια σύνθετη λέξη («διπλοσύνθετες» και «πολυσύνθετες»): π.χ. *σπιτονοικοκύρης*⁸⁹.

⁸⁷Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1996, 117· Ράλλη & Ραυτοπούλου, 1999, 389-392.

⁸⁸Βλ. Τριανταφυλλίδης, 1996, 175.

⁸⁹Βλ. Τριανταφυλλίδης, 1996, 108, 175-176· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1996, 102-103· Σακελλαριάδης, 2003, 367-368.

Γ) Παρασύνθετα: Υπάρχουν διάφορες απόψεις για αυτή την έννοια⁹⁰, όμως η ύπαρξη των παρασύνθετων (π.χ. *καλωσόρισμα* < *καλωσορίζω*) ως ειδικής περίπτωσης αμφισβητείται με λογικώς ορθά επιχειρήματα από την Θωμαδάκη (1996).

Δ) Γνήσια & Καταχρηστικά Σύνθετα: «Γνήσια Σύνθεση» έχουμε όταν το δεύτερο συνθετικό ή το θέμα του συγχωνεύεται με το θέμα του πρώτου συνθετικού, δηλαδή όταν τα συνθετικά στοιχεία της σύνθετης λέξης συγχωνεύονται σε καινούργια λέξη (π.χ. *αστραπή* + *βροντή* > *αστραπόβροντο*) με μορφολογικές αλλαγές στην κατάληξη, στον τονισμό, ακόμα και στο γένος, στον αριθμό και στη σημασία. Αντιθέτως, «Καταχρηστική Σύνθεση» έχουμε όταν στο σύνθετο βρίσκονται δύο συνθετικά το ένα πλάι στο άλλο, χωρίς άλλη αλλαγή από την ενδεχόμενη μετακίνηση του τόνου του δεύτερου συστατικού και άρα χωρίς το συνδετικό φωνήεν - ο - , με αμετάβλητα τα συνθετικά στοιχεία της λέξης, πλην του τονισμού ο οποίος αλλάζει θέση (π.χ. *Χριστού γέννα* > *Χριστούγεννα*)⁹¹.

Ε) Χαλαρά Σύνθετα: Περιλαμβάνουν πολλές και ανομοιογενείς υποπεριπτώσεις: 3 στον Τριανταφυλλίδη και άλλες 5 (συνολικά 8) στον Τσοπανάκη, αφού άλλοτε είναι συνεκφορές Αγίων με παύλα (π.χ. *Αι-Αιάς*), άλλοτε αντωνυμίες (π.χ. *καθένας*), άλλοτε πάγιες λόγιες επιρρηματικές εκφράσεις (π.χ. *εν μέρει*), άλλοτε τα δύο επώνυμα παντρεμένων γυναικών (π.χ. *Τράπη-Παπαγιάννη*), άλλοτε ειδικές ονοματικές φράσεις του τύπου [ουσιαστικό + ουσιαστικό σε ονομαστική]⁹² (π.χ. *νόμος-πλαίσιο*), άλλοτε περιστασιακές σύνθετες λέξεις (π.χ. *κουτσοβάρκα*), άλλοτε «προθηματικά σύνθετα» (δηλαδή -κανονικά- παράγωγες λέξεις) (π.χ. *κατακόπηκα*) και άλλοτε χαλαρά πολυλεκτικά σύνθετα⁹³ του τύπου [επίθετο + όνομα] (π.χ. *Μικρά Ασία*) ή πάγιες εκφράσεις (π.χ. *άνω ποταμών*)⁹⁴.

⁹⁰Βλ. Τριανταφυλλίδη, 1996, 176-177· Τριανταφυλλίδη, 2016, 64· Τσοπανάκης, 1994, 683, 721-722· Παπαγεωργίου, 1975, 283-287· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1996, 102-103· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 117-118· Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2005, 715-716· Θωμαδάκη, 1996, 74-75.

⁹¹Βλ. Τριανταφυλλίδη, 1996, 177· Τριανταφυλλίδη, 2016, 65· Παπαγεωργίου, 1975, 213-215.

⁹²Για αυτές τις ειδικές ονοματικές φράσεις, βλ. στο κεφάλαιο 1.8. τη σελ.61.

⁹³Για τα χαλαρά πολυλεκτικά σύνθετα βλ. το κεφάλαιο 1.8. στη σελ. 61.

⁹⁴Βλ. Τριανταφυλλίδη, 1996, 52, 177· Τσοπανάκης, 1994, 718-720.

1.7. Ρηματικά σύνθετα

«Ρηματικά⁹⁵ σύνθετα» είναι εκείνα των οποίων η κεφαλή, δηλαδή το βασικό συστατικό (στα ελληνικά το δεύτερο συνθετικό μέρος) είναι ρήμα ή ρηματικό παράγωγο. Στην Ελληνική υπάρχουν οι εξής δύο κατηγορίες ρηματικών συνθέτων: **1)** Τα ρηματικά σύνθετα στα οποία η κεφαλή ή το δεύτερο συνθετικό μέρος είναι ρήμα, άρα, το ρήμα ως κεφαλή βρίσκεται στο δεύτερο μέλος και η Νέα Ελληνική προσφέρει αρκετά τέτοια παραδείγματα (π.χ. *θαλασσοπνίγομαι*)⁹⁶. **2)** Τα ρηματικά σύνθετα στα οποία η κεφαλή ή το δεύτερο συνθετικό μέρος είναι ρηματικό παράγωγο, άρα, εδώ έχουμε σύνθετα με ρηματικό παράγωγο, δηλαδή στοιχείο προερχόμενο από τη διαδικασία της παραγωγής μετά την πρόσθεση ονοματικού επιθήματος στη ρηματική κεφαλή ή βάση: **α)** –μα (π.χ. *ηλιοβασίλεμα*), **β)** –(ε)ία (π.χ. *προσωπολατρία*, *υπνοθεραπεία*), **γ)** –τη(ς) (π.χ. *θηριοδαμαστής*), **δ)** –ση (π.χ. *λαοσύναξη*), **ε)** –σιμ(ο): (π.χ. *γυναικοφέριση*), **στ)** –μ(ός) (π.χ. *σημαιοστολισμός*), **ζ)** –τ(ος) (π.χ. *νερόβραστος*), **η)** –μέν(ος) (π.χ. *ονειροπαρμένος*). Εδώ το δεύτερο συστατικό είναι όνομα (ουσιαστικό / επίθετο / μετοχή) και μάλιστα ρηματικό παράγωγο και το παράγωγο όνομα δημιουργείται πρώτο και μετά συνδυάζεται με το πρώτο συνθετικό. Γενικά, η ελληνική γλώσσα είναι πλούσια σε ρηματικά σύνθετα και μάλιστα σε σύνθετα με δεύτερο συστατικό ρήμα και στα ρηματικά σύνθετα φαίνεται η αλληλεξάρτηση σύνθεσης – προσφυματοποίησης και ο ρόλος της συντακτικής λειτουργίας, της κλίσης και της πλούσιας μορφολογίας της Νέας Ελληνικής⁹⁷.

Τα ρηματικά σύνθετα με πρώτο συνθετικό ουσιαστικό ικανοποιούν στο εσωτερικό το «όρισμα» του ρήματος ή του παράγωγου από το πρώτο μέλος, καθώς και τον «σημασιολογικό ρόλο» που εκφράζεται από αυτό το όρισμα, δηλαδή το πρώτο συνθετικό μέρος τους μπορεί να εκφράζει το συμπλήρωμα του ρήματος ή του παράγωγου που βρίσκεται στη θέση του δεύτερου συστατικού (π.χ. *χαρτοπαίζω* = παίζω χαρτιά [όρισμα: *Θέμα / Theme*])⁹⁸. Όπως δείχνει ο πίνακας 5 (βλ. σελ. 60), τα

⁹⁵Στην ξένη βιβλιογραφία, τα σύνθετα που δεν βασίζονται σε ρηματικό στοιχείο αποκαλούνται «ριζικά» (root compounds), ενώ τα ρηματικά σύνθετα ονομάζονται «συνθετικά» (synthetic compounds), αλλά αυτός ο τελευταίος όρος δεν ταιριάζει στη νεοελληνική γλώσσα.

⁹⁶Αντιθέτως, σε κάποιες άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες αυτά τα σύνθετα ή δεν εμφανίζονται (π.χ. Γαλλική) ή δεν είναι παραγωγικά (π.χ. Αγγλική). Για τα ρηματικά σύνθετα της Αγγλικής, βλ. Selkirk, 1982, 28-47.

⁹⁷Βλ. Ράλλη, 2017, 199-202, 219· Ράλλη, 2016, 184-186· Ράλλη, 1996, 136-138, 144· Ralli, 2013, 183-186. Για τα παρατακτικά ρηματικά σύνθετα και πολυσύνθετα, βλ. Mathioudakis & Karasimos, 2014, 1082-1084.

⁹⁸Βλ. Ράλλη, 2017, 202· Ράλλη, 2016, 186.

συμπληρώματα των ρημάτων ή των ρηματικών παραγώγων εκφράζουν διάφορους «θεματικούς (thematic) - σημασιολογικούς ρόλους»⁹⁹, δηλαδή στο εσωτερικό των ελληνικών συνθέτων από τα πρώτα συνθετικά τους μέρη φαίνεται να ικανοποιείται ένα μεγάλο φάσμα θεματικών - σημασιολογικών ρόλων της «δομής των ορισμάτων» (argument structure) του ρήματος που βρίσκεται στη βάση των σχηματισμών¹⁰⁰.

Πίνακας 5: Θεματικοί – Σημασιολογικοί ρόλοι των ρηματικών συνθέτων

ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ	ΣΥΝΘΕΤΟ	ΠΡΩΤΟ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ / ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ
1. Δράστης (Agent / Actor)	<i>ποντικοφάγωμα, ανεμοδαρμένος</i>	<i>ποντίκ(ι), άνεμ(ος)</i>
2. Πάσχων (Patient / Experiencer)	<i>Φιδοσύρσιμο</i>	<i>φίδ(ι)</i>
3. Θέμα / Δέκτης (Theme)	<i>καρδιοκατακτητής, θηριοδαμαστής</i>	<i>καρδι(ά), θηρί(ο)</i>
4. Μέσον / Όργανο (Instrument)	<i>οξυγονοκόλληση, κονταροχτύπημα</i>	<i>οξυγόν(ο), κοντάρ(ι)</i>
5. Μέσον / Ύλη (Material)	<i>χρυσοκέντητος, ορμονοθεραπεία</i>	<i>χρυσ(ός), ορμόν(η)</i>
6. Τόπος (Location)	<i>αιματοκύλισμα, ουρανοκατέβατος</i>	<i>αίμα, ουρανός</i>
7. Σκοπός/ Στόχος (Goal)	<i>αγροτοδανειοδότηση</i>	<i>αγρότ(ες)</i>
8. Αποτέλεσμα (Result)	<i>Πολτοποίηση</i>	<i>ποлт(ός)</i>

Επιπλέον, το γλωσσικό φαινόμενο ειδικά των ρηματικών συνθέτων και γενικά της σύνθεσης άλλοτε θεωρείται καθαρά συντακτικό φαινόμενο, άλλοτε μορφολογικό

⁹⁹Για τη «θεματική θεωρία» (thematic theory / θ-theory) στη Γενετική Μετασχηματιστική Γραμματική, βλ. (συνοπτικά) Ξυδόπουλος, 2016, 36-37 και (αναλυτικά) Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1997, 57-65· Θεοφανοπούλου-Κοντού, 1999, 43-50· Φιλιππάκη-Warburton, 1992, 218-222.

¹⁰⁰Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με τους θεματικούς ρόλους των ρηματικών συνθέτων, βλ. Ράλλη, 2017, 205-207, 219· Ράλλη, 2016, 186-187· Ράλλη, 1996, 137-138· Ralli, 2013, 186-190· Ralli, 2009, 460-461.

φαινόμενο και υπάρχει και μια σημασιολογική προσέγγισή του¹⁰¹. Επιπρόσθετα, αναφορικά με τη δομή των ρηματικών συνθέτων, όταν το πρώτο συστατικό τους είναι επίθετο ή επίρρημα, τότε αποτελεί προσδιορισμό της κεφαλής, ενώ όταν αυτό είναι ουσιαστικό, έχει αμφίσημη ερμηνεία¹⁰² και φαίνεται πως η σύνθεση έπεται της παραγωγής¹⁰³. Τέλος, τα πολύ παραγωγικά ρηματικά σύνθετα με επίρρημα και ρήμα δεν είναι όλα καταχωρισμένα στα γλωσσικά λεξικά¹⁰⁴.

1.8. Χαλαρά πολυλεκτικά σύνθετα

Σύνθετες λέξεις δεν είναι μόνο κάποια μονολεκτικά λεξήματα, αλλά υπάρχουν και κάποια ανεξάρτητα «πολυλεκτικά λεξήματα» (multi-word lexemes), δηλαδή κάποιοι συγκεκριμένοι τύποι ονοματικών φράσεων που αποτελούν μια ειδική κατηγορία συνθέτων, με ιδιάζοντα σημασιολογικά και συντακτικά χαρακτηριστικά, που θεωρούνται μορφολογικές και όχι συντακτικές δομές και που διαφοροποιούνται τόσο από τις κοινές ονοματικές φράσεις όσο και από τα κοινά σύνθετα της Ελληνικής. Αυτά τα σύνθετα έχουν ονομαστεί ποικιλοτρόπως από τους μελετητές («χαλαρά πολυλεκτικά σύνθετα», «ονοματικές συνταγματικές μονάδες» ή «λεξικές φράσεις», «σύμπλοκα» ή «φραστικά ονόματα» και «ονοματικές φραστικές λέξεις»), εδώ όμως - λόγω ομοιογένειας της χρησιμοποιούμενης ορολογίας- υιοθετούμε τον πρώτο από αυτούς τους προτεινόμενους όρους, δηλαδή τον όρο «χαλαρά πολυλεκτικά σύνθετα» (loose multi-word compounds). Συγκεκριμένα στη Νέα Ελληνική, υπάρχουν οι εξής δύο κατηγορίες χαλαρών πολυλεκτικών συνθέτων: **α)** Επίθετο + Ουσιαστικό [Ε Ο] (π.χ. *σκληρός δίσκος*) και **β)** Ουσιαστικό + Ουσιαστικό σε γενική [Ο Ο σε γενική] (π.χ. *ζώνη ασφαλείας*). Κάποιοι μελετητές προσθέτουν σε αυτά και μια τρίτη κατηγορία, την **γ)** Ουσιαστικό + Ουσιαστικό σε ονομαστική [Ο Ο σε ονομαστική] (π.χ. *νόμος-πλαίσιο*), αλλά, όπως υποστηρίζεται βάσιμα, αυτή η κατηγορία δεν ανήκει στα χαλαρά πολυλεκτικά σύνθετα, αλλά στις ειδικές ονοματικές φράσεις και κάποτε ονομάζεται

¹⁰¹Βλ. Ράλλη, 2017, 203-205, 207-215, 219. Για δύο ενδιαφέρουσες κριτικές προσεγγίσεις της καθαρά συντακτικής προσπέλασης των σύνθετων ρημάτων με επίρρημα και ρήμα της Νέας Ελληνικής και επιχειρήματα υπέρ μιας λεξικής ανάλυσής τους βλ. Kakouriotis & Papastathi & Tsangalidis, 1995, 77-86 και Smirniotopoulos & Joseph, 1995, 117-128.

¹⁰²Είναι είτε απλός προσδιορισμός – προσάρτημα (adjunct) του ρήματος ή του ρηματικού παραγώγου, είτε σημασιολογικός ρόλος του συμπληρώματος (complement) (π.χ. *χωροφύλακας*).

¹⁰³Βλ. Ράλλη, 2017, 215-219, 220.

¹⁰⁴Βλ. Ξυδόπουλος, 2016, 91· Ράλλη, 2016, 79-81· Holton & Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton, 1999, 184.

«παραθετικά σύνθετα»¹⁰⁵. Στα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη δεν υπάρχουν χαλαρά πολυλεκτικά σύνθετα.

1.9. Οι κατηγοριοποιήσεις των σύνθετων λέξεων

1.9.1. Γενικές παρατηρήσεις

Ένα τελευταίο και βασικό ζήτημα σχετικά με τα σύνθετα είναι η ταξινόμησή τους με βάση διάφορα γλωσσολογικά κριτήρια, δηλαδή οι διάφορες προτεινόμενες κατηγοριοποιήσεις των σύνθετων λέξεων. Πάντως, αρχικά, επισημαίνεται από μερικούς μελετητές η δυσκολία και τα προβλήματα που έχει η ίδια η προσπάθεια ταξινόμησης των σύνθετων λέξεων. Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι οι σύνθετες λέξεις κατέχουν μια κεντρική θέση στο “μεταίχμιο” της γραμματικής το οποίο βρίσκεται ανάμεσα στη μορφολογία και στη σύνταξη, όμως είναι δύσκολος ο καθορισμός καθολικών κριτηρίων ταξινόμησης των συνθέτων, λόγω της ύπαρξης όχι μόνο ομοιοτήτων αλλά και διαφορών μεταξύ των γλωσσών με σύνθετες λέξεις. Επιπλέον, σημειώνεται ότι οι υπάρχουσες προτάσεις κατηγοριοποίησης των συνθέτων στερούνται διαγλωσσικής ομοιογένειας, εξαιτίας μονομερούς εστίασης της ορολογίας τους συνήθως σε μία γλώσσα και σε λίγα είδη συνθέτων, έλλειψης διαγλωσσικής οπτικής και υιοθέτησης ασυνεπών, αδιασταύρωτων, αντιφατικών και ετερογενών κριτηρίων ταξινόμησης των συνθέτων¹⁰⁶.

Εν τούτοις, υπάρχει η δυνατότητα διαφόρων κατηγοριοποιήσεων των σύνθετων λέξεων τόσο με μορφολογικά όσο και με σημασιολογικά κριτήρια. Οι κατηγοριοποιήσεις αυτές¹⁰⁷ διακρίνονται ακολούθως σε δύο βασικές ομάδες: **A)** Στις μορφολογικές κατηγοριοποιήσεις των συνθέτων, με βάση τέσσερα διαφορετικά μορφολογικά κριτήρια: **1)** τη θέση της κεφαλής των συνθέτων, **2)** τις δομές σχηματισμού των συνθέτων, **3)** τη γραμματική κατηγορία των δύο συνθετικών και **4)** τον αριθμό των λέξεων που αποτελούν τα σύνθετα. **B)** Στις σημασιολογικές

¹⁰⁵Για αυτά και για περισσότερα στοιχεία σχετικά με τα χαλαρά πολυλεκτικά σύνθετα, βλ. Ράλλη, 2017, 221-240, 246, 251, 252· Ευδόπουλος, 2016, 63-65, 202-203· Ράλλη, 2016, 31-32, 199, 200-203· Μπακάκου-Ορφανού, 2005, 62-65· Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2005, 102-105· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 133-134, 147-210· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1996, 98-100· Μήτσης, 2012, 79-83· Ralli, 2013, 243-252· Ράλλη, 1991, 139-158· Ralli & Stavrou, 1995, 97-106· Christofidou, 1995, 67-75.

¹⁰⁶Βλ. Ράλλη, 2017, 79· Scalise & Bisetto, 2009, 34-38.

¹⁰⁷Βλ. στο κεφάλαιο 1.9.4. στις σελίδες 84-85 στον ανακεφαλαιωτικό πίνακα 18 τη συνοπτική παρουσίαση όλων των (7) κατηγοριοποιήσεων των σύνθετων λέξεων.

κατηγοριοποιήσεις των συνθέτων, οι οποίες αφορούν τη σημασιολογική και συνάμα συντακτική σχέση των συνθετικών της σύνθετης λέξης και μπορούν να ομαδοποιηθούν αφενός στη μία παραδοσιακή κατηγοριοποίηση και αφετέρου στις δύο σύγχρονες κατηγοριοποιήσεις. Ειδικά οι τελευταίες χρησιμοποιούν το κριτήριο της σημασιολογικής σχέσης των συνθετικών της σύνθετης λέξης και διαιρούνται σε δύο περιπτώσεις: **α)** σε αυτές που αφορούν γενικά όλα τα σύνθετα ανεξαρτήτως της γραμματικής τους κατηγορίας και **β)** σε αυτές που αφορούν ειδικά τις τρεις βασικές γραμματικές κατηγορίες όλων των συνθέτων (Όνομα, Επίθετο, Ρήμα).

Η τελευταία περίπτωση πλεονεκτεί έναντι όλων των άλλων στο ότι συνδυάζει το σημασιολογικό κριτήριο της σχέσης των συνθετικών με το μορφολογικό κριτήριο των τριών βασικών γραμματικών κατηγοριών των συνθέτων και, για αυτό, αυτή η δομολειτουργική και ολιστική προσέγγιση κατηγοριοποίησης των σύνθετων λέξεων αφενός παρουσιάζεται εδώ τελευταία και αφετέρου επιλέγεται ως η καταλληλότερη για εφαρμογή στο corpus των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη, όπως θα δούμε στο 4^ο κεφάλαιο.

1.9.2. Μορφολογικές κατηγοριοποιήσεις

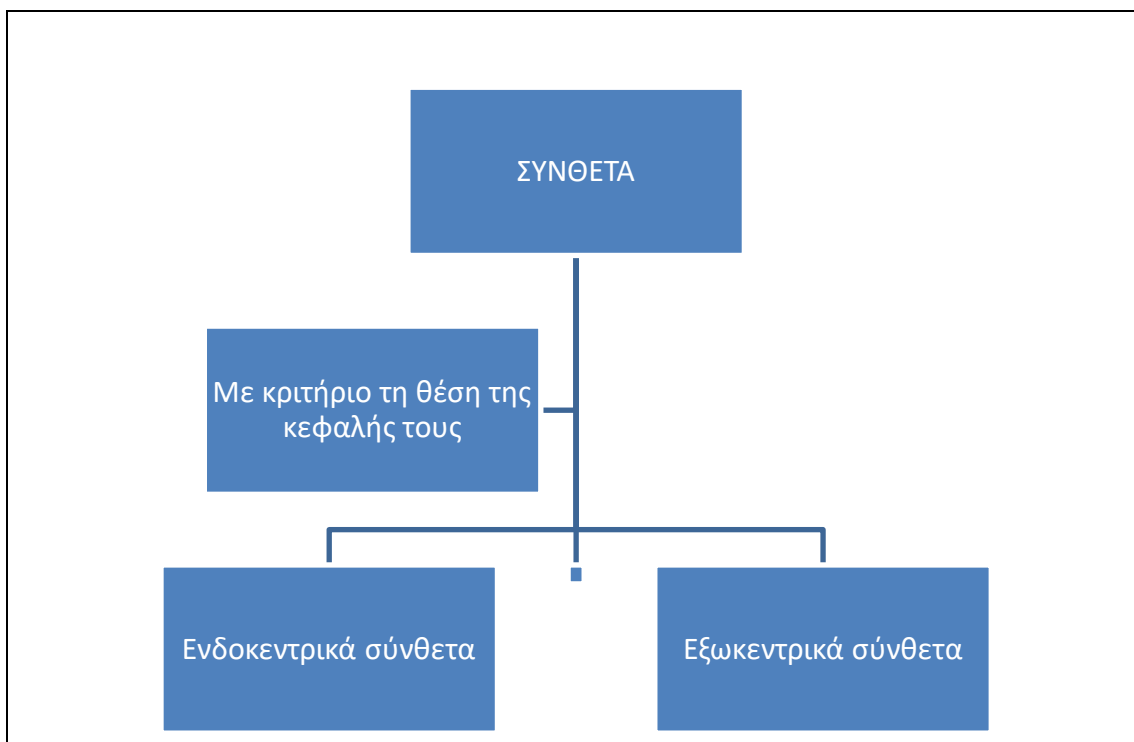
1.9.2.1. Με κριτήριο τη θέση της κεφαλής των συνθέτων

Όπως φαίνεται στον πίνακα 6 (βλ. σελ. 64) και με βάση τη σχετική βιβλιογραφία¹⁰⁸, μια από τις τέσσερις μορφολογικές κατηγοριοποιήσεις των σύνθετων λέξεων είναι η διάκρισή τους σε «ενδοκεντρικά σύνθετα» (endocentric compounds) και «εξωκεντρικά σύνθετα» (exocentric compounds), με κριτήριο τον ρόλο της «κεφαλής» (head) τους. «Κεφαλή» είναι το συστατικό που είναι η βάση σχηματισμού της σύνθετης λέξης, αφού το στοιχείο που δομικά βρίσκεται στη θέση της κεφαλής δεν είναι υπεύθυνο μόνο για τη γραμματική κατηγορία του συνθέτου (δηλαδή καθορίζει τη λεξική κατηγορία της σύνθετης λέξης), αλλά και για άλλα σημασιολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά του συνθέτου (για παράδειγμα, φέρει τη βασική σημασία του συνθέτου και καθορίζει το γένος του). Αυτή η κεφαλή λοιπόν βρίσκεται είτε εντός είτε εκτός της δομής σύνθεσης και,

¹⁰⁸Βλ. Ευδόπουλος, 2016, 199-200· Πάλλη, 2017, 87-88, 91-93, 106, 189-198, 269-274· Μπακάκου-Ορφανού, 2005, 61· Ralli, 2013, 99-100, 104-108, 110-126· Ralli, 2009, 459-460· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1996, 101-102.

έτσι, τα σύνθετα των οποίων το κεντρικό συστατικό (η κεφαλή) βρίσκεται στο εσωτερικό της δομής λέγονται ενδοκεντρικά, ενώ αυτά στα οποία δεν υπάρχει κεφαλή στο εσωτερικό της δομής ονομάζονται εξωκεντρικά. Με άλλα λόγια, η κεφαλή για τη νεοελληνική σύνθεση τοποθετείται στο δεξί μέρος της δομής, άρα, τα σύνθετα που φέρουν την κεφαλή στη δεξιά πλευρά ονομάζονται «Ενδοκεντρικά» (π.χ. *ψαρόσουπα*, *αφισκοκollώ*), όμως είναι δυνατόν η κεφαλή να μην εντοπίζεται πάντα στο εσωτερικό της δομής του συνθέτου, αλλά να βρίσκεται εκτός της δομής της σύνθεσης, οπότε μιλάμε για «Εξωκεντρικά» σύνθετα (π.χ. *ανοιχτομάτης*, *γαλαζοαίματος*).

Πίνακας 6: Κατηγοριοποίηση των συνθέτων με κριτήριο τη θέση της κεφαλής τους

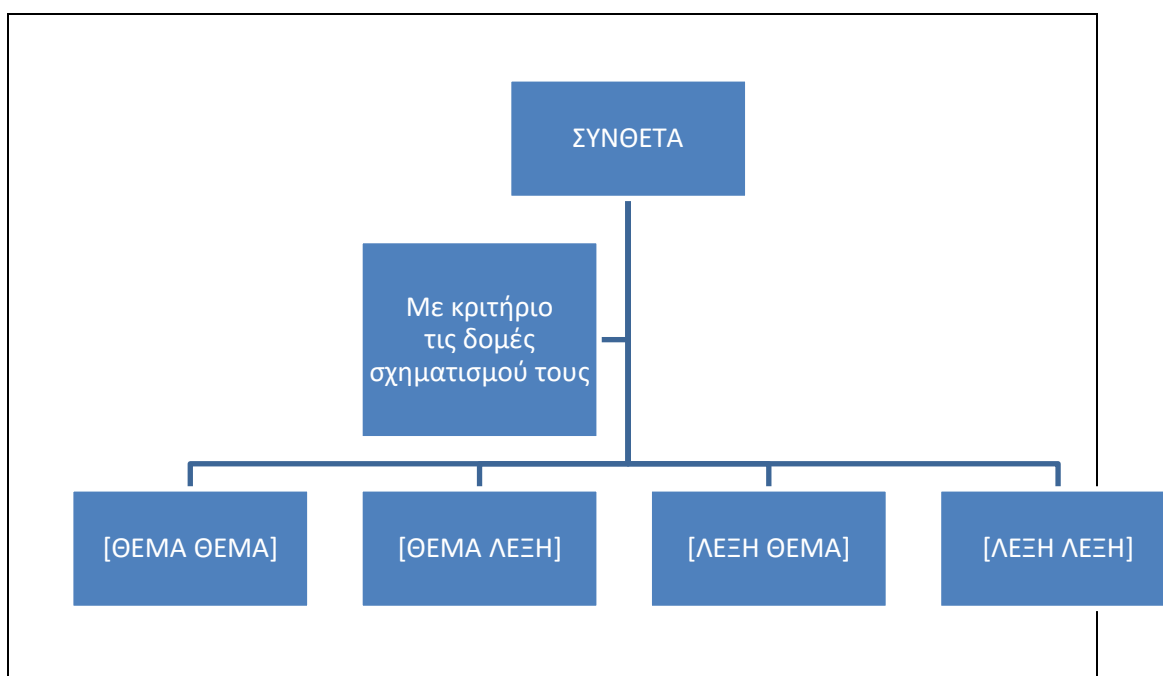

Έτσι, στα ενδοκεντρικά σύνθετα τα βασικά τους χαρακτηριστικά καθορίζονται από ένα από τα συστατικά του συνθέτου (την κεφαλή του), ενώ στα εξωκεντρικά τα βασικά τους χαρακτηριστικά δεν οφείλονται στα συνθετικά τους μέρη. Επίσης, στα ενδοκεντρικά, το πρώτο συνθετικό λειτουργεί ως προσδιορισμός ή όρισμα στο δεύτερο συνθετικό, το οποίο μάλιστα διατηρεί το κλιτικό του παράδειγμα μετά τη σύνθεσή του, ενώ στα εξωκεντρικά δεν υφίσταται σχέση προσδιορισμού ή ορίσματος μεταξύ των συνθετικών τους μερών και το δεύτερο συστατικό δεν διατηρεί το κλιτικό του παράδειγμα μετά τη σύνθεση. Επιπλέον, μολονότι στην

Ελληνική¹⁰⁹ τα ενδοκεντρικά σύνθετα είναι περισσότερα από τα εξωκεντρικά σύνθετα, τα δεύτερα αφθονούν και στη διαχρονία της γλώσσας και σε νεοελληνικές διαλέκτους της, για παράδειγμα στην κρητική διάλεκτο¹¹⁰, έχουν προσαρμοστεί πλήρως στο κλιτικό σύστημα της γλώσσας και υποβάλλονται στη διαδικασία της παραγωγής με την προσθήκη του παραγωγικού επιθήματος -ης (π.χ. νομομαθής) ή του κλιτικού επιθήματος -ος (π.χ. καλότυχος).

1.9.2.2. Με κριτήριο τις δομές σχηματισμού των συνθέτων

Πίνακας 7: Κατηγοριοποίηση των συνθέτων με κριτήριο τις δομές σχηματισμού τους

Ο παραπάνω πίνακας 7 απεικονίζει τα τέσσερα δομικά σχήματα των συνθέτων της Ελληνικής, δηλαδή τους τέσσερις τύπους ή τις τέσσερις δομές σύνθεσης των ελληνικών συνθέτων, με κριτήριο τη μορφολογική υπόσταση των συστατικών

¹⁰⁹Σχετικά με αυτές τις 2 κατηγορίες στην Αγγλική, βλ. Jackson & Zè Amvela, 2000, 83-84· Selkirk, 1982, 19-28· Fabb, 1998, 66-67, 68-69· Booij, 2007, 79.

¹¹⁰Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για την ειδική –σε κάποιο βαθμό– επιρροή της γλώσσας του Καζαντζάκη από τη διάλεκτο της ιδιαίτερης πατρίδας του, αφού μάλλον από αυτή τη διάλεκτο πήρε κάποια εξωκεντρικά σύνθετα ή αναλογικά με αυτά έπλασε άλλα τέτοια.

τους. Πρόκειται για τη δεύτερη εδώ μορφολογική¹¹¹ κατηγοριοποίηση των σύνθετων λέξεων στη σχετική βιβλιογραφία¹¹².

Ένα σύνθετο λοιπόν αποτελείται από δύο τουλάχιστον συστατικά (κυρίως «θέματα» για την Ελληνική) και, εκτός από τη μορφολογική κατηγορία του «θέματος», που παίζει σημαντικό ρόλο στον σχηματισμό των συνθέτων, είναι δυνατόν κάποιο από τα συστατικά να ανήκει στην κατηγορία της «λέξης», δηλαδή στην κατηγορία του στοιχείου που αποτελείται από «θέμα» και «κλιτικό επίθημα» και με αυτή τη μορφή χρησιμοποιείται για τον σχηματισμό φράσεων (π.χ. *ελαφ-ο-κυνηγ-ός, νυχτ-ο-φύλακας, πανω-χώρ-ι, ξανα-φεύγω*). Η δομή των συνθέτων αναπαρίσταται ως ένα διατεταγμένο σχήμα του τύπου [Y Z] στο οποίο οι τιμές των μεταβλητών Y και Z αντιπροσωπεύουν τα μέλη του συνθέτου και μπορούν να αντιστοιχούν σε «θέμα» ή «λέξη». Έτσι, τα ελληνικά σύνθετα εμφανίζουν μια βασική «δυαδική ή διφυή δομή» (binary structure), δηλαδή μια δομή που αποτελείται από δύο μέρη, άρα, τα σύνθετα της Ελληνικής μπορεί να έχουν τέσσερις εναλλακτικές μορφές¹¹³ που προκύπτουν από τους πιθανούς συνδυασμούς των τιμών «θέμα» και «λέξη» στο παραπάνω γενικό σχήμα [Y Z]. Με άλλη διατύπωση, τα ελληνικά¹¹⁴ σύνθετα δημιουργούνται με βάση τα εξής τέσσερα βασικά δομικά σχήματα¹¹⁵, τα οποία διακρίνονται σύμφωνα με τα κριτήρια της μορφής του κλιτικού επιθήματος (προαιρετικό) και του τόνου (υποχρεωτικό):

A) [ΘΕΜΑ ΘΕΜΑ]: π.χ. *διαβολ-ο-γύναικ-ο, ξεν-ό-γλωσσ-ος*.

B) [ΘΕΜΑ ΛΕΞΗ]: π.χ. *διαβολ-ο-γυναίκα, νυχτ-ο-περπατώ*.

Γ) [ΛΕΞΗ ΘΕΜΑ]: π.χ. *εξώ-φυλλ-ο, κατω-σέντον-ο*.

Δ) [ΛΕΞΗ ΛΕΞΗ]: π.χ. *ξανα-παίζω, πισω-γυρίζω*¹¹⁶.

¹¹¹Η διάκριση αυτή των συνθέτων, όπως υποστηρίζει η Ράλλη, δεν τεκμηριώνεται μόνο μορφολογικά, αλλά και φωνολογικά και σημασιολογικά. Βλ. Ράλλη, 2016, 246. Επίσης, για τη φωνολογική και μορφολογική δικαιολόγηση της δομής των συνθέτων, βλ. Ράλλη & Γαλιώτου, 2002, 138-141. Ακόμα, για τους διάφορους παράγοντες (μορφολογικούς, φωνολογικούς, σημασιολογικούς και ετυμολογικούς) που καθορίζουν τις δομές των συνθέτων της Κοινής Νέας Ελληνικής, βλ. Φλιάτουρας, 2004, 752-763.

¹¹²Βλ. Ξυδόπουλος, 2016, 200-202· Ράλλη, 2017, 159-189, 198· Ράλλη, 2016, 190-199, 237-238, 246· Ralli, 2013, 75-95, 96· Ralli, 2009, 456-457· Ράλλη & Γαλιώτου, 2002, 137-138.

¹¹³Τα σύνθετα των δύο πρώτων τύπων, δηλαδή [ΘΕΜΑ ΘΕΜΑ] και [ΘΕΜΑ ΛΕΞΗ], θεωρούνται τα δύο βασικότερα και τα συχνότερα από τα τέσσερα δυνατά δομικά σχήματα και αποτελούν τους κατεξοχήν τρόπους σύνθεσης της Νέας Ελληνικής.

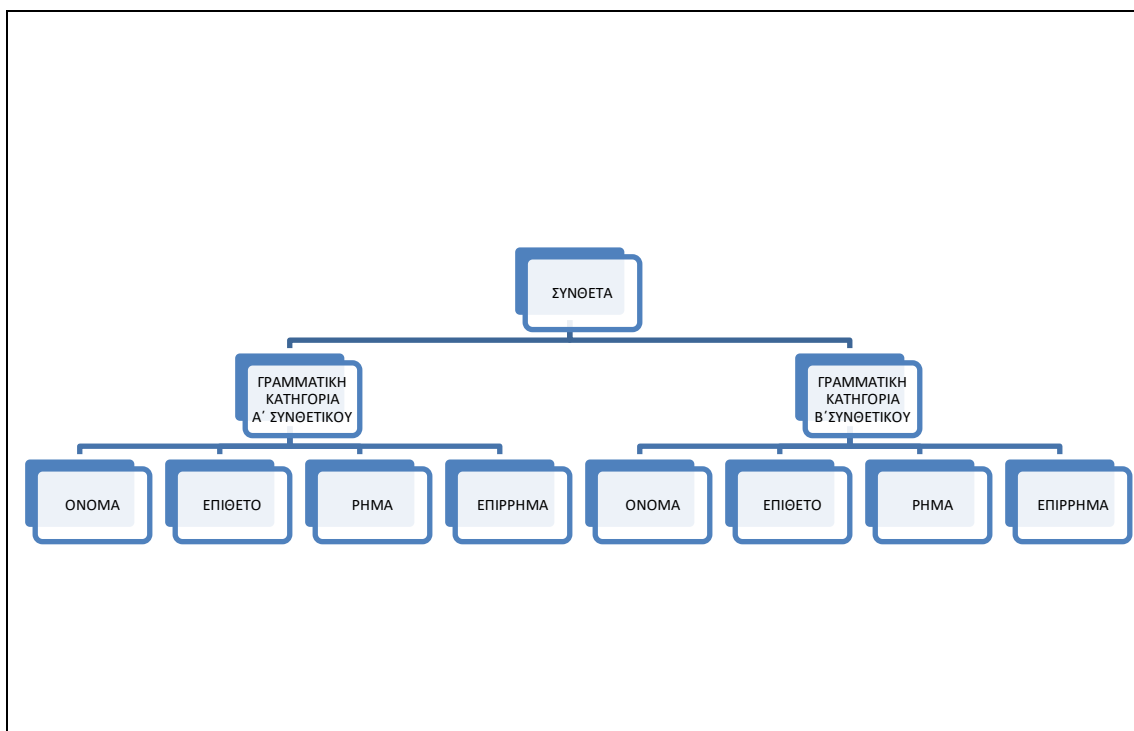
¹¹⁴Για τη δομή των αγγλικών συνθέτων, βλ. Fabb, 1998, 70-74.

¹¹⁵Στη σχετική βιβλιογραφία, για κάθε ένα από αυτά τα 4 δομικά σχήματα δίνονται παραδείγματα, παρουσιάζεται η δομή τους και τα χαρακτηριστικά τους, σημειώνεται η σειρά της παραγωγικότητάς τους και οι κανόνες σχηματισμού τους και αναφέρονται πρόσθετες παρατηρήσεις.

¹¹⁶Μολονότι το σχήμα Δ είναι λίγο παραγωγικό, έχει αποκτήσει αυξημένη παραγωγικότητα στα λεγόμενα «χαλαρά πολυλεκτικά σύνθετα». Βλ. το κεφάλαιο 1.8. στη σελ. 61.

1.9.2.3. Με κριτήριο τη γραμματική κατηγορία των συνθετικών (Α' συνθετικού και Β' συνθετικού)

Πίνακας 8: Κατηγοριοποίηση των συνθέτων με κριτήριο τη γραμματική κατηγορία των συνθετικών τους (Α' Συνθετικού & Β' Συνθετικού)

Το τρίτο μορφολογικό κριτήριο ταξινόμησης των σύνθετων λέξεων που παρουσιάζεται εδώ είναι η γραμματική / λεξική κατηγορία ή το μέρος του λόγου στο οποίο ανήκουν αφενός το πρώτο συνθετικό και αφετέρου το δεύτερο συνθετικό της σύνθετης λέξης. Ο παραπάνω πίνακας 8 απεικονίζει ιεραρχικά αυτήν την κατηγοριοποίηση των συνθέτων. Με βάση τη σχετική βιβλιογραφία, παρά τις μικρές διαφοροποιήσεις των μελετητών στις προτεινόμενες γραμματικές κατηγορίες των δύο συνθετικών, στη συνέχεια παρουσιάζονται χωριστά για το Α' και το Β' συνθετικό οι τέσσερις βασικές γραμματικές κατηγορίες του (Όνομα, Επίθετο, Ρήμα, Επίρρημα), με παραδείγματα και υποδιαιρέσεις.

Έτσι, σε κάποιες παραδοσιακές γραμματικές¹¹⁷, το πρώτο συνθετικό των σύνθετων λέξεων χρησιμοποιείται ως κριτήριο κατηγοριοποίησής τους και αναφέρονται αναλυτικά και με πολλά παραδείγματα τα μέρη του λόγου τα οποία χρησιμοποιούνται ως πρώτα συνθετικά, πριν αναφερθούν με παρόμοιο τρόπο τα

¹¹⁷Βλ. Τριανταφυλλίδης, 1996, 156-162· Τριανταφυλλίδης, 2016, 60-61· Τσοπάνης, 1994, 683-684, 698-709, 714· Mirambel, 1978, 323-328.

αντίστοιχα μέρη του λόγου που χρησιμοποιούνται ως δεύτερα συνθετικά. Στον παρακάτω πίνακα 9 παρουσιάζονται (με βάση τις σχετικές κατηγοριοποιήσεις του Τριανταφυλλίδη και του Τσοπανάκη) οι τέσσερις βασικές γραμματικές κατηγορίες (Όνομα, Επίθετο, Ρήμα, Επίρρημα) στις οποίες μπορεί να ανήκει το πρώτο συνθετικό των σύνθετων λέξεων της Ελληνικής.

Πίνακας 9: Η γραμματική κατηγορία του Α΄ Συνθετικού

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ Α΄ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟΥ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
1. ΟΝΟΜΑ (Ουσιαστικό ή Επίθετο)	<i>μητρόπολη, τυρόπιτα, βαθύπλουτος, θεοπάλαβος¹¹⁸.</i>
2. ΕΠΙΘΕΤΟ (4 υποκατηγορίες)	α) τα καθαυτό επίθετα: <i>αξιέπαινος, γλυκανάλατος, κοντόθωρος.</i> β) τα άρθρα: η σύνθεση του άρθρου με την πρόθεση <i>σε (εις): στον, στην, στους, στις, στο, στα, στον.</i> γ) τις αντωνυμίες: <i>αλληλεγγύη, αυθαιρεσία, καθένας, οιοσδήποτε.</i> δ) τα αριθμητικά: <i>δίκος, εφτάψυχη, δεκαήμερο, χιλιόχρονο.</i>
3. ΡΗΜΑ	<i>αναμοκοκκινίζω, δωσίλογος, μισάνθρωπος, πεφτάστερο.</i>
4. ΕΠΙΡΡΗΜΑ	<i>εξώδικος, κατωμερίτης, ξαναφαίνομαι, πανωφόρι.</i>

Ωστόσο, το πρώτο συνθετικό των σύνθετων λέξεων δεν πιστεύουμε πως πρέπει να θεωρείται βασικό και αυτόνομο (από το δεύτερο συνθετικό) κριτήριο κατηγοριοποίησής τους ως προς τη γραμματική τους κατηγορία, διότι δεν είναι αυτό που την καθορίζει, αλλά το δεύτερο συνθετικό επιτελεί αυτόν τον ρόλο. Επομένως, το πρώτο συνθετικό απλώς διαφοροποιεί την εκάστοτε ίδια γραμματική κατηγορία της σύνθετης λέξης (Όνομα, Επίθετο, Ρήμα, Επίρρημα) και ως μέρος του λόγου δεν χρειάζεται να εξετάζεται ξεχωριστά, αλλά μόνο σε σχέση με το δεύτερο και βασικό συνθετικό των συνθέτων. Επίσης, ο Τριανταφυλλίδης αναφέρει πολλές “αυτόνομες” κατηγορίες πρώτων συνθετικών, αδικαιολόγητα, τοποθετεί το

¹¹⁸Ειδικά για τους σχηματισμούς με πρώτο συνθετικό το *θεο-* και τις διάφορες κατηγορίες τους, βλ. Συμεωνίδης, 1984, 111-119. Πάντως, όπως έχει υποστηριχθεί στην ενότητα 1.2.2. (βλ. και στη σελ. 50 στον πίνακα 3), το συστατικό *θεο-* είναι λεξικό πρόθημα και όχι πρώτο συνθετικό, επομένως, οι λέξεις με αυτό το συστατικό εδώ θεωρούνται παράγωγες και όχι σύνθετες.

ουσιαστικό και το επίθετο στην ίδια κατηγορία, παραδόξως, θεωρεί, την αντωνυμία και το αριθμητικό ως ξεχωριστές κατηγορίες (αν και εντάσσονται στο επίθετο) και υποστηρίζει την παραδοσιακή άποψη ότι ακόμα και η πρόθεση αποτελεί πρώτο συνθετικό (αν και ως πρόθημα τίθεται στην αρχή παράγωγων και όχι σύνθετων λέξεων). Επιπλέον, ο Τσοπανάκης, μολονότι διακρίνει μόνο τις τέσσερις βασικές γραμματικές κατηγορίες και προβαίνει στη χρήσιμη διάκριση ανάμεσα σε «εξωτερική σύνθεση» (τα μέρη του λόγου των συνθετικών) και σε «εσωτερική σύνθεση» (τις σημασιολογικές σχέσεις των συνθετικών), περιέργως, τοποθετεί τα άρθρα ως υποκατηγορία των επιθέτων και θεωρεί ως σύνθετη λέξη τη φράση που προκύπτει από την ένωση και συμπροφορά της πρόθεσης σε με το άρθρο που έπεται και το οποίο μάλιστα αποτελεί το δεύτερο και όχι το πρώτο στοιχείο αυτού του σχηματισμού. Επιπρόσθετα, ο Mirambel, αν και αναφέρει τις τρεις βασικότερες γραμματικές κατηγορίες των δύο συνθετικών (Όνομα, Επίθετο, Ρήμα), δεν περιγράφει ειδικά τους συνδυασμούς των γραμματικών κατηγοριών των συνθετικών των σύνθετων λέξεων, αλλά εστιάζει στο αποτέλεσμα, δηλαδή στη σχετική αύξηση του νεοελληνικού λεξιλογίου.

Με δεδομένο λοιπόν ότι στα ελληνικά σύνθετα το δεύτερο συνθετικό αποτελεί συνήθως την κεφαλή τους και ότι, συνεπώς, το δεύτερο συνθετικό είναι το καθοριστικό στοιχείο για τη λεξική κατηγορία της σύνθετης λέξης, στη σχετική βιβλιογραφία, οι σύγχρονες προσεγγίσεις¹¹⁹, σε αντίθεση με τις παραδοσιακές προσεγγίσεις¹²⁰ αυτού του θέματος χρησιμοποιούν το δεύτερο συνθετικό ως βασικό κριτήριο μορφολογικής κατηγοριοποίησης των συνθέτων. Έτσι, τα ελληνικά σύνθετα, με κριτήριο τη λεξική κατηγορία της κεφαλής τους (στη δεξιά πλευρά της δομής τους) ή, αλλιώς, το μέρος του λόγου στο οποίο ανήκει το δεύτερο συνθετικό τους, κατατάσσονται στις ακόλουθες τέσσερις βασικές λεξικές κατηγορίες:

Α) Σύνθετα Ονόματα: Σχηματίζονται με 6 τρόπους (βλ. πίνακα 10).

Β) Σύνθετα Επίθετα: Υπάρχουν 3 δυνατοί συνδυασμοί (βλ. πίνακα 11).

Γ) Σύνθετα Ρήματα: Προκύπτουν από 5 συνδυασμούς (βλ. πίνακα 12).

¹¹⁹Βλ. Ξυδόπουλος, 2016, 204-206· Ράλλη, 2017, 107-119, 123-125· Ράλλη, 2016, 178-184· Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2005, 75-76, 95, 254-261, 716, 907-912· Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2015, 335-336, 344, 339-340, 344-346· Μπακάκου-Ορφανού, 2005, 58-59· Ralli, 2013, 29-44· Holton & Mackridge & Φυλιππάκη-Warburton, 1999, 184-185· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1996, 100-101· Μήτσης, 2012, 77-78.

¹²⁰Βλ. Τριανταφυλλίδης, 1996, 162-168· Τριανταφυλλίδης, 2016, 61-63· Τσοπανάκης, 1994, 709-713· Παπαγεωργίου, 1975, 224-230· Mirambel, 1978, 323-325.

Δ) Σύνθετα Επιρρήματα: Δεν είναι πρωτογενείς σχηματισμοί, αλλά παράγονται δευτερογενώς (βλ. παρακάτω και πίνακα 13).

Πίνακας 10: Σύνθετα Ονόματα

A/A	A' ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ	B' ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
1.	ΟΝΟΜΑ	ΟΝΟΜΑ	αλατοπίπερο, λογοκρισία, ψυχοσύνθεση.
2.	ΕΠΙΘΕΤΟ	ΟΝΟΜΑ	αγριόγατα, λευκόχρυσος, ομορφάνθρωπος.
3.	ΕΠΙΡΡΗΜΑ	ΟΝΟΜΑ	ξαναδιάβασμα, πανωτόκι, πισωγύρισμα.
4.	ΑΝΤΩΝΥΜΙΑ	ΟΝΟΜΑ	αλληλεξάρτηση, εγωκεντρικός, παντογνώστης.
5.	ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΟ	ΟΝΟΜΑ	διγλωσσία, εξάμηνο, δεκάλογος.
6.	ΡΗΜΑ	ΟΝΟΜΑ	μισάνθρωπος, στρεψοδικία, χασομέρης.

Πίνακας 11: Σύνθετα Επίθετα

A/A	A' ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ	B' ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
1.	ΕΠΙΘΕΤΟ	ΕΠΙΘΕΤΟ	ακριβοδίκαιος, μαυρόασπρος, ολοζώντανος.
2.	ΟΝΟΜΑ	ΕΠΙΘΕΤΟ	ανθόσπαρτος, νερόβραστος, χρυσόδετος.
3.	ΕΠΙΡΡΗΜΑ	ΕΠΙΘΕΤΟ	αργοκίνητος, μισοπεθαμένος, πολυταξιδεμένος.

Πίνακας 12: Σύνθετα Ρήματα

A/A	A' ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ	B' ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
1.	ΡΗΜΑ	ΡΗΜΑ	ανοιγοκλείνω, πηγαινοέρχομαι, τρεμοσβήνω.
2.	ΟΝΟΜΑ	ΡΗΜΑ	θυροκολλώ, λαγοκοιμάμαι, χαρτοπαίζω.
3.	ΕΠΙΡΡΗΜΑ	ΡΗΜΑ	καλοπιάνω, ξαναλέω, σιγοτραγουδώ.
4.	ΕΠΙΘΕΤΟ	ΡΗΜΑ	μεγαλοπιάνομαι, μικροδείχνω, χαζοφέρνω.
5.	ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΟ	ΡΗΜΑ	χιλιοπαρακαλώ.

Τα Σύνθετα Επιρρήματα δεν σχηματίζονται αρχικά με τη διαδικασία της σύνθεσης δύο συνθετικών, αλλά προκύπτουν από μια μεταγενέστερη διαδικασία προσθήκης του παραγωγικού επιθήματος –α στο θέμα ενός σύνθετου επιθέτου. Συνεπώς, όλα τα επιθετικά σύνθετα μπορούν, εν δυνάμει, να μετατραπούν σε Επιρρήματα, δηλαδή οι λέξεις που επιφανειακά φαίνεται να είναι Σύνθετα Επιρρήματα αποτελούν Παράγωγα Σύνθετων Επιθέτων, άρα, Δευτερογενή Σύνθετα Επιρρήματα. Εν τούτοις, τα Επιρρήματα της Νέας Ελληνικής σχηματίζονται κατά κύριο λόγο με βάση όχι μόνο επίθετα, αλλά και μεσοπαθητικές μετοχές (π.χ. επανειλημμένος → επανειλημμένως), για τον σχηματισμό τους χρησιμοποιούνται οι καταλήξεις –α (η πιο χαρακτηριστική κατάληξη) και –ως (λόγιας προέλευσης) (αν και υπάρχουν κ.ά. περιπτώσεις σύνθετων επιρρημάτων με άλλες καταλήξεις¹²¹) και ισχύει ο εξής κανόνας:

Πίνακας 13: Σύνθετα Επιρρήματα

ΚΑΝΟΝΑΣ	Συστατικό + Συστατικό → ΣΥΝΘΕΤΟ ΕΠΙΘΕΤΟ + -α / + -ως → ΣΥΝΘΕΤΟ ΕΠΙΡΡΗΜΑ (Δευτερογενές Σύνθετο)
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	νότιος + δυτικός → νοτιοδυτικός + -α → νοτιοδυτικά, λεπτός + μέρος → λεπτομερής + -ως → λεπτομερώς

Επομένως, η κατηγοριοποίηση των σύνθετων λέξεων με κριτήριο τη γραμματική κατηγορία του δεύτερου συνθετικού αποτελεί ένα χρήσιμο και συστηματικό μορφολογικό κριτήριο ταξινόμησης των συνθέτων, αφού το δεύτερο συνθετικό ως κεφαλή και βάση της σύνθετης λέξης έχει την ίδια λεξική κατηγορία με το ίδιο το σύνθετο και η όποια επιμέρους διαφοροποίηση σε κάθε μια από τις τρεις βασικές γραμματικές κατηγορίες (Όνομα, Επίθετο, Ρήμα) αφορά τη γραμματική κατηγορία του πρώτου συνθετικού που συνδυάζεται με κάθε μία από αυτές τις τρεις βασικές κατηγορίες. Επομένως, δεν χρειάζεται η ταξινόμηση των συνθέτων μόνο ως προς το πρώτο συνθετικό, αλλά αρκούν οι (14 συνολικά

¹²¹Υπάρχουν κάποιες περιπτώσεις σύνθετων επιρρημάτων (λαϊκών ή λόγιων) τα οποία φαίνεται πως σχηματίζονται πρωτογενώς και όχι δευτερογενώς, δηλαδή χωρίς να υπάρχουν αντίστοιχα σύνθετα επίθετα από τα οποία να παράγονται. Πρόκειται για τις ακόλουθες περιπτώσεις: α) σύνθετα επιρρήματα σε –ής (π.χ. μισοτιμής), β) σύνθετα επιρρήματα σε –ίς (π.χ. ολημερίς, ολονυχτίς, κοντολογίς, μεσοδρομής / μισοδρομής, μεσονυχτίς, μεσοστρατής / μισοστρατής, μεσουρανής, μεσοχρονής), γ) σύνθετα επιρρήματα σε –ιάς (π.χ. μονοκοπανιάς, μονομιάς), δ) σύνθετα επιρρήματα σε –εί (π.χ. παμψηφεί), ε) σύνθετα επιρρήματα σε –ί/-ι (π.χ. μονορούφι). Βλ. Τσοπανάκης, 1994, 713· Μπαμπινιώτης, 1998, 931, 1083, 1084, 1085, 1117, 1125, 1126, 1127, 1256, 1261, 1321.

προαναφερθέντες) συγκεκριμένοι συνδυασμοί των τριών βασικών γραμματικών κατηγοριών του δεύτερου συνθετικού με το εκάστοτε πρώτο συνθετικό.

1.9.2.4. Με κριτήριο τον αριθμό των λέξεων που αποτελούν τα σύνθετα

Μια ακόμα μορφολογική κατηγοριοποίηση των ελληνικών συνθέτων είναι αυτή της Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1996)¹²² και απεικονίζεται στον πίνακα 14 (βλ. σελ. 73). Αρχικά, το «Σύνθετο» ορίζεται ως η λεξική μονάδα που αποτελείται από δύο ή περισσότερα ελευθερώσιμα ή ελεύθερα λεξικά μορφήματα και αναφέρεται ότι στην πρώτη περίπτωση ανήκουν τα «Μονολεκτικά Σύνθετα» (π.χ. *κιτριν-ο-πράσιν-ος*) και ότι στη δεύτερη περίπτωση ανήκουν τα «Πολυλεκτικά Σύνθετα» / οι «Λεξικές Φράσεις» (π.χ. *παιδική χαρά, φακοί επαφής, νόμος-πλαίσιο*). Ακολούθως, σύμφωνα με το μορφολογικό κριτήριο αν τα σύνθετα απαρτίζονται από μία ή περισσότερες λέξεις, κατατάσσονται σε δύο βασικές κατηγορίες:

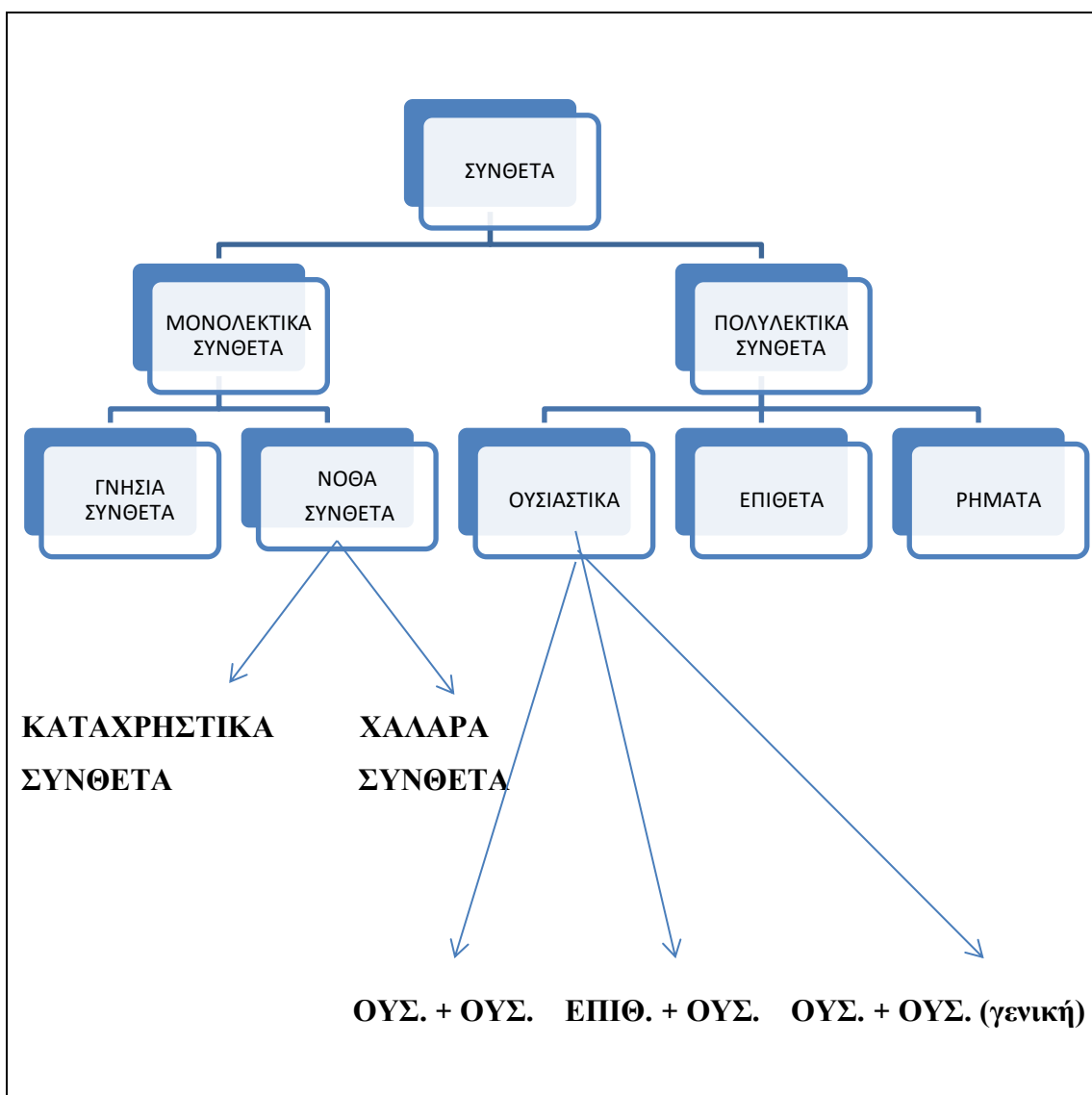
A) Στα «Μονολεκτικά Σύνθετα» (π.χ. *Μεγαλέξανδρος*): Διακρίνονται στα: **A1)** «Γνήσια Σύνθετα», με συγκεκριμένα μορφολογικά και σημασιολογικά χαρακτηριστικά, (π.χ. *ταβανόσκουπα*) και στα: **A2)** «Νόθα Σύνθετα», από την απλή συνένωση των συνθετικών, με επίπτωση κυρίως στον λεξικό τόνο. Τα τελευταία υποδιαιρούνται στα: **A2i)** «Καταχρηστικά Σύνθετα», από την απλή συνένωση των κατά παράταξη συνθετικών, με επίπτωση μόνο στον λεξικό τόνο, (π.χ. *Χριστού γέννα* → *Χριστούγεννα*) [εδώ εντάσσονται και τα νεότερα σύνθετα με δεύτερο συνθετικό το *-πόλη*], και στα **A2ii)** «Χαλαρά Σύνθετα», δηλαδή προσδιοριστικά σύνθετα με μορφολογικές αλλαγές μόνο στο τέλος του πρώτου συνθετικού (π.χ. *παλιοβάρκα*). Εδώ εντάσσονται ονόματα με τα προταχτικά *αγια-*, *αϊ-*, *γερο-*, *κυρα-*, *μπαρμπα-* κ.λπ. (π.χ. *η Αγια-Σοφιά, ο Αϊ-Λιάς, η κυρα-Γιώργαινα, ο μπαρμπα-Θωμάς*).

B) Στα «Πολυλεκτικά Σύνθετα» (π.χ. *Μέγας Αλέξανδρος*): Διακρίνονται στα: **B1)** Ουσιαστικά: Είναι τα περισσότερα και διακρίνονται στις εξής μορφές: **B1i)** Επίθετο + Ουσιαστικό (π.χ. *ουράνιο τόξο*), **B1ii)** Ουσιαστικό + Ουσιαστικό σε γενική (π.χ. *ζώνη ασφαλείας*), **B1iii)** Ουσιαστικό + Ουσιαστικό (π.χ. *νόμος – πλαίσιο*). Τα δύο πρώτα είδη ονομάζονται «συνταγματικές μονάδες» και το τρίτο είδος «παραθετικά σύνθετα». **B2)** Επίθετα: (π.χ. *πολιτικός – οικονομικός*), **B3)**

¹²²Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1996, 97, 100-101, 103, 107-109, 117-118.

Ρήματα: είναι σπάνια (π.χ. *παρουσιάζω – συντονίζω*), αλλά εντάσσονται εδώ και οι ποικίλες λεξικές μονάδες που η κεφαλή τους είναι Ρήμα (π.χ. *είμαι στις καλές μου*), μολονότι ανήκουν στις «παγιώσεις» ή «ιδιωτισμούς» ή «πάγιες ή στερεότυπες εκφράσεις».

Πίνακας 14: Κατηγοριοποίηση των συνθέτων με κριτήριο τον αριθμό των λέξεων που αποτελούν τα σύνθετα

Αυτή η κατηγοριοποίηση των συνθέτων θεωρούμε πως παρουσιάζει ορισμένες αδυναμίες. Πρώτον, ουσιαστικά βασίζεται σε πολλά, ανομοιογενή και μη οικονομικά στην περιγραφή μορφολογικά κριτήρια: αρχικά, στον αριθμό των λέξεων που αποτελούν τα σύνθετα, έπειτα, στο αν τα μονολεκτικά είναι κανονική ένωση δύο συνθετικών ή απλή συνένωση των συνθετικών, μετά, στο αν έχουν επίπτωση μόνο στον λεξικό τόνο ή έχουν μορφολογικές αλλαγές μόνο στο τέλος

του πρώτου συνθετικού. Δεύτερον, χρησιμοποιεί ορολογία τόσο των παραδοσιακών γραμματικών όσο και των αντίστοιχων σύγχρονων γλωσσολογικών προσεγγίσεων της σύνθεσης και αυτή η ανομοιογένεια της ορολογίας, ενδεχομένως, είναι ένα ακόμα πρακτικό πρόβλημα. Τρίτον, δεν εξηγείται γιατί σύνθετα με δεύτερο συνθετικό τη λέξη *πόλη* (π.χ. *Νεάπολη*) δεν ανήκουν στα «καταχρηστικά σύνθετα» και περιορίζεται ανατιολόγητα η έννοια «χαλαρά σύνθετα» σε δύο μόνο περιπτώσεις. Τέταρτον, σε ό,τι αφορά τα πολυλεκτικά σύνθετα αυτής της κατηγοριοποίησης, αφενός δεν συμφωνούμε με την ένταξη των λεγόμενων «παραθετικών συνθέτων» στα πολυλεκτικά σύνθετα, αφού αυτές οι δομές διαφοροποιούνται σημαντικά από τις δύο περιπτώσεις των χαλαρών πολυλεκτικών συνθέτων και αποτελούν ειδικές ονοματικές φράσεις, και αφετέρου τα μεν λεγόμενα «πολυλεκτικά σύνθετα επίθετα» δεν είναι τόσο συχνά όσο τα αντίστοιχα μονολεκτικά σύνθετα, τα δε λεγόμενα «πολυλεκτικά σύνθετα ρήματα» δεν είναι σύνθετα, αλλά παγιωμένες, στερεότυπες ρηματικές εκφράσεις.

1.9.3. Σημασιοσυντακτικές κατηγοριοποιήσεις

1.9.3.1. Η παραδοσιακή κατηγοριοποίηση

Ο πίνακας 15 (βλ. σελ. 76) απεικονίζει την άποψη ορισμένων παλιών και παραδοσιακών γραμματικών προσεγγίσεων¹²³ σχετικά με τη διάκριση των ελληνικών¹²⁴ συνθέτων σε τέσσερις κατηγορίες, με κριτήριο τη σημασία των συνθέτων, δηλαδή τη σημασιολογική και συντακτική σχέση των δύο συνθετικών μιας σύνθετης λέξης. Συγκεκριμένα, οι μελετητές αυτού του θέματος αναφέρουν τα ακόλουθα τέσσερα κυριότερα είδη συνθέτων κατά τη σημασία τους:

Α) «Παρατακτικά» ή «Συνδετικά»¹²⁵ και «Αντιθετικά»¹²⁶: Εδώ έχουμε απλή συνύπαρξη, σύνδεση και παράταξη αντιθετικών ή όμοιων και παράλληλων εννοιών και λέξεων που ανήκουν στην ίδια γραμματική κατηγορία (ουσιαστικά, επίθετα,

¹²³Βλ. Τριανταφυλλίδης, 1996, 147-152· Τριανταφυλλίδης, 2016, 57-59· Τσοπανάκης, 1994, 714-718· Τζάρτζανος, 1945, 207-208· Μπαμπινιώτης, 1969, 44-46· Σακελλαριάδης, 2003, 368-370.

¹²⁴Για τη σημασιοσυντακτική κατηγοριοποίηση των συνθέτων λέξεων στα αγγλικά σύνθετα βλ. Fabb, 1998, 67-69· Jackson & Zè Amvela, 2000, 83-84· Booij, 2007, 80-81· Scalise & Bisetto, 2009, 38-52.

¹²⁵Η εναλλακτική ονομασία «Συνδετικά» σύνθετα για τα «Παρατακτικά» σύνθετα υπάρχει μόνο στον Τζάρτζανο (1945) και στον Μπαμπινιώτη (1969). Βλ. Τζάρτζανος, 1945, 208· Μπαμπινιώτης, 1969, 44, 46.

¹²⁶Ο όρος «Αντιθετικά» σύνθετα χρησιμοποιείται μόνο από τον Τσοπανάκη (1994) ως υποκατηγορία των «Παρατακτικών» συνθέτων. Βλ. Τσοπανάκης, 1994, 714-715.

ρήματα, επιρρήματα) (π.χ. *αντρόγυνο, αυγολέμονο, γλυκόπικρος, ανοιγοκλείνω, βορειοανατολικά*).

Β) «Προσδιοριστικά» ή «Οριστικά»¹²⁷: Εδώ ανάμεσα στο πρώτο και στο δεύτερο συνθετικό έχουμε σχέση προσδιορισμού (είτε ονοματικού προσδιορισμού [ομοιόπτωτου επιθετικού ή ετερόπτωτου σε πτώση γενική] είτε επιρρηματικού προσδιορισμού) και η γραμματική κατηγορία του σύνθετου ταυτίζεται με αυτήν του δεύτερου συνθετικού (ουσιαστικό, επίθετο, ρήμα, επίρρημα) (π.χ. *αγριόγατος, ανθρωπογεωγραφία, ερωτοχτυπημένος, συγχρωτώ, ιδιοτελώς*).

Γ) «Κτητικά»: Εδώ έχουμε κτητική σχέση, αφού σημαίνουν εκείνον που έχει κάτι σαν κτήμα του και το δεύτερο συνθετικό λειτουργεί ως αυτό το αντικείμενο – κτήμα, ενώ το πρώτο συνθετικό ως ο επιθετικός προσδιορισμός του και όλα είναι σύνθετα επίθετα αλλά με ουσιαστικό ως δεύτερο συνθετικό (π.χ. *ασπροπρόσωπος, γαλανομάτης, γλυκοαίματος, μεγαλόψυχος, σιδεροκέφαλος*).

Δ) «Αντικειμενικά» και «Υποκειμενικά»¹²⁸ ή «Σύνθετα Εξαρτήσεως»¹²⁹: Εδώ έχουμε σχέση αντικειμένου ή υποκειμένου, αφού το ένα συνθετικό λειτουργεί συντακτικά ως αντικείμενο ή υποκείμενο του άλλου και όλα είναι σύνθετα ουσιαστικά (π.χ. *καντηλανάφτης, λογογράφος, χαρτοπαίκτης, αλλαζοκαιριά, βροχόπτωση*).

Συμπερασματικά, θεωρούμε πως αυτή η παραδοσιακή κατηγοριοποίηση έχει ως θετικό στοιχείο την εφαρμογή του σημασιολογικού και συνάμα συντακτικού κριτηρίου διάκρισης των σύνθετων λέξεων, αλλά παρουσιάζει και αδυναμίες. Αρχικά, δεν τεκμηριώνονται και, ενδεχομένως, προκαλούν σύγχυση οι απόψεις του Τριανταφυλλίδη και του Παπαγεωργίου για την ύπαρξη κάποιων ενδιάμεσων κατηγοριών ανάμεσα σε ορισμένα είδη. Επίσης, η διάκριση σε τέσσερα διαφορετικά είδη δεν είναι τόσο οικονομική και αξιόπιστη όσο μια πρωταρχική διάκριση ανάμεσα σε σύνθετα με σχέση παράταξης και σύνθετα με σχέση εξάρτησης, διότι η τετραμερής διάκριση παραγνωρίζει την ξεκάθαρη και βασικότατη διμερή σημασιολογική κατηγοριοποίηση των σύνθετων λέξεων αφενός σε παρατακτικά σύνθετα και αφετέρου σε εξαρτημένα ή προσδιοριστικά

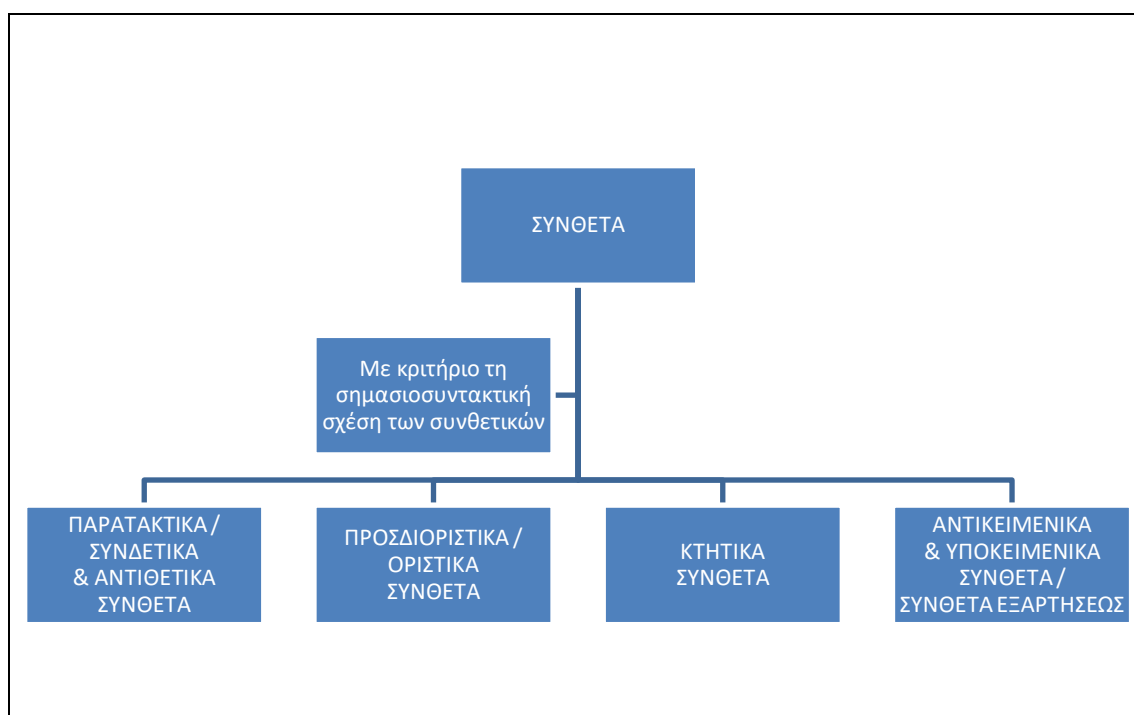
¹²⁷Ο Τζάρτζανος (1945) και ο Σακελλαριάδης (2003) είναι οι μόνοι που ονομάζουν και «Οριστικά» τα λεγόμενα από τους άλλους μελετητές «Προσδιοριστικά» σύνθετα. Βλ. Τζάρτζανος, 1945, 207· Σακελλαριάδης, 2003, 369.

¹²⁸Ο Τσοπανάκης (1994), μαζί με τα «Αντικειμενικά» σύνθετα αναφέρει και τα «Υποκειμενικά» σύνθετα. Βλ. Τσοπανάκης, 1994, 717-718.

¹²⁹Ο Τζάρτζανος (1945) ονομάζει τα «Αντικειμενικά» σύνθετα και «Σύνθετα Εξαρτήσεως». Βλ. Τζάρτζανος, 1945, 207.

σύνθετα. Επιπλέον, με δεδομένο ότι τα μεν κτητικά σύνθετα είναι μόνο σύνθετα επίθετα τα δε αντικειμενικά ή υποκειμενικά σύνθετα είναι μόνο σύνθετα ουσιαστικά, πιστεύουμε πως πρέπει να εντάσσονται στα εξαρτημένα σύνθετα επίθετα και στα εξαρτημένα σύνθετα ονόματα αντιστοίχως, ενώ προσδιοριστικά σύνθετα υπάρχουν σε όλες τις βασικές γραμματικές κατηγορίες (ονόματα, επίθετα, ρήματα).

Πίνακας 15: Η παραδοσιακή κατηγοριοποίηση των συνθέτων με κριτήριο τη σημασιοσυντακτική σχέση των συνθετικών

1.9.3.2. Η σύγχρονη κατηγοριοποίηση γενικά για όλα τα σύνθετα

Δύο μελετητές (Ράλλη και Ξυδόπουλος¹³⁰) συμφωνούν πως τα συστατικά όλων των ελληνικών συνθέτων γενικά βρίσκονται μεταξύ τους σε δύο βασικά είδη σχέσεων και αντίστοιχα διακρίνουν δύο βασικά είδη συνθέτων (βλ. τον πίνακα 16, στη σελ. 78):

Α) Σύνθετα με «Σχέση Παράταξης» (coordination relation) και «Παρατακτικά ή Ενωτικά Σύνθετα» (copulative compounds) [ή «dvanda» στα σανσκριτικά]: π.χ. *ψωμοτύρι, γυναικόπαιδα, βορειοανατολικός, πηγαινοέρχομαι*. Σύμφωνα με τη Ράλλη (2017), τα σύνθετα αυτά διακρίνονται σε δύο υποκατηγορίες

¹³⁰Βλ. Ξυδόπουλος, 2016, 196-200· Ράλλη, 2017, 79-83, 98-106, 274-275· Ράλλη, 2016, 171-178· Ralli, 2013, 99-104, 157-177· Ralli, 2009, 458-459.

συνθέτων: **A1**) τα «Προσθετικά σύνθετα» (additive compounds), όπου υπάρχει σχέση πρόσθεσης (π.χ. *αλατοπίπερο*) και **A2**) τα «Παραθετικά σύνθετα» (appositive compounds), όπου υπάρχει σχέση παράθεσης (π.χ. *ποιητής – στιχουργός*). Ακόμα, η Ράλλη (2017) υποστηρίζει πως υπάρχει και μια άλλη υποκατηγορία των παρατακτικών συνθέτων: **A3**) τα «Επαναληπτικά σύνθετα» (repetitive compounds) (π.χ. *στάλα στάλα, λίγο λίγο*), ωστόσο, και η ίδια παραδέχεται πως αυτός ο τύπος δεν αποτελεί κλασική περίπτωση σύνθεσης¹³¹. Επιπρόσθετα, η Ralli (2013) ταξινομεί τα ελληνικά παρατακτικά σύνθετα με διαφορετικό τρόπο σε τέσσερις ομάδες, σύμφωνα με τη σημασιολογική σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο πρώτο και στο δεύτερο μέλος τους¹³². Εδώ έχουμε: **α)** ισοτιμία και χαλαρή λειτουργική σχέση των δύο συνθετικών μελών που συνδέονται μεταξύ τους συμπλεκτικά με το *και*, δηλαδή παρατίθενται το ένα δίπλα στο άλλο με σχέση παρατακτικής σύνθεσης, και τα οποία ανήκουν απαραίτητως στην ίδια γραμματική κατηγορία, **β)** απλή παράταξη, παράθεση και άθροισμα των σημασιών τους (κάποτε και νέα σημασία), **γ)** σχετικά ελεύθερη σειρά των συστατικών (όμως προσδιοριζόμενη από φωνολογικούς και πραγματολογικούς παράγοντες), **δ)** χαλαρό βαθμό σύνθεσής τους και **ε)** παρουσία του δείκτη σύνθεσης - ο -.

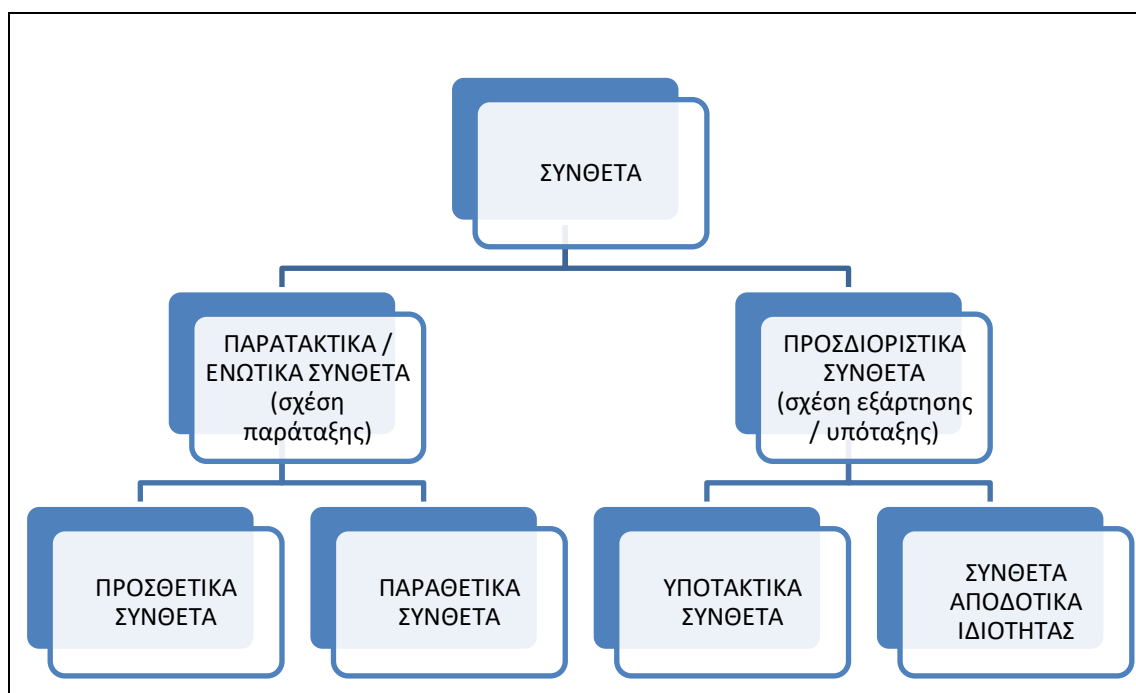
B) «Σχέση εξάρτησης (dependency relation) ή υπόταξης» (subordination relation) και «Προσδιοριστικά σύνθετα» (determinative compounds) [ή «tatpurusha» στα σανσκριτικά]: π.χ. *νυχτοπούλι, ψυχοθεραπευτής, γερμανόφιλος, στραβοπατώ*. Η Ράλλη (2017) υποστηρίζει πως στα Προσδιοριστικά σύνθετα περιλαμβάνονται δύο υποκατηγορίες: **B1**) τα «Υποτακτικά σύνθετα» (subordinative compounds), όπου υπάρχει σχέση υπόταξης (π.χ. *λεμονανθός*) και **B2**) τα «Αποδοτικά Ιδιότητας σύνθετα» (attributive compounds), όπου το εξαρτώμενο μέλος αποδίδει μιαν ιδιότητα στο βασικό με σχέση απόδοσης ιδιότητας (π.χ. *αγριογούρουνο*). Εδώ έχουμε: **α)** ανισοτιμία και στενή και εσωτερική λειτουργική σχέση εξάρτησης του ενός από το άλλο συνθετικό (τα οποία δεν χρειάζεται να ανήκουν στην ίδια γραμματική κατηγορία), **β)** κυριαρχία της κεφαλής – βάσης ή του προσδιοριζόμενου στοιχείου (συνήθως του δεξιού συστατικού) επί

¹³¹Η ίδια η Ράλλη πιστεύει πως η περίπτωση A2 δεν ανήκει ούτε στα κλασικά σύνθετα ούτε στα χαλαρά πολυλεκτικά σύνθετα, αλλά εντάσσεται στις ειδικές ονοματικές φράσεις και πως η περίπτωση A3 ανήκει στις φράσεις.

¹³²Ειδικότερα, διακρίνει τις εξής κατηγορίες παρατακτικών συνθέτων: **α)** «Προσθετικά» (additive) (π.χ. *αστραπόβροντο*), **β)** «Συλλογικά / Περιληπτικά» (collective) (π.χ. *μαχαιροπίρουνα*), **γ)** «Συνωνυμικά» (synonymic) (π.χ. *κλειδομανταλώνω*), **δ)** «Αντωνυμικά» (antonymic) (π.χ. *αναβοσβήνω*). Βλ. Ralli, 2013, 163-165.

του προσδιορίζοντος στοιχείου (της μη κεφαλής [συμπληρώματος ή προσδιορισμού]) και ομοιότητες με τη συντακτική δομή της ονοματικής ή της ρηματικής φράσης¹³³, γ) αυστηρώς καθορισμένη σειρά των όρων (διαφορετική ανάμεσα στα νεοελληνικά και στα αρχαιοπρεπή σύνθετα), δ) υψηλό βαθμό σύνθεσής τους και ε) απουσία του δείκτη σύνθεσης - ο -.

Πίνακας 16: Η σύγχρονη κατηγοριοποίηση γενικά για όλα τα σύνθετα με κριτήριο τη σημασιολογική σχέση των συνθετικών

Επομένως, αυτή η σύγχρονη κατηγοριοποίηση γενικά για όλα τα σύνθετα (συγκριτικά με την αντίστοιχη παραδοσιακή κατηγοριοποίηση), είναι πιο οικονομική, διότι βασίζεται στις δύο βασικά διαφορετικές λειτουργικές σχέσεις που υφίστανται ανάμεσα στα συνθετικά μέρη της σύνθετης λέξης και στα δύο βασικά αντίστοιχα είδη συνθέτων, και είναι σαφέστερη, διότι αντιδιαστέλλει τα διάφορα αντιθετικά χαρακτηριστικά τους. Εν τούτοις, παρατηρούμε τα εξής: **1)** Η υποκατηγοριοποίηση των παρατακτικών συνθέτων από τη Ράλλη (2017) σε προσθετικά, παραθετικά και επαναληπτικά, δεν βασίζεται σε ομοιογενή κριτήρια, διότι μόνο τα προσθετικά σύνθετα είναι κλασικά μονολεκτικά σύνθετα, ενώ τα παραθετικά σύνθετα είναι ειδικές ονοματικές φράσεις και τα επαναληπτικά σύνθετα είναι πάγιες επιρρηματικές εκφράσεις. Αντιθέτως, η ταξινόμηση των

¹³³Βλ. Μότσιου, 1994, 205.

παρατακτικών συνθέτων από τη Ράλλη (2013) σε τέσσερις ομάδες (προσθετικά, συλλογικά ή περιληπτικά, συνωνυμικά και αντωνυμικά) βασίζεται σε ομοιογενή κριτήρια και έχει περιγραφική αξία. 2) Η διάκριση των προσδιοριστικών συνθέτων από τη Ράλλη (2017) σε «υποτακτικά σύνθετα» και σε «σύνθετα αποδοτικά ιδιότητας» παρουσιάζει δύο προβλήματα ορολογίας: αφενός χρησιμοποιεί για τα πρώτα σύνθετα τον ευρύτερο όρο «υπόταξη» (που είναι συνώνυμος με τον όρο «εξάρτηση») τόσο ως υποκατηγορία όσο και ως υπερκείμενη κατηγορία αυτών των συνθέτων (σχέση εξάρτησης ή υπόταξης) και αφετέρου δεν αποδίδει μονολεκτικά και σαφώς διαφοροποιητικά από την πρώτη τη δεύτερη περίπτωση προσδιοριστικών συνθέτων (τα σύνθετα αποδοτικά ιδιότητας), αφού και αυτά είναι και υποτακτικά και προσδιοριστικά.

1.9.3.3. Η σύγχρονη κατηγοριοποίηση ειδικά για τις τρεις βασικές γραμματικές κατηγορίες (Όνομα, Επίθετο, Ρήμα)

Ο πίνακας 17 (βλ. σελ. 83) συνοψίζει αφενός τις κατηγορίες των σύνθετων ονομάτων, των σύνθετων επιθέτων και των σύνθετων ρημάτων και αφετέρου τις υποκατηγορίες των εξαρτημένων σύνθετων ονομάτων και τις ειδικές συντακτικές τους λειτουργίες. Με βάση τις σύγχρονες γλωσσολογικές προσεγγίσεις¹³⁴ των ελληνικών σύνθετων λέξεων, οι οποίες λαμβάνουν ως κριτήριο ταξινόμησής τους τη σημασιολογική και τη συντακτική σχέση του πρώτου και του δεύτερου συνθετικού αυτών των τριών γραμματικών κατηγοριών των συνθέτων (άρα και ένα μορφολογικό κριτήριο ταξινόμησής τους), η παρουσίαση που ακολουθεί δίνει μια συνθετική και συνοπτική εικόνα για καθεμιά από τις τρεις βασικές γραμματικές κατηγορίες τους (Όνομα, Επίθετο, Ρήμα).

A) ΣΥΝΘΕΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ: Διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

A1) «Παρατακτικά Σύνθετα Ονόματα»: Η σημασία των παρατακτικών σύνθετων ονομάτων γίνεται φανερή αν συνδεθούν τα συνθετικά τους μέρη, που

¹³⁴Βλ. Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2005, 99-102, 261-263, 717-718· Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2015, 331-332, 335-336, 339-340, 344· Μπακάκου-Ορφανού, 2005, 60-61· Μήτσης, 2012, 78· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1996, 101-102, 107-109· Mackridge, 1990, 445-448· Mackridge, 1987, 326-328. Ακόμα και ο Παπαγεωργίου (1975), παρά τη γενικότερα παραδοσιακή του προσέγγιση, διαφοροποιείται από την παραδοσιακή σχετική διάκριση σε 4 είδη και, όπως και οι σύγχρονες γλωσσολογικές προσεγγίσεις, διακρίνει δύο βασικές κατηγορίες, τα «παρατακτικά» και τα «προσδιοριστικά» σύνθετα, και εντάσσει στα δεύτερα σύνθετα τις ακόλουθες 4 περιπτώσεις: «τα καθαρά προσδιοριστικά», «τα κτητικά», «τα αντικειμενικά» και «τα σύνθετα του ποιητικού αιτίου». Βλ. Παπαγεωργίου, 1975, 231-259.

είναι και τα δύο ονόματα, με τον σύνδεσμο και (π.χ. *αμπελοχώραφα, δισκοπότηρα, λαδόξιδο, ονοματεπώνυμο*).

A2) «Εξαρτημένα Σύνθετα Ονόματα»: Η σχέση που εκφράζουν τα εξαρτημένα σύνθετα ονόματα είναι μια σχέση εξάρτησης των συνθετικών μερών. Βασικό στοιχείο παραμένει το δεύτερο συνθετικό, στο οποίο το πρώτο συνθετικό λειτουργεί ως επιθετικός ή ετερόπτωτος προσδιορισμός ή ως συμπλήρωμα της τυχόν ρηματικής έννοιας του δεύτερου συνθετικού. Τα εξαρτημένα σύνθετα ονόματα γενικώς εκφράζουν μια υπωνυμική σχέση (ένα «Υπώνυμο», ένα είδος) σε σύγκριση με ό,τι δηλώνει το δεύτερο συνθετικό, το οποίο λειτουργεί ως «Υπερώνυμο» (π.χ. *αγριόπαπια, κονταροχτύπημα, νεροπότηρο, οινομαγειρείο*). Με βάση τις διαφορετικές σημασιολογικές και συντακτικές αυτές σχέσεις, τα εξαρτημένα σύνθετα ονόματα διακρίνονται σε δύο υποκατηγορίες:

A2i) «Προσδιοριστικά Σύνθετα Ονόματα»: Προέρχονται κυρίως από τη σύνθεση επιθέτου και ονόματος ή ονόματος και ονόματος. Οι σημασιολογικές τους λειτουργίες είναι τριών ειδών: **α)** Επιθετικός Προσδιορισμός: Όταν το πρώτο συνθετικό είναι επίθετο, λειτουργεί ως επιθετικός προσδιορισμός του δεύτερου συνθετικού (π.χ. *κοκκινόχωμα = κόκκινο χρώμα, ομορφάνθρωπος = όμορφος άνθρωπος, σαπιοκάραβο = σάπιο καράβι, χαμηλόμισθος = αυτός που παίρνει χαμηλό μισθό*). **β)** Ετερόπτωτος Προσδιορισμός ή Επιρρηματικός Προσδιορισμός: Όταν το πρώτο συνθετικό είναι όνομα, μπορεί να γίνεται αισθητό ως ετερόπτωτος προσδιορισμός (π.χ. *κλειδαρότρυπα = τρύπα της κλειδαριάς, νοοτροπία = τρόπος νόησης / σκέψης*) ή ως επιρρηματικός προσδιορισμός (π.χ. *βατραχοπέδιλα = πέδιλα σαν τα πόδια του βατράχου, πετρελαιοκηλίδα = κηλίδα από πετρέλαιο*). **γ)** Δήλωση Υποκορισμού ή Υποτίμησης («Υποκοριστικά Σύνθετα»): Μπορούν να θεωρηθούν ειδική κατηγορία των προσδιοριστικών σύνθετων ονομάτων, σε αυτά χρησιμοποιούνται ως πρώτα συνθετικά τα *μικρο-, ψευτο-, κουτσο-* για τη δήλωση υποκορισμού ή υποτίμησης, διατηρούν το συνδετικό φωνήεν *-ο-* και προ φωνήεντος και ποικίλλουν ως προς την τονική και κλιτική μεταβολή (π.χ. *μικρομάγαζο, ψευτογιατρός, κουτσογράμματα*).

A2ii) «Ρηματικά Σύνθετα Ονόματα»: Έχουν ως δεύτερο συνθετικό όνομα παράγωγο από ρήμα και ως πρώτο συνθετικό όνομα που λειτουργεί ως συμπλήρωμα της ρηματικής έννοιας του πρώτου συστατικού και το οποίο έχει τις ακόλουθες τέσσερις συντακτικές λειτουργίες: **α)** Υποκείμενο (π.χ. *αγρανάπαυση = ο αγρός αναπαύεται, ηλιοβασίλεμα = ο ήλιος βασιλεύει*). **β)** Αντικείμενο (π.χ.

αμπελοκαλλιέργεια = καλλιέργεια αμπελιών, σταυροπροσκύνηση = προσκυνάμε τον σταυρό). γ) Ποιητικό Αίτιο (π.χ. ανεμοσκόρπισμα = σκορπίστηκε από τον άνεμο, ποντικοφάγωμα = φαγώθηκε από ποντικό). δ) Επιρρηματικός Προσδιορισμός (π.χ. κονταροχτύπημα = χτυπάω με κοντάρι, τοιχοκόλληση = κολλώ στον τοίχο).

Β) ΣΥΝΘΕΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ: Διακρίνονται στις εξής δύο κατηγορίες:

Β1) «Παρατακτικά Σύνθετα Επίθετα»: Αποτελούνται από δύο επίθετα και η σημασιολογική σχέση μεταξύ των δύο συνθετικών είναι παρατακτική, εφόσον μπορούν να συνδεθούν με τον σύνδεσμο και (π.χ. γλυκόξινος = γλυκός και ξινός, οπτικοακουστικός = οπτικός και ακουστικός). Χαρακτηριστικές κατηγορίες παρατακτικών συνθέτων είναι τα επίθετα που δηλώνουν συνδυασμούς χρωμάτων (π.χ. γαλαζοπράσινος), γεύσεων (π.χ. γλυκανάλατος), εθνικοτήτων (π.χ. γαλλογερμανικός), εξωτερικών χαρακτηριστικών (π.χ. κοντόχοντρος), γεωγραφικών κατευθύνσεων (π.χ. βορειοδυτικός) και αντίθετων ιδιοτήτων (π.χ. κωμικοτραγικός).

Β2) «Προσδιοριστικά Σύνθετα Επίθετα»: Πολλά επίθετα αυτού του τύπου σχηματίζονται με βάση επίθετο + όνομα (π.χ. παλιά + μόδα → παλιομοδίτικος). Σε αυτά τα σύνθετα, η σχέση μεταξύ των δύο συνθετικών είναι σχέση προσδιορισμού (π.χ. ερυθρόδερμος, καλότυχος). Χαρακτηριστική κατηγορία προσδιοριστικών συνθέτων αποτελούν τα επίθετα που σχηματίζονται με δεύτερο συνθετικό ένα μέλος του σώματος και πρώτο συνθετικό μια χαρακτηριστική ιδιότητα που προσδιορίζει το μέλος του σώματος και αυτά τα σύνθετα επίθετα χρησιμοποιούνται ως προσδιορισμοί του μετέχοντος που χαρακτηρίζεται από αυτήν την ιδιότητα (π.χ. στραβολαίμης, ασχημομούρης, μακρυμάλλης, μαυρομάτης, ψηλομούτης, στραβοπόδης, σκορποχέρης, σφιχτοφρύδης).

Γ) ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: Διακρίνονται στις εξής κατηγορίες:

Γ1) «Παρατακτικά Σύνθετα Ρήματα»: Αποτελούνται από δύο ρήματα και μπορούν να αποδοθούν αναλυτικά με σύνδεση των δύο συνθετικών με τον σύνδεσμο και (π.χ. πηγαινοέρχομαι = πηγαίνω και έρχομαι). Πρώτο τίθεται το ρήμα που θεωρείται ότι προηγείται λογικά σε μια σχέση αντίθεσης που παρατηρείται μεταξύ των δύο συνθετικών (π.χ. αναβοσβήνω, ανοιγοκλείνω). Μερικά ρήματα ως πρώτα συνθετικά εμφανίζουν συντομευμένη μορφή (π.χ. ανεβοκατεβαίνω, αυξομειώνω).

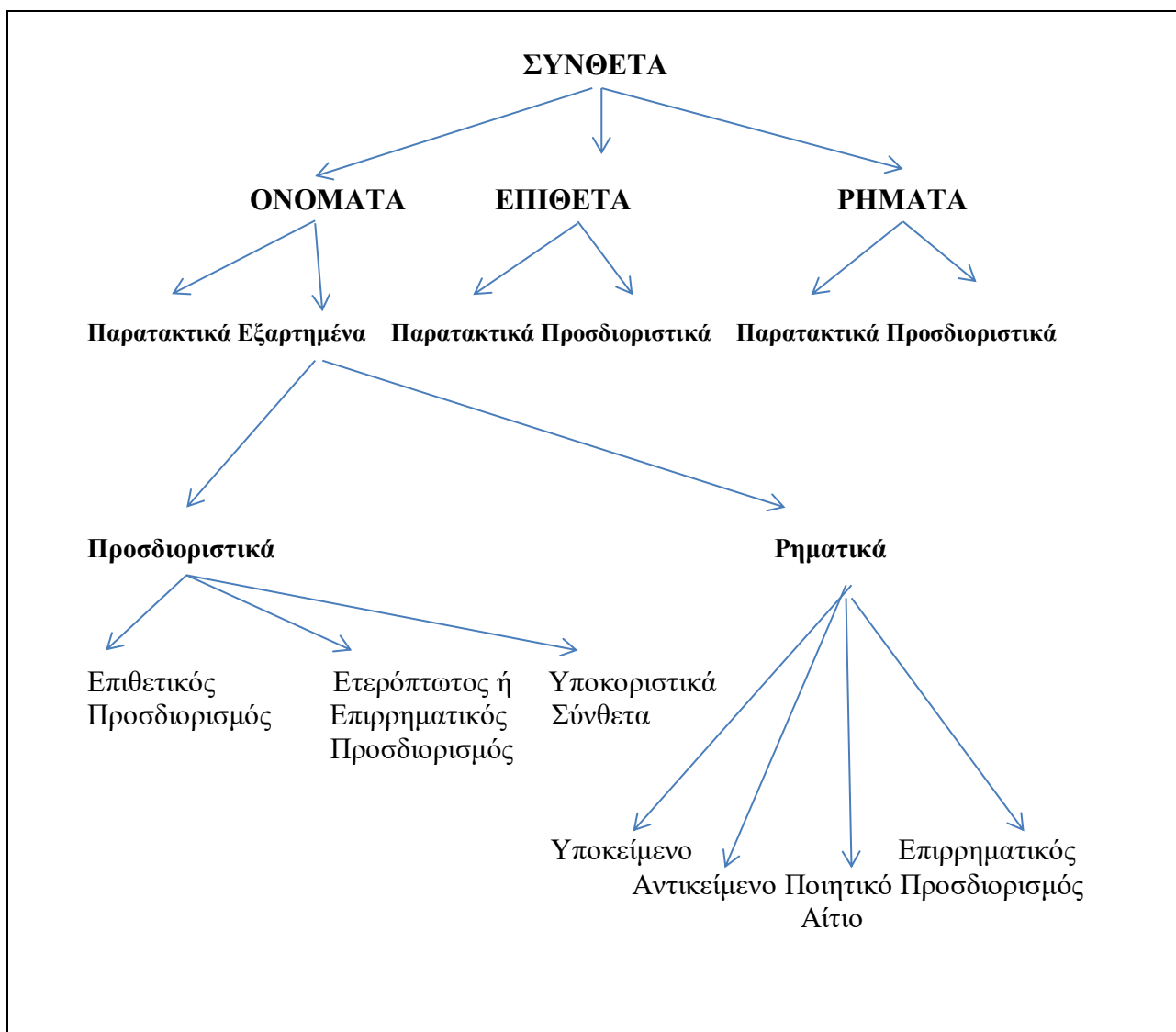
Γ2) «Προσδιοριστικά Σύνθετα Ρήματα»: Όταν το πρώτο συνθετικό είναι επίρρημα, αλλά και επίθετο, τότε λειτουργεί στη σύνθεση ως επιρρηματικός

προσδιορισμός (π.χ. *καθαρογράφω* = *γράφω καθαρά*). Όταν όμως το πρώτο συνθετικό¹³⁵ είναι όνομα, τότε μπορεί να αντιστοιχεί με: **α)** προθετική φράση (π.χ. *κονταροχτυπιέμαι* = *χτυπιέμαι με κοντάρι*), **β)** ποιητικό αίτιο (π.χ. *θαλασσοδέρνομαι* = *δέρνομαι από τη θάλασσα*), **γ)** αντικείμενο (σπανιότερα) (π.χ. *αφισκοκολλώ* = *κολλώ αφίσες*), **δ)** παραβολική φράση (π.χ. *λαγοκοιμάμαι* = *κοιμάμαι σαν τον λαγό*).

Το συμπέρασμα που συνάγουμε είναι ότι αυτή η δεύτερη σύγχρονη κατηγοριοποίηση των σύνθετων λέξεων εμφανίζει πλεονεκτήματα. Συγκεκριμένα, είναι μια πλήρης και ολιστική δομολειτουργική προσέγγιση, διότι συνδυάζει δύο διαφορετικά κριτήρια, δηλαδή το σημασιολειτουργικό κριτήριο της σχέσης ανάμεσα στα δύο συνθετικά με το μορφολογικό κριτήριο των τριών βασικών γραμματικών κατηγοριών (Όνομα, Επίθετο, Ρήμα). Επιπλέον, είναι μια οικονομική κατηγοριοποίηση, αφού βασίζεται στη διμερή ταξινόμηση κάθε τέτοιας γραμματικής κατηγορίας σε δύο μόνο είδη συνθέτων, δηλαδή στα παρατακτικά και στα εξαρτημένα ή προσδιοριστικά σύνθετα και προχωρά σε περαιτέρω διμερή κατηγοριοποίηση των εξαρτημένων σύνθετων ονομάτων σε προσδιοριστικά και ρηματικά, προσθέτοντας για το καθένα από αυτά τα δύο τις ειδικές συντακτικές του λειτουργίες. Για αυτούς τους λόγους, στο 4^ο κεφάλαιο της διατριβής έχουμε επιλέξει αυτήν την κατηγοριοποίηση των σύνθετων λέξεων για εφαρμογή στις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη.

¹³⁵Οι Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά. (2005) σημειώνουν πως είναι χαρακτηριστικό ότι το πρώτο συνθετικό δεν μπορεί να λειτουργεί ως υποκείμενο του ρήματος. Βλ. Κλαίρης & Μπαμπινιώτης κ.ά., 2005, 718.

Πίνακας 17: Η σύγχρονη κατηγοριοποίηση των συνθέτων ειδικά για τις τρεις βασικές γραμματικές κατηγορίες (Όνομα, Επίθετο, Ρήμα) με κριτήριο τη σημασιοσυντακτική σχέση των συνθετικών

1.9.4. Ανακεφαλαίωση όλων των κατηγοριοποιήσεων

Ο παρακάτω πίνακας 18 (βλ. σελ. 84-85) ανακεφαλαιώνει όλες τις κατηγοριοποιήσεις των σύνθετων λέξεων:

Πίνακας 18: Ανακεφαλαιωτικός πίνακας όλων των κατηγοριοποιήσεων (των 4 μορφολογικών [Μ.Κ.] και των 3 σημασιολογικών [Σ.Κ.]) των συνθέτων

A/A	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ / ΕΙΔΗ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ
Μ.Κ.1	Η θέση της κεφαλής των συνθέτων	A) Ενδοκεντρικά σύνθετα (π.χ. <i>κρεατόσουπα</i>) B) Εξωκεντρικά σύνθετα (π.χ. <i>γαλαζοαίματος</i>)
Μ.Κ.2	Οι δομές σχηματισμού των συνθέτων	A) [Θέμα Θέμα] (π.χ. <i>νυχτολούλουδο</i>) B) [Θέμα Λέξη] (π.χ. <i>νυχτοφύλακας</i>) Γ) [Λέξη Θέμα] (π.χ. <i>εξωστρεφής</i>) Δ) [Λέξη Λέξη] (π.χ. <i>ζαναέρχομαι</i>)
Μ.Κ.3	Η γραμματική κατηγορία των συνθετικών (Α' & Β')	A) Η γραμματική κατηγορία του Α' Συνθετικού: A1) Όνομα (π.χ. <i>τυρόπιτα</i>) A2) Επίθετο (π.χ. <i>γλυκανάλατος</i>) A3) Ρήμα (π.χ. <i>αναποκοκκινίζω</i>) A4) Επίρρημα (π.χ. <i>κρυφομιλώ</i>) B) Η γραμματική κατηγορία του Β' Συνθετικού: B1) Όνομα (π.χ. <i>ασχημόπαπο</i>) B2) Επίθετο (π.χ. <i>νεοκλασικός</i>) B3) Ρήμα (π.χ. <i>σιγοτραγουδώ</i>) B4) Επίρρημα (π.χ. <i>λεπτομερώς</i>)
Μ.Κ.4	Ο αριθμός των λέξεων που αποτελούν τα σύνθετα	A) Μονολεκτικά σύνθετα: A1) Γνήσια σύνθετα (π.χ. <i>ψαρόβαρκα</i>) A2) Νόθα σύνθετα: A2i) Καταχρηστικά σύνθετα (π.χ. <i>Χριστούγεννα</i>) A2ii) Χαλαρά σύνθετα (π.χ. <i>ψευτοκλειδί</i>) B) Πολυλεκτικά σύνθετα / Λεξικές Φράσεις: B1) Ουσιαστικά: B1i) Επίθετο + Ουσιαστικό (π.χ. <i>παιδική χαρά</i>) B1ii) Ουσιαστικό + Ουσιαστικό (σε γενική) (π.χ. <i>φακοί επαφής</i>) B1iii) Ουσιαστικό + Ουσιαστικό (π.χ. <i>νόμος – πλαίσιο</i>)

		B2) Επίθετα (π.χ. πολιτικός – οικονομικός) B3) Ρήματα (π.χ. παρουσιάζω – συντονίζω)
Σ.Κ.1	Η παραδοσιακή άποψη για τη σημασιολογική σχέση των συνθετικών	A) Παρατακτικά / Συνδετικά & Αντιθετικά σύνθετα (π.χ. μερόνυχτο) B) Προσδιοριστικά / Οριστικά σύνθετα (π.χ. αγριόγατος) Γ) Κτητικά σύνθετα (π.χ. γαλανομάτης) Δ) Αντικειμενικά & Υποκειμενικά σύνθετα / Σύνθετα Εξαρτήσεως (π.χ. βροχόπτωση)
Σ.Κ.2	Η σύγχρονη άποψη γενικά για όλα τα σύνθετα για τη σημασιολογική σχέση των συνθετικών	A) Παρατακτικά / Ενωτικά σύνθετα: (π.χ. ψωμοτύρι) A1) Προσθετικά σύνθετα (π.χ. αλατοπίπερο) A2) Παραθετικά σύνθετα (π.χ. ποιητής – στιχουργός) B) Προσδιοριστικά σύνθετα: (π.χ. ψυχοθεραπευτής) B1) Υποτακτικά σύνθετα (π.χ. νυχτοπούλι) B2) Σύνθετα Αποδοτικά ιδιότητας (π.χ. τρελοκόριτσο)
Σ.Κ.3	Η σύγχρονη άποψη ειδικά για τις τρεις βασικές γραμματικές κατηγορίες (Όνομα, Επίθετο, Ρήμα) για τη σημασιολογική σχέση των συνθετικών	A) Σύνθετα Ονόματα: A1) Παρατακτικά (π.χ. αντρόγυνο) A2) Εξαρτημένα: (π.χ. αγριόπαπια) A2i) Προσδιοριστικά (π.χ. σαπιοκάραβο) A2ii) Ρηματικά (π.χ. ηλιοβασίλεμα) B) Σύνθετα Επίθετα: B1) Παρατακτικά (π.χ. γαλαζοπράσινο) B2) Προσδιοριστικά (π.χ. σκυλομούρης) Γ) Σύνθετα Ρήματα: Γ1) Παρατακτικά (π.χ. ανεβοκατεβαίνω) Γ2) Προσδιοριστικά (π.χ. θαλασσοδέρνομαι)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΑ ΝΕΟΠΛΑΣΤΑ ΣΥΝΘΕΤΑ: Η ΝΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Το 2^ο αυτό κεφάλαιο αφορά τα νεόπλαστα σύνθετα και, συγκεκριμένα, εξετάζει δύο αλληλένδετες και συνυφασμένες έννοιες: τη «νεολογία» ως γλωσσική διαδικασία και τον «νεολογισμό» ως γλωσσικό αποτέλεσμα της. Στόχος του είναι να συμπληρώσει και να ολοκληρώσει το απαραίτητο γλωσσολογικό θεωρητικό πλαίσιο του προηγούμενου 1^{ου} κεφαλαίου, με συνοπτικότερες αναφορές σε αυτά τα γλωσσικά φαινόμενα, επειδή από τους νεολογισμούς σε αυτή τη διατριβή μάς ενδιαφέρουν μόνο οι σύνθετοι νεολογισμοί (δηλαδή οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη), οι οποίοι αντιπροσωπεύουν ένα μόνο είδος της νεολογίας και των νεολογισμών. Έτσι, με βάση τη σχετική βιβλιογραφία, αρχικά, ορίζουμε τη νεολογία, προσδιορίζουμε τα είδη της και αναφερόμαστε περιληπτικά στις γλωσσολογικές προσεγγίσεις της νεολογίας, στη σχέση της με τη γλωσσική αλλαγή και στους νεολογιογόνους τομείς και, ακολούθως, ορίζουμε τους νεολογισμούς, καθορίζουμε τα είδη τους και επισημαίνουμε πολύ συνοπτικά τις αναφορές της βιβλιογραφίας στα χαρακτηριστικά, στην αποδεκτότητα, στα λεξικά και στις τυπολογίες των νεολογισμών.

2.1. Νεολογία

2.1.1. Ορισμός και είδη της νεολογίας

Σύμφωνα με τους μελετητές¹³⁶, με τον όρο «νεολογία» (neology / coinage), αναφερόμαστε στη διαδικασία, στην πράξη και στο φαινόμενο της λεξιλογικής ανανέωσης, δηλαδή σε ένα φαινόμενο με το σημασιολογικό χαρακτηριστικό «μη συντελεσμένο» (-συντελεσμένο) και με τον όρο «νεολογισμός» (neologism) αναφερόμαστε στο αποτέλεσμα και στο προϊόν αυτής της διαδικασίας, της πράξης και του φαινομένου της λεξιλογικής ανανέωσης, δηλαδή σε ένα φαινόμενο με το σημασιολογικό χαρακτηριστικό «συντελεσμένο» (+συντελεσμένο), και, βεβαίως, σε μια συγκεκριμένη νέα λεξική μονάδα. Ο όρος νεολογία υπάρχει στη

¹³⁶Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 23-29· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1999, 17-18· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Αλεξιάδου & Νικολάου, 2009, 419-420· Ξυδόπουλος, 2016, 206-210· Μαθιουδάκης, 2012β, 906· Μαθιουδάκης, 2020, 211-218.

νεοελληνική φιλολογική παράδοση, αποτελεί ένα είδος γλωσσικού δανείου από τον γαλλικό όρο «néologie» και δηλώνει ότι υπάρχει κάποιο σύστημα, δηλαδή ένα σύνολο κανόνων και προϋποθέσεων που διέπουν τη δημιουργία, τη συλλογή και τη χρήση των νέων λεξικών μονάδων. Επομένως, η μελέτη της νεολογίας αφορά την περιγραφή και την ανάλυση των νεολογικών προτύπων που χρησιμοποιεί η Νέα Ελληνική, για να πλουτίσει το λεξικό της απόθεμα στο πλαίσιο της Λεξικολογίας, και τη διεργασία επινόησης νέων λέξεων, των λεγόμενων «νεολογισμών», οι οποίες διατηρούν τον νεολογικό τους χαρακτήρα έως ότου κωδικοποιηθούν, δηλαδή έως ότου ενταχθούν στο γλωσσικό σύστημα. Επίσης, συνδέεται τόσο με τις γλωσσολογικές έννοιες «ομιλία» (γλωσσική πραγμάτωση) και «λόγος» (γλωσσικό σύστημα), όσο και με το συναφές φαινόμενο του «γλωσσικού δανεισμού» και έχει παρατηρηθεί ήδη από την ελληνική και λατινική αρχαιότητα, αλλά μόνο στα νεότερα χρόνια άρχισε να μελετάται επιστημονικά.

Όπως δείχνει ο πίνακας 19 (βλ. σελ. 90), με βάση τη σχετική βιβλιογραφία¹³⁷, η αρχική διάκριση της Νεολογίας γίνεται σε δύο βασικά είδη: «**Γλωσσική Νεολογία**» και «**Ψυχολογική Νεολογία**». Η δεύτερη αφορά σε μη ορθούς λεξικούς σχηματισμούς, δηλαδή κακούς γλωσσικούς σχηματισμούς κυρίως τερατολογικού χαρακτήρα που γεννιούνται από διαταραχές που οφείλονται σε βλάβες του κεντρικού νευρικού συστήματος ή οργανικές διαταραχές και αποτελεί αντικείμενο μελέτης της Ψυχολογίας, της Νευρολογίας και της Νευρογλωσσολογίας και δεν θα μας απασχολήσει εδώ. Η «Γλωσσική Νεολογία» διακρίνεται σε δύο κύριες κατηγορίες:

A1) «Δυνάμει ή Γλωσσική Νεολογία» (language neology): Συμπίπτει με τη «νεολογία της γλώσσας ή του συστήματος» και περιλαμβάνει τους πιθανούς νεολογισμούς που δεν έχουν ακόμα τουλάχιστον εμφανιστεί στον λόγο, οι οποίοι μπορούν να δημιουργηθούν με βάση τους διαθέσιμους κανόνες λεξικού σχηματισμού της κάθε γλώσσας. Όταν και αν εμφανιστούν στον λόγο, δεν διαφέρουν καθόλου από τους ήδη πραγματωμένους νεολογισμούς, γιατί πάντοτε είναι σύμφωνοι με το λεξιλογικό σύστημα της γλώσσας, αφού σχηματίζονται σύμφωνα με τους σχηματιστικούς κανόνες που διέπουν την κατασκευή των απλών λεξικών μονάδων και, ασφαλώς, ένας δυνάμει νεολογισμός, από τη στιγμή που θα εμφανιστεί στον λόγο, θα μεταπηδήσει στην κατηγορία του πραγματωμένου

¹³⁷Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 69-74· Ξυδόπουλος, 2016, 206-210.

νεολογισμού. **A2) «Πραγματομένη Νεολογία» (realized neology):** Αφορά τους ήδη υπαρκτούς νεολογισμούς σε μια γλώσσα και εμφανίζεται στον λόγο, ανεξάρτητα από το αν θα αποτελέσει μέρος του συστήματος της γλώσσας, ως αποτέλεσμα της ευρύτερης χρήσης από τη γλωσσική κοινότητα, ανεξάρτητα από την ενδεχόμενη κωδικοποίηση του νεολογισμού και από οποιαδήποτε σχέση με κριτήρια συχνότητας (π.χ. νεολογισμοί-άπαξ, περισσότερο συχνοί κ.λπ.). Διαιρείται σε δύο υποκατηγορίες:

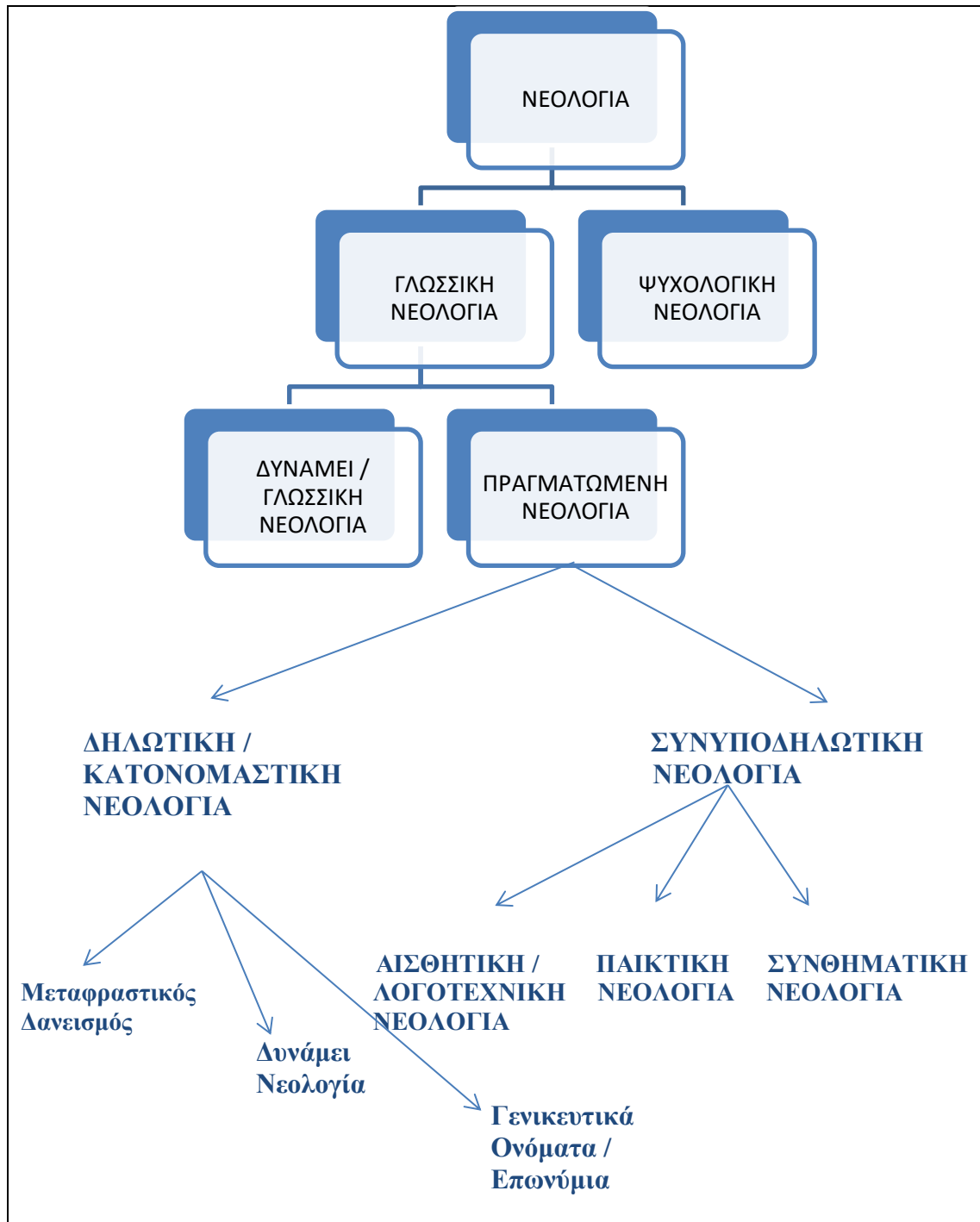
A2i) «Δηλωτική ή Κατονομαστική Νεολογία» (denotative / denominative neology): Αναφέρεται στη δημιουργία νέων λέξεων για τις ανάγκες κατονομασίας των συνεχών εξελίξεων στην ανθρώπινη δραστηριότητα (τεχνολογία, επιστήμες, τέχνες κ.λπ.), εξαρτάται από μη γλωσσικούς παράγοντες και περιλαμβάνει τους νεολογισμούς που δημιουργούνται από την ανάγκη να κατονομαστούν νέα αντικείμενα και φαινόμενα, νέες ιδέες, έννοιες και δραστηριότητες, λόγω της εξέλιξης του εξωγλωσσικού κόσμου. Αρχικά, κυριαρχεί μια γλώσσα («η γλώσσα-πηγή») στην οποία δημιουργούνται πρωτογενώς οι απαιτούμενοι νεολογισμοί και, στη συνέχεια, εισάγονται και οι αντίστοιχοι νεολογισμοί από τη «γλώσσα-πηγή» στις άλλες γλώσσες («τις γλώσσες-στόχους»). Οι νεολογισμοί αυτοί, αν δεν είναι δάνειοι από ξένη γλώσσα, ανήκουν κυρίως στις μη απλές λεξικές μονάδες και στο πρώτο στάδιο της εμφάνισής τους στον λόγο, δηλαδή προτού χρησιμοποιηθούν από τους μη ειδικούς, είναι μονόσημοι, χωρίς αμφισημία και συνδέονται με την «αναφορική λειτουργία» της γλώσσας. Δημιουργούνται με τρεις τρόπους: **1)** «Μεταφραστικός Δανεισμός»: Όταν αναφέρονται στις διάφορες επιστημονικές ή τεχνικές έννοιες, δημιουργούνται κατά κύριο λόγο με βάση μεταφραστικά ισοδύναμα (π.χ. *feature percolation* → *μεταπήδηση χαρακτηριστικού*) και προϋπόθεση είναι η ύπαρξη ενός όρου στο γενικό λεξιλόγιο της γλώσσας-στόχου και έπειτα η μεταφορά του στο ειδικό λεξιλόγιο της συγκεκριμένης επιστήμης ή τεχνολογικής εφαρμογής. **2)** «Δυνάμει Νεολογία»: Πολλές φορές η μη ύπαρξη του κατάλληλου ισοδύναμου στο γενικό λεξιλόγιο της γλώσσας-στόχου οδηγεί στον σχηματισμό νέων λέξεων με βάση τους διαθέσιμους μηχανισμούς λεξικού σχηματισμού της γλώσσας και τα διαθέσιμα μορφήματα (π.χ. τα επιμέρους είδη «προσφυμάτων»). **3)** «Γενικευτικά Ονόματα ή Επωνύμια»: Δημιουργούνται με γενίκευση των Ονομάτων επιστημόνων ή εφευρετών, φιλοσόφων και πολιτικών (π.χ. *αλτσχάιμερ*, *βατ*, *αριστοτελισμός*, *τροτσκισμός*), καθώς και επωνυμιών επιχειρήσεων (π.χ. *Kodak*) και προϊόντικών ονομάτων που παράγουν τα λεγόμενα

«γενικευτικά ονόματα» (generic names) ή «επωνύμια» (eponyms) με τη διεργασία της «προσηγορικοποίησης» (π.χ. μπικ).

A2ii) Συνυποδηλωτική Νεολογία) (connotative neology): Περιλαμβάνει τη δημιουργία ποικιλίας νεολογισμών είτε στο πλαίσιο της λογοτεχνικής παραγωγής είτε της συγκαλυμμένης ή συνθηματικής επικοινωνίας των μελών διαφόρων ομάδων της γλωσσικής κοινότητας που διαφοροποιούνται με βάση κοινωνικά κριτήρια (π.χ. ηλικία, επάγγελμα, ήθος κ.λπ.). Ειδικότερα, υποδιαιρείται, θεωρητικά, (αφού, πρακτικά, ο σκοπός της δημιουργίας της δεν είναι πάντα ένας) σε τρία είδη: **A2iia) «Αισθητική ή Λογοτεχνική Νεολογία»:** Απορρέει από την αναζήτηση της εκφραστικότητας, έχει ως στόχο της να εκφράζει με νέο πρωτότυπο τρόπο ιδέες όχι απαραίτητα καινούργιες, συνδέεται με την «ποιητική λειτουργία» της γλώσσας και αποτελεί χαρακτηριστικό -άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο έντονο- της γλώσσας των λογοτεχνών, οι οποίοι ενδιαφέρονται να προσελκύσουν την προσοχή του αναγνώστη, να προκαλέσουν το ενδιαφέρον του ακόμα και με τρόπο απροσδόκητο, με το πώς θα πουν κάτι. Τα δημιουργήματα της Αισθητικής Νεολογίας, δηλαδή οι «Λογοτεχνικοί Νεολογισμοί» (συχνά σχήματα λόγου –κυρίως η μεταφορά- ή μετρικές ανάγκες) είναι συνήθως εφήμερα, ωστόσο, μαρτυρούν τις ποικίλες δυνατότητες του συστήματος και δεν αποκλείονται εκ των προτέρων από την κωδικοποίηση, εφόσον υιοθετηθούν από ένα τμήμα ή το σύνολο της γλωσσικής κοινότητας. Επίσης, η Αισθητική Νεολογία συνδέεται με τον βαθμό πρωτοτυπίας και την προσωπικότητα του δημιουργού της, διότι ο λογοτεχνικός νεολογισμός ούτε είναι ούτε φαίνεται τυχαίος, αλλά υποδηλώνει την παρουσία του δημιουργού του και έτσι είναι φαινόμενο πνευματικώς προνομιούχων ατόμων (αυτή είναι και η περίπτωση των σύνθετων νεολογισμών του Καζαντζάκη). Πάντως, μολονότι οι γλωσσικές κοινότητες γενικά αναγνωρίζουν στους λογοτέχνες το δικαίωμα και την υποχρέωση να δημιουργούν νεολογισμούς, εν τούτοις, οι ίδιες θέτουν έμμεσα κάποια όρια στη δημιουργία τους. Από μορφολογική και σημασιολογική άποψη υπάρχουν δύο δυνατότητες παραγωγής λογοτεχνικών νεολογισμών: **1)** «η ταυτολογική παραγωγή» (πραγμάτωση στο κείμενο ενός παραδείγματος συνωνύμων) και **2)** «η οξύμωρη παραγωγή» (πραγμάτωση στο κείμενο ενός παραδείγματος αντιθέτων). **A2iib) «Παικτική Νεολογία»:** Εμφανίζεται στον λόγο των ενηλίκων, αλλά κυρίως στον λόγο των παιδιών (μαθητών, φοιτητών κ.λπ.) που δημιουργούν νεολογισμούς, με σκοπό να διασκεδάσουν και να μη γίνουν κατανοητοί από τα άτομα που παρευρίσκονται και

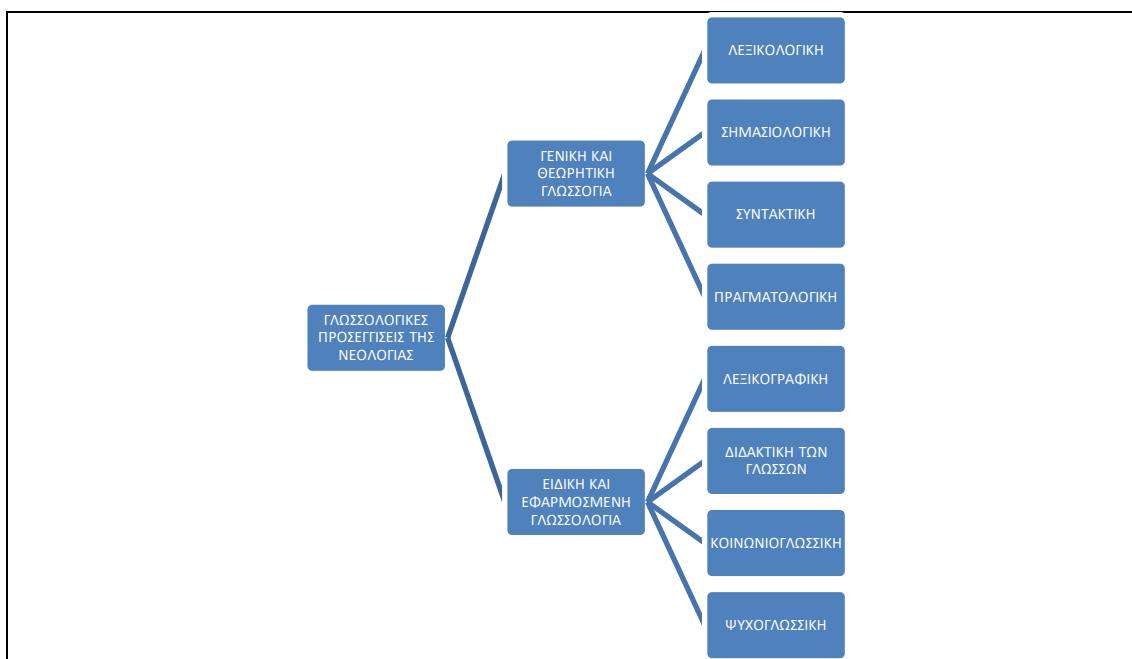
τα οποία δεν ανήκουν στην ομάδα τους. **A2iiiγ) «Συνθηματική Νεολογία»:** Είναι η «αργκό» και εδώ ανήκουν όλες οι συνθηματικές γλώσσες ποικίλων κοινωνικών ομάδων (λ.χ. ληστών, κακοποιών) ή επαγγελματιών (λ.χ. κτιστών, ραφτάδων), λόγω της ανάγκης του δημιουργού τους να μη γίνουν αντιληπτοί από τα αμύητα άτομα.

Πίνακας 19: Τα Είδη της Νεολογίας

2.1.2. Γλωσσολογικές προσεγγίσεις της νεολογίας

Πίνακας 20: Γλωσσολογικές Προσεγγίσεις της Νεολογίας

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα 20, η νεολογία είναι ένα πολυδιάστατο και διακλαδικό γλωσσικό φαινόμενο και αφορά πολλούς ερευνητικούς τομείς με αντικείμενο έρευνας τη γλώσσα. Έτσι, η νεολογία ως φαινόμενο γλωσσικής δημιουργικότητας εντάσσεται στους σχετικούς προβληματισμούς τόσο της Γενικής Γλωσσολογίας για τη γλώσσα γενικά όσο και της Θεωρητικής Γλωσσολογίας για τους μηχανισμούς των διαφόρων γλωσσών και ειδικά της ελληνικής γλώσσας σε ορισμένα γλωσσικά επίπεδα και, επίσης, για κάθε γλώσσα και -ασφαλώς και- για την ελληνική γλώσσα, το φαινόμενο της νεολογίας έχει πρακτικές εφαρμογές σε διάφορους τομείς. Με βάση τη σχετική βιβλιογραφία¹³⁸, οι γλωσσολογικές προσεγγίσεις της νεολογίας είναι λοιπόν οι εξής 8: **A) Γενική και Θεωρητική Γλωσσολογία:** **A1)** Λεξικολογική προσέγγιση, **A2)** Σημασιολογική προσέγγιση, **A3)** Συντακτική προσέγγιση, **A4)** Πραγματολογική προσέγγιση. **B) Ειδική και Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία:** **B1)** Λεξικογραφική προσέγγιση, **B2)** Διδακτικής των Γλωσσών προσέγγιση, **B3)** Κοινωνιογλωσσική προσέγγιση, **B4)** Ψυχολογολογική προσέγγιση.

¹³⁸Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 252-253, 255· Ξυδόπουλος, 2016, 86-87, 88, 206.

2.1.3. Νεολογία και γλωσσική αλλαγή

Με βάση την Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1986)¹³⁹, καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα αναφορικά με τη σχέση νεολογίας και γλωσσικής αλλαγής: **1)** Η νεολογία, παράγοντας νέα γλωσσικά σημεία στο λεξιλογικό επίπεδο, εντάσσεται οργανικά στις ευρύτερες αλλαγές του γλωσσικού συστήματος, οι οποίες καθρεφτίζουν τις συνεχείς εξωγλωσσικές αλλαγές της πραγματικότητας και οι οποίες χαρακτηρίζονται από μια διπλή δημιουργικότητα που άλλοτε διέπεται από κανόνες και άλλοτε αλλάζει κανόνες. **2)** Οι διάφορες γλωσσολογικές θεωρίες της γλωσσικής αλλαγής (ατομοκεντρικές, γλωσσοκεντρικές και κοινωνιοκεντρικές προσεγγίσεις), ουσιαστικά, δεν αντιμάχονται η μία την άλλη, αλλά περιγράφουν συμπληρωματικές πλευρές της γλωσσικής αλλαγής (τον σχετικό ρόλο των ατόμων, της γλώσσας και της κοινωνίας, αντιστοίχως) και αυτό νομίζουμε πως φαίνεται και στην περίπτωση του Καζαντζάκη, αφού – όπως θα δούμε στο 3^ο κεφάλαιο – τόσο ο ίδιος όσο και η γλωσσική και η κοινωνική κατάσταση της εποχής του επηρέασαν καθοριστικά τη γλώσσα του. **3)** Η σύγκριση των επιπέδων γλωσσικής ανάλυσης ως προς τη γλωσσική αλλαγή φανερώνει την αλληλεπίδραση των τριών επιπέδων (φωνολογικού, γραμματικού, λεξιλογικού), τη μεγαλύτερη σταθερότητα του γραμματικού επιπέδου (Μορφολογικού¹⁴⁰ και Συντακτικού) σε σχέση με το λεξιλογικό επίπεδο, το οποίο χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη μεταβλητότητα, ανομοιογένεια, ποικιλία και προσαρμογή στη γλωσσική και στην κοινωνική νόρμα. **4)** Η λεξιλογική γλωσσική αλλαγή είναι και ποσοτικά και ποιοτικά σημαντική και ζωτική για τη γλώσσα, είναι μια συνειδητή προσπάθεια αλλαγής του γλωσσικού συστήματος, έχει συγκεκριμένο χρόνο δημιουργίας και αποδοχής των παραγόμενων νεολογισμών, εμφανίζεται με ποικίλους τρόπους στα κείμενα, καθορίζεται από συγκεκριμένες κοινωνικές παραμέτρους, διαθέτει πολλά ιστορικά χρονικά ορόσημα¹⁴¹ και είναι απρόβλεπτη ως προς την τυχόν επιβίωση των νεολογισμών της, τους οποίους οι γλωσσολόγοι, βεβαίως, πρέπει να αξιολογούν, αλλά πρέπει και να προτείνουν άλλους ορθά σχηματισμένους νεολογισμούς.

¹³⁹Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 30-52, 80-83. Βλ., επίσης, Μαθιουδάκης, 2020, 223-231.

¹⁴⁰Για τη σχέση νεολογισμών και μορφολογίας, βλ. Χριστοφίδου, 2013, 16.

¹⁴¹Για τη νεολογία του 19^{ου} αιώνα ως ένα εθνικό αίτημα και την «πλημμυρίδα» των τότε νεολογισμών, βλ. Δήτσα, 1988, 40.

2.1.4. Νεολογιογόνοι τομείς

Σύμφωνα με την Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1986)¹⁴², οι περισσότεροι νεολογισμοί εμφανίζονται στα «ειδικά λεξιλόγια» (επιστημονικά και τεχνικά), τα οποία είναι το πιο γόνιμο έδαφος για τη νεολογία, επειδή ανανεώνονται με ταχύτερο ρυθμό απ' ό,τι το γενικό λεξιλόγιο, όχι όμως με ισομερή τρόπο, αφού ορισμένα τέτοια λεξιλόγια είναι πιο «νεολογιογόνα» από άλλα: αυτά αφορούν επιστημονικούς και τεχνικούς τομείς (όπως ιατρική, βιολογία, βιοϊατρική, πυρηνική φυσική, αστροναυτική, χημεία, βακτηριολογία, πληροφορική, τεχνολογία) και καθημερινούς τομείς με συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες στη νεολογία (όπως πολιτική, σπορ, τυπογραφία, δημοσιογραφία, οπτικοακουστικά μέσα, διαφήμιση, λογοτεχνία, γλώσσα των νέων¹⁴³). Επίσης, οι νεολογισμοί των νεολογιογόνων τομέων προέρχονται από 3 πηγές: **α)** από το γενικό λεξιλόγιο (με αμφίδρομη μεταφορά και από αυτό στο ειδικό λεξιλόγιο και αντίστροφα), **β)** από ένα άλλο ειδικό λεξιλόγιο (με εσωτερικό δανεισμό) και **γ)** από το ειδικό λεξιλόγιο μιας άλλης γλώσσας (με εξωτερικό δανεισμό¹⁴⁴). Επιπλέον, οι νεολογισμοί σχηματίζονται με πολλούς τρόπους, όπως λόγια στοιχεία, ανθρωπωνύμια, τοπωνύμια, επιθήματα και επιθηματικά στοιχεία. Ακόμα, η φύση της νεολογίας είναι διαφορετική στο γενικό λεξιλόγιο και στα ειδικά λεξιλόγια, αφού στην πρώτη περίπτωση υπάρχει «δυνάμει νεολογία», δηλαδή η πραγμάτωσή της οφείλεται στην εφαρμογή των κανόνων του γλωσσικού συστήματος και στη δημιουργική ικανότητα των ομιλητών, ενώ στη δεύτερη περίπτωση η νεολογία συνδέεται στενά με την εξωγλωσσική πραγματικότητα.

2.2. Νεολογισμός

2.2.1. Ορισμός και είδη των νεολογισμών

Αναφορικά με τους ποικίλους ορισμούς του νεολογισμού που έχουν δοθεί από τους μελετητές, συμπεραίνουμε τα ακόλουθα: **1)** Η έννοια «νεολογισμός» προσδιορίζεται αρχικά από τη βασική διαφοροποίησή της από την έννοια «νεολογία»,

¹⁴²Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 57-66.

¹⁴³Βλ. και Χριστοφίδου, 2013, 13.

¹⁴⁴Βλ. και Ξυδόπουλος, 2016, 114-115.

αφού στην πρώτη περίπτωση έχουμε το συντελεσμένο γλωσσικό αποτέλεσμα ή νέο λεξιλογικό προϊόν και στη δεύτερη περίπτωση έχουμε τη διαδικασία και πράξη λεξιλογικής ανανέωσης που παράγει τον νεολογισμό. **2)** Η διάκριση των νεολογισμών από τον Τριανταφυλλίδη σε «λόγιες νεόπλαστες λέξεις», «δημοτικές νεόπλαστες λέξεις» και «αντιδάνεια», σήμερα δεν είναι πολύ λειτουργική, αφού τα όρια τους συχνά συγχέονται. **3)** Η διάκριση που κάνουν ξένοι μελετητές ανάμεσα σε «νεολογισμό» ως υπερώνυμο (για οποιαδήποτε νέα λεξική μονάδα) και σε «νεώνυμο» ως υπώνυμο (για τους νεολογισμούς στα ειδικά τεχνικά και επιστημονικά λεξιλόγια) δεν νομίζουμε πως είναι ιδιαίτερα χρήσιμη και οι περισσότεροι νεολογισμοί πλέον προέρχονται από τα ειδικά λεξιλόγια. **4)** Η προτίμηση της Αναστασιάδη-Συμεωνίδη για τον όρο «νεολογισμός» αντί του όρου «νεόπλαστη λέξη» εστιάζει στη μονολεκτική διατύπωση του πρώτου όρου και στη δυνατότητά του για σχηματισμό παράγωγων λέξεων, αλλά παραβλέπει τη δυνατότητα του δεύτερου όρου να προσδιορίζει ως επίθετο μια ονοματική φράση (π.χ. *νεόπλαστες σύνθετες λέξεις*) και θεωρούμε ότι μπορούν να χρησιμοποιούνται και οι δύο όροι ως συνώνυμοι κατά περίπτωση. **5)** Ο νεολογισμός δεν έχει μόνο γλωσσική διάσταση (δυναμική δημιουργία νέου γλωσσικού σημείου ή και με τις δύο όψεις του ή μόνο με τη μία όψη του, εμπλουτισμός του λεξιλογίου και του λεξικού μιας γλώσσας), αλλά έχει και κοινωνική διάσταση (γνώση, αποδοχή και χρήση [ενεργητική ή παθητική] του νεολογισμού τουλάχιστον από τον μέσο όρο της γλωσσικής κοινότητας). **6)** Οι νεολογισμοί δεν είναι μόνο λέξεις, αλλά και μικρότερα στοιχεία (π.χ. επιθήματα), όπως και υπερλεξικές μονάδες, είναι διαχρονικό και παγκόσμιο φαινόμενο εξέλιξης των γλωσσών, δημιουργούνται σε συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες και επικοινωνιακά πλαίσια, κωδικοποιούνται όταν εντάσσονται στα λεξικά και γίνονται αποδεκτοί ή όχι από το γλωσσικό κοινό με βάση το γλωσσικό του αισθητήριο¹⁴⁵.

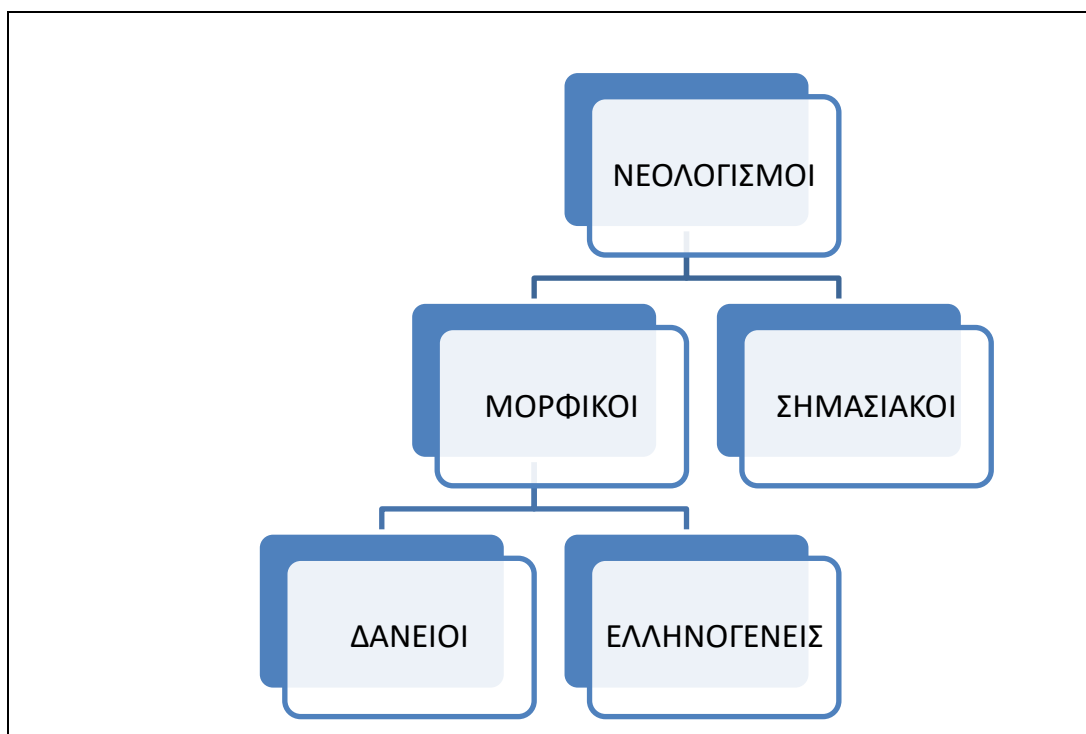
Αναφορικά με τα είδη των νεολογισμών, στη βιβλιογραφία¹⁴⁶ αναφέρονται, κυρίως, δύο διαφορετικές κατηγοριοποιήσεις τους με βάση δύο διαφορετικά κριτήρια:

¹⁴⁵(Με χρονολογική σειρά) Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 23-29, 105-106· Κριαράς, 1988, 111-114· Χριστοφίδου, 1990, 479, 480, 481· Χριστοφίδου, 1992, 547-559· Χριστοφίδου, 2001, 20, 25-26· Πετρούνιας, 2002, 59-61· Χριστοφίδου, 2009, 11-12 (Υποσημείωση 1), 12· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Αλεξιάδου & Νικολάου, 2009, 420-421· Κατσούδα & Κρητικού, 2009, 439-459· Χριστοφίδου, 2012, 12· Μαθιουδάκης, 2012β, 906· Χριστοφίδου, 2013, 11· Σακελλαριάδης, 2013, 254· Ευδόπουλος, 2016, 99, 114· Ράλλη, 2016, 33-34.

¹⁴⁶Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 28-29, 122· Ευδόπουλος, 2016, 114, 115-117· Κριαράς, 1988, 111-114· Τομπαΐδης, 1998, 52-65· Μαθιουδάκης, 2020, 231-236· Mathioudakis & Karasimos, 2014, 1071-1072.

1^η Κατηγοριοποίηση: Με κριτήριο τις δύο όψεις του γλωσσικού σημείου (σημαίνον – σημαινόμενο), όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας 21, οι νεολογισμοί διακρίνονται, αρχικά, στα ακόλουθα δύο βασικά είδη:

**Πίνακας 21: Είδη νεολογισμών με κριτήριο
τις δύο όψεις του γλωσσικού σημείου**

Α) «Μορφικοί Νεολογισμοί»: Είναι εκείνοι που κατασκευάζουν νέα σημαίνοντα (δηλ. εντελώς νέες λέξεις) και δημιουργούνται, μεταξύ άλλων, για να ονομαστούν νέα αντικείμενα της επιστήμης, της τεχνικής, της κριτικής και της φιλοσοφικής διανόησης. Πολλοί απ' αυτούς είναι ήδη ενταγμένοι στη ζωή μας (π.χ. *δικτατορία, κοσμοναύτης, ρομπότ*). Διακρίνονται σε δύο υποκατηγορίες: **A1) «Δάνειοι νεολογισμοί»**, λέξεις δηλαδή προερχόμενες από ξένες γλώσσες (π.χ. *πλαζ, καρνέ, σπαγγέτι, τεστ*). **A2) Ελληνογενείς νεολογισμοί**, λέξεις δηλαδή που βασίζονται σε ελληνικές ρίζες (π.χ. *προσκοπισμός, ταχυθερμοσίφωνας, ανεμογεννήτρια*). Πολλοί από τους μορφικούς νεολογισμούς και των δύο κατηγοριών είναι συγχρόνως σημασιακοί, καθώς ονομάζουν μία νέα έννοια ή ένα νέο αντικείμενο, πρόκειται δηλαδή για εξ ολοκλήρου νέα γλωσσικά σημεία ως προς τις δύο τους πλευρές, σημαίνον και σημαινόμενο. Αυτό ισχύει για όλους σχεδόν τους νεολογισμούς της κατηγορίας A2, ιδιαίτερα για τους μεταφρασμένους στα Ελληνικά ξένους όρους (π.χ. *σιδηρόδρομος < chemindefer*,

ουρανοξύστης < *skyscraper*) και για αρκετούς της Α1 (π.χ. *ασανσέρ, κομπιούτερ, μπουλντόζα*).

Β) «Σημασιακοί Νεολογισμοί»: Είναι νέα γλωσσικά σημεία μόνο ως προς το σημαινόμενο τους (π.χ. *δίσκος* [πικάπ], *καλύπτω* [μια απόσταση / τηλεοπτικά ή δημοσιογραφικά ένα γεγονός / την τάδε περίοδο], αντί της χρήσης των αντίστοιχων ρημάτων: *διανύω, εκθέτω, παρουσιάζω*). Αναφέρονται σε νέες σημασίες ή σε νέες χρήσεις παλαιότερων λέξεων, δηλαδή στην εξελιγμένη σημασία που δίνουμε σε ορισμένες παλιότερες λέξεις ή εκφράσεις και μας βοηθούν να εκφραστούμε καλύτερα, κάποτε εξυπηρετούν ιδιοτροπίες μας της στιγμής και συχνά συμβαίνει ένας νεολογισμός που χρησιμοποιήθηκε από μια κατηγορία ή μια μερίδα ατόμων να απλώσει τη χρήση του σε ολόκληρο τον λαό που μιλά μια γλώσσα. Ακόμα, ο σημασιολογικός νεολογισμός συμβαίνει, επειδή στο γενικό λεξιλόγιο δεν είναι δυνατό να αντιστοιχεί μια νέα λεξική μονάδα σε κάθε νέα έννοια (όπως στις διάφορες επιστημονικές ορολογίες) και επειδή κάποιες λεξικές μονάδες του γενικού λεξιλογίου αποκτούν νέα σημασία που προέρχεται από κάποιο ειδικό λεξιλόγιο, λόγω της εκλαΐκευσης των επιστημών και της τεχνικής, χωρίς ταύτιση των δύο αυτών σημασιών (π.χ. *δίνω το πράσινο φως = επιτρέπω*). Επιπλέον, προέρχονται: **α)** από άπλωμα ή στένεμα της πρώτης σημασίας, **β)** από τα διάφορα είδη σχημάτων του λόγου, π.χ. μετωνυμία, συνεκδοχή κ.λπ., από τα οποία πολύ συχνό φαίνεται να είναι το πέρασμα από την κυριολεξία στη μεταφορά, **γ)** από δανεισμό της σημασίας από άλλη γλώσσα, **δ)** από πέρασμα ενός όρου από ένα ειδικό λεξιλόγιο σε άλλο κ.λπ. Πάντως, τα κριτήρια αυτά δεν είναι ούτε ομοιογενή ούτε ιεραρχημένα και είναι πιο περίπλοκο να αναγνωρίσει κανείς τη νεολογική σημασία από τον νεολογισμό όπου έχουμε νέο σημαίνον και σημαινόμενο.

2^η Κατηγοριοποίηση: Με κριτήριο τον βαθμό επικράτησής τους, οι νεολογισμοί διακρίνονται σε τέσσερα είδη:

Α) «Ελληνικοί νεολογισμοί επικρατούντες των ξενικών νεολογισμών»: Σχηματίστηκαν στην Ελληνική και επικράτησαν έναντι των ξένων αναλόγων τους (π.χ. *δικηγόρος, εφημερίδα, ξενοδοχείο, υπουργείο, φαρμακείο*).

Β) «Ξενικοί νεολογισμοί επικρατούντες των ελληνικών νεολογισμών»: Νεολογισμοί ξενικής προέλευσης (αφομοιωμένοι ή μη από το κλιτικό σύστημα της Ελληνικής) που επικράτησαν έναντι νεολογισμών που σχηματίστηκαν στην Ελληνική (ως μεταφραστικά δάνεια) (π.χ. *βιτρίνα, ιμπεριαλισμός, καλοριφέρ, κονσέρβα, μπαλέτο*).

Γ) «Ελληνικοί και ξενικοί νεολογισμοί επικρατούντες παράλληλα»: Νεολογισμοί (Μεταφραστικά Δάνεια) που επικράτησαν, με παράλληλη επικράτηση και των ξενικών αναλόγων τους (π.χ. *αλλαντικό* – *λουκάνικο*, *ανελκυστήρας* – *ασανσέρ*, *καταδότης* – *σπιούνος*, *νόθος* – *μπάσταρδος*, *σταχτοδοχείο* – *τασάκι*).

Δ) «Μη επικρατούντες λόγιοι και δύσκολοι νεολογισμοί έναντι των επικρατούντων νεολογισμών»: Νεολογισμοί που δεν επικράτησαν έναντι άλλων νεολογισμών που επικράτησαν στη γλώσσα (π.χ. *αλεξίπνικτρον* → *σωσίβιο*, *καταπυράντλης* → *πυροσβέστης*, *λευχείματα* → *εσώρουχα*, *νεφελοπιεστής* → *ουρανοξύστης*, *οξύποτον* → *αναψυκτικό*).

Η παραπάνω 1η κατηγοριοποίηση των νεολογισμών με κριτήριο τις δύο όψεις του γλωσσικού σημείου πιστεύουμε πως είναι μια βασική και συγχρονική διάκρισή τους, αφού βασίζεται στην εκάστοτε νέα γλωσσική πλευρά του νεολογισμού, ενώ η παραπάνω 2^η κατηγοριοποίηση των νεολογισμών με κριτήριο τον βαθμό επικράτησής τους θεωρούμε πως είναι μια δευτερεύουσα και ιστορική διάκρισή τους, αφού βασίζεται στην προέλευση και στην επιβίωση ή όχι των νεολογισμών.

Επιπλέον, αναφέρεται η διάκριση των νεολογισμών αφενός σε «γραπτούς νεολογισμούς» («τεχνικούς» [«επιστημονικούς», «της δημοσιογραφίας»] και «καλλιτεχνικούς» [«ποιητικούς ή λογοτεχνικούς», «της διαφήμισης»]) και αφετέρου σε «προφορικούς νεολογισμούς» («ψυχολογικούς», «αυθόρμητους», «περιπαικτικούς», «συναισθηματικούς» και «φανταστικούς»)¹⁴⁷.

Επιπρόσθετα, συνοψίζουμε ορισμένα στοιχεία που έχουν αναφερθεί αφενός για τους «λογοτεχνικούς νεολογισμούς» και αφετέρου για τους «περικειμενικούς» και τους «ποιητικούς νεολογισμούς». Οι πρώτοι είναι νεολογισμοί γεμάτοι φαντασία, εφήμερες δημιουργίες των λογοτεχνών, θεωρητικά απεριόριστοι και ποικιλότροποι, αποτελούν προϊόντα της προαναφερθείσας «λογοτεχνικής νεολογίας» και αναφέρονται μερικά μέσα τους¹⁴⁸. Οι «ποιητικοί νεολογισμοί»¹⁴⁹ είναι υπώνυμο και υποσύνολο των «περικειμενικών νεολογισμών», οι οποίοι αποτελούν υπερόνυμο και σύνολο, είναι μη κωδικοποιημένοι μορφολογικοί σχηματισμοί που δημιουργούνται *ad hoc* σύμφωνα με τις ανάγκες και τους περιορισμούς του περικειμένου ή του επικοινωνιακού

¹⁴⁷Βλ. Μαθιουδάκης, 2020, 231-236.

¹⁴⁸Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 105-106· Μαθιουδάκης, 2020, 255-259.

¹⁴⁹Για τις λειτουργίες (κειμενικές και συνειρμικές) που επιτελεί ο ποιητικός νεολογισμός μέσα στο κείμενο και σε σχέση με αυτό, με παραδείγματα από την ποίηση του Οδυσσέα Ελύτη, βλ. Χριστοφίδου, 1992, 547-557.

περιβάλλοντος και αφορούν ποικίλα κειμενικά είδη¹⁵⁰. Τέλος, ειδικές αναφορές έχουν γίνει για άλλες 4 ιδιαίτερες περιπτώσεις νεολογισμών¹⁵¹.

2.2.2. Χαρακτηριστικά, αποδεκτότητα, λεξικά και τυπολογίες των νεολογισμών

A) Χαρακτηριστικά των νεολογισμών: 1) Έχουν μεγάλη ποσότητα και ποικιλία. 2) Είναι σύμπτωμα της γλωσσικής αλλαγής στο λεξιλογικό επίπεδο. 3) Αφορούν συγκεκριμένες περιπτώσεις της λεξιλογικής αλλαγής. 4) Εντάσσονται στο «παθητικό λεξιλόγιο». 5) Συνιστούν πολυεπίδεδους γλωσσικούς νεωτερισμούς. 6) Δημιουργούνται κάποια στιγμή και διανύουν διάφορα στάδια μέχρι την πιθανή διάδοσή τους. 7) Προσφέρονται τόσο για διαχρονική όσο και για συγχρονική εξέταση στο πλαίσιο μιας δυναμικής συγχρονίας. 8) Κινούνται στην “τροχιά” ενός ατομικού και κοινωνικού «συνεχούς». 9) Αποτελούν ελεύθερη και περιορισμένη λεξική δημιουργία, με προϋποθέσεις επιτυχούς «κατονομασίας» από τον δημιουργό τους. 10) Ορισμένα στοιχεία των νεολογισμών εμφανίζουν μεγάλη παραγωγικότητα¹⁵².

B) Αποδεκτότητα των νεολογισμών: 1) Υπάρχουν 3 διαφορετικές στάσεις απέναντί τους: α) η στάση «των καθαρολόγων», β) η στάση «των ανεκτικών» και γ) η στάση «των οπαδών της μέσης οδού». 2) Ο «γλωσσικός παρεμβατισμός» είναι έργο της επίσημης γλωσσικής πολιτικής του κράτους στην επιλογή της ορολογίας στα ειδικά λεξιλόγια μιας γλώσσας ή μιας κοινότητας διαφορετικών γλωσσών, ενώ η «γλωσσική βοήθεια και διευθέτηση» είναι έργο γλωσσικών δημιουργών, ειδικών οργανισμών και χρηστών και υιοθετεί την Τρίτη προαναφερθείσα στάση. 3) Τα κριτήρια ορθού σχηματισμού τους είναι γλωσσικά (αντικειμενικά) και εξωγλωσσικά (υποκειμενικά)¹⁵³.

¹⁵⁰Βλ. Χριστοφίδου, 2001, 20, 25-26· Χριστοφίδου, 2013, 17-18· Mathioudakis & Karasimos, 2014, 1072.

¹⁵¹Εννοούμε τους «διαφημιστικούς νεολογισμούς» (Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 106), τους «συμφυρμούς» (Βλ. Κατσούδα & Κρητικού, 2009, 439-460· Κατσούδα & Νάκας, 2013, 21-22, οπισθόφυλλο· Χριστοφίδου, 2013, 16-17), τους «ευκαιριακούς σχηματισμούς» και τους «σχηματισμούς άπαξ» (Βλ. Χριστοφίδου, 2013, 11-13) και τις «πιθανές» και τις «κωδικοποιημένες λέξεις» (Βλ. Χριστοφίδου, 1990, 479, 480, 481).

¹⁵²Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1985, 277· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 53-57, 66-68.

¹⁵³Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 83-92.

Γ) Λεξικά των νεολογισμών: 1) Το Λεξικό του Κουμανούδη¹⁵⁴, 2) Το Λεξικό της Ακαδημίας Αθηνών¹⁵⁵, 3) Η Ηλεκτρονική Βάση Νεολογισμών της Νέας Ελληνικής του Α.Π.Θ.¹⁵⁶.

Δ) Τυπολογίες¹⁵⁷ Νεολογισμών: Από την Αναστασιάδη Συμεωνίδη (1986) αναφέρονται 13 παλιότερες¹⁵⁸, μία νεότερη και αναλυτική¹⁵⁹ και μία σύγχρονη και οικονομική¹⁶⁰. Από τον Μαθιουδάκη (2020) αναφέρονται 15 τυπολογίες νεολογισμών¹⁶¹.

¹⁵⁴Βλ. Κουμανούδης, 1883/2006· Κουμανούδης, 1900/1998· Ξυδόπουλος, 2016, 326· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 74-79· Μπαμπινιώτης, 1998, 2046-2050.

¹⁵⁵Βλ. Χριστοφίδου, 2012, 12-16, 19, 20· Χριστοφίδου, 2013, 14-15.

¹⁵⁶Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Αλεξιάδου & Νικολάου, 2009, 419, 421-425, 428-435.

¹⁵⁷Ο Μαθιουδάκης στη διατριβή του (βλ. Υποσημειώσεις 27 [σελ. 20-21] και 70 [σελ. 48]) προτείνει μια τυπολογία για τις «νεολογικές αθησαύριστες λέξεις» της *Οδύσειας*, βασισμένη κυρίως στην τυπολογία για τους «νεολογισμούς» της Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1986), η οποία περιλαμβάνει 3 βασικές κατηγορίες (Παραγωγικότητα, Δάνεια και Ονοματοποιία) και 4 υποκατηγορίες στις 2 πρώτες κατηγορίες. Παρατηρούμε ότι στη διατριβή αυτή αναγνωρίζεται ότι δεν έχει τεκμηριωθεί αν και κατά πόσο ο Καζαντζάκης στην *Οδύσειά* του έπλασε και χρησιμοποίησε δικούς του νεολογισμούς και, επομένως, η μελέτη της γλωσσοπλαστικής ικανότητας του Καζαντζάκη απαιτεί περαιτέρω διερεύνηση. Βλ. Μαθιουδάκης, 2012α, xi· Μαθιουδάκης, 2012β, 906, 908-909· Μαθιουδάκης, 2020, 267-274· Mathioudakis & Karasimos, 2014, 1075-1077.

¹⁵⁸Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 93-104· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1985, 277-278.

¹⁵⁹Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1985, 278, 279-290· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, 105, 106-109, 123-130.

¹⁶⁰Βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Αλεξιάδου & Νικολάου, 2009, 425-427.

¹⁶¹Βλ. Μαθιουδάκης, 2020, 236-255.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ: ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ

Στο παρόν 3^ο κεφάλαιο ερχόμαστε στο θέμα της γλωσσικής ιδεολογίας του Καζαντζάκη και παρουσιάζουμε τις γλωσσικές ιδέες του ίδιου του συγγραφέα, έτσι ώστε στο 4^ο κεφάλαιο να τις αναλύσουμε περισσότερο και να εξετάσουμε πώς συνδέονται με τα νεόπλαστα σύνθετα των μυθιστορημάτων του. Αρχικά, σημειώνεται πως, μολονότι υπάρχουν πολλές αναφορές και χαρακτηρισμοί των μελετητών του Καζαντζάκη για τη γλώσσα του¹⁶², ωστόσο, δεν έχει μελετηθεί επαρκώς και συστηματικά η «μεταγλώσσα» του¹⁶³, δηλαδή οι απόψεις του ίδιου του συγγραφέα για τη γλώσσα. Πάντως, στη βιβλιογραφία οι αναφορές του ίδιου του συγγραφέα σχετικά με τη γλώσσα είναι αρκετές και ποικίλες και βρίσκονται διάσπαρτες -κυρίως- σε διάφορα έργα του και σε ορισμένες επιστολές του και –δευτερευόντως- σε λίγες συνεντεύξεις του και σε ελάχιστες μαρτυρίες άλλων προσώπων. Με βάση κάποιες από αυτές τις αναφορές του λοιπόν, ακολούθως, για πρώτη φορά παρουσιάζονται και σχολιάζονται κριτικά οι γλωσσικές θέσεις του Καζαντζάκη¹⁶⁴ σχετικά με τα εξής συγκεκριμένα ζητήματα: **1)** τη γλώσσα γενικά: **α)** τη γλώσσα και τις λέξεις (τους περιορισμούς και τις δυνατότητές τους), **β)** το ελληνικό γλωσσικό ζήτημα (την καθαρεύουσα και τη δημοτική) και **2)** τη δική του γλώσσα: **α)** τα χαρακτηριστικά που

¹⁶²Βλ. στις σελ. 9-18.

¹⁶³Εξαίρεση αποτελεί το συνοπτικό άρθρο του Χριστόφορου Χαραλαμπίκη «Ο γλωσσικός σκεπτικισμός του Καζαντζάκη», στο οποίο επισημαίνεται αυτό το ερευνητικό κενό και τονίζεται πως «δεν διαθέτουμε, ως τώρα, μια συνολική θεώρηση της μεταγλωσσικής του εμπειρίας για τη γλώσσα». Βλ. Χαραλαμπίκης, 1998, 34-36. Επίσης, βλ. Χαραλαμπίκης, 2005, 85-94. Ακόμα, ο Μαθιουδάκης (2020) απλώς παραθέτει -χωρίς να παρουσιάζει συνθετικά- μερικά αποσπάσματα (σχετικά με τη γλώσσα και την ποίηση) από ορισμένες επιστολές και σημειώσεις του Καζαντζάκη και από μερικές μαρτυρίες του Καζαντζάκη (αλλά και άλλων ατόμων προς τον Καζαντζάκη ή για τον Καζαντζάκη), με βάση υλικό προερχόμενο από το αρχείο του Μουσείου Καζαντζάκη. Βλ. Μαθιουδάκης, 2020, 72-102.

¹⁶⁴Όλες οι γλωσσικές απόψεις του Καζαντζάκη μπορούν να ομαδοποιηθούν θεματικά στις εξής τρεις διακριτές κατηγορίες: **1)** στις απόψεις του για τη γλώσσα γενικά, **2)** στις απόψεις του για τη δική του γλώσσα και **3)** στις απόψεις του για τη γλώσσα άλλων. Εδώ παρουσιάζουμε την 1^η και τη 2^η κατηγορία αυτών των γλωσσικών του θέσεων, διότι αυτές ενδιαφέρουν κυρίως στην παρούσα διατριβή, αλλά θα πρέπει να υπογραμμίσουμε τα ακόλουθα: **I)** Οι απόψεις της 2^{ης} κατηγορίας θα μπορούσαν να συμπληρωθούν και από άλλα 4 ακόμα σχετικά στοιχεία: **γ)** τη μεγάλη αγάπη του και τον διαρκή αγώνα του για τη δημοτική γλώσσα, **δ)** τη διαμάχη του με διάφορους εκδότες σχετικά με τη γλώσσα κάποιων κειμένων του κατά τη διαδικασία της πιθανής δημοσίευσής τους από αυτούς τους εκδότες, **ε)** τις συνεχείς αιτήσεις του προς διάφορους γνωστούς του να του στέλνουν διαρκώς νέο γλωσσικό υλικό και **στ)** τις μαρτυρίες του πως ο ίδιος αποθησαύρισε λέξεις από ποικίλα κείμενα. **II)** Οι απόψεις του για τη γλώσσα άλλων περιλαμβάνουν τα παρακάτω 3 σχετικά στοιχεία: **α)** τα γλωσσικά ζητήματα άλλων επτά λαών (που τα θεωρεί ανάλογες γλωσσικές διαμάχες με το ελληνικό γλωσσικό ζήτημα) και τους αντίστοιχους δημοτικιστές τους, **β)** τη γλώσσα και τις γλωσσικές απόψεις άλλων Ελλήνων δημοτικιστών και **γ)** τη θετική ή αρνητική κριτική του για τη γλώσσα άλλων Ελλήνων και ξένων λογοτεχνών.

θεωρεί πως έχει η γλώσσα του γενικά, **β)** τα χαρακτηριστικά που πιστεύει πως έχει η γλώσσα συγκεκριμένων έργων του. Επομένως, παρακάτω, σκιαγραφείται ο «μεταγλωσσικός» Καζαντζάκης, εκφραζόμενος για τη γλώσσα γενικά και για την ελληνική γλώσσα ειδικά και για τη δική του γλώσσα σε όλα ή σε κάποια έργα του.

3.1. Οι απόψεις του Καζαντζάκη για τη γλώσσα γενικά

3.1.1. Η γλώσσα και οι λέξεις (περιορισμοί και δυνατότητες)

Από τη μια μεριά, ο Καζαντζάκης εκφράζει έναν «γλωσσικό σκεπτικισμό»¹⁶⁵ για τις εκφραστικές δυνατότητες της γλώσσας και των λέξεων και, από την άλλη μεριά, υποστηρίζει έναν «γλωσσικό βιταλισμό»¹⁶⁶, τονίζοντας την εκρηκτική και λυτρωτική δύναμη της γλώσσας και των λέξεων. Εν τούτοις, νομίζουμε πως δεν πρόκειται για αντιφατικές θέσεις, αλλά για “τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος” και για διαχρονικές «μπερξονικές» επιδράσεις του, αφού ακριβώς αυτή η πρώιμη συνειδητοποίηση των περιορισμών του ανθρώπινου λόγου από την εποχή της μαθητείας του δίπλα στον σπουδαίο Γάλλο φιλόσοφο Μπερξόν στο Παρίσι την περίοδο 1908-1909, αλλά και η δια βίου σταθερή πίστη του σε αυτές τις φιλοσοφικές θέσεις φαίνεται πως συνέτειναν σε μεγάλο βαθμό στην ακαταπόνητη και πολύχρονη γλωσσική του υπερπροσπάθεια όχι μόνο να ξεπεράσει αυτούς τους γλωσσικούς περιορισμούς, αλλά και να επανξήσει όσο μπορούσε (ίσως ακόμα και όσο δεν μπορούσε[!]) τις εκφραστικές δυνατότητες του ανθρώπινου λόγου και της ελληνικής γλώσσας. Όπως θα δείξουμε στο 4^ο κεφάλαιο, αυτό ακριβώς προσπάθησε να κάνει και με τη δημιουργία των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων που χρησιμοποίησε στα μυθιστορήματά του. Στη συνέχεια λοιπόν, παρουσιάζονται οι απόψεις του Καζαντζάκη αφενός για τους περιορισμούς των λέξεων (βλ. Α1-Α2) και αφετέρου για τις δυνατότητες των λέξεων (βλ. Β1-Β10):

Α1) Οι περιορισμοί της γλωσσικής έκφρασης: (Δοκίμιο για τον Μπερξόν, *Δελτίο Εκπαιδευτικού Ομίλου*, 22-1-1913) Συμφωνώντας με τον δάσκαλό του, υποστηρίζει πως «υπάρχουν άπειρες αποχρώσεις εννοιών που οι λέξεις αδυνατούν να εκφράσουν, γιατί οι λέξεις χρησιμεύουν για τις πιο χοντροειδείς λεχτικές ανάγκες του κοινωνικού ανθρώπου, εκφράζουν τ’ απολύτως απαραίτητα κι αδιαφορούν για τα πραχτικώς

¹⁶⁵Βλ. Χαραλαμπίκης, 1998, 34-36· Μαθιουδάκης, 2020, 63-64.

¹⁶⁶Βλ. Οικονομίδου, 1985, 102-103, 106-107, 108, 113-114· Οικονομίδου-Krstitch, 1988, 73-74.

επουσιώδη, για τους μύριους χρωματισμούς που μεσολαβούν ανάμεσα σε δύο χτυπητά χρώματα», πως η κάθε λέξη ενός φιλοσόφου περιέχει άγνωστες γνωστικές αποχρώσεις και πως «κάτω από τις αλύγιστες λέξεις κυκλοφορεί η ζωή, το αίσθημα, η ψυχική ανάγκη, δηλαδή η ουσία της φιλοσοφίας αυτής, που ξεφεύγει από τα χοντρά δάχτυλα της έκφρασης.»¹⁶⁷. Μετά, επισημαίνεται η αναγκαστική έκφραση και ταξινόμηση των σκέψεων του ανθρώπου με λέξεις και η επιβολή από τη γλώσσα στις ιδέες του ανθρώπου των ίδιων ξεκάθαρων και απότομων διακρίσεων και της ίδιας «διάλειψης συνέχειας» που επιβάλλεται στα εξωτερικά αντικείμενα, κάτι που είναι ωφέλιμο πρακτικά, αλλά γεννά πλείστες πλάνες και άλυτα από τη διάνοηση φιλοσοφικά προβλήματα. Επίσης, σημειώνεται ότι η γλώσσα, ως δημιουργήμα της ανθρώπινης διάνοιας, μπορεί να συλλαμβάνει και να διατυπώνει μόνο το αντικειμενικό ή απρόσωπο μέρος των αισθημάτων και να ονομάζει έτσι με την ίδια λέξη (αγάπη, οργή, ζήλια) αισθήματα παντοτινά ανόμοια και διαφορετικά βιωμένα από τον καθένα, με αποτέλεσμα και η ψυχολογία να γίνεται θύμα της γλώσσας. Ακόμα, τονίζεται ότι, αφού «η ζωή είναι ό,τι σ' ένα ποίημα είναι η έμπνευση», οι λέξεις, με τη στερεότητα και την ακαμψία τους, εμποδίζουν τη ροή της έμπνευσης, αν και τη διατυπώνουν όσο μπορούνε και ότι, άρα, δεν φτάνει η διάνοιά μας μόνο με τις λέξεις για να νιώσουμε ένα ποίημα, αλλά χρειάζεται και να διαισθανθούμε την έμπνευση του ποιήματος, διότι «η διάνοια» έχει τη γλώσσα ως σημαντικότερο όργανο στη διάθεσή της, αλλά το ένστικτο («η διαίσθηση») έχει το προτέρημα να μπαίνει στην ουσία της ζωής, να νιώθει την κίνηση, τη δημιουργία, αλλά έχει και το μέγιστο ελάττωμα ότι δεν μπορεί να εκφραστεί. Επομένως, υποστηρίζει πως «πρέπει τα κομμάτια αυτά τα λεκτικά που την απαρτίζουν [την πραγματικότητα], τις λέξεις, τους συλλογισμούς, τις εικόνες, να τους φουσήσουμε πνεύμα ζωής, να τις αισθανθούμε· γιατί πώς θέτε με τη διάνοια μόνο, που για άλλους σκοπούς εδόθηκε, που μέρος μόνον είναι της παγκόσμιας εξελικτικής δύναμης, να εννοήσουμε το σύνολο; Είναι σα να θέλαμε στο μέρος να περιλάβουμε το όλον.»¹⁶⁸.

Αργότερα, ο Καζαντζάκης σε δικά του έργα εκφράζει παρόμοιες απόψεις. Έτσι, στην *Ασκητική* γράφει ότι εξαιτίας της λεκτικής ακινησίας «ό,τι ζεις στην έκσταση ποτέ δε θα μπορέσεις να το στερεώσεις σε λόγο»¹⁶⁹. Στην εισαγωγή του *Ταξιδεύοντας Ρουσία* εξηγεί στον αναγνώστη του ότι, για να έρθει σε επαφή μαζί του, είναι αναγκασμένος

¹⁶⁷Βλ. Καζαντζάκης, 1958, 16· Στεφανάκης, 2007, 124.

¹⁶⁸Βλ. Καζαντζάκης, 1958, 17, 21, 24, 27, 30· Στεφανάκης, 2007, 125-126, 133, 139, 145, 150.

¹⁶⁹Βλ. Καζαντζάκης, 1985, 61-62· Τζαμαλίκος, 1977, 157.

“να στριμώξει” την κίνηση σε λόγια, δηλαδή να την μετατρέψει σε ακινησία¹⁷⁰. Στον πρόλογο του *Ταξιδεύοντας Ιταλία – Αίγυπτος – Σινά – Ιερουσαλήμ -Κύπρος – ο Μοριάς*, αρχικά υπογραμμίζει πως «ο δημιουργός παλεύει με ουσία σκληρή, αόρατη και ανώτερή του. Κι ο πιο μεγάλος νικητής βγαίνει νικημένος· γιατί πάντα το πιο βαθύ μας μυστικό – το μόνο που άξιζε να ειπωθεί- μένει ανείπωτο. Δεν υποτάζεται ποτέ στο υλικό περίγραμμα της τέχνης. Πλαντούμε στην κάθε λέξη. [...] Όταν το “Αχ!” αυτό θελήσουμε αναλύοντάς το, να το κάμουμε στοχασμό και τέχνη, να το μεταδώσουμε στους ανθρώπους, να το σώσουμε από την ίδια μας τη φθορά, πώς ξευτελίζεται σε λόγια αδιάντροπα, βαμμένα, γεμάτα αγέρα και φαντασία!». Παρακάτω, αφηγείται ένα όνειρο που είδε μια νύχτα, σε μια σκηνή του οποίου οι λέξεις ήταν σαν άγριες αδάμαστες φοράδες: «*Ήμουν σκυμμένος απάνω σ’ ένα σωρό χαρτιά κι έγγραφα, έγγραφα, έγγραφα... Αγκομαχούσα να ν’ ανέβαινα βουνό: μαχόμουνα να σώσω, να σωθώ, πάλευα με τις λέξεις, πολεμούσα να τις δαμάσω, τις ένιωθα να ν’ αντιπηδούν γύρω μου άγριες, να ν’ αντιστέκονται να φοράδες*». Στον *Τελευταίο Πειρασμό* βάζει στο στόμα ενός ήρωά του λόγια που εκφράζουν την ανάγκη υπέρβασης του επιπέδου του ορατού ενός κειμένου, δηλαδή των γραμμάτων και της στείρας γνώσης που προέρχεται μόνο από το γράμμα και όχι και από το πνεύμα των κειμένων¹⁷¹: «*Μα τι μπορούν να πουν τα γράμματα; Αυτά ‘ναι τα μαύρα κάγκελα της φυλακής, όπου στραγγαλίζεται και φωνάζει το πνέμα. Ανάμεσα από τα γράμματα και τις γραμμές και γύρω τριγύρω στο άγραφο χαρτί κυκλοφορεί ελεύτερο το πνέμα.*»¹⁷². Στις τελευταίες δύο ενότητες της *Αναφοράς στον Γκρέκο*, δηλαδή στο “κύκνειο άσμα” του, διατυπώνει πάλι τη δυσπιστία του για τα λόγια: «*Έγραφα, έσβηνα, δεν έβρισκα τα λόγια που ταίριαζαν, τότε θαμπά ήταν κι άψυχα, τότε αδιάντροπα φανταχτερά και τότε πάλι αφηρημένα, χωρίς ξεστό κορμί, γεμάτα αγέρα. Άλλο ξεκινώντας είχα σκοπό κι αλλού μ’ έσερναν τα ρέμπελα, ακαπίστρωτα λόγια*». Αν και τον ενδιαφέρει ο απλός και χωρίς στολίδια λόγος, παραπονιέται: «*Μάταια μοχτούσα να βρω το λόγο τον απλό, χωρίς παρδαλά στολίδια, που να μην παραφορτώνει με πλούτος και να παραμορφώνει τη συγκίνησή μου*». Δηλώνει πως, αρχικά, δεν ήθελε να δώσει όνομα στο “άπιαστο πουλί” που κυνηγούσε («γιατί κάτεχα πως τ’ όνομα φυλακώνει την ψυχή, τη στριγμώνει για να μπορεί να χωρέσει στη λέξη και την αναγκάζει να παρατάει απόξω από τ’ όνομα ό,τι ανέκφραστο, ό,τι πιο πολύτιμο κι αναντικατάστατο έχει»), αλλά καταλαβαίνοντας πως η ανωνυμία αυτή δυσκολεύει πολύ αυτό το κυνήγι και πρέπει να την υπερβεί, του

¹⁷⁰Βλ. Καζαντζάκης, 2010β, 11.

¹⁷¹Βλ. Οικονομίδου, 1985, 103· Μπήτον, 2009, 129-130.

¹⁷²Βλ. Καζαντζάκης, 2008α, 107-108.

έδωσε ένα (ευκίνητο και με διάφανο περίγραμμα) όνομα. Έτσι, απευθυνόμενος στον Οδυσσέα της *Οδύσειάς* του, τού γράφει ότι, μολονότι προσπάθησε να τον στριμώξει μέσα στον λόγο και του έστησε πολλά ονόματα παγίδες για να τον πιάσει, αυτός συνέτριψε τη λέξη, γλίστρησε και ξέφυγε, αφού δεν τον χωρούσε, αλλά ο ίδιος επέμενε να παλεύει ακόμα και να μοχθεί να δαμάσει «*τις άγριες φοράδες, τις λέξεις*». Αν και προβληματίζεται με τη δυσκολία της προσπάθειάς του («*μα τι αγώνας να κλειστεί αλάκερο τ' όραμα σε λέξεις και να χυθεί έξω μήτε στάλα!*»), επαναλαμβάνει τα ίδια ακριβώς λόγια με τα οποία περιέγραψε στον πρόλογο του *Ταξιδεύοντας Ιταλία – Αίγυπτος – Σινά – Ιερουσαλήμ – Κύπρος – ο Μοριάς* τη μάταιη πάλη του δημιουργού με τα λόγια να εκφράσει το ανείπωτο βαθύ του μυστικό¹⁷³.

Αλλά και σε γράμματά του σε φίλους εξομολογείται περίπου τα ίδια. Στον Πρεβελάκη γράφει ότι η έμπνευση αναγκαστικά στριμώχνεται και εξευτελίζεται όταν θέλει να στερεωθεί σε λέξη (Γράμμα 92, 28-8-1929)¹⁷⁴ και στον Μαλακάση πως νιώθει πάντα δυσφορία να μιλάει για ό,τι τον συγκινεί πολύ βαθιά, ίσως γιατί ξέρει πως «*τίποτα δεν μπορεί να ειπωθεί χωρίς να χάσει ό,τι καλύτερο έχει – το χνούδι του.*» (Επιστολή στον Μιλτιάδη Μαλακάση, 20/7/1942)¹⁷⁵.

A2) Η μεγαλύτερη εκφραστικότητα της εικόνας, του χορού, της μουσικής, της σιωπής και της παραγλώσσας από τον (γραπτό κυρίως) λόγο: i) Σχετικά με την εικόνα, στο προαναφερθέν δοκίμιο του συγγραφέα για τον Μπερξόν (1912-1913), εκφράζεται και η ξεχωριστή σημασία που απέδιδε ο φιλόσοφος αυτός στην εικόνα ως ενδιάμεση κατάσταση μεταξύ μιας ιδέας και της λεκτικής διατύπωσης και στο ερώτημα «*πώς θα αποδώσει η διάνοια πιστά το κινούμενο βάθος της πραγματικότητας, αφού αναγκαστικά θα το μετατρέψει σε ακινησία;*», η απάντηση που δίνει ο Μπερξόν και ο Καζαντζάκης είναι ότι ο μόνος εφικτός διανοητικός τρόπος έκφρασης που μπορεί να ερμηνεύει τη διαίσθηση είναι «*να υποβάλουμε με εικόνες τα συμπεράσματα της εσώτατης εμπειρίας· οι εικόνες μπορούν να μεταδώσουν το ρυθμό, την αρχική συγκίνηση των συναισθημάτων, μπορούνε κάπως ν' αποδώσουν την ποιότητα και να υποβάλουν τη ροή.*»¹⁷⁶. Επίσης, σε γράμμα του προς την Ελένη Σαμίου (26-5-1928) αναφέρει ότι το σινεμά είναι χρήσιμη εμπειρία για την *Οδύσειά* του, λόγω της δυνατότητας που μόνο

¹⁷³Βλ. Καζαντζάκης, 2007α, 459, 460, 464, 468, 474, 476-477.

¹⁷⁴Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 151-152.

¹⁷⁵Βλ. Καζαντζάκης, 2007δ, 38.

¹⁷⁶Βλ. Καζαντζάκης, 1958, 28· Στεφανάκης, 2007, 146· Μήνη, 2010, 282-283. Σχετικά με τη γόνιμη σχέση του Καζαντζάκη με τον κινηματογράφο ως σεναριογράφου, βλ. Ανεμογιάννης, 1988, 39-43· Ανεμογιάννης, 1997, 11-67· Μήνη, 2010, 271-290· Χαρωνίτης, 2011, 331-339.

αυτό προσφέρει για μετατροπή των αφηρημένων εννοιών σε εικόνα, για διατύπωση του ασυνείδητου, των ονείρων και των οραμάτων και για δημιουργία και εξαφάνιση σκιών και φαντασμάτων, όπως κάνει και το σύμπαν: «α) γιατί με αναγκάζει να μετατρέπω σε εικόνα κάθε αφηρημένη έννοια, β) γιατί μονάχα ο κινηματογράφος μπορεί να διατυπώσει το *inconscient*, τα όνειρα, τις *visions*, γ) γιατί νιώθω πικρότατη βουδική ηδονή, να δημιουργώ με τις σκιές πάθη, έρωτες, συγκρούσεις και, σε μια στιγμή, βουβά, σα φαντάσματα, να εξαφανίζονται.»¹⁷⁷. **ii)** Σχετικά με τον χορό, υπάρχουν διάφορα σημεία στην *Οδύσεια*, στο *Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*, στον *Βραχόκηπο* και στην *Αναφορά στον Γκρέκο*, στα οποία οι ήρωες, όταν συνειδητοποιούν πως δεν μπορούν να εκφράσουν τον εσωτερικό τους κόσμο με τον λόγο, καταφεύγουν στον χορό, για να εκφράσουν το ανείπωτο ή ο ίδιος ο συγγραφέας εύχεται να μπορούσε να κάνει τον χορό του Ζορμπά λόγο¹⁷⁸. **iii)** Σχετικά με τη μουσική, στον Πρεβελάκη (Γράμμα 188, 20-11-1933) αναφέρει ότι η *Οδύσειά* του είναι στενή και δεν χωρά όλον του τον πόνο και όλη του τη χαρά και πως μονάχα αν ήταν μουσικός θα μπορούσε να ξεσπάσει ολάκερος και να μη χυθεί μήτε μια στάλα ψυχή έξω από το έργο και προσθέτει: «*Μα οι λέξεις είναι σκληρό υλικό, πολλά στέρεο, παραμορφώνουν και στενεύουν τη ροή. Το τρικύμισμα του στήθους μου, όταν το δω πώς στερεώνεται στις λέξεις, μου προξενεί αηδία.*», παραπονούμενος πως δεν είναι αυτό που ήθελε και εξομολογούμενος την αγωνία του πως έτσι δεν θα προλάβει να απαθανάτισει την εφήμερή του αιώνια στιγμή¹⁷⁹. Ακόμα, σε γράμμα του προς τον Τσέχο μουσικοσυνθέτη Μποχουσλάβ Μαρτινού (Γράμμα 27, 2-6-1955), ο οποίος συνέθετε τότε όπερα βασισμένη στο μυθιστόρημα *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται*, γράφει: «*Δημιουργώντας τη μουσική σας θα βρείτε ό,τι δε βρίσκετε μόνο με λέξεις*»¹⁸⁰. **iv)** Σχετικά με τη σιωπή, προς το τέλος της *Ασκητικής* θεωρεί τη σιωπή («*Σιγή*») το τελικό στάδιο και εξηγεί το νόημά της: «*Ο ανώτατος αυτός βαθμός της άσκησης λέγεται: Σιγή. Όχι γιατί το περιεχόμενο είναι η ακρότατη άφραστη απελπισία για η ακρότατη άφταστη χαρά κι ελπίδα. Μήτε γιατί είναι η ακρότατη γνώση, που δεν καταδέχεται να μιλήσει, για η ακρότατη άγνοια που δεν μπορεί. Σιγή θα πει: Καθένας, αφού τελέψει τη θητεία του σε όλους τους άθλους, φτάνει πια στην ανώτατη κορφή της προσπάθειας – πέρα από κάθε άθλο, δεν αγωνίζεται, δε*

¹⁷⁷Βλ. Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 236-237.

¹⁷⁸Βλ. Mandilaras, 1972α, 122-123· Μανδηλαράς, 1987, 16· Χαραλαμπίδης, 1998, 34, 36· Καζαντζάκης, 2007α, 463.

¹⁷⁹Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 402· Μήνη, 2010, 281.

¹⁸⁰Βλ. Ανεμογιάννης, 1986, 63.

φωνάζει· ωριμάζει αλάκερος σιωπηλά, ακατάλυτα, αιώνια με το Σύμπαντο.»¹⁸¹. ν) Σχετικά με την παραγλώσσα, υπάρχουν κάποιες αναφορές στη δύναμή της στο *Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*¹⁸². Πιο ξεκάθαρα όμως παρουσιάζεται η σχετική άποψή του στο αχρονολόγητο (αλλά μάλλον της περιόδου 1922-1923) πέμπτο γράμμα του προς τον φίλο του ιερέα Παπαστεφάνου, που ήταν στην Αμερική, στο οποίο ο Καζαντζάκης υποστηρίζει πως «με τα γράμματα έτσι μακριά, τίποτα δεν μπορεί να μεταδοθεί! Χρειάζεται η χειρονομία, η φωνή, η σιωπή, το γέλιο, η χλομάδα, η επαφή του χεριού, όλος ο αέρας ο θερμός, ο μυστηριώδης που κυκλοφορεί ανάμεσα σε δύο πρόσωπα που μιλούν κι αγωνίζονται.». Πρόκειται για μια –κάπως «πλατωνική»- σαφή προτίμηση του προφορικού έναντι του γραπτού λόγου με τα πολύ εκφραστικά του «παραγλωσσικά στοιχεία» που συμπληρώνουν τις λέξεις για την επίτευξη μιας ουσιαστικής ανθρώπινης επικοινωνίας¹⁸³. Παρατηρούμε πάντως ότι, όσο κι αν έχει κάποιο δίκιο θεωρητικά για τη δύναμη της εικόνας, του χορού, της μουσικής, της σιωπής και της παραγλώσσας, στην πράξη, στη ζωή του συγγραφέα κυριάρχησε η ενασχόλησή του με τον γραπτό λόγο, ακόμα και στην επικοινωνία του με άλλους ανθρώπους, κυρίως μέσω επιστολών.

B1) Οι λέξεις σαν ύλη με εκρηκτικές συμπυκνωμένες αντίδρομες δυνάμεις: Σε αρκετά σημεία, ο Καζαντζάκης υπογραμμίζει τη μεγάλη και εκρηκτική δύναμη των λέξεων και προτείνει έναν αντίστοιχο τρόπο προσέγγισής τους και από τον αναγνώστη και από τον λογοτέχνη. Συγκεκριμένα, προτού εξηγήσει στον Πρεβελάκη τα συμπεράσματά του από τα ταξίδια του στη Ρωσία (Γράμμα 92, 28-8-1929), τονίζει πως είναι αναγκασμένος να διατυπώσει την κίνηση με λόγια (δηλαδή με ακινησία) και για αυτό τον συμβουλεύει: «Ν' αντικρίσεις τις λέξεις που μεταχειρίζομαι σαν «ύλη» - σκληρότατο ξερό κουκούτσι, μα που περικλείει εκρηκτικές δυνάμεις. Κάθε λέξη, για να βρεις τι θέλω να πω, πρέπει να την κάνεις να εκρήγνυται μέσα σου και να λευτερώνει έτσι την ψυχή που φυλακίζει». Ως παράδειγμα, αναφέρει την ιστορία του ραβίνου Νάχμαν, ο οποίος στη συναγωγή με κάθε λέξη που έλεγε έτρεμε, έλιωνε και νόμιζε πως δεν θα βγει ζωντανός από την προσευχή και εύχεται «να μπορούσε κανείς έτσι να διαβάξει ένα τραγούδι, να μιλάει στη γυναίκα του ή να διαβάξει το γράμμα ενούς του φίλου!»¹⁸⁴. Στην εισαγωγή στο *Ταξιδεύοντας Ρουσία*, αφού χρησιμοποιεί - απευθυνόμενος προς τον αναγνώστη του- σχεδόν τα ίδια παραπάνω λόγια που έγραψε

¹⁸¹Βλ. Καζαντζάκης, 1985, 96· Χαραλαμπίδης, 1998, 36.

¹⁸²Βλ. Χαραλαμπίδης, 1998, 36.

¹⁸³Βλ. Μητσοτάκης, 1971, 81· Mandilaras, 1972α, 122· Μανδηλαράς, 1987, 16.

¹⁸⁴Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 151· Mandilaras, 1972α, 116· Μανδηλαράς, 1987, 10.

προς τον Πρεβελάκη, προσθέτει: «Αλλιώς, συνεννόηση δεν υπάρχει. Σύντριψε τη λέξη, λευτέρωσε τη μέσα της συμπυκνωμένη δύναμη και τότε θα νιώσεις και συ, αναγνώστη, τούτο», δηλαδή την ανώτατη συγκίνηση που του έδωσε η Ρωσία¹⁸⁵. Ανάλογα λόγια χρησιμοποιεί στο *Ταξιδεύοντας Αγγλία* και σε μια άλλη ιστορία με πρωταγωνιστή έναν ραβίνο, στην οποία ο ραβίνος αυτός συμβούλευε τον μαθητή του, όταν προφέρει μια λέξη, να “μπαίνει” μέσα της με όλα του τα μέλη, διότι «όποιος θεωρεί τον εαυτό του ανώτερο από τη λέξη είναι ανάξιος να μιλάει κανείς μαζί του». Έπειτα, αφού εξομολογείται τη θετική του άποψη για τη λέξη («Ένιωθα πάντα τη λέξη συμπυκνωμένη δύναμη, όπως λένε σήμερα οι σοφοί πως είναι η ύλη: όχι μάζα νεκρή, παρά τεράστιες αντίδρομες δυνάμεις που μένουν φυλακισμένες στην ύλη κι είναι τόσο ισορροπημένες που φαίνονται ν’ ακινητούν. Τέτοιες κι λέξεις.»), προσδιορίζει επιγραμματικά την αντίστοιχη “τέχνη” του αναγνώστη και του δημιουργού («Όποιος διαβάσει ένα κείμενο, αν θέλει να το νιώσει, ένα και μόνο έχει να κάνει: να συντρίβει τη φλούδα, σκληρή ή μαλακιά, της κάθε λέξης και ν’ αφήνει το νόημά της να ξεσπάει μέσα στην καρδιά του. Όλη η τέχνη του δημιουργού είναι να στριγμώνει μαγικά μέσα στα γράμματα του αλφαβήτου ανθρώπινη ουσία· κι όλη η τέχνη του αναγνώστη είναι ν’ ανοίγει τις μαγικές αυτές παγίδες και να λευτερώνει το φλογερό ή γλυκότατο περιεχόμενό τους.»)¹⁸⁶. Στην *Αναφορά στον Γκρέκο*, αφού υπογραμμίζει τη βαριά και άχαρη μοίρα του συγγραφέα, διότι χρησιμοποιώντας λέξεις είναι αναγκασμένος να μετατρέπει τη μέσα του ορμή σε ακινησία, προσθέτει παρόμοια λόγια για τη λέξη («Η κάθε λέξη είναι σκληρότατο τσόφλι που κλείνει μέσα του μεγάλη εκρηχτική δύναμη· για να βρεις τι θέλει να πει πρέπει να την αφήνεις να σκάζει σαν οβίδα μέσα σου και να λευτερώνει έτσι την ψυχή που φυλακίζει.»), επαναλαμβάνει την ιστορία του ραβίνου που ανέφερε στο προαναφερθέν γράμμα του προς τον Πρεβελάκη και προσθέτει την ευχή του να μπορούσε κανείς αναγνώστης να διαβάσει έτσι ακόμα και την παρούσα αυτή *Αναφορά* του¹⁸⁷.

B2) Οι λέξεις ως κιβωτός διάσωσης της έκστασης: Στην *Ασκητική*, στην ενότητα «*Το όραμα*», σημειώνει πως οι λέξεις έχουν ως αποστολή τους να διασώσουν σαν “κιβωτός” και να συμπυκνώσουν με τον λόγο την εσωτερική «μικρή βουβή αστραπή» της ύλης όλης της Γης: «*Αχ! την αστραπή τούτη ν’ ατενίζουμε, να την κρατήσουμε μια στιγμή, να την οργανώσουμε σε ανθρώπινο λόγο! Τη στιγμιαία τούτη αιωνιότητα που τα κλείνει όλα, περασμένα και μελλούμενα, να τη στερεώσουμε, μα δίχως να χαθεί όλο το*

¹⁸⁵Βλ. Καζαντζάκης, 2010, 11· Παναγιωτάκης, 2001, 275.

¹⁸⁶Βλ. Καζαντζάκης, 2000, 99· Mandilaras, 1972α, 116-117· Μανδηλαράς, 1987, 10-11.

¹⁸⁷Βλ. Καζαντζάκης, 2007α, 90.

γιγάντιο ερωτικό στροβίλισμα σε λεχτική ακινησία! Σα μια κιβωτό η κάθε λέξη και χορεύουμε γύρα της με ανατριχίλα, νογώντας το Θεό σα φοβερό της περιεχόμενο.». Μολονότι θεωρεί πως ποτέ δεν θα γίνει εφικτή η στερέωση της βιωμένης έκστασης σε λόγο, προτρέπει στον συνεχή σχετικό αγώνα με διάφορα καλλιτεχνικά συγγραφικά μέσα: «Όμως μάχου ακατάπαντα να το στερεώσεις σε λόγο. Πολέμα με μύθους, με παρομοιώσεις, με αλληγορίες, με κοινές και σπάνιες λέξεις, με κραυγές και με ρίμες να του δώσεις σάρκα, να στερεώσει!»¹⁸⁸. Είναι ένα χωρίο πολύ αποκαλυπτικό για αυτό ακριβώς που προσπάθησε να κάνει ο Καζαντζάκης με όλο το λογοτεχνικό του έργο και ειδικά με τη γλώσσα που χρησιμοποίησε ως ένα τέτοιο μέσο. Στην *Αναφορά στον Γκρέκο*, ξαναγράφει για κάποιους τρόπους με τους οποίους προσπάθησε να εκφράσει και να διασώσει αυτήν τη «Μεγάλη Κραυγή» στο δημιουργικό “καράβι” της δημιουργίας του: «Μπήκαν όλες οι λέξεις, τα παραμύθια κι οι χωρατάδες που κάτεχα μέσα στο καράβι.» [...] «έστηνα, με όση πονηριά μπορούσα, παγίδες τις λέξεις, να πιάσω την άπιαστη που πήγαινε μπροστά μου, Κραυγή.»¹⁸⁹.

B3) Οι λέξεις ως η μόνη λύτρωση στη ζωή και στη μάχη με τον θάνατο: Μια άλλη αποστολή των λέξεων (πιο προσωπική) είναι η «σωτηριολογική» και λυτρωτική λειτουργία των λέξεων και της λογοτεχνικής συγγραφής στη ζωή του, στη “δονκιχωτική εκστρατεία” του ως δημιουργού και στην άνιση μάχη του να νικήσει τον θάνατο με αθάνατα έργα. Έτσι, η εικόνα ενός Δον Κιχώτη που πολεμάει με τις λέξεις και τα 24 γράμματα απαντά σε κάποιους στίχους (στ. 20-24, 141-143) από το κάντο του με τον τίτλο «Τερτσίνα»: «Στου λάβρου ηλιού την κυματούσα αντάρα / ίσκιος κι εγώ στο γίσκινο γιουρούσι, / κοντάρι ορθό, διπλό, κρατώ το λόγο, / το ανύπαρχτο, το ανέλπιδο να κρούσει!» [...] «Για πάρε ό,τι προουκιά στη γης σου ελάχα, / τα εικοσιτέσσερα άρματα του αγώνα, / κι αρχίνα δονκιχωτική εκστρατεία!»¹⁹⁰. Στο *Ταξιδεύοντας Ιταλία – Αίγυπτος – Σινά – Ιερουσαλήμ – Κύπρος – ο Μοριάς*, στο τέλος του προλόγου με τον τίτλο «Η τίγρη η συνταξιδιώτισσα», αφού πρώτα εκφράζει τη χαρά του να ζει και να βλέπει και να παίζει με τη μεγάλη “Τίγρη” και να μη φοβάται, συμπληρώνει: «Κι ένα πρωί να σηκώνεσαι να λες: Οι λέξεις! Οι λέξεις! Άλλη σωτηρία δεν υπάρχει! Δεν έχω στην εξουσία μου παρά 24 μολυβένια στρατιωτάκια, θα κηρύξω επιστράτευση, θα σηκώσω στρατό, θα νικήσω το θάνατο!»¹⁹¹. Το ίδιο μοτίβο επανέρχεται στην *Αναφορά στον*

¹⁸⁸Βλ. Καζαντζάκης, 1985, 61-62· Παναγιωτάκης, 2001, 263· Χάρης, 1997, 1527-1528· Οικονομίδου, 1985, 75.

¹⁸⁹Βλ. Καζαντζάκης, 2007α, 465, 474.

¹⁹⁰Βλ. Φράγκου-Κικίλια, 2007, 196, 199.

¹⁹¹Βλ. Καζαντζάκης, 2011, 12.

Γκρέκο, όπου, αφού αρχικά εξομολογείται την απελευθερωτική καταφυγή του στη μαγεία της τέχνης του λόγου («κάτεχα από χρόνια πως ένας μονάχα υπάρχει για μένα τρόπος να γλιτώσω από ένα μεγάλο πόνο ή από μια μεγάλη χαρά και να ξαναβρώ τη λευτεριά μου – να μαυλίσω τον πόνο αυτό ή τη χαρά με το μαγικό ξόρκι του λόγου» [...]) «το σουραύλι της τέχνης»), έπειτα, υπερτονίζει την πεποίθησή του πλέον πως οι λέξεις είναι η μόνη σωτηρία του απέναντι στον θάνατο: «Κι όμως, αλίμονο! τρόπος άλλος να μεταδώσουμε στους ανθρώπους το μόνο αθάνατο μέσα μας, το Αχ! ετούτο, δεν υπάρχει. Οι λέξεις! Οι λέξεις! Άλλη για μένα σωτηρία, αλίμονο, δεν υπάρχει. Δεν έχω στην εξουσία μου παρά είκοσι τέσσερα μολυβένια στρατιωτάκια, τα είκοσι τέσσερα γράμματα της αλφαβήτας, θα κηρύξω επιστράτευση, θα σηκώσω στρατό, θα παλέψω με το θάνατο.»¹⁹².

B4) Οι λέξεις πρέπει να έχουν ζωή και ουσία ανθρώπου και να τρέφονται σαν έμβρυα άξιων γιών: Η άποψη που είχε εκφράσει στο δοκίμιό του για τον Μπερζόν ότι πρέπει να φυσηξουμε πνεύμα ζωής στις λέξεις και να τις αισθανθούμε¹⁹³, αντανakλάται και σε δικά του έργα. Συγκεκριμένα, στο *Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*, το αφεντικό, όταν διαβάζει ξανά ποιήματα του Μαλλαρμέ, εκφράζει την άποψή του πως οι λέξεις πρέπει να έχουν ζωή και ουσία ανθρώπου, περιγράφοντας το ακριβώς αντίθετο για αυτά τα ποιήματα: «Όλα ετούτα μου φάνηκαν, για πρώτη φορά σήμερα, χωρίς αίμα, χωρίς μυρωδιά και ουσία ανθρώπου· γαλάζες, ξεβαμμένες, αδειανές λέξεις στον αέρα. Αποσταγμένο, πεντακάθαρο νερό, χωρίς μικρόβια και χωρίς θρεφτικές ουσίες, χωρίς ζωή.»¹⁹⁴. Στην *Αναφορά στον Γκρέκο* οι λέξεις παρουσιάζονται να θρέφουν κι αυτές το “έμβρυο” του σπόρου της λογοτεχνικής δημιουργίας και να δίνουν ζωή στον “άξιο γιο”, τον Λόγο που θα μείνει μετά τον θάνατο του δημιουργού: «Κίνησαν ευτύς γύρα από τον ξενομπάτη σπόρο να τρέχουν οι λέξεις, οι ρίμες, οι παρομοιώσεις, να τον κυκλώνουν και να τον θρέφουν σαν έμβρυο.» [...] «σαν να ‘μουν σαν τη γης γυναίκα κι έθρεφα το σπόρο το Λόγο και περίμενα. Αχ, να μπορούσα, συλλογίζουμουν, στο Λόγο αυτό να σαρκώσω όλες τις αγωνίες μου, όλες τις ελπίδες μου, κι όταν θ’ ανοίξω την πόρτα της γης να φύγω, ν’ αφήσω πίσω μου έναν τέτοιο γιο!»¹⁹⁵.

B5) Οι λέξεις ως βιωματικές και ως λέξεις-ταμπού: Στην *Αναφορά στον Γκρέκο*, ο Καζαντζάκης εξομολογείται την ιδιαίτερα «βιωματική σημασία» που έχουν για αυτόν κάποιες λέξεις, άλλοτε συνδεδεμένες συνειρμικά μεταξύ τους και άλλοτε μόνες τους,

¹⁹²Βλ. Καζαντζάκης, 2007α, 459, 477· Γιάνναρης, 2005, 80-81· Οικονομίδου, 1985, 102.

¹⁹³Βλ. Καζαντζάκης, 1958, 30· Στεφανάκης, 2007, 150· *Ημερολόγιο* 2007, 2006, 59.

¹⁹⁴Βλ. Καζαντζάκης, 1981, 145· Τσοπανάκης, 1977, 65, 66.

¹⁹⁵Βλ. Καζαντζάκης, 2007α, 455-456, 458.

άλλοτε «λέξεις-ταμπού» που του προκαλούσαν ταραχή, φόβο και φρίκη και άλλοτε λέξεις που του θύμιζαν την παιδική του ηλικία με τις κρητικές επαναστάσεις, με αποτέλεσμα ακόμα και μέχρι το τέλος της ζωής του να τον συνοδεύει αυτή η πρώιμη παιδική ευαισθησία που είχε απέναντι στις λέξεις αυτές. Παραδείγματα: οι λέξεις «μητέρα», «γαζί» και «καναρίνι» (τρεις λέξεις αχώριστα συνδεδεμένες μέσα του στις τρυφερές παιδικές αναμνήσεις του από τη μητέρα του), η λέξη «αμαρτία» (λέξη που τους έλεγε ο δάσκαλός τους, για να φοβίσει τα παιδιά, ώστε να μην τον ρωτάνε για τους ακατανόητους μύθους της Ιεράς Ιστορίας), μερικές εβραϊκές λέξεις της Παλαιάς Διαθήκης: «Αβραάμ» (τον ενοχλούσε ο ήχος της, νόμιζε πως τον κυνηγούσε να τον σφάξει, όπως είχε σφάξει τον γιο του, και ορκίστηκε να παραβεί όλες τις εντολές του, για να γλυτώσει από τον κόρφο του) «Αββακούμ» (του προξενούσε ταραχή, σαν σκοτεινός μπαμπούλας που τον παραμόνευε στην αυλή του σπιτιού του), «Γεχωβά» (του φάνταζε σαν μια σκάφη με καρφιά στην οποία ήθελαν να τον ρίξουν μέσα), «σφαγή» (του θύμιζε τις πολύ βίαιες σκληρές σφαγές Κρητικών από τους Τούρκους που έζησε ως παιδί στην τουρκοκρατούμενη Κρήτη), «ελευτερία», «Αι-Μηνάς», «Χριστός», «επανάσταση» (λέξεις που ένιωθε πως στάζουν πολύ αίμα και δάκρυ και πως πάνω τους είναι σταυρωμένος ο κρητικός λαός). Τέλος, εξομολογείται πως, όσο έγραφε την *Αναφορά στον Γκρέκο*, οι δύο λέξεις που του έρχονταν συνεχώς στο νου και που καθόρισαν τη ζωή του ήταν οι λέξεις «Θεός» και «ανήφορος» και ορίζει το περιεχόμενο που τους δίνει ο ίδιος¹⁹⁶.

Β6) Οι λέξεις ως πνοή, δύναμη και ερωτική πράξη: Στο πρώτο γαλλόγλωσσο μυθιστόρημά του, το *Toda-Raba (Τόντα-Ράμπα)*, ο συγγραφέας, αναφερόμενος στην τέχνη του και στην αποστολή της να συλλάβει με τον Λόγο «την αθάνατη ουσία» που ζει μέσα μας και που καταντά μαγεία, προσθέτει τα εξής για τον σχετικό ρόλο της λέξης: «Να γιατί η τέχνη είναι επιστήμη γιομάτη μυστήριο, σωστή ιερουργία. Η λέξη τραβά κι αιχμαλωτίζει την αόρατη πνοή, τη δύναμη να ενσωματωθεί και να φανερωθεί στον άνθρωπο. Πρόκειται για μια ερωτική, κατακτητική πράξη κατά την οποία ο Λόγος και το Ρήμα, όπως και ο Αδάμ, γνωρίζουν, κατακτούν και συνουσιάζονται με την ύλη.»¹⁹⁷. Επομένως, θεωρεί ότι η λέξη είναι το κατάλληλο μέσο της τέχνης, για να εκφραστούν τα μεγάλα νοήματα της ζωής, και ότι μάλιστα προσλαμβάνει μια ερωτική διάσταση στην κατακτητική επαφή της με την ύλη.

¹⁹⁶Βλ. Καζαντζάκης, 2007α, 39, 56-57, 90, 477-478· Mandilaras, 1972α, 117-118· Μανδηλαράς, 1987, 11-12.

¹⁹⁷Βλ. Καζαντζάκης, 1956, 101· Γιάνναρης, 2005, 79.

B7) Οι νέες λέξεις με λύγισμα των γλωσσικών νόμων: Κάποτε, ο Καζαντζάκης παρατηρεί με θαυμασμό “το άνθισμα” ή “το λύγισμα” ενός γλωσσικού νόμου και τις νέες λέξεις που αντίστοιχα δημιουργούνται. Στο *Ταξιδεύοντας Ιταλία – Αίγυπτος – Σινά – Ιερουσαλήμ – Κύπρος – ο Μοριάς*, σε μια συζήτηση στο χωριό Καβάσιλα της Πελοποννήσου με έναν χωριάτη, όταν ο τελευταίος τού λέει ότι το έκζεμα που είχε σε όλο του το σώμα δεν γιατρεύτηκε από γιατρούς, αλλά από καφετζούδες, που έχουν μέσα τους μιαν «τανάγρα», ο συγγραφέας αιφνιδιάζεται θετικά: «*Τινάχτηκα χαρούμενος. Να λοιπόν πώς δημιουργούνται οι λέξεις. Τη στιγμή τούτη ένας γλωσσολογικός νόμος ανθίζει και καρπίζει μπροστά μου. –Την τανάγρα!, είπα. Τι είναι αυτό; -Να, μια άλλη ψυχή που βλέπει! Ας σκιρτήσουν τα οστά του κ. Τανάγρα. Το επίθετό του έφτασε στο πιο ψηλό σημείο της δόξας: έγινε ουσιαστικό. Μια μικρή κουκλίστικη ψυχή, σαν ταναγραία κόρη, που κάθεται μέσα στις καφετζούδες, στα ζεστά μυστηριώδη στήθια τους, και βλέπει τα πάντα.*»¹⁹⁸. Στην Αναφορά στον Γκρέκο, στην εξιστόρηση ενός επεισοδίου από κάποια γιορτή της Ανάστασης στην Κρήτη, τονίζει και σχολιάζει εμφατικά ένα νέο ρηματικό τύπο που δημιουργήθηκε σε αυτή την περίπτωση από τον παπά του χωριού με “λύγισμα” και “σπάσιμο” των γλωσσικών νόμων: «*-Χριστός ανέστακας, μωρέ παιδιά! φώναξε. Η γνώριμη πολυτριμμένη λέξη: “ανέστη” του φάνηκε ξαφνικά μικρή, φτενή, μίζερη· δεν μπορούσε να χωρέσει τη Μεγάλη Αγγελία· πλάτυνε η λέξη, θέριψε στα χείλια του παπά. Λύγισαν οι γλωσσικοί νόμοι, έσπασαν ακολουθώντας τη φόρα της ψυχής, δημιουργήθηκαν νόμοι καινούριοι· και να, πρώτη φορά το πρωί εκείνο, ο γερο-Κρητικός, δημιουργώντας την καινούρια λέξη, ένιωθε πως αληθινά ανάσταινε, σε όλο του το μέγα μπόι, το Χριστό.*»¹⁹⁹.

B8) Οι λέξεις ως το πιο παντοδύναμο μέταλλο που δουλεύεται αδιάκοπα: Στο *Ταξιδεύοντας Αγγλία*, περιγράφοντας το Σέφιλντ, μετά τη συζήτησή του με έναν ποιητή, σκέφτεται ότι σε μια τέτοια ξακουστή πολιτεία του ατσαλιού ένας ποιητής πρέπει να υποφέρει πολύ από ασυνεννοησία και φτώχεια, ωστόσο, τονίζει ότι η λέξη την οποία “δουλεύει” ο ποιητής είναι πιο παντοδύναμο “ατσάλι” και από το ίδιο το ατσάλι και ότι αυτό πρέπει να το συνειδητοποιήσει εκείνος ο ποιητής: «*αν μπορεί με δικαιοσύνη να τοποθετεί τον εαυτό του που δουλεύει τη λέξη και τους άλλους που δουλεύουν το ατσάλι, θα συχωράει τα περγέλια τους και θα δέχεται με υπερηφάνεια τη φτώχεια του.*»

¹⁹⁸Βλ. Καζαντζάκης, 2011, 207-208.

¹⁹⁹Βλ. Καζαντζάκης, 2007α, 435-436· Ελευθεροτυπία, 2007, 25· Mandilaras, 1972α, 118-119· Μανδηλαράς, 1987, 12-13.

γιατί θα ξέρει πως δουλεύει αυτός πιο παντοδύναμο μέταλλο.»²⁰⁰. Εδώ περιγράφει και τον εαυτό του, αφού και αυτός ως ποιητής που “δούλευε” συνεχώς τη λέξη σαν σκληρό μέταλλο, μολονότι δεχόταν συχνά επιθέσεις και υπέφερε για πολλά χρόνια από φτώχεια, ένιωθε περήφανος για τη δουλειά του με τις λέξεις.

B9) Οι λέξεις και η γλώσσα ως βασική δουλειά της ποίησης: Στο *Ταξιδεύοντας Ιταλία – Αίγυπτος – Σινά – Ιερουσαλήμ – Κύπρος – ο Μοριάς*, μετά την αναφορά του σε ακρόαση δύο νέων στη Μεγαλόπολη που πήγαν να του πιάσουν κουβέντα σχετικά με την ποίηση που θαύμαζαν (του Καρυωτάκη και του Καβάφη, αντίστοιχα), αφού γράφει ότι, ευτυχώς, τυχαία, γλύτωσε από το να τους απαντήσει, σημειώνει επιγραμματικά την άποψή του για την τέχνη, την ποίηση και τη γλώσσα («Δεν υπάρχει πιο μάταιο κι οχληρό από τις αισθητικές θεωρίες. Η τέχνη είναι τεχνική, η ποίηση είναι αδιάκοπο δούλεμα της γλώσσας, του στίχου, του ρυθμού. Είναι καθημερινή, σκληρή, χωρίς ρομαντική έξαρση πράξη.») και προσθέτει ότι είναι φυσικές αυτές οι συζητήσεις για αυτούς τους νέους εκεί, αλλά όχι πια για τον ίδιο, ο οποίος ρίχνεται στο καθημερινό “ηδονικό” μαρτύριο της δουλειάς²⁰¹. Άρα, η γλώσσα για αυτόν είναι ένα από τα τρία στοιχεία που πρέπει να δουλεύονται αδιάκοπα στην ποίηση και αυτή η δουλειά του ποιητή είναι πάνω από όλες τις αισθητικές θεωρίες.

B10) Οι λέξεις του συγγραφέα ως εξομολόγηση της ψυχής του: Σε άρθρο του για τον Φλωμπέρ (*Εφημερίδα «Νέα Ελλάς», 11 Σεπτεμβρίου 1913, σ. 3*), ο Καζαντζάκης εκφράζει τη διαφωνία του με την άποψη του Φλωμπέρ ότι ο άνθρωπος δεν είναι τίποτα, ενώ το έργο είναι το παν, και με την αντίστοιχη τάση του να αποφεύγει ήρωες που εκφράζουν την ψυχή του και τους προβληματισμούς του και υποστηρίζει πως σε αυτό έγκειται η βασική πλάνη της ζωής του Φλωμπέρ. Έπειτα, αντιτείνει επιγραμματικά τη δική του άποψη για την οργανική ενότητα έργου και καλλιτέχνη, λέξης και έννοιας και σώματος και ψυχής: «Όπως η λέξη είναι αχώριστη από την έννοια, όπως το σώμα είναι αχώριστο από την ψυχή, έτσι και το έργο είναι αχώριστο από τον καλλιτέχνη. Με τις εικόνες, με τις λέξεις, με τα χρώματα, με τα επίθετα που διαλέγει, με το ρυθμό που ομιλεί, ο συγγραφέας, θέλει δεν θέλει, εξομολογείται την ίδια του την ψυχή.»²⁰². Επομένως, ήδη για τον τριαντάχρονο τότε Καζαντζάκη, λέξη και έννοια είναι αλληλένδετες και οι λέξεις και τα επίθετα που επιλέγει ο συγγραφέας είναι οργανικά συνυφασμένα με την ψυχή του και για αυτό συνιστούν μια πολύ προσωπική εξομολόγηση του δημιουργού.

²⁰⁰Βλ. Καζαντζάκης, 2000, 113.

²⁰¹Βλ. Καζαντζάκης, 2011, 254-255.

²⁰²Βλ. Καζαντζάκης, 1983, 254· Φαρίνου-Μαλαματάρη, 2010, 324 (Σημείωση 45).

3.1.2. Το ελληνικό γλωσσικό ζήτημα (καθαρεύουσα και δημοτική)

Στη βιβλιογραφία υπάρχουν 11 μαρτυρίες (1906-1957) του Καζαντζάκη σχετικά με το πώς έβλεπε ο ίδιος το γλωσσικό ζήτημα της Ελλάδας και ειδικότερα φαίνεται ξεκάθαρα η σταθερή άποψή του για την καθαρεύουσα και τη δημοτική και καταδεικνύεται η σχετική μεταγλωσσική του θέση και η συνεπής στάση του σε αυτό το σοβαρό και πολυδιάστατο πρόβλημα της εποχής του, που επηρέασε καθοριστικά και το έργο του και τη γλώσσα του. Οι απόψεις του αυτές μάς ενδιαφέρουν εδώ, διότι οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του αποτελούν, εν μέρει, αποτέλεσμα του ώριμου και επιτυχούς δημοτικισμού του, όπως θα δούμε στο 4^ο κεφάλαιο. Συγκεκριμένα, διαθέτουμε τα εξής 11 τεκμήρια:

Α) 1906: Γράμμα προς Εμμανουήλ Τσιριντάνη: Ένα χρόνο μετά το ξεκίνημα της συγγραφικής του καριέρας (1905) με τέσσερις μεταφράσεις, δύο πεζά ποιήματα, το πρώτο του μυθιστόρημα και ένα δοκίμιο²⁰³, στο γράμμα προς αυτόν τον φίλο και συμμαθητή του από το Ρέθυμνο και τότε δικηγόρο²⁰⁴, του γράφει πως αποδέχεται πολύ ευχαρίστως την πρότασή του να “μονομαχήσουν” για το γλωσσικό ζήτημα, αλλά θέτει ως προϋπόθεση να διαβάσει πρώτα αυτός τα *Είδωλα* του Ροΐδη και *Το γλωσσικόν ζήτημα* του Φωτιάδη και ίσως δύο τρία ακόμα έργα αν δεν πειστεί με αυτά, τα οποία όμως θεωρεί πως αρκούν. Έπειτα, προσθέτει μια αναγκαία διάκριση με βάση την πραγματικότητα και όχι τις λέξεις: «*Προ παντός όμως, εκ των προτέρων, μη ξεχνάς ότι υποστηρίζονται τρεις γλώσσες κυρίως: α) η καθαρεύουσα, β) η δημοτική, γ) η ψυχαρική. Και η α' και η γ' είναι εξ ίσου φρικώδεις. Τη β' λατρεύω και υποστηρίζω*». Είναι φανερό εδώ η επαρκής ενημέρωση του Καζαντζάκη για τα καλύτερα βιβλία της εποχής εκείνης για το γλωσσικό ζήτημα, η απότομη διάκριση που κάνει ουσιαστικά μεταξύ τριών “γλωσσών” και όχι μεταξύ τριών μορφών της ίδιας γλώσσας, η πρώιμη και τολμηρή αρνητική του άποψη για την καθαρεύουσα, αλλά –περιέργως- και για τη γλώσσα του ηγέτη του δημοτικισμού Ψυχάρη, δηλαδή η άρνηση αμφοτέρων των γλωσσικών ακροτήτων, η ήδη νεανική του λατρεία για τη δημοτική γλώσσα, η εφαρμογή της ξεκάθαρης και πρακτικής νομικής σκέψης του νεαρού τότε νομικού Καζαντζάκη²⁰⁵ στο γλωσσικό ζήτημα, με την αναφορά του στην εφαρμογή του αποφθέγματος ενός

²⁰³Βλ. Χρυσογέλου-Κατσή, 2011, 340, 341, 342, 353 (Σημείωση 12), 355 (Σημείωση 21).

²⁰⁴Βλ. Αποσκίτου-Αλεξίου, 1978, 133, 134· Ξυριτάκης, 1997, 6· Bien, 2008, 144· Χρυσογέλου-Κατσή, 2011, 342, 355 (Σημείωση 18).

²⁰⁵Για τον νομικό Καζαντζάκη, βλ. Ξυριτάκης, 1997, 9-48· Παπαθανασόπουλος, 2000, 9-31.

καθηγητή του στο Διοικητικό Δίκαιο για τη διαφορά της διαμάχης που περιστρέφεται γύρω από τις λέξεις με αυτήν που περιστρέφεται γύρω από τα πράγματα και, γενικά, η ώριμη σκέψη του για το δύσκολο γλωσσικό ζήτημα.

Β) 1907: Το πρώτο δημοτικιστικό μανιφέστο του²⁰⁶: Με την πρόφαση της βιβλιοκρισίας σε ένα νέο βιβλίο του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, επιχειρηματολογώντας πάνω στο πρόβλημα αν οι αποκαλούμενες ξένες λέξεις έπρεπε να εξοριστούν από την Ελληνική, ρωτάει αρκετά λογικά: *«Πώς μπορούμε να ξέρουμε ποιες λέξεις είναι “ξένες” και ποιες δεν είναι;»* και μετά απαντάει ορθολογικά: *«“Ελληνικές” λέξεις είναι αυτές που ζουν στα χείλη του ελληνικού λαού. Με βάση αυτόν τον ορισμό, ζωντανές λέξεις ξενικής προέλευσης είναι ολοφάνερα ελληνικές, ενώ άμεμπτα ελληνικές λέξεις που έχουν βγει εκτός χρήσης είναι ξένες.»*. Ακολούθως, αντικρούει το επιχείρημα ότι οι Γερμανοί “καθάρισαν” τη γλώσσα τους από ξένες λέξεις και επομένως και οι Έλληνες οφείλουν να κάνουν το ίδιο, επισημαίνοντας τη μη αναλογία των δύο περιπτώσεων, παροτρύνει τον ελληνικό λαό να σπάσει τις αλυσίδες της παράδοσης, να αποδεχτεί τη σύγχρονη ομιλούμενη γλώσσα και να πάψει να είναι τόσο σοβινιστής όσον αφορά τη γλώσσα και αναρωτιέται: αφού τα αγγλικά, τα γαλλικά και τα ισπανικά είναι γεμάτα δάνειες λέξεις, γιατί να μην είναι και τα ελληνικά; Σίγουρα, η άποψη αυτή ήταν πολύ τολμηρή και αρκετά επαναστατική για εκείνη την εποχή του γλωσσικού εθνικισμού στην Ελλάδα.

Γ) 1908: Γράμμα από το Ηράκλειο προς τον Κωστή Παλαμά (12-9-1908²⁰⁷): Εξομολογείται πως νιώθει αβάσταχτο βάρος για το γλωσσικό ζήτημα, αναφέρει πως στο Παρίσι πήγε και άκουσε τον Ψυχάρη και πως θα ξαναπάει και εξηγεί τις σχετικές προσπάθειές του στην Κρήτη για την ίδρυση ενός συλλόγου δημοτικιστών της Κρήτης, τη διοργάνωση ενός Συνεδρίου τους στο Αρκάδι και περαιτέρω ενέργειες, για να έρθει το γλωσσικό ζήτημα στην Κρητική Βουλή *«και ν’ αρχίσει η εκπαιδευτική μας αναγέννηση από την Κρήτη πρώτα»*. Έπειτα, γράφει ότι ζήτησε τη γνώμη του Ψυχάρη για το συνέδριο αυτό και ζητάει και τη γνώμη του Παλαμά, προτείνοντας να γίνει το γρηγορότερο ένα αναγκαίο πανελλήνιο συνέδριο των δημοτικιστών, ενάντια στο *«καθαρευουσιάνικο μαράζι»*. Αφού τον ονομάζει τιμητικά «Πρωτομάστορα», επιχειρηματολογεί υπέρ των πολλών και πρακτικών θετικών αποτελεσμάτων ενός τέτοιου πανελλήνιου συνεδρίου, τονίζει –διεισδυτικά– την άποψή του για την ευρύτερη διάσταση του γλωσσικού ζητήματος (*«το γλωσσικό ζήτημα δεν είναι μόνο γλωσσικό μα*

²⁰⁶Βλ. Bien, 1972, 46, 152-153.

²⁰⁷Βλ. Κασίνη, 1983, 1299-1301.

και κοινωνικό και φιλοδοξεί να γίνει και πολιτικό»)²⁰⁸ και τον στόχο της ευρύτερης επιρροής των δημοτικιστών στην κοινωνία, προτείνει τη σύσταση τοπικών συλλόγων για διαφώτιση του λαού και τον παρακαλεί ως «τον μεγαλύτερο ποιητή τους» να ενεργήσει πρώτος, να εμπνεύσει τους νέους και να τους οδηγήσει στη νίκη. Υπογραμμίζουμε την πρώιμα σφαιρική και οξυδερκή “ματιά” του νεαρού διανοούμενου πάνω στο γλωσσικό ζήτημα, τον νεανικό του ενθουσιασμό, την πρώτη ακτιβιστική του δράση στην Κρήτη και τις ουσιαστικές πρακτικές προτάσεις του υπέρ της πανελλήνιας προώθησης του δημοτικισμού.

Δ) 1909: Το περίφημο μακροσκελές δημοτικιστικό μανιφέστο του: Το έγραψε ως Πρόεδρος του Συλλόγου Δημοτικιστών Ηρακλείου Κρήτης “Ο Σολωμός”, με τον τίτλο «Ιστορία του Γλωσσικού Ζητήματος» και πρωτοδημοσιεύτηκε στον «Νουμά» στις 7-6-1909²⁰⁹, αρχικά ανώνυμα και, όταν το ύμνησε ο Παλαμάς²¹⁰, με το όνομα του συγγραφέα, που αποκαλύφθηκε σε γράμμα του προς τον Παλαμά (10-6-1909) με το οποίο τον ευχαρίστησε²¹¹. Το μανιφέστο²¹² μοιάζει με «δικανικό λόγο» – απολογία και υπεράσπιση της δημοτικής γλώσσας και η βασική του θέση είναι ότι, όπως σε όλα τα έθνη του κόσμου, έτσι και στην Ελλάδα, η γλώσσα που γράφουμε πρέπει να στηριχτεί πάνω στη γλώσσα που μιλάμε. Ξεκινώντας, αναφέρεται στο θέμα του και στη σημασία του, στον βασικό στόχο του Συλλόγου τους για τη συνειδητοποίηση από τους πολλούς της ανάγκης ταύτισης της γραπτής και της προφορικής γλώσσας, στις άδικες επιθέσεις που δέχτηκαν, στην κρισιμότητα του γλωσσικού ζητήματος, στη στάση του Συλλόγου και στη δομή του λόγου του. Ακολούθως, περιγράφει πώς γεννήθηκε η καθαρεύουσα και η διγλωσσία στα ελληνικά σχολεία, εξαιτίας της περιφρόνησης των «Δασκάλων» προς την ομιλούμενη μητρική γλώσσα, που τη θεωρούν παραμορφωμένη και χυδαία, και εξαιτίας της τερατώδους αντίληψής τους, παραγνωρίζοντας τον φυσικό νόμο της εξέλιξης της γλώσσας, ότι πρέπει να επιστρέψουμε στην όμορφη γλώσσα των αρχαίων

²⁰⁸Για την ευρύτερη κοινωνικοπολιτική και ιδεολογική διάσταση που ενυπήρχε στο ελληνικό γλωσσικό ζήτημα, την οποία είχε αντιληφθεί νωρίς ο Καζαντζάκης τουλάχιστον από το 1908, όμως πολλοί δημοτικιστές και τότε αλλά και μεταγενέστερα τη φοβήθηκαν και την αρνήθηκαν, ενεργώντας έτσι ουσιαστικά εις βάρος του αγώνα του δημοτικισμού, βλ. Φραγκουδάκη, 2001.

²⁰⁹Μεταγενέστερες δημοσιεύσεις αυτού του μανιφέστου είναι οι εξής: Αλεξίου & Στεφανάκης, 1977, 122-140· Αλεξίου & Στεφανάκης, 1983, 83-105· Στεφανάκης, 2007, 324-353.

²¹⁰Για τη στάση του Παλαμά απέναντι στο μανιφέστο αυτό του Καζαντζάκη και για τον χαιρετισμό του προς τους «αντάρτες» νέους της Κρήτης, βλ. Κασίνης, 1983, 1301-1302.

²¹¹Βλ. Αλεξίου & Στεφανάκης, 1977, 122 (Σημείωση)· Αλεξίου & Στεφανάκης, 1983, 105 (Σημείωση)· Στεφανάκης, 2007, 324 (Σημείωση)· Κασίνης, 1983, 1302.

²¹²Για μια διεισδυτική (και θετική αλλά και αρνητική) κριτική αυτού του μανιφέστου, βλ. Bien, 1972, 162-163. Για τα κύρια σημεία αυτού του μανιφέστου, όπως τα παρουσιάζει ο Bien, βλ. Bien, 1972, 163-166. Για ένα παρόμοιο νεότερο σχόλιο του Bien για τη στάση του Καζαντζάκη τότε, βλ. Bien, 2017, 28.

Ελλήνων. Μετά, εξηγεί γενικά τα γελοία και παρανοϊκά αποτελέσματα της επιβαλλόμενης διγλωσσίας, με τα κωμικά και τεχνητά μίγματα αρχαίας και νέας γλώσσας, με τις «χιλιάδες γλώσσες» καθαρεύουσας²¹³ και με την απαράδεκτη διάκριση που κάνουν οι καθαρευουσιάνοι ανάμεσα στη γλώσσα του αμόρφωτου λαού και στη γλώσσα των μορφωμένων, κάτι που δεν συμβαίνει σε άλλα έθνη. Έπειτα, εξειδικεύει τα καταστρεπτικά και ολέθρια αποτελέσματα της καθαρεύουσας (εκπαιδευτικά, κοινωνικά, εθνικά), τα συνοψίζει, εξηγεί τους λόγους για τους οποίους πρέπει να δοθεί λύση στο γλωσσικό ζήτημα, υπογραμμίζει την ευρύτητα του γλωσσικού ζητήματος (*«Πρέπει να φωτιστεί ο λαός, όσο το δυνατόν πιο γρήγορα, να μάθει, επί τέλους, ότι το γλωσσικό ζήτημα δεν είναι ούτε φιλολογικό, ούτε επιστημονικό ζήτημα. Είναι ζήτημα εθνικό.»*²¹⁴) και υποστηρίζει ότι λύση δεν είναι μόνο οι μεταρρυθμίσεις, αλλά η μόρφωση του νου και της καρδιάς των ανθρώπων με το μόνο ικανό μέσο, τη *«γλώσσα της Μητέρας που είναι μέσα στο αίμα μας και στην ψυχή μας και που μόνη μπορεί να μας συγκινήσει και να ξυπνήσει μέσα μας τις μεγάλες ορμές της φυλής μας.»*²¹⁵. Παρακάτω, ανασκευάζει με βάσιμα αντεπιχειρήματα ορισμένα αβάσιμα επιχειρήματα των καθαρευουσιάνων, προσπαθώντας να διαλύσει ορισμένες παρεξηγήσεις κατά των δημοτικιστών, όπως το επιχείρημα ότι δεν υπάρχει πανελλήνια γλώσσα ως μέσο συνεννόησης όλων των Ελλήνων και την κατηγορία πως η δημοτική γλώσσα είναι χυδαία γλώσσα. Αντιτείνει πως υπάρχει μία δημοτική γλώσσα με λίγες διαφορές στις διαλέκτους της και πως *«καμιά γλώσσα και καμιά λέξη δεν είναι χυδαία. Χυδαία μόνο ή ευγενικά είναι τα πράγματα που κάθε λέξη εκφράζει. Η λέξη είναι σαν τον καθρέφτη.»*²¹⁶. Τονίζει ότι τα ίδια στενοκέφαλα και απαράλλαχτα ανόητα επιχειρήματα επικαλούνταν και σε άλλες χώρες πριν από αιώνες (π.χ. στην Ιταλία πριν τον Δάντη, στη Γερμανία πριν τον Λούθηρο και στη Ρωσία πριν τον Λομονόσωφ²¹⁷) και σημειώνει ότι στην Ελλάδα έχουμε τα ανώτερα δημοτικά μας τραγούδια, ότι κάποτε απαγορευόταν η χρήση της γλώσσας του λαού στη λογοτεχνία, αλλά τώρα κυριαρχεί στη λογοτεχνία και ότι, όταν οι καθαρευουσιάνοι φωνάζουν πως είναι αδύνατο η χυδαία γλώσσα του λαού να εκφράσει μεγάλα επιστημονικά διανοήματα, *«έρχεται πάντα κάποιος*

²¹³ Αυτό επισημαίνεται και από τον Bien (1972) όταν παρουσιάζει τους «Αττικιστές» κατά την εξιστόρηση της κατάστασης του γλωσσικού ζητήματος πριν από τη λογοτεχνική εμφάνιση του Καζαντζάκη. Βλ. Bien, 1972, 64-65.

²¹⁴ Βλ. Αλεξίου & Στεφανάκης, 1977, 133.

²¹⁵ Βλ. Αλεξίου & Στεφανάκης, 1977, 133.

²¹⁶ Βλ. Αλεξίου & Στεφανάκης, 1977, 135.

²¹⁷ Αυτή τη βασική θέση υποστηρίζει σε πολλά κείμενά του για ανάλογα γλωσσικά ζητήματα και σε άλλους λαούς και για κάποιους πρωτοπόρους ξένους δημοτικιστές λογοτέχνες και γενικά συγγραφείς 7 χωρών (Ιταλίας, Ισπανίας, Γερμανίας, Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας, Κίνας).

γλωσσοπλάστης και με τα χέρια του η γλώσσα ποτίζεται, φουντώνει, ανθίζει και καρποφορεί, γιατί 'ναι ζωντανή κι, όπως κάθε ζωντανός οργανισμός, έτσι κι αυτή μπορεί ν' απορρουφήσει λέξεις αρχαίας ή ξένης γλώσσας και να τις αφομοιώσει και να τις κάμει δικές της.»²¹⁸. Επιπλέον, πιστεύει πως όταν καλλιεργηθεί η δημοτική γλώσσα δεν θα φαίνεται ούτε φτωχή ούτε χυδαία, επισημαίνει την αναγκαιότητα Συλλόγων υποστήριξης της δημοτικής για τη μεταβολή του γλωσσικού ζητήματος και σε κοινωνικό και σε πολιτικό ζήτημα, μέχρι να λυθεί, και την ανάγκη συλλογικής κινητοποίησης, ώστε να μην αφεθεί το ζήτημα στα χέρια των συντηρητικών «Δασκάλων». Ακόμα, στην κατηγορία των καθαρευουσιάνων εναντίον των δημοτικιστών για περιφρόνηση των προγόνων, απαντάει πως, ενώ οι πρώτοι, εξαίροντας τα τέλεια έργα των προγόνων, θεωρούν τα σημερινά έργα χυδαία, βάρβαρα και απορριπτέα και εισηγούνται την αντιγραφή των προγόνων, αντιθέτως, οι δεύτεροι, αποδεχόμενοι τη μεγάλη αξία των προγόνων, θεωρούν πως οι Νεοέλληνες έχουμε διπλό καθήκον να φανούμε αντάξιοι, χωρίς αντιγραφή και μίμησή τους, κάτι που είναι αδύνατο, λόγω του φυσικού νόμου της εξέλιξης, και λάθος, λόγω της φιλότιμης ανάγκης να κάνουμε κι εμείς κάτι δικό μας συνεχίζοντας το έργο τους. Επιπλέον, την κατηγορία των «Δασκάλων» εναντίον των δημοτικιστών για οπισθοδρόμηση την αντιστρέφει, γράφοντας ότι οι δημοτικιστές δέχονται την τελευταία εξέλιξη της γλώσσας μας στην πιο νέα μορφή της, σε αντίθεση με τους καθαρευουσιάνους, οι οποίοι παίρνουν τύπους παμπάλαιους και λέξεις που ζήσανε πριν από χίλια και δύο χιλιάδες χρόνια και θέλουν να μας γυρίσουν πίσω στη γλώσσα του Πλάτωνα ή του Ξενοφώντα. Συνεχίζει με την αντίκρουση κάποιων αστήρικτων παρεξηγήσεων και συκοφαντιών που έχουν μεταδοθεί στον λαό για τους δημοτικιστές, προβλέπει ότι κάποτε θα φαίνεται ανεξήγητο το ότι πήρε τόσο καιρό η συνεννόηση λαού και δημοτικιστών και αντιπαραβάλλει την παράδοξα θετική στάση του λαού προς τους «Δασκάλους», οι οποίοι υποτιμούν και αυτόν και τη γλώσσα του, με την απίστευτα αρνητική στάση του λαού προς τους δημοτικιστές, οι οποίοι τιμούν και αυτόν και τη γλώσσα του. Στο τέλος, εκφράζει την πίστη του πως η αλήθεια στο τέλος θα επικρατήσει, επαινεί την ιδιαίτερη πατρίδα του την Κρήτη, θεωρεί φυσική την ύπαρξη αρχικών αντιδράσεων στις πρωτοποριακές σωστές ιδέες, διατυπώνει την ικανοποίηση της συνείδησης των δημοτικιστών επειδή επιτέλεσαν το χρέος τους, δείχνει ακόμα και

²¹⁸Βλ. Αλεξίου & Στεφανάκης, 1977, 136. Αξιοσημείωτες είναι εδώ οι απόψεις του τόσο για τον σχετικό ρόλο του γλωσσοπλάστη στο ζωντάνεμα της γλώσσας όσο και για τη δυνατότητα της δημοτικής γλώσσας να αφομοιώνει λέξεις και με εσωτερικό και με εξωτερικό γλωσσικό δανεισμό.

συγκατάβαση προς τους «Δασκάλους», τονίζοντας πάλι πως χρειάζεται ενότητα, επειδή το γλωσσικό ζήτημα δεν είναι φιλολογικό και επιστημονικό, αλλά εθνικό ζήτημα, και κλείνει υπογραμμίζοντας το δίκιο των δημοτικιστών και την ορθή κρίση του λαού.

Ε) 1909: Γράμμα προς τον Κωστή Παλαμά: (δημοσίευση στον «Νουμά») Ως Πρόεδρος του Συλλόγου «Σολωμός», τον ευχαριστεί για τα καλά του λόγια για τους νέους δημοτικιστές της Κρήτης, εκφράζει τη μεγάλη χαρά τους για τον χαιρετισμό του ποιητή, τον διαβεβαιώνει για *«την ανυπότακτη και στοχαστική συνάμα ορμή»* που νιώθουν όλοι τους *«για τον ιερό Αγώνα του δασκαλικού ξεσκλαβωμού»*, τονίζει πως οι επιθέσεις που δέχτηκαν από όλους τους *«ανίδεους»* και τους *«τιποτένιους»* μεγάλωσαν την αγωνιστική ορμή τους και ότι τα λόγια του Παλαμά ήρθαν στους κρητικούς αγωνιστές της δημοτικής σαν τα λόγια του ποιητή Τυρταίου προς πολεμιστές²¹⁹. Είναι πρόδηλος ο φλογερός ενθουσιασμός, το αγωνιστικό πάθος και ο ιδεαλιστικός ρομαντισμός που ένιωθαν οι νεαροί Κρητικοί επαναστάτες που αγωνίζονταν τότε και για την εθνική και για τη γλωσσική ελευθερία του τόπου τους.

ΣΤ) 1914: Ένα σύντομο κείμενο για το γλωσσικό ζήτημα: (δημοσίευση στον 4^ο τόμο του Δελτίου του Εκπαιδευτικού Ομίλου, 67^ο από τα 104 κείμενα²²⁰) Αποτελείται από κάποια μικρά και μη συνεχή αποσπάσματα από το προαναφερθέν μανιφέστο του 1909. Περιέχει τις απόψεις του για την ανικανότητα της καθαρεύουσας να εξωτερικεύσει τον κόσμο των αισθημάτων και να συγκινήσει όλο το Έθνος, για τη μη σημασία των μεταρρυθμίσεων και των εκσυγχρονισμών αν δεν αλλάξουν οι άνθρωποι, αν δεν μορφωθεί η καρδιά και ο νους τους με μέσο τη μητρική γλώσσα, και για τη διαφορετική στάση των καθαρευουσιάνων και των δημοτικιστών απέναντι στους προγόνους.

Ζ) 1935: Σπάνια και αθησαύριστη για πολλά χρόνια συνέντευξη στον Άριστο Καμπάνη: (πρώτη δημοσίευση, εφημερίδα «Νέος Κόσμος», 28-1-1935)²²¹ Αρχικά, αναφέρει ένα παράπονό του για παλιούς δημοτικιστές συναγωνιστές του: *«ενώ τόσα χρόνια αγωνιστήκαμε για την επικράτηση της γλώσσας του λαού, δεν υπάρχει σήμερα κανένας που να την γράφει και να κυριολεκτεί. Η γλώσσα που μεταχειρίζονται στα λογοτεχνήματά τους οι συνάδελφοί μου είναι ένα νόθο κατασκεύασμα. Πώς θέλετε να υπάρξει λογοτεχνία σ' έναν τόπο που δεν ξεύρει τη γλώσσα του;»*. Έπειτα, ενώ συμφωνεί

²¹⁹Βλ. Κασίνης, 1983, 1302· Αλεξίου & Στεφανάκης, 1977, 146· Παπαμαστοράκης, 2008, 61.

²²⁰Βλ. Απολογία της Δημοτικής, 1914, 148-149· Διαβάζω, 1988, 36· Χαριτίδου, 2008, 66.

²²¹Βλ. Διαβάζω, 1988, 37-38.

πως το πνευματικό κίνημα του δημοτικισμού πέτυχε όντως την αλλαγή της νοοτροπίας και της σκέψης του ελληνικού λαού, διαφωνεί με την άποψη πως έτσι «δεν έχει σημασία αν [κάποιοι] νερώνουν το κρασί του δημοτικισμού τους» και τονίζει την υποχρέωση που θεωρεί ότι έχουν οι συγγραφείς προς τους μεγάλους πρωτεργάτες του δημοτικισμού να γράφουν τη δημοτική γλώσσα: «Πρώτα απ' όλα, αφού ο Ψυχάρης, ο Πάλλης, ο Νουμάς, ο Δημοτικισμός, για να μιλήσουμε απρόσωπα, ήρθε να επιβάλει τη ζωντανή γλώσσα του λαού και δικαιώθηκε στους αγώνες του, έχουμε την υποχρέωση, όσοι δε θέλουμε να λεγόμαστε καθαρευουσιάνοι, να γράφουμε τη γλώσσα τούτη.». Επίσης, υποστηρίζει την ανάγκη σύμπτωσης της γραπτής δημοτικής γλώσσας των συγγραφέων και των αναγνωστών, με πλήρη χρήση αυτής της γλώσσας από τους πρώτους και με σταδιακή εκμάθησή της από τους δεύτερους, παρά τις άγνωστες λέξεις που θα έχουν αρχικά και που θα τις μάθουν στη συνέχεια, και αφήνει υπονοούμενα πως άλλοι παράγοντες -και όχι οι αναγνώστες- φταίνε για την άγνοια της δημοτικής γλώσσας. Ακολούθως, λέει ότι η χρήση λέξεων της καθαρεύουσας σε ένα δημοτικό κείμενο δεν νοείται ούτε καν ως υφολογική επιλογή και αμφισβητεί τη σημασία που δίνεται στην έννοια της «εποχής», υπογραμμίζοντας πως κάθε εποχή περιλαμβάνει πολλά και αντιφατικά γνωρίσματα τα οποία συνυπάρχουν σε αυτήν και ότι και τότε ακόμα αρκετοί σκέφτονται σαν τους ανθρώπους του 19^{ου} αιώνα. Σίγουρα, πρόκειται για ένα χρήσιμο ντοκουμέντο για να καταλάβουμε τον –ανένδοτο ακόμα, απομονωμένο πια, αλλά και συνεπή- δημοτικιστή Καζαντζάκη την εποχή που συνέθετε την *Οδύσειά* του, έχοντας ως έναν (υπερβολικό) στόχο του να διασώσει σε αυτήν όλη σχεδόν τη διαλεκτική δημοτική γλώσσα.

Η) 1937: Ταξιδιωτικά κείμενα: (πρώτη δημοσίευση στην «Καθημερινή» την ίδια χρονιά²²² και αργότερα στην ενότητα «Ο Μοριάς» του ταξιδιωτικού του έργου *Ταξιδεύοντας Ιταλία – Αίγυπτος – Σινά – Ιερουσαλήμ – Κύπρος – ο Μοριάς*) Σε τρία χωρία αυτού του βιβλίου, αφηγείται τρία αντίστοιχα περιστατικά²²³, που καταδεικνύουν την παράλογη γλωσσική αρχαιοπληξία, την αυθεντική δημοτική απλότητα της νεότερης και της σύγχρονης του Ελλάδας και την απέχθειά του γενικά για τους προγονόπληκτους και ειδικά για τους καθαρευουσιάνους «Δασκάλους». Στο πρώτο χωρίο²²⁴, αφηγείται ότι κατά την επίσκεψή του στην Καρύταινα, όπου πολλοί αγρότες έπασχαν από ελονοσία, ένας αγωγιάτης, όταν ο συγγραφέας τον ρώτησε πώς

²²²Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 385.

²²³Βλ. Καζαντζάκης, 2011, 247, 258, 258-259.

²²⁴Για έναν σχολιασμό αυτού του περιστατικού, βλ. Αργυροπούλου, 2010, 66.

λένε κάποια λουλούδια που μάζεψε, του απάντησε με υπερηφάνεια «Ία!» και σχολιάζει δηκτικά: «*Με είχε πάρει για ξένο, είχε μάθει κάτι αρχαίες λέξεις στο δημοτικό σχολείο και τώρα μου τις σερβίρει κάθε στιγμή, για να μου αποδείξει πως είναι αρχαίος Έλληνας. Άλλη βαριά αρρώστια και τούτη· άλλες θέρμες. Ελώδεις πυρετοί και μεγαλομανία*». Τα επόμενα δύο χωρία εντάσσονται στην ενότητα «Ο Γέρος του Μοριά» και αφορούν τον χιουμοριστικό, απλό, άμεσο και επιγραμματικό τρόπο με τον οποίο ο Κολοκοτρώνης σχολίασε εύστοχα την αρχαιοπληξία της νεότερης Ελλάδας σε δύο περιστατικά. Στο πρώτο, «*όταν, μετά την απελευθέρωση, έπεσαν απάνω στην απλοϊκή μικρούλα Ελλάδα όλοι οι δασκάλοι κι ήθελαν να την ντύσουν αρχαία, να μιλάει αρχαία, να κυβερνιέται αρχαία, ο Κολοκοτρώνης κουνούσε το μυαλωμένο νηφάλιο κεφάλι του με θυμό και περγέλιο*» και αστειεύτηκε με τον βασιλιά Όθωνα, λέγοντάς του ότι δήθεν αυτός τού χάλασε την Ελλάδα και ότι έπρεπε ανά δέκα χρόνια να μείωνε σταδιακά την αναλογία των τούρκικων στοιχείων και να αύξανε αντιστοίχως την αναλογία των φράγκικων στοιχείων, ώσπου να γίνουν όλα φράγκικα σε 40 χρόνια. Στο δεύτερο, κατά την υποδοχή του Όθωνα, όταν «*ένας δάσκαλος που πίστευε πως ξαναφέρνοντας την αρχαία λέξη, ξανάφερνε και την αρχαία Ελλάδα φώναζε στα παραταγμένα για την βασιλική υποδοχή παλικάρια: “Πυρ, κροτοβόλει!”*», αλλά, παρ’ ότι ξαναφώναζε, τα παλικάρια δεν καταλάβαιναν τι έλεγε, τότε πετάχτηκε ο Κολοκοτρώνης και φώναζε «*Φωτιά, βρε παιδιά!*» και αμέσως ακούστηκαν οι χαρούμενες ντουφεκιές.

Θ) 1940: Μαρτυρία του Ροζέ Μιλλιέξ για την πρώτη του συνάντηση με τον συγγραφέα²²⁵: Μετά την πρώτη ερώτηση που του απηύθυνε ο συγγραφέας αν ο Μιλλιέξ ήταν νεοελληνιστής και δημοτικιστής και τη θετική απάντηση του τελευταίου, ο συγγραφέας του διηγήθηκε τι είπε κάποτε ένα Κρητικόπουλο σε ένα χωριό της Κρήτης σε έναν καθαρευουσιάνο επιθεωρητή που πήγε εκεί, για να επιθεωρήσει το Δημοτικό σχολείο: «*Σε μια στιγμή ο επιθεωρητής ρωτάει έναν πιτσιρίκο: “Δεν μου λες, παιδί μου, τι είναι καλύτερο το “αυτί” ή το “ους”;*» «*Όϊ, κυρ δάσκαλε, τ’ αυτί. Ακούει κιόλας*». *Ο Καζαντζάκης γέλασε, καθώς ανέφερε τα λόγια του μικρού. Η απάντηση αυτή, πρόσθεσε, λύνει όλο το γλωσσικό μας ζήτημα.*».

Ι) 1940: Ταξιδεύοντας Αγγλία²²⁶: Στο τέλος της ενότητας για τον βασιλιά Ερρίκο τον Η’ (ο οποίος επέβαλε τη γλώσσα του λαού του στη θέση της λατινικής γλώσσας που είχε επιβάλει η Καθολική Εκκλησία), επισημαίνει τη μεγάλη διαφωτιστική,

²²⁵Βλ. Μιλλιέξ, 2007, 116.

²²⁶Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 386, 387.

απελευθερωτική, ψυχολογική και λυτρωτική αξία που έχει για το άτομο η χρήση της μητρικής του γλώσσας, υμνώντας την και έμμεσα επιτιθέμενος στην καθαρεύουσα: «Να μιλάς τη γλώσσα της μάνας σου μπορεί να 'χει ανυπολόγιστη επίδραση στο φωτισμό και στο ξεσκλάβωμα της ψυχής σου. Γιατί, νιώθοντας με ακρίβεια τη σημασία που έχουν τα λόγια, προσπαθείς να χρησιμοποιήσεις εκείνα μονάχα που ταιριάζουν. Κι έτσι ξεσκαλίζεις βαθύτερα την ψυχή σου και, ξεσκαλίζοντάς την, τη φωτίζεις και δίνεις νόημα και στις πιο δυσκολοξεδιάλυτες κρυφές σου επιθυμίες. Τι θα πει: τους δίνεις νόημα; Τις ανεβάζεις από το σκοτεινό ανώνυμο πλήθος, τις ξεχωρίζεις από τις παρόμοιές τους, τους δίνεις σώμα, δεν μπορούν πια να χαθούν στην αοριστία, τις σώζεις. Και σώζοντάς τις, σώζεις σιγά σιγά και λευτερώνεις την ψυχή σου.»²²⁷.

ΙΑ) 1957: Συνέντευξη στον Pierre Sipriot στη γαλλική ραδιοφωνία: (Παρίσι, 6-5-1957)²²⁸ Είναι μια έσχατη, αφοπλιστικά ειλικρινής και πολύ διαφωτιστική αναφορά του στο ελληνικό γλωσσικό ζήτημα και γενικά στο έργο του²²⁹: «Δεν θέλω να σας στεναχωρήσω εκθέτοντάς σας επί μακρόν το ζωτικής σημασίας γλωσσικό μας πρόβλημα. Διαιρεί σε δύο εχθρικά στρατόπεδα τη σύγχρονη Ελλάδα. Από τη μια μεριά, έχουμε τους καθαρευουσιάνους, που γράφουν μια γλώσσα νόθα, ούτε αρχαία ούτε σύγχρονη, ούτε ζωντανή ούτε νεκρή, και η οποία είναι η επίσημη γλώσσα του Κράτους και της Εκκλησίας, της Βουλής και των Δικαστηρίων και επίσης του Πανεπιστημίου. Από την άλλη μεριά, είναι η ζωντανή γλώσσα του λαού, “η Δημοτική”, η οποία είναι θριαμβεύουσα εντελώς στη Λογοτεχνία και αρχίζει να καταλαμβάνει και τα επιστημονικά κείμενα. Βρίσκουμε σήμερα την Ελλάδα στη γλωσσική εποχή του Dante, όπου οι πολυμαθείς, οι σοφότατοι (οι σοφολογιότατοι) έριχναν το “Ανάθεμα” και έδειχναν την περιφρόνησή τους απέναντι στη γλώσσα του λαού, τη μόνη ζωντανή γλώσσα. Βλέπετε, γράφω στη γλώσσα του λαού. Αλλά η δημοτική δεν διδάσκεται στα σχολεία. Δεν έχουμε λεξικό αυτής της γλώσσας και η γλώσσα που χρησιμοποιούμε στην καθημερινή ζωή είναι, συνεπώς, φτωχή. Ο νεοέλληνας συγγραφέας λοιπόν είναι υποχρεωμένος να αντλήσει το

²²⁷Βλ. Καζαντζάκης, 2000, 124-125· Mandilaras, 1972, 111, 201 (Note 7)· Μανδηλαράς, 1987, 5.

²²⁸Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 540.

²²⁹Βλ. Δωροβίνης, 1975, 3-7 (κάποια αποσπάσματα αυτής της συνέντευξης σε μετάφραση του Δωροβίνη). Ολόκληρη αυτή η σπάνια συνέντευξη του Καζαντζάκη στα γαλλικά, βρίσκεται σε βίντεο στο διαδίκτυο, στο [www.youtube.com](http://www.youtube.com/watch?v=pueTyI3i8Zg) στον εξής σύνδεσμο: youtube.com/watch?v=pueTyI3i8Zg, με τον τίτλο «Νίκος Καζαντζάκης, Συνέντευξη στη Γαλλική Ραδιοφωνία», διαρκεί 1:34:52 και έχει ανέβει εκεί από την Aggeliki –Angie Kaloroulou. Εκεί, αναφέρεται και στη γλώσσα, στο ελληνικό γλωσσικό ζήτημα και στη δική του γλώσσα, για 4 περίπου λεπτά (βλ. τα λεπτά 5:05-8:59). Ωστόσο, επειδή η ελληνική μετάφραση που υπάρχει σε αυτό το βίντεο παρατηρήθηκε πως έχει κάποια λάθη, η μετάφραση που παραθέτουμε παραπάνω διορθώθηκε. Επίσης, για ορισμένα αποσπάσματα αυτής της συνέντευξης του Καζαντζάκη, βλ. Μαθιουδάκης, 2020, 98-102.

υλικό του από τα χείλη του λαού και να συντάξει το δικό του λεξικό. Είμαστε υποχρεωμένοι να αναλάβουμε ταξίδια και να διανύσουμε την Ελλάδα απ' άκρη σ' άκρη, για να αντλήσουμε από το στόμα των χωρικών, των ψαράδων, των βοσκών, των χειροτεχνών τις λέξεις και να τις χρησιμοποιήσουμε στα γραπτά μας». Επομένως, ο Καζαντζάκης εδώ -ακόμα και στο τέλος της ζωής του- διατηρεί με διαχρονική συνέπεια τη νεανική αρνητική του στάση κατά της νόθας και παράδοξης καθαρεύουσας, αλλά επίσημης και τότε γλώσσας του νεοελληνικού κράτους και των θεσμών, τη θετική του στάση για τη ζωντανή δημοτική γλώσσα του λαού (που όμως έχει θριαμβεύσει στη λογοτεχνία και κατακτά και την επιστήμη), την πίστη του για τη γλωσσική αναλογία της εποχής του με αυτήν του Δάντη (όταν πάλι οι επίσημοι θεσμοί αναθεμάτιζαν και περιφρονούσαν τη ζωντανή γλώσσα του λαού), τη διαμαρτυρία του για την έλλειψη διδασκαλίας της δημοτικής στην Εκπαίδευση και την απουσία λεξικού της δημοτικής, με αυτόματη συνέπεια τη χρήση μιας πολύ φτωχής καθημερινής γλώσσας και την αναγκαστικά μόνη διέξοδο που πιστεύει πως πρέπει να έχει ο Νεοέλληνας συγγραφέας, δηλαδή την επιτόπια έρευνά του σε όλη την Ελλάδα για τη συλλογή γλωσσικού υλικού από τον απλό λαό, τη σύνταξη του δικού του λεξικού και την αξιοποίησή του στα έργα του, όπως έκανε και ο ίδιος.

3.2. Οι απόψεις του Καζαντζάκη για τη δική του γλώσσα

3.2.1. Τα χαρακτηριστικά της γλώσσας του γενικά

Σε ορισμένα κείμενά του, ο Καζαντζάκης σχολιάζει μεταγλωσσικά μερικά βασικά γνωρίσματα που πιστεύει πως έχει η γλώσσα του και τα οποία, όπως θα δείξουμε στο 4^ο κεφάλαιο, σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τα νεόπλαστα σύνθετά του. Πρόκειται για τα εξής 10 χαρακτηριστικά και τα αντίστοιχα τεκμήριά τους:

Α) Μια δημοτική γλώσσα «κακοτράχαλη» και ακραία, αλλά και αυθεντική και αντικομφορμιστική: 1) 1956: Χαρακτηρίζει τα ελληνικά τα δικά του και του Πρεβελάκη «αρκετά κακοτράχαλα για όσους δεν ξέρουν τη δημοτική»²³⁰. **2)** 1909: Αυτοχαρακτηρίζεται ως ακραίος και εξτρεμιστής δημοτικιστής, δηλώνοντας πως μόνο

²³⁰Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 709· Mandilaras, 1972, 124, 205 (Note 33)· Μανδηλαράς, 1987, 18, 33 (Σημείωση 11).

έτσι μπορεί να εκφραστεί αληθινά²³¹. **3)** 1933: Παραπονιέται για κάποιους νέους συγγραφείς που ετοιμάζουν μανιφέστο εναντίον όσων γράφουν «βέρα δημοτική» και που τα έχουν κυρίως μαζί του και τους οικτρίζει δηκτικά ως «κακόμοιρη ξεπεσμένη γενιά»²³². **4)** 1957: Προσδιορίζει τον διπλό αντικομοφορμιστικό χαρακτήρα της λογοτεχνικής του ταυτότητας, αφενός στη γλώσσα (δηλώνοντας πως, επειδή η δημοτική αντιμετωπίζεται στην Ελλάδα σαν “αποπαίδι”, ο ίδιος συνέλεξε και χρησιμοποίησε λέξεις από το στόμα του λαού όλης της Ελλάδας και όχι μόνο από την Κρήτη, τις οποίες λανθασμένα ονομάζουν κρητικές όσοι δεν τις γνωρίζουν) και αφετέρου στο περιεχόμενο του έργου του (λέγοντας πως, επειδή τα μυθιστορήματά του έχουν αντικομοφορμιστικές τάσεις, είναι προσιτά στο ευρύ κοινό, πολεμούν τις αιτίες της αθλιότητας και της άγνοιάς του, ξεσηκώνονται εναντίον της αδικίας και κηρύσσουν έναν καθάριο χριστιανισμό, για αυτό, ενοχλούν το ελληνικό κατεστημένο, το οποίο τον καταδιώκει.)²³³.

Β) Ένας παλιός καθαρευουσιάνος και διαχρονικός δημοτικιστής: 1) 1923: «υπήρξα καθαρευουσιάνος [...], δημοτικιστής [...]» και προσθέτει ότι καμιά από όλες τις ιδεολογίες και ιδιότητες που αναφέρει δεν μπορεί πλέον να τον ξεγελάσει, άρα, με μια πόζα, δηλώνει γενικά αστράτευτος²³⁴.

Γ) Μια επίπονη, προσωπική και ανθεκτική στον χρόνο γλωσσική δουλειά: 1) 1957: Συμφωνεί με την άποψη ενός παλιού φίλου του: «*μου γράφεις πως ό,τι θα μείνει από το μόχθο μου είναι η δουλειά που έκαμα στη δημοτική γλώσσα, θαρρώ πως έχεις δίκιο· εφήμερες είναι οι θεωρίες και αντέχουν στο χρόνο μόνο η ποίηση και η τέλεια γλωσσική μορφή. Μα τι κόπος, θεέ μου. Τι μαρτύριο!!*»²³⁵.

Δ) Μια γλώσσα όχι για την καλλιτεχνική ωραιότητα αλλά για τη μεταφυσική «Κραυγή»: **1)** 1955: Ισχυρίζεται (πάλι με πόζα) ότι βασικό στοιχείο της ζωής του και του έργου του ήταν το πάλεμα με την «αόρατη Παρουσία» και ότι κατάντησε γραφιάς που επιστρατεύει «*τα 24 στρατιωτάκια του αλφάβητου*», στήνει λέξεις παγίδες, για να συλλάβει όχι την ωραιότητα, αλλά τον Θεό και ότι δεν έχει καμία σχέση με τους λεγόμενους λογοτέχνες και τη λεγόμενη λογοτεχνία, διότι, αν και μεταχειρίζεται τα

²³¹Βλ. Bien, 2012, 47.

²³²Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 398· Bien, 1972, 199· Mandilaras, 1972, 124, 205 (Note 34)· Μανδηλαράς, 1987, 18, 33 (Σημείωση 12).

²³³Βλ. την Υποσημείωση 229, σελ. 121.

²³⁴Βλ. Καζαντζάκης, 1984, 183-184· Αλεξίου Έλλη, 2007, 372-373· Βώρος, 1977, 102· Τζεργιάς, 2010, 408-409· Ζωγράφου, 1997, 184.

²³⁵Βλ. Φανουράκης, 1957, 5-6.

ίδια μέσα (τις λέξεις), η ωραιότητα είναι για αυτόν μέσο και όχι σκοπός²³⁶. **2)** 1922: «Δε θα μπορέσω ποτέ να λεφτερώσω με Λόγο νοητό την κραυγή που σκίζει το σπλάχνο μου. Όμως με έργα τέχνης θα πολιορκώ όσο μπορώ το νόημά της κ' ίσως ένας άλλος, καλύτερός μου, νικήσει.»²³⁷. **3)** 1951: Παραπονιέται ότι στην πατρίδα του συνήθως επαινούν τον πλούτο της γλώσσας του, το ορμητικό του ύφος και τη μορφή, τα προβλήματα όμως που τον «καίνε» δεν τους ενδιαφέρουν²³⁸. **4)** 1925: Θεωρεί την παθιασμένη αγάπη του για τις λέξεις και για τη λογοτεχνική συγγραφή και ως μέσα μιας δύσκολης και σιωπηλής προσωπικής του ωρίμανσης και σταδιακής απελευθέρωσής του και από την Τέχνη²³⁹.

Ε) Μια επαρκής πλέον γνώση της πλουσιότατης δημοτικής γλώσσας: **1)** 1931: Δηλώνει ότι ξέρει όλες τις δυσκολίες της δημοτικής πρόζας και ότι όμως πρέπει κανείς να επιμείνεται²⁴⁰. **2)** 1936 (με την προοπτική να μεταφράσει Σαίξπηρ για το Εθνικό Θέατρο): «*Η στιγμή είναι εξαίσια τώρα, πόσο θα βαστάξει; Νιώθω πως ξέρω πια την ελληνική γλώσσα και το στίχο κ' έχω δρακόντικια σωματική αντοχή, γι' αυτό θέλω να επωφεληθώ.*»²⁴¹. **3)** 1941 (για τη μετάφρασή του στον *Οθέλλο* του Σαίξπηρ): «πολύ θα 'θελα να παιχτεί η μετάφρασή μου αυτή, γιατί θα 'θελα να δείξω πώς μεταφράζω το Σαιξπήρο.»²⁴². **4)** 1950 (για τα Άπαντά του): «*Τώρα, επιτέλους, ξέρω τη γλώσσα και το στίχο και τι θα πει ευθύνη.*»²⁴³. **5)** 1951 (για τη συγγραφή του *Τελευταίου Πειρασμού*): «*προχωρώ με χαρά μεγάλη, μου φαίνεται ποτέ δεν ήμουν τόσο έτοιμος· αρχίζω να ξέρω τη γλώσσα, αρχίζουν οι λέξεις νάρχονται από δικού τους χωρίς να τις φωνάζω· νιώθω άνεση τώρα, χαρά, κέφι, κατανόηση, έρωτα για την κυριολεξία. Πόσο θα βαστάξει “η εφορία” αυτή; Μη ρωτάς· πολέμα!*»²⁴⁴.

ΣΤ) Μια αρχικά “αδιάλλακτη” ορθογραφία βασισμένη σε «ένα προσεκτικά μελετημένο σύστημα» και μια τελική ορθογραφική “συνθηκολόγηση”: **1)** 1922 (για ένα κείμενό του που επρόκειτο να δημοσιευτεί στον «Νουμά», προς τη γυναίκα του): «*Το μόνο πράγμα που σου ζητώ, αν το υποβάλλεις, είναι να διατηρηθεί η ορθογραφία ακριβώς όπως είναι. Βασίζεται σε ένα προσεκτικά μελετημένο σύστημα και*

²³⁶Βλ. Σαχίνης, 1978, 33-35· Βράνος, 1979, 130.

²³⁷Βλ. Καζαντζάκης, 1984, 61.

²³⁸Βλ. Καζαντζάκης, 1977α, 308.

²³⁹Βλ. Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 150.

²⁴⁰Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 264.

²⁴¹Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 500· Ανεμογιάννης, 1997, 80· Πετράκου, 2007, 1093.

²⁴²Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 500· Ανεμογιάννης, 1997, 81-82· Πετράκου, 2007, 1093-1094.

²⁴³Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 620.

²⁴⁴Βλ. Δημάκης, 1975, 31· Δημάκης, 1977, 59.

δε θέλω ούτε μια αλλαγή.»²⁴⁵. **2)** 1928 (για την έκδοση της *Ασκητικής*, προς Πρεβελάκη): «Θα 'θελα, αν τυπωθεί, μονάχα Σεις να την επιμεληθείτε στις διόρθώσεις, γιατί αλλιώς θα γιομώσει λάθη. Επιμείνετε όσο μπορείτε να τυπωθεί με την ορθογραφία μας. [...] Κάμετε ό,τι μπορείτε να μπει η ορθογραφία μας.»²⁴⁶. **3)** 1955: Για τα Άπαντά του, δέχεται να τυπωθεί η *Οδύσεια* με τόνους και ορθογραφικές διορθώσεις με βάση την τότε ισχύουσα ορθογραφία, για να μην διαφέρει από τα άλλα Άπαντα²⁴⁷.

Ζ) Μια γλώσσα –κυρίως- πανελλήνια (διαλεκτική – ιδιοματική) και -πολύ λιγότερο- κρητική (ιδιοματική), με πολύχρονη συλλογή της κατά τις περιηγήσεις του σε όλη την Ελλάδα: **1)** 1937 (για τη μετάφραση της *Θείας Κωμωδίας* του Δάντη, προς Λευτέρη Αλεξίου): «Μάζεψα απ' όλη την Ελλάδα όσο γλωσσικό και συντακτικό υλικό μπόρεσα, έκαμα επιλογή, μα επειδή έλαχε να 'μαι Κρητικός –δοξάζω το Θεό!- τόνισα συχνά υποσύνειδά μου το κρητικό μας ιδίωμα. Και λέω: δοξάζω το Θεό, γιατί ίσια ίσια μου φαίνεται η κρητική γλώσσα ταιριάζει στην αυστηρή, ηχηρή, αντρίκια γλώσσα του Ντάντε.»²⁴⁸. **2)** 1942 (μαρτυρία Θρασύβουλου Ανδρουλιδάκη): «Γιατί όλοι τους με λένε «σκοτεινό»; Το λεξιλόγιό μου, η γλώσσα που γράφω είναι αυτή που μιλεί ο ελληνικός λαός. Τι φταίω εγώ αν δεν ξέρουν καλά τη γλώσσα του ελληνικού λαού κι αν δε θέλουν να τη μάθουν; Δε τους φταίω εγώ σε τίποτα.»²⁴⁹. **3)** 1943 (προς Βασίλειο Λαούρδα): Αρνήθηκε την κατηγορία ότι χρησιμοποίησε την κρητική διάλεκτο στην *Οδύσεια* και ορκίστηκε ότι στο ποίημα αποκλειστικά κρητικές λέξεις είναι μόνο τριάντα περίπου και ότι αυτές χρησιμοποιήθηκαν μόνο επειδή δεν υπήρχε αντίστοιχη πανελλήνια λέξη, δίνοντας τρία παραδείγματα κρητικών λέξεων (*ψυχανεμίζουμαι, σεισηλίζω, μανοκυρουδάτο*)²⁵⁰. **4)** 1954 (προς Kimon Friar): «Όχι γιατί [η *Οδύσεια*] έχει πολλές κρητικές λέξεις, παρά γιατί η γλώσσα της είναι η πλούσια νεοελληνική γλώσσα, που ελάχιστοι διανοούμενοι την ξέρουν. Δεν τη μαθαίνουν στα σχολεία κ' η εφημερίδα, το ραδιόφωνο, η τεμπελιά, η προχειρολογία δεν τους αφήνουν να τη μάθουν. Εγώ χρόνια γύριζα τα χωριά και τα βουνά της Ελλάδας και μάζενα από τα χείλια του λαού τις λέξεις, πώς λεν το κάθε πράγμα. Μα οι λόγιοι της Αθήνας έχουν μια πρόχειρη φτωχότατη γλώσσα και όποια λέξη δεν γνωρίζουν λένε πως είναι κρητική.». Επίσης, αφού αναφέρει (με 2 παραδείγματα: τη *Θεία Κωμωδία* και την *Οδύσεια*) το στοίχημα που έβαλε και

²⁴⁵Βλ. Bien, 1972, 194· Kazantzakis Helen, 1968, 168, 199.

²⁴⁶Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 92· Bien, 1972, 194.

²⁴⁷Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 686, 687 (Υποσημειώσεις 2 και 3), 691.

²⁴⁸Βλ. Αλεξίου Έλλη, 2007, 322-323· Στεφανάκης, 2007, 373-374· Ελευθεροτυπία, 2007, 63.

²⁴⁹Βλ. Ανδρουλιδάκης, 1958, 270-271, 272.

²⁵⁰Βλ. Bien, 1972, 219.

στο οποίο κανένας όμως δεν ανταποκρίθηκε, δηλαδή ότι οι αποκλειστικά κρητικές λέξεις που υπάρχουν σε αυτά τα δύο έργα του είναι ελάχιστες (αναλογικά 1 ανά 1000 στίχους, δηλαδή 14 σε 14000 στίχους και 33 σε 33333 στίχους, αντιστοίχως), προσθέτει: «Όταν θα 'ρθετε, θα σας εξηγήσω λεπτομερέστατα το ζήτημα αυτό. Και τούτο γιατί δεν είναι σωστό να γράφετε και εσείς πως η γλώσσα μου είναι κρητική. Το εναντίον, όταν υπάρχει καλύτερη, δηλ. πιο πανελλήνια λέξη, πάντα αυτή προτιμώ.»²⁵¹. **5)** 1956 (προς Εμμανουήλ Κριαρά): «Φυσικά, οι Ελληνάδες θα πουν: Πώς θες να ξέρουμε; Αυτά είναι κρητική διάλεκτος! Έτσι πάντα φωνάζουν, για να κρύψουν την αμάθειά τους. Κ' εγώ που χρόνια είχα βάλει στοίχημα πως σε όλη τη μετάφραση του Dante (14200 στίχους) δε θα βρεις 14 λέξεις καθαρά κρητικές· και σε όλη την Οδύσεια (33333 στίχους) δε θα βρεις μήτε 33. Ένας στίχος σε κάθε χίλιους. Μα υπομονή· πρέπει να πεθάνω πρώτα. Στην Ιλιάδα ευτυχώς είχα –εφτανθρώπινο σκουτάρι– τον Κακριδή. Μα εδώ είμαι μόνος.»²⁵². **6)** 1957 (προς Ι. Θ. Κακριδή για την Ιλιάδα τους): «Γελώ και θυμώνω όταν ακούω πως μεταχειριζόμαστε πολλές κρητικές λέξεις. Δεν ξέρουν τη δημοτική κι όποια λέξη δεν ξέρουν τη βαφτίζουν κρητική· κ' έτσι αναπαύεται η κολασμένη τους συνείδηση και το ρωμαίικο φιλότιμο.»²⁵³. **7)** 1957 (τελευταία συνέντευξη στη γαλλική ραδιοφωνία²⁵⁴): Επανέλαβε τα ίδια περίπου με παραπάνω σχετικά με την πανελλήνια κυρίως και ελάχιστα κρητική γλώσσα στα δύο προαναφερθέντα παραδείγματα. **8)** 1957 (μαρτυρία Χρυσού Ευελπίδη): «Πάντα έδωσα προσοχή στη γλώσσα. Δεν δημιούργησα λέξεις, ούτε μεταχειρίζομαι ιδιωματικές εκφράσεις και προ πάντων κρητικές, όπως με κατηγορήσαν. Μελέτησα τη γλώσσα του λαού και προσπάθησα να πάρω από αυτήν όσες λέξεις κι εκφράσεις πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να μουν και στον γραπτό μας λόγο. Νομίζω πως η γλώσσα μου θα είναι αύριο η γλώσσα των σχολικών βιβλίων.»²⁵⁵. Επιπλέον, για την πολύχρονη συλλογή λέξεων κατά τις περιηγήσεις του στην Ελλάδα διαθέτουμε τέσσερις συγκεκριμένες μαρτυρίες του Καζαντζάκη: **α)** μια φωτογραφία στην Κόρινθο το 1927 με τη λεζάντα: «Με τους ψαράδες, προχτές. Ρωτώ για λέξεις θαλασσινές.»²⁵⁶. **β)** την αφήγηση ενός περιστατικού μάταιης αναζήτησης του ονόματος ενός λουλουδιού απέξω από τη Σπάρτη μαζί με τον Άγγελο Σικελιανό: «Η καρδιά μας σφίχτηκε. Νιώσαμε πως είχε πεθάνει μια λέξη· πέθανε και δεν μπορεί κανένας πια να την τοποθετήσει σ' ένα

²⁵¹Βλ. Φράιερ, 1977, 8.

²⁵²Βλ. Κριαράς, 2007α, 208· Κριαράς, 2007β, 196-197.

²⁵³Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 299.

²⁵⁴Βλ. την Υποσημείωση 229, στη σελ. 121.

²⁵⁵Βλ. Ελευθεροτυπία, 2007, 53.

²⁵⁶Βλ. Καζαντζάκης, 2011, 190.

στίχο και να την κάμει αθάνατη. Τρομάξαμε. Ποτέ θάνατος δε μας φάνηκε τόσο ανεπανόρθωτος. Κι αφήκαμε το λουλούδι απάνω στο φράχτη, απλωτά, σαν πτώμα.»²⁵⁷. γ) τη συνέντευξή του στον Μανόλη Γιαλουράκη το 1954, στην οποία του έδειξε ένα δεμένο τετράδιο που ήταν το χειρόγραφο λεξικό του της δημοτικής²⁵⁸, του είπε το προαναφερθέν περιστατικό με τον Σικελιανό, προσθέτοντας ότι: «Από τότε, τις σημειώνω τις σπάνιες λέξεις», [...] «Σαράντα χρόνια γύριζα στα χωριά και μάζευα λέξεις.», δίνοντας παραδείγματα τέτοιων λέξεων και σημειώνοντας στο λεξικό αυτό την ερμηνεία της λέξης που του εξήγησε ο Γιαλουράκης και το χωριό του²⁵⁹. δ) τη μαρτυρία της Γιολάντα Τερέντσιο το 1957 ότι ο συγγραφέας επανέλαβε και σημείωσε τη φράση «πίσω από τον ήλιο» που του είπε ότι λένε στη Βόρεια Ελλάδα²⁶⁰.

Η) Μια δημιουργία μερικών νεόπλαστων σύνθετων λέξεων, είτε αυτοσχέδια βιωματική είτε σκόπιμα λογοτεχνική: 1) 1918: Προσφωνεί τον Γιάννη Σταυριδάκη με μια δική του σύνθετη γερμανική λέξη *Weltanschauungsbruder*²⁶¹ (= «Σύντροφε στην Κοσμοθεωρία μας – Ιδεολογία μας»)] και σε κάποια από τα επόμενα γράμματά του χρησιμοποιεί μόνο τα αρχικά W.B. της σύνθετης αυτής λέξης είτε για τον φίλο του είτε για τον ίδιο²⁶². 2) 1925: Ως αστείο, προσφωνεί τη φίλη του Léa Levin-Dunkelblum «ρεγγοσυντρόφισσα», γιατί έτρωγαν ρέγγες με το τσάι τους²⁶³. 3) 1929: Γράφει στον Πρεβελάκη: «Δικές μου λέξεις σε όλη την Οδύσεια δε δημιούργησα πάνου από δέκα», εννοώντας «πολύ λίγες», και αναφέρει δύο τέτοιες λέξεις (βοδαλάφι, βορράστρι)²⁶⁴. 4) 1938 («Λεξιλόγιο της Οδύσειας»): «Όλες είναι παρμένες απ' όλα τα μέρη της Ελλάδας και μπήκαν ύστερα από πολύχρονη δύσκολη επιλογή. Πέντε ή έξι μονάχα αναγκάστηκα να φκιάσω: αστροπόταμος (γαλαζίας), βορράστρι (άστρο της τραμουντάνας), βοδαλάφο (τάρανδος), νεροβούβαλος (ιπποπόταμος), χεραγκαλιά (αλαμπρατσέτα).»²⁶⁵. 5) 1944: Στο τετραδιάκι όπου κατέγραφε τα όνειρά του αναφέρει μια νέα σύνθετη λέξη που έπλασε στον ύπνο του: «Όνειρο: Έλαβα γράμμα από Rosa Chacel που με προσφωνούσε: “Σκοτεινοσκληράνθρωπε”!»²⁶⁶. 6) 1950: Στο ίδιο τετραδιάκι καταγράφει μια άλλη

²⁵⁷Βλ. Καζαντζάκης, 2011, 260-261· Τζεργιάς, 2010, 342.

²⁵⁸Για αυτό το χειρόγραφο λεξικό του Καζαντζάκη, βλ. Μαθιουδάκης, 2020, 92-96, 653-656. Για την εικόνα μιας σελίδας του βλ. και Mathioudakis & Karasimos, 2014, 1074.

²⁵⁹Βλ. Γιαλουράκης, 1958, 161.

²⁶⁰Βλ. Ελευθεροτυπία, 2007, 56· Αρκουδέας, 2007, 487-488.

²⁶¹Η σύνθετη αυτή γερμανική λέξη περιλαμβάνει 3 συνθετικά και δεν υπάρχει σε γερμανικά λεξικά.

²⁶²Βλ. *Ανέκδοτες Επιστολές*, 1995, 46 (και Υποσημείωση 64), 58, 61, 66, 69, 70, 73, 74, 75, 76, 79, 82, 84, 85.

²⁶³Βλ. Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 149.

²⁶⁴Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 164· Mandilaras, 1972β, 160-161.

²⁶⁵Βλ. Στεφανάκης, 2007, 443-498.

²⁶⁶Βλ. Σοφουλάκης, 1998, 55, 76· Γιατρομανωλάκης, 2011, 118.

σύνθετη λέξη πλασμένη στον ύπνο του: «Έπλασα στον ύπνο μου μια λέξη. Ήμουν με το Θράσο Καστανάκη κι ακούσαμε πίσω μας μια γυναίκα να μαλώνει: «Κουβαλήσαν τα τσουμπελέκια τους, τα παιδιά τους, τ' αγγόνια, τ' αγγονόπανα». Στράφηκα κι είπα του Καστανάκη: «Σύμφωνοι: αγγονόπανα = αγγόνια και κωλόπανα.»²⁶⁷. 7) 1951: Γράφει στον Πρεβελάκη: «Μα ωστόσο πρέπει να γλιτώσω από άλλες χαρτοσκοτούρες.»²⁶⁸. 8) 1954: Σχετικά με τον πόλεμο που του γινόταν από την επίσημη Ελλάδα²⁶⁹, για να μην πάρει το Νόμπελ, γράφει στον Πρεβελάκη: «η βουή των παπαδοΜελάδων γίνεται μακρινό μελίσσι, όλο αρμονία· σήμερα πρόκειται, λέει, η Εκκλησία να με αφορέσει· κακόμοιρη Εκκλησία, και να 'ξερες...»²⁷⁰. 9) 1955: Επαναλαμβάνει στον Πρεβελάκη αυτή τη λέξη: «Καθώς καλά καταλαβαίνετε, καθόλου δεν με αγγίζουν οι παπαδοΜελάδες· ξέρω πως μονάχα καλό μου κάνουν.»²⁷¹. 10) 1956: Ζητάει με επιστολή την έγκριτη γνώμη του Εμμανουήλ Κριαρά για τρεις λέξεις τις οποίες αναγκάστηκε να δημιουργήσει ο ίδιος για τη μετάφραση του Δάντη, του εξηγεί γιατί τις έπλασε, και δηλώνει πως δεν ξέρει αν υπάρχουν (βοράστρι, χεραγκαλιά, βοδάλαφο)²⁷².

Θ) Μια συχνή και σκόπιμη προτίμηση στα σφαιρικά και εκφραστικά επίθετα:

1) 1943 (προς Βασίλειο Λαούρδα, για Οδύσεια): «Αγαπώ τα επίθετα όχι ως απλά, καθώς νομίζετε, στολίδια· νιώθω την ανάγκη να εκφράσω απ' όλες τις μεριές, σφαιρικά, τη συγκίνησή μου· κ' επειδή η συγκίνηση αυτή ποτέ δεν είναι απλή, ποτέ θετική μονάχα ή αρνητική, παρά και τα δυο μαζί κι ακόμα κάτι άλλο, γι' αυτό μου είναι αδύνατο να περιοριστώ σε ένα επίθετο. Ένα τέτοιο επίθετο, όποιο και να 'ταν, θα κουτσούρευε τη συγκίνησή μου κ' είμαι υποχρεωμένος –για να μείνω πιστός στη συγκίνηση αυτή και να μην την προδώσω– να επικαλεστώ κι άλλο επίθετο, συχνά αντίθετο με το προηγούμενο, πάντως με διαφορετικό περιεχόμενο· να δώσω δηλ. το ουσιαστικό κι από την άλλη (την εξίσου για μένα υπαρκτή και νόμιμη) πλευρά του· έτσι μονάχα μπορώ, πολιορκώντας ένα νόημα ολούθε, να το κυριέψω, δηλ. να το εκφράσω. Ο πλούτος κ' η ποικιλία κ' η αγάπη μου για το επίθετο κ' η συχνή τραχύτητά του είναι επιταχτική ανάγκη της πολύπλοκης εσωτερικής μου ματιάς κι όχι, καθόλου, διακόσμηση. Τίποτα για μένα δεν υπάρχει ουσιαστικότερο από το επίθετο. Η προσπάθεια να βρεις ένα ακριβολογημένο επίθετο, για να περικλείσεις μέσα του την ουσία να μη χαθεί, είναι σχεδόν πάντα οδυνηρή· κ' η

²⁶⁷Βλ. Σοφουλάκης, 1998, 106· Γιατρομανωλάκης, 2011, 118.

²⁶⁸Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 641.

²⁶⁹Σχετικά με την πολεμική αλλά και την αναγνώριση που δέχτηκε διαχρονικά ο Καζαντζάκης από την Ελλάδα, βλ. Βασιλειάδη, 2017, 136-176.

²⁷⁰Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 672.

²⁷¹Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 684.

²⁷²Βλ. Κριαράς, 2007α, 207-208· Κριαράς, 2007β, 196-197.

λαχτάρα τις συνυπάρχουσες αντίθετες ιδιότητες ενός ουσιαστικού να τις εκφράσεις όλες, να μην καταδικάσεις καμιά ουσιώδη σε θάνατο, είναι αληθινά τραγική· καμιά σχέση δεν έχει (μονάχα όποιος έχει ζήσει το μαρτύριο αυτό το ξέρει), καμιά σχέση με την τόσο συχνά αμέριμνη, παιχνιδιάρικη, χρωματόχαρη, διακοσμητική.»²⁷³.

I) Μια αναλυτική γλώσσα χωρίς πολλές μετοχές και μια συχνά παρατακτική σύνδεση των προτάσεων: 1) 1956 (προς Kimon Friar): «*Η δημοτική μας γλώσσα είναι αναλυτική, δεν έχει πολλές μετοχές και συνδέει τις φράσεις συχνότατα με το “και”. Κι αγαπάει υπερβολικά τα επίθετα (ιδέ δημοτικά τραγούδια και κρητικές μαντινάδες). Εγώ δε προσωπικά έχω ανάγκη από επίθετα για λόγους που εννοείς πολύ καλά. Γι’ αυτό έχεις δίκιο να λες πως αυτά τα δύο χαρακτηρίζουν γενικά τη δημοτική μας και ειδικά το προσωπικό μου ύφος. Κι είναι σωστό μια μετάφραση να διατηρεί τα κύρια χαρακτηριστικά του πρωτότυπου κι ας ξαφνιάσει τους ξένους. Εμείς οι ανατολίτες και τα επίθετα αγαπούμε και την κατά σειρά παράθεση της διήγησης και την επανάληψη (συνηθέστατα χαρακτηριστικά και στον Όμηρο, τον παππού μας) ...*»²⁷⁴.

3.2.2. Τα χαρακτηριστικά της γλώσσας ορισμένων έργων του (πρωτότυπων και μεταφραστικών)

Ο Καζαντζάκης, κάποτε αναφέρθηκε σε μερικά χαρακτηριστικά της γλώσσας συγκεκριμένων έργων του ειδικά: **A)** ορισμένων δικών του πρωτότυπων έργων και **B)** ορισμένων δικών του μεταφράσεων έργων άλλων συγγραφέων:

A) ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ:

A1) Ποίηση: I. Οδύσεια: 1) 1929 (προς Πρεβελάκη): στη δεύτερη γραφή της *Οδύσειας*, βιάζεται να διατυπώσει τη συγκίνηση με λέξεις, ενώ στις επόμενες γραφές σκοπεύει να δώσει όλη την προσοχή του στον στίχο «και σ’ ένα ακόμα δυσκολότερο: ν’ αλαφρώσω κάθε λέξη κι έκφραση από “νοητικό” περιεχόμενο· μόνο συγκίνηση, ουσία, μουσική. Απόλυτη απλότητα, με εικόνα απλή, καθαρή, οραματική.»²⁷⁵. **2)** 1938 (εισαγωγικό σημείωμα πριν το «Λεξιλόγιο της *Οδύσειας*»): «εξηγούνται εδώ οι πιο δύσκολες λέξεις και μονάχα στην πιο ασυνήθιστη σημασία που έχουν στο κείμενο». Προσθέτει ότι όλες είναι πανελλήνιες διαλεκτικές λέξεις και μπήκαν στο έργο ύστερα από πολύχρονη και δύσκολη επιλογή, ότι μόνο πέντε ή έξι συγκεκριμένες λέξεις

²⁷³Βλ. Friar, 1958, 71-72· Bien, 1972, 219· Καραλής, 1994, 240-241.

²⁷⁴Βλ. Φράϊερ, 1977, 18.

²⁷⁵Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 168.

αναγκάστηκε να φτιάξει ο ίδιος, ότι μπαίνει μόνο ένας τόνος (η οξεία) στην τονιζόμενη συλλαβή, όχι όμως και όταν η λέξη τονίζεται στη λήγουσα, ότι τονίζονται ορισμένες μονοσύλλαβες λέξεις, για να ξεχωρίσουν από τις ομώνυμές τους, όπως και μερικές πολυσύλλαβες, και ότι «απλοποιήθηκε λίγο η ορθογραφία· καταργήθηκαν τα διπλά σύμφωνα· μονάχα, επειδή υπάρχει ανάγκη προφοράς, διατηρήθηκαν τα δύο γ: αγγίζω, φαλάγγι κ.λπ.»²⁷⁶. **3)** 1943 (προς Λαούρδα): «Στο κρίσιμο εξελικτικό στάδιο που περνά η δημοτική μας, είναι φυσικό κι απαραίτητο –κι εξαιρετικά χρήσιμο– ένας δημιουργός να λαχταρίζει με απληστία να θησαυρίσει και να σώσει όσο μπορεί μεγαλύτερο γλωσσικό πλούτο· κοιτάχτε τις ομόλογες εποχές του Dante, του Ραμπελαί, του Λούθηρου. Η γλώσσα μας, από την τεμπελιά και τη γλωσσική αμορφωσιά των “διανοουμένων”, από τη γλωσσική διαφθορά του λαού με το σκολειό και τις εφημερίδες, κιντυνεύει να παραμορφωθεί και να φτωχύνει· τον κίνδυνο αυτόν τον ζει με αγωνία –κάθε λέξη είναι κ’ ένα κομμάτι ψυχή– περισσότερο απ’ όλους ο δημιουργός, γιατί αυτός νιώθει πως η μεγαλύτερη ευθύνη πέφτει απάνω του· ανοίγει λοιπόν διάπλατα τις πόρτες στο έργο του, για να βρουν εκεί μέσα τα ουσιαστικά και τα επίθετα, που κιντυνεύουν, καταφύγιο. Έτσι έγινε πάντα· ο δημιουργός στις εποχές τούτες του κιντύνου, και να ξέρει πως το λεξιλόγιο του μπορεί να γίνει πληθωρικό, θα θέλει, δεν μπορεί ν’ αντισταθεί –δεν πρέπει– στην ανάγκη να δεχτεί κάτω από τη στέγη του όλους τους ξεσπίτωτους γλωσσικούς πρόσφυγες που κιντυνεύουν να χαθούν· έτσι μονάχα μπορεί να σωθεί όσο γίνεται περισσότερος πλούτος γλωσσικός, δηλ. ψυχικός.»²⁷⁷. Προσθέτει ότι δεν υπάρχει κανένας λόγος για τον οποίο η γλώσσα της ποίησης θα έπρεπε να είναι ακριβώς η ίδια με αυτή του καθημερινού λόγου, ότι οφείλει να είναι “υψηλότερη”, ότι είναι πάντα μια εικόνα του δημιουργού της, όπως συμβαίνει με τον Δάντη, και ότι η γραφή είναι «μοιραία προσωπική υπόθεση» χωρίς έξωθεν επιβαλλόμενες κανονικότητες²⁷⁸. **4)** (Από 4 επιστολές προς Αιμίλιο Χουρμούζιο: 1939 η πρώτη και 1943 οι άλλες τρεις): «Το άρθρο σου για τη γλώσσα της με συγκίνησε πολύ. Τελικά κατάλαβες και διατύπωσες την γλωσσική προσπάθειά της και Σ’ ευχαριστώ που βρέθηκες να υπερασπίσεις έναν άνθρωπο που τόσο αγάπησε και πόνεσε τη γλώσσα της ράτσας του και που κανένας δε βρέθηκε, εξόν από Σένα, ν’ αναγνωρίσει τους μόχτους του. Σε μια τόσο βιαστική κι αναντρη εποχή, όπου αφήνουν και τα “πρωτοπαλικάρα” ακόμα αδιαφέντευτη την εξαίσια γλώσσα μας, προσπάθησα, όσο μπορούσα, με έρωτα κι αγώνα και μεγάλη

²⁷⁶Βλ. Στεφανάκης, 2007, 443.

²⁷⁷Βλ. Friar, 1958, 69· Bien, 1972, 218· Νικολαΐδης, 1977, 125· Καραλής, 1994, 238-239.

²⁷⁸Βλ. Bien, 1972, 218-219· Καραλής, 1994, 239-240.

προσοχή, να περιμαζέψω τα σκορπισμένα και περιφρονημένα μέλη της και να της δώσω όση πνοή ζωής μπορούσα. Ήμουν πικραμένος που κανένας δεν το ένιωσε· και γι' αυτό μεγάλη ήταν η χαρά μου κι η συγκίνηση διαβάζοντας το φωτεινό και τίμιο άρθρο Σου.»²⁷⁹, «ό,τι λέω για το 3, για το επίθετο, για το στίχο, για τη γλώσσα, τα ξέρεις καλά και περίκαλα»²⁸⁰, «ακριβώς αυτό τόνιζα: χρέος μας να βρούμε τη σύνθεση του υπεραρχαιοελληνικού μας πλούτου. Η κρητική, ρουμελιώτικη, μακεδονίτικη, πολιτική, κυπριώτικη κ.λπ. ματιά, όλες μαζί, αποτελούν το MATI της νεοελληνικής ψυχής.»²⁸¹, «ενώ ακριβώς σε όλο το άρθρο μου ένα ζητούσα: να πλατύνω την έννοια της Ελλάδας και του Νεοέλληνα, να μην την περιορίσω στην αρχαία κλασική Ελλάδα.»²⁸². 5) 1947 και 1948 (δύο γράμματα προς Ι. Θ. Κακριδή, αναφερόμενος σε δύο πιθανούς μεταφραστές της Οδύσειάς του στα αγγλικά): «Γυναίκα με καταπληχτική *force vitale*, με πάθος για τη γλώσσα την αγγλική, που θεωρεί τη λέξη σαν ένα οργανισμό όλο αίμα, ζεστασιά και ρυθμό. Σαν ένα κατσικάκι. Ή σα μια λιόπαρδη. Ή κάποτε σαν ένα ροδάκινο μυρωδάτο, ώριμο, γεμάτο χνούδι.»²⁸³. «και έχει πλούσια γλώσσα και μεγάλη ορμή· δε θα 'θελα να χάσω την ευκαιρία· πρι να πεθάνω να μεταφραστεί το μεγαθήριο.»²⁸⁴. 6) 1957 (μαρτυρία Χρυσού Ευελπίδη): Θεωρεί την Οδύσεια το βασικό έργο του, επειδή το σκέφτηκε και το δούλεψε πολλά χρόνια, ώσπου να του δώσει την τελική του μορφή, παρά το γεγονός ότι δεν είχε την επιτυχία που είχαν άλλα έργα του²⁸⁵. **II. Κάντα / Τερτσίνες: 1)** («Πρόλογος»): «Από τους ανθρώπους που γνώρισα ψυχανεμίζομαι πως εφτά ή οχτώ θα νιώσουν χαρά διαβάζοντάς τα· οι άλλοι θα τα πετάξουν με δυσφορία. Η γλώσσα τους, ο στίχος, ο ρυθμός, “ο Αόρατος Μονάρχης” που τα κυβερνάει, ο χαρούμενος, άπληστος, ανέλπιδος τρόπος που αντικρίζω την ατομική και την παγκόσμια περιπέτεια, πάνω από κάθε παρηγοριά, πέρα από κάθε ανταπόδοση, μακριά από κάθε φόβο, όλα θα τους είναι ανυπόφορα. Τους παρακαλώ να με συμπαθήσουν· δεν έκαμα καμιά προσπάθεια να τους αρέσω. Μα κι αν έκανα, πάλι δεν θα τα κατάφερνα.»²⁸⁶. 2) 1934 (προς Πρεβελάκη): «Σωστά όσα λέτε για τα *canta*, μα βρίσκουμαι ανάμεσα σε δύο κιντύνους: ν' αφήσω λεύτερη την οργή να εκφραστεί με τη λέξη που σήμερα περισσότερο την εκφράζει, κι εκφράζοντάς τη με αλαφρώνει – ή να ζυγιάσω τη μελλούμενη φθορά που

²⁷⁹Βλ. Καζαντζάκης, 1977β, 180-181, 193.

²⁸⁰Βλ. Καζαντζάκης, 1977β, 181-182, 193.

²⁸¹Βλ. Καζαντζάκης, 1977β, 183, 193-194.

²⁸²Βλ. Καζαντζάκης, 1977β, 184, 194.

²⁸³Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 283-284.

²⁸⁴Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 284.

²⁸⁵Βλ. Ελευθεροτυπία, 2007, 53.

²⁸⁶Βλ. Καζαντζάκης, 1960, 9.

θα πάθουν η λέξη και το αίσθημα και να βρω τη μελλούμενη σταθερότερη έκφραση. Ο κίντυνος του β' δρόμου είναι μεγάλος και συνάμα αντίθετος με την ιδιοσυγκρασία μου ο δρόμος τούτος.»²⁸⁷.

A2) Σχολικά βιβλία του Δημοτικού: 1) 1933-1938: Για κάποια σχολικά βιβλία του Δημοτικού που συνέγραψε μαζί με την Ελένη Σαμίου για βιοποριστικούς λόγους, τον ενόχλησε πολύ ένας συνεργάτης τους που τους επισκέφτηκε, για «να ταχτοποιήσουμε μαζί την ορθογραφία των βιβλίων»²⁸⁸. **2)** 1936 (προς Ελένη Σαμίου): Για ένα Αναγνωστικό που έγραψε για τα ελληνικά σχολεία της Αιγύπτου, που το διόρθωσαν και στην ορθογραφία, και, έτσι, έπρεπε να το ξαναγράψει ολόκληρο: «Έλαβα το χερόγραφο από τον Μαρσέλο για το βιβλίο της Αιγύπτου. Τεράστιο, ξαναγραμμένο με μολύβι, χάος. Και πρέπει να το διορθώσω, ξαναντιγράφοντάς το αλάκερο.»²⁸⁹.

A3) Η τραγωδία Ιουλιανός: 1) 1944 (προς Αιμίλιο Χουρμούζιο): «Ο Ιουλιανός θα 'θελα να τυπωθεί με ορθογραφία “Οδύσειας” (τα εγκλιτικά “μου”, “σου” κ.λπ. κολλημένα στη λέξη, χωρίς trait d' union [= ενωτικό]: όπως στην ιταλική και ισπανική γλώσσα).»²⁹⁰.

A4) Τα Μυθιστορήματα: I. Toda-Raba: 1) 1934 (προς Ελένη Σαμίου): «Για τον “Toda-Raba” ούτε λέξη. Έτσι, δε θα 'χει την τύχη του βιβλίου Σας, που αρκετά του 'γραψαν. Έτσι γλυτώνω από τον πειρασμό να ξαναγράψω γαλλικά...»²⁹¹. **II. Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά: 1)** 1947 (προς Πρεβελάκη): «Ο Ζορμπάς περνάει τώρα, με γαλλικό κοστούμι, τη Μάγχη. Μου το ζήτησε ο μεγάλος Οίκος Hutchinson· από τη Χρυσάνθη [Κληρίδη] απελπίστηκα. Θα το μεταφράσουν εγγλέζικα από τα γαλλικά. Φρίκη. Μα δεν μπορεί τίποτα άλλο να γίνει.»²⁹². **2)** (μαρτυρία Γιάννη Γουδέλη): Όταν τον ρώτησε γιατί τοποθέτησε τον Ζορμπά στην Κρήτη και όχι στη Μάνη, του απάντησε ότι την Κρήτη την ήξερε καλά και μπορούσε να κινήσει εκεί τον ήρωα, ενώ «στη Μάνη πώς να τον κινήσω; Εγώ ήμουν ένας επισκέπτης, δεν την ξέρω καλά τη Μάνη. Την αγάπησα, έχω πάρει πάρα πολλά πράγματα, έχω δανειστεί πολλές λέξεις, αλλά...»²⁹³. **III. Ο Χριστός ξανασταυρώνεται: 1)** 1948 (προς Πρεβελάκη): «Το μυθιστόρημα έγινε για μένα ένα débouché [= διέξοδο] όπου μπορώ να χρησιμοποιήσω μερικές ανθρώπινες

²⁸⁷Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 424.

²⁸⁸Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 413, 415, 430-431, 453.

²⁸⁹Βλ. Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 398.

²⁹⁰Βλ. Καζαντζάκης, 1997, 245.

²⁹¹Βλ. Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 361.

²⁹²Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 571.

²⁹³Βλ. Γουδέλης, 2007, 110.

ιδιότητές μου, που δεν μπαίνουν, με τη μορφή αυτή, στην ποίηση ή στην τραγωδία. Κέφι, χιούμορ, ανθρώπινες καθημερινές κουβέντες, γέλιο, αλατισμένα χωρατά, έννοιες δύσκολες διατυπωμένες με χωριάτικη απλότητα –όλα αυτά ήταν μέσα μου και μονάχα στο μυθιστόρημα μπορούσα να τα βάλω και ν’ αλαφρώσω. Ήταν κι αυτό ένα μέρος του εαυτού μου, που έπρεπε να διατυπωθεί, για να μην το πάρω μαζί μου και χαθεί στο χώμα. Καθώς ξέρετε, θα ‘θελα, όταν πεθάνω, να μη βρει τίποτα σπουδαίο ο Χάρος να πάρει.»²⁹⁴. **2)** 1952 (προς Β. Κηös): «Σας στέλνω τις λίγες λέξεις, τις δύσκολες. Περιμένω τις άλλες. Πολύ λίγες άγνωστες βρίσκετε και χαίρουμαι που θα τελειώσετε τόσο γρήγορα τη μετάφραση, γιατί με βάση τη σουηδική μετάφρασή Σας θα γίνουν πολλές άλλες· δεν έχω εμπιστοσύνη σε άλλους μεταφραστές από τα ελληνικά· δυο μήνες τώρα πολεμώ να διορθώσω τη γαλλική μετάφραση του “Χριστού”.»²⁹⁵. **IV. Ο Τελευταίος Πειρασμός: 1)** 1955 (προς Πρεβελάκη): «Δεν ήθελα τώρα να εκδοθεί· μα φοβήθηκα μην το μεταφράσουν από τα γερμανικά και πουληθεί σε φυλλάδια· και φοβήθηκα να δω το έργο μου σε άθλια δημοτική»²⁹⁶. **2)** 1956 (προς Πρεβελάκη): «Πάντως [...] πρέπει να ‘σαι από πάνω από τον Lacarrière, για να ‘σαι σίγουρος πως θα καταλάβει τα ελληνικά· τα ελληνικά και των δυο μας είναι αρκετά κακοτράχαλα για όσους δεν ξέρουν τη δημοτική. Ομολογώ λοιπόν πως δε θα μπιστεύουν από μακριά τον “Πειρασμό” στον κ. Lacarrière.»²⁹⁷.

A5) Το άγραφο σχεδιασμένο έργο “Ακρίτας”: **1)** 1939 (προς Πρεβελάκη): «Βιάζομαι ν’ αρχίσω, μα κρατιέμαι. Ξέρω πως ακόμα δεν είναι καιρός. Οι λέξεις μου έχουν ακόμα πολύ βάρος, τα σπλάχνα μου είναι ακόμα γιομάτα αγαπημένη λάσπη. Πρέπει πρώτα το κεφάλι μου να γιομώσει από το πολύτιμο αέριο “ήλιο”, που ν’ ανεβαίνει χωρίς να παίρνει φωτιά.»²⁹⁸.

B) ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ:

B1) Γαλλοελληνικά λεξικά (το μαθητικό λεξικό, το μισό λεξικό σε συνεργασία πρώτα με Πρεβελάκη και αργότερα με Mirambel): 1) (Αναφορά στον Γκρέκο, κεφάλαιο «Νάξος»): Αφηγείται ότι, όταν φοιτούσε στη Γαλλική Εμπορική Σχολή του Τιμίου Σταυρού στη Νάξο (1897-1899²⁹⁹), έγραψε ένα γαλλοελληνικό λεξικό: «Και τόσο θράσπευε ο νους μου, που μια μέρα πήρα μια παράτολμη απόφαση: να

²⁹⁴Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 592.

²⁹⁵Βλ. Καζαντζάκης, 1977γ, 302.

²⁹⁶Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 700.

²⁹⁷Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 709, 710 (Σημείωση 4).

²⁹⁸Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 483-484.

²⁹⁹Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 3.

γράφω δίπλα στην κάθε γαλλική λέξη του λεξικού την αντίστοιχη ελληνική. Μήνες βάσταξε ο μόχθος αυτός, με βοηθήματα κι άλλα λεξικά, κι όταν πια τέλεψα κι αλάκερο το λεξικό ήταν μεταφρασμένο, το πήρα και το 'δειξα με καμάρι στο Διευθυντή της Σχολής, τον Περ Λωράν.». Ενώ όμως ο Διευθυντής τον επαίνεσε και προέβλεψε το σπουδαίο μέλλον του στη μάθηση, ο Υποδιευθυντής τον μάλωσε και τον προέτρεψε να κάψει αυτό το λεξικό και τότε ο ίδιος ταραχτήκε από αυτές τις αντιφατικές γνώμες και ύστερα από πολλά χρόνια τελικά το έκαψε³⁰⁰. **2)** Άτυχο ήταν επίσης και το μεταγενέστερο μισό γαλλοελληνικό λεξικό καθαρεύουσας και δημοτικής (τα γράμματα Α-Κ) που συνέγραψε (1930-1931), στο οποίο το άλλο μισό λεξικό προβλεπόταν να συγγράψει ο Πρεβελάκης, κάτι που τελικά δεν μπόρεσε να κάνει ο τελευταίος, και την αντίστοιχη δουλειά είκοσι χρόνια αργότερα (1950-1951) σχεδιαζόταν να κάνει ο Γάλλος Καθηγητής André Mirambel, αλλά και αυτό δεν έγινε ποτέ. Στις σκέψεις του Καζαντζάκη για τη γλώσσα αυτού του έργου σε διάφορα σχετικά γράμματά του, υπογραμμίζουμε τα εξής: **α)** την πρωτοβουλία των Καζαντζάκη και Πρεβελάκη να το προτείνουν από κοινού στον εκδότη Δημητράκο λόγω του εξαιρετικού ενδιαφέροντός τους για αυτή τη μεγάλη και δύσκολη γλωσσική εργασία, **β)** την προεργασία που είχαν κάνει και οι δύο με την κατάρτιση δικών τους λεξιλογίων της δημοτικής γλώσσας, **γ)** τη σκέψη και τη φιλοδοξία τους για την παράλληλη και μεταγενέστερη συγγραφή ενός μελλοντικού γαλλοελληνικού λεξικού μόνο στη δημοτική γλώσσα, **δ)** τη μέθοδο που εφάρμοσε ο Καζαντζάκης στην εργασία του χρησιμοποιώντας πολλά ειδικά γλωσσικά βοηθήματα, παραλείποντας κάποιες ασήμαντες λέξεις του Larousse και προσθέτοντας σημαντικότερες και ανύπαρκτες σε αυτό, **ε)** την αδικία και τη στεναχώρια που ένιωσε ο Καζαντζάκης για τον μάταιο αυτό πνευματικό μόχθο του και την αηδία του τόσο για την απαράδεκτη συμπεριφορά του Δημητράκου όσο και για την άθλια υπονόμευση της συνεργασίας του με τον Πρεβελάκη από τον συνεργάτη του Δημητράκου Ιωάννη Ζερβό³⁰¹.

³⁰⁰Βλ. Καζαντζάκης, 2007α, 99-100.

³⁰¹Για το μεγάλο ιστορικό αυτού του ανολοκλήρωτου και μισού γαλλοελληνικού λεξικού σε δύο περιόδους (1930-1934 και 1950-1951) βλ. τα σχετικά γράμματα του Καζαντζάκη στον Παντελή Πρεβελάκη, στον Γιάννη Αγγελάκη και στον Θράσο Καστανάκη. Συγκεκριμένα: βλ. Πρεβελάκης, 1958, 240, 328 (Σημείωση 296)· Πρεβελάκης, 1984, 193, 194, 195, 197, 198, 200, 201, 206, 208, 210-211, 212, 213, 215, 216, 219-220, 221, 232, 234-235, 236, 237-238, 239, 240, 242, 245, 246, 247, 263, 267, 270-272, 278, 279, 282, 287, 291, 295, 296, 299-300, 306, 309, 312, 316, 318, 322, 338, 348, 349, 350, 362, 366, 370, 372, 399, 401, 412· *Επιστολές του Νίκου Καζαντζάκη προς την οικογένεια Αγγελάκη*, 2013, 21-22, 73, 75, 77, 78, 79 (Σημειώσεις 2 και 3), 80-81, 83, 84 (Σημείωση 4)· Γουδέλης, 1978, 50· Σουλογιάννη, 1986, 8, 9, 17· Bien, 2020, 26, 28.

B2) Θεία Κωμωδία του Δάντη: 1) 1933 (προς Πρεβελάκη): «Ό,τι εμείς θέμε τους φαίνεται παράλογο ή αναχρονικό, γιατί είναι αιώνιο, κι όπως δεν μπορούν να προφέρουν τις μεγάλες λέξεις, τις πολυσύλλαβες, γιατί κόβεται η αναπνοή τους, όμοια δεν μπορούν να βαστάζουν τον Dante και την πνοή του Θεού μας. Σε ποια Κόλαση, σε ποια καταβόθρα να τους ρίζουμε; Κι ο Άδης θα τους αναξεράσει.»³⁰². **2)** 1933 (προς Πρεβελάκη): «Κατάπληξη μου κάνει η στενοκεφαλιά του Λευτέρη [Αλεξίου] για τη γλώσσα. Δεν καταλαβαίνω τίποτα. Τι θα πει μαλλιάρη; Πλούσια; Πού βρίσκει τη μαλλιαρσύνη – δηλ. την πλαστή, εξεζητημένη, ακατανόητη λέξη; Ανατριχιάζω βλέποντας πόσο σ' ένα τόσο απλό, απλοϊκό ζήτημα η συνεννόηση είναι αδύνατη.»³⁰³. **3)** 1933 (προς Ελένη Σαμίου): «Θέλω η μετάφραση αυτή να μπει σε ίση γραμμή με την “Ιλιάδα” του Πάλλη. Και σίγουρα θα το κατορθώσω αν ζήσω. Να ‘χω καιρό λεύτερο δικό μου, κάμποσα χρόνια ακόμα, και μου φαίνεται πως είμαι ώριμος ν’ αφήσω πια ένα έργο στέρεα θεμελιωμένο στο ελληνικό, δηλαδή στο κρητικό, χρώμα.»³⁰⁴. **4)** 1934 (προς Πρεβελάκη): «οι λόγιοι μοιράστηκαν σε δύο: λίγοι = ενθουσιασμένοι, το πλήθος μαίνεται για τη γλώσσα.»³⁰⁵. **5)** 1937 (προς Λευτέρη Αλεξίου): «Η σπάνια λέξη, εκείνη που δε χρησιμοποιήθηκε ακόμα αρκετά στο γραπτό λόγο (κι όχι εκείνη που δε χρησιμοποιείται πια, τέτοιες δεν έχω) δίνει στη μετάφραση τη γευστική ουσία, που είχε σίγουρα στα χρόνια του Ντάντε η παρθένα ακόμα, περιφρονημένη από τους σοφούς, αχρησιμοποίητη από τους λόγιους, ιταλική λέξη. Η δημοτική γλώσσα μας βρίσκεται σε ομόλογη εποχή με την ιταλική δημοτική στον καιρό του Ντάντε. Ό,τι εργασία έκανε ο Ντάντε την ίδια οφείλομε να κάμομε κ’ εμείς, “δεκάξι μεγάλα γλωσσικά ιδιώματα”, έλεγε ο ίδιος, “υπάρχουν στην Ιταλία. Ο ποιητής πρέπει να μαζέψει λέξεις και φράσεις και συντακτικές πλοκές απ’ όλες αυτές τις τοπολαλίες, να κάμει επιλογή και να τις χρησιμοποιήσει συνθέτοντας έτσι την πανιταλική, ζωντανή γραφόμενη γλώσσα”. Έτσι έλεγε». Έπειτα, αρνείται την κατηγορία πως θεωρεί όλες τις λέξεις άξιες για την ποίηση και ότι δεν διακρίνει τις ψυχικές τους κατηγορίες: «Κάθε άλλο. Προσπαθώ πάντα να κάνω αυστηρή επιλογή· κάποτε για ένα πράμα ξέρω πέντε ή έξι ονομασίες, που λέγονται στα διάφορα μέρη της Ελλάδας και τυραννιούμαι πολύ για να διαλέξω. Τώρα, αν άλλος έκανε άλλη επιλογή, είναι άλλο ζήτημα. Καθένας τον εαυτό του μόνο εκφράζει.». Τέλος, δηλώνει ότι θα μπορούσε να πει πολλά για την έκφραση και για τη σύνταξη και

³⁰²Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 352, 353 (Σημείωση 3)· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 326.

³⁰³Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 366, 368 (Σημείωση 8)· Bien, 1972, 199-200· Mandilaras, 1972, 125, 205 (Note 40)· Μανδηλαράς, 1987, 19· Αλεξίου Έλλη, 2007, 377.

³⁰⁴Βλ. Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 341.

³⁰⁵Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 442.

διατυπώνει την πλήρη διαφωνία του με την άποψη του Αλεξίου για τη σκλαβιά του δημιουργού, υποστηρίζοντας ότι θεωρεί τον δημιουργό ως τον μόνο ελεύθερο και πιστεύει στη μελλοντική αναγνώριση των τωρινών επιλογών του, διότι η πρόχειρα άμεση κατανόηση ενός δημιουργικού έργου δεν είναι αρετή, αλλά σημάδι κοινοτοπίας και μετριότητας³⁰⁶. **6)** 1954 (συνέντευξη στον Γιαλουράκη): «Διόρθωσα ακόμα τη μετάφρασή μου της “Θείας Κωμωδίας”. Είναι μια εντελώς καινούρια δουλειά που την άρχισα στην Κατοχή. Θαύμασα τη δημοτική μας γλώσσα. Πώς μπόρεσε ν’ αποδώσει, λέξη προς λέξη, τον εντεκασύλλαβο! Μεγάλη ηδονή να δουλεύει κανείς τη δημοτική γλώσσα τώρα. Προχώρησε πολύ απ’ την εποχή του Πάλλη.»³⁰⁷.

B3) Καλάντρια του Καρδινάλιου Bibbiena: 1) 1936 (προς Πρεβελάκη): «Η “Καλάντρα” θέλει διόρθωση στη γλώσσα, να γίνουν οι εκφράσεις πιο ζωντανές, πιο έξυπνες, πιο εκφραστικές. Στις πρόβες σίγουρα θα μπορέσετε να κάμετε πολλές μεταβολές.»³⁰⁸.

B4) Φάουστ του Γκαίτε: 1) 1936 (δήλωση στην «Καθημερινή», λόγω της απόρριψης της μετάφρασης από το Εθνικό Θέατρο και της επιλογής της μετάφρασης του Χατζόπουλου): Αναφέρει ότι από τις 6 ελληνικές μεταφράσεις του Φάουστ, μόνο αυτή του Χατζόπουλου τον βοήθησε (τη θεωρεί αξιόλογη, αλλά έχει και «γλώσσα φτωχή»), ότι προσπάθησε όσο μπορούσε να προχωρήσει περισσότερο από αυτή τη μεταφραστική δοκιμή πιο κοντά στο «αθάνατο κείμενο» του Γκαίτε «με στίχο πιο ρυθμικό, με απόδοση πιο καθαρή και με πιο πλούσια πανελλήνια γλώσσα». Εύχεται ένας μελλούμενος μεταφραστής να κάνει το ίδιο με τη δική του μετάφραση και μιλάει για πνευματική ατιμία και για τη μελλοντική του δικαίωση³⁰⁹.

B5) Οθέλλο του Σαίξπηρ (χαμένη μετάφραση³¹⁰): 1) 1941 (προς Πρεβελάκη): «πολύ θα ‘θελα να παιχτεί η μετάφρασή μου αυτή, γιατί θα ‘θελα να δείξω πώς μεταφράζω το Σαιξπήρο.»³¹¹.

B6) Ιλιάδα του Ομήρου (σε συνεργασία με τον Ι. Θ. Κακριδή): Ι. Γράμματα προς Κακριδή: 1) 1942: «Είμαι βέβαιος, ό,τι είναι ανθρώπινα δυνατό, στη στιγμή τούτη της δυνατότητας που βρίσκεται η γλώσσα μας, θα το πετύχουμε.»³¹². **2)** 1943: «Πρέπει στη μετάφρασή μας να φανεί πόσο πλούτισε και δουλεύτηκε η γλώσσα μας από την εποχή

³⁰⁶Βλ. Αλεξίου Έλλη, 1984, 322-323· Στεφανάκης, 2007, 373-375· Bien, 1972, 29-31, 200, 217-218.

³⁰⁷Βλ. Γιαλουράκης, 1958, 161.

³⁰⁸Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 127, 461, 462, 463 (Σημείωση 2)· Πετράκου, 2007, 1090-1091.

³⁰⁹Βλ. Ανεμογιάννης, 1997, 74-77· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 403-404· Πετράκου, 2007, 1091-1093.

³¹⁰Βλ. Ανεμογιάννης, 1997, 80-82· Πετράκου, 2007, 1093-1094· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 458.

³¹¹Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 500· Ανεμογιάννης, 1997, 81.

³¹²Βλ. Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 481· Κακριδής Ι. Θ., 1977, 260.

του Πάλλη. Και πόσο είναι άξια για αυτή “πολλά άλγεα πάσχειν”.»³¹³. **3)** 1943: «(αν ήμουν μόνος, πολλές ανοησίες θα ‘κανα, μα μου κρατάς το χαλινάρι και περιορίζω όσο μπορώ το λεχτικό).». [...] «Η λέξη “λιθοπέτι” (έξοχη για τη βραχυλογία της) είναι καθαρά δημοτική (όχι κρητικιά) (όλες που χρησιμοποιώ στον Όμηρο είναι καθαρά δημοτικές· δικό μου κανένα μονάχα σύνθετο. Τη χρησιμοποίησε κι ο Καρκαβίτσας· εγώ μάλιστα στην “Οδύσεια” έπλασα κατ’ αναλογία “σαΐτοπέτι”).»³¹⁴. **4)** 1943: του προτείνει να συγγράψει στη δημοτική γλώσσα ένα ομηρικό λεξικό ως συμπλήρωμα και ως αποτέλεσμα της μετάφρασής τους³¹⁵. **5)** 1944: Προσπάθησε (ευτυχώς, πρόσκαιρα) να αποδεχτεί ο Κακριδής το “καζαντζακικό” τονικό και ορθογραφικό σύστημα που είχε ακολουθήσει στην *Οδύσεια* και στον *Ιουλιανό*³¹⁶. **6)** 1945: Αυτοχαρακτηρίζεται στα ισπανικά «μεθυσμένος από τα αστέρια» [...] «τρελαίνουμαι για κάθε ζωντανή λέξη της δημοτικής, τη λυπούμαι, θέλω να την τοποθετήσω σ’ ένα κείμενο, να μη χαθεί. Η μέθη αυτή, καθώς καλύτερά μου ξέρεις, είναι φυσική –κ’ ίσως και χρήσιμη- στην κάθε εποχή που ‘ναι γλωσσικά “ομόλογη” με την εποχή που περνά η δημοτική μας. Το ίδιο δεν έκανε ο Rabelais? Το ίδιο κι ο Λούθηρος; Κι απάνω απ’ όλους το ίδιο ο Dante? [...] Μια μονάχα από τα πριν θα ‘θελα βάση να θέσουμε: μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε λέξεις, κάποτε, που να μην είναι γνωστές σε όλους (αλίμονο αν περιοριζόμαστε στο λεξικό πλούτο και του πιο μορφωμένου Νεοέλληνα αναγνώστη).»³¹⁷. **7)** 1955: του ζητάει να δεχτεί μερικές σημαντικές διορθώσεις, διότι κάποιες λέξεις ή φράσεις τους δεν είναι δημοτικές («Αυτά δεν είναι δημοτικά.»), δεν θέλει καμία υποχώρηση στην καθαρεύουσα και του υπενθυμίζει ότι έχουν συμφωνήσει σε κάποια ορθογραφικά ζητήματα³¹⁸. **8)** 1955: «Χαρά μεγάλη που θα τυπωθεί το μέγα δώρο που κάνουμε στη δημοτική γλώσσα. Νομίζω και μόνο αυτό να κάνουμε, θα δικαιολογούνταν η γέννησή μας.»³¹⁹. **9)** 1955: Επιμένει να μην κάνουν καμία παραχώρηση προς την καθαρεύουσα (ούτε καν για λόγους αισθητικής) και να επιμείνουν σε μια καθαρά δημοτική μετάφραση³²⁰. **10)** 1955: «Ίσως έπρεπε κ’ εμείς στο τέλος των “Επιλεγ.” να βάλουμε ένα μικρό λεξιλόγιο.»³²¹. **11)** 1955: «Στη σ. 4 μονάχα θα προτιμούσα ν’ αλλάξει η φράση. Να φαίνεται πως αν ο αναγνώστης σκοντάψει σε μια λέξη, αυτό είναι γιατί δεν ξέρει τη

³¹³Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 264.

³¹⁴Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 265-266.

³¹⁵Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 271-272.

³¹⁶Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 275.

³¹⁷Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 275-276.

³¹⁸Βλ. Κακριδής, Ι. Θ., 1977, 290-291.

³¹⁹Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 291.

³²⁰Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 292, 293.

³²¹Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 293.

λέξη, δεν ξέρει τον πλούτο της δημοτικής· έτσι που το ‘χεις σα να ζητούμε συγγνώμη, γιατί μεταχειριστήκαμε μιαν αλλόκοτη λέξη.»³²². **12)** 1955: «Ελπίζω οι φίλοι μας Κριαράς, Καψωμένος κ.λπ. να γράψουν· είναι ένα εθνικό γεγονός, ένα μνημείο γλωσσοπλαστικό και το ξέρουν. [...] Έπρεπε κάποιος να βρεθεί να τονίσει τις διαφορές μεταξύ Πάλλη κ’ εμάς· και να εξάρει τα σύνθετα που βρήκαμε: μακρομαντούσα, αχνογελόχαρη, στριφτοζάλης...»³²³. **13)** 1956: Τον παροτρύνει να βιαστεί να συγγράψει το ομηρικό λεξικό με τις αντίστοιχες δημοτικές λέξεις³²⁴. **II. Γράμματα προς άλλους: 14)** 1948 (προς Πρεβελάκη): «Το “ελικόποδες” θαρρώ “στριφτοζάλης” (κρητ[ικό]).»³²⁵. **15)** 1952 (προς Αιμίλιο Χουρμούζιο): «Είναι, είμαι βέβαιος, ένα μεγάλο δώρο εθνικό. Ποτέ η δημοτική γλώσσα δεν έφτασε σε τέτοιο πλούτο και τέτοια αρμονία. Σε άλλες χώρες η Ακαδημία θα ‘ταν περήφανη να εκδώσει ένα τέτοιο μνημείο, στην Ελλάδα είναι ο Κόκκινος, ο Μελάς κι ο Σκίπης.»³²⁶. **16)** 1953 (προς Β. Κνös): «εξακολουθώ να νομίζω πως το έργο τούτο είναι ένα μνημείο φιλολογικό και λογοτεχνικό, που θα δοξάσει τη δημοτική μας γλώσσα...»³²⁷. **17)** 1953 (προς Πρεβελάκη): «Δουλεύουμε όλη μέρα την “Ιλιάδα” με κέφι, χαρούμενοι σα να καταχτήσαμε τον κόσμο, κάθε φορά που βρούμε μια λέξη, μιαν έκφραση ταιριαστή.»³²⁸. **18)** 1953 (προς Πρεβελάκη): «συμφωνώ κι εγώ να τυπωθεί, για τώρα, μονάχα η μετάφραση και με τόνους.»³²⁹. **19)** 1954 (προς Πρεβελάκη): «την αγαπώ πολύ και θαρρώ πως ήταν ένας άθλος.»³³⁰. **20)** 1955 (προς τον Σύλλογο «Κνωσός»): «[ο Κακριδής] έδωσε την πιο εξακριβωμένη σημασία στην κάθε λέξη του ιερού κειμένου και με βοήθησε να βρω την αντίστοιχη δημοτική κ’ έτσι, θαρρώ, η μετάφραση επίσης έγινε μνημείο φιλολογικό και γλωσσικό, δώρο βασιλικό στο έθνος.»³³¹. **21)** 1955 (προς Β. Κνös): «νομίζω ότι η μετάφραση αυτή είναι μέγας άθλος· κάνουμε ένα βασιλικό δώρο στο έθνος και κανένας δεν το καταλαβαίνει· το Κράτος να μπορούσε θα μας εξαφάνιζε· δεν πειράζει· δουλεύουμε χωρίς αμοιβή.»³³². **22)** 1956 (προς Άγι Θέρου): «Τι θάμα η δημοτική! Σε παρακαλώ πολύ, ό,τι παρατηρήσεις έχεις γλωσσικές να μου τις σημειώσεις. Έχω κάνει κι εγώ μερικές αλλαγές για τη δεύτερη

³²²Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 294· Καζαντζάκης & Κακριδής, 1976, 12-13· Καζαντζάκης & Κακριδής, 2015α, 8.

³²³Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 295.

³²⁴Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 298.

³²⁵Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 600.

³²⁶Βλ. Καζαντζάκης, 1977β, 191, 194-195 (Σημειώσεις 20 και 21).

³²⁷Βλ. Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 608.

³²⁸Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 656 (Σημείωση 2).

³²⁹Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 657.

³³⁰Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 666.

³³¹Βλ. Γουδέλης, 1978, 49· Γουδέλης, 1987, 97.

³³²Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 303.

έκδοση.»³³³. **III. Συνέντευξη: 23)** 1954 (στον Γιαλουράκη): «Δεν υπάρχει ομηρική λέξη, δεν υπάρχει σύνθετο επίθετο που να μη βρήκαμε τα αντίστοιχα στη δημοτική.»³³⁴.

B7) Οδύσσεια του Ομήρου (σε συνεργασία με τον Ι. Θ. Κακριδή): 1) 1955 (προς Κακριδή): «Πρέπει να βιαστείς όσο υπάρχω· κ' είναι ντροπή να μην τελέψουμε κι αυτόν τον άθλο.»³³⁵. **2)** 1956 (προς Πρεβελάκη): «τι χαρά να δουλεύεις τη γλώσσα μας προσπαθώντας να φτάσεις ν' αποδώσεις ένα τέτοιο πρότυπο!»³³⁶.

B8) Πρόταση στον Ι. Θ. Κακριδή να μεταφράσουν κ.ά. Αρχαίους Έλληνες συγγραφείς: όπως Πίνδαρο, Αισχύλο, Θουκυδίδη³³⁷.

³³³Βλ. Θέρος, 1958, 238.

³³⁴Βλ. Γιαλουράκης, 1958, 161.

³³⁵Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 290.

³³⁶Βλ. Πρεβελάκης, 1984, 712-713.

³³⁷Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1977, 268, 272, 281, 294, 299· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 639.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΕΟΠΛΑΣΤΩΝ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΩΝ 11 ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΩΝ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Μετά τα δύο πρώτα κεφάλαια, στα οποία αναφέρθηκε συνοπτικά η γλωσσολογική θεωρία η σχετική με τα νεόπλαστα σύνθετα, και το 3^ο κεφάλαιο, στο οποίο εκτέθηκαν οι μεταγλωσσικές απόψεις του Καζαντζάκη για τη γλώσσα γενικά και για τη δική του γλώσσα ειδικά, αντικείμενο του παρόντος 4^{ου} κεφαλαίου είναι αφενός η ανάλυση του δεδομένου θέματός μας από όλες τις πλευρές με βάση όλα τα προαναφερθέντα και αφετέρου η παρουσίαση της πρωτότυπης έρευνας που κάναμε για τα νεόπλαστα σύνθετα των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη. Συγκεκριμένα, αρχικά, δικαιολογούμε τις επιλογές μας για τη συγκρότηση του σώματος των δεδομένων, δηλαδή το πώς ακριβώς επιλέξαμε και φτιάξαμε το υλικό (corpus) όλων των σύνθετων λέξεων αυτών των μυθιστορημάτων (2531 λέξεις). Ακολούθως, εξηγούμε (με αντιπροσωπευτικά παραδείγματα από το σύνολο αυτού του corpus) πώς εφαρμόζεται εδώ και με ποιες κατηγοριοποιήσεις η γλωσσολογική θεωρία για τη σύνθεση και τα σύνθετα και σημειώνουμε τις παρατηρήσεις μας για την εφαρμογή της γλωσσολογικής θεωρίας για τη νεολογία και τον νεολογισμό σε αυτό το σώμα δεδομένων. Στη συνέχεια, σχολιάζουμε τις διάφορες πτυχές της γλωσσικής ιδεολογίας του Καζαντζάκη και προσπαθούμε να ανιχνεύσουμε πώς πραγματώθηκε αυτή η ιδεολογία του με τη δημιουργία των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων που χρησιμοποίησε στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματά του. Τέλος, εκθέτουμε λεπτομερώς την πρωτότυπη έρευνά μας για αυτό το υλικό στα μυθιστορήματα του συγγραφέα και στην Ακαδημία Αθηνών και, ειδικότερα, τα πορίσματά της: **α)** για την αρχική διάκριση των σύνθετων αυτών λέξεων σε τέσσερις κατηγορίες (με γενικό κριτήριο την προέλευσή τους) και για την ανεύρεση ειδικά των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων (των 2 από τις 4 αυτές κατηγορίες, συνολικά 1283 λέξεις), **β)** για την (ολιστική & δομολειτουργική) σημασιολογική και γραμματική κατηγοριοποίηση των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων [με βάση την κατηγοριοποίηση των Κλαίρη & Μπαμπινιώτη κ.ά. (2005 & 2015)] και **γ)** για την εξέλιξή τους σε κάθε ένα από τα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη και για τον ειδικό και πολλαπλό ρόλο που διαδραματίζουν αυτές οι λέξεις τόσο σε κάθε τέτοιο έργο όσο και συνολικά (με βάση συγκεκριμένες παραμέτρους).

4.1. Ανάλυση αντιπροσωπευτικών παραδειγμάτων από το υλικό (corpus) των σύνθετων λέξεων των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη με βάση τη γλωσσολογική θεωρία για τα σύνθετα

Α) Ο τρόπος επιλογής του υλικού (corpus) των σύνθετων λέξεων των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη και η αφαίρεση από αυτό όλων των θεωρούμενων σήμερα ως παράγωγων λέξεων: Όπως αναφέραμε στο 1^ο κεφάλαιο³³⁸, η δημιουργία του υλικού (corpus) των σύνθετων λέξεων που υπάρχουν στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη βασίστηκε στις σύγχρονες γλωσσολογικές θεωρίες και, συγκεκριμένα, υιοθετήσαμε τις αναλύσεις των Κλαίρη & Μπαμπινιώτη κ.ά. (2005 & 2015) και της Μπακάκου-Ορφανού (2005) σχετικά με το ποιες θεωρούνται σήμερα σύνθετες λέξεις και ποιες παράγωγες λέξεις. Έτσι, από κάθε μυθιστόρημα στην αρχή καταγράψαμε (με εξαίρεση τις παράγωγες λέξεις με επιθήματα) περισσότερες από τις τελικά επιλεγμένες ως καθαρά σύνθετες λέξεις (δηλαδή από όσες αποτελούνται από 2 ή περισσότερα αυτόνομα λεξικά στοιχεία, «λεξήματα») και, στη συνέχεια, με βάση τη γλωσσολογική θεωρία που παρουσιάσαμε στο 1^ο κεφάλαιο, αφαιρέσαμε και αποκλείσαμε από αυτό το corpus τις εξής τρεις περιπτώσεις παράγωγων λέξεων: **1)** τις λέξεις με προθήματα (π.χ. *καταμέθυστος*, *αποταυρίζομαι*, *ξεκορμίζω*, *ανύπνωτος*), **2)** τις λέξεις με λεξικά προθήματα (π.χ. *νιολοσμένος*, *θεοβάδιστο*) και **3)** τις λέξεις με λεξικά επιθήματα (π.χ. *σανταλοποιός*, *δροσολογώ*). Ο παρακάτω πίνακας 22 δίνει (σε τρεις αντίστοιχες στήλες) μια ενδεικτική και αντιπροσωπευτική εικόνα για όσες τέτοιες (μη αυτόνομες) και σήμερα θεωρούμενες ως παράγωγες λέξεις παραλείψαμε δικαιολογημένα από το τελικό υλικό (corpus) των σύνθετων λέξεων³³⁹. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Καζαντζάκης μάλλον τις θεωρούσε και αυτές σύνθετες λέξεις (όπως έκαναν και οι τότε παραδοσιακές γραμματικές), τις χρησιμοποίησε σε μεγάλη έκταση στα μυθιστορήματά του και μάλιστα τις πρώτες από αυτές (τις λέξεις με προθήματα) πάρα πολύ συχνά. Νομίζουμε πως δείχνουν και αυτές την ευρηματικότητα και τη φαντασία του στη δημιουργία λέξεων και τον στόχο του για την επίτευξη ενός απόλυτα ατομικού λογοτεχνικού ύφους.

³³⁸Βλ. τις σελ. 47-48 στο κεφ. 1.2.2.

³³⁹Βλ. στο πρώτο μέρος του Παραρτήματος (στις σελ. 2-183), όπου παρουσιάζονται (διατεταγμένες σε 4 κατηγορίες) όλες οι (2531) σύνθετες λέξεις αυτού του corpus.

Πίνακας 22

**Αντιπροσωπευτικά παραδείγματα λέξεων από τα μυθιστορήματα του
Καζαντζάκη οι οποίες (σύμφωνα με τις σύγχρονες γλωσσολογικές προσεγγίσεις)
θεωρούνται παράγωγες και όχι σύνθετες λέξεις**

ΠΑΡΑΓΩΓΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΜΕ ΠΡΟΘΗΜΑΤΑ	ΠΑΡΑΓΩΓΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΜΕ ΛΕΞΙΚΑ ΠΡΟΘΗΜΑΤΑ	ΠΑΡΑΓΩΓΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΜΕ ΛΕΞΙΚΑ ΕΠΙΘΗΜΑΤΑ
A) Ουσιαστικά: 1. α-: αμυλησιά. 2. ανα-: αναδενδράδες. 3. αντι-: αντιδάχτυλο. 4. απο-: αποποιστίδια. 5. εκ- / εξ-: έκθεσες, εξέγερσες. 6. επι-: επίδρασες. 7. κατα- / καθ'-: καταφρόνια, καθηγούμενος. 8. μετα-: μεταπίθηκος. 9. ξε-: ξεφυσίδι. 10. παρα-: παραπετριές. 11. περι-: περιφρόνια. 12. προ-: προδρόμισσες. 13. προς-: πρόσβραδο. 14. συν- (συν- / συμ-): συναστεριές, συγκόκαλα, συμπαλικάρα. 15. υπερ-: υπερκόσμος. 16. υπο-: υπόκλισες. B) Επίθετα: 1. α- / αν-: ασούσουμος, ανονείρευτος. 2. ανα-: ανακαθιστός. 3. αντι-: αντίδρομος.	A) Ουσιαστικά: 1. αλληλο-: αλληλοσπάραγμα. 2. αρχι-: αρχιαναστενάρης, αρχιδιάολος, αρχιμαντρόσκυλος, αρχιτσέλιγκας. 3. θεο-: θεοδιάολος, θεοκαταλύτης, θεοκατάνυξη, θεοκαυτώματα, θεοκουβέντες, θεομπαίχτης, θεοπλάνος, θεοπραματευτής, θεοταβερνιάρης, θεοφονιάς, θεόψυχα. 4. μισο-: μισοδιάολος. 5. νιο-: νιόνυφη. 6. παν-: παντερμιά. 7. ψιλο-: ψιλοξεφάντωση. B) Επίθετα: 1. αλληλο-: αλληλομαχόμενα, αλληλομισούμενο. 2. θεο-: θεοβάδιστο, θεοδιαβασμένος, θεοκατάρατος, θεοκατέργαρος, θεοκατοίκητος, θεοκεραύνωτος, θεοκρουσμένος, θεομάχος, θεομέθυστος, θεομόναχος, θεοπαλαβωμένος, θεοπαρμένος, θεορατικός, θεοσκοτωμένος, θεότρελος,	A) Ουσιαστικά: 1. -λόγια: μελισσολόγια. 2. -λογία / -λογία: δικολογία, σκυλογολία, μικρολογία. 3. -λόγος: βιδολόγος, γιατρολόγος, πουολόγος, σαϊτολόγος, χοντρολόγος. 4. -ποιός / -ποιό: σανταλοποιός, ιεροποιοί. B) Ρήματα: 1. -βολώ: αστροβολώ, λαμποβολώ, μοσκοβολώ, πεντοβολώ, σπιθοβολώ, στραφτοβολώ, φεγγοβολώ, φλογοβολώ. 2. -κομώ: γιατροκομώ. 3. -λογώ: αρμολογώ, ασπρολογώ, βοσκολογώ, δροσολογώ, θρηνολογούμαι, μαντατολογώ, μαυρολογώ, παραμυθολογώ, πρασινολογώ, ρωγολογώ, χαδολογώ, χοντρολογώ, χρυσολογώ.

4. απο-: αποβροχάρικος. 5. επι-: επιχρυσωμένο. 6. κατα-: καταπόρφυρος. 7. μετα-: μεταλαμπριάτικος. 8. ξε-: ξεγλωσσισμένος. 9. παρα-: παρακούζουλος. 10. περι-: περίφοβος. 11. προ-: προανθρώπινος. 12. συν- / συ-: συνάστερος, σύφλουδος. 13. υπερ-: υπερανθρώπινος Γ) Ρήματα: 1. α-: ακινητώ. 2. ανα-: αναμαυλώ. 3. αντι-: αντιστοιβάζω. 4. απο-: αποταυρίζομαι. 5. δια-: διανοίγω. 6. κατα-: καταχτυπώ. 7. μετα-: μετασαλεύω. 8. ξε-: ξεκορμίζω. 9. παρα-: παρακατσεύω. 10. περι-: περιγελώ. 11. προ-: προσηκάνομαι. 12. προς-: προσθηλιάζω. 13. συν- / συμ-: συντραβώ, συμφέρει. 14. υπερ-: υπερασπίζομαι. Δ) Επιρρήματα: 1. απο- / απ'-: απομάσκαλα, απόλαφρα. 2. εν-: έρριζα. 3. κατα-: καταμεσούρανα. 4. ξε-: ξεθαρρετά.	θεοφάνερο, θεοφίλητος, θεοφρούρητος. 3. μισο-: μισοαναστημένος, μισοβρεγμένος, μισογονατισμένος, μισοζώντανος, μισοκακόμοιρος, μισοκουρεμένος, μισοπάλαβος, μισοπεθαμένος, μισοσαπημένος, μισοσβησμένος, μισοσκοτωμένος, μισοτέλειωτα, μισοτρομαγμένος, μισοφοβισμένος, μισοχαρούμενος. 4. νεο- / νιο-: νεοσκοτωμένος, νεοσυγυρισμένο, νιοκομμένος, νιολουσμένος, νιόλουστος, νιοξεφούρνιστο, νιοργωμένος, νιοπαντρεμένος, νιοπλυμένος, νιοσκαμμένο, νιοφούντωτος, νιοφτιαγμένος, νιοφυτεμένος, νιοχτισμένος. 5. παν-: πάλλενκος, παναρμόνιος, πάνδημος, πανέλπιδος, παντέρημος. 6. ψιλο-: ψιλοδουλεμένος, ψιλοκεντημένος, ψιλομαθημένος, ψιλομελάχρινος, ψιλοσκαλισμένος. Γ) Ρήματα: 1. αυτο-: αυτοκουρδίζομαι. 2. αλληλο-: αλληλοκυνηγούνται, αλληλοσπαράζονται, αλληλοτρώγονται. 3. θεο-: θεοπαλεύω. 4. μισο-: μισογελώ, μισοείπε, μισοκλαίγω, μισοστραβώθηκε, μισοσφαλνάω.	

5. παρα-: <i>παραϋστερα.</i> 6. περι- / περ-: <i>περιπαιχτικά, περγελαχτά</i> 7. επι-: <i>‘πιτήδεια.</i> 8. προς-: <i>προσηλιακά.</i> 9. συν- / συγ-: <i>συναλλήλως, σύγκορμα.</i>	5. ψιλο-: <i>ψιλογελώ, ψιλοκουβεντιάζω, ψιλοτραγουδώ.</i> Δ) Επιρρήματα: 1. αρχι-: <i>αρχιχροινάτικα.</i> 2. μισο-: <i>μισοκορμίζ.</i>	

Β) Ο δείκτης σύνθεσης / το συνθετικό φωνήεν³⁴⁰ στις σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη: Οι σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη συνήθως έχουν δείκτη σύνθεσης, ακολουθώντας τους κανόνες του, αν και συχνά ο συγγραφέας χρησιμοποιεί αυτό το - ο - όχι μόνο σε σύνθετα με «σχέση παράταξης» (π.χ. *αρσενικ-ο-θήλυκος, γαϊδουρ-ο-μούλαρα, Γραμματ-ο-φαρισαίοι, δεξ-ό-ζερβος, διψ-ο-λαχταρώ, ζουρλ-ο-περήφανη, κοκκιν-ο-πράσινος, λεμον-ο-πορτόκαλο, ουραν-ο-θάλασσο, τρεμ-ο-κλαίω*), αλλά ακόμα και σε σύνθετα με «σχέση εξάρτησης» (π.χ. *ανοιχτ-ο-κουταλάτος, αντρογυν-ο-χωρίστρα, αρμυρ-ο-φτέρουγα, γλεντ-ο-χήρα, γλυκ-ο-κουβεντιάστρα, διαολ-ό-παπας, μπακαλ-ό-ψυχος, νεφρ-ο-τσακίστρα, παιχνιδ-ο-μάτα, πετρ-ο-καρδίζω, ποθ-ο-ανατριχιάζω, σιταρ-ο-μελάχροινος, ταυρ-ο-κοιτάζω, φιδ-ο-γλωσσάτος, χαρτ-ο-πόντικας*). Επίσης, υπάρχουν και περιπτώσεις με υπερίσχυση των φωνηέντων - α - (π.χ. *χιον-α-στράγαλη, ψυχ-α-ρπάχτες*) και - ω - (π.χ. *απαν-ω-σκάλι, (ε)παν-ω-κόρμι*).

Γ) Η μορφή των συνθετικών μερών³⁴¹ στις σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη: Σε ό,τι αφορά την αλλομορφία των συνθετικών μερών, και εδώ το «θέμα» ως πρώτο συνθετικό συνήθως εμφανίζει μια διαφοροποιημένη μορφή σε σχέση με την κλίση του (π.χ. *μολυβοσκοτωμένος – μολύβι*), σπάνια έχει μια διπλοτυπία στη μορφή (π.χ. *κατωσάγουνο & κατωσάγονο, απανωχείλι & πανωχείλι*) ή μια τριπλοτυπία στη μορφή (π.χ. *απανωκόρμι & επανωκόρμι & πανωκόρμι*), σπάνια χρησιμοποιεί μη συγχρονικό αλλόμορφο (π.χ. *Μεσόγαια* αντί: *Μεσόγεια*) και κάποτε χρησιμοποιεί μεγαλύτερο αλλόμορφο (π.χ. *πηγαινόρχουμαι*) ή μικρότερο αλλόμορφο (π.χ. *ανεβοκατεβάζω*). Σε ό,τι αφορά την κλίση, διακρίνονται και στα σύνθετα των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη δύο κατηγορίες με βάση τη

³⁴⁰Βλ. στις σελ. 50-51 το κεφάλαιο 1.3.

³⁴¹Βλ. στις σελ. 51-53 το κεφάλαιο 1.4.

μορφή της κλίσης τους: **1)** σύνθετα με κλίση και γένος ίδιο με το δεύτερο συνθετικό μέρος, όταν αυτό χρησιμοποιείται ως ανεξάρτητη λέξη (π.χ. *γλεντοχήρα, θηλυκοχρονιά, ουρανοθάλασσα, φεγγαροπρόσωπο*) και **2)** σύνθετα με κλίση (ίσως και γένος) διαφορετικά από αυτά του δεύτερου συνθετικού (π.χ. *ακροθάλασσο, ηλιοφέγγαρο, κορφοκέφαλο, λεμονοπέρβολο, μαγγανοπήγαδο, ουρανοθάλασσο*). Επίσης, υπάρχουν μερικά σύνθετα, λόγιοι σχηματισμοί, με πρώτο συνθετικό τους το θέμα του αορίστου, δηλαδή το συνοπτικό [ως προς την όψη] θέμα του ρήματος): *αλλαξοβασιλίκια, αλλαξοκαιριά, μπλεξοδουλειές, καψομάννα*. Σε ό,τι αφορά την παραγωγή, το δεύτερο συνθετικό αποτελεί παράγωγο κυρίως στα σύνθετα με δεύτερο συνθετικό ρηματικό παράγωγο (π.χ. *λαοσύναξη, σταυροπροσκύνηση*) και υπάρχουν σύνθετα με συστατικά παράγωγα (π.χ. *αγιοχώματος, αιματοπότης*). Σε ό,τι αφορά τα λόγια στοιχεία, η συντριπτική πλειοψηφία των σύνθετων των μυθιστορημάτων είναι σχηματισμένα από λαϊκά (μη λόγια) α' και β' συνθετικά, όμως σε ελάχιστες περιπτώσεις υπάρχουν λόγια α' και β' συνθετικά (*αψίθυμος, ελκεσίπεπλος, λειψανάβατος, λυσίζωνος, οφιοειδής*) και σε λίγες περιπτώσεις υπάρχει μείξη λόγιων και μη λόγιων συνθετικών (*αμαξολάτης, γαιδουρολάτης, δρομολάτης, μπροστολάτης, χωρολάτης – αδερφοφάς, Γυσοφάς, μεροφάς, συκοφάς, τουρκοφάς, τριχοφάς, χαραμοφάς – κρυφотηρώ, λιθοπέτι, μεσοκαμνύω, πολυόμματος*). Τέλος, είναι χαρακτηριστική η χρήση κάποιων σύνθετων μετοχών σε –ούσα / –ούσες (*αλαφροπερπατούσα, ανθρωποφάγουσες, καμαροπερπατούσα, κοπελοφέρνουσα, μοναχοκοιμούσες, πυκνοκαταρούσα, προικοφέρνουσα, χαμοβλέπουσα & χαμοβλεπούσες*) και μάλιστα σε κάποιες από αυτές η εν λόγω κατάληξη προστίθεται σε β' συνθετικό που είναι ουσιαστικό και όχι ρήμα (*καλαντρούσα, μακρομαντούσες, πυκνοπαιδούσα, χιλιαντρούσα*).

Δ) Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής και της νεοελληνικής σύνθεσης³⁴² στα σύνθετα των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη: Ο λογοτέχνης αυτός φαίνεται πως διαθέτει πολλά από τα προαναφερθέντα γνωρίσματα της ελληνικής και της νεοελληνικής γλώσσας στη σύνθεση λέξεων: μεγάλη δημιουργική ικανότητα και παραγωγικότητα, εκφραστικό πλούτο, ευκολία σχηματισμού “προσωπικών” δημιουργιών και “ποιητικών” συνθέτων, ακρίβεια, ευλυγισία, απόδοση λεπτών εννοιολογικών αποχρώσεων. Για τα σύνθετα που χρησιμοποίησε στο έργο του εστίασε σε στοιχεία κυριότατα από τη λαϊκή (και λιγότερο από τη λόγια) γλωσσική παράδοση (ενδεχομένως, λόγω της έντονης δημοτικιστικής ιδεολογίας του) και είτε δημιούργησε

³⁴²Βλ. στις σελ. 54-57 το κεφ. 1.5.

κάποιες πρωτότυπες και προσωπικές νεόπλαστες σύνθετες λέξεις είτε χρησιμοποίησε υπαρκτές σύνθετες λέξεις που συνέλεξε από τις διαλέκτους και τα ιδιώματα όλης της Ελλάδας και από τα διάφορα αναγνώσματά του.

Ε) Ειδικές περιπτώσεις συνθέτων³⁴³ στα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη: Οι σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη είναι όλες μονολεκτικά σύνθετα, σπάνια διπλότυπα (π.χ. *ανθρωπομούλαρα* – *μουλαράνθρωποι*, *αρσενικοθήλυκος* – *θηλυκαρσένικος*), κάποτε (συνολικά σε 32 περιπτώσεις) διπλοσύνθετες ή πολυσύνθετες (π.χ. *αγριοστραβομούτσουνος*, *αντρογυναικομάνι*, *αντρογυνοχωρίστρα*, *γαμπρονυφοντυμένο*, *γοργομπαινοβγάζω*, *διπλοτριπλοβούλης*, *διπλοχαροχτυπημένος*, *ζερβοδεξομάτης*, *κοντοσγουρογένης*, *μακροδιχαλογένης*, *ψαροσγουρογένης*), συνηθέστερα, γνήσια σύνθετα και, σίγουρα, όχι χαλαρά πολυλεκτικά σύνθετα.

ΣΤ) Ρηματικά σύνθετα³⁴⁴ στα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη: Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί πάρα πολλά και πολύ εκφραστικά ρηματικά σύνθετα, τόσο της πρώτης κατηγορίας με κεφαλή ρήμα (π.χ. *αεροπερπατώ*, *ακροφεγγίζω*, *βραχνοκακαρίζω*, *γαλαζοφέγγω*, *γοργοβλεφαρίζω*, *διπλογονατίζω*, *ερωτολαχταρίζω*, *ζωντοπιάνω*, *κορφοκοιτάζω*, *κουφοπετώ*, *νυχτογυρίζω*, *ξερογελάω*, *ομορφοχαράζω*, *ποθοανατριχιάζω*, *σκυλοματιάζω*, *ταυροκοιτάζω*, *τουρκοπολεμάω*, *φουρνοπολεμάω*, *φωτολαμπυρίζω*, *χαροκατεβάζω*) όσο και της δεύτερης κατηγορίας με κεφαλή ρηματικό παράγωγο (π.χ. *αγιοράντισμα*, *ανεμοπύρωμα* / *γυναικαρπάχτης*, *νεφρορημάχτης*, *ψυχοπνίχτρα* / *κρεβατοστρώση*, *ψιλοζεφάντωση* / *ουρανοκρέμαστος*, *φεγγογέλαστος* / *αλυσοκλειδωμένος*, *αστροστεφανωμένος*, *ηλιοροδισμένος*, *μυρτοστολισμένος*, *ονειροπλανταγμένος*, *συνοροπαντρεμένος*, *φεγγαρολουσμένος*, *χιλιοφιλημένος* / *ανθρωποφάγουσα*, *αρσενικογεννούσα*, *μοναχοκοιμούσα*). Στη δεύτερη περίπτωση πάντως, από τις 8 κατηγορίες ρηματικών συνθέτων με ρηματικό παράγωγο έχει τις 5, δηλαδή δεν χρησιμοποιεί τις καταλήξεις *-(ε)ία*, *-σιμ(ο)* και *-μ(ός)*, έχει όμως πολλές σύνθετες μετοχές σε *-μένος*, και όπως είδαμε, χρησιμοποιεί ακόμα και λίγες θηλυκές μετοχές σε *-ούσα* / *-ουσα*. Αναφορικά με τους «θεματικούς – σημασιολογικούς ρόλους» που ικανοποιούνται από τη δομή των «ορισμάτων» των συνθέτων λέξεων του Καζαντζάκη στις οποίες το πρώτο συστατικό είναι ουσιαστικό, συναντάμε τις ακόλουθες 5 περιπτώσεις: **1)** δράστης (π.χ. *ανεμοπύρωμα*,

³⁴³Βλ. στις σελ. 57-58 το κεφ. 1.6.

³⁴⁴Βλ. στις σελ. 59-61 το κεφ. 1.7.

ανθρωπομάζωμα, αρμυροδαρμένος, ηλιοροδισμένος, ονειροπλανταγμένος, σαρακοφαγώμενος, τουρκοπατημένος, χιλιοφιλημένη), **2)** θέμα / δέκτης (π.χ. αγιογδύτης, αδερφοφάδες, ανθρωποφάγουσα, αρσενικογεννούσα, γυναικαρπάχτης, νεφρορρημάχτης, κρεβατοστρώση, τουρκοπολεμώ), **3)** μέσον / όργανο (π.χ. αλυσοκλειδωμένος, αστροστεφανωμένος, μυρτοστολισμένος, φεγγαρολουσμένος), **4)** μέσον / ύλη (π.χ. ασημοδεμένος, μπαρουτομυρισμένος, χρυσοκέντητος, χρυσοζόμπλιαστος), **5)** τόπος (αεροπερπατώ, αφαλοκόβομαι, ουρανοκρέμαστος, συνοροπαντρεμένος, φουρνοπολεμώ). Σχετικά με τη δομή των ρηματικών συνθέτων, και στις σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του ισχύει πως, όταν το πρώτο συστατικό είναι επίθετο ή επίρρημα, αυτό προσδιορίζει την κεφαλή (π.χ. αγριογυρεύω, βουβοκύλιστο, γαλαζοφέγγω, γοργομπαινοβγάζει, κουφοπετώ, μοναχοκοιμούσα, ολανοιγμένος, φιλικασπάζομαι, φτωχοντυμένος), ενώ όταν είναι ουσιαστικό, τότε ερμηνεύεται αμφίσημα είτε ως απλός προσδιορισμός / προσάρτημα είτε ως συμπλήρωμα (π.χ. βαρβαροπατημένα, ειδωλοπατημένη, ερωτολαχταρίζω, σκυλοματιάζω, ταυροκοιτάζω, ταυροπαλεύω). Τέλος, σε ό,τι αφορά τα ρηματικά σύνθετα με επίρρημα και ρήμα, σημειώνουμε πως υπάρχουν κάποια τέτοια -και μερικά πρωτότυπα- μεταξύ αυτών των λέξεων του Καζαντζάκη (π.χ. βραχνοκακαρίζω, γλυκομοιρολογιέμαι, γοργοβλεφαρίζω, γοργομπαινοβγάζω, διπλογονατίζω, μαυρολογάω, ξερογελάω, ομορφοχαράζω, πολυπειράζει).

Ζ) Η 1^η μορφολογική κατηγοριοποίηση των συνθέτων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη με κριτήριο τη θέση της κεφαλής τους³⁴⁵: Συναντάμε και τα δύο σχετικά είδη συνθέτων, τόσο ενδοκεντρικά (π.χ. ακρολυγίζω, ανεμοσίφουνας, βαρβαροπατημένος, γκιαουρόπαπας, γλεντοχήρα, γλυκομοιρολογιέμαι, Γραμματοφαρισαίοι, ειδωλοπατημένη, ζουρλοπερήφανη, καψομάνα, κολυβοδασκάλα, μελοφέγγαρο, πουρναρόγερος, σηκωχτυπώ, σκορδοκαλόγερος, σκυλοματιάζω, φιδοζώνομαι, φλογοπερικυκλώνω, χιλιοφιλημένη, ψαροζωντόβολο), όσο και εξωκεντρικά (π.χ. αγκαθογένης, ανοιχτογόνατος, αρπαχτονύχης, ασπροκούτελος, αστραποδόνης, κουκουλομάτης, μαγκουρομύτης, ολοσώματος, πελαγόστηθος, πετεινοκέφαλος, ποταμογένης, πρωτογόνατος, σγουρομαυρογένης, σκοτεινοβλέφαρος, φεγγαροπρόσωπος, φιλοχαμόγελος, φλογομάτης, φτωχομούρης, χαρβαλόστομος, χιοναστράγαλη). Συναντάμε επίσης και εξωκεντρικά σύνθετα που είναι θηλυκές μετοχές με την πρωτότυπη προσθήκη σε ουσιαστικό (και όχι σε ρήμα) της

³⁴⁵Βλ. στις σελ. 63-65 το κεφ. 1.9.2.1.

αρχαιοπρεπούς κατάληξης –ούσα (π.χ. πυκνοπαιδούσα, χιλιαντρούσα), αρσενικά ουσιαστικά με την λαϊκή κατάληξη –άς /-άδες (π.χ. αδερφοφάς–αδερφοφάδες, γυψοφάς–γυψοφάδες) και αρχαιοπρεπή εξωκεντρικά σύνθετα σε –ος, με ρήμα ως δεύτερο συνθετικό (π.χ. ασημόλαλος, φτωχογλείφος).

Η) Η 2^η μορφολογική κατηγοριοποίηση των συνθέτων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη με κριτήριο τις δομές σχηματισμού τους³⁴⁶: Και εδώ συχνότερες είναι οι δύο πρώτες δομές σχηματισμού των συνθέτων και σπάνιες οι δύο τελευταίες:

1) [Θέμα Θέμα]: π.χ. γαιδουρομούλαρο, μελοφέγγαρο, κηποπέρβολο, ουρανοθάλασσο· ασπροκούτελος, ατσαλοδύναμος, γλυκοκρέβατος, μακροπόθητος, πελαγόστηθος, πετεινοκέφαλος, χαρβαλόστομος· λαμπαδόχυτος, ουρανοκρέμαστος, φεγγογέλαστος· ψιλοξεφάντωση, ανθρωπομάζωμα· αγκαθογένης, γυναικαρπάχτης, μαγκουρομύτης, νεφρορημάχτης. **2) [Θέμα Λέξη]:** π.χ. ανεμοσίφουνας, γλεντοχήρα, ζουρλοπερήφανη, καψομάνα, ναυαρχομάνα, σκορδοκαλόγερος, φραγκοπαπάδες· αγιοράντισμα· αγριογυρεύω, αεροπερπατώ, διπλογονατίζω, κορφοκοιτάζω, κουφοπετώ, χαροκατεβάζω· αστροστεφανωμένος, βαρβαροπατημένος, ηλιοροδισμένος, μολυβοσκοτωμένος, μπαρουτομυρισμένος, συνοροπαντρεμένος. **3) [Λέξη Θέμα]:** π.χ. [α]πανωκαύκαλο, [α/ε]πανωκόρμι, απανωσκάλι, απανωστήθι, απανωχάρτι, απανωχείλι· εφταπάρθενο· κατωσάγονο / κατωσάγουνο, κατώχειλο. **4) [Λέξη Λέξη]:** π.χ. ζαναζωντανεμένος, ζαναφωνίζω· πισωδρομώ, πισωκάπουλος· χαμοσούρνομαι.

Θ) Η 3^η μορφολογική κατηγοριοποίηση των συνθέτων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη με κριτήριο τη γραμματική κατηγορία των συνθετικών τους (Α΄ Συνθετικού & Β΄ Συνθετικού)³⁴⁷: **1) Γραμματική κατηγορία Α΄ Συνθετικού:**

Σημειώνουμε ορισμένα ενδεικτικά παραδείγματα τέτοιων λέξεων με πρώτο συνθετικό:

1) Όνομα: π.χ. αδερφοσμίγω, ανεμοσίφουνας, αρσενικογεννούσα, ατσαλοδύναμος, βορράστρι, γυναικοθέμι, εγγονόπανα, ερωτολαχταρίζω, κορφοκέφαλο, μπακαλόψυχος, μυρτοστολισμένος, νεφροτσακίστρα, ποθοανατριχιάζω, ποταμογένης, συννεφόκοσμος, φιδογλωσσάτος, χαροκατεβάζω, χιοναστράγαλη, ψαλιδόκωλος, ψυχοπνίχτρα. **2) Επίθετο:** π.χ. ανοιχτοσκέλης, ασπροσημαδεμένος, γλυκοκουβεντιάστρα, δυσκολοξεδιάλυτος, εφτακάθαρος, μακρόκορμος, μαυρογάλαζος, μοναχοκοιμούσα, ολοσώματος, ολοφέγγαρο, ορθοκάπουλη, πηχτόθολος, πρωτογόνατος, πυκνόσγουρος, σκλαβόψυχος, σκοτεινοβλέφαρος, στενομέτωπος, τετράξανθος, τετράψηλος,

³⁴⁶Βλ. στις σελ. 65-66 το κεφ. 1.9.2.2.

³⁴⁷Βλ. στις σελ 67-72 το κεφ. 1.9.2.3.

χιλιαντρούσα. **3)** Ρήμα: π.χ. ανοιγοσφαλίζω, αρπαχτονύχης, βογγοκυλώ, γλεντοχήρα, δαγκοφιλώ, διψολαχταρώ, σηκωχτυπώ, παιζογελάω, παιζοπηδώ, τρεμογόνατος, τρεμοκλαίω, τρεμολυγίζω, τρεμοπαίζω, τρεχαπετάμενος, τριζοσφίγγομαι, τσιμποφιλιέμαι, τυραννοκυβερνώ, φεγγογέλαστος, φεγγοπεζεύω, φουσκοδεντρίτικος. **4)** Επίρρημα: π.χ. αγριογυρεύω, αλαφροαγκαλιάζω, απαλοτρέμω, βαθυπράσινος, βουβοκύλιστο, γλυκοσφίγγω, γοργοπερνώ, ζεστοπεριλούζω, θαμποκυλάω, θαμπομαντεύω, ξαναφωνίζω, ξερογελάω, καλοκάθομαι, πολυκουράζομαι, πολυπειράζω, πολυφιλημένος, πυκνοπαιδούσα, σιγοξεσπώ, σφιχτοκουλουριάζομαι, χαμοσερνάμενος.

II) Γραμματική κατηγορία Β' Συνθετικού: Με βάση τη γραμματική κατηγορία του δεύτερου συνθετικού τους, περιλαμβάνουν πολλούς συνδυασμούς, ενδεικτικά: **A)** Σύνθετα Ονόματα: **1)** Όνομα + Όνομα (π.χ. διαολόπαπας, κολυβοδασκάλα, ουρανοθάλασσο), **2)** Επίθετο + Όνομα (π.χ. αγιοράντισμα, απαλοσαρκοσύνη, βαριογραμμοσύνη), **3)** Επίρρημα + Όνομα (π.χ. [α/ε]πανωκόρμι, απανωσκάλι, κατώχειλο), **4)** Αντωνυμία + Όνομα (π.χ. παναρμόνιος, πανέμνοστος), **5)** Αριθμητικό + Όνομα (π.χ. εφταξούσιος, εφταπάρθενο, πρωτοφυλακές, χιλιαντρούσα), **6)** Ρήμα + Όνομα (π.χ. αλλαξοβασιλίκια, καψομάνα, μπλεξοδουλείς). **B)** Σύνθετα Επίθετα: **1)** Επίθετο + Επίθετο (π.χ. ζουρλοπερήφανη, μαυρογάλαζος, ολοκούραστος), **2)** Όνομα + Επίθετο (π.χ. ηλιοροδισμένος, μπαρουτομυρισμένος, ονειροπλανταγμένος), **3)** Επίρρημα + Επίθετο (π.χ. ξαναζωντανεμένος, πολυφιλημένος, χαμοσερνάμενος). **Γ)** Σύνθετα Ρήματα: **1)** Ρήμα + Ρήμα (π.χ. ανοιγοσφαλίζω, τρεμολυγίζω, τριζοσφίγγομαι), **2)** Όνομα + Ρήμα (π.χ. αεροπερπατώ, κορφοκοιτάζω, τουρκοπολεμώ), **3)** Επίρρημα + Ρήμα (π.χ. απαλοτρέμω, γλυκομοιρολογιέμαι, ζεστοπεριλούζω), **4)** Επίθετο + Ρήμα (π.χ. ασπροσημαδεύω, δυσκολοξεδιαλύνω, φτωχοντύνομαι), **5)** Αριθμητικό + Ρήμα (π.χ. πρωτομπήγω, πρωτοχαιρετώ, χιλιοφιλώ). **Δ)** Σύνθετα Επιρρήματα: Ο Καζαντζάκης, ενδεχομένως λόγω του υπερβολικού δημοτικισμού του, δεν χρησιμοποιεί σύνθετα επιρρήματα με τη λόγια κατάληξη σε -ως, αλλά χρησιμοποιεί σύνθετα επιρρήματα σε -α (π.χ. ολοσκότεινα, πισωκάπουλα), καθώς και σύνθετα επιρρήματα σε -ι (π.χ. μονομπούκι), σε -ιάς (π.χ. μοναναπνιάς) και σε -ίς (π.χ. μερονυχτίς, μοναστραπίς, ολοκορμίζ).

I) Η 4^η μορφολογική κατηγοριοποίηση με κριτήριο τον αριθμό των λέξεων που αποτελούν τα σύνθετα³⁴⁸: Η εν λόγω κατηγοριοποίηση της Αναστασιάδη-Συμεωνίδη δεν έχει ουσιαστική πρακτική εφαρμογή στις σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του

³⁴⁸Βλ. στις σελ. 72-74 το κεφ. 1.9.2.4.

Καζαντζάκη, όχι μόνο διότι αυτές οι λέξεις είναι μόνο μονολεκτικά και όχι πολυλεκτικά σύνθετα, αλλά και διότι τα μονολεκτικά σύνθετα του συγγραφέα είναι κυρίως γνήσια σύνθετα και όσα από αυτά είναι νόθα σύνθετα (π.χ. *Χριστούγεννα*, *Αϊ-Μηνάς*) δεν είναι νεόπλαστες λέξεις.

ΙΑ) Η 1^η (η παραδοσιακή) σημασιολογική κατηγοριοποίηση των συνθέτων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη με κριτήριο τη σημασιολογική σχέση των συνθετικών τους³⁴⁹: Εδώ συναντάμε και τα τέσσερα προαναφερθέντα είδη σύνθετων λέξεων: **1)** παρατακτικά (π.χ. *αρσενικοθήλυκος / θηλυκαρσένικος*, *Γραμματοφαρισαίοι*, *ζουρλοπερήφανη*, *ουρανοθάλασσο*, *σηκωχτυπώ*), **2)** προσδιοριστικά (π.χ. *αγριογυρεύω*, *γκιαουρόπαπας*, *μακροπόθητος*, *μελοφέγγαρο*, *πολυπειράζει*), **3)** κτητικά (π.χ. *ζεβροδεξομάτης*, *κοντοσγουρογένης*, *μαγκουρομύτης*, *σκοτεινοβλέφαρος*, *φτωχομούρης*) και **4)** αντικειμενικά ή υποκειμενικά (π.χ. *αδερφοφάδες*, *ανθρωπομάζωμα*, *νεφρορημάχτης*, *τουρκοπατημένος*, *φτωχογλείφος*).

ΙΒ) Η 2^η (η σύγχρονη γενικά για όλα τα σύνθετα) σημασιολογική κατηγοριοποίηση των συνθέτων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη με κριτήριο τη σημασιολογική σχέση των συνθετικών τους³⁵⁰: Και εδώ συναντάμε και τα δύο προαναφερθέντα βασικά είδη συνθέτων, αλλά λιγότερα παρατακτικά ή ενωτικά σύνθετα (π.χ. *ανεμοσίφουνας*, *γαϊδουρομούλαρα*, *γενομούστακα*, *Γραμματοφαρισαίοι*, *κηποπέρβολα*, *λεμονοπορτόκαλα*, *ουρανοθάλασσο*, *σηκωχτυπώ*) και περισσότερα προσδιοριστικά σύνθετα (π.χ. *ασημόλαλος*, *αστραποδόντης*, *βορράστρι*, *γιομοφεγγαριά*, *εγγονόπανα*, *ηλιοπρόσωπο*, *κορφοκέφαλο*, *κουκουλομάτης*, *μοσκοκούζουλος*, *νεροσκούληκας*, *πελαγόστηθος*, *ποταμογένης*, *πυρναρόγερος*, *σκορδοκαλόγερος*, *φιδοζώνομαι*, *φιλοχαμόγελος*, *φλογομάτης*, *χιοναστράγαλη*, *ψαλιδόκωλος*, *ψαροζωντόβολο*).

ΙΓ) Η 3^η (η σύγχρονη ειδικά για τις τρεις βασικές γραμματικές κατηγορίες [Όνομα, Επίθετο, Ρήμα]) σημασιολογική κατηγοριοποίηση των νεόπλαστων συνθέτων λέξεων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη με κριτήριο τη σημασιολογική σχέση των συνθετικών τους³⁵¹: Η κατηγοριοποίηση αυτή εφαρμόζεται εδώ στο κεφάλαιο 4.4.2. (βλ. σελ. 201-234), αναλυτικά και μόνο στις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του συγγραφέα.

³⁴⁹Βλ. στις σελ. 74-76 το κεφ. 1.9.3.1.

³⁵⁰Βλ. στις σελ. 76-79 το κεφ. 1.9.3.2.

³⁵¹Βλ. στις σελ. 79-83 το κεφ. 1.9.3.3.

4.2. Παρατηρήσεις για την εφαρμογή της γλωσσολογικής θεωρίας για τη νεολογία και τον νεολογισμό στις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη

A) Το είδος της νεολογίας³⁵² στο οποίο ανήκουν οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη: Οι λέξεις αυτές αποτελούν ένα παράδειγμα «πραγματωμένης νεολογίας» και συγκεκριμένα ανήκουν στη «συνυποδηλωτική νεολογία» και ειδικότερα στην «αισθητική ή λογοτεχνική νεολογία». Κι αυτό γιατί είναι αντιπροσωπευτικά και εύστοχα δείγματα των εκφραστικών και πρωτότυπων λογοτεχνικών νεολογισμών αυτού του είδους στο έργο αυτού του συγγραφέα, ο οποίος στα μυθιστορήματά του προσπάθησε με αυτές τις νεόπλαστες δημιουργίες να καταδείξει με φυσικό τρόπο τις ποικίλες σχετικές δυνατότητες της αγαπημένης του δημοτικής γλώσσας, δείχνοντας έτσι παράλληλα και τις σπάνιες δημιουργικές γλωσσικές νεολογικές δυνατότητες και της δικής του ξεχωριστής πνευματικής προσωπικότητας. Με αυτές τις λέξεις, ο συγγραφέας φαίνεται επίσης πως θέλησε (με εκφραστική πρωτοτυπία) να επιστρατεύσει στον πεζό του λόγο την «ποιητική λειτουργία της γλώσσας» και να προσελκύσει περισσότερο την προσοχή και το ενδιαφέρον του αναγνώστη των μυθιστορημάτων του, όχι μόνο με τις ιδέες και τα νοήματά τους, αλλά και με τη γλωσσική τους απόδοση με τέτοια απολύτως προσωπικά, «ιδιολεκτικά» και μοναδικά λεξιλογικά δημιουργήματα.

B) Πιθανές γλωσσολογικές προσεγγίσεις της νεολογίας³⁵³ του Καζαντζάκη σε άλλες μελέτες: Όπως είδαμε, η νεολογία συνιστά ένα πολύπλευρο και διακλαδικό γλωσσικό φαινόμενο και αφορά πολλούς τομείς της Θεωρητικής και της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας (Λεξιλόγιο, Σημασιολογία, Σύνταξη, Πραγματολογία, Λεξικογραφία, Διδακτική Γλωσσών, Κοινωνιογλωσσολογία, Ψυχολογολογία). Σε ό,τι αφορά τον Καζαντζάκη, εδώ ενδιαφέρει η δημιουργική νεολογική ικανότητά του στην ελληνική γλώσσα, δηλαδή η ιδιαίτερη δυνατότητα που είχε να επινοεί ή να χρησιμοποιεί νεολογικές σύνθετες λεξικές μονάδες με σπάνια και συμπυκνωμένη σημασία μέσα στα ευρύτερα γλωσσικά και πραγματολογικά συμφραζόμενα των μυθιστορημάτων του. Άρα, δεν ενδιαφέρουν εδώ οι πιθανές πρακτικές εφαρμογές των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του λογοτέχνη, π.χ. η δημιουργία σχετικού λεξικού καζαντζακικών νεολογισμών, η διδασκαλία της Ελληνικής με

³⁵²Βλ. τις σελ. 87-90 στο κεφ. 2.1.1.

³⁵³Βλ. στη σελ. 91 το κεφ. 2.1.2.

μυθιστορηματικά κείμενά του, η μελέτη της αποδοχής ή μη και της κωδικοποίησης ή μη των νεολογισμών αυτών του συγγραφέα και η μελέτη του νοητικού λεξικού του Καζαντζάκη, δηλαδή αντικείμενα που θα μπορούσαν να διερευνηθούν σε μελλοντικές ειδικές σχετικές μελέτες.

Γ) Νεολογία και γλωσσική δημιουργικότητα³⁵⁴ στα νεόπλαστα σύνθετα των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη: Η γλωσσική δημιουργικότητα του συγγραφέα άλλοτε διέπεται από κανόνες και άλλοτε αλλάζει κανόνες και στα νεόπλαστα σύνθετα των μυθιστορημάτων του συμβαίνουν και τα δύο, διότι αφενός τα σχηματίζει κυρίως αναλογικά με βάση υπάρχοντα σχηματιστικά πρότυπα και αφετέρου συνιστούν και μια ιδιότυπη δημιουργία που αλλάζει κάπως τους γλωσσικούς νόμους. Η νεολογική αυτή καζαντζακική δημιουργία φαίνεται πως επηρεάστηκε και από ατομικούς παράγοντες (την πολύ δημιουργική του προσωπικότητα και το γλωσσοπλαστικό του ταλέντο) και από γλωσσικούς παράγοντες (τις μεγάλες συνθετικές νεολογικές δυνατότητες της δημοτικής γλώσσας) και από κοινωνικούς παράγοντες της εποχής του (το κρίσιμο τότε γλωσσικό ζήτημα, με την κυριαρχία της καθαρεύουσας και την περιφρόνηση της δημοτικής από το τότε κατεστημένο). Ο Καζαντζάκης ανήκει στην περίπτωση των μεγάλων λογοτεχνικών δημιουργών όχι μόνο ως προς το περιεχόμενο αλλά και ως προς τη γλώσσα, οι οποίοι συνειδητά σπάζουν τη «νόρμα» και πραγματώνουν σε μεγαλύτερο βαθμό τις δυνατότητες του συστήματος, ανακαλύπτοντας κάθε φορά νέους συνδυασμούς που υπάρχουν δυνάμει στο σύστημα και που δεν έχουν ακόμα εμφανιστεί στη νόρμα.

Δ) Η λογοτεχνία των δημοτικιστών όπως ο Καζαντζάκης ως ένας από τους παλιότερους νεολογιογόνους τομείς³⁵⁵: Η νεολογία σήμερα είναι ένα φαινόμενο πολύ γόνιμο και συχνό στα ειδικά λεξιλόγια της επιστήμης και της τεχνικής (λόγω της γρήγορης ανανέωσής τους), αλλά όχι τόσο στη λογοτεχνία, διότι αυτό συνέβαινε περισσότερο παλιότερα στη νεοελληνική λογοτεχνία και ειδικά στην εποχή του Καζαντζάκη, οπότε οι δημοτικιστές λογοτέχνες εμπρόθετα χρησιμοποιούσαν αρκετούς δημοτικούς νεολογισμούς, για να αναδείξουν τις δυνατότητες της δημοτικής γλώσσας. Επίσης, όπως δείχνει η πρωτότυπη ερευνά μας (βλ. κεφ. 4.4., σελ. 181-252), οι σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη είτε προήλθαν από διάφορες νεοελληνικές διαλέκτους ή ιδιώματα και από άλλους συγγραφείς είτε επινοήθηκαν από

³⁵⁴Βλ. στη σελ. 92 το κεφ. 2.1.3.

³⁵⁵Βλ. στη σελ. 93 το κεφ. 2.1.4.

τον ίδιο και αυτοί οι σύνθετοι νεολογισμοί του δημοτικιστή Καζαντζάκη πολύ λίγο βασίζονται σε λόγιους και κυρίως βασίζονται σε δημοτικούς τύπους. Τέλος, ειδικά στους σύνθετους αυτούς νεολογισμούς του συγγραφέα καταδεικνύεται η δημιουργική ικανότητα τέτοιων προικισμένων ομιλητών και συγγραφέων της νεοελληνικής δημοτικής γλώσσας.

Ε) Το είδος του νεολογισμού³⁵⁶ στο οποίο ανήκουν οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη: Οι περισσότερες από αυτές τις νεόπλαστες σύνθετες είναι δημοτικές λέξεις και λίγες είναι λόγιες λέξεις ή έχουν λόγο μόνο το ένα συνθετικό τους. Επίσης, αποτελούν «μορφικούς νεολογισμούς», δηλαδή πρόκειται για δημιουργία εντελώς νέας λέξης που αφορά και τις δύο όψεις του γλωσσικού σημείου (σημαίνουν & σημαίνόμενο) και είναι «γραπτοί (καλλιτεχνικοί [λογοτεχνικοί]) νεολογισμοί». Ακόμα, ως προϊόν της λογοτεχνικής νεολογίας αποτελούν μία περίπτωση «λογοτεχνικών νεολογισμών», είναι γεμάτοι φαντασία, συνιστούν εφήμερες δημιουργίες ενός Νεοέλληνα λογοτέχνη για τη μετάδοση των μηνυμάτων του με νέους εκφραστικούς τρόπους και μαρτυρούν τις πολλές δυνατότητες που διαθέτει το νεοελληνικό γλωσσικό σύστημα στη δημιουργία νέων σύνθετων λέξεων.

ΣΤ) Χαρακτηριστικά των νεολογισμών³⁵⁷ που αφορούν και τα νεόπλαστα σύνθετα των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη: Όπως θα δούμε στο κεφ. 4.4., έχουν και αυτά τα σύνθετα μεγάλη ποσότητα (1283 λέξεις) και ποικιλία (διάφορα είδη), σχετίζονται με τη διαμάχη δημοτικιστών και καθαρευουσιάνων, αφού χρησιμοποιήθηκαν από τον συγγραφέα και ως μέσο καλλιτεχνικής ανάδειξης της δημοτικής γλώσσας και δημιουργήθηκαν από έναν άνθρωπο ο οποίος ως δημιουργός νεολογισμών πληρούσε και τις δύο προϋποθέσεις επιτυχούς «κατονομασίας», δηλαδή διέθετε πλήρη γνώση του νεοελληνικού γραμματικού συστήματος, μνήμη, φαντασία και ευφυΐα και είχε μελετήσει ενδελεχώς τον προηγούμενο πλούτο της νεοελληνικής δημοτικής γλώσσας και της λαϊκής ονοματολογίας.

³⁵⁶Βλ. τις σελ. 94-98 στο κεφ. 2.2.1.

³⁵⁷Βλ. το σημείο Α στη σελ. 98 στο κεφ. 2.2.2.

4.3. Σχόλια για την πραγμάτωση της γλωσσικής ιδεολογίας του Καζαντζάκη στη δημιουργία και στη χρήση των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του

Α) Σε σχέση με τις μεταγλωσσικές απόψεις του Καζαντζάκη για τους περιορισμούς και τις δυνατότητες της γλώσσας και των λέξεων³⁵⁸: Ο Καζαντζάκης είχε μια πρώιμη και διαχρονική, πολύ ανεπτυγμένη και εξαιρετικά φιλοσοφημένη μεταγλωσσική σκέψη, με βαθιά επίγνωση και των δύο πλευρών των λέξεων, τόσο των περιορισμών τους όσο και των δυνατοτήτων τους. Με αφετηρία τις γλωσσικές απόψεις του φιλοσόφου Μπερζόν στο πλαίσιο της θεωρίας του για την «ζωτική ορμή», τις οποίες υιοθέτησε και αφομοίωσε κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών του στο Παρίσι, από τη μια πλευρά, εξέφραζε συνεχώς έναν σκεπτικισμό και μια δυσπιστία για τις εκφραστικές δυνατότητες των (χωρίς αποχρώσεις, ακίνητων, στατικών, στέρεων, άκαμπτων, αλύγιστων, επιβεβλημένων, αντικειμενικά απρόσωπων και κυρίως διανοητικών) λέξεων να αποδώσουν την αέναη κίνηση της ζωής και την αποκαλυπτική δύναμη της διαίσθησης. Όπως είδαμε, ο ίδιος προσέθεσε και άλλους εύστοχους χαρακτηρισμούς για τους περιορισμούς αυτούς των λέξεων και, κυρίως, προσπάθησε (με διάφορα μέσα, μεταξύ των οποίων και με τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις του) να εμφυσήσει στις λέξεις πνεύμα ζωής, να τις δαμάσει, να παγιδεύσει με αυτές τα νοήματα, να απελευθερώσει το φυλακισμένο σε αυτές πνεύμα, να διασώσει την έμπνευση και τη συγκίνησή του και να εκφράσει έτσι απλά τα μεγάλα ανείπωτα μεταφυσικά μυστικά της ζωής. Ακόμα, ως συγγραφέας, συγκρίνοντας αφενός την τέχνη του λόγου με άλλες τέχνες, όπως η κινούμενη εικόνα (ο κινηματογράφος), ο χορός και η μουσική, και αφετέρου τη γλώσσα με τη σιωπή και με την παραγλώσσα, συνειδητοποίησε μεν πρώιμα τη δύναμη των δεύτερων, φρόντισε δε στη δική του τέχνη να επαυξήσει όσο μπορούσε τη λογοτεχνική γλώσσα, προσθέτοντας όσο μπορούσε και τέτοια στοιχεία στα κείμενά του και, για αυτό, τα νεόπλαστα σύνθετά του είναι συχνά σαν κινούμενες εικόνες και αφορούν όλες τις αισθήσεις. Πρωτίστως, από την άλλη πλευρά, ως συνειδητοποιημένος μεταγλωσσικά λογοτεχνικός δημιουργός, προσπάθησε να επαυξήσει τις πολλαπλές δυνατότητες των ίδιων των λέξεων: **α)** την εκρηκτική, συμπτυκνωμένη και φυλακισμένη, υλική και ψυχική τους δύναμη και την ανθρώπινη ουσία τους, έχοντας πλήρη επίγνωση των δημιουργικών διαδικασιών της συγγραφής και της ανάγνωσης, **β)** τη λειτουργία τους ως κιβωτού και μέσου διάσωσης της

³⁵⁸Βλ. στις σελ. 101-112 το κεφ. 3.1.1.

έκστασης, της «αστραπής» της αιωνιότητας και της «Μεγάλης Κραυγής» του Κόσμου, γ) την απελευθερωτική και λυτρωτική τους δύναμη ως «στρατού με 24 μολυβένια στρατιωτάκια», που προσφέρει τη μετάδοση της αθάνατης μαγείας της τέχνης και τη μόνη σωτηρία απέναντι στον θάνατο, δ) τη ζωική, ανεπεξέργαστη και ανθρώπινη δύναμή τους ως τροφή της δημιουργίας του «Λόγου-Γιου», ε) την ανεπανάληπτη βιωματική και συνειρμική σημασία των λέξεων που καθόρισαν την παιδική ευαισθησία και τη ζωή ενός ανθρώπου-δημιουργού, στ) την ιερή ερωτική πράξη του «λόγου» με την «ύλη» στη λογοτεχνία, ζ) το άνθισμα και το λύγισμα των γλωσσικών νόμων με τη δημιουργία νέων λέξεων από τον απλό λαό, η) την υπερηφάνεια του δημιουργού που δουλεύει -αδιάκοπα και παρά τα προβλήματα- το παντοδύναμο “μέταλλο” των λέξεων, θ) την καθημερινή και ηδονική δουλειά της γλώσσας της ποίησης πέρα από αισθητικές θεωρίες και ι) την μοναδικά προσωπική εξομολόγηση της ψυχής του συγγραφέα και με το περιεχόμενο και με τη γλώσσα που επιλέγει στα έργα του. Συνεπώς, οι φιλοσοφικές μεταγλωσσικές θέσεις του Καζαντζάκη για τη γλώσσα και τις λέξεις επηρέασαν βαθύτατα και το έργο του και τη ζωή του και αντανakλώνται διαρκώς και στα δύο και, ασφαλώς, συνδέονται άμεσα με τις (“συμπυκνωμένες” νοηματικά, “ζωντανές” εκφραστικά, “διερμηνευτικές” βιωματικά και “γλωσσοπλαστικές” προσωπικά) μοναδικές νεόπλαστες σύνθετες λέξεις που δημιούργησε και χρησιμοποίησε στα μυθιστορήματά του, ως ένα πολύ αποδοτικό διπλό μέσο τόσο υπέρβασης των παραπάνω περιορισμών όσο και πραγμάτωσης των παραπάνω δυνατοτήτων των λέξεων.

Β) Σε σχέση με τις μεταγλωσσικές απόψεις του Καζαντζάκη για το ελληνικό γλωσσικό ζήτημα (καθαρεύουσα και δημοτική)³⁵⁹: Από τις συνολικά 11 μεταγλωσσικές αναφορές του Καζαντζάκη (σε γράμματα, μανιφέστα, ταξιδιωτικά έργα, συνεντεύξεις και δηλώσεις) σχετικά με το ελληνικό γλωσσικό ζήτημα, καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα για αυτόν τον πνευματικό άνθρωπο: α) Παρέμεινε διαχρονικά και αταλάντευτα σκληρός επικριτής και πολέμιος της καθαρεύουσας, θεωρώντας την ακραία, πλαστή και σοβινιστική γλωσσική αντίληψη, τεχνητό κατασκεύασμα αρχαιοπληκτων «Δασκάλων», πολλαπλά καταστρεπτική (εκπαιδευτικά, κοινωνικά και εθνικά), κακή αντιγραφή των προγόνων, οπισθοδρομική, συκοφαντική, ακατάλληλη ακόμα και ως υφολογική επιλογή σε ένα δημοτικό κείμενο, αρρωστημένη προγονοπληξία, αστειότητα ακόμα και για μικρά παιδιά, νόθο γλωσσικό

³⁵⁹Βλ. στις σελ. 113-122 το κεφ. 3.1.2.

συνονθύλευμα. Εν τούτοις, έβλεπε πως ήταν διαρκώς η αναγνωρισμένη και επίσημη γλώσσα του ελληνικού κράτους και αυτό φαίνεται πως αύξησε το μένος του κατά της καθαρεύουσας και ενίσχυσε τη γλωσσική του αδιαλλαξία. **β)** Συνειδητοποίησε εξαρχής τις πολλαπλές διαστάσεις του γλωσσικού ζητήματος, αφού δεν το θεωρούσε απλώς γλωσσικό, φιλολογικό και επιστημονικό ζήτημα, αλλά και κοινωνικό, πολιτικό και εθνικό ζήτημα, που η επίλυσή του δεν έπρεπε να αφεθεί στους αρχαιοπληκτους και συντηρητικούς «Δασκάλους» και διείδε ακόμα και την ταξική και ρατσιστική διάσταση του γλωσσικού ζητήματος, αφού τα δήθεν “μορφωμένα” ανώτερα κοινωνικά στρώματα περιφρονούσαν, σνόμπαραν και αρνούνταν τη γλώσσα του απλού και δήθεν “αμόρφωτου” λαού. Πίστευε, επίσης, πως υπήρχαν ανάλογα γλωσσικά ζητήματα και σε άλλα έθνη (π.χ. Ιταλία, Γερμανία, Ρωσία, Αγγλία), όπου η απλή γλώσσα του λαού αρχικά πολεμήθηκε αλλά τελικά επικράτησε και θεωρούσε πως το ίδιο θα γίνει και στην Ελλάδα. **γ)** Ήταν σχεδόν σε όλη του την περίπου πενήντάχρονη πνευματική και καλλιτεχνική ζωή ένας σταθερός υποστηρικτής της ζωντανής δημοτικής γλώσσας του απλού λαού, επαρκώς και διεθνώς ενημερωμένος, δεινός ρήτορας και τολμηρός αμφισβητίας, ακομπλεξάριστος διανοούμενος και πολέμιος κάθε είδους γλωσσικών εθνικισμών και ανοιχτόμυαλος σχετικά με τον διαγλωσσικό δανεισμό. **δ)** Υπήρξε, επιπλέον, ένας συνεπής και ακούραστος αγωνιστής υπέρ της λατρεμένης του δημοτικής γλώσσας, με συνεχή έγνοια, ενθουσιασμό, πάθος και ιδεαλισμό για την επικράτησή της, με νεανικό ακτιβισμό στην Κρήτη, με ώριμες προτάσεις για την πανελλήνια προώθηση του δημοτικισμού, με επίγνωση του ρόλου του γλωσσοπλάστη στη διαμόρφωση της δημοτικής γλώσσας, με πεποίθηση στη μεγάλη και πολλαπλή θετική επίδραση της μητρικής γλώσσας, με ενόχληση για την εγκατάλειψη του αγώνα από τους παλιούς συναγωνιστές του και για τις βαθύτερες αιτίες άγνοιας του πλούτου της δημοτικής από τους Νεοέλληνες. Ως εκ τούτου, αφιέρωσε πολύ χρόνο και πολύ μόχθο στον αξιοθαύμαστα επίμονο αγώνα του να σώσει τον νεοελληνικό διαλεκτικό γλωσσικό πλούτο με επιτόπιες έρευνες σε όλη την Ελλάδα, συντάσσοντας το δικό του λεξικό της δημοτικής (που, δυστυχώς, δεν το δημοσίευσε) και προσπαθώντας επιτακτικά να τον χρησιμοποιήσει στα γραπτά του, παρά το όποιο κόστος. **ε)** Ήταν όμως παράλληλα ένας υπερβολικός, ανένδοτος και απομονωμένος γλωσσικός “ζηλωτής” και φανατικός “σταυροφόρος” της απόλυτης επικράτησης της ιδέας του δημοτικισμού, με απέχθεια για τους καθαρευουσιάνους «Δασκάλους» και περιφρόνηση για τους ματαιόδοξους αρχαιοπληκτους Έλληνες, με πίστη στη “ρομαντική” και “κανονιστική” υποχρέωση που ένιωθε πως όφειλαν να έχουν όλοι οι

δημοτικιστές λογοτέχνες να συνεχίσουν αδιαπραγμάτευτα και ασυμβίβαστα το έργο των πρωτεργατών του δημοτικισμού. Αυτό τον οδήγησε σε μια μοναχική πορεία, σε μια πολύ κοπιαστική και συχνά ατελέσφορη προσπάθεια να σώσει με κάποια έργα του σαν “γλωσσική κιβωτό” όλο τον δημοτικό γλωσσικό πλούτο που είχε μαζέψει, παρά το γεγονός ότι συχνά δεν ταίριαζε αυτή η απλή και διαλεκτική γλωσσική μορφή με το δύσκολο φιλοσοφικό περιεχόμενο κάποιων έργων του (όπως η *Οδύσεια*) και όλη αυτή η υπερπροσπάθεια μάλλον τον ζημίωσε, αφού του σπατάλησε πολύτιμα καλλιτεχνικά και ανθρώπινα αποθέματα δυνάμεων και καθυστέρησε πολύ την αποδοχή του αξιολόγου έργου του. **στ)** Πάντως, στα μυθιστορήματά του με τα νεόπλαστα σύνθετα που δημιούργησε και χρησιμοποίησε εκεί, εφάρμοσε τον διαχρονικό δημοτικισμό του με ωριμότητα και με επιτυχία πλέον, χωρίς υπερβολές και φανατισμούς, συνταιριάζοντας, όπως θα δούμε παρακάτω, το γήινο, αγροτικό και δημοτικό περιεχόμενο αυτών των έργων με τις αντίστοιχες γήινες, αγροτικές και δημοτικές αυτές σύνθετες λέξεις, συμπυκνώνοντας μάλιστα σε αυτές, με ευφάνταστο τρόπο, αντίστοιχες έννοιες, ιδιότητες, ενέργειες και τρόπους (ονόματα, επίθετα, ρήματα και επιρρήματα, αντιστοίχως) και εντάσσοντάς τες οργανικά και λειτουργικά τόσο στην αφήγηση όσο και στα διαλογικά μέρη.

Γ) Σε σχέση με τις μεταγλωσσικές απόψεις του Καζαντζάκη για τα χαρακτηριστικά της γλώσσας του γενικά³⁶⁰:

Γ1) Οι τέσσερις μεταγλωσσικοί αυτοχαρακτηρισμοί της δημοτικής του γλώσσας («κακοτράχαλη», «ακραία», «βέρα» και «αντικομορφμιστική»)³⁶¹ δείχνουν μια συνειδητοποιημένη και ανατρεπτική -όχι μόνο γλωσσική αλλά και βαθύτατα πολιτική- ιδεολογία και στάση ζωής, η οποία, παρά την αυτονόητη δυσκολία της γλώσσας που παρήγαγε, το αναπόφευκτο συγγραφικό και προσωπικό κόστος που του προκάλεσε και τον απομονωμένο και μοναχικό εξτρεμισμό στον οποίο τον παγίδευσε, τον έκανε να υπηρετήσει μια δημοτική γλώσσα που την έβλεπε άγνωστη στην πλειοψηφία, ανυπεράσπιστα (σαν “αποπαίδι” της Ελλάδας), αθησαύριστη, πανελλήνια κυρίως και πολύ λίγο κρητική, αγνοημένη, περιφρονημένη και αδικημένη ως γλώσσα του απλού λαού (που ήταν και αυτός αδικημένος) από το τότε συντηρητικό, σνομπ και αντιδραστικό ελληνικό πνευματικό και πολιτικό κατεστημένο. Αυτό ακριβώς φαίνεται πως δυνάμωσε την άκαμπτη βούλησή του να υπερασπιστεί (διαχρονικά, αταλάντευτα,

³⁶⁰Βλ. στις σελ. 122-129 το κεφ. 3.2.1.

³⁶¹Βλ. το σημείο Α στις σελ. 122-123 στο κεφ. 3.2.1.

αλλά και υπερβολικά και φανατικά) αυτή τη γλώσσα, αρχικά, με την ακτιβιστική του δράση, διαρκώς, με την πανελλαδική γλωσσική του έρευνα για τη σύνταξη του προσωπικού του δημοτικού λεξικού και, παράλληλα, με την αξιοποίηση όλου αυτού του γλωσσικού πλούτου που αποθησαύριζε από τον προφορικό λόγο των απλών ανθρώπων (αλλά και από τον γραπτό λόγο) στο λογοτεχνικό του έργο.

Γ2) Όταν παραδέχεται πως κάποτε υπήρξε καθαρευουσιάνος³⁶² (υποθέτουμε ότι εννοεί την περίοδο πριν τη λογοτεχνική του εμφάνιση το 1905, διότι πρωτοέγραψε λογοτεχνία σε μεικτή δημοτική γλώσσα και όχι σε καθαρεύουσα), αλλά, παραδόξως, ισχυρίζεται πως -μεταξύ πολλών άλλων- υπήρξε και δημοτικιστής και ότι καμιά από όλες αυτές τις ιδεολογίες και ιδιότητες δεν μπορεί πλέον να τον ξεγελάσει, θεωρούμε πως πρέπει να είμαστε πολύ επιφυλακτικοί με αυτή τη φορτισμένη δήλωση αποκήρυξης από τον Καζαντζάκη αρκετών από τις αναφερόμενες ιδιότητές του και, ασφαλώς, δεν μπορούμε να πιστέψουμε πως τότε (1923) ή κάποτε μέχρι το τέλος της ζωής του, ο Καζαντζάκης έπαψε να είναι δημοτικιστής. Επομένως, για να καταλάβουμε αυτή τη δήλωσή του, πρέπει να προσέξουμε όλα τα (κειμενικά και περικειμενικά) συμφραζόμενα της εν λόγω παράδοξης εξομολόγησής του προς την πρώτη του γυναίκα. Έτσι, από τη μια, στην επιστολή αυτή, αναφερόμενος σε προμηνύματα μιας βαθύτερης αλλαγής και ωρίμανσής του, ακριβώς πριν από το παραπάνω σημείο της επιστολής, γράφει πως, όταν συζητά με κάποιον και αυτός προσπαθεί να τον αντικρούσει, σπεύδει να του απαριθμήσει όλα του τα επιχειρήματα και να του βρει ακόμα κι άλλα που δεν ξέρει, διότι ο ίδιος έχει βιώσει και γνωρίζει σε βάθος την περίπτωση αυτή και έτσι θεωρεί ότι έχει ξεπεράσει όλα τα παλιά του πιστεύω και τις ιδεολογίες και είναι πλέον ελεύθερος από όλες τις σχετικές στρατεύσεις. Αυτή η νέα στάση ζωής, πάντως, δεν τον εμπόδιζε να παραμένει δημοτικιστής με τον δικό του αστράτευτο και μοναδικό τρόπο. Από την άλλη, η επιστολή αυτή είναι σταλμένη από το Βερολίνο του 1923 (στο οποίο επικρατούσε γενικότερη κρίση μετά την ήττα της Γερμανίας στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο) και είναι γραμμένη σε μια εποχή κατά την οποία ο Καζαντζάκης ζούσε αυτοεξόριστος στο εξωτερικό, λόγω της γενικότερης απογοήτευσής του από την Ελλάδα κατά το χρονικό διάστημα 1920-1940 περίπου, με νωπή ακόμα τη Μικρασιατική καταστροφή και, προφανώς, όλη η σχετική απογοήτευσή του είναι πολύ έκδηλη και εδώ³⁶³. Ως εκ τούτου, τώρα νιώθει

³⁶²Βλ. το σημείο Β στη σελ. 123 στο κεφ. 3.2.1.

³⁶³Τους λόγους της απογοήτευσής του Καζαντζάκη από την Ελλάδα μετά το 1920 τους εξηγούν ο Bien (1972) και ο Φραγκόπουλος (1977). Βλ. Bien, 1972, 9, 189-203· Φραγκόπουλος, 1977, 49-51.

απογοητευμένος από όλα συλλήβδην, αλλά, σίγουρα, δεν είναι ξένος με κάποιες από τις αναφερόμενες ιδιότητες (επιστήμονας, ποιητής, σοσιαλιστής, άθεος) και, βεβαιότατα, με τον δημοτικισμό.

Γ3) Ένα από τα τελευταία γράμματα του Καζαντζάκη (28/2/1957) απευθυνόμενο προς τον παλιό και δια βίου φίλο, κουμπάρο, συμμαθητή και συμφοιτητή του και δικηγόρο και πολιτικό Γεώργιο Φανουράκη³⁶⁴, είναι πολύ αποκαλυπτικό, γιατί σε αυτό ο συγγραφέας συμφωνεί με την άποψη του φίλου του αυτού για την αντοχή στον χρόνο κυρίως της κοπιαστικής και ατομικής γλωσσικής του δουλειάς. Πριν από αυτή την εξομολόγηση του Καζαντζάκη, όπως εξηγεί ο Φανουράκης σε συνέντευξή του³⁶⁵, όταν ο Καζαντζάκης τον είπε τότε γκρινιάρη, ο Φανουράκης τού ανταπάντησε πως εκείνος είναι γκρινιάρης και αχάριστος στον Θεό, αφού έπρεπε να είναι ευτυχισμένος, που του έδωσε αυτός τόσα προσόντα και δικαίωση εν ζωή με την τελική διεθνή και ελληνική αναγνώριση του έργου του, και ο Καζαντζάκης -με το εν λόγω γράμμα του- εξομολογήθηκε τους λόγους που δεν ήταν ούτε τότε ευτυχισμένος: του εξήγησε πως τον έτρωγε η σκέψη μήπως το έργο του είναι πρόσκαιρο, μάταιο και χαθεί μέσα στον χρόνο και ο Φανουράκης τού απάντησε πως πρέπει να είναι ήσυχος και ευτυχής, «*διότι θα χαθούν μεν οι θεωρίες του, όπως χάνονται όλες, αλλά θα μείνει η δουλειά που έκανε πάνω στη γλώσσα -η τέλεια γλωσσική μορφή και το Χριστός Ξανασταυρώνεται*», το οποίο επαινεί. Στην απάντησή του στο συγκεκριμένο γράμμα, ο Καζαντζάκης συμφωνεί με τον παλιό του φίλο, εκφράζει τη χαρά του και χαίρεται που θα απομείνει ο μαρτυρικός του μόχθος για τη δημοτική γλώσσα, διότι οι θεωρίες είναι εφήμερες και μόνο η ποίηση και η τέλεια γλωσσική μορφή αντέχουν στον χρόνο και συμπληρώνει πως ακόμα και «*τώρα που βασιλεύει ο ήλιος*» του δεν ξεκουράζεται, αλλά δουλεύει με μανία, αλλά και δυσφορία, υπακούοντας στον εσωτερικό δαίμονα της συγγραφής, που είναι ο «Αφέντης» του³⁶⁶. Συμφωνούμε με τον Bien (1972)³⁶⁷ ότι εδώ ο συγγραφέας εγκαταλείπει για λίγο την πόζα ότι βασικός του μόχθος είναι το κυνήγι του Θεού και αποκαλύπτει στον διαχρονικό του φίλο με κάποια «ειλικρίνεια» τον πολύ επίπονο, αέναο, προσωπικό του μόχθο για την ελληνική δημοτική γλώσσα και χαίρεται

³⁶⁴Βλ. το σημείο Γ στη σελ. 123 στο κεφ. 3.2.1.

³⁶⁵Βλ. Φανουράκης, 1957, 5-6. Τη συνέντευξη αυτή για τον Καζαντζάκη ο Φανουράκης την έδωσε στον Ραδιοφωνικό Σταθμό Αθηνών στις 13-11-1957, δηλαδή λίγες μέρες μετά τον θάνατο και την κηδεία του συγγραφέα. Για ολόκληρη αυτή τη συνέντευξη βλ. Φανουράκης, 1957, 2-8.

³⁶⁶Αναφορά στο γράμμα αυτό του Καζαντζάκη γίνεται και σε άλλες πηγές. Βλ. Κνωσός, 1958β, 70-71· Bien, 1972, 6· Αλεξίου & Στεφανάκης, 1983, 79-80· Στεφανάκης, 2007, 321.

³⁶⁷Βλ. Bien, 1972, 6.

μαθαίνοντας πως αυτό τουλάχιστον θα αντέξει στον “πανδαμάτορα” χρόνο και θα είναι ένας μελλοντικός “τίτλος τιμής” για τον ίδιο.

Γ4) Στην επιστολή του προς τον νεοελληνιστή Απόστολο Σαχίνη (2-3-1955)³⁶⁸, ανιχνεύουμε ξανά απομεινάρια του νεανικού «μπερξονικού» σκεπτικισμού του για τη δυνατότητα του λόγου να εκφράσει το ανείπωτο και αόρατο μεταφυσικό θεϊκό σύμπαν και τον μάταιο αγώνα του καλλιτέχνη (εδώ ειδικά του λογοτέχνη και του ζωγράφου) να στήσει “καλές” παγίδες σε αυτό, ώστε να το “συλλάβει”, με την αισθητική ομορφιά ως μέσο και όχι ως σκοπό, για την έκφραση της μεταφυσικής «Κραυγής» του ανθρώπου. Επιπλέον, συμφωνώντας με τον Bien (1972)³⁶⁹, διακρίνουμε και μια όψιμη πόζα του συγγραφέα, ότι δήθεν δεν έχει καμιά σχέση με τη λεγόμενη λογοτεχνία που μεταχειρίζεται τις λέξεις ως μέσο και όχι και ως σκοπό, αφού ξέρουμε πως και στη ζωή του και στο έργο του (τα οποία παραδέχεται εδώ πως ταυτίζονται) έδωσε μεγάλη και παράλληλη έμφαση τόσο στη μεταφυσική ανησυχία όσο και στη γλωσσική και στην καλλιτεχνική ομορφιά. Τα παραπάνω νομίζουμε πως επιβεβαιώνονται: **α)** Από το πολύ παλιότερο γράμμα του προς τη Γαλάτεια Καζαντζάκη (6-8-1922), στο οποίο της εξομολογείται αυτόν τον -απαισιόδοξο τότε- «μπερξονικό» γλωσσικό σκεπτικισμό του, αλλά και τη συνειδητή επιλογή του να αγωνίζεται με την Τέχνη του Λόγου να αποδώσει το νόημα της μεταφυσικής «Κραυγής. **β)** Από το γράμμα του προς τον Νορβηγό φίλο και ατζέντη του Max Tau (7-8-1951), όπου, όταν πια το έργο του αναγνωρίζεται διεθνώς, θεωρεί ότι στην Ελλάδα επαιούν μεν τον αναμφισβήτητο πλούτο της γλώσσας του, το ζωηρό του ύφος και τη μορφή του έργου του, αλλά δεν νοιάζονται για τα μεταφυσικά μηνύματα που εκφράζει με αυτά τα μέσα και (όσο και αν γενικεύει) αυτό είναι κάτι που τον ενοχλεί, αφού νιώθει πως δεν τον καταλαβαίνουν οι συμπατριώτες του όσο οι ξένοι. **γ)** Από το παλιότερο γράμμα του προς την Ελένη Σαμίου (2-5-1925), όπου γράφει πως η φίλη του Ραχήλ έχει δίκιο με την αφιέρωση που του έκανε στη βιογραφία του Γκάντι από τον R. Rolland την οποία του έστειλε (*«Να άνθρωπος, όχι εσύ που αγαπάς ακόμα τις λέξεις και γράφεις!»*) και όπου υποστηρίζει πως δεν είναι σωστό να βιάζουμε το ξετύλιγμα της ψυχής μας και ότι ο ίδιος πάντα πολύ δύσκολα και πολύ σιγά ωρίμασε και ότι, όπως γλύτωσε από την Επιστήμη και τη Φιλοσοφία, έτσι και τώρα θα γλυτώσει και θα λυτρωθεί και από την Τέχνη, με μεγάλη θανάσιμη αγάπη και παθιασμένη δουλειά και αφοσίωση.

³⁶⁸Βλ. το σημείο Δ στις σελ. 123-124 στο κεφ. 3.2.1.

³⁶⁹Βλ. Bien, 1972, 4-5, 6.

Γ5) Ο Καζαντζάκης, αντιμετωπίζοντας με υπευθυνότητα, δέος και σεβασμό την πολύ πλούσια δημοτική γλώσσα, άργησε να νιώσει ότι την ξέρει επαρκώς, ώστε να μπορεί να τη χρησιμοποιήσει χωρίς δυσκολία και με άνεση και, σε πέντε γράμματά του (από το 1931 μέχρι και το 1951) δηλώνει ότι αρχίζει να ξέρει ή ξέρει πια καλά τη δημοτική γλώσσα και τη χειρίζεται πια με ευχέρεια³⁷⁰. Το 1931, αφού συμβουλεύει τον Πρεβελάκη για ένα βιβλίο που ετοίμαζε τότε ο τελευταίος για τον Greco να το γράφει σαν να μην πρόκειται να τυπωθεί κι αργότερα να το ξανακοιτάξει, δηλώνει ότι γνωρίζει όλες τις δυσκολίες της δημοτικής πρόζας, κι όμως πρέπει κανείς να επιμένει. Το 1936, σε γράμμα του προς τον ηθοποιό Αλέξη Μινωτή αναφέρει πως πρότεινε στον σκηνοθέτη Δημήτρη Ροντήρη να μεταφράσει Σαίξπηρ για το Εθνικό Θέατρο, αλλά δεν έλαβε απάντηση, σημειώνοντας ότι βρίσκεται σε εξαίσια στιγμή κατάκτησης πια της ελληνικής γλώσσας και του στίχου. Το 1941, όταν έχει πια μεταφράσει τον *Οθέλλο* του Σαίξπηρ, σε γράμμα του προς τον Πρεβελάκη, ο οποίος αναζητούσε θίασο για το ανέβασμά της, τον ευχαριστεί για αυτό και τονίζει την επιθυμία του να παιχτεί το έργο στη μετάφρασή του, για να φανεί ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο μεταφράζει τον Σαίξπηρ στην κατακτημένη πια από αυτόν δημοτική γλώσσα. Το 1950, εκμυστηρευόμενος την επιθυμία του να τυπωθούν τα Άπαντά του όσο ζει και αποκαλύπτοντας στον Πρεβελάκη ότι έχει ήδη ετοιμάσει την τελειωτική γραφή σε πολλά έργα του και την θεωρεί πολύ ανώτερη από την τυπωμένη και σχεδόν αγνώριστη, τονίζει ότι, επιτέλους, ξέρει τη γλώσσα και τον στίχο. Επομένως, όχι μόνο ξαναδούλεψε πολλές φορές -και ιδίως γλωσσικά- τα διάφορα έργα του πριν από την πρώτη έκδοσή τους, αλλά τα ξαναδούλεψε και μετά την έκδοσή τους, ακόμα και προς το τέλος της ζωής του με την επιθυμία και την προοπτική της έκδοσης των Απάντων του και φαίνεται πως μόνο στα τελευταία χρόνια του απέκτησε την πλήρη αυτοπεποίθηση της κατάκτησης πλέον της δημοτικής γλώσσας. Τέλος, το 1951, στην αρχή περίπου της συγγραφής του *Τελευταίου Πειρασμού*, σε επιστολή του προς τον φίλο του Μηνά Δημάκη εξομολογείται ότι αισθάνεται μεγάλη ευφορία γράφοντας αυτό το νέο του μυθιστόρημα, γιατί νιώθει πολύ έτοιμος και μάλιστα τότε θεωρεί πως αρχίζει να ξέρει τόσο καλά τη δημοτική γλώσσα, ώστε οι λέξεις να του έρχονται από μόνες τους, με άνεση και φυσικότητα.

³⁷⁰Βλ. το σημείο Ε στη σελ. 124 στο κεφ. 3.2.1.

Γ6) Για την “αδιαπραγμάτευτα” ιδιότυπη ορθογραφία του³⁷¹, αρχικά, διαθέτουμε δύο γράμματά του της περιόδου 1922-1928. Στο πρώτο στέλνει ένα κείμενό του προς την Ελένη Σαμίου και της ζητά, αν το υποβάλλει στον «Νουμά», να διατηρηθεί η ορθογραφία του ακριβώς όπως είναι, διότι βασίζεται σε ένα προσεκτικά μελετημένο σύστημα και δεν θέλει καμία αλλαγή. Στο δεύτερο στέλνει στον Πρεβελάκη την *Ασκητική* για έκδοση στην Αθήνα και υπογραμμίζει τη βούλησή του να τυπωθεί μόνο με την κοινή τους ορθογραφία. Άρα, μολονότι αντιλαμβάνεται ότι η δική τους ορθογραφία είναι ιδιότυπη και ριζοσπαστική ακόμα και για τους φανατικούς δημοτικιστές του «Νουμά», πιστεύει πως το δικό τους ορθογραφικό σύστημα είναι μελετημένο και, κάποτε, επιμένει να διατηρηθεί και στη δημοσίευση μικρών κειμένων του και στην έκδοση έργων του. Ωστόσο, αργότερα (1955), όταν πρόκειται να τυπωθούν τα Άπαντά του στην Ελλάδα από τον εκδότη Γιάννη Γουδέλη στις εκδόσεις Δίφρος, “ρίχνει νερό στο κρασί του” και σε δύο γράμματά του προς τον Πρεβελάκη δέχεται να τυπωθεί η *Οδύσεια* στη Β΄ Έκδοσή της με τόνους και ορθογραφικές διορθώσεις με βάση την ισχύουσα τότε ορθογραφία, για να μην διαφέρει από τα άλλα Άπαντά του.

Γ7) Οχτώ φορές μέσα σε είκοσι χρόνια (1937-1957), ο Καζαντζάκης τόνισε πως είναι λανθασμένη η άποψη ότι η γλώσσα του βασίζεται στην κρητική διάλεκτο, γιατί στην πραγματικότητα ελάχιστα χρησιμοποίησε αποκλειστικά κρητικές ιδιωματικές λέξεις και κυρίως χρησιμοποίησε λέξεις πανελλήνιες διαλεκτικές - ιδιωματικές από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, τις οποίες περισυνέλεξε κυρίως κατά τη διάρκεια των περιηγήσεών του στην Ελλάδα³⁷². Αρχικά, στην απάντησή του προς τον Λευτέρη Αλεξίου για την αρνητική κριτική του στη μετάφρασή του της *Θείας Κωμωδίας* του Δάντη (10-4-1937), υποστήριξε ότι έκανε ανάλογη γλωσσική εργασία με αυτήν του Δάντη και ότι το λεξιλόγιο της μετάφρασής του αυτής (κυρίως και συνειδητά) είναι πανελλήνιο, ως προϊόν της ατομικής πανελλαδικής γλωσσικής του έρευνας και (δευτερευόντως και ασυνείδητα) είναι κρητικό λεξιλόγιο, λόγω της ομοιότητας του ύφους της κρητικής διαλέκτου με το ύφος του Δάντη, του οποίου η γλώσσα είναι κυρίως παν-ιταλική και, δευτερευόντως, χρησιμοποιεί το ιδίωμα της ιδιαίτερης πατρίδας του δημιουργού της, της Φλωρεντίας. Επίσης, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Θρασύβουλου Ανδρουλιδάκη, το 1942, όταν ο Καζαντζάκης διάβασε το

³⁷¹Βλ. το σημείο ΣΤ στις σελ. 124-125 στο κεφ. 3.2.1.

³⁷²Βλ. το σημείο Ζ στις σελ. 125-127 στο κεφ. 3.2.1.

χρονογράφημα της «Πρωΐας» και είδε πως ο Βάρναλης τον θεωρούσε εχθρό της επιστήμης, παρά τη συνήθη στωικότητά του, στεναχωρήθηκε και ταραχτήκε λίγο και διαμαρτυρήθηκε ότι σε κανένα σημείο του έργου του δεν είναι εναντίον της επιστήμης και ότι ο Βάρναλης (αχάριστα) αλλά και άλλοι (φθονερά) δεν τεκμηριώνουν αυτή την κατηγορία τους με κανένα σημείο του έργου του και τού επιτίθενται, επειδή ακολουθεί ελεύθερος τον δικό του δρόμο λύτρωσης και παραμένει ακόμα δημιουργικός και προσέθεσε το παράπονό του, που κατηγορούν ως «σκοτεινή» και την πανελλήνια γλώσσα που μιλάει ο λαός, την οποία χρησιμοποιεί ο ίδιος αλλά και την οποία οι επικριτές του ούτε γνωρίζουν ούτε θέλουν να γνωρίσουν, άρα, το πρόβλημά τους ουσιαστικά δεν είναι ο ίδιος. Επιπλέον, το 1943, στην απάντησή του στην αρνητική κριτική του Βασίλειου Λαούρδα για την *Οδύσειά* του, αρνήθηκε την κατηγορία ότι χρησιμοποίησε την κρητική διάλεκτο και ορκίστηκε ότι στο ποίημα αποκλειστικά κρητικές λέξεις είναι μόνο τριάντα περίπου και ότι αυτές χρησιμοποιήθηκαν, μόνο επειδή δεν υπήρχε αντίστοιχη πανελλήνια λέξη, δίνοντας τρία παραδείγματα κρητικών λέξεων. Επιπρόσθετα, το 1954, σε γράμμα του προς τον μεταφραστή της *Οδύσειας* Kimon Friar (Γράμμα 5°, 2-5-1954), του εξηγεί ότι η γλώσσα που χρησιμοποιεί κυρίως δεν είναι η κρητική, όπως τον συκοφαντούν οι αδαείς, αλλά η πανελλήνια διαλεκτική και πλούσια δημοτική γλώσσα την οποία μάζεψε από όλη την ελληνική επαρχία, την οποία αγνοούν οι περισσότεροι Αθηναίοι λόγιοι και την εκμάθηση της οποίας πολλοί φορείς παρεμποδίζουν. Μετά, αφού αναφέρει δύο παραδείγματα (τη μετάφραση της *Θείας Κωμωδίας* του Δάντη και την *Οδύσειά* του) και το στοίχημα που έβαλε στο οποίο κανένας όμως δεν ανταποκρίθηκε, δηλαδή ότι οι αποκλειστικά κρητικές λέξεις που υπάρχουν σε αυτά τα δύο έργα του είναι ελάχιστες (αναλογικά 1 ανά 1000 στίχους, δηλαδή 14 σε 14000 στίχους και 33 σε 33333 στίχους, αντιστοίχως), του τονίζει πως από κοντά θα του εξηγήσει αναλυτικά αυτό το θέμα, διότι είναι λανθασμένη η άποψη ότι η γλώσσα του είναι κρητικιά και ξεκαθαρίζει ρητά ότι συνήθως προτιμάει την πανελλήνια από την κρητική λέξη. Ακόμα, το 1956, σε επιστολή του προς τον Εμμανουήλ Κριαρά (12-10-1956), διαμαρτύρεται έντονα και επιτίθεται -με οργή και αγανάκτηση- και με προσδοκία μεταθανάτιας δικαίωσης- σε όσους ατεκμηρίωτα τον κατηγορούν για τη δήθεν αποκλειστικά κρητική ιδιοματική γλώσσα του, υπογραμμίζοντας με έμφαση και με τρία παραδείγματα (μετάφραση Δάντη, *Οδύσεια* και μετάφραση *Ιλιάδας*) ότι μόνο ελάχιστες (περίπου 1/1000) από τις σπάνιες λέξεις των δύο πρώτων παραδειγμάτων του είναι καθαρά κρητικές και ότι οι λέξεις του είναι -πρωτίστως- πανελλήνιες. Τον Ιανουάριο του 1957, στο προτελευταίο γράμμα του

προς τον Ι. Θ. Κακριδή (Γράμμα 83, 9-1-1957), επιτίθεται ξανά σε όσους -λόγω άγνοιας της δημοτικής γλώσσας- θεωρούν πολύ κρητικό ακόμα και το λεξιλόγιο της κοινής τους μετάφρασης και τον Μάιο του 1957 στη συνέντευξή του στη γαλλική ραδιοφωνία επαναλαμβάνει περίπου τα ίδια. Τον Αύγουστο του 1957, σύμφωνα με μαρτυρία του Χρυσού Ευελπίδη, σωστά, παραδέχεται ότι διαχρονικά πρόσεξε πολύ τη γλώσσα του έργου του και ξαναλέει ότι οι λέξεις του είναι κυρίως πανελλήνιες και ελάχιστα κρητικές και ότι τις επέλεξε προσεκτικά στο έργο του, με στόχο να μπουν στον γραπτό λόγο, αλλά, λανθασμένα, ελπίζει ότι όσες λέξεις έσωσε θα μπουν στο νεοελληνικό λεξιλόγιο και ότι η γλώσσα του θα γίνει μελλοντικά η γλώσσα των σχολικών βιβλίων.

Γ8) Ο Καζαντζάκης 10 φορές, εγκαταλείποντας την πόζα που κάποτε έδειχνε³⁷³, παραδέχτηκε ότι έπλασε ο ίδιος 11 σύνθετες λέξεις³⁷⁴, είτε ασυνείδητα, αυτοσχέδια και βιωματικά, για να περιγράψει σε γράμματά του κάποια χαρακτηριστικά, παίζοντας έτσι με νεόπλαστες σύνθετες λέξεις, είτε συνειδητά, επιλεκτικά και σκόπιμα, για να τις χρησιμοποιήσει στο έργο του, εκφράζοντας έτσι κάποια συγκεκριμένη έννοια. Πρόκειται για τις εξής λέξεις: τη σύνθετη γερμανική λέξη *Weltanschauungsbruder* (= «Σύντροφε στην Κοσμοθεωρία μας – Ιδεολογία μας») που έπλασε για έναν φίλο του, τη λέξη *ρεγγοσυντρόφισσα*, που έπλασε για μια φίλη του αστειευόμενος, τις 5 λέξεις *βοδαλάφι*, *βορράστρι*, *χεραγκαλιά*, *αστροπόταμος*, *νεροβούβαλος* (που τις έπλασε για την *Οδύσεια* και τις 3 πρώτες για τη μετάφραση του Δάντη), τις 2 λέξεις *σκοτεινοσκληράνθρωπε* και *αγγονόπανα* (που έπλασε στον ύπνο του) και 2 λέξεις (*χαρτοσκοτούρες* και *παπαδοΜελάδες*) που αναφέρει στον Πρεβελάκη. Συμφωνούμε αφενός με τον Bien (1972) ότι ο Καζαντζάκης, προβλέποντας την συχνή και παλιά κατηγορία εναντίον των δημοτικιστών για πλαστές και επινοημένες λέξεις, για την *Οδύσεια* έσπευσε να υπογραμμίσει ότι ο ίδιος δημιούργησε μόνο πέντε ή έξι λέξεις, ενώ οι υπόλοιπες ήταν υπαρκτές πανελλήνιες διαλεκτικές λέξεις, και αφετέρου με τον Mandilaras (1972β) ότι δεν πρέπει να πάρουμε κατά γράμμα ό,τι λέει για τις λέξεις που δημιούργησε ο ίδιος στην *Οδύσεια*, αφού με τις φράσεις «πέντε ή έξι» και «όχι πάνου από δέκα» μάλλον εννοεί ότι επινόησε μόνο έναν περιορισμένο αριθμό λέξεων και όχι ακριβώς τόσες.

Γ9) Ο Καζαντζάκης είχε μεγάλη προτίμηση στα επίθετα και τα χρησιμοποιούσε συχνότατα και στοχευμένα στο έργο του³⁷⁵. Πάντως, η μοναδική δική του

³⁷³Βλ. Bien, 1972, 6.

³⁷⁴Βλ. το σημείο Η στις σελ. 127-128 στο κεφ. 3.2.1.

³⁷⁵Βλ. το σημείο Θ στις σελ. 128-129 στο κεφ. 3.2.1.

μεταγλωσσική μαρτυρία για τη βαθύτερη και σχεδόν φιλοσοφική σημασία που είχε για αυτόν το επίθετο βρίσκεται σε ένα απόσπασμα από τη γραπτή απάντηση που έδωσε το 1943 στον φιλόλογο Βασίλειο Λαούρδα³⁷⁶, όταν ο τελευταίος άλλαξε εντελώς τη στάση του από θετική σε αρνητική απέναντι στην *Οδύσεια* του Καζαντζάκη. Στο απόσπασμα αυτό λοιπόν, ο Καζαντζάκης εξηγεί την ιδιαίτερη άποψή του για τα επίθετα, αντιδιαστέλλοντας την απλή και συνήθη διακοσμητική χρήση των επιθέτων με τη δική του σφαιρική και εκφραστική προσέγγιση των επιθέτων. Πιο ειδικά, επισημαίνει την αγάπη του για τα επίθετα, όχι όμως ως απλά στολίδια μιας λογοτεχνικής διακοσμητικής τάσης, αλλά ως μέσο σφαιρικής απόδοσης της πολυσύνθετης (θετικής και ταυτόχρονα αρνητικής) συγκίνησης του δημιουργού, ως μέσο εκφραστικής πολιορκίας και κατάκτησης του πολλαπλού νοήματος, ως βασική και επίπονη ανάγκη αποτύπωσης της πολυποίκιλης και ουσιαστικής εσωτερικής του ματιάς, αποδίδοντας αδιάκριτα και σώζοντας από τον θάνατο σε ένα ακριβέστατο επίθετο όλες τις συνυπάρχουσες αντίθετες ιδιότητες των ουσιαστικών. Στο τελευταίο σημείο νομίζουμε πως ανιχνεύεται η ξεχωριστή αγάπη του συγγραφέα ειδικά για τα σύνθετα επίθετα και γενικά για τις σύνθετες λέξεις.

Γ10) Στο γράμμα του προς τον Kimon Friar, τον μεταφραστή της *Οδύσειάς* του στα αγγλικά (Γράμμα 17^ο, 22/7/1956)³⁷⁷, παρατηρούμε ότι ο Καζαντζάκης, περίπου έναν χρόνο πριν από τον θάνατό του, εκφράζει τη θέση πως τρία γενικά χαρακτηριστικά της δημοτικής γλώσσας (η αναλυτικότητα χωρίς πολλές μετοχές, η παρατακτική σύνδεση των προτάσεων με τον σύνδεσμο «και» και η υπερβολική χρήση του επιθέτου [στα πανελλήνια και στα κρητικά δημοτικά τραγούδια]) αποτελούν ειδικά χαρακτηριστικά και του προσωπικού του συγγραφικού ύφους, επομένως, αυτοπροσδιορίζεται ως εκπρόσωπος και συνεχιστής του ύφους της δημοτικής γλωσσικής και λογοτεχνικής παράδοσης. Μάλιστα, υπογραμμίζει πως η προτίμηση στα επίθετα, η κατά σειρά παράθεση της διήγησης και η επανάληψη είναι αγαπητά υφολογικά χαρακτηριστικά όχι μόνο στους ανατολίτες συγγραφείς, αλλά και στον πρόγονό τους τον Όμηρο, άρα, συνιστούν και τοπικά και χρονικά χαρακτηριστικά τόσο της ανατολικής όσο και της αρχαίας λογοτεχνικής παράδοσης και, συνεπώς, παρά το πιθανό ξάφνιασμα των ξένων, πρέπει να διατηρηθούν και στην απόδοση του πρωτότυπου της *Οδύσειας* στη

³⁷⁶Ολόκληρη η απάντηση του Καζαντζάκη στον Λαούρδα δημοσιεύτηκε στη Νέα Εστία το 1943. Βλ. Καζαντζάκης, 1943, 1028-1034.

³⁷⁷Βλ. το σημείο Ι στη σελ. 129 στο κεφ. 3.2.1.

μετάφραση του από τον Friar στην «ισχυρότερη γλώσσα» του δυτικού πολιτισμού, την Αγγλοαμερικανική.

Συμπερασματικά, ο Καζαντζάκης αναφέρεται μεταγλωσσικά σε ορισμένα μόνο από τα χαρακτηριστικά της γλώσσας του τα οποία έχουν επισημανθεί από τους μελετητές του στη σχετική βιβλιογραφία³⁷⁸, αλλά οι σχετικές απόψεις του για αυτά είναι πολύ αποκαλυπτικές και φωτίζουν καλύτερα τους λόγους που η γλώσσα του διαθέτει αυτά τα πολλαπλά και ποικίλα γνωρίσματα. Συγκεκριμένα: **1)** Θεωρεί ως βασικό γνώρισμα της γλώσσας του τον δημοτικισμό του, αλλά τη δημοτική γλώσσα που χρησιμοποιεί τη χαρακτηρίζει κακοτράχαλη και δύσκολη για όσους δεν ξέρουν καλά αυτή τη γλώσσα, ακραία και εξτρεμιστική, αυθεντική και μη καθιερωμένη, ανυπεράσπιστα και αγνοημένη, αντικομορμιστική και ως μορφή και ως περιεχόμενο, κόντρα στο πολιτικό και πνευματικό κατεστημένο και υπέρ του απλού και αδικημένου λαού, συνειδητοποιημένα ανατρεπτική και βαθύτατα πολιτική και πνευματική ιδεολογία και στάση ζωής. **2)** Παραδέχεται πως κάποτε –πριν τη λογοτεχνική του εμφάνιση– υπήρξε καθαρευουσιάνος, αλλά έκτοτε παρέμεινε διαχρονικός δημοτικιστής, ιδιότητα που διατήρησε με τον δικό του βέβαια τρόπο στο πλαίσιο της διαρκώς ανανεωμένης και αστράτευτης βιοθεωρίας και κοσμοθεωρίας του. **3)** Συμφωνεί με έναν φίλο του ότι ο μεγάλος και κοπιαστικός προσωπικός του μόχθος για τη δημοτική γλώσσα είναι κάτι που θα αντέξει στον χρόνο ως τίτλος τιμής για αυτόν, ενδεχομένως περισσότερο από τις ιδέες και τις αισθητικές θεωρίες του έργου του. **4)** Μολονότι υποστηρίζει, με γλωσσικό και καλλιτεχνικό σκεπτικισμό, ότι η γλώσσα του είναι μόνο μέσο για την έκφραση της μεταφυσικής του ανησυχίας και όχι και σκοπός για την επίτευξη της καλλιτεχνικής ομορφιάς, έμμεσα παραδέχεται πως συνειδητά έκανε διπλό, παράλληλο και αμφίδρομο αγώνα και για τα δύο. **5)** Παρά την τεράστια και συνεχή γλωσσική δουλειά που έκανε, αισθάνεται υπευθυνότητα, σεβασμό και δέος απέναντι στην πάρα πολύ πλούσια δημοτική γλώσσα και αργεί να νιώσει την πεποίθηση ότι ο ίδιος την έχει κατακτήσει τόσο καλά, ώστε να τη χρησιμοποιεί πλέον άνετα και για δικά του έργα και για τη μετάφραση μεγάλων δημιουργών, όπως ο Σαίξπηρ. **6)** Θεωρεί την ορθογραφία του ιδιότυπη και ριζοσπαστική, αλλά στηριγμένη σε ένα προσεκτικά μελετημένο γλωσσικό σύστημα και επιμένει κάποτε να διατηρηθεί σε κάποια δημοσιευμένα κείμενα και σε κάποιες εκδόσεις έργων του, όμως στο τέλος

³⁷⁸Για τα 20 (γενικά και ειδικά) χαρακτηριστικά της γλώσσας του Καζαντζάκη που έχουν αναφερθεί από τους μελετητές του, βλ. στις σελ. 9-18.

της ζωής του, για να υπάρχει ομοιομορφία στα Άπαντά του, προσαρμόζεται στην πραγματικότητα και δέχεται να εκδοθούν όλα τα έργα του με την ισχύουσα ορθογραφία και με τον ισχύοντα τονισμό. **7)** Πολλές φορές τα τελευταία 20 χρόνια της ζωής του, ο συγγραφέας βεβαιώνει συνεχώς (και από την έρευνά μας εδώ φαίνεται πως έχει δίκιο) ότι η γλώσσα του είναι –πρωτίστως και συνειδητά- πανελλήνια διαλεκτική και -πολύ λιγότερο και ασυνείδητα- κρητική ιδιοματική, ως προϊόν μακρόχρονης επιτόπιας έρευνας που έκανε σε όλη την Ελλάδα και προσεκτικής επιλογής των λέξεων για λογοτεχνική χρήση από το προσωπικό του χειρόγραφο λεξικό της δημοτικής και ότι οι αντίθετες κατηγορίες εναντίον του είναι ατεκμηρίωτες, αμαθείς, σκόπιμες και φθονερές. **8)** Παραδέχεται ότι έπλασε ο ίδιος 11 συγκεκριμένες σύνθετες λέξεις, 6 για βιωματική χρήση και 5 για λογοτεχνική χρήση, αλλά στη δεύτερη περίπτωση τονίζει πως δεν έπλασε πολλές, αλλά λίγες, χωρίς όμως να προσδιορίζει πόσες ακριβώς έφτιαξε, συνεπώς, φαίνεται πως έπλασε πολύ περισσότερες από όσες έτυχε να αναφέρει. **9)** Αναγνωρίζει τη μεγάλη προτίμησή του στα πολλά, ποικίλα και σφαιρικά σύνθετα επίθετα, προκειμένου να εκφράσει συμπυκνωμένα τις συνυπάρχουσες πολλαπλές και αντίθετες ιδιότητες των ουσιαστικών και όχι για να χρησιμοποιήσει τα επίθετα ως ένα απλό διακοσμητικό μέσο. **10)** Ορισμένα υφολογικά χαρακτηριστικά, όπως η αναλυτικότητα χωρίς πολλές μετοχές, η παρατακτική σύνδεση των προτάσεων, τα επίθετα και η επανάληψη, υποστηρίζει πως υπάρχουν στη διαχρονική ελληνική και ανατολική γλωσσική και λογοτεχνική παράδοση και θεωρεί την παρουσία τους και στο προσωπικό του ύφος ως απήχηση και συνέχεια αυτής της σπουδαίας παράδοσης, που δεν πρέπει να χαθεί στη μετάφραση των έργων του σε άλλες σύγχρονες και δυτικές τέτοιες παραδόσεις. Συνεπώς, οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του αποτελούν ένα μέσο πραγμάτωσης του ώριμου διαχρονικού δημοτικισμού του χωρίς εξτρεμισμούς, αλλά με αντικομορμιστικό χαρακτήρα, ένα μέρος του πολύχρονου προσωπικού του μόχθου για την ανάδειξη των δυνατοτήτων της δημοτικής γλώσσας, ο οποίος πίστευε πως θα αντέξει στον χρόνο και θα καταξιωθεί, ένας τρόπος υπέρβασης της μεταφυσικής του ανησυχίας και επίτευξης της καλλιτεχνικής ομορφιάς, ένα δείγμα κατάκτησης πια της πολύ πλούσιας δημοτικής γλώσσας, ένα τεκμήριο της προσαρμογής του στην ισχύουσα τότε ορθογραφία, ένα ιδιαίτερο στοιχείο της προσωπικής του ιδιολέκτου (που μαζί με τα διαλεκτικά [κυρίως πανελλήνια και λιγότερο κρητικά] στοιχεία και τα διακειμενικά στοιχεία συγκροτούν τη γλώσσα του), αποδείξεις τόσο γενικά της γλωσσοπλαστικής του ικανότητας για λογοτεχνική χρήση, όσο και ειδικά της ιδιαίτερης προτίμησής του στη δημιουργία και χρήση πολλών,

ποικίλων και σφαιρικών σύνθετων επιθέτων, ως ενός τρόπου συνέχισης της διαχρονικής ελληνικής και ανατολικής γλωσσικής και λογοτεχνικής παράδοσης.

Δ) Σε σχέση με τις απόψεις του Καζαντζάκη για τα χαρακτηριστικά της γλώσσας ορισμένων έργων του (πρωτότυπων και μεταφραστικών)³⁷⁹:

A1) Ποίηση: I. Οδύσεια³⁸⁰: Ο συγγραφέας αναφέρθηκε πολλές φορές ειδικά στη γλώσσα αυτού του βασικού –όπως το θεωρούσε– έργου της ζωής του. Στο γράμμα του στον Πρεβελάκη το 1929, ανιχνεύουμε κάτι από την παλιά «μπερξονική» δυσπιστία του προς την περιορισμένη δυνατότητα του διανοητικού περιεχομένου των λέξεων και την υπεροχή της διαίσθησης, που πηγάζει από την πεμπτούσια του λόγου και που μοιάζει με άλλες πιο διαισθητικές τέχνες, όπως η μουσική και η οραματική εικόνα. Στο εισαγωγικό σημείωμα στο «Λεξιλόγιο της Οδύσειας» το 1938, αναφέρεται, εξ αρχής και σκόπιμα, σε βασικά γλωσσικά χαρακτηριστικά της *Οδύσειας*, όπως είναι η προέλευση του λεξιλογίου της (πολλές υπαρκτές αποθησαυρισμένες πανελλήνιες λέξεις και ελάχιστες νέες επινοημένες από τον ίδιο λέξεις), το (πρωτοποριακό για την εποχή εκείνη) εφαρμοζόμενο εδώ μονοτονικό της σύστημα και η απλοποιημένη ορθογραφία της. Στην απάντησή του στον Λαούρδα για την *Οδύσεια* το 1943, υποστήριξε ακόμα τις απόψεις του: **α)** για το καθήκον των λογοτεχνών να διασώσουν στο έργο τους λέξεις που απειλούνται από εξαφάνιση και **β)** για τη γλώσσα της ποίησης. Για το πρώτο θέμα υπογραμμίζουμε: **1)** την πολύ αποκαλυπτική και συγκινησιακά φορτισμένη μεταγλωσσική θέση του για τον κρίσιμο, καθοριστικό, εκούσιο αλλά και κανονιστικό ρόλο, την αγωνία και τη μεγαλύτερη ευθύνη του λογοτεχνικού δημιουργού (όπως σε άλλες παρόμοιες εποχές και σε άλλες χώρες) να αποθησαυρίσει και να διασώσει με τα έργα του σαν “γλωσσική κιβωτό” όσο μπορεί περισσότερο από τον γλωσσικό (και συνάμα ψυχικό και πνευματικό) πλούτο της απειλούμενης δημοτικής γλώσσας, δίνοντας καταφύγιο στους άστεγους και απειλούμενους με εξαφάνιση “γλωσσικούς πρόσφυγες”, παρά την επίγνωση του κόστους που θα έχει τόσο ο ίδιος όσο και το έργο του αυτό, εξαιτίας της κατηγορίας κάποιων για την ύπαρξη “λεξιλογικής πληθωρικότητας”, και **2)** την οργισμένη και άμεση επίθεσή του σε όσους θεωρεί υπαίτιους για τον κίνδυνο παραμόρφωσης και φτωχοποίησης της νεοελληνικής γλώσσας, υπονοώντας μάλλον πως, αν αυτοί οι φορείς έκαναν σωστά αυτή τη δουλειά τους, ούτε η δημοτική γλώσσα θα κινδύνευε, ούτε ο

³⁷⁹Βλ. στις σελ. 129-139 το κεφ. 3.2.2.

³⁸⁰Βλ. το σημείο ΑΙΙ. στις σελ. 129-131 στο κεφ. 3.2.2.

λογοτέχνης (και άρα και ο ίδιος) θα χρειαζόταν να παίζει τον δύσκολο ρόλο του “γλωσσικού Νώε” και του “γλωσσικού μάρτυρα”. Για το δεύτερο θέμα σημειώνουμε μια συγκεκριμένη αντίληψη για την ποιητική γλώσσα ως ένα ιδιαίτερο είδος γλώσσας, ως μιας γλώσσας διαφορετικής και ανώτερης από τη συνηθισμένη γλώσσα της καθημερινότητας και ως αντανάκλαση και καθρέφτη της μοναδικής ποιητικής ιδιοσυγκρασίας του κάθε δημιουργού, που δεν επιδέχεται αποδεκτές κανονικότητες. Πάντως, παρατηρούμε εδώ μια κάπως αντιφατική στάση του Καζαντζάκη απέναντι στις “έξωθεν επιβαλλόμενες συγγραφικές κανονικότητες”: για το πρώτο θέμα τις δέχεται, ενώ για το δεύτερο θέμα τις απορρίπτει. Στις τέσσερις επιστολές του προς τον Αιμίλιο Χουρμούζιο (1939-1943), εξομολογείται φανερά τη μεγάλη γλωσσική προσπάθεια που έκανε με την *Οδύσεια*, τους τεράστιους και μη αναγνωρισμένους μόχθους του για την πολυαγαπημένη του νεοελληνική γλώσσα, την άποψή του για εγκατάλειψη και κίνδυνο της “εξαισίας” δημοτικής γλώσσας στη “βιαστική” και “άνανδρη” εποχή τους, ακόμα και από τους πρωτεργάτες του δημοτικισμού, την “ερωτική”, αγωνιστική και προσεκτική του προσπάθεια να περισυλλέξει και να ζωντανέψει στο έργο του τις σκορπισμένες σε όλη την Ελλάδα και περιφρονημένες από το κατεστημένο δημοτικές διαλεκτικές λέξεις, την πίκρα του για τη μη αναγνώριση αυτού του γλωσσικού του μόχθου και την αντίστοιχη ικανοποίησή του από τη σχετική αναγνώριση του Χουρμούζιου στο άρθρο του και, τέλος, την ενόχλησή του για την έλλειψη στοιχειώδους σεβασμού απέναντί του από τους επικριτές της *Οδύσειας*, εξαιτίας αμάθειας, βιασύνης και παρεξήγησής του ως δήθεν τοπικιστή για την «κρητική του ματιά». Στα δύο γράμματά του προς τον Ι. Θ. Κακριδή (1947-1948) υπάρχουν αναφορές στην τότε πιθανότητα μετάφρασης της *Οδύσειας* στα αγγλικά (από μια Ελληνοαμερικανίδα ποιήτρια ή από έναν Ελληνοαμερικανό ποιητή) και φαίνεται ότι θεωρούσε αναγκαία προϋπόθεση ο πιθανός μεταφραστής του έργου να έχει πάθος και ορμή για τη γλώσσα, βιταλιστική άποψη για τη λέξη, μητρική γλώσσα τα ελληνικά και πλούσια αγγλική γλώσσα ο ίδιος ως ποιητής και ότι πίστευε πως ήταν απαραίτητο να συνεργαστεί με τον μεταφραστή του, για να του εξηγήσει όλα τα δύσκολα σημεία στην πλούσια δημοτική γλώσσα του έργου. Τέλος, στη δήλωσή του στον Χρυσό Ευελπίδη, είναι ευνόητη και θεμιτή η πολύ προσωπική βούληση ενός πολύ εργατικού δημιουργού να αγαπάει πιο πολύ απ’ όλα τα έργα του εκείνο για το οποίο κόπιασε περισσότερο. **II) *Κάντα / Τερτσίνες***³⁸¹: Στον «Πρόλογο» του ποιητικού αυτού έργου,

³⁸¹Βλ. το σημείο ΑΙΙΙ. στις σελ. 131-132 στο κεφ. 3.2.2.

τονίζει την επίγνωσή του πως η γλώσσα και άλλα χαρακτηριστικά αυτών των ποιημάτων θα αρέσουν μόνο σε ελάχιστους γνωστούς του ανθρώπους και δηλώνει ότι ο ίδιος ούτε προσπάθησε να αρέσουν ούτε θα το πετύχαινε. Υποψιαζόμαστε πως αυτή η πόζα αδιαφορίας για την αποδοχή της γλώσσας και άλλων στοιχείων αυτών των ιδιόρρυθμων ποιημάτων (και άρα πόζα ενδιαφέροντός του μόνο για την προσωπική του δημιουργική ποιητική έκφραση) μάλλον ήταν μια αντίδραση αυτοπροστασίας του, ύστερα από τις έντονα αρνητικές κριτικές για τη γλώσσα της *Οδύσειας*, οπότε εδώ πλέον είναι σαν να λέει ότι ούτε περιμένει ούτε επιδιώκει την αποδοχή των πολλών, με εξαίρεση βέβαια όσους -λίγους μάλλον- συμμερίζονται τη βιοθεωρία του και την ποιητική του. Όμως στο γράμμα του προς τον Πρεβελάκη το 1934, προβληματιζόταν για την έκφραση των ποιημάτων, αλλά -συνειδητά, με ειλικρίνεια και παρά το μελλοντικό κόστος- επέλεξε τον πρώτο από τους δύο πιθανούς σχετικούς “κινδύνους” που έβλεπε πως υπάρχουν, ως τον πιο σύμφωνο με την ιδιοσυγκρασία του, δηλαδή προτίμησε την ελεύθερη και απελευθερωτική παροντική (τότε) λεκτική έκφραση της οργής του από τη χρήση της μελλούμενης σταθερότερης έκφρασης (λόγω υπολογισμού της μελλοντικής λεκτικής και συναισθηματικής φθοράς αυτών των ποιημάτων).

A2) Σχολικά βιβλία του Δημοτικού³⁸²: Από όσα γράφει για τα σχολικά βιβλία που έγραψε για τα ελληνικά σχολεία της Ελλάδας και της Αιγύπτου, καταλαβαίνουμε πως αυτά, σκόπιμα, δεν τα δημοσίευσε με το ενοχλητικό για το κατεστημένο όνομά του, αλλά με το όνομα της συντρόφου του, ώστε να εγκριθούν και να τους αποφέρουν έτσι κάποια έσοδα, ότι τα έβλεπε ως βιοποριστική συγγραφική αγγαρεία και ότι η δημοτική τους γλώσσα και η ιδιότυπη ορθογραφία τους ενόχλησαν ακόμα και τους συνεργάτες του και έτσι αναγκάστηκε να δεχτεί να διορθωθούν, προκειμένου να γίνουν αποδεκτά.

A3) Η τραγωδία *Ιουλιανός*³⁸³: Στο γράμμα του προς τον Αιμίλιο Χουρμούζιο το 1944, εκφράζει τη βούλησή του ο *Ιουλιανός* να τυπωθεί με την ιδιότυπη ορθογραφία της *Οδύσειας* και θέλει ακόμα τα εγκλιτικά ενωμένα με τη λέξη, άρα, ήθελε να ξαναδεί τυπωμένη την ιδιαίτερη ορθογραφία του σε μια συγκεκριμένη τραγωδία του, που γράφτηκε σε “οικογενειακό σπίτι” του Σαίξπηρ (τον οποίο θαύμαζε πολύ) και σε μια σπάνια και δύσκολη σύγχρονη συγκυρία (την έναρξη του Β΄ Παγκόσμιου) και

³⁸²Βλ. το σημείο A2 στη σελ. 132 στο κεφ. 3.2.2.

³⁸³Βλ. το σημείο A3 στη σελ. 132 στο κεφ. 3.2.2.

προτιμούσε την ένωση των εγκλιτικών με την προηγούμενη λέξη, μάλλον επειδή αυτό γίνεται και στα ιταλικά και στα ισπανικά.

A4) Τα Μυθιστορήματα³⁸⁴: I. Toda-Raba: Στο γράμμα του προς την Ελένη Σαμίου το 1934, ενώ την πληροφορεί ότι απόσπασμα του γαλλόγλωσσου βιβλίου της για τον “Gandhi” δημοσιεύτηκε σε γαλλικό περιοδικό της Αιγύπτου, αναφέρεται στο πρώτο γαλλόγλωσσο μυθιστόρημα που έγραψε το 1929, προκειμένου να κάνει διεθνή καριέρα (το *Toda-Raba*) και συγκρίνοντάς το με το πετυχημένο έργο της συντρόφου του για τον Γκάντι, τονίζει την αδιαφορία που αντιμετώπισε από την κριτική και την αποτυχία του, αλλά βρίσκει και το θετικό στοιχείο πως έτσι ο ίδιος θα ξεφύγει από τον πειρασμό να ξαναγράψει μυθιστόρημα στη γαλλική γλώσσα, εννοώντας ότι θα γράφει μόνο στην ελληνική γλώσσα. Αυτό όμως συνέβη την επόμενη δεκαετία, με τον *Ζορμπά* και τα επόμενα ελληνόγλωσσα και διεθνώς επιτυχημένα μυθιστορήματά του, αφού προηγουμένως (το 1936) ξαναέγραψε ένα ακόμα ολοκληρωμένο μυθιστόρημα στα γαλλικά, το *Le Jardin des Rochers (Ο Βραχώδης)*, που όμως ούτε αυτό είχε επιτυχία.

II) Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά: Στο γράμμα του προς τον Πρεβελάκη το 1947, τον πληροφορεί πως ο Ζορμπάς θα μεταφραστεί στα αγγλικά με βάση τη γαλλική του μετάφραση και όχι το ελληνικό πρωτότυπο, αλλά, δυστυχώς, όσο κι αν φρίττει, πιστεύει ότι δεν γίνεται αλλιώς. Ακόμα, σύμφωνα με την μαρτυρία του εκδότη του Γιάννη Γουδέλη, όταν ρώτησε τον συγγραφέα γιατί τοποθέτησε τον Ζορμπά στην Κρήτη και όχι στη Μάνη, του απάντησε ότι την Κρήτη την ήξερε καλά και μπορούσε να κινήσει εκεί τον ήρωα, ενώ στη Μάνη δεν μπορούσε, όμως αποκάλυψε πως έχει δανειστεί και χρησιμοποιήσει πολλές λέξεις της Μάνης στο έργο αυτό. **III) Ο Χριστός ξανασταυρώνεται:** Σε γράμμα του προς τον Πρεβελάκη το 1948, αφού τον πληροφορεί ότι τελειώνει αυτό το έργο, γράφει -για το μυθιστορηματικό είδος και τη μυθιστορηματική αυτή δημιουργία του- μια πολύ διαφωτιστική και σημαντική δήλωση σχετικά με την λυτρωτικά εκφραστική διέξοδο και την βαθύτατα υπαρξιακή διάσταση που συνειδητοποιούσε πλέον τότε ότι του προσέφερε τόσο το μυθιστόρημα ως είδος, όσο και το εν λόγω μυθιστόρημα και (άρα και τα επόμενα μεγάλα του μυθιστορήματα), διότι έτσι, ουσιαστικά, τώρα το διαισθανόταν και ο ίδιος πως, επιτέλους, αυτοπραγματοωνόταν και ως λογοτέχνης αλλά και ως άνθρωπος, συνταιριάζοντάς αρμονικά και πετυχημένα τη μορφή με το περιεχόμενο. Στο γράμμα του προς τον Β. Κηός το 1952, φαίνεται πως ο συγγραφέας συνεργαζόταν πολύ καλά με αυτόν τον

³⁸⁴Βλ. το σημείο A4 στις σελ. 132-133 στο κεφ. 3.2.2.

Σουηδό μεταφραστή του, στέλνοντάς του τη σημασία λίγων δύσκολων λέξεων, αφού ο Κπὸς καταλάβαινε τις περισσότερες δύσκολες λέξεις του Καζαντζάκη, και ότι ο τελευταίος επιθυμούσε οι σωστές αυτές σουηδικές μεταφράσεις να αποτελέσουν τη βάση πολλών άλλων ξενόγλωσσων μεταφράσεων του έργου του, διότι άλλες μεταφράσεις από το ελληνικό πρωτότυπο, όπως η γαλλική μετάφραση του μυθιστορήματος *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται*, είχαν πολλά λάθη, δεν ήταν αξιόπιστες και απαιτούσαν πολύ χρόνο για τη διόρθωσή τους από τον ίδιο τον συγγραφέα. **IV) Ο Τελευταίος Πειρασμός:** Σε δύο γράμματα προς τον Πρεβελάκη, αναφέρεται στη γλώσσα αυτού του μυθιστορήματος. Στο πρώτο, το 1955, του γράφει ότι μόλις έλαβε την ελληνική έκδοση του *Τελευταίου Πειρασμού* και ότι τον συγκινεί ιδιαίτερα αυτό το έργο, γιατί ξέρει πώς γράφτηκε και του αποκαλύπτει ότι η ελληνική έκδοση του έργου το 1955 οφειλόταν στον φόβο του για πιθανή παράνομη ελληνική μετάφραση του έργου από τα γερμανικά, όπου είχε πρωτοεκδοθεί, και μάλιστα σε «*άθλια δημοτική*», δηλαδή σε μια δημοτική γλώσσα χαμηλής ποιότητας, διότι πίστευε πως έπρεπε να κυκλοφορήσει στην Ελλάδα μόνο στη δική του αυθεντική και πλούσια δημοτική γλώσσα. Στο δεύτερο, το 1956, σχετικά με την πιθανή μετάφραση του έργου αυτού από τον Γάλλο συγγραφέα και ελληνιστή Jacques Lacarrière, εκφράζει επιφυλάξεις για τα ελληνικά αυτού του μεταφραστή και φαίνεται η άποψή του πως τα ελληνικά τα δικά του και του Πρεβελάκη είναι αρκετά δύσκολα για όσους δεν ξέρουν καλά τη δημοτική γλώσσα, όπως αυτοί, και έτσι οι απαραίτητες προϋποθέσεις για να μεταφραστεί *Ο Τελευταίος Πειρασμός* από τα ελληνικά (δηλαδή ο μεταφραστής να γνωρίζει αυτά τα ελληνικά και να συνεργαστεί μαζί του) δεν πληρούνται σε αυτή την περίπτωση.

A5) Το άγραφο σχεδιασμένο έργο “Ακρίτας”³⁸⁵: Στο γράμμα προς τον Πρεβελάκη το 1939 από το Λονδίνο, σκεπτόμενος τον “υπερφυσικό” κόσμο του Σαίξπηρ στο τελευταίο του έργο (την *Τρικυμία*), εξομολογείται την επιθυμία του να ξεκινήσει τη συγγραφή ενός δεύτερου -και διαφορετικού από την *Οδύσεια*- έπους του με τον τίτλο «Ακρίτας», σε έναν παρόμοιο με αυτόν του Σαίξπηρ υπερφυσικό κόσμο, αλλά δεν αισθάνεται ακόμα έτοιμος ούτε στη γλώσσα ούτε σε άλλα χαρακτηριστικά που θέλει να έχει αυτό το άγραφο τελικά έργο³⁸⁶. Επομένως, τότε θεωρούσε ότι οι λέξεις του είχαν ακόμα «πολύ βάρος», δηλαδή ότι δεν ήταν ακόμα “αέρινες”, με αποτέλεσμα να μην μπορεί ακόμα να ανταποκριθεί –ούτε γλωσσικά ούτε θεματικά–

³⁸⁵Βλ. το σημείο A5 στη σελ. 133 στο κεφ. 3.2.2.

³⁸⁶Για τον σχεδιασμό και το διάγραμμα αυτού του άγραφου έπους, όπως σώθηκαν σε τετράδια στα κατάλοιπα του συγγραφέα, βλ. Πρεβελάκης, 1984, Σημείωση 2, 485-490.

στις προϋποθέσεις που έθετε για την υλοποίηση αυτού του απραγματοποίητου τελικά και πολύ φιλόδοξου συγγραφικού του σχεδίου.

B1) Γαλλοελληνικά λεξικά (το μαθητικό του λεξικό, το μισό λεξικό του σε συνεργασία πρώτα με τον Πρεβελάκη και αργότερα με τον Mirambel)³⁸⁷: Στο πρώτο διαφαίνεται η πρώιμη γλωσσική ευαισθησία και η ιδιαίτερη γλωσσολογική ικανότητα του έφηβου Καζαντζάκη, με την πολύ κοπιαστική και δύσκολη -για τη νεαρή του ηλικία- εργασία ανεύρεσης των αντίστοιχων με τις γαλλικές ελληνικών λέξεων, αλλά, δυστυχώς, πρόκειται για μια άτυχη δουλειά του που την κατέστρεψε ο ίδιος μεταγενέστερα. Στο δεύτερο σημειώνουμε την εντατική και εξαντλητική εργασία του 4-5 μηνών, από το τέλος Δεκεμβρίου του 1930 μέχρι και τις αρχές Μαΐου του 1931, για λογαριασμό του εκδότη Δημητράκου (ο οποίος υπαναχώρησε από τη συμφωνία), και τη διπλή ατυχία να μην μπορέσει ούτε ο Πρεβελάκης ούτε ο Mirambel να γράψουν το άλλο μισό λεξικό και να ολοκληρωθεί. Μάλιστα στον Mirambel προβλεπόταν να δοθούν από τον Πρεβελάκη τα δελτία με το μισό λεξικό του Καζαντζάκη, προκειμένου ο Καθηγητής να γράψει το άλλο μισό λεξικό και αυτό να εκδοθεί τελικά στη Γαλλία, αλλά και αυτό δεν έγινε ποτέ, μάλλον διότι δεν υπογράφηκε σχετικό συμβόλαιο και δεν έγινε δυνατή η συνάντηση και η συνεννόηση Καζαντζάκη και Mirambel, με αποτέλεσμα το μισό λεξικό του Καζαντζάκη να μείνει τελικά ανέκδοτο και να σώζεται μόνο στα περίπου 50-60 κιλά δελτία που έμειναν στα κατάλοιπα του Πρεβελάκη. Πάντως, αξιοσημείωτα είναι το μεγάλο γλωσσολογικό ενδιαφέρον των δύο φίλων για αυτή τη δύσκολη γλωσσική εργασία, η σημαντική προεργασία τους, η φιλοδοξία τους για ένα μεταγενέστερο γαλλοελληνικό λεξικό μόνο στη δημοτική, η προσεκτική και πρωτότυπη μέθοδος εργασίας του Καζαντζάκη και η συνεπής και τίμια στάση του απέναντι στον φίλο του και εναντίον όσων τους υπονόμευαν.

B2) Θεια Κωμωδία του Δάντη³⁸⁸: Αυτή η μεταφραστική και γλωσσική εργασία του συνιστά ένα θέμα στο οποίο αναφέρθηκε αρκετά, υπερασπιζόμενος σταθερά τις γλωσσικές επιλογές του στην απόδοση του ιταλικού πρωτότυπου έργου και υποστηρίζοντας συχνά ότι οι καθαρά κρητικές λέξεις που χρησιμοποίησε εδώ ήταν το πολύ 14 σε σύνολο 14200 στίχων (αναλογία 1/1000), διότι χρησιμοποίησε κυρίως πανελλήνιες διαλεκτικές λέξεις. Το 1933, στο γράμμα προς τον Πρεβελάκη, σχετικά με τις αρνητικές αντιδράσεις που είχε προκαλέσει στην Αθήνα η δημοσίευση

³⁸⁷Βλ. το σημείο B1 στις σελ. 133-134 στο κεφ. 3.2.2.

³⁸⁸Βλ. το σημείο B2 στις σελ. 135-136 στο κεφ. 3.2.2.

αποσπασμάτων της μετάφρασης, γράφει ότι νιώθει ανατριχίλα και αηδία, αλλά και χαρά για αυτές, γιατί έτσι οι δυο τους έμειναν μόνοι τους χωρίς κανένα φόβο αναγνώρισης ή συνεργασίας και εδώ ανιχνεύουμε έμμεσα την αγάπη του για τις μεγάλες και πολυσύλλαβες λέξεις, δηλαδή για τις σύνθετες λέξεις που χρησιμοποίησε σε αυτή τη μετάφραση, οι οποίες ενόχλησαν και αυτές τους επικριτές του. Πάλι το 1933, στο γράμμα προς τον Πρεβελάκη, θυμωμένος, απορεί και παραπονιέται για τη “στενοκέφαλη” κριτική του Λευτέρη Αλεξίου σε κάποια δημοσιευμένα αποσπάσματα της μετάφρασής του και ορίζει με τον δικό του τρόπο την έννοια “μαλλιαρή γλώσσα” ως μια γλώσσα με πλαστές, εξεζητημένες και ακατανόητες λέξεις και όχι ως μια γλώσσα με δημοτικές πανελλήνιες λέξεις, όπως η δική του γλώσσα σε αυτή την απόδοση. Ξανά το 1933, στο γράμμα προς την Ελένη Σαμίου, δηλώνει πως έχει σαν μεταφραστικό πρότυπο τη δημοτική μετάφραση της *Ιλιάδας* από τον (φανατικό δημοτικιστή και ψυχαραιστή) Αλέξανδρο Πάλλη και θεωρεί τη δική του μετάφραση του Δάντη ως ένα ώριμο ελληνικό και κρητικό έργο. Το 1934, στο γράμμα προς τον Πρεβελάκη, τον ενημερώνει για την έκδοση αυτής της μετάφρασης, για σχετικές εκδηλώσεις με ομιλίες στην Ιταλία και στην Ελλάδα και για τις αμφιλεγόμενες και τις κυρίως αρνητικές αντιδράσεις στην Ελλάδα. Το 1937 στο γράμμα προς τον Λευτέρη Αλεξίου, επισημαίνουμε τις εξής αιτιολογημένες θέσεις του: **α)** την άποψή του για την πνευματική του συγγένεια ως μεταφραστή με τον μεταφραζόμενο από αυτόν Δάντη, **β)** την πίστη του ότι διεξάγει έναν παρόμοιο γλωσσικό αγώνα για την ελληνική δημοτική γλώσσα με αυτόν που έκανε ο Δάντης για την ιταλική δημοτική γλώσσα (με τη συλλογή γλωσσικού υλικού από όλες τις διαλέκτους της πατρίδας του, την αυστηρή και δύσκολη τελική επιλογή του και τη φυσική και υποσυνείδητη υπερίσχυση του ιδιώματος της ιδιαίτερης πατρίδας του, της Κρήτης), **γ)** τον δικό του ορισμό της σπάνιας λέξης όχι ως μιας λέξης που δεν χρησιμοποιείται πια, αλλά ως μιας λέξης που χρησιμοποιείται στον προφορικό λόγο του λαού, αλλά δεν έχει χρησιμοποιηθεί αρκετά στον γραπτό λόγο και έχει περιφρονηθεί από το πνευματικό κατεστημένο ως δήθεν ανάξια γλώσσα του δήθεν αμόρφωτου λαού, **δ)** την πεποίθησή του πως οι Έλληνες πνευματικοί δημιουργοί οφείλουν (όπως ο Δάντης) να ανακαλύψουν, να επιλέξουν και να χρησιμοποιήσουν αυτή τη δημοτική γλώσσα στο έργο τους, **ε)** την ελπίδα (αλλά και ματαιοδοξία) του για τη μελλοντική επιβίωση των περισσότερων σπάνιων και άγνωστων λέξεων της μετάφρασής του στην πανελλήνια κοινή γλώσσα (όπως έγινε με τη γλώσσα του Δάντη στην Ιταλία), **στ)** την αποκάλυψη που κάνει ότι συχνά έχει στη διάθεσή του πολλές διαλεκτικές λέξεις για την ίδια έννοια και ότι με στεναχώρια τελικά επιλέγει μόνο μία

από αυτές, ζ) την άποψή του για την ελευθερία που έχει ένας μεγάλος δημιουργός να τολμήσει να αποφύγει την κοινοτοπία και τη μετριότητα της ευκολίας, να δυσκολέψει και να πρωτοπορήσει παρά τις πρόσκαιρες αντιδράσεις, πετυχαίνοντας όμως τη μελλοντική του δικαίωση. Τέλος, το 1954, στη συνέντευξη στον Μανώλη Γιαλουράκη, δηλώνει ότι διορθώνει ξανά από την αρχή αυτή τη μετάφραση, αξιοποιώντας πλέον περισσότερο από τον λεκτικό πλούτο της δημοτικής γλώσσας, δε θεωρεί πια τη μετάφραση της *Ιλιάδας* από τον Πάλλη ως ανώτερη ή ισότιμη με τη δική του νέα μετάφραση (αλλά ως υποδεέστερη), και θαυμάζει περισσότερο τις ολοένα μεγαλύτερες δυνατότητες της αγαπημένης του δημοτικής γλώσσας στην απόδοση μεγάλων έργων.

B3) *Καλάντριά του Καρδινάλιου Bibbiena*³⁸⁹: Η κωμωδία αυτή μεταφράστηκε και διασκευάστηκε στα ελληνικά και στα γαλλικά από τους Καζαντζάκη και Πρεβελάκη στο Παρίσι το 1932 και το 1936, όταν υπάρχει προοπτική να παιχτεί στο θέατρο (πριν απαγορευτεί τελικά από τη λογοκρισία). Στο γράμμα του προς τον Πρεβελάκη, γράφει για τη γλώσσα της μετάφρασής τους ότι πρέπει να διορθωθεί θεατρικά ως προς τη ζωντάνια, την εξυπνάδα και την εκφραστικότητα και να ξανακοιταχτεί το κείμενο στις πρόβες με τη βοήθεια της ηθοποιού Κατίνας Παξινοπού, έτσι ώστε να γίνει μια ευκίνητη, τσαχπίνικη και πετυχημένη κωμωδία.

B4) *Φάουστ του Γκαίτε*³⁹⁰: Το 1936, ύστερα από παραγγελία του τότε Βασιλικού Θεάτρου, μεταφράζει τον *Φάουστ* του Γκαίτε, επειδή όμως τελικά η μετάφρασή του απορρίπτεται και αντί αυτής επιλέγεται η παλιότερη μετάφραση του Χατζόπουλου, πικραμένος και αγανακτισμένος, στέλνει για δημοσίευση στην «Καθημερινή» κείμενο διαμαρτυρίας, στο οποίο κρίνει ως γλωσσικά φτωχή τη μετάφραση του Χατζόπουλου, τονίζει ότι προσπάθησε να τη βελτιώσει στον στίχο, στην καθαρότητα της απόδοσης και στην πλούσια πανελλήνια γλώσσα, εύχεται ένας μελλούμενος μεταφραστής να κάνει το ίδιο με τη δική του μετάφραση και πληροφορεί ότι η μετάφρασή του θα δημοσιευτεί στην «Καθημερινή», για να κριθεί από τους αναγνώστες αυτή η πνευματική ατιμία και ο ίδιος να δικαιωθεί μελλοντικά.

B5) *Οθέλλο του Σαίξπηρ*³⁹¹: Είναι η μοναδική τραγωδία του Σαίξπηρ που τελικά μετέφρασε ο Καζαντζάκης στη δημοτική γλώσσα, για να δείξει τις σχετικές δυνατότητες της αγαπημένης του δημοτικής γλώσσας και τις δικές του στην απόδοση και αυτού του μεγάλου συγγραφέα, αλλά –δυστυχώς– η μετάφραση αυτή έχει χαθεί και

³⁸⁹Βλ. το σημείο B3 στη σελ. 136 στο κεφ. 3.2.2.

³⁹⁰Βλ. το σημείο B4 στη σελ. 136 στο κεφ. 3.2.2.

³⁹¹Βλ. το σημείο B5 στη σελ. 136 στο κεφ. 3.2.2.

δεν παίχτηκε από το Βασιλικό Θέατρο που την παρήγγειλε, αλλά από το Θέατρο Κοτοπούλη. Το 1941 στο γράμμα προς τον Πρεβελάκη δηλώνει ότι θέλει να παιχτεί η μετάφραση, για να δείξει πώς μεταφράζει τον Σαίξπηρ, όμως αρνείται τους εξευτελιστικούς («λιμασμένους») όρους που του βάζει το Βασιλικό Θέατρο και προτείνει τους δικούς του όρους, παρά τη δύσκολη οικονομική ανέχεια της Κατοχής.

Β6) *Ιλιάδα* του Ομήρου (σε συνεργασία με τον Ι. Θ. Κακριδή)³⁹²: Η μετάφραση έγινε σε διάστημα 14 ετών (1942-1955), το ιστορικό της συνεργασίας είναι πολύ μεγάλο³⁹³ και υπάρχουν δύο ομάδες αναφορών του συγγραφέα στη γλώσσα αυτής της μετάφρασης: **1)** τα γράμματά του προς τον Κακριδή και **2)** τα γράμματά του προς άλλους παραλήπτες. Στην πρώτη ομάδα γραμμάτων, τονίζει και επαναλαμβάνει στον συνεργάτη του πως θεωρεί ως ένα στόχο της μετάφρασής τους την επίτευξη της καλύτερης δυνατής τότε απόδοσης του Ομήρου στην πιο πλουτισμένη πλέον δημοτική γλώσσα, προτείνει συγκεκριμένες δημοτικές λέξεις για την απόδοση ομηρικών λέξεων και με ειλικρίνεια δηλώνει πως ο Κακριδής τον σώζει από δικές του πιθανές υπερβολές και ότι στη μετάφραση χρησιμοποιεί υπαρκτές δημοτικές (πανελλήνιες και όχι μόνο κρητικές) λέξεις, με εξαίρεση κάποιες σύνθετες λέξεις που πλάθει ο ίδιος. Επίσης, του προτείνει να συγγράψει στη δημοτική ένα ομηρικό λεξικό, για να συμπληρώσει τη μετάφρασή τους, πρόσκαιρα του ζητά να αποδεχτεί το δικό του τονικό και ορθογραφικό σύστημα της *Οδύσειας* και του *Ιουλιανού*, εκφράζει το έντονο πάθος του να θέλει να σώσει σε κείμενα δημοτικές λέξεις που κινδυνεύουν να χαθούν, όπως έκαναν και άλλοι ξένοι συγγραφείς, και του ζητά στη μετάφρασή τους να μπορούν κάποτε να χρησιμοποιούν και άγνωστες λέξεις και να μην περιορίζονται στο λεξιλόγιο και του πιο μορφωμένου Νεοέλληνα αναγνώστη. Επιπρόσθετα, πριν την έκδοση, του ζητάει να δεχτεί μερικές σημαντικές διορθώσεις, διότι κάποιες λέξεις ή φράσεις τους δεν είναι δημοτικές, δεν θέλει καμία παραχώρηση στην καθαρεύουσα (ούτε καν για λόγους αισθητικής), του υπενθυμίζει την παλιότερη συμφωνία τους σε κάποια ορθογραφικά ζητήματα, εκφράζει την ευτυχία του για το δώρο που πιστεύει πως κάνουν στη δημοτική γλώσσα και τη σχετική δικαίωσή τους, επιμένει η μετάφρασή τους να είναι καθαρά δημοτική και προτείνει στο τέλος των «Επιλεγόμενων» να

³⁹²Βλ. το σημείο Β6 στις σελ. 136-139 στο κεφ. 3.2.2.

³⁹³Βλ. Κακριδής Ι. Θ., 1959, 115-120· Κακριδής, Ι. Θ., 1977, 257-300· Καζαντζάκης & Κακριδής, Ι. Θ., 1976, 11-13· Καζαντζάκης & Κακριδής Ι. Θ., 2015, 7-8· Πρεβελάκης, 1984, 508, 510, 600, 628, 646, 656, 657-658, 660, 662, 666, 691, 695-696, 700, 703· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 480-481, 482, 483, 485, 608, 625-627· Καζαντζάκης, 1977β, 191· Καζαντζάκης, 1977γ, 303· Γιαλουράκης, 1958, 161· Θέρος, 1958, 238· Γουδέλης, 1978, 49· Γουδέλης, 1987, 97.

τυπώσουν και ένα μικρό λεξιλόγιο με τις σπάνιες δημοτικές λέξεις που χρησιμοποιούν, όπως είχε κάνει στην *Οδύσεια*. Τέλος, εισηγείται για τον «Πρόλογο» της μετάφρασής τους να αλλάξουν μια διατύπωση με την οποία πιστεύει ότι δίνουν τη λανθασμένη εντύπωση πως έχουν ενοχές και ζητάνε συγγνώμη από τους αναγνώστες τους για κάθε άγνωστη και παράξενη δημοτική λέξη που χρησιμοποιούν, διότι θεωρεί πως η πραγματική αιτία για αυτό το πρόβλημα είναι η έλλειψη καλής γνώσης του μεγάλου πλούτου της δημοτικής γλώσσας από τους περισσότερους αναγνώστες, αναφέρει ότι περιμένει από κάποιους φίλους τους να τονίσουν την εθνική και γλωσσοπλαστική σπουδαιότητα της μετάφρασής τους, τις διαφορές της από τη μετάφραση της *Ιλιάδας* από τον Πάλλη και τα ωραία σύνθετα που βρήκανε και τον προτρέπει να βιαστεί να συγγράψει το ομηρικό λεξικό με τις αντίστοιχες δημοτικές λέξεις, για να διευκολυνθεί η κατανόηση των άγνωστων λέξεων της μετάφρασής τους. Στη δεύτερη ομάδα γραμμάτων, προτείνει στον Πρεβελάκη μια κρητική λέξη ως κατάλληλη απόδοση για μια ομηρική λέξη, γράφει στον Αιμίλιο Χουρμούζιο για τη μεγάλη σημασία που αποδίδει στη μετάφραση της *Ιλιάδας* ως ένα δώρο και μνημείο για το ελληνικό έθνος και ως το αποκορύφωμα των δυνατοτήτων της δημοτικής γλώσσας, που άλλες Ακαδημίες πλην της Ελληνικής θα ήταν περήφανες να το εκδώσουν, και δηλώνει στον Β. Κηρς τη φιλολογική και λογοτεχνική σπουδαιότητα που πιστεύει πως θα έχει αυτό το έργο, για να δοξαστεί η δημοτική γλώσσα. Επίσης, τονίζει στον Πρεβελάκη τη μεγάλη χαρά των δύο συνεργατών όταν βρίσκουν την κατάλληλη λέξη ή έκφραση, για να αποδώσουν τον Όμηρο στη δημοτική γλώσσα, του αναφέρει ότι συμφωνεί με τον Κακριδή να τυπωθεί αρχικά μόνο η μετάφραση και με πολυτονικό σύστημα και του δηλώνει την αγάπη και την περηφάνια του για αυτόν τον άθλο. Επιπλέον, στον Σύλλογο «Κνωσός» υπογραμμίζει τον θαυμασμό του για τη μετάφραση της *Ιλιάδας*, τη μεγάλη συνεισφορά του Κακριδή στην ανεύρεση από τον ίδιο των αντίστοιχων με τις ομηρικές δημοτικών λέξεων και τη φιλολογική, γλωσσική και εθνική σπουδαιότητα του έργου και στον Β. Κηρς επισημαίνει το μεγάλο εθνικό επίτευγμα που πιστεύει ότι πέτυχαν αλλά και τον αρνητισμό και τον πόλεμο που δέχονται από το επίσημο ελληνικό κράτος. Τέλος, στον Άγι Θέρου δηλώνει τη μεγάλη αγάπη του για την *Ιλιάδα*, ότι δε χορταίνει να τη διαβάζει και για τη γλώσσα της τονίζει τον θαυμασμό του και την πρόθεση μερικών διορθώσεων στη δεύτερη έκδοση, ζητώντας του γλωσσικές παρατηρήσεις, και στη συνέντευξη στον Μανόλη Γιαλουράκη καμαρώνει ότι βρήκανε όλες τις αντίστοιχες δημοτικές λέξεις γενικά για κάθε ομηρική λέξη και ειδικά για κάθε ομηρικό σύνθετο επίθετο.

B7) *Οδύσσεια* του Ομήρου (σε συνεργασία με τον Ι. Θ. Κακριδή)³⁹⁴: Οι σχετικές αναφορές του είναι λίγες, διότι αυτή η μεταφραστική συνεργασία ήταν μεταγενέστερη της *Ιλιάδας*, διακόπηκε απότομα εξαιτίας του θανάτου του συγγραφέα και ολοκληρώθηκε αργότερα από τον Κακριδή μόνο του³⁹⁵, και οι ειδικές αναφορές του μόνο στη γλώσσα αυτού του έργου είναι ελάχιστες, αλλά η επιθυμία του να ολοκληρωθεί και η μετάφραση της *Οδύσσειας* είναι σταθερή, έντονη και αυξανόμενη τα τελευταία χρόνια της ζωής του, καθώς συνειδητοποιεί το επερχόμενο τέλος του χωρίς την επίτευξη του στόχου της “αθανασίας” τους από την απόδοση και των δύο ομηρικών επών στη δημοτική γλώσσα. Συγκεκριμένα, στο γράμμα του προς τον Κακριδή το 1955, αφού τον πιέζει να βιαστεί, χαρακτηρίζει περήφανα και τη μετάφραση της *Οδύσσειας* ως κοινό μεταφραστικό τους άθλο, τον οποίο πρέπει να ολοκληρώσουν και ο οποίος θα τους συνδέει τιμητικά, μέχρι κάποιος να ξεπεράσει τη μετάφρασή τους, και στο γράμμα προς τον Πρεβελάκη το 1956, εκφράζει τη χαρά του που δουλεύει τη δημοτική γλώσσα κατά την προσπάθεια απόδοσης της αριστουργηματικής *Οδύσσειας*.

B8) Πρόταση στον Ι. Θ. Κακριδή να μεταφράσουν κ.ά. Αρχαίους Έλληνες συγγραφείς³⁹⁶: Ο γλωσσικός ζήλος και ο αστείρευτος ενθουσιασμός του Καζαντζάκη υπέρ της δημοτικής γλώσσας είναι τόσο μεγάλος, ώστε σε διάφορα γράμματά του προς τον Κακριδή προτείνει (μετά από τα έπη του Ομήρου) να μεταφράσουν μαζί σε αυτή τη γλώσσα και άλλους αρχαίους συγγραφείς, όπως τον Πίνδαρο, τον Αισχύλο και τον Θουκυδίδη, για να δείξουν τις σχετικές δυνατότητες της δημοτικής γλώσσας στην απόδοση των αρχαίων κειμένων. Ακόμα, με κάποια δόση “ειλικρινούς υπερβολής” (όπως άλλωστε το συνήθιζε), εύχεται να μπορούσε να ζει κανείς 500 χρόνια, για να προλάβει να μεταφράσει στη νεοελληνική γλώσσα όλους τους αρχαίους.

Με βάση τα προαναφερθέντα, συνοψίζονται παρακάτω τα εξής γλωσσικά χαρακτηριστικά που αποδίδει μεταγλωσσικά ο ίδιος ο Καζαντζάκης σε κάποια από τα έργα του: **1)** Η εφαρμογή του διαχρονικού δημοτικισμού του, με τη διάσωση και χρήση των (αγνοημένων από το πνευματικό κατεστημένο, ανυπεράσπιστων -ακόμα και από τους πρωτεργάτες του δημοτικισμού- και απειλούμενων με εξαφάνιση) δημοτικών

³⁹⁴Βλ. το σημείο B7 στη σελ. 139 στο κεφ. 3.2.2.

³⁹⁵Για το ιστορικό αυτής της δεύτερης μεταφραστικής συνεργασίας τους, βλ. Καζαντζάκης & Κακριδής, 2015β, 5-10· Πρεβελάκης, 1984, 666, 696, 700, 712-713, 716· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 491-492, 626, 629, 635, 638-639· Κακριδής, 1977, 265, 268-269, 270, 281, 284, 285, 286, 287, 288, 290, 292, 294, 296, 297, 299, 300· Γιαλουράκης, 1958, 161.

³⁹⁶Βλ. το σημείο B8 στη σελ. 139 στο κεφ. 3.2.2.

λέξεων και φράσεων, ως θεωρούμενο -από αυτόν- καθήκον των Ελλήνων δημοτικιστών λογοτεχνών, όπως έκαναν και ξένοι σπουδαίοι δημιουργοί στην εποχή τους (π.χ. Δάντης, Ραμπελαί, Λούθηρος). **2)** Η θεώρηση της δημοτικής του γλώσσας όχι ως μιας «μαλλιαρής» γλώσσας (με πλαστές, εξεζητημένες και ακατανόητες λέξεις), αλλά ως μιας αυθεντικής δημοτικής γλώσσας (με υπαρκτές και ζωντανές, αλλά μη επαρκώς χρησιμοποιημένες ακόμα στον γραπτό λόγο πανελλήνιες δημοτικές λέξεις). **3)** Η άρνησή του να δεχτεί στη γλώσσα του την οποιαδήποτε παραχώρηση προς την καθαρεύουσα (ούτε καν για αισθητικούς λόγους). **4)** Η άποψή του για την ποιητική γλώσσα ως μια γλώσσα διαφορετική και υψηλότερη από αυτήν του καθημερινού λόγου, ως μια εικόνα της μοναδικής ιδιολέκτου του δημιουργού της και ως μια ελεύθερη και προσωπική δημιουργική του έκφραση (ανεξάρτητα από την όποια αποδοχή της). **5)** Οι δύο εξίσου λυτρωτικές δημιουργικές πλευρές του, που αντανακλώνται και στη γλώσσα του: η “γήινη”, ανθρώπινη και υπαρξιακή εκφραστική του διέξοδος με έργα, όπως τα τελευταία του μυθιστορήματα, και η “αέρινη”, υπεράνθρωπη και μεταφυσική εκφραστική του διέξοδος με άλλα έργα, όπως η *Οδύσεια*. **6)** Ο μεγάλος και μη αναγνωρισμένος (από την επίσημη Ελλάδα, που τον πολεμάει) προσωπικός γλωσσολογικός του μόχθος για την πολύχρονη και επίπονη ατομική γλωσσική έρευνα και συλλογή από όλη την Ελλάδα -σπάνιων αλλά υπαρκτών και εν χρήσει- δημοτικών λέξεων και τη δύσκολη επιλογή προς χρήση στα έργα του μόνο της μίας από τις (πολλές διαθέσιμες στον ίδιο) διαλεκτικές λέξεις που εκφράζουν την ίδια έννοια. **7)** Η πρώιμη -μα και διαρκής- μεγάλη γλωσσική ευαισθησία του και η ιδιαίτερη -μα και αυτοδίδακτη- γλωσσολογική του ικανότητα, όπως φάνηκε με τη σύνταξη γαλλοελληνικών λεξικών και με την εξαντλητική γλωσσική (πρωτότυπη και μεταφραστική) δουλειά του. **8)** Ο μεγάλος λεξιλογικός πλούτος της (αγαπημένης του) δημοτικής γλώσσας, τον οποίο αξιοποιεί στο έπακρο και στο πρωτότυπο και στο μεταφραστικό του έργο (στο τελευταίο με τον ειδικό στόχο να αποδείξει τις μεγάλες δυνατότητες της δημοτικής γλώσσας στην απόδοση μεγάλων δημιουργών, όπως ο Όμηρος, ο Δάντης, ο Σαίξπηρ και ο Γκαίτε). **9)** Η χρήση κάποιων δύσκολων λέξεων. **10)** Η επίγνωση και παραδοχή των συχνών δικών του γλωσσικών υπερβολών (π.χ. όταν μετέφραζε μόνος του, χωρίς τους συνετούς περιορισμούς του Κακριδή). **11)** Η δυσκολία σωστής μετάφρασης κάποιων έργων του σε ξένες γλώσσες, εξαιτίας της μη επαρκούς γνώσης από τους περισσότερους μεταφραστές του της πολύ πλούσιας και «κακοτράχαλης» δημοτικής του γλώσσας και η αναπόφευκτη τότε συχνή μετάφρασή τους με βάση κάποια σωστή ξένη μετάφραση και όχι με βάση το ελληνικό πρωτότυπο.

12) Η εφαρμογή της απλοποιημένης ορθογραφίας του και του μονοτονικού συστήματος σε έργα όπως η *Οδύσεια* και ο *Ιουλιανός*, όχι όμως και στις άλλες δικές του δημοσιεύσεις (ούτε και στη δημοσίευση των ομηρικών μεταφράσεων που έκανε μαζί με τον Κακριδή), όπου η ορθογραφία διορθώθηκε και εναρμονίστηκε με την τότε αποδεκτή ορθογραφία και εφαρμόστηκε το ισχύον τότε πολυτονικό σύστημα. **13)** Η χρήση πάρα πολλών πανελλήνιων διαλεκτικών λέξεων, λόγω της πίστης του στη σύνθεση όλων των ελληνικών διαλέκτων στην πανελλήνια δημοτική γλώσσα. **14)** Η χρήση λίγων αποκλειστικά κρητικών ιδιοματικών λέξεων, λόγω και της έλλειψης οποιουδήποτε δικού του γλωσσικού τοπικισμού. **15)** Οι λίγες σχετικά -και κυρίως σύνθετες- δικές του γλωσσοπλαστικές δημιουργίες. **16)** Η συχνή χρήση μεγάλων και πολυσύλλαβων σύνθετων λέξεων (ενοχλητικών σε κάποιους). **17)** Η ιδιαίτερη και σκόπιμη προτίμησή του στα επίθετα. **18)** Η χρήση σπάνιων λέξεων (όχι όμως των αχρησιμοποίητων πια αλλά των μη συχνά χρησιμοποιηθεισών σε γραπτά) και η άρνηση περιορισμού της γλώσσας του στο λεξιλόγιο ακόμα και του πιο μορφωμένου Έλληνα αναγνώστη. Σε ό,τι αφορά τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του, πιστεύουμε ότι με αυτές ο διαχρονικός δημοτικισμός του Καζαντζάκη απέκτησε μια ώριμη και αυθεντική λογοτεχνική χρήση, χωρίς υπερβολές και ακρότητες (και μάλιστα σε λίγες περιπτώσεις δέχτηκε τη σύνθεση όχι μόνο λαϊκών αλλά και λόγιων συνθετικών στοιχείων, παρά τη σταθερή άρνηση της καθαρεύουσας), ότι αυτές συμβάλλουν στην “ποιητικότητα” των μεταπολεμικών μυθιστορημάτων του σαν γήινες “εικονογραφίες” και ιδιαίτερες “προσωπογραφίες”, ότι η δημιουργία τους από τον ίδιο αποδεικνύει τον προσωπικό γλωσσολογικό του μόχθο, την αυτοδίδακτη γλωσσολογική του ικανότητα και τη γλωσσική του ευαισθησία, ότι ενισχύουν τον μεγάλο λεξιλογικό πλούτο της γλώσσας του, χωρίς δυσκολία στην κατανόηση, ότι φανερώνουν ότι οι σύνθετες γλωσσοπλαστικές του δημιουργίες ήταν πολύ περισσότερες από όσες δήλωνε, ότι τολμούσε να χρησιμοποιήσει ακόμα και πολυσύλλαβες σύνθετες λέξεις και ότι αγαπούσε ιδιαίτερα τα σύνθετα επίθετα και τις σπάνιες λέξεις.

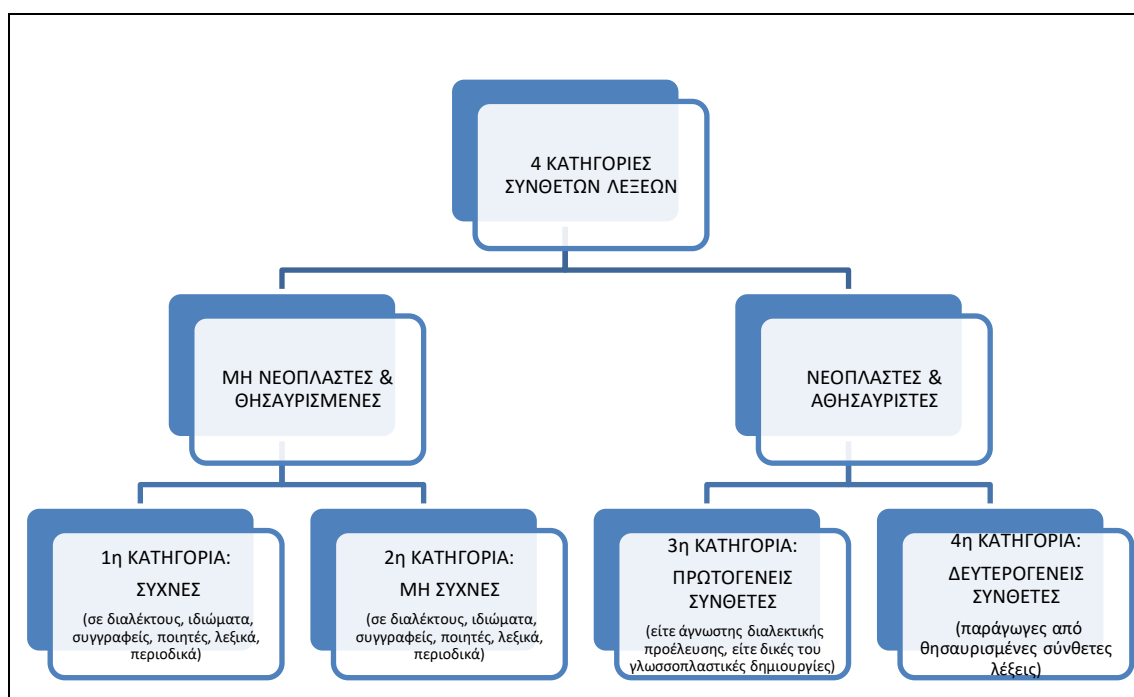
4.4. Πρωτότυπη έρευνα για τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη

Στο παρόν μέρος παρουσιάζεται η ειδική έρευνα που πραγματοποιήσαμε για την ανεύρεση, την ταξινόμηση, τον σχολιασμό, την εξέλιξη και τον ρόλο των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του συγγραφέα. Το μέρος αυτό συμπληρώνεται απαραίτητως από το ανεξάρτητο και εκτενές Παράρτημα που συντάξαμε για την πρωτότυπη αυτή έρευνα της διατριβής, στο οποίο εκτίθεται αναλυτικά το πλήρες υλικό της έρευνας που πραγματοποιήσαμε στο σχετικό αρχείο της Ακαδημίας Αθηνών και στα μυθιστορήματα του συγγραφέα (βλ. τον αυτόνομο τόμο: *Παράρτημα*, 208 σελίδες). Εδώ, στις ακόλουθες σελίδες, παρουσιάζεται η σχετική έρευνά μας δομημένη σε τρεις αλληλένδετες ενότητες. Στην πρώτη ενότητα, αρχικά, αναφέρεται η μέθοδος που ακολουθήσαμε, τα πρώτα της πορίσματα, δηλαδή η κατάταξη όλων των (νεόπλαστων και μη νεόπλαστων) σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του συγγραφέα (τις οποίες αποδελτιώσαμε από αυτά και των οποίων την ύπαρξη και τις αναφερόμενες πηγές ερευνήσαμε στο σχετικό αρχείο) σε 4 κατηγορίες με κριτήριο την προέλευσή τους και, ακολούθως, σχολιάζονται όλα τα σχετικά δεδομένα. Στη δεύτερη ενότητα εφαρμόζεται μόνο στις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη η σύγχρονη σημασιολογική και γραμματική κατηγοριοποίηση των Κλαίρη & Μπαμπινιώτη κ.ά. (2005 & 2015), που παρουσιάσαμε εδώ στο κεφάλαιο 1.9.3.3. (βλ. σελ. 79-83), δηλαδή με βάση σχετικούς αντίστοιχους πίνακες οι λέξεις αυτές ταξινομούνται στις 4 γραμματικές κατηγορίες (Ονόματα, Επίθετα, Ρήματα και Επιρρήματα), εξηγείται η σημασία τους και εξάγονται σχετικά συμπεράσματα. Τέλος, στην τρίτη ενότητα, αρχικά, (με τη βοήθεια πίνακα, γραφήματος και διαγράμματος) σχολιάζεται η διαχρονική εξέλιξη αυτών των λέξεων σε κάθε ένα από τα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη και, έπειτα, προσδιορίζεται με τέσσερις βασικές παραμέτρους ο πολυδιάστατος και βαθύτερος ρόλος που αυτές διαδραματίζουν στο μυθιστορηματικό έργο του συγγραφέα.

4.4.1. Οι τέσσερις κατηγορίες (ως προς την προέλευση) των σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη

Με βάση την έρευνα που πραγματοποιήσαμε στο Αρχείο του Κέντρου Ερεύνης Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων (Κ. Ε. Ν. Δ. Ι.) – Ιστορικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής (Ι. Λ. Ν. Ε) της Ακαδημίας Αθηνών, οι 2531 σύνθετες λέξεις των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη, με κύριο κριτήριο διάκρισής τους τον θησαυρισμό τους ή μη σε αυτό το αρχείο, και με δευτερεύοντα κριτήρια διάκρισής τους αφενός τη συχνότητα ή τη σπανιότητα των θησαυρισμένων λέξεων και αφετέρου την πρωτογενή ή δευτερογενή σύνθεση των αθησαύριστων λέξεων, ταξινομήθηκαν στις ακόλουθες 4 κατηγορίες, όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας 23 με τη μορφή ιεραρχικού διαγράμματος:

Πίνακας 23: Οι 4 κατηγορίες (ως προς την προέλευση) των σύνθετων λέξεων των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στις εξής τέσσερις φάσεις. Σε μια πρώτη φάση, έγινε η αποδελτίωση ανά μυθιστόρημα όλων των σύνθετων λέξεων των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του συγγραφέα. Σε μια δεύτερη φάση, πραγματοποιήθηκε η ηλεκτρονική καταγραφή και η αλφαβητική κατάταξη αυτών των σύνθετων λέξεων σε τέσσερα αρχεία EXCEL, ένα για καθεμιά από τις τέσσερις βασικές γραμματικές τους κατηγορίες (Ονόματα, Επίθετα, Ρήματα, Επιρρήματα). Σε μια τρίτη φάση, με βάση αυτούς τους τέσσερις αλφαβητικούς καταλόγους,

πραγματοποιήθηκε στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. η αναζήτηση όλων αυτών των λέξεων και η συλλογή των πληροφοριών που υπήρχαν για όσες από αυτές τις λέξεις βρέθηκαν εκεί. Το Αρχείο αυτό είναι διαθέσιμο κυρίως σε πολλές καρτελοθήκες, με εξαίρεση λίγες μόνο λέξεις (τις λέξεις από *α – διάλεκτος*) οι οποίες υπάρχουν και σε έντυπη μορφή στους 6 τόμους του *Ιστορικού Λεξικού της Νέας Ελληνικής της τε κοινώς ομιλουμένης και των ιδιωμάτων*, που έχουν ήδη εκδοθεί από την Ακαδημία Αθηνών³⁹⁷. Το υλικό που συγκεντρώθηκε σε αυτή την έρευνα έδειξε ότι ισχύει η διάκριση αυτών των λέξεων στις προαναφερθείσες (στον παραπάνω πίνακα 23) 4 κατηγορίες. Σε μια τέταρτη φάση, με βασικό άξονα τις 4 αυτές κατηγορίες, συντάχθηκε το Παράρτημα για την έρευνα της διατριβής (208 σελίδες³⁹⁸), στο πρώτο μέρος του οποίου (βλ. σελ. 316-502) έγινε η καταγραφή σε 16 συνολικά ηλεκτρονικούς πίνακες WORD αλφαβητικά και ανά γραμματική κατηγορία (974 Ονόματα, 1009 Επίθετα, 507 Ρήματα, 41 Επιρρήματα) των 4 αυτών κατηγοριών λέξεων, του μυθιστορήματος ή των μυθιστορημάτων στα οποία απαντούν και των πληροφοριών που βρέθηκαν για κάποιες από αυτές τις κατηγορίες σύνθετων λέξεων.

Συγκεκριμένα, όπως δείχνουν ο παραπάνω πίνακας 23 και ο πίνακας 24 (βλ. σελ. 186), η πρώτη βασική διαφοροποίηση αυτών των λέξεων (συνολικά 2531 λέξεις) μπορεί να γίνει ανάμεσα σε δύο διακριτές περιπτώσεις: **A) Μη Νεόπλαστες & Θησαυρισμένες Σύνθετες Λέξεις** (συνολικά 1248 και 49,31%) και **B) Νεόπλαστες & Αθησαύριστες Σύνθετες Λέξεις** (συνολικά 1283 και 50,69%), αφού διαπιστώθηκε πως κάποιες από αυτές υπάρχουν στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι., ενώ άλλες δεν υπάρχουν. Επίσης, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει περαιτέρω διαφοροποίηση σε κάθε μία από αυτές τις δύο βασικές περιπτώσεις. Έτσι, από τη μια μεριά, από τις Μη Νεόπλαστες & Θησαυρισμένες Σύνθετες Λέξεις (περίπτωση Α), παρατηρήθηκε ότι κάποιες και λίγες (συνολικά 123 και 4,86%, η ονομαζόμενη εδώ **1^η Κατηγορία**) είναι πολύ συχνές στα Ελληνικά, δηλαδή απαντώνται σε πάνω από 40-50 καρτέλες μιας καρτελοθήκης. Επομένως, επειδή πρόκειται για κοινές και πολύ συνηθισμένες λέξεις σε πολλές περιοχές της Ελλάδας (και κάποτε και σε διάφορους συγγραφείς, ποιητές, λεξικά και περιοδικά), αποφασίστηκε αυτές οι λέξεις απλώς να καταγραφούν στο Παράρτημα

³⁹⁷Οι τόμοι αυτοί καταγράφονται στη Βιβλιογραφία για τις Σύνθετες Λέξεις και τους Νεολογισμούς.

³⁹⁸Στο δεύτερο μέρος του Παραρτήματος (βλ. σελ. 503-527) σε 11 πίνακες, έναν για κάθε μυθιστόρημα, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας που έγινε στα μυθιστορήματα σχετικά με τον ρόλο των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων που χρησιμοποιήθηκαν από τον συγγραφέα στα μέρη των μυθιστορημάτων όπου υπάρχουν Διαλογικά μέρη (δηλαδή σε διαλόγους και σε μονολόγους των ηρώων) και όχι Αφήγηση. Για την έρευνα αυτή βλ. εδώ το σημείο II., στις σελ. 242-248.

μαζί με το μυθιστόρημα ή τα μυθιστορήματα στο οποίο ή στα οποία απαντούν, χωρίς να δοθούν και οι άλλες (πάρα πολλές και περιττές εδώ) σχετικές πληροφορίες του Αρχείου του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. Αντιθέτως, παρατηρήθηκε ότι οι περισσότερες από αυτές τις Μη Νεόπλαστες & Θησαυρισμένες Σύνθετες Λέξεις (περίπτωση Α) (συνολικά 1125 και 44,45%, η ονομαζόμενη εδώ **2^η Κατηγορία**) δεν ήταν πολύ ή καθόλου συχνές και υπήρχαν στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι., με τις λίγες ή περισσότερες σχετικές πληροφορίες τους. Για αυτό, όλες αυτές οι θησαυρισμένες λέξεις δίνονται στο Παράρτημα και μαζί με τα μυθιστορήματα στα οποία απαντώνται και μαζί με όλες τις σχετικές πληροφορίες για την προέλευσή τους. Από την άλλη μεριά, όσον αφορά τις Νεόπλαστες και Αθησαύριστες Σύνθετες Λέξεις (Περίπτωση Β), επισημάνθηκε ότι οι περισσότερες από αυτές τις λέξεις (συνολικά 1037 και 40,97%, η ονομαζόμενη εδώ **3^η Κατηγορία**) δεν υπάρχουν πουθενά καταγεγραμμένες σε αυτό το Αρχείο. Συνεπώς, αποτελούν αθησαύριστες και «πρωτογενείς» σύνθετες λέξεις για τις οποίες δεν έχουμε καθόλου πληροφορίες και, έτσι, θεωρούμε πως είτε πρόκειται για σύνθετες λέξεις άγνωστης διαλεκτικής προέλευσης είτε για γλωσσοπλαστικές δημιουργίες του ίδιου του Καζαντζάκη. Επίσης, λιγότερες από αυτές τις Νεόπλαστες και Αθησαύριστες Σύνθετες Λέξεις (συνολικά 246 και 9,72%, η ονομαζόμενη εδώ **4^η κατηγορία**) δεν απαντώνται πουθενά οι ίδιες στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι., απαντώνται όμως σε αυτό κάποιες ομόρριζες θησαυρισμένες σύνθετες λέξεις. Για αυτό, συνάγουμε το συμπέρασμα ότι πρόκειται για νεόπλαστες και «δευτερογενείς» σύνθετες λέξεις οι οποίες δημιουργήθηκαν από τον ίδιο τον συγγραφέα, ο οποίος προσέθεσε άλλες παραγωγικές καταλήξεις σε θησαυρισμένες λέξεις τις οποίες βρήκε είτε σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας είτε στα διάφορα αναγνώσματά του³⁹⁹. Εννοείται πως εντάξαμε

³⁹⁹Για τις απόψεις των μελετητών αφενός σχετικά με τη διαρκή συλλογή διαλεκτικών – ιδιοματικών λέξεων από τον Καζαντζάκη (είτε από όλη την Ελλάδα είτε από την Κρήτη) και αφετέρου σχετικά με τον συνεχή αποθησαυρισμό λέξεων που έκανε ο συγγραφέας από όλη την ελληνική λογοτεχνία (αρχαία, μεσαιωνική και νέα ελληνική), βλ. στις σελ. 14-16. Για μεταγλωσσικές αναφορές του ίδιου του Καζαντζάκη σχετικά με τον δικό του αποθησαυρισμό λέξεων από λεξικά και από λογοτεχνικά κ.ά. κείμενα, βλ. Mandilaras, 1972α, 119· Μανδηλαράς, 1987, 13· Πρεβελάκης, 1984, 113, 115, 121-122, 192-193, 419· Καζαντζάκη Ελένη, 1998β, 626· *Η Βιβλιοθήκη του Νίκου Καζαντζάκη στο Ιστορικό Μουσείο Κρήτης*, 1997, 40, 49, 83, 83-84, 85, 176· Κακριδής Ι. Θ., 1977, 261, 262, 263, 264, 266, 270, 274, 276, 285, 293. Για άλλες μεταγλωσσικές αναφορές του Καζαντζάκη σχετικά με αιτήματά του προς διάφορους αποδέκτες επιστολών του (αδελφή του, Π. Πρεβελάκης, Ν. Ποριώτης, Γ. Αγγελάκης, Χ. Στεφανίδης, Μ. Αναστασίου, Γαλάτεια Καζαντζάκη) για την αποστολή στον ίδιο διαφόρων κειμένων ή λέξεων με σκοπό την περαιτέρω άντληση γλωσσικού υλικού, βλ. Mandilaras, 1972α, 110, 119-121, 200 (Note 5)· Mandilaras, 1972β, 160· Μανδηλαράς, 1987, 4, 13-15, 32 (Σημείωση 4)· Bien, 1972, 206-207· Πρεβελάκης, 1984, 37, 39, 107, 113-114, 121-122, 130, 149, 162, 163, 164, 318, 324-325, 371, 582, 583· *Επιστολές του Νίκου Καζαντζάκη προς την οικογένεια Αγγελάκη*, 2013, 87, 88 (σημείωση 7), 89, 90 (σημείωση 1)· Μότσιοι, 2011, 151· Μαρινάκη, 1998, 36-37· Μαρινάκη-Καψανάκη, 1983, 17-24· Καζαντζάκης, 1984, 166, 177, 296 (Σημείωση 57)· Αποσκίτου-Αλεξίου, 1978, 145, 148-149, 149-150, 150-151, 153.

στο corpus των Νεόπλαστων Σύνθετων Λέξεων των Μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη και τις δύο αυτές τελευταίες κατηγορίες (την 3^η & την 4^η). Στο Παράρτημα σημειώθηκαν και για τις δύο αυτές κατηγορίες το μυθιστόρημα ή τα μυθιστορήματα στο οποίο ή στα οποία απαντούν. Για την 4^η Κατηγορία προστέθηκαν επιπλέον και οι «πρωτογενείς» σύνθετες θησαυρισμένες λέξεις από τις οποίες δημιουργήθηκαν δευτερογενώς από τον συγγραφέα καθώς και οι σχετικές πληροφορίες για αυτές τις λέξεις. Συνολικά το πρώτο μέρος του Παραρτήματος για την έρευνα της διατριβής αποτελείται από 16 πίνακες (βλ. Α1-Α4 για την 1^η Κατηγορία, Β1-Β4 για τη 2^η Κατηγορία, Γ1-Γ4 για την 3^η Κατηγορία και Δ1-Δ2 για την 4^η Κατηγορία), δηλαδή από έναν πίνακα για κάθε μία από τις τέσσερις βασικές γραμματικές κατηγορίες (Ονόματα, Επίθετα, Ρήματα, Επιρρήματα).

Συνοψίζοντας, από την έρευνα που πραγματοποιήσαμε στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. της Ακαδημίας Αθηνών, μπορούμε να συναγάγουμε το συμπέρασμα πως οι σύνθετες λέξεις που υπάρχουν στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη μπορούν να διακριθούν με βάση τα εξής τρία σχετικά κριτήρια:

- α) τον θησαυρισμό τους ή μη: -ΝΕΟΠΛΑΣΤΕΣ (& ΘΗΣΑΥΡΙΣΜΕΝΕΣ) / + ΝΕΟΠΛΑΣΤΕΣ (& ΑΘΗΣΑΥΡΙΣΤΕΣ),
- β) τη μεγάλη ή μικρή συχνότητά τους: +ΣΥΧΝΕΣ / -ΣΥΧΝΕΣ,
- γ) την πρωτογενή ή δευτερογενή σύνθεσή τους (+ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΣΥΝΘΕΤΕΣ / -ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΣΥΝΘΕΤΕΣ [ή: +ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΣΥΝΘΕΤΕΣ]).

Επομένως, διακρίνουμε τις εξής 4 διαφορετικές κατηγορίες σύνθετων λέξεων:

- 1^η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: *Συχνές, Μη Νεόπλαστες & Θησαυρισμένες,*
- 2^η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: *Μη Συχνές, Μη Νεόπλαστες & Θησαυρισμένες,*
- 3^η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: *Πρωτογενείς Σύνθετες, Νεόπλαστες & Αθησαύριστες, είτε άγνωστης διαλεκτικής προέλευσης είτε καζαντζακικές γλωσσοπλαστικές δημιουργίες,*
- 4^η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: *Δευτερογενείς Σύνθετες, Νεόπλαστες & Αθησαύριστες, Παράγωγες από Θησαυρισμένες Σύνθετες Λέξεις.*

Ο Πίνακας 24 (βλ. σελ. 186) συνοψίζει τα βασικά και τα επιμέρους ποσοτικά δεδομένα της έρευνας, δηλαδή τους αριθμούς και τα ποσοστά που βρέθηκαν για κάθε μία από τις 4 βασικές γραμματικές κατηγορίες και στις 4 αυτές κατηγορίες των

σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη. Με βάση αυτά τα στοιχεία, παρατηρούμε τα ακόλουθα:

1) Η μεγαλύτερη σε μέγεθος κατηγορία είναι η 2^η, ακολουθεί η 3^η, έπειτα η 4^η και η μικρότερη είναι η 1^η (δηλαδή: 2^η > 3^η > 4^η > 1^η).

2) Οι Νεόπλαστες και Αθησαύριστες Σύνθετες Λέξεις (Περίπτωση Β, 3^η & 4^η Κατηγορία) είναι οριακά περισσότερες (δηλαδή κατά 1,38% ή για 35 μόνο λέξεις) από τις Μη Νεόπλαστες και Θησαυρισμένες Σύνθετες Λέξεις (Περίπτωση Α, 1^η & 2^η Κατηγορία) (δηλαδή: 3^η & 4^η > 1^η & 2^η).

3) Από τις τέσσερις βασικές γραμματικές κατηγορίες γενικά, περισσότερα είναι τα Επίθετα, ακολουθούν τα Ονόματα, έπονται τα Ρήματα και λιγότερα είναι τα Επιρρήματα (Επίθετα > Ονόματα > Ρήματα > Επιρρήματα).

4) Στην 1^η και στη 2^η Κατηγορία (Περίπτωση Α), πάντως, τα Ονόματα είναι περισσότερα από τα Επίθετα, ενώ στην 3^η και στην 4^η Κατηγορία (Περίπτωση Β) τα Επίθετα υπερτερούν έναντι των Ονομάτων.

Πίνακας 24: Ποσοτικά δεδομένα για τις 4 κατηγορίες των σύνθετων λέξεων των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΟΝΟΜΑΤΑ	ΕΠΙΘΕΤΑ	ΡΗΜΑΤΑ	ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ	ΣΥΝΟΛΑ
1 ^η Κατηγορία (-Νεόπλαστες, +Συχνές)	68 2,69%	28 1,10%	21 0,83%	6 0,24%	123 4,86%
2 ^η Κατηγορία (-Νεόπλαστες, -Συχνές)	463 18,29%	436 17,23%	210 8,30%	16 0,63%	1125 44,45%
3 ^η Κατηγορία (+Νεόπλαστες, +Πρωτογενείς)	383 15,13%	404 15,96%	242 9,56%	8 0,32%	1037 40,97%
4 ^η Κατηγορία (+Νεόπλαστες, -Πρωτογενείς)	60 2,37%	141 5,58%	34 1,34%	11 0,43%	246 9,72%
16 περιπτώσεις σύνθετων λέξεων	974 38,48%	1009 39,87%	507 20,03%	41 1,62%	2531 100%

Στον ακόλουθο Πίνακα 25 δίνονται μερικά ενδεικτικά παραδείγματα⁴⁰⁰ των σύνθετων λέξεων που υπάρχουν στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη για τις 4 προαναφερθείσες κατηγορίες και για τις 4 βασικές γραμματικές κατηγορίες:

**Πίνακας 25: Ενδεικτικά παραδείγματα των σύνθετων λέξεων
στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη
και στις 4 κατηγορίες και στις 4 βασικές γραμματικές κατηγορίες**

A/A	ΟΝΟΜΑΤΑ	ΕΠΙΘΕΤΑ	ΡΗΜΑΤΑ	ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ
1^η Κατηγορία	ανθρωπολόι, γλυκοχαράματα, κορφοβούνι, ματοτσίνουρα, μεταξοσκούληκας, μικρομάνα, ξερολιθιά, πετροπέρδικα, πορτοπαράθυρα, συκόφυλλο	ασπρομάνικος, γλυκόπιτος, ερημοσπίτης, κακοτράχαλος, μοσκομυρισμένος, ξανθομάλλης, πεντάρφανος, τρίκλωνος, χεροδύναμος, χαροκόπος	γλυκοτραγουδώ, κλωθογυρίζω, μοσκοπουλώ, μοσκομυρίζω, περνοδιαβαίνω, πηγαινόρχουμαι, τσαλαπατώ, φουσομανώ, χαμογελώ, ψυχομαχώ	μεσόστρατα, μονομιάς, ολημέρα, ολημερίς, πατόκορφα, πισωκάπουλα
2^η Κατηγορία	αλλαξοβασιλίκια, δουλοχάρτι, ηλιοφέγγαρα, θηλυκοχρονιά, καψομάνα, κολλυβοδασκάλα, μπλεξοδουλειές, ουρανοδόξαρο, πιπερόχηρα, τραγόπαπας	ανεμοκυκλοπόδης, ατσαλόγλωσσος, διπλογόνατος, εφταπάρθενος, ζουρλοπερήφανη, λαμπαδόχυτος, μοναχοκοιμούσες, πετεινοκέφαλος, σκοτεινοβλέφαρος, ψαλιδόκωλος	αγγελοσκιάζομαι, αντροπατώ, γεροντοκλωνιάζω, ζωντοπιάνω, καβουροματιάζω, ρωμιογυρίζω, ταυροπαλεύω, φουρνοπολεμώ, χεραγκαλιάζω, ψωμοχορταίνω	αργοπάτητα, αργοπερπάτητα, διπλοπάλαμα, μοναναπνιάς, μονημερίς, μονοστιγμής, ολοΐσια ολομεμιάς, ολομπροστά, ολοστερνά
3^η Κατηγορία	ανθρωπομούλαρα, βορράστρι,	ανεμόμυαλος, αρσενικογεννούσα,	αγριοβλεφαρίζω, αεροπερπατώ,	γοργοσάλευτα, δεξόζερβα,

⁴⁰⁰Το σύνολο αυτών των 2531 σύνθετων λέξεων, με τις υπάρχουσες πληροφορίες τους, εκτίθεται αναλυτικά στο πρώτο μέρος του Παραρτήματος για την έρευνα της διατριβής (βλ. 316-502).

	γλεντοχήρα, Ελληνομάνες, Ζορμπαδόκοσμος, ηλιοπρόσωπο, ουρανοθάλασσο, συννεφόκοσμος, Φουκαροπούλες, Φτωχογλείφος	γλυκοκρέβατη, δεξοξερβονούσης, μπακαλόψυχος, νεφρορημάχτης, φορόμυαλος, φτωχομούρης, χιλιαντρούσα, χιοναστράγαλος	ανεμοχτίζω, αφαλοκόβομαι, γεροντορνηθιάζω, διψολαχαρώ, ποθοανατριχιάζω, σκυλοματιάζω, ταυροκοιτάζω, τυραννοκυβερνώ	διπλόφουχτα, κορφουρανίς, μεσοτιμής, μοναστραπίς, μονομπούκι, ολοζωής
4^η Κατηγορία	αδερφοφαγωμάρες (<αδερφοφάγωμα), βαρυγκόμηση (<βαρυγκομώ), βρωμοαράπακας (<βρωμοαράπης), δεντροκορμός (<δεντρόκορμος), καλοδεχτοσύνη (< καλόδεχτος), καρδιοχτυπητό (<καρδιοχτύπημα), κοντυλοφοράκια (<κοντυλοφόρος), λιγνοκορμί (<λιγνοκορμός), ταφόγδυσε (<ταφογδύτης), φερομάδημα (<φερομαδώ)	αεροκοπανίστρα (<αεροκοπανίζω), αφρογεννήτρα (< αφρογέννητος), γελοκλαμένος (<γελοκλαίω), δίμouρος (<δίμουρα), ηλιοκρουσμένος, (<ηλιόκρουση), καντηλανάφτικος (<καντηλανάφτης), κοπελοφέρνουσα (<κοπελοφέρνω), μαγγανοπηγαδίστικος (< μαγγανοπήγαδο), φιδογλωσσάτος (<φιδόγλωσσα, φιδογλωσσιά, φιδογλωσσάς, φιδόγλωσση, φιδογλωσσού), φουσκοδεντρίτικος (<φουσκοδεντρίτης)	αντραγαθώ (<αντραγαθία), αχνοσκοτεινιάζω (<αχνοσκοτάδι), βραχνοκοκορίζω (<βραχνοκόκορας), διπλοκαμπανίζω (<διπλοκάμπανο), κρυφοσαλιώνω (<κρυφοσαλιάζω), μπροσμουρώνω (<μπροσμούρι), νυχτοπαρωρίζω (<νυχτοπαρωρώ), στρατολατώ (< στρατολάτης), φιδοκουλουριά- ζομαι (<φιδοκουλουρια- στός), φλωροζυγιάζω (<φλωροζύγι)	ακροπάτητα (<ακροπατώ, ακροπάτημα), κοσμοκρατό- -ρικά (<κοσμοκράτορας), μερονυχτίς (<μερονύχτι), μονοχεριάρι (<μονοχεριάζω), μπασιμπουζούκικα (<μπασιμπουζού- κης), ολοκορμής (< ολόκορμος), σφιχταγκαλιαστά (<σφιχταγκάλια- σμα), τρίσπαππου (<τρίσπαππος), χασισοπότικα (< χασισοπότης), ψυχόρμητα (<ψυχόρμητο)

Ακολουθούν μερικές ειδικές παρατηρήσεις για καθεμία από τις προαναφερθείσες 4 κατηγορίες σύνθετων λέξεων:

A) 1^η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Από όσα δείχνουν οι πίνακες A1 (Ονόματα), A2 (Επίθετα), A3 (Ρήματα) και A4 (Επιρρήματα) (βλ. Παράρτημα, σελ. 316-320) σχετικά με τον αριθμό των μυθιστορημάτων στα οποία εμφανίζονται οι σύνθετες λέξεις της 1^{ης} κατηγορίας, συνάγεται το συμπέρασμα ότι, από τις συνολικά 123 τέτοιες σύνθετες λέξεις, σε όλες αυτές τις γραμματικές κατηγορίες οι περισσότερες σύνθετες λέξεις απαντώνται σε 1 μόνο μυθιστόρημα (Ονόματα: 57,4%, Επίθετα: 64,3%, Ρήματα: 66,6%, Επιρρήματα: 50%), ακολουθούν με διαφορά όσες απαντώνται σε 2 μυθιστορήματα (Ονόματα: 22%, Επίθετα: 21,4%, Ρήματα: 19%, Επιρρήματα: 16,6%), έπονται όσες απαντώνται σε 3 μυθιστορήματα (Ονόματα: 10,3%, Επίθετα: 10,7%, Ρήματα: 4,8%, Επιρρήματα: 16,6%) και λίγες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται σε 4 μυθιστορήματα (Ονόματα: 5,9%, Ρήματα: 4,8%) ή σε 5 μυθιστορήματα (Ονόματα: 1,5%, Επίθετα: 3,6%) ή σε 6 μυθιστορήματα (Ονόματα: 2,9%, Ρήματα: 4,8%, Επιρρήματα: 16,6%). Επομένως, ο συγγραφέας ακόμα και αυτές τις πολύ συχνές και μη νεόπλαστες σύνθετες λέξεις δεν τις χρησιμοποίησε συχνά στα μυθιστορήματά του, αλλά τις περισσότερες από αυτές τις χρησιμοποίησε συνηθέστερα μόνο σε 1, κάποτε και σε 2-3 μυθιστορήματα και σπάνια σε 4-6 μυθιστορήματα.

B) 2^η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Σύμφωνα με όσα δείχνουν οι πίνακες B1 (Ονόματα), B2 (Επίθετα), B3 (Ρήματα) και B4 (Επιρρήματα) (βλ. Παράρτημα, σελ. 320-440) σχετικά με τον αριθμό των μυθιστορημάτων στα οποία χρησιμοποιούνται οι μη συχνές, μη νεόπλαστες και θησαυρισμένες σύνθετες λέξεις αυτής της κατηγορίας, συμπεραίνουμε ότι, από τις συνολικά 1125 λέξεις, και στις 4 βασικές γραμματικές κατηγορίες οι περισσότερες σύνθετες λέξεις απαντώνται σε 1 μόνο μυθιστόρημα (Ονόματα: 71,3%, Επίθετα: 67,4%, Ρήματα: 67,9%, Επιρρήματα: 56,3%), με μεγάλη διαφορά ακολουθούν όσες απαντώνται σε 2 μυθιστορήματα (Ονόματα: 19%, Επίθετα: 18,14%, Ρήματα: 15,3%, Επιρρήματα: 6,3%), έπονται όσες απαντώνται σε 3 μυθιστορήματα (Ονόματα: 5,6%, Επίθετα: 8,5%, Ρήματα: 9,6%, Επιρρήματα: 25%) και σε λίγες περιπτώσεις εμφανίζονται σε 4 μυθιστορήματα (Ονόματα: 1,7%, Επίθετα: 3,2%, Ρήματα: 4,3%) ή σε 5 μυθιστορήματα (Ονόματα: 1,7%, Επίθετα: 1,2%, Ρήματα: 1,4%, Επιρρήματα: 6,3%) ή σε 6 μυθιστορήματα (Ονόματα: 0,7%, Επίθετα: 1,6%, Ρήματα: 1,4%, Επιρρήματα: 0%) ή σε 7 μυθιστορήματα (Επιρρήματα: 6,3%). Συνεπώς, ο συγγραφέας και αυτές τις μη συχνές και μη νεόπλαστες και θησαυρισμένες σύνθετες λέξεις δεν τις χρησιμοποίησε συχνά στα μυθιστορήματά του, πιθανόν για την επίτευξη

μεγαλύτερης λεξιλογικής ποικιλίας και πλούτου⁴⁰¹, αλλά τις περισσότερες από αυτές τις χρησιμοποίησε συνηθέστερα μόνο σε 1, κάποτε και σε 2-3 μυθιστορήματα και σπάνια σε 4-7 μυθιστορήματα.

Ακόμα, αν παρατηρήσουμε στο Παράρτημα τις περιοχές της Ελλάδας από τις οποίες προέρχονται οι λέξεις αυτής της κατηγορίας, καταλαβαίνουμε πως η συντριπτική τους πλειοψηφία είναι λέξεις χρησιμοποιούμενες σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, άρα, πρόκειται για ένα λεξιλόγιο ποικίλης διαλεκτικής και ιδιοματικής προέλευσης και πολύ λίγες είναι αποκλειστικά και μόνο λέξεις κρητικής προέλευσης⁴⁰². Τα στοιχεία αυτά, σε σχέση με τα μυθιστορήματα, επιβεβαιώνουν πλήρως την ειλικρίνεια της επαναλαμβανόμενης διαβεβαίωσης του Καζαντζάκη ότι δεν χρησιμοποίησε αποκλειστικά κρητικές ιδιοματικές λέξεις, αλλά λέξεις που συνέλεξε από όλες τις περιοχές της Ελλάδας, εκτός αν δεν υπήρχαν αλλού (παρά μόνο στην Κρήτη) συνώνυμες λέξεις, για να εκφράσουν μια συγκεκριμένη έννοια⁴⁰³, και καταρρίπτουν τον «μύθο» που διακήρυξαν πολλοί -κυρίως παλιότεροι- μελετητές του ότι δήθεν η γλώσσα του είναι η κρητική διάλεκτος ή ότι βασίζεται σε αυτή⁴⁰⁴. Συγκεκριμένα, όπως δείχνει ο πίνακας 26 (βλ. σελ. 191), στον οποίο καταγράφονται οι αποκλειστικά και μόνο κρητικές λέξεις της 2^{ης} κατηγορίας, οι λέξεις αυτές είναι μόνο 41 στις 1125 συνολικά λέξεις αυτής της κατηγορίας, δηλαδή αντιπροσωπεύουν μόλις το 3,64% επί του συνόλου και ειδικότερα διακρίνονται σε 17 Ονόματα (3,67 % στα 463 Ονόματα), 11 Επίθετα (2,52% στα 436 Επίθετα), 12 Ρήματα (5,71% στα 210 Ρήματα) και 1 Επίρρημα (6,25% στα 16 Επιρρήματα), δηλαδή αποτελούν ένα πάρα πολύ μικρό ποσοστό στο σύνολο των σύνθετων λέξεων που ο συγγραφέας χρησιμοποίησε στα μυθιστορήματά του.

⁴⁰¹Για τις απόψεις των μελετητών του Καζαντζάκη σχετικά με τον μεγάλο λεξιλογικό πλούτο της γλώσσας του, βλ. στις σελ. 11-12.

⁴⁰²Οι αποκλειστικά κρητικές λέξεις σημειώνονται στο Παράρτημα με κόκκινη τη λέξη «Κρήτη».

⁴⁰³Για αυτές τις μεταγλωσσικές αναφορές του Καζαντζάκη σχετικά με τη μεγαλύτερη χρήση στο έργο του πανελλήνιων διαλεκτικών – ιδιοματικών λέξεων και τη μικρότερη χρήση αποκλειστικά κρητικών ιδιοματικών λέξεων, βλ. αφενός στις σελ. 125-127 το σημείο Ζ στο κεφ. 3.2.1 και αφετέρου στις σελ. 162-164 το σημείο Γ7 στο κεφ. 4.3.

⁴⁰⁴Για τον υπερτονισμό της επίδρασης της κρητικής διαλέκτου στη γλώσσα του Καζαντζάκη από ορισμένους μελετητές του, βλ. στη σελ. 15.

**Πίνακας 26: Οι αποκλειστικά κρητικές λέξεις
της 2^{ης} κατηγορίας σύνθετων λέξεων**

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΟΙ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΤΗΣ 2^{ης} ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΟΝΟΜΑΤΑ	<i>αντροκάλεσμα, βροντόλυρα, βρωμοπαπαδιές, γελοχάχαρα, Ζωνόσβουρος, κλασοπαπαδιές, κολλυβοδασκάλα, μολυβομπάρουτα, μυρτόλαδο, ξέραυλος, παλιοστίβανα, πανωπροίκι, πετροκέφαλο, σπαθόβεργα, Φουρόγατος, χαμαντράκι, Χρυσοσκαλίτισσα</i>	17	3,67%
ΕΠΙΘΕΤΑ	<i>κασογόνατος, μπαμπακόκωλος, μπλαβομάτης, ολοκούραστος, ολολάσπωντος, ολόμπλαβος, ολοσκόνιστος, ορνιθόμυαλος, προικοφέρνουσα, συνωροπαντρεμένη, χοντραχείλης – χοντραχείλα</i>	11	2,52%
ΡΗΜΑΤΑ	<i>γιατρικουλεύω, μονοφιτιλιάζω, πηδοκοπώ, πολυπειράζει, ριζοσκελώνω, σηκωχτυπώ, σκουτελοβαρίσκω, σογερνάω / ισιογερνάω, σωρουλιάζομαι, τουρκοπολεμώ, τσουκνογελώ, χαροκατεβάζω</i>	12	5,71%
ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ	<i>Μονοβραδής</i>	1	6,25%
4 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ	41	3,64%

Επίσης, με βάση τις πληροφορίες που εντοπίσαμε στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. αναφορικά με την προέλευση των λέξεων της 2^{ης} κατηγορίας και τις οποίες δίνουν οι

σχετικοί πίνακες του Παραρτήματος για την έρευνα της διατριβής, συμπεραίνουμε ότι ο Καζαντζάκης, εκτός από τις διάφορες περιοχές της Ελλάδας από τις οποίες συνέλεξε αυτές τις λέξεις, πιθανότατα, συνέλεξε κάποιες σύνθετες λέξεις και από πολλές και ποικίλες γραπτές πηγές⁴⁰⁵ και, συγκεκριμένα, από κάποια μεσαιωνικά και αναγεννησιακά έργα της ελληνικής γραμματείας⁴⁰⁶, και από πολλούς άλλους προγενέστερους και σύγχρονους του ποιητές, πεζογράφους και γενικότερα συγγραφείς⁴⁰⁷, και από ειδικά γλωσσάρια διαφόρων περιοχών της Ελλάδας⁴⁰⁸, και από έργα εξειδικευμένα σε διάφορους τομείς του πρακτικού βίου⁴⁰⁹, και από κάποια

⁴⁰⁵Πιθανά σχετικά τεκμήρια αποτελούν τα βιβλία της βιβλιοθήκης του, που αναφέρονται αναλυτικά στην έκδοση: *Η Βιβλιοθήκη του Νίκου Καζαντζάκη στο Ιστορικό Μουσείο Κρήτης* (1997), Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Ηράκλειο 1997.

⁴⁰⁶Συγκεκριμένα, στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. εντοπίστηκαν οι αναφορές στα εξής σχετικά έργα: Ψαλτήρια Βυζαντινά, *Διγενής Ακρίτας*, Μεσαιωνικά ποιήματα του Αρμούρη, *Χρονικόν του Μορέως*, *Λίβιστρος και Ροδάμνη*, *Βέλθανδρος και Χρυσάντζα*, *Γαδάρου – Λύκου Διήγησις*, *Διήγησις Αχιλλέως*, Ιατροσοφικός κώδικας του 15^{ου} αιώνα, *Μαχαιράς*, *Απόκοπος* του Βεργαδή, *Ερωτόκριτος*, *Θυσία του Αβραάμ*, *Ερωφίλη*.

⁴⁰⁷Ενδεικτικά και αλφαβητικά αναφέρουμε τους εξής συγγραφείς που εντοπίστηκαν στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι.: Αδάμ, Άμαντος Κ., Ανδριώτης Ν., Αποστολίδης Η., Αραβαντινός Π., Βαλαωρίτης Α., Βαλληνός, Βάρναλης Κ., Βιζυηνός Γ., Βικέλας Δ., Βλαστός Π., Βλαχογιάννης Γ., Βουτυράς Δ., Γρυπάρης Ι., Δάφνη Αιμ., Δάφνης Σ., Δραγούμης Ι., Δροσίνης Γ., Επαχτίτης Γ., Εφταλιώτης Α., Ζευγώλης Γ., Θεοτόκης Κ., Καμπούρογλου Δ., Καρκαβίτσας Α., Καρυωτάκης Κ., Γέρος Κολοκοτρώνης, Κονδυλάκης Ι., Κοραής Α., Κορνάρος Θ., Κοτζιούλας Γ., Κουκουλές Φ., Κουμάς Ι., Κρυστάλλης Κ., Λασκαράτος Α., Λαπαθιώτης Ν., Legrand, Λυμπεράκη Μ., Μαβίλης Α., Μακρυγιάννης Ι., Μαλακάσης Μ., Μαρκοράς Γ., Μελάς Σ., Μελαχρινός Α., Μιχαηλίδης Μ., Μουρέλλος Ι., Μπαστιάς Κ., Μπόγρης Δ., Μυριβήλης Σ., Μυρτιώτισσα, Μωραϊτίδης Α., Νιρβάνας Π., Ξερόπουλος Γ., Ξινός Κ. Σ., Παλαμάς Κ., Παναγιωτόπουλος Ι., Πανάς Φ., Παπαδιαμάντης Α., Παράσχος Κ., Παρορίτης Κ., Πασαγιάννης Σ. Γ., Περεσιάδης Γ., Πετσάλης-Διομήδης Θ., Πολέμης Ι., Πολίτης Ν., Πολίτης Φ., Πολυλάς Ι., Πορφύρας Α., Πουλιανός Α., Πρεβελάκης Π., Προβελέγγιος Α., Ραμάς Σ., Roussel, Σάρρ. Δ., Σικελιανός Α., Σκίπης Σ., Σκόκος Κ., Σολωμός Δ., Σουρής Γ., Σπανδωνίδης Ε., Στεφανίδης Μ., Ταγκόπουλος, Δ., Τανάγρας Α., Τραυλαντώνης Α., Τριανταφυλλίδης Μ., Τσιριμώκος Μ., Τυπάλδος Ι., Φαρδύς Ν., Φιλήντας Μ., Χαλιόρης Ν., Χατζιδάκις Γ., Χατζόπουλος Κ., Χατζόπουλος Μ., Χρηστοβασίλης Χ., Χρηστομάνος Κ., Χριστόπουλος Α., Ψυχάρης Γ. (και από *Οδύσεια* Ν. Καζαντζάκη και *Μετάφραση Ιλιάδας* Ν. Καζαντζάκη & Ι. Θ. Κακριδή).

⁴⁰⁸Στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. εντοπίσαμε αναφορές στις εξής περιοχές: Άνδρος, Γρεβενά, Δωδεκάνησα, Εύβοια, Θήρα, Θράκη, Κεφαλλονία, Κρήτη, Μεσσηνία, Νίσυρος, Παξοί, Πελοπόννησος, Πόντος, Σκύρος, Χίος. Ως ειδικές μελέτες για το κρητικό λεξιλόγιο στο Αρχείο αναφέρονται οι μελέτες των εξής: Αποστολάκης, Fauriel, Legrand, Γαρεφαλάκης, Πιτυνάκης, Κονδυλάκης, Ξανθινάκης, Κριτωτάκης, Πάγκαλος.

⁴⁰⁹Στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. εντοπίστηκαν αναφορές σε κείμενα για φυτολογία, φυτά, ζώα, παλιά πτηνά, κυνηγετικά, κτηνοτροφία, ποιμενικά, γεωργικά, αμπέλια, χόρτα, καπνά, γεωπονικά, λαχανοκηπουρική, εξαρτήματα πλοίων, εγχειρίδια αρμενίσματος, εθνογραφικά, κώδικες, γάμους, Γλωσσ. Πρωτοδικείου.

λεξικά⁴¹⁰, και από μερικά περιοδικά⁴¹¹, και, τέλος, από ορισμένες εφημερίδες⁴¹². Τα δεδομένα αυτά νομίζουμε πως τεκμηριώνουν βάσιμα και επιβεβαιώνουν σίγουρα τη μεγάλη ευρυμάθεια του Καζαντζάκη και το διαρκές ενδιαφέρον του για τη συλλογή και γενικά γλωσσικού υλικού και ειδικά σύνθετων λέξεων από πολλές και ποικίλες γραπτές πηγές.

Γ) 3^η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Αναφορικά με τον αριθμό των μυθιστορημάτων στα οποία εμφανίζονται οι σύνθετες λέξεις αυτής της 3^{ης} κατηγορίας, όπως δείχνουν οι πίνακες Γ1-Γ4 (βλ. Παράρτημα, σελ. 440-473), διαπιστώνουμε ότι, από τις συνολικά 1037 τέτοιες νέοπλαστες, αθησαύριστες και πρωτογενείς σύνθετες λέξεις, οι περισσότερες απαντώνται σε 1 μόνο μυθιστόρημα και μάλιστα σε υψηλά ποσοστά, με εξαίρεση τα Επιρρήματα (Ονόματα: 87%, Επίθετα: 84%, Ρήματα: 86,7%, Επιρρήματα: 12,5%), έπονται με συντριπτικά μεγάλη διαφορά όσες απαντώνται σε 2 μυθιστορήματα, πάλι με εξαίρεση τα Επιρρήματα (Ονόματα: 8,8%, Επίθετα: 9,9%, Ρήματα: 5,8%, Επιρρήματα: 25%) και, ακολούθως, υπάρχει διαφοροποίηση στη σειρά ανάλογα με τη γραμματική κατηγορία. Έτσι, στα Ονόματα προηγούνται όσα εμφανίζονται σε 5 ή 6 μυθιστορήματα (1,29% και στα δύο), έπονται όσα εμφανίζονται σε 4 μυθιστορήματα (1,03%) και τελευταία έρχονται όσα εμφανίζονται σε 3 μυθιστορήματα (0,5%). Στα Επίθετα προηγούνται όσα απαντώνται σε 3 μυθιστορήματα (4%), ακολουθούν όσα απαντώνται σε 5 ή 6 μυθιστορήματα (0,74%) και τελευταία έρχονται όσα απαντώνται σε 4 μυθιστορήματα (0,5%). Στα Ρήματα όμως προηγούνται όσα εμφανίζονται σε 3 μυθιστορήματα (3,3%), έπονται όσα εμφανίζονται σε 6 μυθιστορήματα (2,9%), ακολουθούν όσα εμφανίζονται σε 4 μυθιστορήματα (0,8%) και τελευταία έρχονται όσα εμφανίζονται σε 5 μυθιστορήματα (0,4%). Επίσης, στα Επιρρήματα προηγούνται όσα απαντώνται σε 4 μυθιστορήματα (37,5%), ακολουθούν όσα απαντώνται σε 3 ή σε 6

⁴¹⁰Στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. αναφέρονταν συχνότερα τα εξής λεξικά: Λεξ. Βλαστού, Λεξ. Δημητράκου, Λεξ. Περίδη, Σομ. (= Somavera), Weigel, Λεξ. Μπριγκ, Λεξ. Πρωΐας, Λεξ. Βυζαντ., Λεξ. Μ. Εγκυκλοπαίδειας, Λεξ. Ελευθερουδάκη, Λεξ. Σταματάκου, Λεξ. Τριανταφυλλίδη, Λεξ. Ν. Ελλην. Λιγότερο συχνά, αναφέρονταν τα ακόλουθα λεξικά: Σκαρλ.-Βυζ. Λεξ. Ελλ.-Γαλλ., Λεξ. Λάουνδ., Λεξ. Βάιγ, Λεξ. Κομ., Λεξ. Γαζ., Λεξικό Γαρεφαλάκη, Λεξ. Trapp, Λεξ. Δεέκ, Λεξ. Δέφνερ, Λεξ. Δοαπ. Ιερών. Κομά, Λεξ. Ρομπλετόν-Θεοχαρόπουλου, Λεξ. Βοσταντζόγλου, Λεξικογρ. Αρχείο, Υπερλεξικό, Επίτ. Λεξ. Γ. Ψύλλα, Λεξ. Legrand, Passow, Βέρος-Γιαννούλης ονομαστικό, Λειβησ. γλ., Λεξ. Φυτ. Π. Γενν.

⁴¹¹Τα περιοδικά που αναφέρονται στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. είναι τα εξής: *Νουμάς*, *Ν. Εστία*, *Εστία*, *Εικονογρ. Εστία*, *Κρητ. Εστία*, *Ηπειρώτ. Εστία*, *Μακεδ. Εστία*, *Δωδεκαν. Λύρα*, *Παρνασσός*, *Πανδώρα*, *Αθηνά*, *Σφαίρα*, *Πόρφυρας*, *Φόρμιγξ*, *Ν. Ελληνομνημόνων*, *Ελληνική Ζωή*, *Η Μεγίστη*, *Ημερολ. Ν. Ελλάδας*, *Ημερολ. Μ. Ελλάδας*, *Μακεδ. Ημερολ.*, *Επετ. Εταιρ. Βυζαντ. Σπουδ.*, *Επιστ. Επετ.*, *Γλωσσολ. Επ. Επετ.*, *Χ ΜΝΕ Α' & Β'*, *Μεσαιων. και Ν. Ελλην.*, *Λαογρ.*, *glotta Β'.*

⁴¹²Οι εφημερίδες που αναφέρονται στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. είναι οι ακόλουθες: Εφημ. Έθνος, Ελεύθερον Βήμα, Εφημ. Στέμμα, Εφημ. Πατρίς Κωνσταντινουπόλεως, Εφημ. Πολίτης Χίου, Εβδομαδιαίος Τύπος.

μυθιστορήματα (12,5% και στα δύο), ενώ κανένα δεν απαντάται σε 5 μυθιστορήματα (0%). Το συμπέρασμα που προκύπτει από αυτά τα στοιχεία είναι ότι ο Καζαντζάκης αυτές τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις (που είτε τις βρήκε σε άγνωστες διαλεκτικές πηγές, είτε τις έπλασε ο ίδιος) επέλεξε (ίσως για ποικιλία) να τις χρησιμοποιήσει κυρίως άπαξ, δηλαδή μόνο μία φορά σε κάθε μυθιστόρημα (με εξαίρεση κάποια από τα Επιρρήματα που τα χρησιμοποίησε κατά βάση 4 φορές και δευτερευόντως 2 φορές). Επιπλέον, κάποιες νεόπλαστες σύνθετες λέξεις τις χρησιμοποίησε σε 2 μυθιστορήματα (και κυρίως τα σχετικά Επιρρήματα), αλλά ανάλογα με τη γραμματική τους κατηγορία χρησιμοποίησε κάποιες τέτοιες λέξεις άλλοτε σε 3, άλλοτε σε 4, άλλοτε σε 5 και άλλοτε σε 6 μυθιστορήματα.

Δ) 4^η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Οι πίνακες Δ1-Δ4 (βλ. Παράρτημα, σελ. 473-527), σε ό,τι αφορά τον αριθμό των μυθιστορημάτων στα οποία χρησιμοποιήθηκαν αυτές οι νεόπλαστες, αθησαύριστες και δευτερογενείς σύνθετες λέξεις που δημιουργήθηκαν από τον Καζαντζάκη με την προσθήκη μιας άλλης παραγωγικής κατάληξης σε θησαυρισμένες σύνθετες λέξεις, φανερώνουν ότι, από τις συνολικά 246 τέτοιες λέξεις, οι περισσότερες απαντώνται σε 1 μόνο μυθιστόρημα (Ονόματα: 75,8%, Επίθετα: 77,1%, Ρήματα: 73,5%, Επιρρήματα: 45,5%) και ότι και πάλι έπονται με μεγάλη διαφορά όσες εμφανίζονται σε 2 μυθιστορήματα (Ονόματα: 17,7%, Επίθετα: 10,7%, Ρήματα: 14,7%, Επιρρήματα: 18,2%). Ακολουθώντας, υπάρχει διαφοροποίηση ανάμεσα στις 4 γραμματικές κατηγορίες: τα υπόλοιπα Ονόματα απαντώνται 3 ή 6 φορές (3,2% και στα δύο) και καθόλου 4 ή 5 φορές (0% και στα δύο), τα υπόλοιπα Επίθετα εμφανίζονται 3 φορές (7,9%), 4 φορές (2,9%), 6 φορές (1,4%) και καθόλου 5 φορές (0%), τα υπόλοιπα Ρήματα απαντώνται 3 φορές (5,9%) και 4 ή 5 φορές (2,9%) και καθόλου 6 φορές (0%) και, τέλος, τα Επιρρήματα εμφανίζονται 4 φορές (18,2%), και 5 ή 6 φορές (9%) και καθόλου 3 φορές (0%). Συμπεραίνουμε ότι και αυτές τις λέξεις της δεύτερης κατηγορίας νεόπλαστων σύνθετων λέξεων, που τις έπλασε ο ίδιος ο συγγραφέας σαν παράγωγες σύνθετες λέξεις, στη συντριπτική τους πλειοψηφία δεν θέλησε να τις χρησιμοποιήσει περισσότερες από 1 ή 2 φορές και μόνο λίγες από αυτές αποφάσισε να τις χρησιμοποιήσει από 3-6 φορές, με διαφορετική σειρά στην κάθε μία από τις 4 γραμματικές τους κατηγορίες.

Το επόμενο σημείο σχετικά με αυτήν την 4^η κατηγορία συνδέεται με τις μετατροπές στο μέρος του λόγου και στις παραγωγικές καταλήξεις που έκανε ο Καζαντζάκης στις θησαυρισμένες σύνθετες λέξεις τις οποίες βρήκε, έτσι ώστε να δημιουργήσει τις παράγωγες από αυτές νεόπλαστες, αθησαύριστες και δευτερογενείς σύνθετες λέξεις.

Ασφαλώς, η κατηγορία αυτή αποδεικνύει τη γλωσσοπλαστική ικανότητα που είχε⁴¹³, αφού δεν αρκέστηκε στο να χρησιμοποιήσει υπάρχουσες σύνθετες λέξεις, αλλά από κάποιες μάλιστα από αυτές θέλησε να δημιουργήσει (δευτερογενώς, μέσω της διαδικασίας της παραγωγής, προσθέτοντας άλλες παραγωγικές καταλήξεις σε ήδη υπάρχουσες σύνθετες λέξεις με ενωμένα δύο λεξήματα) νέες σύνθετες λέξεις, για να εκφραστεί με ακρίβεια και πρωτοτυπία. Ανά γραμματική κατηγορία, διακρίνουμε τις εξής περιπτώσεις, στις οποίες κατατάσσονται οι συνολικά 246 τέτοιας προέλευσης λέξεις:

1. ΟΝΟΜΑΤΑ: α) Μετατροπή Ονόματος σε Όνομα (σε 31 περιπτώσεις): α1):

Με αλλαγή κατάληξης: αδερφοφάγωμα → *αδερφοφαγωμάρες*, βρωμοαράνης → *βρωμοαράπακας*, ζωοθρόφος / ζωοτρόφος → *ζωοτροφιές / ζωοθροφές*, καρδιοχτύπημα → *καρδιοχτυπητό*, λιγνοκορμός → *λιγνοκορμί*, σιδερομουςτακάς → *σιδερομούστακα*, σκιοφώτισμα → *σκιόφωτα*, ταφογδύτης → *ταφογδυσές*, τυροσάνιον → *τυροσανίδα*, φουσκοδεντρίτης → *φουσκοδεντρισιές*, χαροπαλεμός → *χαροπάλεμα*. **α2) Με αλλαγή γένους: I. Από αρσενικό σε θηλυκό:** Μεγαλομάρτυρας → *Μεγαλομάρτυσσα*, Μπερτόδουλος → *Μπερτοδουλίνα*, **II. Από αρσενικό σε ουδέτερο:** λιμοκονταράκος → *λιμοκονταράκια*, Κοντομανώλης → *Κοντομανωλιό*, αμμόβουνος → *αμμοβούνι*, **III. Από θηλυκό σε αρσενικό:** Σπανομαρία → *Σπανομαρίας*, **IV. Από θηλυκό σε ουδέτερο:** αστροβολίδα → *αστροβολίδι*, κρυφολειτουργιά → *κρυφολείτουργο*, μεσόπορτα → *μεσοπόρτι*, ποδοβολή → *ποδοβόλι*, **V. Από ουδέτερο σε αρσενικό:** γκρεμοτσάκισμα → *γκρεμοτσακισμός*, κλαροπόντικο → *κλαροπόντικος*, πρωτεγγόνι / πρωταγγόνι → *πρωτεγγονός / πρωταγγονός*, **VI. Από ουδέτερο σε θηλυκό:** απανωπροίκι → *απανώπροικα*, αστροπελέκι → *αστροπελεκιά*, κιτρόρακο → *κιτρόρακη*, μεσόπλαγο → *μεσοπλαγιά*, **VII. Από ουδέτερο σε ουδέτερο (με άλλη κατάληξη):** αστροπελέκι → *αστροπέλεκο*, βαλτόνερο → *βαλτονέρι*, βουνόπλαγο → *βουνοπλάγι*. **β) Μετατροπή**

Επιθέτου σε Όνομα (σε 21 περιπτώσεις): αγριομούτσουνος → *αγριομουτσουνάρα* (μεγεθυντικό), αλαφροπάτης → *αλαφροπάτημα*, αρσενικοθήλυκος → *αρσενοθήλυκα* (και με περικοπή 1 συλλαβής), αφρόχειλος → *αφρόχειλο*, γυμνοπόδαρος / γυμνοπόδης → *γυμνοπόδαρα*, δεντρόκορμος → *δεντροκορμός* (και με αλλαγή τόνου), κακόβολος → *κακοβολιά*, καλόδεχτος → *καλοδεχτοσύνη*, κοντυλοφόρος → *κοντυλοφοράκια* (υποκοριστικό), λαμπαδοφόρος → *λαμπαδοφορία*, μακροδάχτυλος → *μακροδάχτυλο*,

⁴¹³Για τις απόψεις των μελετητών του Καζαντζάκη σχετικά με τη γλωσσοπλαστική ικανότητα – ταλέντο που είχε, βλ. στη σελ. 16.

μονοπόδαρος → μονοπόδαρα, μωροσκότεινο → μωροσκοτείνιασμα, ονειροπόλος → ονειροπολήματα, ρακοπότης → ρακοπότι, ραχοκόκαλος → ραχοκόκαλο, ροδόφωτος → ροδόφωτο, σιδερομουστακάτος → σιδερομούστακα, στριφοκέρατος → στριφοκέρατα, φεγγαροπρόσωπος → φεγγαροπρόσωπο, φτεροπόδαρος → φτεροπόδαρα. **γ) Μετατροπή Ρήματος σε Όνομα (σε 10 περιπτώσεις):** αλαφροπατώ → αλαφροπάτημα, αστροβολώ → αστροβολή, βαρυγκομώ → βαρυγκόμηση, ζωοτρέφω / ζωοτροφώ / ζωοτροφώ / ζωοτροφούμαι → ζωοτροφιές / ζωοθροφές, κεντροβολώ → κεντροβόλημα, μωροσκοτεινιάζω → μωροσκοτείνιασμα, πρωτοφέγγω → πρωτοφεγγίσματα, φτερομαδώνω → φτερομάδημα, χοντρολογώ → χοντρολογάς, ψυχανεμίζομαι → ψυχανέμισμα.

2. ΕΠΙΘΕΤΑ: α) Μετατροπή Ονόματος σε Επίθετο (σε 42 περιπτώσεις): α1) Σε καθαρό επίθετο: αγκομαχητό → αγκομαχητός, αγριοματιά → αγριομάτης & αγριομάτικος, αεροκοπάνισμα → αεροκοπανίστρα, ανεμοδούρα / ανεμοδούρι → ανεμοδούρης, ασημόκλωνα → ασημόκλωνος, ασημόφυλλα → ασημόφυλλος, διπλοκάμπουρο → διπλοκάμπουρος & διπλοκαμπούρης, εξαφτέρυγο → εξαφτέρουγος (και με προσθήκη ενός φωνήεντος), ερημοσκοτεινιά → ερημοσκότεινος, καλάντρα / καλάνδρα → καλαντρούσα, καλολίμανο → καλολίμανος, καντηλανάφτης → καντηλανάφτικος, λιγνοκορμός → λιγνόκορμος (και με αλλαγή τόνου), λιοντοκέφαλο → λιοντοκέφαλος, μαγγανοπήγαδο → μαγγανοπηγαδίστικος, μαυρόχωμα → μαυροχώματος, μικροχαρά → μικρόχαρος, μοσχολίβανο → μοσχολιβάνιστος, ξεροκαύκαλο → ξεροκαύκαλος, ολιγαρκία → ολιγάρκινος, πετροκέφαλο → πετροκεφαλινός, πολύγαλον → πολυγάλατη, προγονοπληξία → προγονόπληχτος, Σαββατόβραδο → σαββατοβραδιάτικος, σκλαβοψυχιά → σκλαβόψυχος, τριφωνία → τρίφωνος, φιδόγλωσσα / φιδογλωσσία / φιδογλωσσάς / φιδογλωσσού → φιδογλωσσάτος, φουσκοδεντρίτης → φουσκοδεντρίτικος, φτωχονοικοκύρης → φτωχονοικοκυρίστικος, χοντρόμαλλο → χοντρόμαλλος, ψυχομαχητό → ψυχομαχητός. **α2) Σε μετοχικό επίθετο:** ασημόδεμα → ασημοδεμένος, ασημοκάπνισμα → ασημοκαπνισμένος, γεροντόπαχο → γεροντοπαχισμένος, γιορτοστόλι → γιορτοστολισμένος, ηλιόκρουση → ηλιοκρουσμένος, κακοθροφή / κακοθρεψιά → κακοθρεμμένος, κακοφόρεσι / κακοφόρεση → κακοφορεμένος, λαμπαδόφωτον → λαμπαδοφωτισμένος, ξέραυλος → ξεραυλισμένος, πηχτόγαλα → πηχτογαλακτισμένος, σφιχταγκάλιασμα → σφιχταγκαλιασμένος. **β) Μετατροπή Επιθέτου σε άλλο Επίθετο (σε 45 περιπτώσεις): β1) Από καθαρό επίθετο σε καθαρό επίθετο:** αλαφροπάτης → αλαφροπάτητος, αλαφροστοιχειώτης → αλαφροστοίχειωτος, ανεμοδούρικός →

ανεμοδούρης, ασπρομάλλης → ασπρόμαλλος, αφρογέννητος → αφρογεννήτρα,
 γουρουνότριχος → γουρουνοτριχάτος, γυμνόκολος → γυμνοκώλης, διπλογόνατος →
 διπλογονατιστός, κοσμογύρης → κοσμογυριστής, κουλοχέρης → κουλοχέρικος,
 λιγνόμεσος → λιγνομεσάτος, λωτοστέφανος → λωτοστεφάνωτος, μακρονύχης →
 μακρονυχού, ολιγαρκής → ολιγάρκινος, ολοαίματος → ολοαιμάτωτος, ορθόστηθη →
 ορθοστήθα, πολύγαλος → πολυγάλατη, πολυκάραβος → πολυκαραβίτης, πολυλογητής
 / πολυλογήτρα → πολυλογήτικος, πολύνους → πολυνούσης, πορφυρόχειλος →
 πορφυροχειλάτος, φιδόγλωσση → φιδογλωσσάτος. **β2) Από καθαρό επίθετο σε
 μετοχικό επίθετο:** αλαφροαίματος → αλαφροαιματωμένος, αλαφροπερπάτητος →
 αλαφροπερπατούσα (αρχαΐζουσα μετοχή σε -ούσα), ανθρωποφάγος →
 ανθρωποφάγουσα (αρχαΐζουσα μετοχή σε -ουσα), αρμυροφάγες → αρμυροφαγώμενος,
 ασημόδετος → ασημοδεμένος, ασπροφόρετος / ασπροφόρος → ασπροφορεμένος &
 ασπροφορούσα (αρχαΐζουσα μετοχή σε -ούσα), αχνόφωτος → αχνοφωτισμένος,
 διπλογόνατος → διπλογονατισμένος, ερωτοπλάνταχτος → ερωτοπλανταγμένος,
 λιόμαυρος → ηλιομαυρισμένος, ηλιοπερίχυτος → ηλιοπερεχυμένος, θαμπόχρυσος →
 θαμποχρυσωμένος, κακόθρεφος → κακοθρεμμένος, κακοφόρετος / κακοφορετής →
 κακοφορεμένος, κυματόδαρτος → κυματοδαρμένος, μεσοτέλειωτος →
 μεσοτελειωμένος, νεόχτιστος → νεοχτισμένος, ονειροπλάνταχτος →
 ονειροπλανταγμένος, ροδοφώτιστος → ροδοφωτισμένος. **β3) Από μετοχικό επίθετο σε
 καθαρό επίθετο:** ερημοσκοτεινιασμένος → ερημοσκοτεινός, πυκνοφουντωμένος →
 πυκνοφούντωτος, τρισευτυχισμένος → τρισεύτυχος, χιλιογκρεμισμένος →
 χιλιόγκρεμος. **γ) Μετατροπή Ρήματος σε Επίθετο (σε 70 περιπτώσεις): γ1) Σε
 καθαρό επίθετο:** αγουρομιλώ → αγουρομίλητος, αγουροξυπνώ → αγουροξύπνητος,
 αγριοματιάζω / αγριοματούσα (αρχαΐζουσα μετοχή σε -ούσα) → αγριομάτης &
 αγριομάτικος, αεροκοπανίζω → αεροκοπανίστρα, αργοσέρνω → αργόσερτος /
 αργόσυρτος, γλυκοκουβεντιάζω → γλυκοκουβεντιάστρα, ερημοσκοτεινιάζω →
 ερημοσκοτεινός, ευκολομπλέκομαι → ευκολόπλεχτος, καρδιοσφάζω → καρδιοσφάχτης,
 μακροποθώ → μακροπόθητος, μαυροφτερουγιάζω → μαυροφτέρουγος, νεροκρατώ →
 νεροκράτης, πικρομιλώ → πικρομίλητος, πολυδακρύζω → πολύδακρος,
 πολυπλανούμαι → πολυπλάνητος, πολυπλουμίζω → πολύπλουμος, πολυπράσσω →
 πολύπραχτος, πυκνοφουντώνω → πυκνοφούντωτος, τριπατώ → τρίπατος,
 φεγγαρολούζω → φεγγαρόλουστος. **γ2) Σε μετοχικό επίθετο:** αγουρογεννώ →
 αγουρογερασμένος, αλαφροζυγιάζω → αλαφροζυγιασμένος, αλαφροπερπατώ →
 αλαφροπερπατούσα (αρχαΐζουσα μετοχή σε -ούσα), ασβεστοχρίω →

ασβεστοχρισμένος, ασημοδένω → ασημοδεμένος, ασημοκαπνίζω → ασημοκαπνισμένος, ασπροφορώ → ασπροφορεμένος, βλογιοκόβομαι → βλογιοκομμένος, βροχοδέρνω → βροχοδαρμένος, γελοκλαίω → γελοκλαμένος, γοργογεννώ → γοργογερασμένος, γυροτραφίζω / γυροτραφιάζω → γυροτραφισμένος, διπλαμπαρώνω → διπλαμπαρωμένος, ηλιοψηνώνω → ηλιοψημένος, κακοθρέφω → κακοθρεμμένος, κακοκοιμάμαι → κακοκοιμισμένος, καλογιγλώνω → καλογιγλωμένος, καλομορφιάζω → καλομορφισμένος, καλοπίνω → καλοπιωμένος, καρποδένω → καρποδεμένος, κοπελοφέρνω → κοπελοφέρνουσα (αρχαΐζουσα μετοχή σε -ουσα), λιγοθυμίζω → λιγοθυμισμένος, λιθοστρώνω → λιθοστρωμένος, μαυρομαντιλώνω → μαυρομαντιλωμένος, μυρτοστολίζω → μυρτοστολισμένος, ξεροκοκκινίζω → ξεροκοκκινισμένος, ολανθίζω → ολανθισμένος, ολανοίγω → ολανοιγμένος, πολυγίνομαι → πολυγινωμένος, πολυδουλεύω → πολυδουλεμένος, πολυζωΐζω → πολυζωισμένος, πολυπροσκυνάω → πολυπροσκυνημένος, πολυπυρώνω → πολυπυρωμένος, πυκνοκαταριέμαι → πυκνοκαταρούσα (αρχαΐζουσα μετοχή σε -ούσα), σαρακοτρυνώ → σαρακοτρυνημένος, σιγοτρέμω → σιγοτρεμάμενος, σταυροκαθίζω → σταυροκαθισμένος, στραβογεράζω / στραβογεννώ → στραβογερασμένος, στραβομασελιάζω → στραβομασελιασμένος, στριφογυρίζομαι → στριφογυριζάμενος / στρουφογυριζάμενος, σφιχτοζώνω → σφιχτοζωσμένος, σφιχτοκουμπιάζω → σφιχτοκουμπωμένος, σφιχτοτυλίγω → σφιχτοτυλιγμένος / σφιχτοτυλιμένος, σωροβολιάζω → σωροβολιασμένος, χαλικοστρώνω → χαλικοστρωμένος, χαμοσέρνω → χαμοσερνάμενος, χινοπωριάζω / φθινοπωριάζω → χινοπωριασμένος, χοντροκουρεύω → χοντροκουρεμένος, χοντροπετσιαζώ → χοντροπετσωμένος, χρυσοβουλώνω → χρυσοβουλωμένος.

3. ΡΗΜΑΤΑ: α) Μετατροπή Ονόματος σε Ρήμα (σε 19 περιπτώσεις):
αντραγαθία → αντραγαθώ, αρμοδεσία → αρμοδένω, αχνοσκοτάδι → αχνοσκοτεινιάζω, αχνόφωτο → αχνοφωτίζω, βαρειοστεναμός → βαρειοστενάζω, βουρκόλακκας → βουρκολακκιάζω, βραχνοκόκορας → βραχνοκ(κ)ορίζω, διπλοκάμπανο → διπλοκαμπανίζω, κακοφόρεσι / κακοφόρεση → κακοφοριέμαι, μονογύρι → μονογυρίζω, μπροσμούρι → μπροσμουρώνω, ξαναδερφός → ξαναδερφώνω, πεζολάτης → πεζολατώ, σαρκοθρέφτης & σαρκοθρόφι / σαρκοτρόφι → σαρκοθρέφω, στρατολάτης → στρατολατώ, φλωροζύγι → φλωροζυγιάζω, φυλλόροια → φυλλοροώ, φωτολάμπαδο → φωτολαμπαδίζω, χρυσογιάλι → χρυσογιαλίζω. β) Μετατροπή Επιθέτου σε Ρήμα (σε 8 περιπτώσεις): γοργοπόδαρος → γοργοποδαριάζομαι, γοργόφτερος → γοργοφτερακίζω, κακοφόρετος & κακοφορετής → κακοφοριέμαι,

λοξομάτης → *λοξοματιάζω*, μονόγκρεμος → *μονογκρεμίζουμαι*, πετρόκαρδος & πετροκάρδης → *πετροκαρδίζω*, φιδοκουλουριαστός → *φιδοκουλουριάζομαι*, χλωροπράσινος → *χλωροπρασινίζω*. **γ) Μετατροπή Ρήματος σε άλλο Ρήμα (σε 7 περιπτώσεις):** απλοχεριάζω & απλοχερίζω → *απλοχεράω*, βροντοφωνώ → *βροντοφωνίζω*, κρυφοσαλιάζω → *κρυφοσαλιώνω*, νυχτοπαρωρώ → *νυχτοπαρωρίζω*, ξαναφωνάζω → *ξαναφωνίζω*, πισωδρομώ → *πισωδρομίζω*, φωτολάμπω → *φωτολαμπυρίζω*.

4. ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ: **α) Μετατροπή από Όνομα σε Επίρρημα (σε 6 περιπτώσεις):** ακροπάτημα → *ακροπάτητα*, κοσμοκράτορας → *κοσμοκρατόρικά*, μερονύχτι → *μερονυχτίς*, σφιχταγκάλιασμα → *σφιχταγκαλιαστά*, τρίςπαππος → *τρισπάππου*, ψυχόρμητο → *ψυχόρμητα*. **β) Μετατροπή Επιθέτου σε Επίρρημα (σε 4 περιπτώσεις):** αλαφροπάτης → *αλαφροπάτητα*, μπασιμπουζούκης → *μπασιμπουζούκικα*, ολόκορμος → *ολοκορμής*, χασισοπότης → *χασισοπότικα*. **γ) Μετατροπή Ρήματος σε Επίρρημα (σε 3 περιπτώσεις):** ακροπατώ → *ακροπάτητα*, αλαφροπατώ → *αλαφροπερπάτητα*, μονοχεριάζω → *μονοχεριάρι*.

Από την παραπάνω κατάταξη αυτών των λέξεων με κριτήριο το μέρος του λόγου από το οποίο δημιουργήθηκαν, συμπεραίνουμε ότι οι συνολικές περιπτώσεις είναι 266 (62 Ονόματα, 157 Επίθετα, 34 Ρήματα, 13 Επιρρήματα), δηλαδή κατά 20 περισσότερες από τις πραγματικές 246 σύνθετες λέξεις της 4^{ης} κατηγορίας, διότι κάποιες από αυτές τις λέξεις αναφέρονται σε περισσότερες από μία περιπτώσεις, εφόσον μπορεί να δημιουργήθηκαν από σύνθετες λέξεις που βρέθηκαν θησαυρισμένες σε περισσότερα του ενός μέρη του λόγου. Παρατηρούμε, επίσης, ότι πιο παραγωγικά είναι τα Επίθετα (στα οποία άλλωστε ο Καζαντζάκης είχε ιδιαίτερη προτίμηση⁴¹⁴), ακολουθούν τα Ονόματα, έπονται τα Ρήματα και τελευταία έρχονται τα Επιρρήματα. Ακόμα, βλέπουμε ότι και στις 4 βασικές γραμματικές κατηγορίες αυτές οι λέξεις παράγονται και από Ονόματα και από Επίθετα και από Ρήματα. Επιπλέον, επισημαίνουμε ιδιαίτερα στα μεν Ονόματα τη συχνή αλλαγή κατάληξης ακόμα και γένους από Όνομα σε Όνομα (με την ύπαρξη όλων των δυνατών περιπτώσεων στο γένος), στα δε Επίθετα τη συχνή μετατροπή ονόματος, επιθέτου και ρήματος είτε σε καθαρό επίθετο είτε σε μετοχικό επίθετο (δηλαδή σε *-μένος*, αλλά κάποτε ακόμα και σε *-ουσα* / *-ούσα*, άρα, με

⁴¹⁴Για τις απόψεις των μελετητών του Καζαντζάκη σχετικά με την προτίμησή του στα Επίθετα, βλ. στη σελ. 17. Για τις μεταγλωσσικές αναφορές του ίδιου του Καζαντζάκη σχετικά με τη συχνή και σκόπιμη προτίμησή του στα σφαιρικά και εκφραστικά επίθετα, βλ. στις σελ. 128-129 το σημείο Θ στο κεφ. 3.2.1. και στις σελ. 164-165 το σημείο Γ9 στο κεφ. 4.3.

αρχαΐζουσα κατάληξη της μετοχής) και, αντιστρόφως, τη σπάνια μετατροπή μετοχικού επιθέτου σε καθαρό επίθετο.

Αναφορικά με την προέλευση των λέξεων της 4^{ης} κατηγορίας (σύμφωνα με τις αναφορές που εντοπίστηκαν στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι., όπως δείχνουν οι σχετικοί πίνακες στο Παράρτημα για την έρευνα της διατριβής) οι περισσότερες από τις πρωτογενείς και θησαυρισμένες σύνθετες λέξεις με βάση τις οποίες πλάστηκαν από τον Καζαντζάκη οι δευτερογενείς σύνθετες λέξεις είναι διαλεκτικές λέξεις από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και πάρα πολύ λίγες προέρχονται μόνο από την Κρήτη. Συγκεκριμένα, εντοπίστηκαν μόνο 3 αποκλειστικά κρητικές λέξεις (*ξέρανλος*, *πολυπυρώνω*, *φωτολάμπαδο*) από τις οποίες δημιουργήθηκαν από τον συγγραφέα (με τη διαδικασία της παραγωγής) 3 δευτερογενείς σύνθετες λέξεις αυτής της κατηγορίας (*ξερανλιασμένος*, *πολυπυρωμένος*, *φωτολαμπαδίζω*, αντίστοιχα). Συνεπώς, από τις συνολικά 246 λέξεις αυτής της κατηγορίας, οι κρητικές λέξεις⁴¹⁵ αντιπροσωπεύουν μόλις το 1,22% επί του συνόλου, δεδομένο που αποδεικνύει και αυτό ότι – στα μυθιστορήματα τουλάχιστον – ο Καζαντζάκης ελάχιστα χρησιμοποίησε καθαρά και αποκλειστικά λέξεις της κρητικής διαλέκτου. Σημειωτέον πως, αν συνυπολογίσουμε αυτές τις 3 κρητικές λέξεις με τις 41 αποκλειστικά κρητικές λέξεις που βρήκαμε στη 2^η κατηγορία σύνθετων λέξεων, έχουμε το γενικό άθροισμα των μόλις 44 καθαρά κρητικών λέξεων επί του συνόλου των 1371 λέξεων και των δύο αυτών κατηγοριών μαζί (2^{ης} & 4^{ης}), δηλαδή ένα πάρα πολύ μικρό ποσοστό (3,2%).

Τέλος, βάσει των πληροφοριών που αντλήθηκαν από το Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι., όπως τις δίνουν οι πίνακες Δ1-Δ4 του Παραρτήματος για την έρευνα της διατριβής, σχετικά με τις σύνθετες λέξεις της 4^{ης} κατηγορίας, εικάζουμε ότι ο συγγραφέας συνέλεξε αυτές τις πρωτογενείς σύνθετες λέξεις, όχι μόνο από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, αλλά και από ποικίλες γραπτές πηγές, όπως από κάποια μεσαιωνικά και αναγεννησιακά έργα της ελληνικής γραμματείας⁴¹⁶, από πολλούς άλλους προγενέστερους και σύγχρονους του ποιητές, πεζογράφους, γενικότερα συγγραφείς⁴¹⁷,

⁴¹⁵Και αυτές οι αποκλειστικά κρητικές λέξεις σημειώνονται στο Παράρτημα με κόκκινη τη λέξη «Κρήτη».

⁴¹⁶Στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. αναφέρονται συγκεκριμένα τα εξής σχετικά έργα: *Διγενής Ακρίτας*, *Διήγ. Παιδιόφρ.*, *Ερωτόκριτος*.

⁴¹⁷Στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. εντοπίστηκαν σχετικές αναφορές σε διάφορους συγγραφείς. Ενδεικτικά και αλφαβητικά αναφέρουμε τους εξής: Abbot, Ανδριώτης Ν., Βαλαωρίτης Α., Βαλληνός, Βηλαράς Ι., Βλαστός Π., Βλαχογιάννης Γ., Βουτυράς Δ., Δάφνης Σ., Δενδρινού Ειρ., Δραγούμης Ι., Δροσίνης Γ., Εφταλιώτης Α., Ζαμπέλιος Σ., Ζευγώλης Γ., Θεολογίτης Α., Θεοτόκης Κ., Ιατρίδης Ι., Καμπούρογλου Δ., Καραγάτσης Μ., Καρκαβίτσας Α., Κοραΐς Α., Κορνάρος Θ., Κορδάτος Γ., Κουκουλές Φ., Κρυστάλλης Κ., Λασκαράτος Α., Λιουδάκης Μ., Μακρυγιάννης Ι., Μαλακάσης Μ., Μαρινάκης Θ.,

από ορισμένα λεξικά⁴¹⁸, από κάποια περιοδικά⁴¹⁹ και από μερικές εφημερίδες⁴²⁰ (όπως προαναφέρθηκε και για τις σύνθετες λέξεις της 2^{ης} κατηγορίας). Επομένως, στα μυθιστορήματά του ο Καζαντζάκης αποθησαύρισε πολλές λέξεις και από ποικίλα έργα του γραπτού λόγου και, σε κάποιες περιπτώσεις, από τέτοιες πρωτογενείς σύνθετες λέξεις παρήγαγε δευτερογενείς σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας τη διαδικασία της παραγωγής, έτσι ώστε να δώσει μεγαλύτερη πρωτοτυπία και εκφραστικότητα στη γλώσσα του, να αποδώσει νέες έννοιες και ιδιαίτερες αποχρώσεις και, έτσι, να πραγματώσει περαιτέρω (και όχι μόνο μέσω της σύνθεσης δύο λεξημάτων) τη μεγάλη και ακόρεστη γλωσσική του δημιουργικότητα.

4.4.2. Η σημασιολογική και γραμματική κατηγοριοποίηση των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη

Στην ενότητα αυτή εφαρμόζεται η σύγχρονη σημασιολογική και γραμματική κατηγοριοποίηση των σύνθετων λέξεων των Κλαίρη & Μπαμπινιώτη κ.ά. (2005 & 2015)⁴²¹ στο corpus των Νεόπλαστων και Αθησαύριστων Σύνθετων Λέξεων των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη (συνολικά 1283 λέξεις, 100%), δηλαδή στις λέξεις των προαναφερθεισών δύο σχετικών κατηγοριών: της 3^{ης} κατηγορίας (Πρωτογενείς Σύνθετες, 1037 λέξεις, 80,83%) και της 4^{ης} κατηγορίας (Δευτερογενείς Σύνθετες, 246 λέξεις, 19,17%). Συγκεκριμένα, σε αυτές τις δύο

Μαρκοράς Γ., Μελάς Σ., Μουρέλλος Ι., Μυριβήλης Σ., Νιρβάνας Π., Ξενόπουλος Γ., Ξινός Κ. Σ., Πάγκαλος Γ. Η., Παλαμάς Κ., Παναγιωτόπουλος Ι., Πανάς Φ., Παπαδιαμάντης Α., Παρορίτης Κ., Πασαγιάννης Σ., Περεσιάδης Σ., Πολέμης Ι., Πολίτης Ν., Πολίτης Φ., Πολυλάς Ι., Πρεβελάκης Π., Προβελέγγιος Α., Roussel, Ρώμας Δ., Σάρρ. Δ., Σιγούρος Μ., Σκίπης Σ., Σκόκος Κ., Σολωμός Δ., Σουρής Γ., Σπανδωνίδης Ε., Τανάγρας Α., Τραυλιαντώνης Α., Τσιφινιώκος Μ., Τσοπανάκης Α., Φιλήντας Μ., Χατζιδάκις Γ., Χατζόπουλος Κ., Χρηστοβασίλης Χ., Χριστόπουλος Α., Ψυχάρης Γ. (και από *Οδύσεια* Ν. Καζαντζάκη).

⁴¹⁸Στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. οι συχνότερες αναφορές αφορούν τα εξής λεξικά: Λεξ. Δημητράκου, Λεξ. Βλαστού, Σομ., Weigel, Λεξ. Μπριγκ, Περίδης, Λεξ. Πρωΐας, Λεξ. Ελευθερουδάκη, Λεξ. Ν. Ελλην. Λιγότερο συχνές είναι οι αντίστοιχες αναφορές στα ακόλουθα λεξικά: Λεξ. Κομ., Λεξ. Γαζ., Λεξ. Βυζαντ., Τουρκ. Λεξ. Ν. Ελλην. (Παμπούκης), Λεξ. Ρομuleton – Θεοχαρόπ., Λεξ. Γαρεφαλάκη, Δημητρίου Λεξ. Σάμου, Lowndes 1837, Λεξ. Legrand, Λεξ. Φυτ. Π. Γενν., Ελλ.-Γαλλ. Λεξ.

⁴¹⁹Τα περιοδικά που αναφέρονται στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. είναι τα εξής: *Νουμάς*, *Ν. Εστία*, *Εικονογρ. Εστία*, *Κρητ. Εστία*, *Ηπειρώτ. Εστία*, *Μακεδ. Εστία*, *Εστία*, *Αθηνά*, *Πανδώρα*, *Επιστ. Επετ. Πανεπ.*, *Γλωσσολ. Επ. Επετ.*, *Επετ. Βυζ. Σπουδ.*, *Επιστ. Επετ. Κρητ. Σπουδ. Β'*, *Κυπρ. Επετ.*, *Επετ. Μήλ.*, *Περιοδ. Ο Εφημέριος*, *Ελλην. Ζωή*, *Λεξικογρ. Δελτ. Ακαδημ. Αθην. Αρχ. Δ'*, *Μακεδ. Ημερολ. 1912*, *Ημερολ. Ν. Ελλ. 1922*, *Ημερολ. Μ. Ελλ. 1923*, *Μεσαιων. και Ν. Ελλην.*, *Λαογρ.*, *ΧΜΝΕ Β'*, *Νεοελλ. Αναλ. 196.*

⁴²⁰Οι εφημερίδες που αναφέρονται στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. είναι οι ακόλουθες: *Ημερήσιος Τύπος 1-1-30*, *Εβδομαδιαίος Τύπος 28-7-34*, *Το Βήμα*, *Εφημ. Πολίτης Σάμου*.

⁴²¹Για αυτή την κατηγοριοποίηση των σύνθετων λέξεων, βλ. στις σελ. 79-83 το κεφ. 1.9.3.3. και στη σελ. 85 τη Σ.Κ. 3 [= Σημασιολογική Κατηγοριοποίηση 3] στον ανακεφαλαιωτικό πίνακα 18.

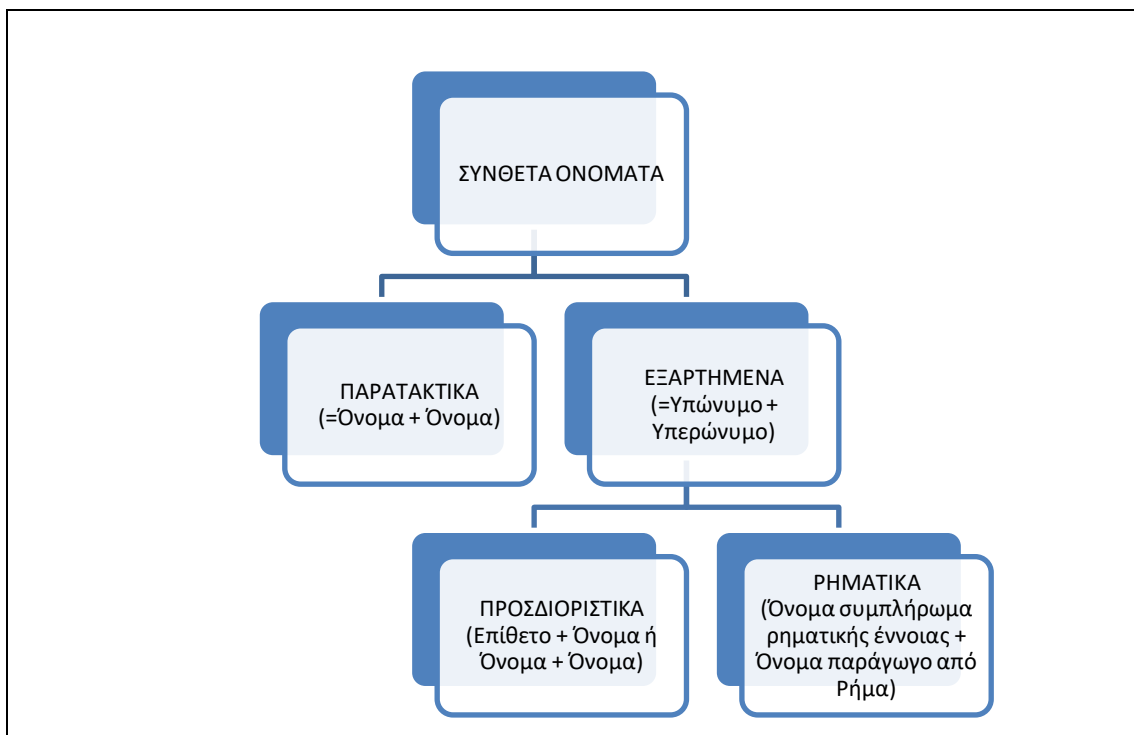
κατηγορίες σύνθετων λέξεων της γλώσσας των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη (οι οποίες άλλωστε αποτελούν το ειδικό αντικείμενο της παρούσας διατριβής) επιχειρείται, στη συνέχεια, να εφαρμοστεί για πρώτη φορά μια σύγχρονη δομολειτουργική και επικοινωνιακή και συνάμα ολιστική γλωσσολογική προσέγγιση στην κατηγοριοποίηση των σύνθετων λέξεων της ελληνικής γλώσσας, η οποία έχει το πλεονέκτημα ότι συνδυάζει ένα σημασιολογικό κριτήριο (τη σχέση των συνθετικών) με ένα μορφολογικό κριτήριο (τις τρεις βασικές γραμματικές κατηγορίες: Όνομα, Επίθετο, Ρήμα). Σημειωτέον πως εδώ, εκτός από αυτές τις τρεις βασικές γραμματικές κατηγορίες, η προσέγγιση αυτή εφαρμόζεται επιπλέον και στην τέταρτη, στα Επιρρήματα⁴²², δηλαδή στα 19 συνολικά νεόπλαστα και αθησαύριστα σύνθετα επιρρήματα των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη (8 της 3^{ης} κατηγορίας και 11 της 4^{ης} κατηγορίας), διότι μαζί με τα 10 τέτοια σύνθετα επιρρήματα που λήγουν σε –α [και τα οποία –όπως όλα τα αντίστοιχα επιρρήματα- δεν είναι πρωτογενείς σχηματισμοί, αλλά δευτερογενή σύνθετα επιρρήματα τα οποία παράγονται δευτερογενώς από αντίστοιχα σύνθετα επίθετα με την προσθήκη του παραγωγικού επιθήματος –α], υπάρχουν εδώ 9 ακόμα τέτοια επιρρήματα τα οποία είναι πρωτογενή, δηλαδή δεν παράγονται από αντίστοιχα επίθετα και λήγουν σε άλλες και σπάνιες καταλήξεις επιρρημάτων: 2 σε –ής, 4 σε –ίς, 2 σε –ι και 1 σε –ου.

Ακολουθούν 6 ειδικοί πίνακες – ιεραρχικά διαγράμματα που περιλαμβάνουν τα βασικά και τα επιμέρους είδη κάθε κατηγορίας (3 πίνακες για τα Σύνθετα Ονόματα και τις υποκατηγορίες τους και άλλοι 3 πίνακες για τις άλλες τρεις γραμματικές κατηγορίες [1 για τα Επίθετα, 1 για τα Ρήματα και 1 για τα Επιρρήματα]), οι οποίοι συνοψίζουν την προαναφερθείσα σύγχρονη κατηγοριοποίηση των σύνθετων λέξεων που εφαρμόζεται εδώ. Μετά από τον πίνακα που αφορά κάθε γραμματική κατηγορία, παρουσιάζονται, ανά γραμματική κατηγορία (Όνομα, Επίθετο, Ρήμα, Επίρρημα), αλφαβητικά και με εξήγηση της σημασίας τους, οι σχετικές νεόπλαστες και αθησαύριστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη και των δύο κατηγοριών μαζί (της 3^{ης} & της 4^{ης}), έτσι όπως ταξινομούνται στα είδη αυτής της γραμματικής κατηγορίας και, στο τέλος, ακολουθούν τα συμπεράσματα που εξάγονται από αυτά τα δεδομένα.

⁴²²Για τα Σύνθετα Επιρρήματα, βλ. στις σελ. 70, 71 στο κεφ. 1.9.2.3.

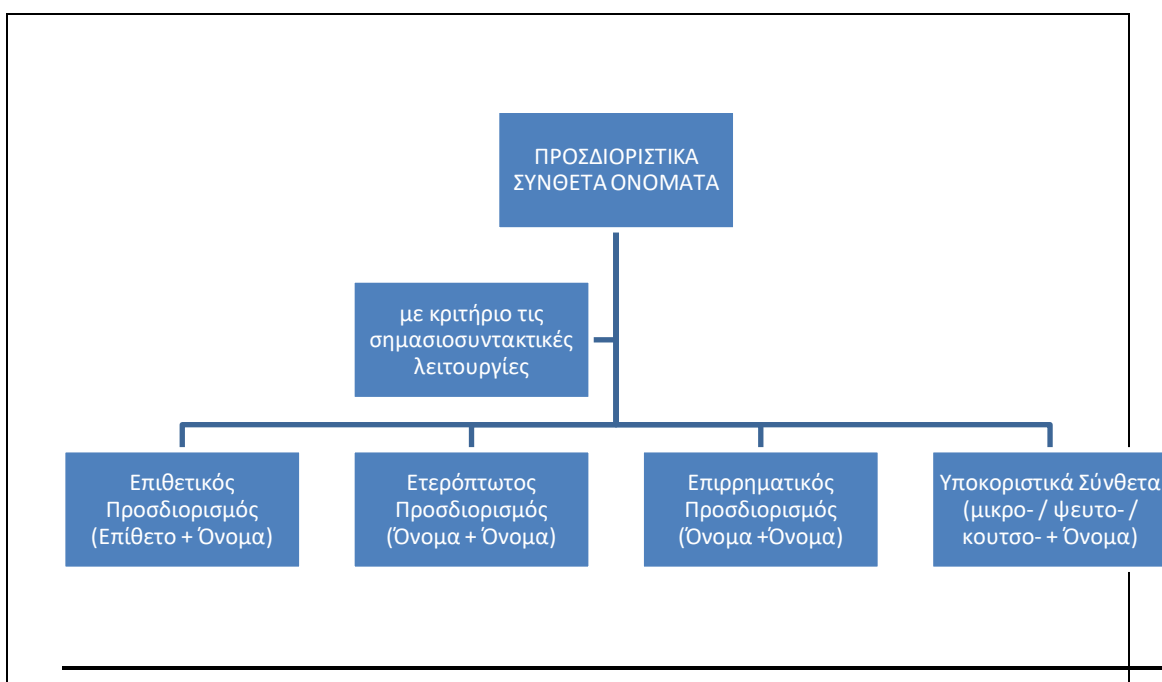
A) ΣΥΝΘΕΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ:

Πίνακας 27: Είδη Σύνθετων Ονομάτων:

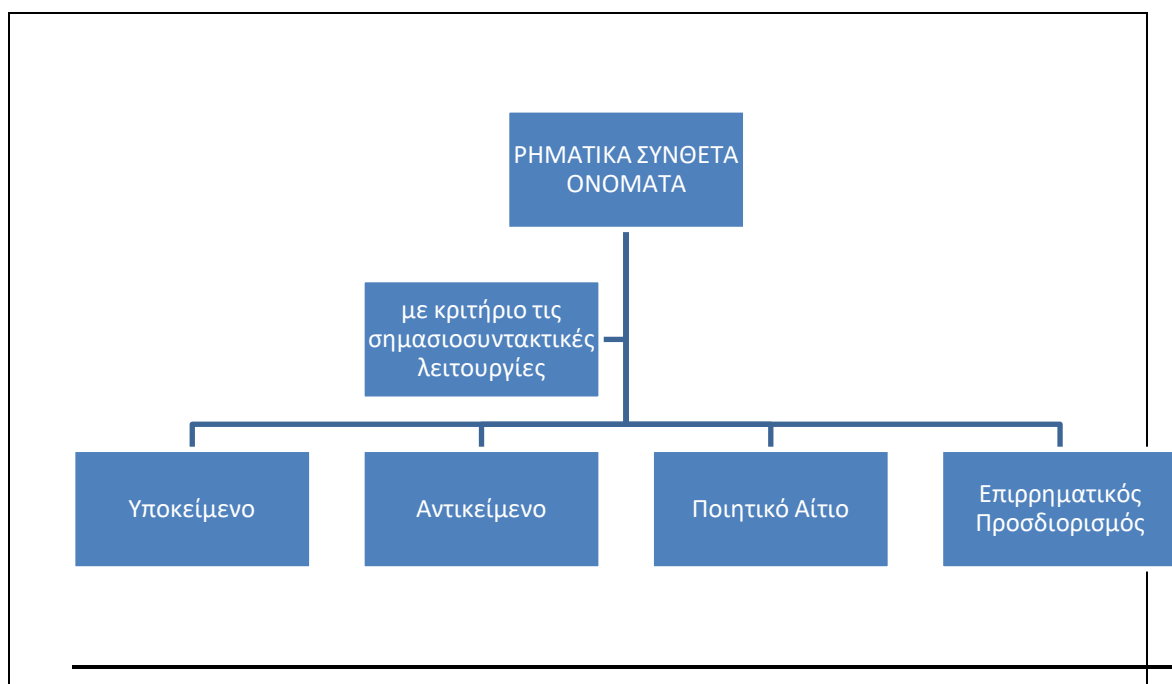

Οι δύο κατηγορίες «Εξαρτημένων Σύνθετων Ονομάτων», δηλαδή τα «Προσδιοριστικά Σύνθετα Ονόματα» και τα «Ρηματικά Σύνθετα Ονόματα» υποκατηγοριοποιούνται περαιτέρω (με κριτήριο τις σημασιοσυντακτικές τους λειτουργίες), όπως δείχνουν οι παρακάτω πίνακες 28 & 29 αντιστοίχως:

Πίνακας 28: Είδη Προσδιοριστικών Σύνθετων Ονομάτων:

Πίνακας 29: Είδη Ρηματικών Σύνθετων Ονομάτων:

**ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΟΠΛΑΣΤΩΝ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ
ΤΩΝ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ:**

1. ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ: (18 περιπτώσεις)

Αρνόλυκος (= αρνί και λύκος), *αρσενοθήλυκα* (= αρσενικά και θηλυκά), *βαγιόκλαρα* (= βάγια και κλαριά), *γιατροκαλόγερος* (= γιατρός και καλόγερος), *γιατροφιλόσοφος* (= γιατρός και φιλόσοφος), *γουρουνοκόκορας* (= γουρούνι και κόκορας), *γραμμαμαντζούνι* (= γράμμα και μαντζούνι), *Γραμματοφαρισαίοι* (= Γραμματείς και Φαρισαίοι), *καφετζοχασάπης* (= καφετζής και χασάπης), *κηποπέρβολα* (= κήποι και περιβόλια), *κουμπουρομάχαιρα* (= κουμπούρια και μαχαίρια), *μουστακόγενα* (= μoustάκι και γένια), *ξουραφοψάλιδα* (= ξυράφια και ψαλίδια), *ουρανοθάλασσα / ουρανοθάλασσο* (= ουρανός και θάλασσα), *χαδολογίσματα* (= χάδια και λογισμοί ή λόγια), *χαδολυγίσματα* (= χάδια και λυγίσματα), *χαλιναρόλουρα* (= χαλινάρια και λουριά), *χαρχαλόβεργα* (= «χαρχάλα», δηλ. σφεντόνα / διχάλα, και βέργα).

2. ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΑ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ (376 περιπτώσεις)

α) Επιθετικός Προσδιορισμός (154 περιπτώσεις): *αγριοκλώνια* (= άγρια κλώνια), *αγριολίμανα* (= άγρια λιμάνια), *αγριομουτσουνάρα* (= άγρια μoustουνάρα), *αγριόπαπας* (= άγριος παπάς), *αγριοπούρναρο* (= άγριο πουρνάρι), *αγριοχώρι* (=

άγριο χωριό), *αλαφροπάτημα* (= αλαφρό πάτημα), *Αλήαγας* (= ο Αλής αγάς), *Αλήμπεης* (= ο Αλής μπέης), *Ανώπολη* (= η Άνω πόλη), *απαλοσαρκοσύνη* (= η απαλή σάρκα ως ιδιότητα), *απανώπροικα* (= «απάνω», δηλ. επιπλέον, προίκα), *απανωσκάλι* (= το πάνω σκαλί), *απανωσκούτι* (= το πάνω σκουτί), *απανωστήθι* (= το πάνω στήθος), *απανωχάρτι* (= το πάνω χαρτί), *απανωχείλι* / *πανωχείλι* (= το πάνω χείλος), *αρχοντογούρουνο* (= αρχοντικό γουρούνι), *αρχοντοκάμαρα* (= αρχοντική κάμαρα), *αρχοντονήσι* – *αρχοντονήσια* (= αρχοντικό νησί – αρχοντικά νησιά), *αφρόχειλο* (= αφράτο χείλος), *βαρειογραμμοσύνη* (= η γνώση «βαριών», δηλ. δύσκολων, γραμμάτων ως ιδιότητα), *βαριοκοπαδάρης* (= αυτός που έχει «βαριά», δηλ. πολλά, κοπάδια), *βαρυγκόμηση* (= βαριά γνώμη, δυσανασχέτηση [> «βαρυγνωμός»]), *βασιλόφλεβα* – *βασιλόφλεβες* (= «βασιλική», δηλ. βασική, φλέβα – «βασιλικές», δηλ. βασικές, φλέβες), *βοσκάνθρωπος* (= άνθρωπος που είναι βοσκός), *βρωμοαράπακας* (= βρώμικος μεγάλος αράπης), *βρωμογούρουνο* (= βρώμικο γουρούνι), *βρωμοκάμερα* (= βρώμικη κάμαρα), *βρωμοκαρακάζες* (= βρώμικες καρακάζες), *Γελαστέρας* (= ο γελαστός αστέρας), *γεροβρακάς* (= γέρος βρακάς), *γερογούμενος* (= γέρος ηγούμενος), *γεροεκκλησάρης* (= γέρος εκκλησάρης), *γεροκαπετάνιος* (= γέρος καπετάνιος), *γεροξορκιστής* (= γέρος εξορκιστής), *γεροσακαράκας* (= γέρος «σακαράκας», δηλ. παλιός σκελετός με προβλήματα), *γεροφαταούλας* (= γέρος φαταούλας), *γεροχωριάτης* (= γέρος χωριάτης), *γιομοφεγγαριά* (= γεμάτη φεγγαριά), *γιομοφέγγαρο* (= γεμάτο φεγγάρι), *γκιαουρόπαπας* (= γκιαούρης παπάς), *γλαυκολιμνούλα* (= γλαυκή λιμνούλα), *γοργοφάνερωμα* (= γοργό φάνερωμα), *γυμνοπόδαρα* (= γυμνά ποδάρια), *γυμνοσοφιστές* (= γυμνοί σοφιστές), *Δασκαλογιάννης* (= ο δάσκαλος Γιάννης), *διπλοδόξαρο* (= διπλό δοξάρι), *διπλοτσέκουρο* (= διπλό τσεκούρι), *εμπροστοφυλακή* / *μπροστοφυλακή* (= μπροστινή φύλαξη), *επανωχείλι* (= το επάνω χείλος), *ερημογιάλι* (= έρημος γιαλός), *ερμοβούνια* (= έρημα βουνά), *ερμονήσι* (= έρημο νησί), *εχτοπλάσματα* (= «έκτα πλάσματα», δηλ. φαντάσματα), *κακοβολιά* (= κακή βολή), *καλοδεχτοσύνη* (= το καλό δέξιμο κάποιου ως ιδιότητα), *κατώχειλο* (= το κάτω χείλος), *κελαηδοπούλι* / *κελαδοπούλι* (= πουλί που κελαηδάει), *κοντοδάχτυλα* (= κοντά δάχτυλα), *Κοντομανωλιό* / *Κοντομανολιός* (= ο κοντός Μανώλης), *κοροφέξαλα* / *κουροφέξαλα* (= «κουρφόξυλα», συμφυρμός των λέξεων «κουφόξυλα» & «αφρόξυλα»), *Κρασογιώργαινα* (= η γυναίκα του «Κρασογιώργη», δηλ. του κρασοπότη Γιώργη), *κρασοκαλόγεροι* (= κρασοπότες καλόγεροι), *κρυφοβδόμαδο* (= κρυφή εβδομάδα), *κρυφολείτουργο* (= κρυφή λειτουργία),

κρυφοχαροκόποι (= κρυφοί χαροκόποι), *κυνηγόψαρα* (= ψάρια κυνηγοί), *λευκόλιθος* (= λευκός λίθος), *λιγνοδάχτυλο – λιγνοδάχτυλα* (= λιγνό δάχτυλο – λιγνά δάχτυλα), *λιγνοκορμί* (= λιγνό κορμί), *λιόπαρδη* (= λεοπάρδαλη, λέαινα παρδαλή), *λοξοστενορύμια* (= λοξά «στενορύμια», δηλ. στενά δρομάκια), *μακροδάχτυλο – μακροδάχτυλα* (= μακρύ δάχτυλο – μακριά δάχτυλα), *μακροπεραματάρηδες* (= μακρινοί περαματάρηδες), *μακροσκάμνι – μακροσκάμνια* (= μακρύ σκαμνί – μακριά σκαμνιά), *μακρότεμπλα* (= μακριά τέμπλα), *μακροτσίνουρα* (= μακριά τσίνορα), *μακροφουντοφέσι* (= μακρύ φουντοφέσι), *Μεγαλόκαστρο* (= το «Μεγάλο Κάστρο», δηλ. το Ηράκλειο τότε), *Μεγαλομάρτυσσα* (= μεγάλη μάρτυρας), *μεγαλόψαρο* (= μεγάλο ψάρι), *μεσοπόρτι* (= μέσα πόρτα), *μεσοσκοτάδο* (= μισό σκοτάδι, μισοσκοτάδο), *μεσόφωτο* (= μισό φως, μισόφωτο), *μονοπόδα* (= με ένα μόνο πόδι), *μονοσκοίνι* (= μονό ή ένα σκοινί), *μπασταρδοπούλες* (= μπάσταρδες κόρες), *μπροσκάμνι* (= μπροστινό σκαμνί), *μωροσκοτάδο* (= «μωρό», δηλ. μικρό, σκοτάδι), *μωροσκοτείνιασμα* (= «μωρό», δηλ. μικρό, σκοτείνιασμα), *νιόνυφη* (= νέα νύφη, νιόπαντρη), *Νουρήμπεης* (= ο Νουρής μπέης), *ξεροδάχτυλα* (= ξερά δάχτυλα), *ολοκάρβουνο* (= ολόκληρο κάρβουνο), *οξώπορτα* (= έξω πόρτα), *παλιοκούτσουρο* (= παλιό κούτσουρο), *παλιολαζαρίνα* (= παλιά «λαζαρίνα», δηλ. παλιό ντουφέκι), *παλιολίρα* (= παλιά λίρα), *παλιομπολσεβίκοι* (= οι «κακοί» μπολσεβίκοι), *παλιοπαντούφλα* (= παλιά παντόφλα), *παλιοσαντέζα* (= παλιά «σαντέζα», δηλ. τραγουδίστρια), *παλιοφαμέγιος* (= κακός «φαμέγιος», δηλ. οικότροφος υπηρέτης), *παλιοφώκια* (= «κακιά», σαν φώκια, γυναίκα), *παλιοψαράς* (= παλιός ψαράς), *πανωκαλύμμαυκο* (= το επάνω «καλυμμαύκι», δηλ. ιερατικό καπέλο), *πανωκαύκαλο* (= το επάνω καύκαλο), *πανωλαδιά* (= επάνω λαδιά), *πανωπόρτι* (= πάνω πόρτα), *πισωκαλύμμαυκο* (= το πίσω «καλυμμαύκι», δηλ. ιερατικό καπέλο), *πολυάλογα* (= πολλά άλογα), *πολυλύχναρο* (= πολλαπλό λυχνάρι), *πρωτεγγονός / πρωταγγονός* (= ο πρώτος εγγονός), *πρωτοκανακάρης* (= ο πρώτος κανακάρης), *Πρωτομάρτυσσα* (= η πρώτη μάρτυρας), *πρωτοφαί* (= το πρώτο φαί), *πρωτοφεγγίσματα* (= τα πρώτα φεγγίσματα), *πρωτοφυλακές* (= οι πρώτοι φύλακες), *πρωτοχορευτής* (= ο πρώτος χορευτής), *πυκνόκλαδα* (= πυκνά κλαδιά), *ροδοδάχτυλα* (= ρόδινα δάχτυλα), *ροδόφωτο* (= ρόδινο φως), *σιδεροθέμελο* (= σιδερένιο θεμέλιο), *σιδερομούστακα* (= σιδερένια μουστάκια), *σοζύγι* (= ίσο ζύγι, ισοζύγιο), *σόχωρο / ισιόχωρο* (= ίσιος χώρος), *στενοσύνορο* (= στενό σύνορο), *στερνογιός* (= ο στερνός γιος), *στριφοκέρατο / στρουφοκέρατο* (= στριφτό κέρατο), *στριφτοσόκακα* (= στριφτά σοκάκια), *συγγενοπούλι* (= συγγενικό πουλί), *σφιχταγκαλιά* (= σφιχτή

αγκαλιά), *σώπετσα* (= η έσω πέτσα), *τετράσκαλα* (= τέσσερα σκαλιά), *τουρκολιμανιώτες* (= Τούρκοι λιμανιώτες), *τριγέροντας* (= τρεις φορές γέρος), *φουσκοδεντρισιά* (= φουσκωμένα δέντρα), *φουσκοστηθιά* (= φουσκωμένο στήθος), *χαλόδοντα* (= «χαυλιόδοντα», δηλ. μεγάλα δόντια στο ρύγχος του ελέφαντα), *χαμόπορτα* (= «χάμω», δηλ. κάτω, πόρτα), *χαμοπούρναρο* (= «χάμω», δηλ. κάτω, πουρνάρι), *Χασανμπέης* (= ο Χασάν μπέης), *χοντραμαζάς* (= χοντρός αμαζάς), *χοντροβάρελα* (= χοντρά βαρέλια), *χοντρογιατρός* (= χοντρός γιατρός), *χοντροέμπορος* (= χοντρός έμπορος), *χοντροκαύκαλο* (= χοντρό καύκαλο), *χοντρομέρμηγκας* (= χοντρός μέρμηγκας), *χοντροπέδιλα* (= χοντρά πέδιλα), *χοντροφαγάς* (= χοντρός φαγάς), *Χουσεϊνagάς* (= ο Χουσεϊν αγάς), *χρυσosάμαρο* (= χρυσό σαμάρι), *ψωροκαπετάνιος* (= «ψωρός», δηλ. ασήμαντος, καπετάνιος), *ψωροφράγκo* (= «ψωρό», δηλ. ασήμαντο, φράγκo).

β) Ετερόπτωτος Προσδιορισμός (131 περιπτώσεις): *αγαδολόι* (= ομάδα αγάδων), *Αιτοράχη* (= η ράχη του αετού), *ακράνυχα / ακρόνυχα* (= τα άκρα των νυχιών), *ακρανύχια* (= τα άκρα των νυχιών), *ακραχείλια* (= τα άκρα των χειλίων), *ακρόκλωνα* (= τα άκρα των κλωναριών), *ακροκλώνια* (= τα άκρα των κλωναριών), *ακρόλιμνο – ακρόλιμνα* (= το άκρο / τα άκρα της λίμνης), *ακροπόδαρα* (= τα άκρα των ποδαριών), *αμμοθάλασσα* (= θάλασσα άμμου), *ανεμόχαλο* (= χαλί του ανέμου), *ανθρωπομάνι* (= πλήθος ανθρώπων), *ανθρωποπέλαο* (= πέλαγος ανθρώπων), *αντρογυναικομάνι* (= πλήθος αντρών και γυναικών), *αντροφιλητά* (= αναφιλητά αντρών), *Αρκαλοχωρίτισσα* (= χωριανή του Αρκαλιού), *αρνοκούδουνα* (= τα κουδούνια των αρνιών), *αρνοπροβιά* (= η προβιά του αρνιού), *αρχοντομάνα* (= η μάνα του άρχοντα), *αστραπόφωτο – αστραπόφωτα* (= το φως / τα φώτα της αστραπής), *αστροβολίδι – αστροβολίδια* (= βολίδι άστρου – βολίδια άστρων), *αστροπελεκιά / αστροπέλεκο* (= πελέκι άστρων), *αστρόφωτο – αστρόφωτα* (= το φως / τα φώτα των άστρων), *βαγιόδαφνα* (τα βάγια / κλαριά της δάφνης), *βαλτονέρια* (= τα νερά του βάλτου), *βασιλομάνα* (= η μάνα του βασιλιά), *βασιλοράβδι* (= το ραβδί του βασιλιά), *βορράστρι* (= το αστέρι του βορρά), *βοσκομάχαιρο* (= το μαχαίρι του βοσκού), *βοσκόπουλο* (= το παιδί του βοσκού), *βοσκοράβδι* (= το ραβδί του βοσκού), *βουνάνθρωπος* (= ο άνθρωπος του βουνού), *βουνοδισκάρια* (= δισκάρια των βουνών), *βουνοπλάι – βουνοπλάγια* (= το πλάι / τα πλάγια του βουνού), *βουνοπλάτωμα* (= το πλάτωμα των βουνών), *βουνοσπηλιά* (= η σπηλιά του βουνού), *Βροχάστερα* (= τα αστέρια της βροχής), *βροχοστάλες* (= οι στάλες της βροχής), *γαϊδουροπούλα* (= η κόρη των γαϊδουριών), *γελαδοτόμαρο* (= το τομάρι

της αγελάδας), *γεροντόζιγκο* (= το ξίγκι των γερόντων), *γεροντοσύναξη* (= η σύναξη των γερόντων), *γλεντοχήρα* (= η χήρα του γλεντιού), *δαμαλοπούλες* (= οι κόρες της δαμάλας), *δαφνόκλαρα* (= τα κλαριά της δάφνης), *δαχτυλολοί* (= η ομάδα των δαχτύλων), *δεντροκορμός* (= ο κορμός του δέντρου), *δεντρολόι* (= ομάδα δέντρων), *δερβισόπουλο* (= το παιδί του δερβίση), *δοντοστοιχία* (= η στοίχιση των δοντιών), *δρακοφαμελιά* (= η «φαμελιά», δηλ. η οικογένεια, του δράκου), *ελεφαντόπουλα* (= τα παιδιά του ελέφанта), *ελιοκούτσουρα* (= τα κούτσουρα της ελιάς), *Ελληνομάνες* (= οι μάνες των Ελλήνων), *ελληνομάρες* (= παλαβομάρες ή κουταμάρες των Ελλήνων), *Ζορμπαδόκοσμος* (= ο κόσμος του Ζορμπά), *ζωοτροφίες & ζωοτροφές* (= οι τροφές των ζώων), *ηλιοπρόσωπο* (= το πρόσωπο του ήλιου), *θανατόμυγες* (= οι μύγες του θανάτου), *θεριοκεφαλές* (= οι κεφαλές των θηριών), *θεριόπουλα* (= τα παιδιά των θηριών), *θυμαρόριζες* (= οι ρίζες του θυμαριού), *καλογεροχώρι* (= το χωριό των καλόγερων), *κανελανθός* (= ο ανθός της κανέλας), *καπετανοκεφαλές* (= οι «κεφαλές», δηλ. οι αρχηγοί, των καπεταναίων), *καπετανοχάρτι* (= το χαρτί των καπεταναίων), *καπετομάνι* (= το πλήθος των καπεταναίων), *κερκεζόπουλο* (= το παιδί της Κερκέζας), *κοιλιοπονέματα* (= οι πόνοι της κοιλιάς), *κολυβόπουλο* (= το παιδί του κόλυβου), *κρασοβδόμαδο* (= η εβδομάδα του κρασιού), *Κυπριωτόπουλα* (= τα παιδιά των Κυπριωτών), *λεπροχώρι* (= το χωριό των λεπρών), *λιμανόπορτα* (= η πόρτα του λιμανιού), *λιμοκονταράκια* (= μικροί «κόντηδες» της πείνας, δηλ. φτωχαδάκια που παριστάνουν τους πλούσιους [$>$ «λιμός» + «κόντες»]), *λιονταρόπουλα* (= τα παιδιά του λιονταριού), *λοφοσειρές* (= οι σειρές των λόφων), *μαντρόγυρο* (= ο γύρος της μάντρας), *μαργαριτόριζα* (= η ρίζα του μαργαριταριού), *μαργαρόριζα* (= η ρίζα του μαργαριταριού), *ματόκλαρα* (= τα «κλαριά» του ματιού, δηλ. τα ματοτσίνωρα), *μεζαρόπετρα – μεζαρόπετρες* (= πέτρα «μέζαρου», δηλ. τάφου – πέτρες τάφων), *μεροπούλια* (= τα πουλιά της ημέρας), *μεσοβύζι* (= το «μέσο», δηλ. το ενδιάμεσο, των βυζιών), *μεσοπλαγιά* (= το μέσο της πλαγιάς), *Μπερτοδουλίνα* (= η γυναίκα του «Μπερτόδουλου», δηλ. του δούλου της μπέρτας [= γυναικείο πανωφόρι χωρίς μανίκια] ή [$>$ το ιταλικό «bertoldo»] η γυναίκα του πονηρού χωρικού), *μυγαλόψυχα* (= η ψίχα του αμυγδάλου), *ναυαρχομάνα* (= η μάνα του ναυάρχου), *ναυτίαση* (= η ίαση των ναυτών), *νεκροκαύκαλο* (= το καύκαλο του νεκρού), *νεκροπρεπίδια* (= τα «πρεπίδια» του νεκρού, δηλ. όσα αντικείμενα έθαβαν οι αρχαίοι μαζί με τον νεκρό), *Ντεληβασίλαινα* (= η γυναίκα του Ντεληβασίλη, του «ντελή», δηλ. τρελού, παράτολμου, Βασίλη [$>$ τουρκικό «Deli»]), *νυχτοπεταλούδα* (= πεταλούδα της νύχτας), *νυχτοσόκακα* (= σοκάκια της

νύχτας), *νυχτοφρουρός* (= φρουρός της νύχτας), *οβραιοολοί* (= ομάδα Εβραίων), *οβραιομάνι* (= το πλήθος των Εβραίων), *παγονόφτερα* (= τα φτερά του παγονιού), *παραδεισοπούλι* (= το πουλί του παραδείσου), *πατροπρόγονοι* (= οι πρόγονοι του πατέρα), *πλατανόμηλα* (= τα μήλα του πλατάνου), *ποδοβόλι* (= το βόλι του ποδιού), *ποδοδάχτυλα* (= τα δάχτυλα των ποδιών), *Πολυξίγκοπούλα* (= η κόρη του «Πολυξίγκη», δηλ. αυτού που έχει πολλά ξίγκια), *πορτοκαλόφλουδες* (= οι φλούδες του πορτοκαλιού), *ραγιαδοπούλες* (= οι κόρες των ραγιάδων), *ραχοκόκαλο* – *ραχοκόκκαλα* (= το κόκαλο / τα κόκαλα της ράχης), *ρωμιοολοί* (= ομάδα Ρωμιών), *ρωμιόσπορος* (= ο σπόρος των Ρωμιών), *ρωμιότοποι* (= τόποι Ρωμιών), *ρωμιοχώρια* (= χωριά Ρωμιών), *Σουλτανοπούλα* (= η κόρη του Σουλτάνου), *Σπαρτιατόπουλο* (= το παιδί των Σπαρτιατών), *Σταφυλομάνα* (= η «μάννα» των σταφυλιών), *στρειδόφλουδες* (= οι φλούδες του στρειδιού), *συννεφόκοσμος* (= ο κόσμος των σύννεφων), *τοπόψαρα* (= τα ψάρια του τόπου), *τουρκότοπος* (= ο τόπος των Τούρκων), *φεγγαρόπουλο* (= το παιδί του φεγγαριού), *φελαχόπουλα* (= τα παιδιά των «φελάχων», δηλ. των χωρικών της Αιγύπτου), *Φουκαροπούλες* (= οι κόρες του Φουκαρά), *φουρναρόξυλο* (= το ξύλο του φούρναρη), *φτωχολοί* (= ομάδα φτωχών), *χαδολοί* (= ομάδα χαδιών), *χαρτοπόντικας* (= «ο ποντικός του χαρτιού», δηλ. αυτός που «τρώει» χαρτί, δηλ. διαβάζει και γράφει πολύ), *χουρμαδόκλαρο* (= το κλαρί της χουρμαδιάς), *χουρμαδόκρασο* (= το κρασί της χουρμαδιάς), *χουρμαδόρακη* (= η ρακή της χουρμαδιάς), *χριστιανογειτονιές* (= οι γειτονιές των χριστιανών), *χωριατομάνι* (= το πλήθος των χωριατών), *ψυχοκυρού* (= η «ψυχομάννα», δηλ. η μάννα της ψυχής, θηλυκό στο «ψυχοκύρης», αναλογικά όπως «ψυχοπαίδι»).

γ) Επιρρηματικός Προσδιορισμός (79 περιπτώσεις): *Αβινιοπούλα* (= κοπέλα από την Αβινιόν), *αδερφοχτός* (= «αδερφοφτός / αδερφοποιτός», δηλ. αυτός που γίνεται σαν αδερφός), *αεροδρομίες* (= πορείες στον αέρα), *αμμοβούνι* (= βουνό από άμμο), *αμμοκαταιγίδα* (= καταιγίδα με άμμο), *αμμορούφουλας* (= ρουφήχτρα από άμμο), *αμμοστρόβιλος* (= στρόβιλος με άμμο), *αμμοσύννεφα* (= σύννεφα από άμμο), *ανθρωπομέρμηγκα* (= άνθρωποι σαν μυρμήγκια), *ανθρωπομούλαρα* (= άνθρωποι σαν μουλάρια), *αρνοψάλιδο* (= ψαλίδι για το κούρεμα των αρνιών), *αστροκάντηλα* (= άστρα σαν καντήλια), *βοϊδοστάσι* (= χώρος για βόδια), *βροντομαχητό* (= μάχη με βροντές), *γαζοτενεκέδες* (= τενεκέδες με γκάζι), *γυναικοσεβντάδες* (= σεβντάδες για γυναίκες), *γυρόλιμνα* (= τα γύρω από τη λίμνη), *γυρολιμνιά* (= η περιοχή γύρω από τη λίμνη), *εγγοнопάνια* (= «τα πανιά» για τα εγγόνια, δηλ. τα πανιά με τα οποία άλλαζαν παλιά τα μωρά εγγόνια), *ισαπόστολος* (= ίσος με τους Αποστόλους),

καβουροκόμματα (= κομμάτια για τα καβούρια), *καβροχώρι* (= χωρίο με «καβρούς», δηλ. μαλακά όστρακα), *καρπόδεντρα* (= δέντρα με καρπούς), *κατσοπούρναρα* (= πουρνάρια για «κατσιά», δηλ. γατιά), *κερνοβόλι* (= βόλι για κέρασμα, δηλ. μοίρασμα κρασιού σε κρασοπότι), *κεφεδόμπρικα* (= μπρίκια για καφέ), *κιτρώρακη* (= ρακή από κίτρα), *κλαροκάλυβο* (= καλύβα από κλαριά), *κλαροπόντικας – κλαροπόντικοι* (= ποντικός / ποντικοί στα κλαριά), *κληροκούτι* (= κουτί με κλήρους), *κοπρομπούρμπουλοι* (= «μπούρμπουλοι», δηλ. κάνθαροι [έντομα] μέσα στα κόπρανα), *κουρελόπαπας* (= παπάς ντυμένος με κουρέλια), *λασποκύματα* (= κύματα με λάσπη), *Μαλαιγοπούλες* (= κοπέλες από τη Μάλαγα), *μαντατοπούλια* (= πουλιά για μαντάτα), *μελοφέγγαρο* (= φεγγάρι με χρώμα σαν μέλι), *μωρουδοπάνια* (= τα «πανιά» για τα μωρά, δηλ. τα πανιά με τα οποία άλλαζαν παλιά τα μωρά), *νεκροτράπεζο* (= το τραπέζι για τη μνημόνευση του νεκρού, που προσφέρεται μετά την κηδεία του), *νεροπαππούλης* (= παππούλης σαν βγαλμένος από το νερό), *ξαναποδοβολητά* (= ποδοβολητά ξανά και ξανά, συνεχώς), *ονειροπολήματα* (= τα αποτελέσματα των περιπλανήσεων στα όνειρα [> «όνειρο» + «πολώ» = περιπλανιέμαι]), *πετρογόνατο* (= γόνατο σαν πέτρα), *πετρομονοπάτι* (= μονοπάτι με πέτρες), *πευκοβελόνες* (= βελόνες από πεύκο), *πευκοδαδιά* (= δαδιά από πεύκο), *Πιτσόκωλος* (= αυτός που έχει κώλο σαν πίτσα), *πολυκαραβίτης* (= αυτός που σχετίζεται με πολλά καράβια), *πολυμαντιλάς* (= αυτός που είναι τυλιγμένος με πολλά μαντίλια), *πουρναρόγερος* (= γέρος σαν πουρνάρι), *ρασόμαλλο* (= μαλλί από ράσο), *ροδολίβανο* (= λιβάνι από ρόδι), *σερνικολούλουδα* (= λουλούδια για αρσενικά παιδιά, δηλ. για να γεννήσουν οι γυναίκες αγόρια), *σερνικοχώρι* (= χωρίο με πολλά αρσενικά, πολλούς άντρες), *σκανταλόχορτο – σκανταλόχορτα* (= χόρτο / χόρτα για σκάνδαλα), *σκιόφωτα* (= φώτα με σκιές), *σκορδοκαλόγερος* (= καλόγερος με μυρωδιά σκόρδου), *σουσαμοκούλουρα* (= κουλούρια με σουσάμι), *σουσαμόπιτα* (= πίτα με σουσάμι), *Σπανομαρίας* (= «σπανός», δηλ. χωρίς γένια και μουστάκι, άντρας, σαν σπανή Μαρία), *σταυροθήκη* (= θήκη για τον σταυρό), *στουμούχα* (= «στρουμούχα» / «μουστρουχίνα», δηλ. πλεχτό φίμωτρο με σύρμα, ειδικό για κάθε είδος ζώου [> στρίψιμο της μούρης ζώου]), *συραγώγι* (= το «αγώγι», δηλ. ο ιμάντας για το σύρσιμο του αλόγου), *Σφακιανονικολής* (= ο Νικολής από τα Σφακιά), *τυροσανίδα* (= σανίδες για την παρασκευή τυριού), *φεγγαροπρόσωπο* (= πρόσωπο σαν φεγγάρι), *φιδοστάφυλο* (= σταφύλι για φίδια), *φορτοβάπορο* (= βαπόρι με φορτίο), *φτεροπόδαρα* (= πόδια «με φτερά», δηλ. πολύ γρήγορα), *φτωχοκούρελα* (= κουρέλια για φτωχούς), *χαραμοφάς*

– *χαραιοφάδες* (= αυτός που τρώει «χαράμι», δηλ. ανώφελα, ανάξια, χωρίς να δουλεύει αρκετά, παράσιτο / παράσιτα), *χεραγκαλιά* (= αγκάλιασμα και με τα χέρια), *χερόβολα* (= ποσότητα σπαρτών που μπορεί να πιάσει ο θεριστής με το ένα χέρι), *χεροσήμαντρο* (= σήμαντρο με τα χέρια), *χιονάμαξα* (= άμαξα για τα χιόνια), *Χοιρογιώργης* (= ο Γιώργης που είναι σαν χοίρος), *χρυσογαλονάδες* (= αυτοί που είναι ντυμένοι με χρυσά γαλόνια), *ψαροζωντόβολο* (= ζωντόβολο που ψαρεύει), *ψαροπροφήτης* (= αυτός που προφητεύει με τα ψάρια), *Ωχτοήχι* (= λειτουργικό βιβλίο με τροπάρια και των οχτώ ήχων).

δ) Υποκοριστικά Σύνθετα (12 περιπτώσεις): *μικροδόκαρα* (= μικρά δοκάρια), *μικροζήλιες* (= μικρές ζήλιες), *μικροκαβγάδες* (= μικροί καβγάδες), *μικροκλέφτης* (= μικρός κλέφτης), *μικροψεύτης* (= μικρός ψεύτης), *ψευτοβουδιστής* (= ψεύτικος βουδιστής), *ψευτοθεός* (= ψεύτικος θεός), *ψευτομουσής* (= ψεύτικος Μωσής), *ψευτοπαραμάγερας* (= ψεύτικος παραμάγειρας), *ψευτοπρομηθέας* (= ψεύτικος Προμηθέας), *ψευτοτσοπάνος* (= ψεύτικος τσοπάνος), *ψευτοφιλότιμο* (= ψεύτικο φιλότιμο).

3. ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΑ ΡΗΜΑΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ: (49 περιπτώσεις)

α) Υποκείμενο (13 περιπτώσεις): *αδερφοκυννηγητό* (= αδέρφια κυνηγιούνται), *αδερφοφαγωμάρες* (= αδέρφια «φαγώνονται», δηλ. τσακώνονται, πολύ άσχημα), *αντροκυννηγητό* (= άντρες κυνηγιούνται), *αστροβολή* (= τα άστρα «βάλλουν», δηλ. αστροβολούν), *αστρολαμπή* (= τα άστρα λάμπουν), *εθνοσύναξη* (= το έθνος συνάσσεται), *καμηλοπορεία* (= η καμήλα πορεύεται), *μειονοψηφία* (= ψηφίζουν λιγότεροι, η μειοψηφία), *καρδιοχτυπητό* (= η καρδιά χτυπάει έντονα), *πλειονοψηφία* (= ψηφίζουν περισσότεροι, η πλειοψηφία), *φτερομάδημα* (= το φτερό μαδάει), *φτεροφύτρωμα* (= το φτερό φυτρώνει), *ψυχανέμισμα* (= η ψυχή «ανεμίζεται», δηλ. προαισθάνεται).

β) Αντικείμενο (30 περιπτώσεις): *αγιογλείφος* (= αυτός που «γλείφει» τους Αγίους, δηλαδή τους εκμεταλλεύεται κερδοσκοπώντας, αναλογικά όπως *τοκογλύφος*), *αδερφοφάς* – *αδερφοφάδες* (= αυτός που «τρώει» δηλ. σκοτώνει αδέρφια του, αδερφοκτόνος / αδερφοκτόνοι), *αλογοκυνηγοί* (= αυτοί που κυνηγούν άλογα), *αμαξολάτης* (= αυτός που «ελαύνει», δηλ. οδηγεί, άμαξα), *ανεμοκαβαλάρης* (= αυτός που «καβαλάει» τον άνεμο, δηλ. τρέχει σαν άνεμος), *βουφάγος* (= αυτός που τρώει βόδια), *γυναικαρπάχτης* – *γυναικαρπάχτες* (= αυτός / αυτοί που αρπάζουν γυναίκες), *Γυψοφάς* (= αυτός που τρώει γύψο), *καστροχτίστης* (= αυτός που χτίζει κάστρο), *καφεκρεοπωλείον* (= κατάσταση που πουλάει καφέ και κρέατα),

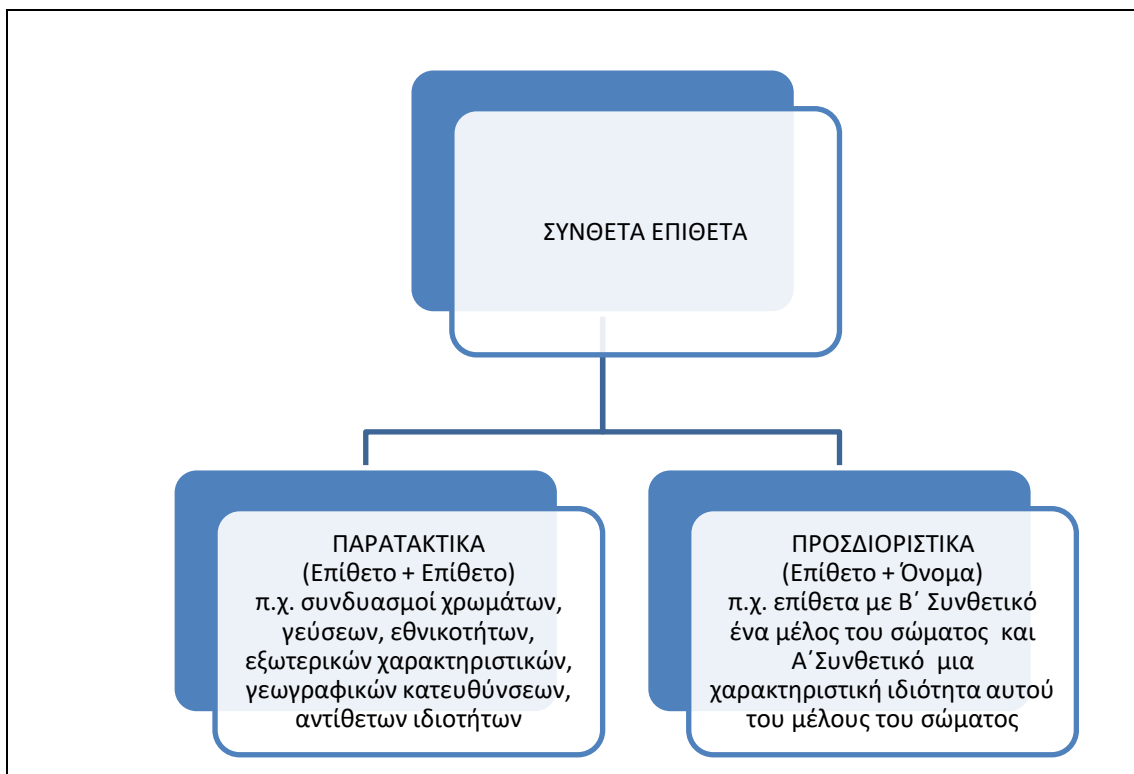
κοντυλοφοράκια (= αυτά που «φέρουν», δηλ. κρατούν, «κονδύλι», δηλ. όργανο γραφής), *κοσμοτρυγητής* (= αυτός που «τρυγεί» τον κόσμο), *λαμπαδοφορία* (= το να «φέρω», δηλ. να κρατώ λαμπάδα), *ματολάφτης* (= *αιματολάφτης* / *αιματολάπτης*, αυτός που επιθυμεί αίμα, ο αιμοβόρος φονιάς), *μεροφάς* (= αυτός που «τρώει» τη μέρα), *ονειροξεδιαλύτες* (= αυτοί που «ξεδιαλύνουν», δηλ. ερμηνεύουν, τα όνειρα), *πατριδοκαταλύτης* (= αυτός που «καταλύει», δηλ. καταστρέφει την πατρίδα του), *ποδολάτι* (= το να κινούμε τα πόδια [> «ποδολάτης» > «πους» + «ελαύνω»]), *ρακοπότι* (= το να πίνω ρακή), *σαγανογλείφτης* (= αυτός που γλείφει ακόμα και το «σαγάνι», δηλ. το μικρό τηγάνι με δύο λαβές, άρα, ο αχόρταγος και άπληστος χαρακτήρας), *σταυροκουβαλητής* (= αυτός που κουβαλάει τον σταυρό για τις σταυρώσεις), *στηλοβάτης* (= ιδιότυπη γραφή για το *στυλοβάτης*, δηλ. αυτό που υποστηρίζει τους στύλους), *συννεφοκράτορας* (= αυτός που «κρατεί», δηλ. εξουσιάζει τα σύννεφα), *ταφογδυσές* (= το να «γδύνει», δηλ. να λεηλατεί, κάποιος τάφους, να κάνει σύληση τάφων), *τζαμοστάσια* (= τα [πέτρινα συνήθως] υλικά που στηρίζουν τα τζάμια, αλλιώς, *υαλοστάσια*, αναλογικά όπως *εικονοστάσια*), *τουρκοφάς* (= αυτός που «τρώει», δηλ. σκοτώνει Τούρκους), *φτωχογλείφος* (= αυτός που «γλείφει» τους φτωχούς, δηλ. τους εκμεταλλεύεται κερδοσκοπώντας μέσω του δανεισμού τους, όπως *τοκογλύφος*), *φυσιολατρεία* (= το να λατρεύουμε τη φύση), *χοντρολογάς* (= αυτός που λέει χοντράδες), *χριστιανοφάς* (= αυτός που «τρώει», δηλ. σκοτώνει χριστιανούς).

γ) Ποιητικό Αίτιο (1 περίπτωση): *αγιοράντισμα* (= ράντισμα από τους Αγίους).

δ) Επιρρηματικός Προσδιορισμός (5 περιπτώσεις): *αρσενοκοίτης* (= αυτός που «κοίτεται», δηλ. κοιμάται ερωτικά, με άντρες), *γκρεμοτσακισμός* (= το να τσακίζομαι στον γκρεμό), *κεντροβόλημα* (= η βολή στο κέντρο), *πυροβάτες* (= αυτοί που «βαίνουν», δηλ. προχωρούν, πάνω στη φωτιά), *χαροπαλεμός* (= το να παλεύω με τον χάρο).

B) ΣΥΝΘΕΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ:

Πίνακας 30: Είδη Σύνθετων Επιθέτων:

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΟΠΛΑΣΤΩΝ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ ΤΩΝ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ:

1. ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ: (38 περιπτώσεις):

αρνητικοθετικός (= αρνητικός και θετικός), *ασπρόξανθος* (= άσπρος και ξανθός), *ασπροπαχουλός* (= άσπρος και παχουλός), *ασπροσημαδεμένος* (= άσπρος και σημαδεμένος), *ασπροτριανταφυλλένιος* (= άσπρος και τριανταφυλλένιος), *γελοκλαμένος* (= γελαστός και κλαμμένος), *δεξόζερβος* (= δεξιός και «ζερβός», δηλ. αριστερός), *ερημοσκότεινος* (= έρημος και σκοτεινός), *θαμποχρυσωμένος* (= θαμπός και χρυσωμένος), *θλιβερογάργαρος* (= θλιβερός και «γάργαρος», δηλ. κρυστάλλινος, καθαρός), *κιτρινόθολος* (= κίτρινος και θολός), *κιτρινόπηχτος* (= κίτρινος και πηχτός), *κιτρινοπόρφυρος* (= κίτρινος και πορφυρός), *κοκκινοπράσινος* (= κόκκινος και πράσινος), *κοντόξανθος* (= κοντός και ξανθός), *κοντοστρόγγυλος* (= κοντός και στρογγυλός), *λυγερολύγιστος* (= λυγερός και λυγιστός), *μαυραμυγδαλάτος* (= μαύρος και αμυγδαλάτος), *μαυροχαροκαμένος* (= μαύρος και χαροκαμένος), *μεταξόμαυρος* (= μεταξωτός και μαύρος), *μπαμπακομέταξος* (= βαμβακερός και μεταξωτός), *νεκροζώντανος* (= νεκρός και ζωντανός),

ξανθόμαυρος (= ξανθός και μαύρος), ξανθόμελος (= ξανθός και μελής), ξεροκοκκινισμένος (= ξερός και κοκκινισμένος), ολόκερος (= «ολάκερος», δηλ. ολόκληρος και ακέραιος), πηχτόθολος (= πηχτός και θολός), πηχτόχρυσος (= πηχτός και χρυσός), ροδογάλαζος (= ρόδινος και γαλάζιος), ροδοπράσινος (= ρόδινος και πράσινος), σιταρομελάχροινος / σιταρομελάχρινος (= σιταρένιος και μελαχρινός), σκοτεινόμαυρος (= σκοτεινός και μαύρος), σκουροπόρφυρος (= σκούρος και πορφυρός), σταρομελάχρινος (= σταρένιος και μελαχρινός), σφιχτομελάχροινος (= σφιχτός και μελαχρινός), φεγγογέλαστος (= αυτός που φέγγει και είναι γελαστός), χλωμογάλαζος (= χλωμός και γαλάζιος), χλωροκίτρινος (= χλωρός και κίτρινος).

2. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ: (507 περιπτώσεις):

αγιοκωνσταντίνος (= σχετικός με τον Άγιο Κωνσταντίνο), αγκαθογένης (= αυτός που έχει αγκαθωτά γένια), αγκαθοφούντωτος (= φουντωμένος με αγκάθια), αγκομαχητός (= αυτός που «αγκομαχεί», δηλ. αναπνέει δύσκολα [> «αγκώνω» (= φουσκώνω) + «μαχώ»]), ακριφονύχης (= αυτός που έχει νύχια σαν «αγκρίφι», δηλ. σαν γάντζο, τσιγκέλι, αγκάθι), αγουρογερασμένος (= γερασμένος «άγουρα», δηλ. πρόωρα), αγουρομίλητος (= αυτός που μιλάει «άγουρα», δηλ. ανώριμα), αγουροζύπνητος (= αυτός που ξύπνησε «άγουρα», δηλ. μόλις), αγριομάτης (= αυτός που έχει άγρια μάτια), αγριομάτικος (= αυτός που έχει άγρια μάτια), αγριόσογος (= αυτός που έχει άγριο σόι), αγριοσούσουμος (= αυτός που έχει άγρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα στο πρόσωπό του), αγριοστραβομούτσουνος (= αυτός που έχει άγρια και στραβή μουτσούνα), αδρομίλητος (= αυτός που μιλάει πολύ), αδροστόχαστος (= αυτός που στοχάζεται πολύ), αδροψαχνάτος (= αυτός που ψάχνεται πολύ), αεροκοπανίστρα (= αυτή που «κοπανάει τον αέρα», δηλ. αερολογεί, φλυαρεί, ματαιοπονεί), αιματοραντισμένος (= ραντισμένος με αίμα), αιτοκέφαλος (= αυτός που έχει κεφάλι σαν αετού), αιτόμορφος (= αυτός που έχει τη μορφή αετού), αιτοφόρος (= αυτός που «φέρει», δηλ. κρατάει τον αετό), ακρανοιγμένος (= ανοιγμένος στην άκρη), ακριδοπόδαρος (= αυτός που έχει πόδια σαν της ακρίδας), ακρογαλίσσιος (= ευρισκόμενος στην άκρη του γιαλού), ακροδάχτυλος (= ευρισκόμενος στην άκρη του δαχτύλου), ακρομάνικος (= ευρισκόμενος στην άκρη του μανικιού), αλαφροαιματομένος (= ματωμένος ελαφρώς), αλαφρογάλαζος (= ελαφριά γαλάζιος), αλαφρογραμμένος (= ελαφριά γραμμένος), αλαφροζυγισμένος (= ελαφρώς ζυγισμένος), αλαφροπάτητος (= ελαφριά πατημένος), αλαφροπερπατούσα (= αυτή που περπατάει ελαφριά), αλαφροροδισμένος (= ελαφριά ροδισμένος), αλαφροσκασμένος (= ελαφριά σκασμένος),

αλαφροστοίχειωτος (= αυτός που βλέπει οράματα με στοιχειά και ξωτικά, αλαφροϊσκιωτος), *αλεπονούσης* (= αυτός που έχει νου αλεπούς), *αλυσοκλειδωμένος* (= κλειδωμένος με αλυσίδες), *αμποδεμένος* (= δεμένος με μάγια και, έτσι, σεξουαλικά ανίκανος), *αναριοφύλλωτος* (= αυτός που έχει αραιά φύλλα), *ανεμοδούρης* (= αλλοπρόσαλλος, κυκλοθυμικός, εύκολα παρασυρμένος από τον άνεμο), *ανεμόμυαλος* (= αυτός που έχει μυαλό ανέμου), *ανεμοχολιασμένος* (= χολιασμένος από τον άνεμο), *ανθοκαρπισμένος* (= γεμάτος με άνθη και καρπούς), *ανθρωποφάγουσες* (= αυτές που «τρώνε», δηλ. σκοτώνουν, ανθρώπους), *ανοιχτογόνατος* (= αυτός που έχει ανοιχτά γόνατα), *ανοιχτόκλαρος* (= αυτός που έχει ανοιχτά κλαριά), *ανοιχτοπόρφυρος* (= ανοιχτά πορφυρός), *ανοιχτοσκέλης* (= αυτός που έχει ανοιχτά σκέλη), *ανοιχτόστηθη – ανοιχτοστήθες* (= αυτή / αυτές που έχουν ανοιχτά τα στήθη), *αντρόβουλη* (= αυτή που έχει «βουλή», δηλ. σκέψη, άντρα), *αντροπλάστρω* (= αυτή που «πλάθει», δηλ. μεγαλώνει, άντρες παλικάρια), *αντροπνίχτρα* (= αυτή που πνίγει άντρες), *αντροφάγος* (= αυτός ή αυτή που «τρώει», δηλ. σκοτώνει άντρες), *απαλοδαχτυλάτος* (= αυτός που έχει απαλά δάχτυλα), *απαλοστηθάτη* (= αυτή που έχει απαλά στήθη), *αράβολος* (= αυτός που «βάλλει αράς», δηλ. εκτοξεύει κατάρρες), *αργοκούνητος* (= αυτός που κουνιέται αργά), *αργόσερτος / αργόσυρτος* (= αυτός που σέρνεται αργά), *αργυρόλαλος* (= αυτός που έχει αργυρή λαλιά), *αρμολιωμένος* (= λιωμένος στους αρμούς), *αρμυροδαρμένος* (= δαρμένος από την αρμύρα), *αρμυροφαγωμένος* (= φαγωμένος από την αρμύρα), *αρμυροπτερούγος* (= αυτός που έχει αρμυρές φτερούγες), *αρπαχτονύχης* (= αυτός που αρπάζει με τα νύχια του), *αρσενικογεννούσα* (= αυτή που γεννάει αρσενικά παιδιά), *αρχοντοντυμένος* (= ντυμένος αρχοντικά), *ασβεστοχρισμένος* (= επιχρισμένος με ασβέστη), *ασημοδεμένος* (= δεμένος με ασήμι), *ασημοκαπνισμένος* (= καπνισμένος με ασήμι), *ασημόκλωνος* (= αυτός που έχει ασημένια κλώνάρια), *ασημόλαλος* (= αυτός που έχει «ασημένια» λαλιά), *ασημόφυλλος* (= αυτός που έχει ασημένια φύλλα), *ασπρόμαλλος* (= αυτός που έχει άσπρα μαλλιά), *ασπρορασοφόρος* (= αυτός που φοράει άσπρα ράσα), *ασπροφορεμένος* (= ντυμένος στα άσπρα), *αστραποδιαβατάριος* (= αυτός που διαβαίνει μέσα από αστραπές), *αστραποδόνης* (= αυτός που έχει δόντια σαν αστραπή), *αστροστεφανωμένος* (= στεφανωμένος από τα άστρα), *ατσαλοδύναμος* (= αυτός που έχει ατσάλινη δύναμη), *ατσαλόνυχος* (= αυτός που έχει ατσάλινα νύχια), *αυγουλομάτης* (= αυτός που έχει μάτια σαν αυγά), *αφρογεννήτρα* (= αυτή που «γεννάει», δηλ. προκαλεί, αφρούς), *αχνογάλαζος* (= αχνά γαλάζιος), *αχνοφωτισμένος* (= φωτισμένος αχνά),

αψηλόγκρεμος (= αυτός που είναι σε ψηλό γκρεμό), *αψηλόκορμος* (= αυτός που έχει ψηλό κορμό), *αψηλοτάβανος* (= αυτός που έχει ψηλό ταβάνι), *βαθήσκιωτος* (= αυτός που έχει βαθύ ίσκιο), *βαθιόβγαρτος* (= βγαλμένος από βαθιά), *βαθιοσκαμμένος* (= σκαμμένος βαθιά), *βαθυκίνητος* (= κινούμενος βαθιά), *βαθυπέρβολος* (= αυτός που έχει βαθύ περιβόλι), *βαρβαροπατημένος* (= «πατημένος», δηλ. κατακτημένος, από βαρβάρους), *βαρειόκαρδος* (= αυτός που έχει βαριά καρδιά), *βαρειοφορτωμένος* (= φορτωμένος βαριά), *βαριοκαρδισμένος* (= αυτός που έχει στεναχωρηθεί «βαριά», δηλ. πολύ, στην καρδιά του), *βαρειοκίνητος* (= κινούμενος βαριά), *βαριόκορμος* (= αυτός που έχει βαρύ κορμί), *βαριοπάτητος* (= αυτός που πατιέται βαριά), *βαριοπλουμισμένος* (= διακοσμημένος με βαριά «πλουμίδια», δηλ. στολίδια), *βαριοστομαχιασμένος* (= αυτός που έχει βαρυστομαχιάσει), *βαριοφορτωμένος* (= φορτωμένος βαριά), *βαριόχνωτος/βαριόχνωτος* (= αυτός που έχει βαρύ χνώτο), *βαρονούσης* (= αυτός που έχει βαρύ νου), *βιοφόρος* (= αυτός που φέρει τη ζωή), *βλογιοκομμένος* (= αυτός που έχει περάσει την ευλογία και φαίνονται σημάδια στο πρόσωπό του), *βουβοκύλιστος* (= αυτός που κυλάει βουβά), *βουρκολιμνασμένος* (= αυτός που είναι μέσα σε λίμνη βούρκο), *βουρλογένης* (= αυτός που έχει γένια σαν το φυτό «βούρλο»), *βουρτσογένης* (= αυτός που έχει γένια σαν βούρτσα), *βροχοδαρμένος* (= δαρμένος από τη βροχή), *γαλαζοήκιωτος* (= αυτός που έχει γαλάζιο ίσκιο), *γαμπροντυμένος* (= ντυμένος σαν γαμπρός), *γαμπρονυφοντυμένος* (= ντυμένοι σαν γαμπρός και νύφη), *γαντζονυχάτος* (= αυτός που έχει νύχια σαν γάντζους), *γεραπετρίτικος* (= αυτός που είναι από γερή πέτρα), *γεροαρπαχτονύχης* (= γέρος που έχει αρπακτικά νύχια), *γεροεξηνταβελόνης* (= γέρος «εξηνταβελόνης», δηλ. τσιγκούνης), *γεροντοπαχιασμένος* (= αυτός που έχει παχύνει λόγω γηρατιών), *γλυκοκρέβατη* (= γυναίκα γλυκιά στο κρεβάτι), *γιορτοστολισμένος* (= στολισμένος για γιορτή), *γλυκοκουβεντιάστρα* (= αυτή που κουβεντιάζει γλυκά), *γοργογερασμένος* (= γερασμένος γοργά), *γοργοκαταλύτρα* (= αυτή που καταλύει γοργά), *γοργοσάλευτος* (= αυτός που σαλεύει γοργά), *γουρουνοτριχάτος* (= αυτός που έχει τρίχες σαν αυτές του γουρουνιού), *γραμματοφόρος* (= αυτός που φέρνει τα γράμματα), *γριλομάτης* (= αυτός που έχει μάτια σαν το έντομο «γρύλος»), *γυμνοκώλης* (= αυτός που έχει γυμνό κώλο), *γυναικομαθημένος* (= μαθημένος σαν γυναίκα), *γυροκαστελωμένος* (= χτισμένος με κάστρο ολόγυρα), *γυροτραφισμένος* (= περιφραγμένος ολόγυρα με «τράφο», δηλ. λιθόχτιστο, χαμηλό τοίχο), *δαιμονοκρουσμένος* (= κρουσμένος από δαίμονες), *δαιμονολαβωμένος* (= λαβωμένος από δαίμονες), *δακριομουσκεμένος* (=

μουσκεμένος με δάκρυα), *δασόμαλλος* (= αυτός που έχει μαλλί σαν δάσος), *δεξοζερβονούσης* (= αυτός που σκέφτεται και δεξιά και αριστερά), *δικαιοδότρα* (= αυτή που αποδίδει το δίκαιο), *δίμουρος* (= αυτός που έχει δύο μούρες, διπρόσωπος, υποκριτής), *διπλαμπαρωμένος* (= αμπαρωμένος διπλά), *διπλοβούλης* (= αυτός που έχει διπλή «βουλή», δηλ. σκέψη), *διπλογονατισμένος* (= γονατισμένος διπλά), *διπλογονατιστός* (= γονατιστός διπλά), *διπλοκάμπουρος / διπλοκαμπούρης* (= αυτός που έχει διπλή καμπούρα), *διπλονόητος* (= αυτός που έχει διπλό νόημα), *διπλοπρίγουλός* (= αυτός που έχει διπλό προγούλι), *διπλοταπωμένος* (= ταπωμένος διπλά), *διπλοτριπλοβούλης* (= αυτός που έχει διπλές και τριπλές «βουλές», δηλ. σκέψεις), *διπλοχαροχτυπημένος* (= χτυπημένος διπλά από τον χάρο), *δυνατοτυλιγμένος* (= τυλιγμένος δυνατά), *δυσκολοαπόχτητος* (= αυτός που αποκτιέται δύσκολα), *δυσκολοεκτέλεστος* (= αυτός που εκτελείται δύσκολα), *δυσκολολύγιστος* (= αυτός που λυγίζει δύσκολα), *δυσκολόπιστος* (= αυτός που δύσκολα πιστεύει), *ειδωλοπατημένος* (= πατημένος από είδωλα), *Ελαιοβρώτιδα* (= αυτή που τρώει την ελιά [> «ελαία» + «βρώτιδα > «βιβρώσκω»]), *ελκεσίπεπλος* (= «η έλκουσα τον πέπλον», δηλ. η ερωτική δύναμη που τραβάει το πέπλο), *εξαφτέρουγος* (= αυτός που έχει έξι φτερούγες), *ερωτοδαρμένος* (= δαρμένος από τον έρωτα), *ερωτοδοξεμένος* (= δοξεμένος από τον έρωτα), *ερωτοπλανταγμένος* (= πλανταγμένος από τον έρωτα), *ευκολόπλεχτος* (= εύκολα πλεκτός), *εφταζούσιος* (= αυτός που έχει εφτά εξουσίες), *εφτάφλογος* (= αυτός που έχει εφτά φλόγες), *ζερβοδεξομάτης* (= αυτός που έχει και αριστερό και δεξί μάτι), *ζεστοκρέβατη* (= αυτή που κάνει ζεστό ερωτικό κρεβάτι), *ηλιοθρεμμένος* (= θρεμμένος από τον ήλιο), *ηλιοκαβουρντισμένος* (= καβουρντισμένος από τον ήλιο), *ηλιοκρουσμένος / λιοκρουσμένος* (= κρουσμένος, δηλ. χτυπημένος, από τον ήλιο), *ηλιομαυρισμένος* (= μαυρισμένος από τον ήλιο), *ηλιομεστωμένος* (= μεστωμένος από τον ήλιο), *ηλιοπερεχυμένος / λιοπερεχυμένος* (= «περιχυμένος», δηλ. πλήρης σε όλη την επιφάνεια, από ήλιο), *ηλιοροδισμένος* (= ροδισμένος από τον ήλιο), *ηλιοφαγωμένος* (= φαγωμένος από τον ήλιο), *ηλιοψημένος / λιοψημένος* (= ψημένος από τον ήλιο), *ησκιοπλανταγμένος* (= πλανταγμένος από τον ίσκιο), *θαλασσοψημένος* (= ψημένος από τη θάλασσα), *θλιβερόψυχος* (= αυτός που έχει θλιβερή ψυχή), *θρησκογεννημένος* (= γεννημένος θρήσκος), *θυροκράτης* (= αυτός που κρατάει τη θύρα, δηλ. ελέγχει την πόρτα), *ιερόκλωνος* (= αυτός που έχει ιερά κλωνάρια), *ισιόγραμμαμος* (= αυτός που έχει ίσιες γραμμές), *ισόψυχος* (= αυτός που έχει ισάξια ψυχή), *καινουριασβεστωμένος* (= καινούργια ασβεστωμένος, νεοασβεστωμένος),

καινουριοασπρισμένος (= καινούργια ασπρισμένος, νεοασπρισμένος),
καινουριοβαμμένος (= καινούργια βαμμένος, νεοβαμμένος), *κακοέργαστος* (= κακά
 «εργασμένος», δηλ. κακοφτιαγμένος), *κακοθρεμμένος* (= κακά θρεμμένος),
κακοκοιμισμένος (= κακά κοιμισμένος), *κακοφορεμένος* (= «φορεμένος», δηλ.
 ντυμένος, κακά, δηλ. με άσχημα ρούχα), *καλαμόπλεκτος* (= πλεγμένος με καλάμια),
καλαντρούσα (= η γυναίκα που αγαπάει και περιποιείται καλά τον άντρα της),
καλογιγλωμένο (= «πεταλωμένο» καλά, δηλ. υποζύγιο στο οποίο έχουν βάλει καλά
 τα πέταλα), *καολίμανος* (= αυτός που έχει καλό λιμάνι), *καλομορφισμένος* (= αυτός
 που ομορφαίνει «καλά», δηλ. πολύ), *καλοπιωμένος* (= πιωμένος «καλά», δηλ.
 πολύ), *καλοπουδραρισμένη* (= καλά πουδραρισμένη), *καμηλοπόδαρος* (= αυτός που
 έχει πόδια σαν της καμήλας), *καμπουρομύτης* (= αυτός που έχει μύτη σαν
 καμπούρα), *κανηφόρος* (= αυτή [δηλ. παρθένος κόρη] που «φέρει», δηλ. κρατάει
 το κάνιστρο, στο οποίο τοποθετούνταν τα αντικείμενα της θυσίας κατά την
 αρχαιότητα), *καντηλανάφτικος* (= σχετικός με τον καντηλανάφτη),
καπρομούστακος (= αυτός που έχει μουστάκι σαν τον κάπρο), *καραβοτσακίστρα* (=
 αυτή που τσακίζει καράβια), *καρδιομάχος* (= αυτός που μάχεται με την καρδιά),
καρδιοσφάχτης (= αυτός που «σφάζει την καρδιά», δηλ. στεναχωρεί πολύ),
καρπερόστηθη (= αυτή που έχει καρπερά στήθη), *καρποδεμένος* (= δεμένος με
 καρπούς), *κεραυνόχαρος* (= αυτός που χαίρεται με τους κεραυνούς),
κλαδοπλεγμένος (= πλεγμένος με κλαδιά), *κλωθονούσης* (= αυτός που ο νους του
 «κλώθει», δηλ. μηχανεύεται διάφορα), *κοκκινομαντιλούσα* (= αυτή που φοράει
 κόκκινο μαντίλι), *κοντογερασμένος* (= γερασμένος «κοντά», δηλ. πρόωρα),
κοντοπίγουνος (= αυτός που έχει κοντό πιγούνι), *κοντοσγουρογένης* (= αυτός που
 έχει κοντά και σγουρά γένια), *κοπελοφέρνουσα* (= αυτή που συμπεριφέρεται σαν
 «κοπέλι», δηλ. σαν μωρό παιδί), *κοσμογύρης* (= αυτός που γυρίζει τον κόσμο),
κουλαύτης (= αυτός που έχει «κουλά» αυτιά, δηλ. μεγάλα, κλίνοντα προς τα κάτω
 και κομμένο το ένα ή και τα δύο αυτιά), *κουλοχέρικος* (= αυτός που έχει κουλά
 χέρια), *κουρελοφορτωμένος* (= φορτωμένος με κουρέλια), *κοχυλοφόρος* (= αυτός
 που «φέρει», δηλ. κρατάει κοχύλια), *κρουφόφεγγος* (= αυτός που φέγγει κρυφά),
κρυφοπαχιά (= αυτή που είναι παχιά κρυφά, δηλ. κρύβει τα πάχη της),
κυκλοπεριζωσμένος (= περιζωσμένος από κύκλο), *κυκλοπερισφιγμένος* (=
 περισφιγμένος από κύκλο), *κυκλοπλουμισμένος* (= «πλουμισμένος», δηλ.
 στολισμένος κυκλικά), *κυματοδαρμένος* (= δαρμένος από τα κύματα),
κυριακοντυμένος (= ντυμένος κυριακάτικα), *κωλοτριβίδες* (= οι πεταχτές γυναίκες,

αυτές που «στρίβουν», δηλ. κουνάνε, τον κώλο τους), *λαμπαδοφωτισμένος* (= φωτισμένος από λαμπάδες), *λασποκίτρινος* (= κίτρινος σαν λάσπη), *λασποχαρούσα* (= η χαρούμενη με τη λάσπη), *λιγναστράγαλος* (= αυτός που έχει λιγνούς αστραγάλους), *λιγνόκορμος* (= αυτός που έχει λιγνό κορμί), *λιγνομεσάτος* (= αυτός που έχει λιγνή μέση), *λιγόγραμμος* (= αυτός που έχει λίγες γραμμές), *λιγοθυμισμένος* (= λιποθυμισμένος [> «λιγοθυμιά»]), *λιγόστιγμος* (= αυτός που έχει λίγες στιγμές ακόμα), *λιγοφάγος* (= αυτός που τρώει λίγο), *λιθοστρωμένος* (= στρωμένος με λίθους), *λιναρόξανθος* (= ξανθός σαν το λινάρι), *λιόζεστος* (= ζεστός από τον ήλιο), *λιοντοκέφαλος* (= αυτός που έχει κεφάλι λιονταριού), *λιοφρυμένος* (= «φρυγμένος», δηλ. ξεροψημένος, από τον ήλιο), *λυσίζωνος* (= αυτός που λύνει τη ζώνη του, άοπλος στρατιώτης), *λωτοστεφάνωτος* (= στεφανωμένος με λωτούς), *μαγγανοπηγαδίστικος* (= με «μαγγάνι» για το πηγάδι, δηλ. πάρα πολύ περιορισμένος, σαν το «μαγγανοπήγαδο» [> «μαγγάνι» + «πηγάδι»], δηλ. μηχανήμα για την άντληση νερού από το πηγάδι για το πότισμα και με τη χρήση δεμένων ζώων που περιφέρονταν με κλειστά μάτια και τραβούσαν το νερό), *μακρομαντούσες* (= αυτές που φορούν μακρύ πέπλο), *μακρονυχού* (= αυτή που έχει μακριά νύχια), *μακροπόθητος* (= αυτός που ποθούσαν για μεγάλο διάστημα), *μακροσάκουλος* (= αυτός που έχει μακριές σακούλες), *μακρότεμπλος* (= εκκλησία με μακριά τέμπλα), *μακροτσίνουρος* (= αυτός που έχει μακριά τσίνορα), *μαντιλοδεμένος* (= δεμένος με μαντίλι), *μαυρομαντιλωμένος* (= μαντιλωμένος με μαύρο μαντίλι), *μαυρόρωγα* (= σταφύλια με μαύρες ρώγες), *μαυροσγουρογένης* (= αυτός που έχει μαύρα και σγουρά γένια), *μαυροφτέρουγος* (= αυτός που έχει μαύρα φτερά), *μαυροχώματος* (= αυτός που έχει μαύρα χρώματα), *μελιζύμωτος* (= ζυμωμένος με μέλι), *μελλόγαμπρος* (= μελλοντικός γαμπρός), *μελόξανθος* (= ξανθός σαν μέλι), *μελοστάλαχτος* (= αυτός που στάζει μέλι), *μελόχρυσος* (= χρυσός σαν μέλι), *μεροδούλης* (= δούλος της μέρας, που δουλεύει όλη μέρα για να ζήσει [ίσως > «μεροδούλι, μεροφάι»]), *μεσαδειασμένος* (= αδειασμένος ως τη μέση), *μεσανοιγμένος* (= ανοιγμένος ως τη μέση), *μεσάνοιχτος* (= ανοιχτός ως τη μέση), *μεσογκρεμισμένος* (= γκρεμισμένος ως τη μέση), *μεσόγυμνος* (= γυμνός ως τη μέση), *μεσογυμνωμένος* (= γυμνωμένος ως τη μέση), *μεσοθρυμμένος* (= «θρυμμένος», δηλ. σπασμένος, ως τη μέση), *μεσοκλεισμένος* (= κλεισμένος ως τη μέση), *μεσόκλειστος* (= κλειστός ως τη μέση), *μεσοκοιμισμένος* (= λίγο κοιμισμένος, μεταξύ ύπνου και ξύπνιου), *μεσομαδημένος* (= μαδημένος ως τη μέση), *μεσομεθυσμένος* (= μεθυσμένος ούτε λίγο ούτε πολύ), *μεσοξεκούμπωτος* (= ξεκούμπωτος ως τη μέση),

μεσοξεραμένος (= ξεραμένος ως τη μέση), *μεσοξετελεμένος* (= «ξετελεμένος», δηλ. τελειωμένος ως τη μέση), *μεσοζύπνητος* (= που έχει ζυπνήσει μέτρια), *μεσοπάλαβος* (= παλαβός ως τη μέση), *μεσοπλανταγμένος* (= πλανταγμένος ως τη μέση), *μεσοσβυσμένος* (= σβυσμένος ως τη μέση), *μεσοσκαλισμένος* (= σκαλισμένος ως τη μέση), *μεσοσκότεινος* (= σκοτεινός ως τη μέση), *μεσοτελειωμένος* (= τελειωμένος ως τη μέση), *μεσοτίμιος* (= μεταξύ τιμιότητας και ατιμίας), *μεσότυφλος* (= μεταξύ τύφλας και όρασης), *μεσοφωτισμένος* (= φωτισμένος ως τη μέση), *μεσόφωτος* (= με φως ως τη μέση), *μεταζόχνουδος* (= αυτός που έχει μεταζωτό χνούδι), *μιγδαλόψυχος* (= αυτός που έχει σκληρή ψυχή σαν αμύγδαλο), *μικρόχαρος* (= αυτός που έχει μικρή χαρά), *μολυβοσκοτωμένος* (= σκοτωμένος από «μολύβι», δηλ. σφαίρα), *μονόσερτος* / *μονόσυρτος* (= αυτός που σύρεται μόνο προς μία πλευρά), *μοσκολουσμένος* (= λουσμένος με μόσχο), *μοσχολιβάνιστος* (= λιβανισμένος με μόσχο), *μπακαλόψυχος* (= αυτός που έχει μπακαλίστικη ψυχή), *μπαρουτομυρισμένος* (= αυτός που μυρίζει μπαρούτι), *μυαλοδεμένος* (= αυτός που «έχει δέσει», δηλ. έχει ωριμάσει, το μυαλό του), *μυαλοδόξαρος* (= αυτός που έχει μυαλό σαν δοξάρι), *μυριοζόμπλιαστος* (= αυτός που έχει μύρια «ζόμπλια», δηλ. κεντήματα), *μυριοστόματος* (= αυτός που έχει μύρια στόματα), *μυριόστομος* (= αυτός που έχει μύρια στόματα), *μυρτοστολισμένος* (= στολισμένος με μυρτιές), *μυστικόπαθος* (= αυτός που έχει μυστικά πάθη), *νεοχτισμένος* (= χτισμένος πρόσφατα), *νεραιδόφωνος* (= αυτός που έχει φωνή νεράιδας), *νεροκράτης* (= αυτός που «κρατάει», δηλ. εμποδίζει, το νερό), *νεφρορημάχτης* (= αυτός που ρημάζει τα νεφρά), *νεφροτσακίστρα* (= αυτή που τσακίζει τα νεφρά), *νυχτοπλανταγμένος* (= πλανταγμένος από τη νύχτα), *ξεραυλιασμένος* (= σχετικός με τον ξερό αυλό), *ξεραχνιάστρα* (= αυτή που καθαρίζει τις αράχνες), *ξεροκαύκαλος* (= ξεροψημένος, για ψωμί), *ολανθισμένος* (= ανθισμένος όλος), *ολανοιγμένος* (= ανοιγμένος όλος), *ολαφρισμένος* (= αφρισμένος όλος), *ολιγάρκινος* (= αυτός που αρκείται σε λίγα), *ολοαιμάτωτος* (= ματωμένος όλος), *ολοβράχνιαστος* (= βραχνιασμένος όλος), *ολογκάστρωτη* (= γκαστρωμένη όλη), *ολόδρωτος* (= ιδρωμένος όλος), *ολοκράσωτος* (= πιωμένος κρασί όλος), *ολομπάλωτος* (= μπαλωμένος όλος), *ολοχιόνιστος* (= χιονισμένος όλος), *ομορφολύγιστος* (= αυτός που λυγίζει όμορφα), *ονειροπλανταγμένος* (= πλανταγμένος από τα όνειρα), *οζωαποδώ* (= «ο έξω από εδώ», δηλ. ο εσωτερικός δαίμονας), *ορθοκάπουλος* – *ορθοκάπουλη* (= αυτός ή αυτή που έχει ορθά, δηλ. τέλεια, «καπούλια», δηλ. οπίσθια, γλουτούς), *ορθόκορμος* (= αυτός που έχει ορθό, δηλ. τέλειο, κορμί), *ορθοστήθα* (= αυτή που έχει όρθια στήθη),

ουρανογκρέμιστος (= αυτός που έχει γκρεμιστεί από τον ουρανό), *ουρανοκρέμαστος* (= αυτός που έχει κρεμαστεί από τον ουρανό), *οφιοειδής* (= αυτός που μοιάζει με φίδι [> «όφης» + «ειδής»]), *παλιολωβιασμένος* (= ο παλιο-, δηλ. ο κακός, λεπρός), *παλιοξυπόλυτος* (= ο παλιο-, δηλ. ο κακός, ξυπόλυτος), *παχιοφρυδάδες* (= αυτοί που έχουν παχιά φρύδια), *πελαγόστηθος* (= αυτός που έχει στήθη σαν πέλαγος), *πεντάχτιδος* (= αυτός που έχει πέντε αχτίδες), *πεσοβράκης* (= αυτός που του πέφτει η βράκα), *πετροκεφαλιανός* (= αυτός που έχει πέτρινο κεφάλι), *πετροστρωμένος* (= στρωμένος με πέτρες), *πηκτογαλακτισμένος* (= αυτός που έχει πηχτό γάλα), *πικρομίλητος* (= αυτός που μιλάει με πίκρα), *πλατιοκέφαλος* (= αυτός που έχει πλατύ κεφάλι), *πλατιόφυλλος* (= αυτός που έχει πλατιά φύλλα), *ποθοκουρασμένος* (= κουρασμένος από τον πόθο), *ποθολαγγεμένος* (= «λαγγεμένος», δηλ. ξελιγωμένος, αποχαυνωμένος, από τον πόθο), *πολυαγρυπνησμένος* (= αγρυπνισμένος πολύ), *πολυβάσανος* (= αυτός που έχει πολλά βάσανα), *πολυδαίδαλος* (= αυτός που έχει πολλούς δαίδαλους), *πολυγάλατη* (= αυτή που έχει πολύ γάλα), *πολυγινωμένος* (= γινωμένος πολύ), *πολύδακρος* (= αυτός που προκαλεί πολλά δάκρυα), *πολυδουλεμένος* (= δουλεμένος πολύ), *πολύεκφραστος* (= αυτός που έχει πολλές εκφράσεις), *πολυζάρωτος* (= αυτός που έχει πολλές «ζαρώσεις», δηλ. ρυτίδες), *πολυζωισμένος* (= αυτός που έχει ζήσει πολύ), *πολυκορφονούσης* (= αυτός που φτάνει με το νου του σε πολλές πνευματικές κορυφές, πανέξυπνος, πολυμήχανος), *πολυλογήτικος* (= αυτός που λέει πολλά λόγια), *πολυμάσταρη* (= αυτή που έχει πολλούς μαστούς), *πολυμολεμένος* (= «μολεμένος», δηλ. μολυσμένος, πολύ), *πολυνούσης* (= αυτός που έχει πολύ μυαλό), *πολυόμματος* (= αυτός που έχει πολλά «όμματα», δηλ. μάτια), *πολυπλάνητος* (= αυτός που έχει περιπλανηθεί πολύ), *πολύπλουμος* (= αυτός που έχει πολλά «πλουμιά», δηλ. στολίδια), *πολύπραχτος* (= αυτός που πράττει πολλά), *πολυπροσκυνημένος* (= «προσκυνημένος», δηλ. υποταγμένος, πολύ), *πολυπυρωμένος* (= πυρωμένος πολύ), *πολύσπερμος* (= αυτός που έχει πολλά σπέρματα), *πολύστηθη* (= αυτή που έχει πολλά στήθη), *πολυσυνηθισμένος* (= συνηθισμένος πολύ), *πολυτάξιδος* (= αυτός που έχει κάνει πολλά ταξίδια), *πολυτριμμένος* (= τριμμένος πολύ), *πολύτρουλος* (= αυτός που έχει πολλούς τρούλους), *πολυφιλημένος* (= φιλημένος πολύ), *πολυφίλητος* (= αυτός που έχει φιληθεί πολύ), *πολύφλεβος* (= αυτός που έχει πολλές φλέβες), *πονηροέργαστος* (= φτιαγμένος με πονηριά), *πονηροέργωτος* (= φτιαγμένος με πονηριά), *πορφυροζωσμένος* (= ζωσμένος με πορφυρά), *πορφυρόστομος* (= αυτός που έχει πορφυρά στόματα), *πορφυροχειλάτος* (= αυτός που έχει πορφυρά χείλη),

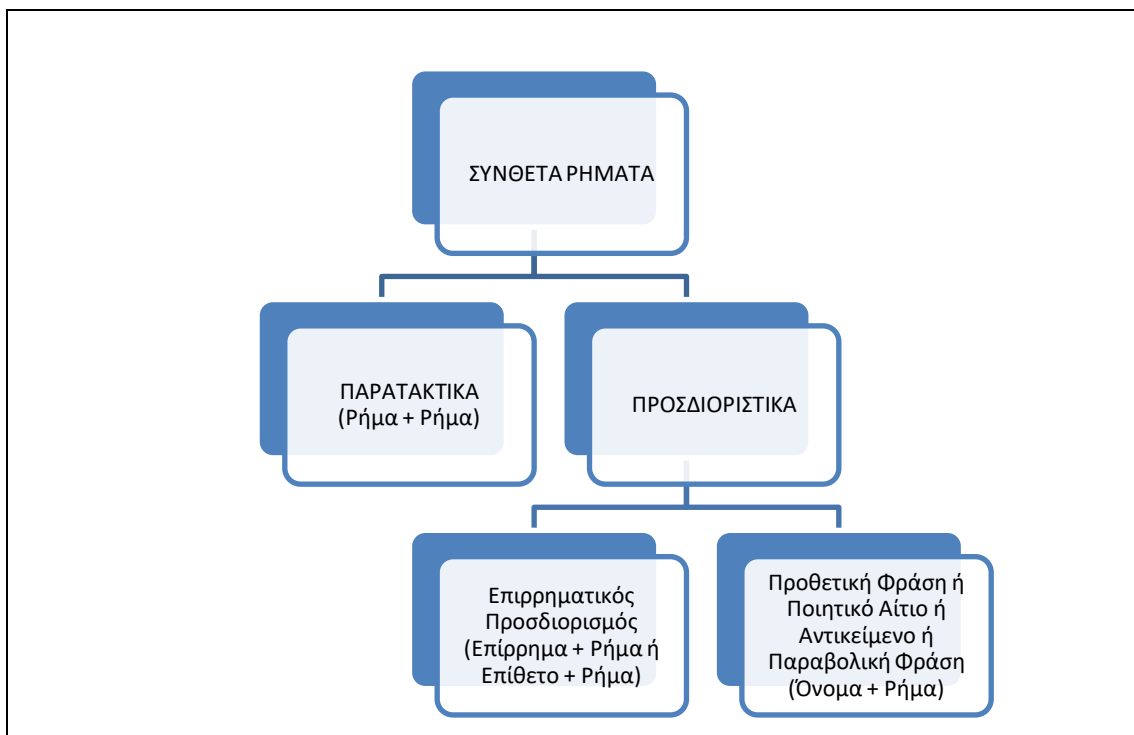
ποταμογένης (= αυτός που έχει γένια σαν ποτάμι), *πουολός* (= λόγος που λέει περί πουλιών), *προγονόπληχτος* (= αυτός που έχει προγονοπληξία), *προυντζοντυμένος* (= ντυμένος με μπρούντζο), *πρωτόβαρτος* (= πρώτος «βαρβάτος», δηλ. εύρωστος, στιβαρός, νταβραντισμένος, μη ευνουχισμένος), *πρωτοκάρης* (= πρώτος εγγονός), *πρωτόλυκος* (= πρώτος λύκος), *πυκνοκαταρούσα* (= αυτή που καταριέται «πυκνά», δηλ. συχνά), *πυκνοφούντωτος* (= αυτός που φουντώνει πυκνά), *πυργοδεμένος* (= δεμένος σαν πύργος), *πυρόξανθος* (= ξανθός σαν πυρά), *ροδοφωτισμένος* (= φωτισμένος με ρόδινο χρώμα), *ρουσομάλλικος* (= αυτός που έχει μαλλιά σαν Ρώσου), *ρουσόξανθος* (= ξανθός σαν Ρώσος), *σαββατοβραδιάτικος* (= αυτός που γίνεται το βράδυ του Σαββάτου), *σαϊτολαβωμένος* (= λαβωμένος από σαΐτα), *σανιδοστηθάτη* (= αυτή που έχει στήθος σαν σανίδα), *σαρακοτρυπημένος* (= τρυπημένος από το σαρακι), *σγουρογένης* (= αυτός που έχει σγουρά γένια), *σγουρομαυρογένης* (= αυτός που έχει σγουρά και μαύρα γένια), *σιγοτρεμάμενος* (= αυτός που τρέμει σιγά), *σκεβρομάγουλος* (= αυτός που έχει «σκεβρά», δηλ. παραμορφωμένα και καμπυλωμένα, μάγουλα), *σκλαβόψυχος* (= αυτός που έχει σκλάβια ψυχή), *σοζυγιασμένος / ισοζυγιασμένος* (= ζυγισμένος ίσος), *σοζύγιαστος / ισοζύγιαστος* (= ζυγισμένος ίσος), *σουβλερονυχάτος* (= αυτός που έχει σουβλερά νύχια), *σπονδοφόρος* (= αυτός που «φέρει», δηλ. μεταφέρει, τις σπονδές), *σταυροδρομονούσης* (= αυτός που έχει νου σαν σταυροδρόμι), *σταυροκαθισμένος* (= αυτός που κάθεται σταυρωτά), *στενοσύνορος* (= αυτός που έχει στενά σύνορα), *στραβογερασμένος* (= γερασμένος στραβά), *στραβομασελιασμένος* (= αυτός που φοράει στραβή μασέλα), *στριφογυριζάμενος / στρουφογυριζάμενος* (= αυτός που στριφογυρίζει), *σφηκομεσάτος* (= αυτός που έχει μέση στενή σαν σφήκα), *σφιχταγκαλιασμένος* (= αγκαλιασμένος σφιχτά), *σφιχτόδεντρος* (= αυτός που είναι σφιχτός σαν δέντρο), *σφιχτοζωσμένος* (= ζωσμένος σφιχτά), *σφιχτόκορμος* (= αυτός που έχει σφιχτό κορμί), *σφιχτοκουμπωμένος* (= κουμπωμένος σφιχτά), *σφιχτομαντιλωμένη* (= μαντιλωμένη σφιχτά), *σφιχτομπλεγμένος* (= πλεγμένος σφιχτά), *σφιχτοτυλιγμένος / σφιχτοτυλιγμένος* (= τυλιγμένος σφιχτά), *σφιχτοφασκιωμένος* (= φασκιωμένος σφιχτά), *σφιχτοχτενισμένος* (= σφιχτά χτενισμένος), *σωροβολιασμένος* (= ριγμένος σαν σωρός), *ταπεινόσογος* (= αυτός που έχει ταπεινό σόι), *τειχοπυργωμένος* (= αυτός που είναι πυργωμένος με τείχη), *τεσσαροκέφαλος* (= αυτός που έχει τέσσερα κεφάλια), *τεσσαροχάλης* (= αυτός που έχει τέσσερα χάλια), *τραγανόχειλη* (= αυτή που έχει τραγανά χείλη), *τρίπατος* (= αυτός που έχει τρία πατώματα), *τρίπαχος* (= αυτός που έχει τρία πάχη), *τρισεύτυχος*

(= αυτός που είναι ευτυχής τρεις φορές), *τρίφλογος* (= αυτός που έχει τρεις φλόγες), *τρίφωνος* (= αυτός που έχει τρεις φωνές), *φαρδιοκάπουλος* – *φαρδιοκάπουλη* (= αυτός ή αυτή που έχει φαρδιά «καπούλια», δηλ. οπίσθια, γλουτούς), *φαρδιοκέφαλος* (= αυτός που έχει φαρδύ κεφάλι), *φαρδιοκουταλάτος* (= αυτός που τρώει με φαρδύ κουτάλι), *φαρδομάνικος* (= αυτός που έχει φαρδιά μανίκια), *φαρδομουστακάτος* (= αυτός που έχει φαρδύ μουστάκι), *φαρμακομύτικος* (= αυτός που έχει τόσο φαρμάκι μέσα του, ώστε στάζει και από τη μύτη του, φθονερός, κακεντρεχής), *φεγγαρόλουστος* (= λουσμένος από το φεγγάρι), *φευγοπόλεμος* (= αυτός που αποφεύγει τον πόλεμο), *φιδογλωσσάτος* (= αυτός που έχει γλώσσα σαν φίδι, κακολόγος, άπιστος, προδότης, ύπουλος), *φιέρημος* (= αυτός που αγαπάει την ερημιά), *φιλοπαιχνιδιάρης* (= αυτός που του αρέσουν τα παιχνίδια), *φιλοχαμόγελος* (= αυτός που αγαπάει το χαμόγελο), *φλογομάτης* (= αυτός που έχει μάτια σαν φλόγες, φλογερά), *φλογοματούσα* (= αυτή που έχει φλογερά μάτια), *φλογοπαρμένος* (= αυτός που τον έχουν πάρει οι φλόγες), *φλογοσπυρωτός* (= αυτός που έχει φλόγες σπυρωτές), *φορόμυαλος* (= αυτός που έχει το μυαλό του στους φόρους), *φουσκοδεντρίτικος* (= άνεμος που φουσκώνει τα δέντρα), *φρεσκογαλαχτωμένος* (= φρέσκα, δηλ. μόλις, γαλακτωμένος), *φρεσκοποτισμένος* (= φρέσκα, δηλ. μόλις, ποτισμένος), *φτεροδάχτυλος* (= αυτός που έχει δάχτυλα σαν φτερά), *φτερουγολαβωμένος* (= λαβωμένος στις φτερούγες), *φτωχομούρης* (= αυτός που έχει μούρη φτωχού), *φτωχονοικοκυρίστικος* (= σχετικός με φτωχό νοικοκύρη), *χαδολογούμενος* (= αυτός που χαϊδολογείται), *χαλικοστρωμένος* (= στρωμένος με χαλίκια), *χαλκομύτικος* (= αυτός που έχει χάλκινη μύτη), *χαλκοπλισμένος* (= οπλισμένος με χαλκό), *χαμοβλεπούσα* – *χαμοβλεπούσες* (= αυτή / αυτές που κοιτάζουν χαμηλά λόγω σεμνότητας), *χαμοσερνάμενος* (= αυτός που σέρνεται χάμω), *χελιδονόφερτος* (= φερμένος από τα χελιδόνια), *χιλιαμάτης* (= αυτός που έχει χίλια μάτια), *χιλιαντρούσα* (= αυτή που έχει πάει με χίλιους άντρες), *χιλιοβαμμένη* (= βαμμένη χίλιες φορές), *χιλιόγκρεμος* (= αυτός που έχει χίλιους γκρεμούς), *χιλιοκαλαφατισμένος* (= «καλαφατισμένος», δηλ. επισκευασμένος χίλιες φορές), *χιλιοναυαγημένος* (= ναυαγισμένος χίλιες φορές), *χιλιοπρόσωπος* (= αυτός που έχει χίλια πρόσωπα), *χιλιοφιλημένος* (= φιλημένος χίλιες φορές), *χινοπωριασμένος* (= φθινοπωριασμένος), *χιοναστράγαλος* (= αυτός που έχει αστραγάλους άσπρους σαν το χιόνι), *χλωμομάγουλος* (= αυτός που έχει χλωμά μάγουλα), *χνουδομάγουλος* (= αυτός που έχει χνούδια στα μάγουλα), *χοντροβλογιοκομμένος* (= «βλογιοκομμένος χοντρά», δηλ. ο σημαδεμένος έντονα από την ευλογία, με τα χαρακτηριστικά της

σημάδια στο πρόσωπο), *χοντροκούβαρος* (= αυτός που είναι χοντρός σαν το κουβάρι), *χοντροκουρεμένος* (= κουρεμένος «χοντρά», δηλ. χονδροειδώς), *χοντρόμαλλος* (= αυτός που έχει χοντρά μαλλιά), *χοντρομάσελος* (= αυτός που έχει χοντρή μασέλα), *χοντρομπογιαντισμένος* (= μπογιατισμένος «χοντρά», δηλ. μακιγιαρισμένος έντονα), *χοντροπετσωμένος* (= αυτός που έχει χοντρή πέτσα), *χοντροπίγουνος* (= αυτός που έχει χοντρό πιγούνι), *χοντροσκαλισμένος* (= σκαλισμένος «χοντρά», δηλ. διακοσμημένος χονδροειδώς), *χοντροσώματος* (= αυτός που έχει χοντρό σώμα), *χοντρόφαντος* (= «χοντροϋφαντος», δηλ. υφασμένος χονδροειδώς), *χοντρόχνουδος* (= αυτός που έχει χοντρά χνούδια), *χοντροχιτισμένος* (= χτισμένος «χοντρά», δηλ. χονδροειδώς), *χοχλαδόσπαρτος* (= σπαρμένος με χοχλάδια, δηλ. πέτρες, βότσαλα), *χρυσοβουλωμένος* (= βουλωμένος με χρυσόβουλο), *χρυσοκόνταρος* (= αυτός που έχει χρυσό κοντάρι), *χρυσοξόμπλιαστος* (= αυτός που έχει χρυσά «ξόμπλια», δηλ. χρυσή διακόσμηση), *χρυσοσάμαρος* (= αυτός που έχει χρυσό σαμάρι), *χωματοκίτρινος* (= κίτρινος σαν το χώμα), *ψαροσγουρογένης* (= αυτός που έχει ψαρά και σγουρά γένια), *ψυχοθερίστρα* (= αυτή που θερίζει την ψυχή), *ψυχομαχητός* (= αυτός που μάχεται να μη βγει η ψυχή του, δηλ. να μην πεθάνει), *ψυχοπνίχτρα* (= αυτή που πνίγει την ψυχή), *ψυχοπρωτολάτης* (= ο πρώτος οδηγός των ψυχών), *ωριοπλουμισμένος* (= «πλουμισμένος», δηλ. διακοσμημένος, ωραία).

Γ) ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ:

Πίνακας 31: Είδη Σύνθετων Ρημάτων:

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΟΠΛΑΣΤΩΝ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ:

1. ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: (25 περιπτώσεις):

ανοιγοκλειώ (= ανοίγω και κλείνω), *ανοιγοσφαλίζω* (= ανοίγω και σφαλίζω), *ανοιγοσφαλνάω* (= ανοίγω και σφαλνάω), *ασπρογυαλίζω* (= ασπρίζω και γυαλίζω), *δαγκοφιλώ* (= δαγκώνω και φιλώ), *διψολαχταρώ* (= διψώ και λαχταρώ), *παιζοπηδώ* (= παίζω και πηδώ), *παιζολακτώ* (= παίζω και «λακτίζω», δηλ. κλωτσώ), *ποθοανατριχιάζω* (= ποθώ και ανατριχιάζω), *ποθολαχταρώ* (= ποθώ και λαχταρώ), *σκαμπανεβαίνω* (= σκαμπάζω [> ιταλικό «scampare» = σώζω, γλυτώνω] και ανεβαίνω), *τζίμποφιλώ* – *τζίμποφιλιούμαι* / *τσιμποφιλώ* – *τσιμποφιλιούμαι* (= τσιμπώ και φιλώ - τσιμπιέμαι και φιλιέμαι), *τραβοπαλεύω* (= τραβώ και παλεύω), *τρεμοκλαίω* (= τρέμω και κλαίω), *τρεμολυγίζω* (= τρέμω και λυγίζω), *τριζοσφίγγουμαι* (= τρίζω και σφίγγουμαι), *τσιμπολογιέμαι* (= τσιμπιέμαι και λογιέμαι), *φαγοποτίζω* (= ταΐζω και ποτίζω), *φαγοποτώ* (= τρώω και πίνω), *φεγγολιστρώ* (= φέγγω και γλιστρώ), *φεγγοπεζεύω* (= φέγγω και πεζεύω), *χαδογελάω* (= χαϊδεύω και γελάω), *χλωροπρασινίζω* (= «χλωραίνω», δηλ. βλασταίνω, και

πρασινίζω), *χρυσογυαλίζω* (= χρυσώνω και γυαλίζω), *ψιμογελώ* (= «ψιμυθιώ», δηλ. ζωγραφίζω, αλείφω, φτιασιδώνω, μακιγιάρω το πρόσωπο, και γελώ).

2. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ ΡΗΜΑΤΑ: (251 περιπτώσεις):

I. ΕΠΙΡΡΗΜΑ + ΡΗΜΑ ή ΕΠΙΘΕΤΟ + ΡΗΜΑ: Επιρρηματικός Προσδιορισμός (166 περιπτώσεις): *αγριοβλεφαρίζω* (= βλεφαρίζω άγρια), *αγριογυρεύω* (= γυρεύω άγρια), *αγριοπηδών* (= πηδών άγρια), *αδρομιλώ* (= μιλώ αδρά), *αδροπατώ* (= πατώ αδρά), *αλαφροαγκαλιάζω* (= αγκαλιάζω ελαφριά), *αλαφροκοκκινίζω* (= κοκκινίζω ελαφρώς), *αλαφροπετώ* (= πετώ ελαφριά), *αλαφροσέρνομαι* (= σέρνομαι ελαφρώς), *αντζοπηδών* (= πηδών ξανά), *απαλογλίστρω* (= γλίστρω απαλά), *απαλοπεριπλέκομαι* (= περιπλέκομαι απαλά), *απαλοφουσκώνω* (= φουσκώνω απαλά), *απαλοχτυπών* (= χτυπών απαλά), *αραιοκυματώ* (= κυματίζω αραιά), *αργοκουνών – αργοκουνιέμαι* (= κουνών αργά – κουνιέμαι αργά), *αργολιώνω* (= λιώνω αργά), *αργολυγίζω* (= λυγίζω αργά), *αργορουφών* (= ρουφών αργά), *αργοχαδεύω* (= χαϊδεύω αργά), *ασπροφωτίζομαι* (= φωτίζομαι λευκά, με άσπρο χρώμα), *ατσαλοβάφω* (= βάφω άτσαλα), *αχνολιώνω* (= λιώνω αχνά), *αχνοσκοτεινιάζω* (= σκοτεινιάζω αχνά), *αχνοφωτίζω* (= φωτίζω αχνά), *αψοκοκκινίζω* (= κοκκινίζω έντονα), *βαθιογυρίζω* (= γυρίζω βαθιά), *βαθιοπερικυκλώνω* (= περικυκλώνω βαθιά), *βαθιοριζώνομαι* (= ριζώνομαι βαθιά), *βαθιοσκάβω* (= σκάβω βαθιά), *βαρειοπατώ / βαριοπατώ* (= πατώ βαριά), *βαρειοπετώ* (= πετώ βαριά), *βαρειοστενάζω* (= στενάζω βαριά), *βαριακουμπών* (= ακουμπών βαριά), *βαριοκοιμάμαι* (= κοιμάμαι βαριά), *βαριοπέφτω* (= πέφτω βαριά), *βαροπετώ* (= πετώ βαριά), *βαροστομαχιάζω* (= βαρυστομαχιάζω), *βαροφαίνεται* (= φαίνεται βαριά), *βουβανατριχιάζω* (= ανατριχιάζω βουβά), *βουβοπλέκω* (= πλέκω βουβά), *βραχνοκακαρίζω* (= κακαρίζω βραχνά), *βραχνοκοκκορίζω / βραχνοκοκορίζω* (= κοκορίζω βραχνά), *βραχνοσκούζω* (= σκούζω βραχνά), *βραχνοτραγουδών* (= τραγουδών βραχνά), *γαλαζοφέγγω* (= φέγγω γαλάζια), *γλυκανταμώνω* (= ανταμώνω γλυκά), *γλυκοζώνω* (= ζώνω γλυκά), *γλυκοκαταπίνω* (= καταπίνω γλυκά), *γλυκομασουλίζω* (= μασουλίζω γλυκά), *γλυκομεσοείπα* (= μισοείπα γλυκά), *γλυκομοιρολογιέμαι* (= μοιρολογιέμαι γλυκά), *γλυκοξεφωνίζω* (= ξεφωνίζω γλυκά), *γλυκοπεριπλέκω* (= περιπλέκω γλυκά), *γλυκοπεριχύνω* (= περιχύνω γλυκά), *γλυκοσφιχτοζώνω* (= σφιχτοζώνω γλυκά), *γλυκοτιτιβίζω* (= τιτιβίζω γλυκά), *γοργαπλώνω* (= απλώνω γοργά), *γοργοβλεφαρίζω* (= βλεφαρίζω γοργά), *γοργοματίζω* (= κοιτάζω γοργά), *γοργομπαινοβγάζω* (= μπαινοβγαίνω γοργά), *γοργοξαφανίζομαι* (= εξαφανίζομαι γοργά), *γοργοποδαριάζομαι* (=

περπατώ γοργά), *γοργοποδιάζομαι* (= «παίρνω τα πόδια μου γρήγορα», δηλ. περπατώ γοργά), *γοργοσαλεύω* (= σαλεύω γοργά), *γοργοτρέμω* (= τρέμω γοργά), *γοργοτυλίγομαι* (= τυλίγομαι γοργά), *γοργοφτερακίζω* (= «φτερουγίζω», δηλ. κουνάω τα φτερά μου προσπαθώντας να πετάξω, γοργά), *διπλοκαμπανίζω* (= χτυπάω την καμπάνα διπλά), *διπλοπαίζω* (= παίζω διπλά), *ζεστοπεριλούζω* (= περιλούζω ζεστά), *ζεστοτυλίγομαι* (= τυλίγομαι ζεστά), *θαμποκοιμούμαι* (= κοιμάμαι θαμπά), *θαμποκυλώ* (= κυλώ θαμπά), *θαμπομαντεύω* (= μαντεύω θαμπά), *θαμπονοιώθω* (= νιώθω θαμπά), *θαμποσκεπάζω* (= σκεπάζω θαμπά), *θαμποσκοτεινιάζω* (= σκοτεινιάζω θαμπά), *κακοφοριέμαι* (= «φοριέμαι», δηλ. ντύνομαι, «κακά», δηλ. άσχημα), *καλοδιακρίνω* (= διακρίνω καλά), *καλοξεδιακρίνω* (= ξεδιακρίνω καλά), *καλοξεκαθαρίζω* (= ξεκαθαρίζω καλά), *καλοξεκρίνω* (= ξεκρίνω καλά), *καλοσκαμνίζω* (= «σκαμνίζω», δηλ. προσφέρω σκαμνί για να κάτσει κάποιος, καλά), *καλοσμίγω* (= σμίγω καλά), *κλεφτοκοιτάζονται* (= κοιτάζονται κλεφτά), *κουφοπετώ* (= πετώ «κουφά», δηλ. ανάλαφρα), *κρυφοβλαστημώ* (= βλαστημώ κρυφά), *κρυφοκοχεύω* (= κοχεύω κρυφά), *κρυφομετράω / κρουφομετράω* (= μετράω κρυφά), *κρυφοσαλιώνω* (= σαλιώνω κρυφά), *λοξανεβαίνω* (= ανεβαίνω λοξά), *λοξοματιάζω* (= ματιάζω λοξά), *μακροδρασκελίζω* (= δρασκελίζω μακριά), *μαλακοπέφτω* (= πέφτω μαλακά), *μονογκρεμίζομαι* (= γκρεμίζομαι μόνος), *μονογυρίζω* (= γυρίζω μόνος), *μονοδρασκελίζω* (= δρασκελίζω μόνος), *μονοκινώ* (= κινώ μόνος), *μονομιλώ* (= μιλώ μόνος, μονολογώ), *μονοσωριάζομαι* (= σωριάζομαι μόνος), *μπροσμουρώνω* (= χτυπώ με το «μπροσμούρι», δηλ. με το μπροστινό μέρος, με τη μούρη), *ξαναβογκήθηκε* (= βόγκηξε ξανά), *ξαναγεύομαι* (= γεύομαι ξανά), *ξαναδερφώνω* (= αδερφώνω ξανά), *ξανακοτσέρνω* (= «κοτσέρνω», δηλ. περνώ καλά, ξανά), *ξανακουκουβίζω* (= «κουκουβίζω», δηλ. κουρνιάζω, κάθομαι με διπλωμένα πόδια, ξανά), *ξανακουλουριάζομαι* (= κουλουριάζομαι ξανά), *ξαναμαντρίζω* (= μαντρίζω ξανά), *ξαναπερμαζώνω* (= περιμαζεύω ξανά), *ξαναπροσθηλιάζω* (= βάζω το στόμα στη θηλή, δηλ. θηλάζω, ξανά), *ξανασουρίζω* (= «σουρίζω», δηλ. σφυρίζω, ξανά), *ξανασούρνομαι* (= σέρνομαι ξανά), *ξανασφαλνώ* (= σφαλνώ ξανά), *ξανατεντώνομαι* (= τεντώνομαι ξανά), *ξαναφραίνομαι* (= ευφραίνομαι ξανά), *ξαναφρονιμεύω* (= φρονιμεύω ξανά), *ξαναφωνίζω* (= φωνάζω ξανά), *ομορφοχαράζει* (= χαράζει όμορφα), *ομορφοχτίζω* (= χτίζω όμορφα), *ορθοκυματίζω* (= κυματίζω ορθά), *πανωγράφω* (= γράφω πάνω), *πεζολατώ* (= οδηγώ πεζός, πεζοπορώ), *πισωδρομίζω* (= προχωρώ προς τα πίσω, οπισθοδρομώ), *πολησυχάζω*

(= ησυχάζω πολύ), *πολυξεψαχνίζω* (= ξεψαχνίζω πολύ), *πολυπρήζομαι* (= πρήζομαι πολύ), *πολυσιμώνω* (= σιμώνω πολύ), *πολυτρέμω* (= τρέμω πολύ), *πρωταγναντεύω* (= αγναντεύω πρώτος), *πρωτοδιαλαλώ* (= διαλαλώ πρώτος), *πρωτοζυγώνω* (= ζυγώνω πρώτος), *πρωτοκαταφεύγω* (= καταφεύγω πρώτος), *πρωτομπήγω* (= μπήγω πρώτος), *πρωτοπεταλώνω* (= πεταλώνω πρώτος), *πρωτοσαπίζω* (= σαπίζω πρώτος), *πρωτοσμίγω* (= σμίγω πρώτος), *πρωτοστρατεύω* (= στρατεύω πρώτος), *πρωτοταράζω* (= τaráζω πρώτος), *πρωτοταχαρίζω* (= «ταχαρίζω», δηλ. χορεύω το παιδί ή το εγγόνι στα γόνατά μου, πρώτη φορά), *σεμνοπεριχύνουμαι* (= «περιχύνομαι», δηλ. περιβρέχομαι, σεμνά), *σιγαλορουφώ* (= ρουφώ «σιγαλά», δηλ. σιγανά), *σιγοβλαστημώ* (= βλαστημώ σιγά), *σιγοξεσπώ* (= ξεσπώ σιγά), *σιγοσκεπάζω* (= σκεπάζω σιγά), *σιγοσταίνω* (= στήνω σιγά), *σιγοσφίγγω* (= σφίγγω σιγά), *σιγοτερερίζω* (= «τερερίζω», δηλ. παρατείνω εκκλησιαστική ψαλμωδία με τερερέμ, ψάλλω ή τραγουδώ με τρεμουλιαστή φωνή, σιγά), *σιγοφιλώ* (= φιλώ σιγά), *σιγοχαχαρίζω* (= «χαχαρίζω», δηλ. ξεσπώ σε δυνατά γέλια, σιγά), *σιγοχορεύω* (= χορεύω σιγά), *σκυφτοσέρνομαι* (= σέρνομαι σκυφτός), *σοζυγιάζω* - *σοζυγιάζομαι* / *ισοζυγιάζω* - *ισοζυγιάζομαι* (= ζυγιάζω ως ίσα - ζυγιάζομαι ως ίσος), *σοπατώ* / *ισιοπατώ* (= πατώ ίσια), *στραβοτεντώνω* (= τεντώνω στραβά), *στρογγυλοστρώνομαι* (= στρώνομαι στρογγυλά), *σφιχτοκουλουριάζομαι* (= κουλουριάζομαι σφιχτά), *σφιχτομαντιλώνω* (= μαντιλώνω σφιχτά), *σφιχτοπαλεύω* (= παλεύω σφιχτά), *σφιχτοτυλίγω* - *σφιχτοτυλίγομαι* (= τυλίγω σφιχτά - τυλίγομαι σφιχτά), *τυφλοπεταρίζω* (= «πεταρίζω», δηλ. φτερουγίζω, πετώ με αστάθεια, τρέμω, σκιρτώ, τυφλά), *φιλικοασπάζομαι* (= ασπάζομαι φιλικά), *φωτερογλείφω* (= γλείφω φωτεινά), *χαμηλοματιάζω* (= ματιάζω χαμηλά), *ψακογελώ* (= γελώ «ψακά», δηλ. ένα ψίχουλο, μια στάλα, πολύ λίγο [> «ψακάς» = κόκκος, τεμάχιο, κομμάτι, ψίχουλο, ψιχάλα).

II. ΟΝΟΜΑ + ΡΗΜΑ (85 περιπτώσεις):

α) Προθετική Φράση (49 περιπτώσεις): *αδερφοσμίγω* (= σμίγω με τον αδερφό), *αερογράφομαι* (= γράφομαι στον άνεμο), *αεροκυματίζω* (= κυματίζω στον αέρα), *αεροπερπατώ* (= περπατώ στον αέρα), *ακραγγίζω* (= αγγίζω στην άκρη), *ακροβρέχω* (= βρέχω στην άκρη), *ακροζυγιάζομαι* (= ζυγιάζομαι στην άκρη), *ακροκοχεύω* (= κοχεύω με την άκρη του ματιού), *ακρολυγίζω* (= λυγίζω στην άκρη), *ακροσαλεύω* (= σαλεύω στην άκρη), *ακροφεγγίζω* (= φεγγίζω στην άκρη), *ανεμοχτίζω* (= χτίζω στον άνεμο), *αρμοδένω* (= δένω στους αρμούς), *αφαλοκόβομαι* (= κόβομαι από τον αφαλό), *βογγοκυλώ* (= κυλώ με βόγγους), *βροντοκουδουνίζω* (= κουδουνίζω με

βρόντο), *βροντομιλώ* (= μιλώ με βρόντο), *βροντορουφώ* (= ρουφώ με βρόντο), *βροντοφωνίζω* (= φωνάζω με βρόντο), *βρουκολακιάζω* (= κάνω λάκκο σε βούρκο, δηλ. γίνομαι βρικόλακας), *βουρκολακιάζω* (= κάνω λάκκο σε βούρκο, δηλ. γίνομαι βρικόλακας), *δακριοπεριλούζω* (= περιλούζω με δάκρυα), *ερωτοκυνηγούνται* (= κυνηγιούνται από έρωτα), *ερωτολαχταρίζω* (= λαχταρώ από έρωτα), *ερωτοπαλεύω* (= παλεύω με τον έρωτα), *ισκιομαχώ* (= μάχομαι με ίσκιο), *κλεφτοθησαυρίζω* (= θησαυρίζω με κλεψιές), *κλωναροδέρνομαι* (= δέρνομαι με κλωνάρια), *κοιλιοπονώ* (= πονώ στην κοιλιά), *κορφοκοιτάζω* (= κοιτάζω στον κόρφο), *κορφομυτίζω* (= πλησιάζω τη μύτη μου στον κόρφο), *μεσανοίγω* (= ανοίγω ως τη μέση), *μεσαποκοιμούμαι* (= κοιμάμαι στο περίπου, είμαι μεταξύ ύπνου και ξύπνιου), *μεσοκαμνύω* (= κλείνω τα μάτια μου ως τη μέση από νύστα), *μεσοκλείω* (= κλείνω ως τη μέση), *μεσοσφαλνώ* (= σφαλίζω ως τη μέση), *νυχτογλιστρώ* (= γλιστρώ κατά τη νύχτα), *νυχτοπαρωρίζω* (= «παρωρίζω», δηλ. αγρυπνώ και περιφέρομαι, κατά τη νύχτα), *νυχτοσαλεύω* (= σαλεύω κατά τη νύχτα), *πονοκεφαλιώ* (= πονώ στο κεφάλι), *σαβανοτυλίγω* (= τυλίγω με σάβανο), *σταυρογονατίζω* (= γονατίζω σε σχήμα σταυρού, σταυρωτά), *φλογοπερικυκλώνω* (= περικυκλώνω με φλόγες), *φλογοπερνώ* (= περνώ μέσα από τις φλόγες), *φλωροζυγιάζω* (= ζυγιάζω με το φλουρί), *φτεροπηδώ* (= πηδώ με φτερά), *χρυσοκαπλαντίζω* (= «καπλαντίζω», δηλ. επενδύω, επικαλύπτω κάποιο αντικείμενο, με χρυσό), *χρυσοπασπαλίζω* (= πασπαλίζω με χρυσό), *χρυσοπεριχύνουμαι* (= «περιχύνουμαι», δηλ. περιβρέχομαι, με χρυσό).

β) Ποιητικό Αίτιο (4 περιπτώσεις): *γεροντορνηθιάζω* (= «ορνηθιάζω», δηλ. μωραίνομαι σαν την κότα, από τα γεράματα), *γονιοκρατιέμαι* (= «κρατιέμαι», δηλ. κατάγομαι, προέρχομαι, από γονιούς), *φωτολαμπαδίζω* (= γεμίζω φως από τη λαμπάδα), *φωτολαμπυρίζω* (= λαμπυρίζω από το φως).

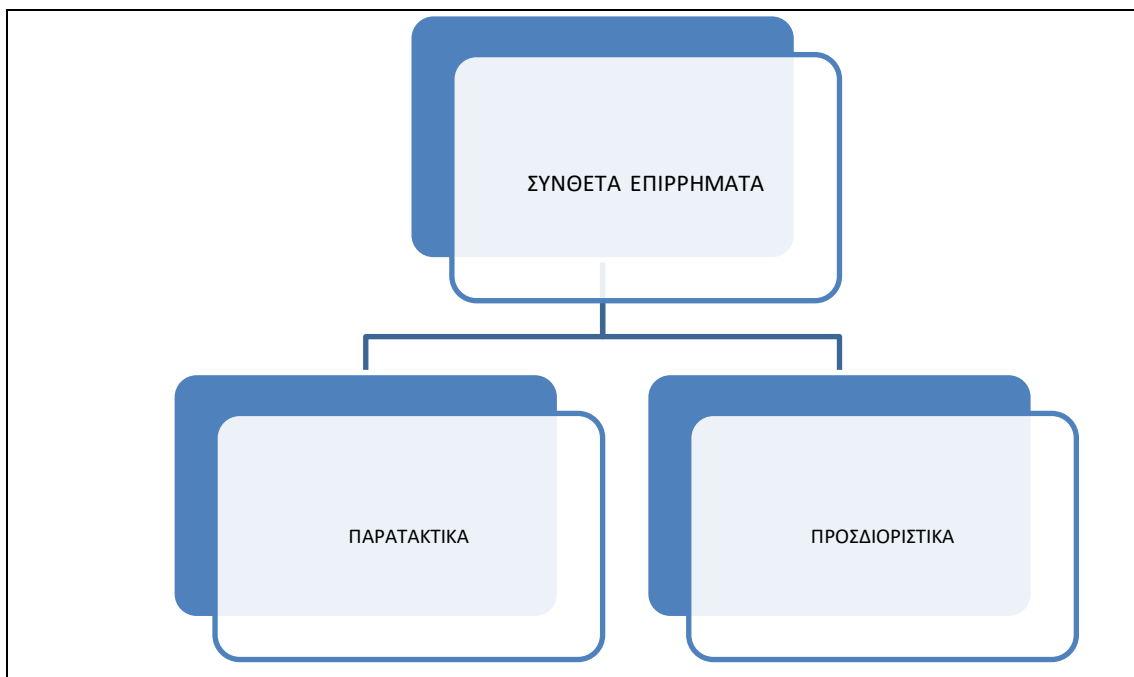
γ) Αντικείμενο (15 περιπτώσεις): *αλλαξομορφίζω* (= αλλάζω μορφή), *αλλαξοστρατίζω* (= αλλάζω στρατά), *ανθοροώ* (= ρέω, κυλώ, αποβάλλω τα άνθη μου), *αντροκαλνάω* (= προκαλώ άντρα σε αγώνα, σε μονομαχία), *απλοχεράω* (= απλώνω το χέρι, για να πιάσω κάτι ή για να χτυπήσω κάποιον), *απολυταρήχνω* / *απολυταρίχνω* (= ρίχνω «απολυτάρη», δηλ. βολή ή ρίξιμο λίθου ή ραβδιού εναντίον ζώου ή ανθρώπου, τα εκσφενδονίζω με μίσος μακριά), *καλοναρχάω* (= «κανοναρχώ» = υπαγορεύω κανόνες σε κάποιον τι θα πει και τι θα κάνει), *κορφοπεριλούζω* (= «περιλούζω», δηλ. περιβρέχω τον κόρφο), *κωλοτριβιδίζω* (= τρίβω τον κώλο μου, δηλ. περιφέρομαι σε ένα μέρος και κωλυσιεργώ, κωλοτρίβομαι), *λιαντρανίζω* (= κοιτάζω επίμονα τον ήλιο [> «ήλιος» +

«εντρανίζω»] ή σηκώνω τα μάτια προς τον ήλιο [«ήλιος» + «αναντρανίζω»]), *μυθοπλάθω* (= πλάθω μύθο), *σαρκοθρέφω* (= θρέφω τη σάρκα), *σταυροκοιτάζω* (= κοιτάζω τον σταυρό), *στρατολατώ* (= οδηγώ τον στρατό), *φυλλοροώ* (= χάνω τα φύλλα μου).

δ) Παραβολική Φράση (17 περιπτώσεις): *αλαφοπηδάω* (= πηδάω σαν ελάφι), *αντραγαθώ* (= πετυχαίνω κατορθώματα σαν άντρας), *ασπρογαλατιάζω* (= ασπρίζω σαν το γάλα), *ασπρογαλιάζω* (= έχω ή παίρνω άσπρο χρώμα σαν το γάλα), *αστραποδιαβαίνω* (= διαβαίνω σαν αστραπή), *βδελλοκολλώ* (= κολλώ σαν βδέλλα), *ζητιανοκυλιέμαι* (= κυλιέμαι σαν ζητιάνος), *κουναροσεύομαι* (= σείομαι σαν «κουνάρι», δηλ. ζώο που ανατράφηκε με φροντίδα από κάποιον, θρεφτάρι), *μαγνητοτραβώ* (= τραβώ σαν μαγνήτης), *περσοκαυκιέμαι* (= καυχέμαι σαν Πέρσης), *πετροκαρδίζω* (= κάνω την καρδιά μου σκληρή σαν πέτρα), *ρουσοκοκκινίζω* (= κοκκινίζω σαν Ρώσος), *σκυλοματιάζω* (= ματιάζω σαν σκύλος), *ταυροκοιτάζω – ταυροκοιτάζονται* (= κοιτάζω σαν ταύρος – κοιτάζονται σαν ταύροι), *τυραννοκυβερνώ* (= κυβερνώ σαν τύραννος), *φιδοκουλουριάζομαι* (= κουλουριάζομαι σαν φίδι), *χωριατοφέρνω* (= μοιάζω με χωριάτη).

Δ) ΣΥΝΘΕΤΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ:

Πίνακας 32: Είδη Σύνθετων Επιρρημάτων:

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΟΠΛΑΣΤΩΝ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ:

1. **ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ (2 περιπτώσεις):** *δεξόζερβα* (= δεξιά και «ζερβά», δηλ. αριστερά), *μερονυχτίς* (= μέρα και νύχτα).
2. **ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ (17 περιπτώσεις):** *ακροπάτητα* (= πατώντας στην άκρη), *αλαφροπάτητα* (= πατώντας ελαφρώς), *γοργοσάλευτα* (= με γοργό σάλεμα), *διπλόφουχτα* (= με διπλή «φούχτα», δηλ. παλάμη, «διπλοπάλαμα»), *κορφουρανίς* (= από την κορφή του ουρανού), *κοσμοκρατόρικα* (= σαν κοσμοκράτορας), *μεσοτιμής* (= στο ενδιάμεσο της τιμής), *μοναστραπίς* (= με μία αστραπή), *μονομπούκι* (= με μια μπουκιά), *μονοχεριάρι* (= με το ένα χέρι), *μπασιμπουζούκικα* (= με κακοποιοό τρόπο, σαν Τούρκος στρατιώτης που δεν ανήκει στον τακτικό στρατό), *ολοζωής* (= για όλη τη ζωή), *ολοκορμής* (= με όλο το κορμί), *σφιχταγκαλιαστά* (= με σφιχτό αγκάλιασμα), *τρισπάππου* (= τρεις φορές παππούς, δηλ. με τρισέγγονα), *χασισοπότικα* (= πίνοντας χασίσι), *ψυχόρμητα* (= με το ορμέφυτο, το ένστικτο, την ενόρμηση, ενστικτωδώς).

Πίνακας 33: Αριθμοί και ποσοστά των κατηγοριών της σημασιολογικής και γραμματικής κατηγοριοποίησης των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη

ΕΙΔΗ ΣΥΝΘΕΤΩΝ & ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ	ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΑ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ	ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΑ ΡΗΜΑΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ
ΟΝΟΜΑΤΑ: 443 34,5%	18 4%	376 84,9%	49 11, 1%
ΕΠΙΘΕΤΑ: 545 42,5%	38 7%	507 93%	-
ΡΗΜΑΤΑ: 276 21,5%	25 9%	251 91%	-
ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ: 19 1,5%	2 10,5%	17 89,5%	-
ΣΥΝΟΛΑ: 1283 100%	83 6,5%	1151 89,6%	49 3,9%

Με βάση τα παραπάνω ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα και, αν θεωρήσουμε πιθανό το ενδεχόμενο να δημιούργησε ο ίδιος ο Καζαντζάκης (αν όχι όλες, τις περισσότερες από) αυτές τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις που χρησιμοποίησε στα μυθιστορήματά του, μπορούμε να εξαγάγουμε τα ακόλουθα σχετικά συμπεράσματα:

Α) Η κυριαρχία των Εξαρτημένων έναντι των Παρατακτικών Συνθέτων:

Ο συγγραφέας συνολικά έπλασε σχετικά λίγα παρατακτικά σύνθετα (83, 6,5%) και πάρα πολλά εξαρτημένα σύνθετα (1151 προσδιοριστικά, 89,6%, και 49 ρηματικά, 3,9%, συνολικά 1200, 93,5%). Επομένως, η όποια τέτοια γλωσσοπλαστική του δημιουργία εστίασε λιγότερο στη συνένωση και συμπαράταξη δύο ισότιμων και ομοειδών γραμματικά λεξημάτων και πάρα πολύ περισσότερο στη συνένωση δύο (ή και σπάνια τριών) “ανισότιμων” και συνήθως διαφορετικής γραμματικής κατηγορίας λεξημάτων, προκειμένου να συμπυκνώσει σε μία μόνο λέξη και με πρωτότυπο τρόπο τις διάφορες χαρακτηριστικές ιδιότητες που ήθελε να εκφράσει.

Β) Η σειρά προτίμησης των γραμματικών κατηγοριών των συνθέτων: Στα νεόπλαστα Παρατακτικά Σύνθετα του Καζαντζάκη, προηγούνται τα Επίθετα (38), έπονται τα Ρήματα (25), ακολουθούν τα Ονόματα (18) και τελευταία έρχονται τα Επιρρήματα (2), ενώ στα νεόπλαστα Εξαρτημένα Σύνθετα, προηγούνται και πάλι τα Επίθετα (507), έπονται όμως τα Ονόματα (376 προσδιοριστικά και 49 ρηματικά, σύνολο 425), ακολουθούν τα Ρήματα (251) και ξανά τελευταία έρχονται τα Επιρρήματα (17). Συνολικά λοιπόν επιβεβαιώνεται πάλι η ιδιαίτερη προτίμηση που είχε ο συγγραφέας στα Επίθετα⁴²³ και η πρωταρχική του προσπάθεια να δημιουργήσει νέα Επίθετα (545, 42,5%), ενώ δεύτερη έρχεται η προσπάθειά του να πλάσει νέα Ονόματα (443, 34,5%), τρίτη η προσπάθειά του να δημιουργήσει νέα Ρήματα (276, 21,5%) και τέταρτη (αλλά καθόλου αμελητέα) η προσπάθειά του να πλάσει ακόμα και νέα Επιρρήματα (19, 1,5%), κυρίως με τη λαϊκή κατάληξη σε -α, καθόλου με τη λόγια κατάληξη σε -ως και ελάχιστα με άλλες ιδιότυπες καταλήξεις (-ής, -ίς, -ι, -ου).

Γ) Οι συντακτικές λειτουργίες των συνθέτων: Όσον αφορά τις συντακτικές λειτουργίες των Προσδιοριστικών Σύνθετων Ονομάτων, προηγούνται οι επιθετικοί προσδιορισμοί (154), ακολουθούν οι ετερόπτωτοι προσδιορισμοί (131), έπονται οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί (79) και λίγα είναι τα υποκοριστικά σύνθετα (12). Όσον αφορά τις συντακτικές λειτουργίες των Ρηματικών Σύνθετων Ονομάτων, προηγούνται τα αντικείμενα (30), έπονται τα υποκείμενα (13), ακολουθούν οι λίγοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί (5) και υπάρχει μόνο ένα ποιητικό αίτιο (1). Σε ό,τι αφορά τις συντακτικές λειτουργίες των Προσδιοριστικών Σύνθετων Ρημάτων, προηγούνται οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί (167), έπονται οι προθετικές φράσεις (48), ακολουθούν οι παραβολικές φράσεις (17), ενώ υπάρχουν κάποια αντικείμενα (15) και λίγα ποιητικά αίτια (4). Τα πάρα πολλά (507) Προσδιοριστικά Σύνθετα Επίθετα εμφανίζουν μεγάλη ποικιλία συντακτικών σχέσεων ανάμεσα στα συνθετικά τους μέρη και, ενδεχομένως, θα μπορούσαν να υποκατηγοριοποιηθούν έτσι περαιτέρω (επιθετικός προσδιορισμός, κτητικός προσδιορισμός, επιρρηματικός προσδιορισμός, αντικείμενο, προθετική φράση, παραβολική φράση, ποιητικό αίτιο, κατηγορούμενο, υποκείμενο). Τέλος, τα Σύνθετα Επιρρήματα εμφανίζουν κάποιες συντακτικές σχέσεις (προθετική φράση, επιρρηματικός προσδιορισμός, ετερόπτωτος προσδιορισμός, επιθετικός προσδιορισμός, αντικείμενο). Άρα, ο Καζαντζάκης προσπάθησε να αξιοποιήσει όλες

⁴²³Βλ. εδώ την Υποσημείωση 414 στη σελ. 199.

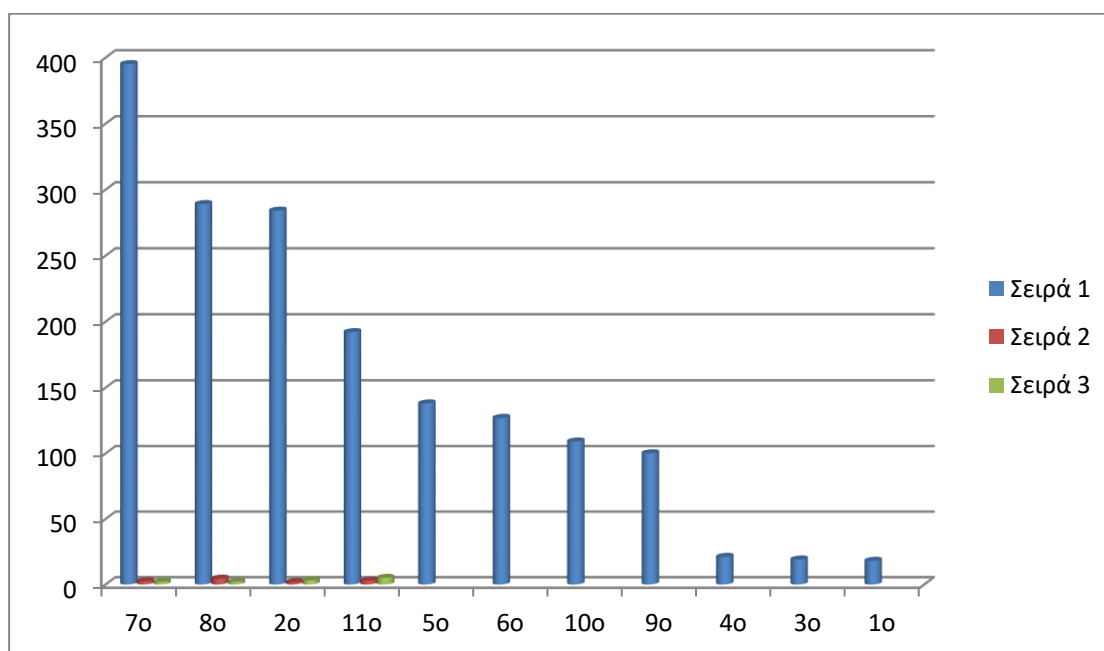
τις δυνατές περιπτώσεις σύνθετων λέξεων που η αγαπημένη του δημοτική γλώσσα επέτρεπε να δημιουργηθούν, έτσι ώστε να εκφραστεί πληρέστατα και στο ακέραιο.

4.4.3. Η εξέλιξη και ο ρόλος των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων σε κάθε ένα από τα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη

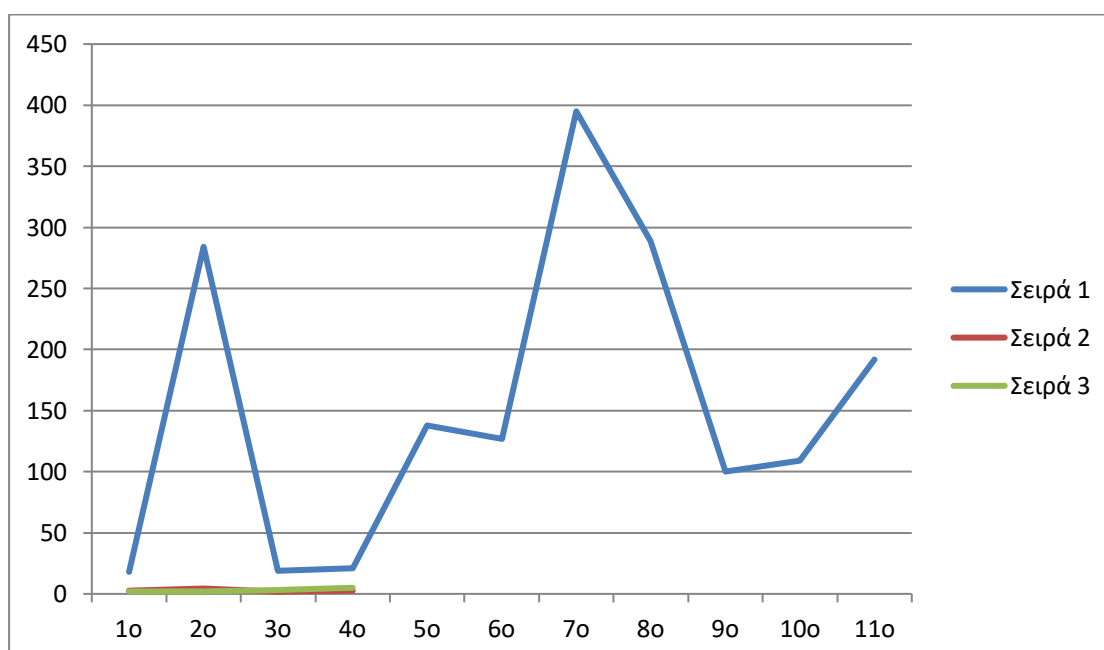
Πίνακας 34: Αριθμητικά δεδομένα εμφάνισης όλων των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ	ΟΝΟΜΑΤΑ	ΕΠΙΘΕΤΑ	ΡΗΜΑΤΑ	ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ	ΣΥΝΟΛΟ
1 ^ο « <i>Οφίς και Κρίνο</i> »	3	10	4	1	18
2 ^ο « <i>Σπασμένες Ψυχές</i> »	39	133	105	7	284
3 ^ο « <i>Μέγας Αλέξανδρος</i> »	7	9	2	1	19
4 ^ο « <i>Στα παλάτια της Κνωσού</i> »	5	13	3	0	21
5 ^ο « <i>Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά</i> »	49	62	20	7	138
6 ^ο « <i>Ο Χριστός ξανασταυρώνεται</i> »	44	53	26	4	127
7 ^ο « <i>Ο Καπετάν Μιχάλης (Ελευτερία ή Θάνατος)</i> »	158	148	82	7	395
8 ^ο « <i>Ο Τελευταίος Πειρασμός</i> »	100	124	58	7	289
9 ^ο « <i>Ο Φτωχούλης του Θεού</i> »	41	32	21	6	100
10 ^ο « <i>Οι αδερφοφάδες (-Θέλει, λέει, να 'ναι λεύτερος. Σκοτώστε τον!)</i> »	44	40	21	4	109
11 ^ο « <i>Αναφορά στον Γκρέκο</i> »	74	84	24	10	192
ΣΥΝΟΛΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ	564	708	366	54	1692

Πίνακας 35: Η σειρά των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη με κριτήριο τον συνολικό αύξοντα αριθμό των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων

Πίνακας 36: Η γραμμή εξέλιξης του βαθμού χρήσης των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων από τον Καζαντζάκη στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματά του

Οι παραπάνω πίνακες 34, 35 και 36 είναι πολύ αποκαλυπτικοί για την εξέλιξη που είχε η χρήση νεόπλαστων σύνθετων λέξεων από τον Καζαντζάκη στα μυθιστορήματά του. Με βάση αυτούς τους πίνακες λοιπόν παρατηρούμε τα εξής:

A) Επειδή αρκετές τέτοιες νεόπλαστες λέξεις εμφανίζονται σε περισσότερα από ένα μυθιστορήματα (μολονότι οι περισσότερες εμφανίζονται άπαξ, δηλαδή μόνο σε ένα μυθιστόρημα), ο συνολικός αριθμός εμφάνισής τους είναι 1692, άρα, κατά 409 φορές μεγαλύτερος από τον πραγματικό συνολικό αριθμό αυτών των λέξεων (1283). Ως προς τη γραμματική τους κατηγορία, κυριαρχούν τα Επίθετα με 708 εμφανίσεις (κατά 163 φορές περισσότερο από τα συνολικά 545 Επίθετα), ακολουθούν τα Ονόματα με 564 εμφανίσεις (κατά 121 φορές περισσότερο από τα συνολικά 443 Ονόματα), έπονται τα Ρήματα με 366 εμφανίσεις (κατά 90 φορές περισσότερο από τα συνολικά 276 Ρήματα) και τελευταία έρχονται τα Επιρρήματα με 54 εμφανίσεις (κατά 35 φορές περισσότερο από τα συνολικά 19 Επιρρήματα). Επομένως, επιβεβαιώνεται ξανά η ιδιαίτερη προτίμηση του Καζαντζάκη στα Επίθετα⁴²⁴ και η συχνότατη χρήση τους περισσότερο από τα Ονόματα, τα Ρήματα και τα Επιρρήματα.

B) Με κριτήριο τον συνολικό αύξοντα αριθμό των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων που εμφανίζουν, η σειρά των μυθιστορημάτων διαμορφώνεται ως εξής: Την 1η θέση με τις περισσότερες νεόπλαστες σύνθετες λέξεις κερδίζει το 7^ο (*Ο Καπετάν Μιχάλης*) με 395 τέτοιες λέξεις, τη 2^η θέση κατακτά το 8^ο (*Ο Τελευταίος Πειρασμός*) με 289, την 3^η θέση -με μικρή διαφορά- καταλαμβάνει το 2^ο (*Σπασμένες Ψυχές*) με 284, την 4^η θέση κατέχει το 11^ο (*Αναφορά στον Γκρέκο*) με 192, την 5^η θέση παίρνει το 5^ο (*Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*) με 138, την 6^η θέση αποκτά το 6^ο (*Ο Χριστός ξανασταυρώνεται*) με 127, την 7^η θέση λαμβάνει το 10^ο (*Οι αδερφοφάδες*) με 109, την 8^η θέση -με μικρή διαφορά- έχει το 9^ο (*Ο Φτωχούλης του Θεού*) με 100, την 9^η θέση παίρνει το 4^ο (*Στα παλάτια της Κνωσού*) με 21, τη 10^η θέση λαμβάνει το 3^ο (*Μέγας Αλέξανδρος*) με 19 και την 11^η και τελευταία θέση έχει το 1^ο (*Οφεις και Κρίνο*) με 18. Συνάγεται λοιπόν το συμπέρασμα ότι ο χρόνος δημιουργίας του κάθε μυθιστορήματος⁴²⁵ φαίνεται πως παίζει κάποιο (σχετικό αλλά όχι απόλυτο) ρόλο στον αριθμό των χρησιμοποιούμενων νεόπλαστων σύνθετων λέξεων και, ενδεχομένως, ο αριθμός αυτών των λέξεων είναι -σε κάποιο βαθμό και με μερικές αυξομειώσεις- αντιστρόφως ανάλογος με την παλαιότητα των έργων του, αφού συνήθως όσο πιο

⁴²⁴Βλ. εδώ την Υποσημείωση 414 στη σελ. 199.

⁴²⁵Για τον χρόνο συγγραφής των 13 συνολικά μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη (των 11 ελληνόγλωσσων και των 2 γαλλόγλωσσων), βλ. στις σελ. 21-24.

παλιό είναι ένα έργο τόσο λιγότεροι είναι αυτοί οι σχηματισμοί. Έτσι, από τη μια μεριά, οι λέξεις αυτές είναι πολύ λίγες τόσο στο 1^ο του μυθιστόρημα όσο και στα δύο παιδικά του μυθιστορήματα (3^ο & 4^ο), όχι όμως και στο 2^ο του μυθιστόρημα⁴²⁶, ενώ, από την άλλη μεριά, είναι περισσότερες στα επτά τελευταία και μεταπολεμικά ελληνόγλωσσα μυθιστορήματά του (5^ο-11^ο), τα οποία συγγράφει κατά την τελευταία και επιτυχημένη συγγραφική του περίοδο (1940-1957)⁴²⁷, χωρίς όμως να αυξάνονται σταθερά ούτε με γεωμετρική και σταθερή πρόοδο σε όλα τα επόμενα και πιο ώριμα μυθιστορήματά του. Σίγουρα, εν τούτοις, όπως έχει υποστηριχθεί και από τους μελετητές⁴²⁸, και αυτές καθαυτές οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις μαρτυρούν μια σοφότερη χρήση των νεολογισμών σε αυτά τα μυθιστορήματά του, αποτελούν και αυτές κομμάτι της (αργοπορημένης μεν, βελτιωτικής δε) εξέλιξης της γλώσσας και της γραφής του Καζαντζάκη και συνιστούν και αυτές σαφή τεκμήρια της τελικής, επιτυχούς και εν γένει ωρίμανσης τόσο του λόγου όσο και του έργου του συγγραφέα.

Γ) Αξιοσημείωτες είναι μερικές διαφοροποιήσεις της προαναφερθείσας σειράς των μυθιστορημάτων σε κάποιες γραμματικές κατηγορίες. Έτσι, η σειρά τους εδώ διαμορφώνεται ως εξής: **1) Στα Ονόματα:** 7^ο (158) > 8^ο (100) > 11^ο (74) > 5^ο (49) > 6^ο & 10^ο (44 και τα δύο) > 9^ο (41) > 2^ο (39) > 3^ο (7) > 4^ο (5) > 1^ο (3). **2) Στα Επίθετα:** 7^ο (148) > 2^ο (133) > 8^ο (124) > 11^ο (84) > 5^ο (62) > 6^ο (53) > 10^ο (40) > 9^ο (32) > 4^ο (13) > 1^ο (10) > 3^ο (9). **3) Στα Ρήματα:** 2^ο (105) > 7^ο (82) > 8^ο (58) > 6^ο (26) > 11^ο (24) > 9^ο & 10^ο (21 και τα δύο) > 5^ο (20) > 1^ο (4) > 4^ο (3) > 3^ο (2). **4) Στα Επιρρήματα:** 11^ο (10) > 2^ο & 5^ο & 7^ο & 8^ο (7 και στα τέσσερα) > 9^ο (6) > 6^ο & 10^ο (4 και στα δύο) > 1^ο & 3^ο (1 και στα δύο) > 4^ο (0). Άρα, το 7^ο μυθιστόρημα έρχεται πρώτο και συνολικά, αλλά και μόνο στα Ονόματα και στα Επίθετα, ενώ στα Ρήματα πρωτεύει το 2^ο και στα Επιρρήματα το 11^ο. Επίσης, το 8^ο μυθιστόρημα έρχεται δεύτερο και συνολικά, αλλά και μόνο στα Ονόματα, ενώ το 2^ο κατέχει τη δεύτερη θέση και στα Επίθετα και στα Επιρρήματα (όπου βέβαια τη μοιράζεται με το 5^ο, το 7^ο και το 8^ο), ενώ στα Ρήματα δεύτερο έρχεται το 7^ο. Ακόμα, το 2^ο μυθιστόρημα έρχεται τρίτο μόνο συνολικά, αφού

⁴²⁶Πρόκειται για το μυθιστόρημα *Σπασμένες Ψυχές*, το οποίο, μολονότι είναι νεανικό έργο του Καζαντζάκη, γραμμένο στο Παρίσι το 1908, κατέχει την τρίτη θέση στον συνολικό αύξοντα αριθμό των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων, ενδεχομένως, επειδή συνιστά το πρώτο μυθιστόρημα του πλέον στρατευμένου δημοτικιστή συγγραφέα, στο οποίο χρησιμοποιεί καθαρά και εμπρόθετα τη δημοτική γλώσσα και τις θεωρούμενες τότε αρετές της, άρα και τις πολλές νεόπλαστες σύνθετες λέξεις, προκειμένου να αναδείξει τις μεγάλες σχετικές συνθετικές και εκφραστικές δυνατότητες αυτής της γλώσσας. Βλ. τις απόψεις των μελετητών του έργου στις σελ. 25-26.

⁴²⁷Για την καζαντζακική γλωσσική εξέλιξη βλ. στις σελ. 9-10.

⁴²⁸Βλ. στις σελ. 29-30.

στα Ονόματα την τρίτη θέση καταλαμβάνει το 11^ο , στα Επίθετα και στα Ρήματα το 8^ο και στα Επιρρήματα το 9^ο .

Δ) Όπως διαγράφεται στον πίνακα 36, η γραμμή εξέλιξης στον χρόνο του βαθμού χρήσης των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων από τον Καζαντζάκη στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματά του παρουσιάζει δύο πλήρεις κορυφώσεις (2^ο & 7^ο), μια ατελή κορύφωση (11^ο), δύο επακόλουθες -από τις δύο πλήρεις κορυφώσεις- απότομες και αισθητές αντίστοιχες πτώσεις (3^ο & 9^ο), μία μικρή και μία μεγαλύτερη κάμψη (6^ο & 8^ο, αντίστοιχα), δύο μεγάλες ανόδους (5^ο & 11^ο) και δύο πολύ μικρές ανόδους (4^ο & 10^ο). Αναλυτικά, παρατηρούμε μια αξιοπρόσεκτη εξέλιξη αυτού του φαινομένου. Αρχικά, το 1905, όταν ο Καζαντζάκης συγγράφει το 1^ο του μυθιστόρημα (ουσιαστικά νουβέλα), *Όφης και Κρίνο*, χρησιμοποιεί ελάχιστες νεόπλαστες σύνθετες λέξεις (μόνο 18, κυρίως Επίθετα), και κάτι τέτοιο τότε είναι φυσικό, αφού δεν είναι ακόμα δημοτικιστής και η γλώσσα του εδώ είναι μικτή (και δημοτική και καθαρεύουσα), εξεζητημένη, εξωτική και ταιριαστή με το ύφος «του Κινήματος του Αισθητισμού και της Παρακμής»⁴²⁹. Το 1908 όμως, όταν δουλεύει στο Παρίσι το 2^ο (και ουσιαστικά το πρώτο του κανονικό) μυθιστόρημα, τις *Σπασμένες Ψυχές*, ο συγγραφέας είναι πια μαχητικός -και αποδεκτός από τον «Νουμά»- δημοτικιστής, οπότε χρησιμοποιεί ευρέως πολλές δημοτικές νεόπλαστες σύνθετες λέξεις (284), ως ένα βασικό χαρακτηριστικό της αγαπημένης του πια δημοτικής γλώσσας, και κερδίζει έτσι τους επαίνους του Ψυχάρη για «λεκτικό ζουμερό» και «συνταιριάσματα γενναία και σφантаχτά», σε γλώσσα καθομιλουμένη, με ελληνικό θέμα και με μεγάλη γλωσσοπλαστική δύναμη, με πολλά πρωτότυπα και πολύ εκφραστικά νεόπλαστα σύνθετα⁴³⁰ (ιδίως ρήματα και επίθετα), πετυχαίνοντας έτσι την 1^η κορύφωση αυτού του φαινομένου στην καριέρα του (266 τέτοιες λέξεις παραπάνω από το 1^ο μυθιστόρημα). Ωστόσο, όταν μετά από χρόνια (1914-1940) θα καταπιαστεί [ξανά, αλλά με πολύ αργά βήματα] με μυθιστορήματα και μάλιστα παιδικά, δηλαδή με το 3^ο (*Μέγας Αλέξανδρος*) και με το 4^ο (*Στα παλάτια της Κνωσού*), η χρήση νεόπλαστων σύνθετων λέξεων θα πέσει απότομα και κατακόρυφα (μόνο 19 στο 3^ο και μόνο 21 στο 4^ο και κυρίως Επίθετα και Ονόματα) και αυτό, ενδεχομένως, εξηγείται από την αναγκαία απλότητα του

⁴²⁹Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τη γλώσσα του μυθιστορήματος *Όφης και Κρίνο*, βλ. στις σελ. 24-25.

⁴³⁰Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τη γλώσσα του μυθιστορήματος *Σπασμένες Ψυχές*, βλ. στις σελ. 25-26.

λεξιλογίου που του επέβαλαν τόσο το παιδικό κοινό-στόχος όσο και οι εκδότες⁴³¹. Ακολούθως, όταν πια στην Αίγινα μέσα στην καρδιά της Κατοχής (1941-1943), θα γράψει το 5^ο του -και μετέπειτα πολύ διάσημο- μυθιστόρημα *Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*, θα χρησιμοποιήσει ξανά πολλές δημοτικές νεόπλαστες σύνθετες λέξεις (117 περισσότερες από το 4^ο μυθιστόρημα και κυρίως Επίθετα και Ονόματα), διότι αρχίζει πλέον να συνταιριάζει αρμονικά τη “γήινη” δημοτική του γλώσσα με το νέο ελληνικό και αγροτικό περιεχόμενο και με τη βιωματικότητα, τη φυσικότητα και τη λαϊκότροπη γλώσσα του αυθεντικού πρωταγωνιστή του έργου αυτού, του Ζορμπά⁴³². Στη συνέχεια και αυτοεξόριστος στη Γαλλία από το 1946 ως τον θάνατό του το 1957, θα συνεχίσει σε αυτή την επιτυχημένη πορεία, αλλά και με ποικίλες κλιμακώσεις. Έτσι το 1948-1949, όταν συγγράφει το 6^ο του μυθιστόρημα (*Ο Χριστός ξανασταυρώνεται*), χρησιμοποιεί και πάλι πολλές νεόπλαστες σύνθετες λέξεις, αλλά με κάποια μικρή κάμψη (11 λιγότερες από το 5^ο και κυρίως Επίθετα και Ονόματα και λιγότερο Ρήματα), σε πλήρη αρμονία όμως με τη συνειδητή πια απόφαση καλλιτεχνικής εναρμόνισης της δημοτικής γλώσσας με το δημοτικό, αγροτικό και λαϊκό περιεχόμενο, χωρίς πλέον γλωσσικά στοιχεία εστιασμένα σε κάποιο τόπο και με γλωσσική μετριοπάθεια και νατουραλιστική απόδοση της λαϊκής ομιλίας και ζωής⁴³³. Ραγδαία και θεαματική αύξηση των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων (267 περισσότερες από το 6^ο, κυρίως Ονόματα και Επίθετα και δευτερευόντως Ρήματα), δηλαδή τη μέγιστη κορύφωση του φαινομένου αυτού (395) και το αποκορύφωμα της βελτιωτικής και μετριοπαθούς γλωσσικής του εξέλιξης παρουσιάζει το 7^ο, πολύ βιωματικό και αυθεντικά καζαντζακικό μυθιστόρημα (*Ο Καπετάν Μιχάλης*) (1949-1950), πάλι με αρμονική σύζευξη γλώσσας και περιεχομένου, με συχνή χρήση σύνθετων επιθέτων παρόμοιων με τα ομηρικά επίθετα, με μια συναρπαστική, χυμώδη, ώριμη και γεροδεμένη γλώσσα, που ήταν το κορυφαίο αποτέλεσμα, “καταστάλαγμα” και “απόσταγμα” του πολύχρονου γλωσσικού του μόχθου⁴³⁴. Το επόμενο (1950-1951) μεγάλο μυθιστόρημά

⁴³¹Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τη γλώσσα των δύο παιδικών μυθιστορημάτων *Μέγας Αλέξανδρος* και *Στα παλάτια της Κνωσού*, βλ. στη σελ. 26.

⁴³²Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τη γλώσσα του μυθιστορήματος *Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*, βλ. στις σελ. 26-27. Για την άποψη του ίδιου του Καζαντζάκη σχετικά με τη γλώσσα αυτού του μυθιστορήματός του, βλ. στη σελ. 132 το σημείο A4II στο κεφ. 3.2.2 και στη σελ. 171 το σημείο A4II στο κεφ. 4.3.

⁴³³Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τη γλώσσα του μυθιστορήματος *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται*, βλ. στη σελ. 27. Για την άποψη του ίδιου του Καζαντζάκη σχετικά με τη γλώσσα αυτού του μυθιστορήματός του, βλ. στις σελ. 132-133 το σημείο A4III στο κεφ. 3.2.2. και στις σελ. 171-172 το σημείο A4III στο κεφ. 4.3.

⁴³⁴Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τη γλώσσα του μυθιστορήματος *Ο Καπετάν Μιχάλης*, βλ. στις σελ. 27-28.

του, το 8^ο (*Ο Τελευταίος Πειρασμός*), εμφανίζει μια μείωση του φαινομένου αυτού (106 λιγότερες από το 7^ο , όμως δεύτερο στη σχετική γενική κατάταξη), αλλά και πάλι διαθέτει πάρα πολλά τέτοια πρωτότυπα και εκφραστικά Επίθετα και Ονόματα και αρκετά Ρήματα, ως ένα στοιχείο του επιτυχούς συνταιριάσματος γλώσσας και περιεχομένου, εν τούτοις, η προσοχή στην πλούσια γλώσσα του έργου επισκιάστηκε από τις σφοδρές αντιδράσεις που προκάλεσε το αιρετικό του περιεχόμενο⁴³⁵. Ακολουθεί το 1952-1953 μια αισθητά μεγάλη πτώση αυτών των λέξεων στο 9^ο μυθιστόρημα που συγγράφει (*Ο Φτωχούλης του Θεού*) (189 λιγότερες από το 8^ο και κυρίως Ονόματα και Επίθετα και λιγότερο Ρήματα), που ίσως οφείλεται εν μέρει στα σοβαρά προβλήματα υγείας που αντιμετώπισε τότε ο δημιουργός⁴³⁶. Στο επόμενο, το 10^ο μυθιστόρημα (*Οι αδερφοφάδες*), που το δούλεψε σε βάθος χρόνου (από το 1948-1955), αλλά με διακοπές, και που τελικά το άφησε ατελές, επειδή αφορούσε σύγχρονο θέμα (τον Εμφύλιο) και δεν τον ικανοποιούσε⁴³⁷, σημειώνεται μια ελάχιστη αύξηση αυτών των λέξεων (9 περισσότερες από το 9^ο , κυρίως Ονόματα και Επίθετα και λιγότερο Ρήματα). Η τελευταία, τρίτη, ατελής (και, δυστυχώς, απότομα τερματισμένη λόγω του θανάτου του) κορύφωση της χρήσης νεόπλαστων σύνθετων λέξεων (με 83 περισσότερες από το 10^ο , κυρίως Επίθετα και Ονόματα και λιγότερο Ρήματα και Επιρρήματα) εμφανίζεται στο 11^ο μυθιστόρημα και ανολοκλήρωτο «κύκναιο άσμα» του (*Αναφορά στον Γκρέκο*), όπου η γλωσσοπλαστική του ικανότητα δείχνει την τελευταία -ακμαία ακόμα και γόνιμη- “αναλαμπή” της, σε ένα αυτοβιογραφικό κείμενο, γεμάτο με την “πεμπτουσία” της πνευματικής του ζωής, που πλέον «βασιλεύει»⁴³⁸. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η προαναφερθείσα εξέλιξη της χρήσης αυτών των λέξεων στα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη είναι παράλληλη με τη δημιουργική εξέλιξη του πεζογραφικού λογοτεχνικού του ταλέντου σε δύο φάσεις της καριέρας του (νεανικά και ώριμα χρόνια) και με τη σταδιακή καλλιτεχνική του ωρίμανση ως μυθιστοριογράφου συγγραφέα και συνιστά και αυτή ένα βασικό δείγμα,

⁴³⁵Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τη γλώσσα του μυθιστορήματος *Ο Τελευταίος Πειρασμός*, βλ. στη σελ. 28. Για την άποψη του ίδιου του Καζαντζάκη σχετικά με τη γλώσσα αυτού του μυθιστορήματός του, βλ. στη σελ. 133 το σημείο A4IV στο κεφ. 3.2.2 και στη σελ. 172 το σημείο A4IV στο κεφ. 4.3.

⁴³⁶Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τη γλώσσα του μυθιστορήματος *Ο Φτωχούλης του Θεού*, βλ. στη σελ. 28.

⁴³⁷Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τη γλώσσα του μυθιστορήματος *Οι αδερφοφάδες*, βλ. στη σελ. 28.

⁴³⁸Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τη γλώσσα του μυθιστορήματος *Αναφορά στον Γκρέκο*, βλ. στη σελ. 29.

ένα αξιόπιστο τεκμήριο και ένα συστατικό στοιχείο της επιτυχίας των δημοφιλέστερων και καλύτερων μυθιστορημάτων του⁴³⁹.

Επομένως, απομένει εδώ να προσπαθήσουμε ακολούθως να απαντήσουμε συνοπτικά στο ερώτημα τι ρόλο έπαιζαν οι νεόπλαστες αυτές σύνθετες λέξεις στο μυθιστορηματικό έργο του συγγραφέα, λαμβάνοντας υπ' όψιν τέσσερις ειδικές παραμέτρους: **α)** τα ειδικά χαρακτηριστικά που διαθέτουν αυτές οι λέξεις, **β)** τα συνήθη σημεία (αφηγηματικά ή διαλογικά & μονολογικά) των μυθιστορημάτων στα οποία εμφανίζονται οι λέξεις αυτές, **γ)** τις απόψεις των μελετητών για τη γλώσσα του Καζαντζάκη και **δ)** τις απόψεις του ίδιου του Καζαντζάκη για τη γλώσσα του. Σχετικά με τις παραπάνω τέσσερις παραμέτρους, υπογραμμίζουμε τα ακόλουθα σημεία:

Ι. Τα ειδικά χαρακτηριστικά των νεόπλαστων σύνθετων Ονομάτων, Επιθέτων, Ρημάτων και Επιρρημάτων των μυθιστορημάτων νομίζουμε πως δείχνουν την οργανική λειτουργικότητα και την εκφραστική επιτυχία που είχε η χρήση τους από τον μυθιστοριογράφο Καζαντζάκη. Τα Ονόματα αυτά λοιπόν αποτελούν –πρωτίστως- λέξεις με αγροτικό περιεχόμενο για ποικίλες εκφάνσεις της ζωής του απλού λαού των ελληνικών χωριών της παλιάς εποχής και έτσι αποτελούν ένα κατάλληλο ηθογραφικό και νατουραλιστικό πλαίσιο για το κυρίως λαϊκό και επαρχιακό περιβάλλον στο οποίο διαδραματίζονται τα περισσότερα από αυτά τα μυθιστορήματα. Ακόμα, τα συνθετικά τους είναι δημοτικές ελληνικές λέξεις⁴⁴⁰, κάποια α' συνθετικά τους είναι πολύ παραγωγικά⁴⁴¹, όπως και κάποια β' συνθετικά τους⁴⁴², πολλά σχηματίζονται αναλογικά⁴⁴³ και αρκετά είναι πολύ εκφραστικές συμπυκνώσεις εννοιών⁴⁴⁴. Τα Επίθετα αυτά είναι πλείστα και αποδίδουν ποικίλες και λεπτές αποχρώσεις χρωμάτων, αντιθέσεων και εννοιών, λιγότερο αφηρημένων⁴⁴⁵ και περισσότερο συγκεκριμένων, όπως ιδιότητες του σώματος των ανθρώπων⁴⁴⁶. Επίσης, κάποια α' συνθετικά είναι πολύ

⁴³⁹Για τις γενικές παρατηρήσεις ορισμένων μελετητών αναφορικά με τη γλωσσική εξέλιξη του συγγραφέα κατά την περίοδο 1940-1957, βλ. στη σελ. 10, και αναφορικά με τα γλωσσικά χαρακτηριστικά των επτά τελευταίων και μεταπολεμικών ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του, βλ. στις σελ. 29-30.

⁴⁴⁰Κάποτε βέβαια αφομοιώνουν ακόμα και ξένες ή αρχαίες λέξεις ως ένα από τα συνθετικά τους (π.χ. *παλιοσαντζά, λυσίζωνος*).

⁴⁴¹π.χ. *αγριο-, ακρο-, βρωμο-, γερο-, μακρο-, μικρο-, παλιο-, πρωτο-, χοντρο-, ψευτο-*.

⁴⁴²π.χ. *-λόι, -μάννα, -μάνι, -πουλο*.

⁴⁴³π.χ. *αγιογλείφος – φτωχογλείφος, αδερφοφάς – Γυψοφάς – τουρκοφάς – χριστιανοφάς*.

⁴⁴⁴π.χ. *απαλοσαρκosίνη, γλεντοχήρα, Γραμματοφαρισαίοι, γυναικαρπάχης, Ζορμπαδόκοσμος, ελληνομάρες, ουρανοθάλασσο, σαγανογλείφτης, συννεφόκοσμος*.

⁴⁴⁵π.χ. *αλεπονούσης, πολυκορφονούσης, σταυροδρομονούσης*.

⁴⁴⁶Για παράδειγμα, υπάρχει μια απίστευτα μεγάλη ποικιλία ιδιαίτερων και εκφραστικότητας επιθέτων για διάφορα μέρη ή χαρακτηριστικά του ανθρώπινου σώματος ή του ανθρώπου (για τα γένια, τα μάτια, τα τσίνορα, τα φρύδια, τη μύτη, τα μαλλιά, τη μουτσούνα, το χαμόγελο, τη μούρη, το στόμα, το πιγούνι, το μουστάκι, τα δόντια, τα χείλια, τα μάγουλα, το πρόσωπο, τη μασέλα, το κεφάλι, τη φωνή, τη λαλιά,

παραγωγικά⁴⁴⁷ και ορισμένα σύνθετα πλασμένα ειδικά για γυναίκες και για άντρες είναι πολύ χαρακτηριστικές δημιουργίες για την απόδοση κάποιων ιδιαίτερων γνωρισμάτων μερικών ηρώων των μυθιστορημάτων⁴⁴⁸. Ρήματα αυτού του είδους συνδυάζουν παράλληλες ή επάλληλες ενέργειες⁴⁴⁹, κυρίως, εκφράζουν διάφορες συντακτικές έννοιες, κάποια α' συνθετικά τους είναι πολύ παραγωγικά⁴⁵⁰ και μερικά είναι πολύ ιδιαίτερα⁴⁵¹. Τέλος, τα Επιρρήματα –κάποτε- εκφράζουν αντίθετες ιδιότητες⁴⁵², αλλά –κυρίως- προσδιορίζουν με ευφάνταστους συνδυασμούς⁴⁵³.

II. Τα συνήθη σημεία («Αφήγηση» ή «Διαλογικά μέρη» [= Διάλογος & Μονόλογος⁴⁵⁴]) των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη στα οποία εμφανίζονται οι

τα χνώτα, το νου, το μυαλό, τη βουλή, την ψυχή, το κορμί, τα νύχια, τα πόδια, τα σκέλια, τα στήθη, τα δάχτυλα, τα γόνατα, την καρδιά, το στομάχι, τις τρίχες, τον κόλο, την καμπούρα, τη φτερούγα, τη μέση, το πάχος, τους αστραγάλους, τις γραμμές, τα νεφρά, το σώμα, το καύκαλο, τα καπούλια), που χρησιμοποιούνται σαν λεκτικές “ζωγραφίες” οι οποίες αποτελούν σπάνιες “προσωπογραφίες”, μοναδικές υφολογικές επιλογές και λεκτικές δημιουργίες του συγγραφέα. Σημειώνεται ακόμα ότι το Σημειωματάριο του Νίκου Καζαντζάκη (δηλαδή το χειρόγραφο λεξικό του της δημοτικής) που υπάρχει στο Μουσείο Καζαντζάκη -εκτός των άλλων- περιλαμβάνει 10 θεματικές ενότητες με δημοτικές λέξεις σχετικές με το ανθρώπινο σώμα (σώμα – κόκαλα, σώμα, χέρι – πόδι, μάτια, αφτί – μύτη, στόμα, στήθος, κοιλιά, μαλλιά, δέρμα). Βλ. Μαθιουδάκης, 2020, 655.

⁴⁴⁷π.χ. αλαφρο-, ηλιο-, μεσα-/μεσο-, ολο-, ορθο-, πολυ-, πρωτο-.

⁴⁴⁸Για παράδειγμα, για γυναίκες τέτοια ενδεικτικά επίθετα είναι: γλυκοκρέβατη, ζεστοκρέβατη, καλαντρούσα, καλοπουδραρισμένη, κρυφοπαχιά, κωλοτριβίδες, ξεραχνιάστρα, ολογκάστρωτη, πολυγάλατη, πολυμάσταρη, πυκνοκαταρούσα, τραγανόχειλη, χιλαντρούσα, χαμοβλέπουσα, χλιοβαμμένη. Για άντρες τέτοια ενδεικτικά επίθετα είναι: μπακαλόψυχος, μεροδούλης, πελαγόστηθος, πεσοβράκης, πολυπροσκυνημένος, πολύσπερμος, τεσσαροχάλης, φαρδιοκουταλάτος, φεγγαροπρόσωπος, φευγοπόλεμος, φορόμναλος, φτωχομούρης.

⁴⁴⁹π.χ. διπολαχταρώ, ανοιγοσφαλίζω.

⁴⁵⁰π.χ. αγριο-, ακρο-, αλαφρο-, αργο-, αχνο-, βαθιο-, βαριο-, βραχνο-, βροντο-, γλυκο-, γοργο-, διπλο-, θαμπο-, καλο-, κρυφο-, μεσο-, μονο-, ξανα-, πολυ-, πρωτο-, σιγο-, σφιχτο-, χρυσο-.

⁴⁵¹π.χ. αεροπερπατώ, αφαλοκόβομαι, ταυροκοιτάζω, τυραννοκυβερνώ, φεγγοπεζεύω.

⁴⁵²π.χ. δεξόζερβα, μερονυχτίς.

⁴⁵³π.χ. γοργοσάλευτα, διπλόφουχτα, κορφουρανίς, μοναστραπίς, μονοχεριάρι, ολοκορμής.

⁴⁵⁴Η βασική διάκριση που ακολουθούμε εδώ είναι αυτή που κάνει ο κύριος θεωρητικός της σύγχρονης αφηγηματολογίας G. Genette ανάμεσα σε «Αφήγηση» και σε «Διαλογικά μέρη», δηλαδή ανάμεσα στον λόγο του αφηγητή («αφήγηση των γεγονότων») και στον λόγο των ηρώων σε διαλόγους ή μονολόγους («αφήγηση των λέξεων»), αντικαθιστώντας την πλατωνική διάκριση ανάμεσα σε «διήγηση» και «μίμηση» αντίστοιχα. Ο Πλάτωνας (στο τρίτο βιβλίο της *Πολιτείας* του) αντιπαραθέτει δύο αφηγηματικές «εγκλίσεις» (τρόπους αφηγηματικής αναπαράστασης): **α)** την «απλή διήγηση», όπου ο ποιητής μιλά εξ ονόματός του χωρίς να επιζητά να μας κάνει να πιστέψουμε πως είναι κάποιος άλλος εκτός από τον ίδιο που μιλά, και **β)** τη «μίμηση», όπου ο ποιητής αποπειράται να καλλιεργήσει την ψευδαίσθηση πως δεν είναι εκείνος που μιλά, αλλά οι ήρωες του, που εκφωνούν λόγια ή κάνουν σκέψεις. Ο Αριστοτέλης (στην *Ποιητική* του) γράφει για δύο ποικιλίες της ποιητικής μίμησης: **α)** την «απλή διήγηση» στην αφηγηματική ποίηση (έπος) και **β)** την «άμεση ή ευθεία αναπαράσταση» στη δραματική ποίηση (θέατρο). Ο όρος «διήγηση» χρησιμοποιείται μέχρι το τέλος του 19^{ου} αιώνα, οπότε εμφανίζεται ο όρος «αφήγηση», που καθιερώνεται στη σύγχρονη αφηγηματολογία. Ο H. James και οι οπαδοί του εισάγουν τους όρους «showing (δείχνω)» και «telling (λέγω)», αλλά η σύγχρονη κριτική και ο Genette αναφέρεται σε «ψευδαίσθηση της μίμησης», εντονότερη ή ασθενέστερη, στην αφήγηση των λογοτεχνικών κειμένων (σε αντίθεση με τη θεατρική αναπαράσταση) και διακρίνει το «κείμενο του αφηγητή» από το «κείμενο των προσώπων». Επίσης, διακρίνει τρεις βαθμούς απόδοσης του λόγου (εκφωνημένου ή εσωτερικού) ενός προσώπου, δηλαδή 3 στάδια που οδηγούν από τον λόγο του αφηγητή στον λόγο των προσώπων: **1)** τον «αφηγηματοποιημένο ή αφηγημένο λόγο» (άκρο προς τη «διήγηση», ελάχιστος βαθμός ακρίβειας), **2)** τον «μετατιθέμενο ή πλάγιο λόγο» και τον «ελεύθερο πλάγιο λόγο» (ενδιάμεσο στάδιο, ενδιάμεσος βαθμός ακρίβειας) και **3)** τον «αναφερόμενο ή άμεσο ή ευθύ λόγο»:

νεόπλαστες σύνθετες λέξεις του συνιστούν μια δεύτερη χρήσιμη παράμετρο για τη διερεύνηση του ιδιαίτερου ρόλου που επιτελούν αυτές οι λέξεις μέσα στο μυθιστορηματικό του έργο. Με άλλα λόγια, η εξέταση της συνήθους θέσης των στοιχείων αυτών σε κάθε μυθιστόρημα, δηλαδή το πού συνήθως εμφανίζονται οι λέξεις αυτές, δείχνει και τον σχετικό κειμενικό τους ρόλο. Συγκεκριμένα, γενικά αυτές οι λέξεις: **α)** είτε εμφανίζονται στην Αφήγηση του -παντογνώστη συνήθως- αφηγητή⁴⁵⁵), και λειτουργούν εδώ ως χρήσιμα, συμπυκνωμένα και λεπτομερή περιγραφικά στοιχεία των γραπτών αναφορών του αφηγητή με πληροφορίες για τα πρόσωπα και τις καταστάσεις των ιστοριών του και **β)** είτε εμφανίζονται στα λόγια (ή και στις σκέψεις) των μυθιστορηματικών προσώπων, των ηρώων του κάθε έργου (δηλαδή είτε σε «διαλόγους» είτε σε «μονολόγους» [«εξωτερικούς» ή «εσωτερικούς»]) και εκεί αποτελούν ιδιαίτερα εκφραστικά στοιχεία της προφορικότητας του ζωντανού λόγου ορισμένων ηρώων. Για τη συστηματική όμως διερεύνηση αυτού του ζητήματος εδώ, μελετήθηκαν όλα τα διαλογικά και τα μονολογικά σημεία των ηρώων στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα, σημειώθηκαν τα ακριβή σημεία στα οποία εμφανίζονται εκεί οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις και θεωρήθηκε ως λογικό επακόλουθο το δεδομένο ότι όλες οι υπόλοιπες νεόπλαστες σύνθετες λέξεις χρησιμοποιήθηκαν στην «Αφήγηση» του εκάστοτε αφηγητή. Επίσης, στο δεύτερο μέρος του Παραρτήματος για την έρευνα της διατριβής και συγκεκριμένα στους πίνακες E1-E11 (βλ. Παράρτημα, 503-527) καταγράφηκαν αλφαβητικά ανά μυθιστόρημα και ανά γραμματική κατηγορία (Ονόματα, Επίθετα, Ρήματα, Επιρρήματα) όλες οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις που χρησιμοποιήθηκαν από τον συγγραφέα στα Διαλογικά μέρη των ηρώων του, οι σελίδες στις οποίες απαντώνται

«διάλογο» και «μονόλογο» (άκρο προς τη «μίμηση», μέγιστος βαθμός ακρίβειας). Βλ. Τζούμα, 1997, 42, 111-116· Φαρίνου-Μαλαματάρη, 1987, 22-24, 169-172, 176-177, 180-181, 182, 187, 196, 204, 205-207, 210-215, 240 (Σημείωση 1)· Μυλωνάκου-Σαϊτάκη, 2002, 164-181, 200-205, 215-220, 251-252, 260-263, 273, 283-289.

⁴⁵⁵Οι τέσσερις εξαιρέσεις στον συνήθως «τритоπρόσωπο», «ετεροδιηγητικό» και «παντογνώστη» αφηγητή που χρησιμοποιεί ο Καζαντζάκης στα 7 από τα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματά του είναι οι εξής: **α)** Στο 1^ο του μυθιστόρημα (*Όφις και Κρίνο*), ο ζωγράφος, ως πρωτεύων «πρωτοπρόσωπος», «ομοδιηγητικός» και «αυτοδιηγητικός» αφηγητής της ερωτικής του ιστορίας, και στο τέλος του έργου (σελ. 100-101) ο φίλος του ζωγράφου, ως δευτερεύων «πρωτοπρόσωπος», «ομοδιηγητικός» και «παρατηρητής» ή «μάρτυρας» αφηγητής του τέλους αυτής της ερωτικής ιστορίας. **β)** Στο 5^ο του μυθιστόρημα (*Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*), το αφεντικό, δηλαδή ο συγγραφέας, φίλος και προϊστάμενος του Ζορμπά στην επιχείρηση του ορυχείου, ως «πρωτοπρόσωπος», «ομοδιηγητικός» και «αυτοδιηγητικός» αφηγητής. **γ)** Στο 9^ο του μυθιστόρημα (*Ο Φτωχούλης του Θεού*), ο φράτε Λεόνε, στενός φίλος και σύντροφος του Φραγκίσκου της Ασίζης, ως «πρωτοπρόσωπος», «ομοδιηγητικός» και «παρατηρητής» ή «μάρτυρας» αφηγητής της ζωής του Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης. **δ)** Στο 11^ο και τελευταίο του μυθιστόρημα (*Αναφορά στον Γκρέκο*) ο ίδιος ο Καζαντζάκης, ως αυτοβιογραφούμενος «πρωτοπρόσωπος», «ομοδιηγητικός» και «αυτοδιηγητικός» αφηγητής της πνευματικής του κυρίως πορείας.

εκεί καθώς και το ακριβές είδος (μονόλογος ή διάλογος) στο οποίο χρησιμοποιούνται εκεί. Δύο γενικά συμπεράσματα προέκυψαν από τα δεδομένα αυτής της έρευνας, όπως φαίνονται και στους πίνακες 37 και 38 (βλ. σελ. 247-248), τα εξής: **1)** Η συντριπτική πλειοψηφία των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων στις περισσότερες περιπτώσεις εμφάνισής τους (1434, 84,8%) χρησιμοποιούνται από τον συγγραφέα στην Αφήγηση του εκάστοτε αφηγητή και, ως εκ τούτου, συνιστούν ένα βασικό ιδιοσυγκρασιακό χαρακτηριστικό της γλώσσας του παντοδύναμου και κυρίαρχου (συνήθως τριτοπρόσωπου και λιγότερο πρωτοπρόσωπου) αφηγητή κάθε μυθιστορήματος, ο οποίος φαίνεται πως λειτουργεί ως προσωπείο και *alter ego* του ίδιου του Καζαντζάκη. **2)** Η εμφανής μειοψηφία των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων σε σαφώς λιγότερες -αλλά όχι και σε λίγες- περιπτώσεις εμφάνισής τους (258, 15,2%) χρησιμοποιούνται από τον συγγραφέα στα Διαλογικά μέρη (διαλόγους ή μονολόγους) των ηρώων του, συνήθως περισσότερο των πρωταγωνιστών και λιγότερο των δευτεραγωνιστών ή ακόμα και των τρίτων προσώπων των μυθιστορημάτων, πάντως, πρωτίστως σε διαλόγους (251, 81,2%) και δευτερευόντως σε μονολόγους (18,8%), είτε σε εξωτερικούς μονολόγους (43, 13,9%) είτε σε εσωτερικούς μονολόγους (15, 4,9%), και κάποτε λειτουργούν ως ένα δευτερεύον ιδιοσυγκρασιακό χαρακτηριστικό του λόγου μερικών ιδιότυπων ηρώων του (π.χ. του Ζορμπά).

Ειδικά για κάθε ένα από τα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα παρατηρούμε τα παρακάτω: Στο 1^ο μυθιστόρημα δεν χρησιμοποιείται καμία νεόπλαστη σύνθετη λέξη (0, 0%) ούτε στο μοναδικό διαλογικό μέρος που υπάρχει στο έργο (έναν μικρό λόγο της Αγαπημένης προς τον εραστή της αφηγητή - ζωγράφο⁴⁵⁶) ούτε στην τελική και μικρή αφήγηση του φίλου του ήρωα σχετικά με το τέλος των δύο εραστών, αλλά όλες οι λέξεις αυτού του είδους (και οι 18, 100%) εντάσσονται οργανικά στην Αφήγηση με τη μορφή ημερολογίου του βασικού αφηγητή, χρωματίζοντας και αυτές το πολύ ιδιαίτερο λεξιλογικό ύφος του λόγου του. Στο 2^ο μυθιστόρημα οι περισσότερες νεόπλαστες σύνθετες λέξεις χρησιμοποιούνται στην Αφήγηση του παντογνώστη αφηγητή (243, 85,6%), αλλά -για πρώτη φορά- κάποιες τέτοιες λέξεις ενσωματώνονται από τον συγγραφέα στα Διαλογικά μέρη των ηρώων του μυθιστορήματος (41, 14,4%), κυρίως σε μονολόγους (17 εξωτερικούς μονολόγους και 13 εσωτερικούς μονολόγους) και λιγότερο σε διαλόγους (12 διαλόγους), ενώ είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι δεν εμφανίζονται μόνο στον λόγο των τριών βασικών προσώπων του έργου (κυρίως του

⁴⁵⁶Βλ. Καζαντζάκης, 2005, 94.

Ορέστη και λιγότερο της Χρυσούλας και του Γοργία), αλλά και αφενός στους λόγους δύο προσωποποιήσεων (του δειλινού και των πουλιών) και αφετέρου στους λόγους δύο προσώπων (του Αγαπητικού της Σαλώμης και της Θέτιδας), οι οποίοι έχουν ληφθεί διακειμενικά από έργα άλλων συγγραφέων (από τη *Σαλώμη* του Όσκαρ Ουάιλντ και από την *Ιλιάδα* του Ομήρου, αντιστοίχως), έχουν μεταφραστεί και έχουν ενσωματωθεί σε δύο αντίστοιχους μονολόγους του Ορέστη⁴⁵⁷. Στο 3^ο μυθιστόρημα μόνο 3 νεόπλαστες σύνθετες λέξεις (15,8%) χρησιμοποιούνται σε Διαλογικά μέρη, αλλά ακόμα και αυτές εμφανίζουν μια σχετική ποικιλία (1 διάλογος, 1 εξωτερικός μονόλογος και 1 εσωτερικός μονόλογος) τριών διαφορετικών ηρώων του έργου⁴⁵⁸, ενώ οι υπόλοιπες 16 (84,2%) εντάσσονται στην Αφήγηση του παντογνώστη αφηγητή. Στο 4^ο μυθιστόρημα πάλι μόνο 3 τέτοιες λέξεις (14,3%) υπάρχουν στα Διαλογικά μέρη τριών διαφορετικών ηρώων, συγκεκριμένα σε 2 διαλόγους και σε 1 εξωτερικό μονόλογο⁴⁵⁹, και οι υπόλοιπες 18 (85,7%) βρίσκονται στην Αφήγηση του παντογνώστη αφηγητή. Στο 5^ο μυθιστόρημα, εκτός από τη μεγάλη αύξηση των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων που εμφανίζονται στην Αφήγηση του πρωτοπρόσωπου ομοδιηγητικού και αυτοδιηγητικού αφηγητή (του αφεντικού του Ζορμπά και συγγραφέα) (112, 80%), παρατηρείται επίσης και μια αισθητή αύξηση των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων που χρησιμοποιούνται στα Διαλογικά μέρη (26, 20%), κυρίως στον λόγο των δύο βασικών ηρώων (αφενός 10 διάλογοι και 6 εξωτερικοί μονόλογοι με τη μορφή γραμμάτων του Ζορμπά⁴⁶⁰ προς τον αφηγητή και αφετέρου 3 εσωτερικοί μονόλογοι και 5 εξωτερικοί μονόλογοι του αφηγητή) και λιγότερο άλλων τριών δευτερεύοντων ηρώων⁴⁶¹. Στο 6^ο μυθιστόρημα οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις, σε σχέση με το προηγούμενο

⁴⁵⁷ Αναλυτικά: Ορέστης (11 εξωτερικοί μονόλογοι, 7 εσωτερικοί μονόλογοι και 3 διάλογοι), Χρυσούλα (2 εξωτερικοί μονόλογοι, 5 εσωτερικοί μονόλογοι και 1 διάλογος), Γοργίας (1 εξωτερικός μονόλογος, 1 εσωτερικός μονόλογος και 6 διάλογοι), το δειλινό προσωποποιημένο (2 εξωτερικοί μονόλογοι), τα πουλιά προσωποποιημένα (1 διάλογος με τον Ορέστη), Αγαπητικός της Σαλώμης (1 λόγος ενσωματωμένος σε μονόλογο του Ορέστη) και Θέτιδα (1 λόγος ενσωματωμένος σε διάλογο του Ορέστη με τη Χρυσούλα).

⁴⁵⁸ του Νέαρχου, του Φιλίππου και του Στέφανου, αντιστοίχως.

⁴⁵⁹ του Χάρη, του γερο-βασιλιά της Κρήτης και του Καφισού, αντιστοίχως.

⁴⁶⁰ Αξίζει να υπογραμμιστεί το γεγονός ότι ο συγγραφέας εμπρόθετα διανθίζει τον πηγαίο λαϊκό λόγο του Ζορμπά όχι μόνο με τις περισσότερες από κάθε άλλον ήρωα του έργου νεόπλαστες σύνθετες λέξεις (π.χ. *Ζορμπαδόκοσμος*) (συνολικά 16), αλλά και με πολλές λαϊκές στερεότυπες εκφράσεις (π.χ. *βγάζουμε τα μάτια μας, έχει το χάζι του, πήρε την κάτω βόλτα, της τα 'ψαλα κι εγώ ένα χεράκι, έπεσε του θανατά, πάει κατά διαόλου, άναψαν / πήραν φωτιά τα μπατζάκια της, ήρθε η καρδιά στον τόπο της, σαν το κρύο το νερό, φωτιά στα τόπια, ζωή και κότα, τα κακαρώνω, ας πάει και το παλιάμπελο, χαρτί και καλαμάρι, του 'χαν ψήσει το ψάρι στα χείλη, πάει να μου φύγει το τερβέλο*) και κάποτε με παροιμίες (π.χ. *η γριά η κότα έχει το ζουμί*).

⁴⁶¹ Αναλυτικά: μπαρμπα-Αναγνώστης (3 διάλογοι και 1 εξωτερικός μονόλογος), Σταυριδάκης (1 διάλογος και 1 εξωτερικός μονόλογος με τη μορφή γράμματος προς τον αφηγητή) και καλόγερος πατέρ Ζαχαρίας (1 διάλογος).

μυθιστόρημα, μειώνονται λίγο στην Αφήγηση του παντογνώστη αφηγητή (94, 74%) και αυξάνονται λίγο στα Διαλογικά μέρη των ηρώων (33, 26%) και μάλιστα εδώ παρατηρείται το φαινόμενο οι λέξεις αυτές να εμφανίζονται διάσπαρτες σε πολλά πρόσωπα του έργου (13) και όχι τόσο στους πρωταγωνιστές, προσδίδοντας λαϊκότητα και απλότητα στο ύφος του λόγου όλων αυτών των προσώπων⁴⁶². Στο 7ο μυθιστόρημα αυξάνεται πάρα πολύ ο αριθμός των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων που υπάρχουν στην Αφήγηση του παντογνώστη αφηγητή (339, 85,8%), όπως και ο αριθμός αυτών των λέξεων που χρησιμοποιούνται στα Διαλογικά μέρη των ηρώων (56, αν και εδώ το ποσοστό τους επί του μεγάλου συνόλου πέφτει στο 14,2%) και αυτές εντάσσονται κυρίως στον λόγο τεσσάρων βασικών προσώπων (καπετάν Μιχάλης, πασάς, Νουρήμπεης, καπετάν γερο-Σήφακας), ενώ οι υπόλοιπες διαμοιράζονται στον λόγο πολλών άλλων (40) ηρώων⁴⁶³. Στο 8ο μυθιστόρημα μειώνεται κάπως τόσο ο αριθμός των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων της Αφήγησης του παντογνώστη αφηγητή (238, 82,4%) όσο και ο αριθμός τους στα Διαλογικά μέρη των ηρώων (51, όχι όμως και το ποσοστό τους επί του μικρότερου συνόλου, το οποίο αυξάνεται λίγο, 17,6%) και αυτές οι λέξεις ενσωματώνονται στον λόγο των δύο πρωταγωνιστών (του Ιησού και του Ιούδα), λιγότερο στον λόγο του γερο-ραβίνου και του γερο-Ζεβεδαίου και ελάχιστα στον λόγο άλλων (22) ηρώων⁴⁶⁴. Στο 9ο μυθιστόρημα, παρά τη μεγάλη μείωση των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων τόσο στην Αφήγηση του αφηγητή (74) όσο και στα

⁴⁶² Αναλυτικά: Γιαννακός (5 διάλογοι και 3 εξωτερικοί μονόλογοι), γερο-Πατριαρχέας (5 διάλογοι, 1 εξωτερικός μονόλογος και 1 εσωτερικός μονόλογος), παπα-Φώτης (4 διάλογοι και 1 εξωτερικός μονόλογος), γερο-Λαδάς και Μανολιός (2 διάλογοι, 1 εξωτερικός μονόλογος και 1 εσωτερικός μονόλογος), αγάς (3 διάλογοι), Καπετάν Φουρτούνας (2 διάλογοι και 1 εξωτερικός μονόλογος), Παναγιώταρος, Μιχελής, δάσκαλος και ένας χωριανός (2 διάλογοι) και παπα-Γρηγόρης και γρια-Μάρθα (1 διάλογος).

⁴⁶³ Αναλυτικά: Καπετάν Μιχάλης (13 διάλογοι και 1 εξωτερικός μονόλογος), πασάς (10 διάλογοι, 1 εξωτερικός μονόλογος και 1 εσωτερικός μονόλογος), Νουρήμπεης (8 διάλογοι), καπετάν γερο-Σήφακας (6 διάλογοι), Μανούσακας και καπετάν Στεφανής (4 διάλογοι και 1 εξωτερικός μονόλογος), Εφεντίνα Καβαλίνα, καπετάν Μάντακας και Χαρίδημος (4 διάλογοι), Εμινέ, κυρα-Κατερίνα, Κωνσταντής (3 διάλογοι), Τίτυρος (2 διάλογοι και 1 εσωτερικός μονόλογος), Μουσταφά μπαμπά, καπετάν Πολυξίγκης, Μπαρμπαγιάννης, Θρασάκι, Μητροπολίτης, Μπερτόδουλος (2 διάλογοι), Χρυσάνθη Πολυξίγκοπούλα (1 εξωτερικός μονόλογος), Μούρτζουφλος και κυρα-Πηνελόπη (1 εσωτερικός μονόλογος), καπετάν Ελιάς, Χανιαλής, Κατινίτσα Κρασσιώργαινα, κυρ Ιδομενέας, Σουλεϊμάνης, Κρασσιώργης, Μαστραπάς, γρια-Κουμπελίνα, Φροσύνη Φουκαροπούλα, Χρυσομπούρμπουλας, καπετάν Μαυρουδής, Μανολιός Μαστραπά, καπετάν Κατσιρμάς, καπετάν Βλάχος, Χατζησάββας, Ρηνιώ, Αλήαγας, Χαραλάμης, κυρ Δημητρός, μία φωνή, ένας αγωγιάτης, ένας γέρος (1 διάλογος).

⁴⁶⁴ Αναλυτικά: Ιησούς (12 διάλογοι, 1 εξωτερικός μονόλογος και 2 εσωτερικοί μονόλογοι), Ιούδας (8 διάλογοι και 1 εσωτερικός μονόλογος), γερο-ραβίνος και γερο-Ζεβεδαίος (5 διάλογοι), Σίμωνας ο Κυρηναίος (4 διάλογοι), Ιωάννης ο Βαφτιστής (3 διάλογοι), Πόντιος Πιλάτος (1 διάλογος και 1 εξωτερικός μονόλογος), ηγούμενος Ιωακείμ και Θεός (2 διάλογοι), Πέτρος (1 διάλογος και 1 εσωτερικός μονόλογος), Ιάκωβος (1 εσωτερικός μονόλογος), Θωμάς, Μάρθα, Μαρία η αδερφή του Λαζάρου, Αντρέας, Βαραββάς, γρια-Σαλώμη, γερο-Σαμουήλ, Ιάκωβος ο Φαρισαίος, Ζηλωτής, Άγγελος, Απόστολος Παύλος, λιοντάρι, ένας δούλος του Καϊάφα, ένας φτωχός κουρελής σακάτης, ο τρίτος δημογέροντας στο χωρίο του Λαζάρου (1 διάλογος).

Διαλογικά μέρη των ηρώων (26), τα ποσοστά της Αφήγησης και των Διαλογικών μερών επανέρχονται στα ίδια ακριβώς επίπεδα με τα αντίστοιχα του 6^{ου} μυθιστορήματος (74% και 26%, αντιστοίχως) και οι λέξεις αυτές χρησιμοποιούνται κυρίως στον λόγο του πρωταγωνιστή (του Φραγκίσκου), λίγο στον λόγο του αφηγητή (του φράτε Λεόνε) και ελάχιστα στον λόγο άλλων (10) ηρώων⁴⁶⁵. Στο 10^ο μυθιστόρημα οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις που εμφανίζονται στην Αφήγηση του παντογνώστη αφηγητή (102, 93,6%) είναι συντριπτικά περισσότερες από αυτές που εμφανίζονται στα Διαλογικά μέρη των ηρώων (7, 6,4%) και, από τις τελευταίες, οι πιο πολλές εντάσσονται στον λόγο του πρωταγωνιστή (του παπα-Γιάνναρου) και οι υπόλοιπες σε άλλους (5) ήρωες⁴⁶⁶. Τέλος, στο 11^ο μυθιστόρημα παρατηρούνται παρόμοιες μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων που χρησιμοποιούνται στην Αφήγηση του αυτοβιογραφούμενου αφηγητή (179, 93,2%) και αυτών που χρησιμοποιούνται στα Διαλογικά μέρη των ηρώων (13, 6,8%) και οι δεύτερες διαμοιράζονται σχεδόν ισότιμα μεταξύ του αφηγητή και άλλων (10) ηρώων⁴⁶⁷.

Πίνακας 37: Αριθμοί και ποσοστά χρήσης των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων στην Αφήγηση και στα Διαλογικά μέρη στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ	ΑΦΗΓΗΣΗ	ΔΙΑΛΟΓΙΚΑ ΜΕΡΗ	ΣΥΝΟΛΟ
1 ^ο « <i>Όφης και Κρίνο</i> »	18 (100%)	0 (0%)	18 (100%)
2 ^ο « <i>Σπασμένες Ψυχές</i> »	243 (85,6%)	41 (14,4%)	284 (100%)
3 ^ο « <i>Μέγας Αλέξανδρος</i> »	16 (84,2%)	3 (15,8%)	19 (100%)
4 ^ο « <i>Στα παλάτια της Κνωσού</i> »	18 (85,7%)	3 (14,3%)	21 (100%)
5 ^ο « <i>Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά</i> »	112 (80%)	26 (20%)	138 (100%)
6 ^ο « <i>Ο Χριστός ξανασταυρώνεται</i> »	94 (74%)	33 (26%)	127 (100%)

⁴⁶⁵ Αναλυτικά: Φραγκίσκος (13 διάλογοι και 5 εξωτερικοί μονόλογοι), φράτε Λεόνε (4 διάλογοι), Κέδρος (2 διάλογοι) και παπα-Σύβεστρος, καπετάν Λύκος, Ηλίας, Σουλτάνος, Μασέο, Δομένικος, Σαμπατίνο, πορτάρης καλόγερος της Ραβέννας και ένας γέροντας Προβηγκιανός Καθαρός (1 διάλογος).

⁴⁶⁶ Αναλυτικά: παπα-Γιάνναρος (2 διάλογοι και 3 εξωτερικοί μονόλογοι), Λεωνίδα (1 μονόλογος σε μορφή γράμματος) και δάσκαλος και γερο-Μάντρας (1 διάλογος).

⁴⁶⁷ Αναλυτικά: Παναΐτ Ιστράτη και Ίτκα (2 διάλογοι), Λένιν (1 εξωτερικός μονόλογος), Ζορμπάς (1 εξωτερικός μονόλογος σε μορφή γράμματος) και αφηγητής, αβάς Μυνιέ, τυπογράφος Μαρκουλής, Κωνσταντής, καλόγερος πάτερ Ιωακείμ, Άγγελος Σικελιανός και Άναντας (1 διάλογος).

7 ^ο «Ο Καπετάν Μιχάλης (Ελευτερία ή Θάνατος)»	339 (85,8%)	56 (14,2%)	395 (100%)
8 ^ο «Ο Τελευταίος Πειρασμός»	238 (82,4%)	51 (17,6%)	289 (100%)
9 ^ο «Ο Φτωχούλης του Θεού»	74 (74%)	26 (26%)	100 (100%)
10 ^ο «Οι αδερφοφάδες (-Θέλει, λέει να 'ναι λέντερος. Σκοτώστε τον!)»	102 (93,6%)	7 (6,4%)	109 (100%)
11 ^ο «Αναφορά στον Γκρέκο»	179 (93,2%)	13 (6,8%)	192 (100%)
ΣΥΝΟΛΑ	1434 (84,8%)	258 (15,2%)	1692 (100%)

**Πίνακας 38: Τα είδη των Διαλογικών μερών στα οποία χρησιμοποιούνται
οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις σε όλα τα μυθιστορήματα
σε αριθμούς και ποσοστά**

A/A	ΕΙΔΗ ΔΙΑΛΟΓΙΚΩΝ ΜΕΡΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΙ	ΠΟΣΟΣΤΑ
1.	ΔΙΑΛΟΓΟΙ	251	81,2%
2.	ΜΟΝΟΛΟΓΟΙ	58	18,8%
2α	Εξωτερικοί Μονόλογοι	43	13,9%
2β	Εσωτερικοί Μονόλογοι	15	4,9%
ΣΥΝΟΛΑ	3 Είδη	309	100%

III. Αν συνδυάσουμε τις απόψεις των μελετητών του Καζαντζάκη για τη γλώσσα του με τα πορίσματα της παρούσας έρευνας, προκύπτει αβίαστα το συμπέρασμα ότι η επινόηση και η εκτεταμένη χρήση από τον συγγραφέα αυτών των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματά του υπηρετεί ένα πολυδιάστατο και γενικότερο ρόλο: **1)** Εντάσσεται στο πλαίσιο του σχεδόν διαχρονικού δημοτικισμού του συγγραφέα, ως ένα ισχυρό μέσο ενός μαχητικού και συνεπούς δημοτικιστή, στρατευμένου διά βίου στη δυναμική προσπάθεια των δημοτικιστών, τόσο για την αναγνώριση και καθιέρωση της ελληνικής δημοτικής γλώσσας του απλού λαού⁴⁶⁸, όσο και για τη διαμόρφωση και καλλιέργεια της αυθεντικής δημοτικής γλώσσας και για την ανάδειξη των πάρα πολλών δυνατοτήτων

⁴⁶⁸Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τον σχεδόν διαχρονικό δημοτικισμό του Καζαντζάκη και για τη σχέση του με την καθαρεύουσα, βλ. στις σελ. 9-11.

της στη σύνθεση λέξεων, δηλαδή στη δημιουργία νέων, πρωτότυπων και εκφραστικών σύνθετων λέξεων, ικανών να αποδώσουν πολλαπλά εννοιολογικά στοιχεία και σημασιολογικές αποχρώσεις, συνεχίζοντας έτσι ο συγγραφέας μια μακρά γλωσσική και λογοτεχνική παράδοση⁴⁶⁹. **2)** Αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο της καζαντζακικής «ιδιολέκτου» και συνιστά τεκμήριο της ατομικής γλωσσικής του δημιουργικότητας, της αυτοδίδακτης γλωσσολογικής του ιδιοσυγκρασίας και του διαρκούς γλωσσικού παιχνιδιού που παίζει με τους αναγνώστες του με τέτοιες πρωτοφανέστερες σύνθετες λέξεις, που κάποτε αποτελούν και αινίγματα προς διερεύνηση⁴⁷⁰. **3)** Αποδεικνύει κάποια θετικά γλωσσικά του χαρακτηριστικά, όπως τον λεξιλογικό του πλούτο, τη μαστοριά, την εκφραστικότητα και τη ζωντάνια της γλώσσας του⁴⁷¹. **4)** Τεκμηριώνει, πρωτίστως, τη γλωσσοπλαστική ικανότητα και το ταλέντο που είχε⁴⁷² να “ποιεί” λογοτεχνικούς σύνθετους λεξικούς νεολογισμούς, δηλαδή ολοκαίνουργα, ευφάνταστα, σχεδόν “ζωντανά” και “ζωγραφιστά” σύνθετα γλωσσικά σημεία στη μυθιστορηματική του γραφή, με μέσο πολλαπλούς και πρωτότυπους συνδυασμούς και συνενώσεις διαφόρων σημαινόντων και σημαινομένων και με από αποτέλεσμα τις νεόπλαστες πρωτογενείς και δευτερογενείς (από παραγωγή) σύνθετες (και κάποτε πολυσύνθετες) λέξεις του. Σημειωτέον ότι οι περισσότερες από αυτές διαθέτουν σημασιολογική διαφάνεια, αφού η σημασία τους προκύπτει από τη σχέση των συνθετικών τους μερών και είναι σχηματισμένες κυρίως αναλογικά με βάση υπάρχοντα γλωσσικά πρότυπα. **5)** Πετυχαίνει να επεκτείνει περαιτέρω τον πολύ μεγάλο λεξιλογικό θησαυρό που συνέλεξε από διάφορες πηγές: από όλες τις νεοελληνικές διαλέκτους και τα ιδιώματα⁴⁷³, από το κρητικό ιδίωμα⁴⁷⁴ και από όλη την ελληνική λογοτεχνία διαχρονικά με τον αποθησαυρισμό λέξεων της⁴⁷⁵. **6)** Κατορθώνει να αποδώσει με συγκεκριμένα λεκτικά μέσα (τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις του), τις αφηρημένες, “αέρινες” και μεταφυσικές ιδέες του (τη νέα σύνθεση των ιδεών του), συμπυκνώνοντας σε αυτούς τους νέους γλωσσικούς τύπους γνωρίσματα

⁴⁶⁹Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τις σύνθετες και πολυσύνθετες λέξεις του Καζαντζάκη, βλ. στη σελ. 17.

⁴⁷⁰Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με την ιδιόλεκτο και τη γλωσσολογική ιδιοσυγκρασία και το γλωσσολογικό παιχνίδι του Καζαντζάκη, βλ. στη σελ. 11.

⁴⁷¹Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τον λεξιλογικό πλούτο και τη μαστοριά – εκφραστικότητα – ζωντάνια της γλώσσας του Καζαντζάκη, βλ. στις σελ. 11-12.

⁴⁷²Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τη γλωσσοπλαστική ικανότητα – ταλέντο του Καζαντζάκη, βλ. στη σελ. 16.

⁴⁷³Για τις σχετικές απόψεις των μελετητών, βλ. στη σελ. 14-15.

⁴⁷⁴Για τις σχετικές απόψεις των μελετητών, βλ. στη σελ. 15.

⁴⁷⁵Για τις σχετικές απόψεις των μελετητών, βλ. στις σελ. 15-16.

των «αρχέτυπων» αυτών των ιδεών και συχνά συνδυάζοντας αντιφατικά, μέχρι και ασυμβίβαστα, μεταξύ τους χαρακτηριστικά⁴⁷⁶. **7)** Πλάθει νέες σύνθετες λέξεις από όλες τις βασικές γραμματικές κατηγορίες: Ονόματα για να αποδώσει τον κόσμο της μυθιστορηματικής του πραγματικότητας, Επίθετα για να προσδιορίσει και να εξειδικεύσει τις ιδιότητες αυτής της πραγματικότητας, Ρήματα για να οργανώσει τα μηνύματα και Επιρρήματα για να εξειδικεύσει αυτά τα μηνύματα. **8)** Δημιουργεί περισσότερο το αγαπημένο του μέρος του λόγου, δηλαδή το Επίθετο, πλάθοντας νέα και πρωτοφανή σύνθετα επίθετα, όχι για διακόσμηση, αλλά για πολύπλευρη και σφαιρική απόδοση αντιφατικών ιδιοτήτων και πολλαπλών συναισθημάτων⁴⁷⁷.

IV. Αν πάλι συνδυάσουμε τις απόψεις του ίδιου του Καζαντζάκη για τη γλώσσα γενικά και ειδικά για τη δική του γλώσσα με τα πορίσματα της παρούσας έρευνάς μας, τότε αντιλαμβανόμαστε καλύτερα και σε βάθος τον πολλαπλό και ειδικότερο ρόλο που παίζουν οι νεόπλαστες αυτές σύνθετες λέξεις στα μυθιστορήματά του ως επιτυχημένη εφαρμογή της «μεταγλωσσικής» του φιλοσοφικής θεωρίας: **1)** Αποτελούν μέρος και μέσο της γλωσσικής υπερ-προσπάθειάς του να μετριάσει τον διαχρονικό μπερξονικό «γλωσσικό σκεπτικισμό» του σχετικά με τους εκφραστικούς περιορισμούς της γλώσσας και των λέξεων και να υπερβεί -όσο μπορεί- τις αδυναμίες του λόγου σε σχέση με άλλες τέχνες και τις αδυναμίες του γραπτού λόγου σε σχέση με τη σιωπή και με την παραγλώσσα του προφορικού λόγου, θέτοντας σε πρακτική εφαρμογή στη λογοτεχνία ένα πρόσφορο και δυναμικό δημιουργικό γλωσσικό μέσο: τους πλούσιους μηχανισμούς της δημοτικής σύνθεσης λέξεων σαν ένα διαισθητικό «γλωσσικό βιταλισμό» γέννησης νέων και πολύ ζωντανών λέξεων που αποδίδουν εναργέστερα από τις κοινές λέξεις όλες τις αισθήσεις, το ένστικτο και την αέναη και άπιαστη κίνηση της ζωής (δηλαδή τη μπερξονική «ζωτική ορμή»)⁴⁷⁸. **2)** Διαθέτουν όλες τις δυνατότητες που ο συγγραφέας θεωρεί ότι αυτές μπορούν να αποκτήσουν ως φορείς της καλλιτεχνικής ωραιότητας και της μεταφυσικής κραυγής, καθώς αποτελούν εκρηκτικά συμπυκνωμένα «ύλη», λεκτική «κιβωτό» διάσωσης της «έκστασης», μεταφυσική λύτρωση στην άνιση μάχη του δημιουργού με τον θάνατο, άξια ανθρώπινη «ουσία», βιωματική, «ερωτική» και «επαναστατική» γλωσσική πράξη που «λυγίζει» τους

⁴⁷⁶Βλ. στη σελ. 17 (στο 17^ο χαρακτηριστικό της γλώσσας του Καζαντζάκη) τις παραπομπές στις σχετικές απόψεις της Philippaki-Warbuton (1996) και του Μουτάφη (1986).

⁴⁷⁷Βλ. την Υποσημείωση 414 στη σελ. 199.

⁴⁷⁸Για τις μεταγλωσσικές απόψεις του Καζαντζάκη σχετικά με τους περιορισμούς της γλώσσας και των λέξεων, βλ. στις σελ. 101-106 τα σημεία Α1 και Α2 στο κεφ. 3.1.1. και στις σελ. 154-155 το σημείο Α στο κεφ. 4.3.

γλωσσικούς νόμους, παντοδύναμο πνευματικό “μέταλλο”, αληθινούς φορείς της “ποίησης” και μοναδική εξομολόγηση της ψυχής του συγγραφέα⁴⁷⁹. **3)** Εντάσσονται στην εξής πραγματικά δημοκρατική, διαχρονικά συνεπή και -ασυμβίβαστα και με κόστος- αντικομορμιστική στάση του στην επίλυση του πολυδιάστατου και καταστρεπτικού ελληνικού (ή άλλου λαού) γλωσσικού ζητήματος, η οποία υπαγορεύει: **α)** πλήρη άρνηση της αφύσικης, επιβαλλόμενης άνωθεν και πλαστής καθαρεύουσας, που θεωρούσε πως στηριζόταν εμπρόθετα από το αντιδραστικό πολιτικό και πνευματικό κατεστημένο της εποχής του ως μέρος του ευρύτερου, κοινωνικά άδικου, οπισθοδρομικού και σκοταδιστικού του συστήματος και **β)** αυτονόητη σύμπτωση της προφορικής με τη γραπτή γλώσσα του έθνους, με αποδοχή, καθιέρωση, γνώση και κατάκτηση της (όπως πίστευε) φυσικής, εξελισσόμενης και αυθεντικής δημοτικής γλώσσας του αδικημένου από αυτό το κατεστημένο απλού λαού⁴⁸⁰. **4)** Υπηρετούν το αίτημα των δημοτικιστών για επιπλέον αντίδραση στην καθαρεύουσα, μέσω της πρόσθετης καλλιέργειας και ανάδειξης της πανελλήνιας (και όχι μόνο κρητικής), πλουσιότατης και ικανότατης στη γλωσσοπλαστική δημιουργία ελληνικής δημοτικής γλώσσας, με επίγνωση του σημαντικού ρόλου του ως γλωσσοπλάστη – λογοτέχνη, χωρίς «γλωσσικό τοπικισμό» (για τον οποίο φαίνεται ότι άδικα κατηγορήθηκε)⁴⁸¹. **5)** Αποδεικνύουν χωρίς υπερβολές την ξεχωριστή δυναμική της δημοτικής γλώσσας ειδικά στη σύνθεση πρωτότυπων δημοτικών λέξεων (ακόμα και στη σχετική απορρόφηση και αφομοίωση αρχαίων και ξένων λέξεων), αλλά και γενικά στην ανανέωση της ελληνικής γλώσσας. **6)** Πιστοποιούν πως ο συγγραφέας έφτιαξε πάρα πολλούς σύνθετους νεολογισμούς και, σίγουρα, πολύ περισσότερους αθησαύριστους σύνθετους νεολογισμούς από όσους επισήμως δήλωνε (ίσως, για να αποφύγει έτσι τη συχνή κατηγορία κατά των δημοτικιστών για κατασκευασμένες, πλαστές και εξεζητημένες δικές τους λέξεις) και, επειδή αυτοί οι νεολογισμοί είναι

⁴⁷⁹Για τις μεταγλωσσικές απόψεις του Καζαντζάκη σχετικά με τις δυνατότητες της γλώσσας και των λέξεων, βλ. στις σελ. 106-112 τα σημεία Β1-Β10 στο κεφ. 3.1.1. και στις σελ. 154-155 το σημείο Α στο κεφ. 4.3.

⁴⁸⁰Για τις μεταγλωσσικές θέσεις του Καζαντζάκη σχετικά με το ελληνικό γλωσσικό ζήτημα και τη σταθερή, δημοκρατική και αντισυμβατική στάση του (άρνηση της “καθεστωτικής” καθαρεύουσας και υποστήριξη της “λαϊκής” δημοτικής γλώσσας), βλ. στις σελ. 113-122 το κεφ. 3.1.2 και στις σελ. 155-157 το σημείο Β στο κεφ. 4.3. Για τις απόψεις των μελετητών σχετικά με τον σχεδόν διαχρονικό δημοτικισμό του και την πρόωπη και επίσημη μόνο χρήση της καθαρεύουσας από τον Καζαντζάκη, βλ. στη σελ. 9-11.

⁴⁸¹Για τις μεταγλωσσικές απόψεις του Καζαντζάκη σχετικά με τη γλωσσική δουλειά που έκανε, για να κατακτήσει και να αναδείξει την πλούσια (κυρίως πανελλήνια διαλεκτική – ιδιοματική και λιγότερο κρητική ιδιοματική) δημοτική γλώσσα, βλ. στις σελ. 122-123 τα σημεία Α και Γ, στη σελ. 124 το σημείο Ε και στις σελ. 125-127 το σημείο Ζ στο κεφ. 3.2.1. και στις σελ. 157-158 το σημείο Γ1, στις σελ. 159-160 το σημείο Γ3, στη σελ. 161 το σημείο Γ5 και στις σελ. 162-164 το σημείο Γ7 στο κεφ. 4.3.

πάρα πολλοί, συνάγεται το συμπέρασμα ότι ο συγγραφέας εκτός από δημιουργός νέου περιεχομένου, ήταν ταυτόχρονα και δημιουργός νέας “γλώσσας”, δηλαδή δικών του λεξιλογικών δημιουργιών, αυτοσχέδια βιωματικών ή σκόπιμα λογοτεχνικών⁴⁸². **7)** Τεκμηριώνουν την ξεχωριστή αγάπη του για τα σύνθετα επίθετα, ειδικά τα (αποκαλούμενα από τον ίδιο ως) σφαιρικά, ακριβολογημένα και εκφραστικά, όχι ως απλά διακοσμητικά στολίδια, αλλά ως βαθύτερη και φιλοσοφική απόδοση της διπλής (συνυπάρχουσας θετικής και αρνητικής) όψης των πραγμάτων και ως ένα διαχρονικό στοιχείο της ελληνικής και της ανατολικής γλωσσικής και λογοτεχνικής παράδοσης⁴⁸³. **8)** Αποδεικνύουν τη σπάνια γλωσσική ευαισθησία του και τον αληθινό, βαθύ σεβασμό του απέναντι σε κάθε λέξη, που τη θεωρούσε ως ένα κομμάτι ψυχής, ως γλωσσικό και ψυχοπνευματικό πλούτο⁴⁸⁴, ο οποίος επαυξάνεται και από τον ίδιο τον λογοτέχνη με τη γλωσσοπλαστική δημιουργία του και αξιοποιείται γόνιμα με την κατάλληλη λογοτεχνική χρήση των προϊόντων της (δηλαδή των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων), πράγμα που φαίνεται πως ο ίδιος πέτυχε στο μυθιστορηματικό του έργο.

⁴⁸²Για την παραδοχή του Καζαντζάκη ότι δημιούργησε ο ίδιος μερικές τέτοιες νεόπλαστες σύνθετες λέξεις, βλ. στις σελ. 127-128 το σημείο Η στο κεφ. 3.2.1. και στη σελ. 164 το σημείο Γ8 στο κεφ. 4.3.

⁴⁸³Για τις μεταγλωσσικές θέσεις του Καζαντζάκη σχετικά με τη συχνή και σκόπιμη προτίμησή του στα σφαιρικά και εκφραστικά επίθετα, βλ. στις σελ. 128-129 τα σημεία Θ και Ι στο κεφ. 3.2.1. και στις σελ. 164-166 τα σημεία Γ9 και Γ10 στο κεφ. 4.3.

⁴⁸⁴Για τη μεταγλωσσική θέση του Καζαντζάκη ότι ο γλωσσικός λεξιλογικός πλούτος αποτελεί ταυτόχρονα και ψυχικό πλούτο, που πρέπει να σωθεί από τους δημιουργούς, βλ. στη σελ. 130 το απόσπασμα από την απάντησή του στον Λαούρδα το 1943 σχετικά με την *Οδύσειά* του στο κεφ. 3.2.2.

1) ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

A) Η παρούσα διδακτορική διατριβή, λόγω του συγκεκριμένου αντικειμένου της, αποτελεί μια γόνιμη ειδική συνεργασία δύο τομέων της Φιλολογίας (της Γλωσσολογίας και της Νεοελληνικής Φιλολογίας) και περιστρέφεται γύρω από τέσσερις βασικούς και αλληλένδετους εδώ ερευνητικούς άξονες: **1)** τη σύνθεση και τις σύνθετες λέξεις, **2)** τη νεολογία και τον νεολογισμό, **3)** τη μεταγλώσσα του ίδιου του Καζαντζάκη και **4)** το μυθιστορηματικό έργο του Καζαντζάκη, τα χαρακτηριστικά της γλώσσας του συγγραφέα τόσο σε αυτό όσο και γενικά και, κυρίως, τη γλωσσοπλαστική ή νεολογική του ικανότητα στη δημιουργία και στη χρήση νεόπλαστων σύνθετων λέξεων στα μυθιστορήματά του. Πρόκειται για μια πρωτότυπη συνεξέταση όλων αυτών των ζητημάτων, τα οποία αξιοποιούνται ως κατάλληλα ερμηνευτικά «νήματα» για την πλήρη προσπέλαση του θέματος.

B) Αξιοποιώντας τη σύγχρονη γλωσσολογική θεωρία για τη διαδικασία της σύνθεσης και το αποτέλεσμα της, τα σύνθετα, και ξεκαθαρίζοντας με βάση τη σχετική βιβλιογραφία τα όρια μεταξύ σύνθεσης και παραγωγής, για πρώτη φορά δημιουργήσαμε για το μυθιστορηματικό έργο του Καζαντζάκη το συγκεκριμένο σώμα (corpus) των 2531 σύνθετων λέξεων των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του, κρατώντας σε αυτό μόνο τις λέξεις με 2 ή περισσότερα αυτόνομα λεξικά στοιχεία (λεξήματα) και αποκλείοντας από αυτό τις θεωρούμενες σήμερα ως παράγωγες, δηλαδή τις λέξεις με προθήματα, με λεξικά προθήματα και με λεξικά επιθήματα (κάποιες από αυτές αρκετά συχνές στον Καζαντζάκη). Επίσης, για πρώτη φορά, εφαρμόσαμε τη σχετική γλωσσολογική θεωρία για τα χαρακτηριστικά της σύνθεσης, για ορισμένες ειδικές περιπτώσεις συνθέτων και για τις προτεινόμενες (μορφολογικές και σημασιολογικές) κατηγοριοποιήσεις των σύνθετων λέξεων σε αντιπροσωπευτικά παραδείγματα από το σύνολο του εν λόγω δημιουργηθέντος corpus σύνθετων λέξεων.

Γ) Λαμβάνοντας, επίσης, υπ' όψιν τη σύγχρονη γλωσσολογική θεωρία για τη διαδικασία της νεολογίας και το αποτέλεσμα της, τον νεολογισμό, για πρώτη φορά την εφαρμόσαμε στα νεόπλαστα σύνθετα των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη, διατυπώνοντας συγκεκριμένες σχετικές παρατηρήσεις αναφορικά με το ακριβές είδος, τις γλωσσολογικές προσεγγίσεις και τους

διάφορους (ατομικούς και κοινωνικούς) παράγοντες γένεσης αυτού του σπάνιου δείγματος λογοτεχνικής νεολογίας στο μυθιστορηματικό έργο ενός κορυφαίου συγγραφέα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, καθώς και παρατηρήσεις αναφορικά με το συγκεκριμένο είδος και τα γενικά χαρακτηριστικά των πρωτότυπων σύνθετων νεολογισμών ενός γλωσσικά προικισμένου, μεταγλωσσικά φιλοσοφημένου και γλωσσοπλάστη λογοτέχνη, που διέθετε αξιοσημείωτη νεολογική δημιουργικότητα, την οποία αξιοποίησε στα μυθιστορήματά του.

Δ) Ακόμα, η διατριβή καλύπτει ένα σημαντικό ερευνητικό κενό που υπάρχει στη μελέτη της γλώσσας του Καζαντζάκη, δηλαδή παρουσιάζει συστηματικά και κριτικά τη μεταγλωσσική θεωρία του ίδιου του Καζαντζάκη για τη γλώσσα γενικά και για τη δική του γλώσσα ειδικά, προσπαθώντας ιδιαίτερος να φωτίσει τη σχέση της γλωσσικής ιδεολογίας του συγγραφέα με τα χαρακτηριστικά της γλώσσας του και κυρίως με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα δημιουργίας και χρήσης νεόπλαστων σύνθετων λέξεων στα μυθιστορήματά του. Ειδικότερα, διερευνήσαμε:

1) Τις μεταγλωσσικές απόψεις του Καζαντζάκη για τη γλώσσα - τις λέξεις και για το ελληνικό γλωσσικό ζήτημα. Συγκεκριμένα, για πρώτη φορά, παρουσιάστηκαν και αναλύθηκαν εδώ οι εξής όψεις της «καζαντζακικής μεταγλώσσας»: **α)** οι φιλοσοφικές του θέσεις σχετικά με τη γλώσσα γενικά, δηλαδή τους περιορισμούς και τις δυνατότητες που πίστευε πως έχει η γλώσσα και οι λέξεις, με βάση τον μπερζονικό του «γλωσσικό σκεπτικισμό» και «γλωσσικό βιταλισμό» και **β)** η προσεκτική και πειστική επιχειρηματολογία του σχετικά με το ελληνικό γλωσσικό ζήτημα, στην οποία βασίστηκε η διαχρονικά συνεπής στάση του υπέρ της δημοτικής και κατά της καθαρεύουσας. **2)** Τις μεταγλωσσικές απόψεις του Καζαντζάκη για τη δική του γλώσσα και ειδικά για τη γλώσσα συγκεκριμένων έργων του (πρωτότυπων και μεταφραστικών). Ειδικότερα, για πρώτη φορά, εκτέθηκαν εδώ θεματικά ομαδοποιημένες και κριτικά σχολιασμένες: **α)** όλες μαζί οι μεταγλωσσικές απόψεις του συγγραφέα σχετικά με τα χαρακτηριστικά που ο ίδιος πίστευε πως έχει η δική του γλώσσα γενικά και **β)** τα γλωσσικά χαρακτηριστικά ειδικά 16 ορισμένων (9 πρωτότυπων και 7 μεταφραστικών) έργων του. Επίσης, οι μεταγλωσσικές αυτές θέσεις του συγγραφέα συσχετίστηκαν συνοπτικά με ορισμένες από τις αντίστοιχες μεταγλωσσικές απόψεις των μελετητών της γλώσσας του Καζαντζάκη και της γλώσσας των μυθιστορημάτων του.

Ε) Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο της εκπόνησης της παρούσας διατριβής πραγματοποιήσαμε μια πρωτότυπη έρευνα τόσο στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη όσο και στο Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. – Ι. Λ. Ν. Ε. της Ακαδημίας Αθηνών, αρχικά, για την ανεύρεση των σύνθετων λέξεών τους και, έπειτα, για την εξακρίβωση των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων αυτών των μυθιστορημάτων. Σε αυτή την έρευνα: **1)** Οι καταγεγραμμένες σύνθετες λέξεις αυτών των μυθιστορημάτων, με βάση 3 συγκεκριμένα κριτήρια (τον θησαυρισμό τους, τη συχνότητά τους και τον βαθμό σύνθεσής τους), διακρίθηκαν σε 2 βασικές ομάδες και σε 4 κατηγορίες (αφενός τις μη νεόπλαστες και θησαυρισμένες [είτε συχνές είτε μη συχνές] και αφετέρου τις νεόπλαστες και αθησαύριστες [είτε πρωτογενείς σύνθετες είτε δευτερογενείς σύνθετες] και σχολιάστηκαν αναλυτικά όλα τα σχετικά δεδομένα. **2)** Στις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις αυτών των μυθιστορημάτων (3^η & 4^η κατηγορία) εφαρμόστηκε η σημασιολογική και γραμματική κατηγοριοποίηση των σύνθετων λέξεων των Κλαίρη & Μπαμπινιώτη κ.ά. (2005 & 2015), δηλαδή οι λέξεις αυτές ταξινομήθηκαν στα επιμέρους είδη της εν λόγω κατηγοριοποίησης, εξηγήθηκε η σημασία τους και εξάχθηκαν σχετικά συμπεράσματα. **3)** Για τις νεόπλαστες αυτές σύνθετες λέξεις σε κάθε ένα μυθιστόρημα, από τη μια μεριά, προσδιορίστηκε η διαχρονική τους εξέλιξη με την αξιοποίηση αριθμητικών δεδομένων, γραφήματος και διαγράμματος και των απόψεων των μελετητών για τη γλώσσα των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη και, από την άλλη, εξηγήθηκε ο ρόλος τους με βάση 4 παραμέτρους (μία λεξική, μία κειμενική και δύο μεταγλωσσικές [τις απόψεις των μελετητών για τη γλώσσα του Καζαντζάκη και τις απόψεις του Καζαντζάκη τόσο για τη γλώσσα γενικά όσο και για τη δική του γλώσσα ειδικά]). Για την προαναφερθείσα κειμενική παράμετρο, πραγματοποιήσαμε μια περαιτέρω ειδική έρευνα στα διαλογικά μέρη (διαλόγους και μονολόγους) των μυθιστορημάτων αυτών. Το πλήρες υλικό και των δύο αυτών πρωτότυπων ερευνών παρατίθεται αναλυτικά στο Παράρτημα της διατριβής σε δύο αντίστοιχα μέρη.

2) ΤΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Α) Σημαντικός λεξιλογικός πλούτος και ποικιλία: Η έρευνά μας για τις σύνθετες λέξεις στα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη συνηγορεί υπέρ του μεγάλου λεξιλογικού πλούτου που χρησιμοποίησε σε αυτά τα έργα: προτίμησε να αξιοποιήσει λίγες (123, 4,86%) συχνές μη νεόπλαστες και θησαυρισμένες [1^η κατηγορία], πάρα πολλές (1125, 44,45%) μη συχνές μη νεόπλαστες και

θησαυρισμένες [2^η κατηγορία], πάρα πολλές (1037, 40,97%) πρωτογενείς σύνθετες νεόπλαστες και αθησαύριστες [3^η κατηγορία] και αρκετές (246, 9,72%) δευτερογενείς σύνθετες νεόπλαστες και αθησαύριστες, παράγωγες από θησαυρισμένες σύνθετες λέξεις [4^η κατηγορία]. Επίσης, συνολικά οι (1283, 50,69%) νεόπλαστες και αθησαύριστες σύνθετες λέξεις [3^η & 4^η κατηγορία] είναι οριακά περισσότερες από τις (1248, 49,31%) μη νεόπλαστες και θησαυρισμένες σύνθετες λέξεις [1^η & 2^η κατηγορία], επομένως, επέλεξε να χρησιμοποιήσει σχεδόν εξίσου αυτά τα δύο είδη σύνθετων λέξεων (2531 λέξεις). Ακόμα, η έρευνά μας δείχνει ότι, για την επίτευξη μεγαλύτερης λεξιλογικής ποικιλίας, τις περισσότερες από τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις τις χρησιμοποίησε άπαξ, δηλαδή μόνο σε 1 μυθιστόρημα, λίγες επανέλαβε σε 2-3 μυθιστορήματα και ελάχιστες σε 4-7 μυθιστορήματα, μολονότι μπορούσε να τις επαναχρησιμοποιήσει.

Β) Μεγάλη μαστοριά – εκφραστικότητα – ζωντάνια γλώσσας: Ειδικά με τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του, όπως έδειξε η έρευνά μας, ο Καζαντζάκης αξιοποίησε όλες τις δυνατές περιπτώσεις σύνθετων λέξεων που η δημοτική γλώσσα επέτρεπε να δημιουργηθούν: συμπύκνωσε εκφραστικά σε (443) Σύνθετα Ονόματα ποικίλες έννοιες, απέδωσε πλείστες λεπτές αποχρώσεις χρωμάτων, αντιθέσεων και ιδιοτήτων [ιδίως του ανθρώπινου σώματος] σε (545) Σύνθετα Επίθετα που μοιάζουν με «ζωγραφίες», έπλασε (276) Σύνθετα Ρήματα που συνδυάζουν παράλληλες ή επάλληλες ενέργειες και δημιούργησε μέχρι και (19) Σύνθετα Επιρρήματα εκφραστικά αντίθετων ιδιοτήτων ή πρωτότυπων συνδυασμών. Επιπλέον, χρησιμοποίησε όλες αυτές τις νεόπλαστες λεκτικές δημιουργίες κυρίως στην Αφήγηση (84,8%) ως περιγραφικά στοιχεία των γραπτών αναφορών του αφηγητή και λιγότερο στα Διαλογικά μέρη (15,2%) ως εκφραστικά στοιχεία της προφορικότητας του λόγου των ηρώων, σε αρκετούς διαλόγους (251) και σε λίγους μονολόγους (58) [περισσότερο σε εξωτερικούς μονολόγους (43) και λιγότερο σε εσωτερικούς μονολόγους (15)].

Γ) Κυριότητα, πανελλήνια διαλεκτική – ιδιοματική γλώσσα: Η έρευνά μας στο Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. για τις σύνθετες λέξεις των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του έδειξε ότι η συντριπτική πλειοψηφία (96,8%) των σύνθετων λέξεων της 2^{ης} και της 4^{ης} κατηγορίας (δηλαδή οι μη συχνές μη νεόπλαστες και θησαυρισμένες και οι δευτερογενείς σύνθετες νεόπλαστες και αθησαύριστες, αντιστοίχως) είναι πανελλήνιες διαλεκτικές – ιδιοματικές λέξεις χρησιμοποιούμενες σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας (και πολύ λίγες είναι αποκλειστικά και μόνο λέξεις κρητικής

προέλευσης) και αυτό το τεκμήριο επιβεβαιώνει –τουλάχιστον για τα μυθιστορήματα- την αξιοπιστία της πολλαπλής διαβεβαίωσης του ίδιου του Καζαντζάκη ότι το λεξιλόγιό του σκόπιμα είναι κυρίως πανελλήνιο διαλεκτικό και ελάχιστα κρητικό ιδιωματικό και ότι έκανε αυστηρή και ατομική επιλογή λέξεων ανάμεσα στις διάφορες διαθέσιμες ονομασίες για την ίδια έννοια που είχε να διαλέξει από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, προτιμώντας περισσότερο τις πανελλήνιες παρά τις κρητικές λέξεις.

Δ) Ελάχιστα, αποκλειστικά κρητική ιδιωματική γλώσσα: Τα πορίσματα της έρευνάς μας σε ό,τι αφορά τα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματά του συνηγορούν υπέρ της πολύ περιορισμένης χρήσης της κρητικής διαλέκτου από τον Καζαντζάκη σε αυτά τα έργα, αφού βρέθηκε ότι πολύ λίγες από αυτές τις σύνθετες λέξεις χρησιμοποιούνται αποκλειστικά και μόνο στην Κρήτη (41/1125, δηλαδή 3,64% της 2^{ης} κατηγορίας και 3/246, δηλαδή 1,22% της 4^{ης} κατηγορίας, και συνολικά 44/1371, δηλαδή 3,2% και των δύο αυτών κατηγοριών), ενώ αποδείχτηκε ότι οι περισσότερες από αυτές τις λέξεις προέρχονται από πολλές και ποικίλες περιοχές του ελληνικού χώρου.

Ε) Πολλά αποθησαυρισμένα διακειμενικά λεξιλογικά στοιχεία: Η έρευνά μας στο Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. καταδεικνύει ορισμένες από τις ποικίλες γραπτές πηγές από τις οποίες ο συγγραφέας συνέλεξε και αποθησαύρισε τα διακειμενικά σύνθετα λεξιλογικά στοιχεία των μυθιστορημάτων του (σε αρκετές σύνθετες λέξεις της 2^{ης} και της 4^{ης} κατηγορίας), όπως είναι κάποια μεσαιωνικά και αναγεννησιακά έργα, πληθώρα προγενέστερων και σύγχρονών του ποιητών, πεζογράφων και συγγραφέων, ειδικά γλωσσάρια διαφόρων περιοχών της Ελλάδας, έργα εξειδικευμένα για διάφορους τομείς του πρακτικού βίου, παλιά λεξικά, περιοδικά και εφημερίδες. Επίσης, αυτά τα τεκμήρια πιστοποιούν τη μεγάλη ευρυμάθεια και τη χαλκέντερη εργατικότητα αυτού του λογοτέχνη, ακόμα και στη διαρκή συλλογή γλωσσικού υλικού από οποιοδήποτε ανάγνωσμά του, με ειδικό στόχο εδώ την αξιοποίησή τους στο μυθιστορηματικό του έργο.

ΣΤ) Αξιοσημείωτη γλωσσοπλαστική ικανότητα: Το γλωσσοπλαστικό ταλέντο του συγγραφέα τεκμηριώνεται από τα πορίσματα της έρευνάς μας για τις σύνθετες λέξεις στα μυθιστορήματά του, διότι περίπου οι μισές από αυτές (1283, 50,69%) είναι νεόπλαστες και αθησαύριστες και αυτές διακρίνονται αφενός σε πρωτογενείς σύνθετες (3^η κατηγορία, 1037, 40,97%), είτε άγνωστης διαλεκτικής προέλευσης είτε δικές του γλωσσοπλαστικές δημιουργίες, και αφετέρου σε

δευτερογενείς σύνθετες (4^η κατηγορία, 246, 9,72%), παράγωγες από θησαυρισμένες ομόρριζες σύνθετες λέξεις, με ποικίλες μετατροπές στο μέρος του λόγου τους και στις 4 γραμματικές κατηγορίες (Ονόματα, Επίθετα, Ρήματα, Επιρρήματα) και με την προσθήκη σε αυτές νέων παραγωγικών καταλήξεων, δημιουργώντας και στις δύο περιπτώσεις πολλούς ευφάνταστους και εκφραστικούς σύνθετους νεολογισμούς και επεκτείνοντας έτσι περαιτέρω τον λεξιλογικό θησαυρό που συνέλεξε από υπαρκτές λέξεις άλλων ομιλητών και συγγραφέων, με καινούργιες και καθαρά δικές του λέξεις.

Ζ) Πλείστες σύνθετες και λίγες πολυσύνθετες λέξεις: Ειδικά οι σύνθετες λέξεις που χρησιμοποίησε ο Καζαντζάκης στα μυθιστορήματά του, όπως έδειξε η έρευνά μας, ανέρχονται σε 2531 λέξεις, διακρίνονται στις προαναφερθείσες 2 βασικές ομάδες και 4 κατηγορίες, ανήκουν οι περισσότερες στη 2^η κατηγορία, μετά στην 3^η, μετά στην 4^η και τέλος στην 1^η και περιλαμβάνουν λίγες πολυσύνθετες λέξεις (28 η 3^η & η 4^η κατηγορία και 4 η 1^η & η 2^η κατηγορία, συνολικά 32). Ειδικότερα, οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του περιέχουν κυρίως εξαρτημένα (1151 προσδιοριστικά και 49 ρηματικά) σύνθετα και λίγα (83) παρατακτικά σύνθετα, περισσότερα επίθετα και ονόματα, λιγότερα ρήματα και λίγα επιρρήματα, εμφανίζουν μεγάλη ποικιλία σημασιοσυντακτικών σχέσεων ανάμεσα στα δύο συνθετικά τους και κάποτε δίνουν τη δυνατότητα περαιτέρω υποκατηγοριοποίησής τους.

Η) Εφαρμογές της γλωσσολογικής θεωρίας για τα σύνθετα στις σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων: Εφαρμόζοντας τα σύγχρονα θεωρητικά δεδομένα για κάθε επιμέρους ζήτημα που αφορά τη σύνθεση, τα σύνθετα και τις κατηγοριοποιήσεις των σύνθετων λέξεων σε αντιπροσωπευτικά δείγματα από το σύνολο των σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη διαπιστώσαμε τα ακόλουθα για αυτές τις λέξεις: **α)** Από το corpus των πιθανών σύνθετων λέξεων που αρχικά εντοπίστηκαν στα μυθιστορήματα, αποκλείστηκαν τόσο οι “κλασικές” παράγωγες λέξεις με επιθήματα, όσο και αρκετές λέξεις που παλιότερα (και ενδεχομένως και από τον Καζαντζάκη) θεωρούνταν σύνθετες λέξεις, ενώ σήμερα θεωρούνται παράγωγες λέξεις, όπως οι λέξεις με προθήματα, με λεξικά προθήματα και με λεξικά επιθήματα, και κρατήθηκαν ως “καθαρά” σύνθετες μόνο οι λέξεις με 2 ή περισσότερα λεξήματα. **β)** Οι σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων, όπως και όλες οι σύνθετες λέξεις της Νέας Ελληνικής, συνήθως έχουν δείκτη σύνθεσης – ο – (ακολουθώντας τους κανόνες του, αν και κάποτε

υπερισχύουν τα φωνήεντα – α – και – ω –). γ) Οι λέξεις αυτές φανερώνουν πολλά σημαντικά γνωρίσματα της ελληνικής και της νεοελληνικής γλώσσας στη σύνθεση λέξεων, περιέχουν κυρίως στοιχεία από τη λαϊκή γλωσσική παράδοση και ελάχιστα από τη λόγια παράδοση και είτε αντλήθηκαν από ποικίλες γραπτές και προφορικές πηγές είτε δημιουργήθηκαν από τον ίδιο τον συγγραφέα. δ) Είναι όλες μονολεκτικά σύνθετα, σπάνια διπλότυπα, κάποτε διπλοσύνθετες ή πολυσύνθετες, συνηθέστερα γνήσια σύνθετα και σίγουρα όχι χαλαρά πολυλεκτικά σύνθετα. ε) Τα ρηματικά σύνθετα σε αυτές τις λέξεις είναι αρκετά και πολύ εκφραστικά, τόσο με κεφαλή ρήμα όσο και με κεφαλή ρηματικό παράγωγο (τα δεύτερα με 5 από τις 8 καταλήξεις, με πολλές σύνθετες μετοχές σε –μένος και λίγες σε –ούσα / -ουσα, με 5 θεματικούς ρόλους που ικανοποιούνται από τη δομή των ορισμάτων) και έχουν το πρώτο συστατικό είτε ως απλό προσδιορισμό ή προσάρτημα είτε ως συμπλήρωμα της κεφαλής τους. στ) Ως προς τις μορφολογικές κατηγοριοποιήσεις των σύνθετων λέξεων, οι σύνθετες αυτές λέξεις, με κριτήριο τη θέση της κεφαλής των συνθέτων, μπορούν να διακριθούν σε ενδοκεντρικά σύνθετα και σε εξωκεντρικά σύνθετα (ακόμα και με κάποιες σπάνιες περιπτώσεις), με κριτήριο τις δομές σχηματισμού των συνθέτων, διακρίνονται κυρίως στις βασικές δομές [Θέμα Θέμα] και [Θέμα Λέξη] και λιγότερο στις δύο τελευταίες δομές [Λέξη Θέμα] και [Λέξη Λέξη], και, με κριτήριο τη γραμματική κατηγορία των συνθετικών, μπορούν να διακριθούν στις 4 γραμματικές κατηγορίες (Όνομα, Επίθετο, Ρήμα, Επίρρημα) και ως προς το α' και ως προς το β' συνθετικό (όπου υπάρχουν και πολλές υποπεριπτώσεις). ζ) Ως προς τις σημασιολογικές κατηγοριοποιήσεις των σύνθετων λέξεων με κριτήριο τη σημασιολογική και συντακτική σχέση των συνθετικών, τα σύνθετα αυτά, σύμφωνα με την παραδοσιακή κατηγοριοποίηση, μπορούν να διακριθούν σε παρατακτικά, προσδιοριστικά, κτητικά και αντικειμενικά ή υποκειμενικά και, σύμφωνα με τη σύγχρονη κατηγοριοποίηση γενικά για όλα τα σύνθετα, διακρίνονται σε (λιγότερα) παρατακτικά ή ενωτικά και σε (περισσότερα) προσδιοριστικά σύνθετα. Στην έρευνά μας, ως προσφορότερη και ολιστικότερη προσέγγιση, επιλέχθηκε και εφαρμόστηκε στις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων η σύγχρονη σημασιολογική και συντακτική κατηγοριοποίηση ειδικά για τις τρεις βασικές γραμματικές κατηγορίες των Κλαίρη & Μπαμπινιώτη κ.ά. (2005 & 2015), η οποία μάλιστα εφαρμόστηκε επίσης και στα ιδιαίτερα και λίγα (19, 1,5%) νεόπλαστα σύνθετα επιρρήματα του συγγραφέα.

Θ) Μεγάλη προτίμηση στα σύνθετα επίθετα: Από την έρευνά μας στις σύνθετες και στις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη, προέκυψαν τα ακόλουθα τεκμήρια που επιβεβαιώνουν την ιδιαίτερη προτίμησή του στα σύνθετα επίθετα και τη συχνότατη χρήση τους στα μυθιστορήματά του: **α)** Από τις 4 βασικές γραμματικές κατηγορίες όλων των σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων, τα επίθετα είναι τα περισσότερα (1009). **β)** Στην 3^η και στην 4^η κατηγορία αυτών των σύνθετων λέξεων (δηλαδή στις νεόπλαστες και αθησαύριστες πρωτογενείς και δευτερογενείς σύνθετες), τα επίθετα υπερτερούν (545). **γ)** Στην 4^η αυτή κατηγορία (στις δευτερογενείς νεόπλαστες σύνθετες λέξεις) πιο παραγωγικά είναι τα επίθετα (157). **δ)** Στα νεόπλαστα παρατακτικά σύνθετα προηγούνται τα επίθετα (38) και στα νεόπλαστα εξαρτημένα σύνθετα κυριαρχούν τα επίθετα (507). **ε)** Τα νεόπλαστα σύνθετα επίθετα στα μυθιστορήματα εμφανίζονται συνολικά 708 φορές, δηλαδή 163 φορές περισσότερο από τα συνολικά 545 νεόπλαστα σύνθετα επίθετα. **στ)** Τα πάρα πολλά νεόπλαστα σύνθετα επίθετα των μυθιστορημάτων αποδίδουν με εκφραστικό τρόπο ποικίλες και λεπτές αποχρώσεις χρωμάτων, αντιθέσεων, εννοιών (λιγότερο αφηρημένων και περισσότερο συγκεκριμένων) και προσώπων και πραγμάτων από τον κόσμο της εκάστοτε μυθιστορηματικής πραγματικότητας.

Ι) Πολλές σπάνιες και ασυνήθιστες λέξεις: Όπως έδειξε η έρευνά μας, από τις σύνθετες λέξεις των 11 ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του, τόσο οι λέξεις της 2^{ης} κατηγορίας, όσο και κυρίως οι λέξεις της 3^{ης} και της 4^{ης} κατηγορίας αποτελούν παραδείγματα μη συχνών, σπάνιων και ασυνήθιστων λέξεων στον γραπτό λόγο, αλλά προσδίδουν ένα φυσικό, ιδιαίτερο και αναγνωρίσιμο υφολογικό στίγμα στη γλώσσα των μυθιστορημάτων.

ΙΑ) Μερικές αφομοιωμένες δάνειες – ξένες λέξεις: Στην έρευνά μας εντοπίστηκαν μόνο 13 νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του συγγραφέα στις οποίες το πρώτο (ή σπάνια το δεύτερο) συνθετικό τους αποτελεί αφομοιωμένη στα ελληνικά δάνεια - ξένη λέξη: *Αβινιοπούλα, Αλήαγας, Αλήμπεης, γκιαουρόπαπας, γυροκαστελωμένος, Μαλαιγοπούλες, μεζαρόπετρα, Νουρήμπεης, Ντεληβασίλαινα, παλιοσαντέζα, φελαχόπουλα, Χασανμπέης, Χουσεϊναγάς.*

ΙΒ) Τελική επιτυχία του δημοτικιστικού γλωσσικού προγράμματος του Καζαντζάκη στα μυθιστορήματά του: Ο Καζαντζάκης συνέγραψε μυθιστορήματα στην αρχή και στο τέλος της καριέρας του (2 νεανικά, 2 γαλλόγλωσσα, 2 παιδικά και 7 μεταπολεμικά), επειδή στο ενδιάμεσο διάστημα

διοχέτευε τη δημιουργικότητά του σε άλλα λογοτεχνικά είδη, λόγω υπερτίμησής τους και λόγω υποτίμησης του μυθιστορηματικού είδους, πάντως, στα ώριμα χρόνια του ακόμα και μέχρι το τέλος της ζωής του, αντιλαμβανόμενος τις προηγούμενες υπερβολές του, κατάφερε να ανανεωθεί δημιουργικά και να εξελιχθεί θετικά και στο λογοτεχνικό και στο γλωσσικό επίπεδο, συνταιριάζοντας αρμονικά το νέο “γήινο” και αντισυμβατικό περιεχόμενο με τη μετριοπαθή και ώριμη δημοτική γλώσσα των –μεταπολεμικών κυρίως– μυθιστορημάτων του. Ενδεικτική της θετικής και ώριμης γλωσσικής εξέλιξης του συγγραφέα στον χρόνο είναι και η εξέλιξη της χρήσης των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων στα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματά του, αφού, όπως έδειξε η έρευνά μας, ο αριθμός αυτών των λέξεων είναι –σε κάποιο βαθμό και με κάποιες αυξομειώσεις– αντιστρόφως ανάλογος με την παλαιότητα αυτών των έργων, δηλαδή συνήθως όσο πιο παλιό είναι ένα μυθιστόρημα τόσο λιγότεροι είναι αυτοί οι σχηματισμοί και όσο μεταγενέστερο (και μεταπολεμικό) είναι ένα μυθιστόρημα τόσο περισσότεροι είναι αυτοί οι σχηματισμοί. Έτσι, στο 1^ο του πρωτόλειο μυθιστόρημα (1905), με τη μικτή (δημοτική και καθαρεύουσα) και “εξωτική” γλώσσα και τη γραφή του Αισθητισμού, χρησιμοποιεί λίγες (κυρίως επίθετα και, σίγουρα, τις λιγότερες από ποτέ) νεόπλαστες σύνθετες λέξεις. Αντιθέτως και κατ’ εξαίρεση, στο 2^ο του μυθιστόρημα (1908), το πρώτο όμως πιστό στη σταυροφορία του πρώτου νεανικού του δημοτικισμού, σκόπιμα χρησιμοποιεί πάρα πολλές τέτοιες λέξεις (συνολικά είναι το πρώτο στα ρήματα, και το δεύτερο στα επίθετα και στα επιρρήματα), ως ένα μέσο ανάδειξης των μεγάλων συνθετικών δυνατοτήτων της δημοτικής γλώσσας και πραγμάτωσης της δικής του γλωσσοπλαστικής ικανότητας. Ακολούθως, στα δύο παιδικά του μυθιστορήματα, στο 3^ο και στο 4^ο (τα οποία κυκλοφορούνταν περίπου 30 χρόνια, 1914-1940) ως εκπαιδευτικά μέσα του δημοτικισμού του, χρησιμοποιεί δημοτική γλώσσα απλή και κατάλληλη για το παιδικό κοινό-στόχο και, έτσι, εντάσσει εδώ λίγες νεόπλαστες σύνθετες λέξεις, κυρίως επίθετα και ονόματα (συνολικά κατέχουν τη 10^η και την 9^η θέση αντίστοιχα). Έπειτα, στο 5^ο του μυθιστόρημα (1941-1943), όπου η δημοτική του γλώσσα είναι πια στρωτή, μετριοπαθής, φυσική, βιωματική και μαστορικά εναρμονισμένη με το νεοελληνικό αγροτικό περιεχόμενο μιας λαϊκότεροφης φιλοσοφικής ηθογραφίας, ενσωματώνει οργανικά αρκετές νεόπλαστες σύνθετες λέξεις (κατέχει την 5^η θέση συνολικά, την 4^η στα ονόματα, την 5^η στα επίθετα, την 7^η στα ρήματα και τη 2^η στα επιρρήματα). Το 6^ο του μυθιστόρημα (1948-1949),

συνεχίζοντας τη γλωσσική μετριοπάθεια και την επιτυχή συνύπαρξη δημοτικής γλώσσας και αγροτικού περιεχομένου του προηγούμενου, διαθέτει επίσης αρκετές τέτοιες λέξεις (συνολικά κατέχει την 6^η θέση, στα ονόματα την 5^η, στα επίθετα την 6^η και στα ρήματα την 4^η). Πάντως, στο 7^ο μυθιστόρημά του (1949-1950) τα παραπάνω χαρακτηριστικά της αυθεντικής και συναρπαστικής δημοτικής του γλώσσας φτάνουν στο αποκορύφωμά τους, “ανασταίνοντας” με ζωντάνια τον μαγικό κόσμο των παιδικών του αναμνήσεων στην τουρκοκρατούμενη Κρήτη, και το ίδιο συμβαίνει εδώ και με τη μέγιστη κορύφωση της χρήσης των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων (κατέχει την 1^η θέση και συνολικά και στα ονόματα και στα επίθετα και τη 2^η θέση στα ρήματα και στα επιρρήματα). Το 8^ο του μυθιστόρημα (1950-1951), συνταιριάζει εύστοχα τη δημοτική γλώσσα με το αιρετικό περιεχόμενο και διατηρεί, με κάποια μείωση, έναν υψηλότατο αριθμό τέτοιων λέξεων (κατέχει τη 2^η θέση και συνολικά και στα ονόματα και στα επιρρήματα και την 3^η θέση στα επίθετα και στα ρήματα). Ωστόσο, στο 9^ο του μυθιστόρημα (1952-1953), υπάρχει μια αισθητή κάμψη τόσο στον πλούτο της γλώσσας όσο και στις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις (κατέχει την 8^η θέση και συνολικά και στα επίθετα και την 6^η θέση στα ονόματα και στα ρήματα). Στα ίδια περίπου επίπεδα κινείται και το 10^ο (και ανολοκλήρωτο για χρόνια, 1948-1955) μυθιστόρημά του (κατέχει την 7^η θέση και συνολικά και στα επίθετα, την 5^η θέση στα ονόματα και την 6^η στα ρήματα). Τέλος, το 11^ο μυθιστόρημα (1955-1957), μολονότι είναι το ανολοκλήρωτο κύκνειο άσμα και η πνευματική παρακαταθήκη του συγγραφέα, παρουσιάζει σπάνια λεκτική ακρίβεια, ξεχωριστό γλωσσικό πλούτο και μεγάλη γλωσσοπλαστική ικανότητα και συνιστά την τελευταία και ατελή κορύφωση της χρήσης των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων (κατέχει την 4^η θέση συνολικά, την 3^η στα ονόματα, την 4^η στα επίθετα, την 5^η στα ρήματα και την 1^η στα επιρρήματα).

ΙΓ) Νεόπλαστες σύνθετες λέξεις με λεξικό, κειμενικό και μεταγλωσσικό ρόλο στα μυθιστορήματα: Ο Καζαντζάκης χρησιμοποίησε εμπρόθετα τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις στο μυθιστορηματικό του έργο, προκειμένου αυτές να διαδραματίσουν έναν πολυδιάστατο λειτουργικό ρόλο: **α)** Έναν λεξικό ρόλο: Με τις λέξεις αυτές (ονόματα, επίθετα, ρήματα και επιρρήματα) αποδίδονται συμπεκνωμένες σε μία πρωτότυπη σύνθετη λέξη άλλοτε χαρακτηριστικές λεπτομέρειες για πρόσωπα και πράγματα της παλιάς αγροτικής κυρίως ζωής του απλού λαού της ελληνικής υπαίθρου στο ηθογραφικό και νατουραλιστικό πλαίσιο των μυθιστορημάτων, άλλοτε ποικίλες ιδιότητες και λεπτές αποχρώσεις κάποιων

ανθρώπων χαρακτηριστικών των ηρώων των μυθιστορημάτων, άλλοτε παράλληλες ή επάλληλες ενέργειες και πράξεις αυτών των προσώπων και άλλοτε αντίθετες ή προσδιοριστικές επιρρηματικές σχέσεις. **β)** Έναν κειμενικό ρόλο: Αφενός η συντριπτική πλειοψηφία τους (84,8%) εμφανίζονται στην Αφήγηση του εκάστοτε (συνήθως τριτοπρόσωπου και λιγότερο πρωτοπρόσωπου) αφηγητή, ως συμπυκνωμένα περιγραφικά στοιχεία των γραπτών αναφορών του και ως βασικό ιδιοσυγκρασιακό χαρακτηριστικό της γλώσσας του παντοδύναμου και κυρίαρχου αφηγητή, που είναι alter ego του συγγραφέα, και αφετέρου η εμφανής μειοψηφία τους (15,2%) εμφανίζονται στα Διαλογικά μέρη (κυρίως σε διαλόγους και κάποτε σε μονολόγους, είτε εξωτερικούς είτε εσωτερικούς) των εκάστοτε ηρώων, ως ιδιαίτερα εκφραστικά στοιχεία προφορικότητας του ζωντανού λόγου των προσώπων (περισσότερο των πρωταγωνιστών, λιγότερο των δευτεραγωνιστών και συχνά και τρίτων προσώπων) και ως δευτερεύον ιδιοσυγκρασιακό χαρακτηριστικό του λόγου κάποιων ιδιότυπων ηρώων, όπως του Ζορμπά. **γ)** Έναν μεταγλωσσικό ρόλο (όπως τον έχουν προσδιορίσει τόσο οι μελετητές της γλώσσας του Καζαντζάκη όσο και ο ίδιος ο Καζαντζάκης): Οι λέξεις αυτές υπήρξαν ένα μέσο πραγμάτωσης: **1)** του σχεδόν διαχρονικού και ώριμου πια δημοτικισμού του για την κατάλληλη (και ταιριαστή με το περιεχόμενο) καλλιτεχνική ανάδειξη των μεγάλων συνθετικών δυνατοτήτων της δημοτικής γλώσσας, **2)** της ατομικής λογοτεχνικής του ιδιολέκτου, της γλωσσικής του δημιουργικότητας και της διαισθητικής του γλωσσολογικής ιδιοσυγκρασίας, **3)** της διαχρονικής φιλοσοφικής μπερξονικής μεταγλωσσικής του θεωρίας και πράξης, με στόχο την υπέρβαση του γλωσσικού σκεπτικισμού και την επαύξηση του γλωσσικού βιταλισμού των λέξεων, **4)** της μεγάλης και ανομολόγητης γλωσσοπλαστικής του ικανότητας στην (πρωτογενή και δευτερογενή) σύνθεση λέξεων, **5)** της συνεχούς και πολλαπλής προσπάθειάς του για περαιτέρω εμπλουτισμό του πολύ πλούσιου νεοελληνικού λεξιλογίου, όχι μόνο με τη συλλογή λέξεων από τις νεοελληνικές διαλέκτους (κυρίως) και από το κρητικό ιδίωμα (λιγότερο) και με τον αποθησαυρισμό λέξεων από κείμενα όλης της ελληνικής λογοτεχνίας, αλλά και με τις δικές του πρωτοφανέστες και ευφάνταστες γλωσσοπλαστικές σύνθετες λεκτικές δημιουργίες, και **6)** της βαθύτερης εκφραστικής του ανάγκης να αποδώσει γλωσσικά (με όλες τις βασικές γραμματικές κατηγορίες: ονόματα, επίθετα, ρήματα, επιρρήματα) τις αφηρημένες και αρχέτυπες μεταφυσικές του ιδέες με συγκεκριμένα και συμπυκνωμένα γήινα λεκτικά μέσα και, ιδιαιτέρως, να διατυπώσει, με σφαιρικό και ακριβολογημένο

τρόπο και με μέσο τα πολύ αγαπημένα του σύνθετα επίθετα, τις πολλαπλές και συχνά αντιφατικές ιδιότητες και διαστάσεις του κόσμου της μυθιστορηματικής και της αληθινής πραγματικότητας.

ΙΔ) Σπάνιο παράδειγμα αισθητικής ή λογοτεχνικής νεολογίας: Οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη (κυριότατα δημοτικοί και ελάχιστοι λόγιοι τύποι) αποτελούν ένα αξιοσημείωτο παράδειγμα αισθητικής ή λογοτεχνικής νεολογίας ενός Νεοέλληνα συγγραφέα, ο οποίος (διαθέτοντας μνήμη, φαντασία, ευφυΐα και πλήρη γνώση του γραμματικού συστήματος και του λεξιλογικού πλούτου της λαϊκής νεοελληνικής γλώσσας και επηρεασμένος από ατομικές, γλωσσικές και κοινωνικές ανάγκες της εποχής του) επιδίωξε συνειδητά τη γλωσσική αλλαγή και τη λεξιλογική επέκταση του γλωσσικού συστήματος της νεοελληνικής γλώσσας στη νεοελληνική λογοτεχνία και θέλησε να δείξει τις μεγάλες δημιουργικές νεολογικές δυνατότητες της αγαπημένης του δημοτικής γλώσσας και τις αντίστοιχες δικές του ικανότητες να επινοεί και να χρησιμοποιεί στο έργο του νεολογικές σύνθετες λεξικές μονάδες με πρωτότυπες και συμπυκνωμένες σημασίες, μέσα στα ευρύτερα γλωσσικά και πραγματολογικά συμφραζόμενα των μυθιστορημάτων του.

3) ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΠΛΑΣΤΕΣ ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Α) Ένα γόνιμο αποτέλεσμα εφαρμογής του μπερξονικού γλωσσικού βιταλισμού του Καζαντζάκη: Οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του συγγραφέα απορρέουν εν μέρει από τη διαχρονική μπερξονική φιλοσοφία του και ειδικά από τον μπερξονικό του «γλωσσικό βιταλισμό», που λειτούργησε ως αντίβαρο και αντιστάθμισμα στον μπερξονικό του «γλωσσικό σκεπτικισμό», δηλαδή ο Καζαντζάκης με αυτές τις λέξεις στα μυθιστορήματά του προσπάθησε και πέτυχε όχι μόνο να υπερβεί τους περιορισμούς των λέξεων, αλλά και να επαυξήσει τις δυνατότητες των λέξεων, πραγματώνοντας έτσι λογοτεχνικά τη μεταγλωσσική θεωρία που αφομοίωσε από τον δάσκαλό του. Αυτό αποδεικνύεται από τα εξής σχετικά χαρακτηριστικά που διαθέτουν τα νεόπλαστα σύνθετα των μυθιστορημάτων του: **1)** Αποδίδουν ιδιαίτερες και σπάνιες αποχρώσεις εννοιών, ουσία και πνεύμα ζωής, αέναη κίνηση και «ζωτική ορμή», έμπνευση και συγκίνηση, ένστικτο και διαίσθηση, προσεγγίζοντας το ανέκφραστο και το ανείπωτο. **2)** Διαθέτουν -όσο μπορούν- δυναμικά χαρακτηριστικά τόσο άλλων τεχνών, όπως ο κινηματογράφος (κινούμενες, αφηρημένες, ασυνείδητες και οραματικές εικόνες), ο χορός (κίνηση και απόδοση όλων των αισθήσεων) και η

μουσική (υποβλητικότητα και μαγεία), όσο και μερικά χαρακτηριστικά του προφορικού λόγου (ωριμότητα της «σιωπής – σιγής» και αμεσότητα της παραγλώσσας). **3)** Αποτελούν σύνθεση διπλής ή τριπλής γλωσσικής «ύλης» (2 ή 3 συνθετικών) σε μία νέα λέξη που εσωκλείει συμπτυκνωμένες εκρηκτικές αντίδρομες δυνάμεις. **4)** Διασώζουν σαν λεκτική «κιβωτός» την έκσταση και την αστραπή της στιγμής και της αιωνιότητας. **5)** Είναι μια λύτρωση του δημιουργού τους από τον θάνατο με έναν νέο πνευματικό «στρατό» δημιουργημένο από διαφόρους συνδυασμούς των 24 γραμμάτων των συντιθέμενων λέξεων, που αποδίδει τη μαγεία της τέχνης του λόγου. **6)** Είναι λέξεις με ανθρώπινη ουσία και ζωή, σαν «προσωπογραφίες» ζωντανών ανθρώπων – γεννημάτων της δημιουργικής φαντασίας του συγγραφέα. **7)** Είναι λέξεις με ισχυρή βιωματική σημασία για τον δημιουργό τους και γεμάτες συνειρμούς. **8)** Προέρχονται από την ιερή και δυναμική «ερωτική» ένωση και σύνθεση λόγου και ύλης. **9)** Προέρχονται από «λύγισμα» των γλωσσικών νόμων, είτε με την πρωτογενή σύνθεση δύο ή περισσότερων λεξημάτων είτε με τη δευτερογενή σύνθεση, δηλαδή το πλάσιμο νέας σύνθετης λέξης με την προσθήκη νέας παραγωγικής κατάληξης σε θησαυρισμένη σύνθετη λέξη. **10)** Είναι αποτελέσματα της αδιάκοπης λεξιπλαστικής δουλειάς του συγγραφέα με το παντοδύναμο «μέταλλο» των λέξεων. **11)** Αποτελούν ώριμα προϊόντα της πολύχρονης «ποιητικής» δουλειάς του Καζαντζάκη στη γλώσσα της ποίησης και της πεζογραφίας. **12)** Αποτελούν μια πολύ προσωπική «εξομολόγηση» της ψυχής του συγγραφέα, ως ανεπανάληπτα καζαντζακικά «ιδιολεκτικά» νεόπλαστα σύνθετα.

Β) Ένα αποτελεσματικό μέσο πραγμάτωσης του ώριμου και μετριοπαθούς δημοτικισμού του Καζαντζάκη: Δεύτερος βασικός και διαχρονικός πυλώνας της γλωσσικής ιδεολογίας του ήταν η πρώτη ορθολογική, βαθύτατα συνειδητοποιημένη, αταλάντευτα συνεπής και βελτιωτικά εξελισσόμενη δημοτικιστική ιδεολογία του υπέρ της φυσικής δημοτικής γλώσσας του απλού λαού και κατά της τεχνητής καθαρεύουσας γλώσσας του επίσημου κατεστημένου και το δημοτικιστικό γλωσσικό πρόγραμμά του, ύστερα από μια καμπυλόγραμμη και περιπετειώδη γλωσσική εξέλιξη, στην τελευταία δημιουργική του περίοδο (1940-1957) μετασχηματίστηκε θετικά σε έναν μετριοπαθή και ώριμο δημοτικισμό που έλαβε σάρκα και οστά, δικαιώθηκε και καταξιώθηκε στα μεταπολεμικά μυθιστορήματά του, στα οποία κατάφερε να χρησιμοποιήσει (με σύμπτωση μορφής και περιεχομένου) τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις του ως ένα πολύ αποδοτικό μέσο

καλλιτεχνικής ανάδειξης των μεγάλων δυνατοτήτων της αγαπημένης του δημοτικής γλώσσας. Η καθοριστική λοιπόν για τη γλώσσα του και για τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του δημοτικιστική μεταγλωσσική θεωρία του Καζαντζάκη διέθετε τα εξής χαρακτηριστικά: **1)** Ήταν γλωσσικός και λογοτεχνικός δημοτικισμός, αλλά και πολιτικός και εκπαιδευτικός δημοτικισμός, διότι ο συγγραφέας διέθετε μια σφαιρική και οξυδερκή προσέγγιση του γλωσσικού ζητήματος, αφού εξ αρχής διείδε τις ευρύτερες διαστάσεις του, θεωρώντας το όχι απλά ως ένα γλωσσικό, φιλολογικό και επιστημονικό ζήτημα, αλλά και ως ένα κοινωνικό, πολιτικό και εθνικό ζήτημα, πιστεύοντας μάλιστα ότι υπήρχε και μια ταξική και ρατσιστική διάσταση στο γλωσσικό ζήτημα, αφού τα δήθεν μορφωμένα ανώτερα κοινωνικά στρώματα του κατεστημένου υποτιμούσαν τη γλώσσα του δήθεν αμόρφωτου απλού λαού, ενώ ο ίδιος ο Καζαντζάκης, μολονότι πολλαπλά μορφωμένος, ήταν ανοιχτόμυαλος διανοούμενος με πραγματικό δημοκρατικό σεβασμό προς τον λαό. **2)** Ήταν ένας δημοτικισμός αρχικά επηρεασμένος από τον δημοτικισμό του Σολωμού, του Ψυχάρη και του Παλαμά, αλλά σύντομα ανεξαρτητοποιήθηκε και ακολούθησε αυτόνομη και σχεδόν μοναχική πορεία και, ακόμα, ήταν ιδεολογικά αστράτευτος και ανεξάρτητος, λαϊκός και συνάμα εκλεκτικός, δημοκρατικός και ειλικρινής. **3)** Ήταν ένας δημοτικιστής αγνός και ηρωικός, ένας συνεπής και ακούραστος αγωνιστής και ακτιβιστής υπέρ της δημοτικής, αλλά ταυτόχρονα ήταν και ένας υπερβολικός και παθιασμένος, ανένδοτος και αδιάλλακτος δημοτικιστής. **4)** Πίστευε στον νόμο της φυσικής εξέλιξης της γλώσσας και υποστήριζε την ανάγκη σύμπτωσης της προφορικής γλώσσας του ελληνικού λαού με τη γραπτή γλώσσα, δηλαδή την αναγνώριση της δημοτικής και την κατάργηση της καθαρεύουσας. **5)** Υποστήριζε πως υπήρξαν ανάλογα γλωσσικά ζητήματα και σε άλλες χώρες (Ιταλία, Ισπανία, Γερμανία, Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Κίνα), όπου η επίσημη γραπτή γλώσσα δεν ήταν η ομιλούμενη φυσική γλώσσα του απλού λαού και όπου αναπτύχθηκαν αντίστοιχα δημοτικιστικά κινήματα, και θεωρούσε σημαντικό τον ρόλο του γλωσσοπλάστη λογοτέχνη για το άνθισμα και την καλλιέργεια της ζωντανής δημοτικής γλώσσας. **6)** Ήταν υπέρ του εμπλουτισμού της ελληνικής γλώσσας με τις ξένες λέξεις που είχαν εισαχθεί και χρησιμοποιούνταν από τον λαό και κατά του προγονόπληκτου ελληνικού γλωσσικού εθνικισμού και μάλιστα θεωρούσε πως η Νέα Ελληνική μπορούσε να αφομοιώσει λέξεις και με εσωτερικό και με εξωτερικό γλωσσικό δανεισμό. **7)** Ήταν υπέρ της άποψης πως υπάρχουν πολλές καθαρεύουσες, αλλά

μία πανελλήνια δημοτική γλώσσα, πίστευε πως η χρήση της μητρικής γλώσσας έχει για το άτομο μεγάλη διαφωτιστική, απελευθερωτική, ψυχολογική και λυτρωτική αξία και υποστήριζε πως, ελλείψει διδασκαλίας και λεξικού της δημοτικής, ο νεοέλληνας συγγραφέας είχε την υποχρέωση να αντλήσει το υλικό του από τον απλό λαό, ταξιδεύοντας στην Ελλάδα, συντάσσοντας το δικό του λεξικό και χρησιμοποιώντας το στα γραπτά του. **8)** Ήταν δυσαρεστημένος με τους παλιούς δημοτικιστές συναγωνιστές του και λογοτέχνες, διότι πίστευε ότι εκείνοι αργότερα (π.χ. τη δεκαετία του '30) δεν έγραφαν πια τη δημοτική αλλά ένα νόθο κατασκεύασμα, και θεωρούσε ότι είχαν χρέος να συνεχίσουν την παράδοση των παλιών μεγάλων δημοτικιστών, όμως αυτή η κανονιστική άποψη για ένα διάστημα τον οδήγησε σε μια γλωσσική αδιαλλαξία και σε μια μοναχική πορεία. **9)** Ήταν για μεγάλο διάστημα ένας απομονωμένος γλωσσικός ζηλωτής και φανατικός σταυροφόρος και έκανε μια γλωσσική υπερπροσπάθεια, προσπαθώντας να διασώσει στην *Οδύσεια*, σαν να ήταν “γλωσσική κιβωτός”, όλο τον πλούτο της δημοτικής γλώσσας, η οποία πίστευε πως είχε εγκαταλειφθεί από την επίσημη Ελλάδα σαν “αποπαίδι” της, βλέποντας όμως έτσι ο ίδιος το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα του έργου του, ενώ με όλο αυτό το τεράστιο γλωσσικό υλικό που είχε αποθησαυρίσει θα ήταν προτιμότερο να συνέτασσε ένα λεξικό της δημοτικής γλώσσας και να επέλεγε μόνο το λεξιλόγιο που ταίριαζε στο περιεχόμενο του κάθε έργου του. **10)** Ήταν πεπεισμένος στο τέλος της ζωής του πως στην Ελλάδα το έργο του είχε διπλό αντικομοφορμιστικό χαρακτήρα αφενός στη γλώσσα και αφετέρου στο περιεχόμενο, το οποίο ενοχλούσε το τότε πνευματικό και πολιτικό κατεστημένο της Ελλάδας που τον πολεμούσε, επειδή έδειχνε στο έργο του τις αιτίες των προβλημάτων και τις αδικίες εις βάρος του απλού λαού, παραδεχόταν όμως πως με τα μυθιστορήματά του και όχι με την ποίησή του μπόρεσε να κερδίσει το μεγάλο αναγνωστικό κοινό και στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. **11)** Ήταν πολύ ευαίσθητος σε γλωσσικά θέματα, θεωρώντας κάθε λέξη ψυχικό και πνευματικό πλούτο, χαλκέντερος στον διαχρονικό ατομικό γλωσσικό του μόχθο για τη δημοτική γλώσσα, υπεύθυνος στην μακρόχρονη προσπάθεια κατάκτησης του τεράστιου πλούτου αυτής της γλώσσας, επίμονος στην ανάγκη σύνθεσης του νεοελληνικού λεξιλογικού πλούτου από όλα τα ζωντανά τότε τοπικά και διαχρονικά λεξικά στοιχεία, εργατικός ακόμα και στη γλωσσική δουλειά πάνω στο πρωτότυπο αλλά και στο μεταφραστικό του έργο, επιδιώκοντας να δείξει τις μεγάλες δυνατότητες της δημοτικής γλώσσας στην απόδοση μεγάλων συγγραφέων

και ειδικά τη μεγάλη συνθετική της δυνατότητα με τις πολλές νεόπλαστες σύνθετες λέξεις που χρησιμοποίησε στα μυθιστορήματά του και σε άλλα έργα του. **12)** Η καθαρεύουσα για αυτόν αντιπροσώπευε το αφύσικο, τεχνητό και τερατώδες “γλωσσικό πρόσωπο” του συντηρητικού, αντιδραστικού, αρχαιοπλήκτου και προγονόπληκτου πολιτικού και πνευματικού κατεστημένου του επίσημου ελληνικού κράτους και των δήθεν μορφωμένων, οι οποίοι υποτιμούσαν τον απλό λαό και τη γλώσσα του και τού επέβαλαν μια γλώσσα την οποία ο συγγραφέας θεωρούσε γλώσσα «φρικώδη», αφύσικη, πλαστή, τεχνητή, νόθα, μόνο γραπτή και όχι προφορική, εκφραστικά ανίκανη και πολλαπλά καταστρεπτική (εκπαιδευτικά, κοινωνικά και εθνικά) και μάλιστα δεν αποδεχόταν ούτε την ελάχιστη χρήση αυτής της γλώσσας στο πρωτότυπο και στο μεταφραστικό του έργο, ούτε καν για αισθητικούς και υφολογικούς λόγους.

Γ) Ένα πολυεπίπεδο, ιδιοσυγκρασιακό και αντιπροσωπευτικό γλωσσικό χαρακτηριστικό του Καζαντζάκη: Οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη ως ένα βασικό θετικό χαρακτηριστικό της γλώσσας του συγγραφέα συνδέονται και σχετίζονται άλλοτε άμεσα και άλλοτε έμμεσα με τα 10 χαρακτηριστικά που ο ίδιος μεταγλωσσικά θεωρεί πως έχει η γλώσσα του γενικά. Συγκεκριμένα: **1)** Αποτελούν ένα κατάλληλο μέσο υπεράσπισης της αξίας και ανάδειξης της «αρετής» που διαθέτει η δημοτική γλώσσα στη σύνθεση νέων λέξεων και έναν τρόπο πραγμάτωσης του ώριμου, αυθεντικού και αντικομοφορμιστικού δημοτικισμού του συγγραφέα, χωρίς όμως να προκαλούν γλωσσικές δυσκολίες στον αναγνώστη και να χαρακτηρίζονται από γλωσσικές ακρότητες και εξτρεμισμούς για όσους δεν ξέρουν καλά τη δημοτική γλώσσα, διότι είναι απλές, σημασιολογικά διαφανείς και στηρίζονται σε γνωστές λέξεις και σε αναλογικά γλωσσικά πρότυπα και είναι λειτουργικά προσαρμοσμένες και ενταγμένες στο συνήθως αγροτικό και νατουραλιστικό περιεχόμενο αυτών των μυθιστορημάτων, και έτσι όχι μόνο δεν ξενίζουν, αλλά μαγεύουν τον αναγνώστη. **2)** Αποτελούν ένα αντιπροσωπευτικό τεκμήριο του διαχρονικού, αστράτευτου και ιδιοσυγκρασιακού δημοτικισμού του συγγραφέα, ο οποίος μολονότι απορρίπτει έντονα την καθαρεύουσα, δεν αρνείται δογματικά κάποιες λόγιες λέξεις ή λόγιες καταλήξεις ως αποδεκτά στοιχεία δημιουργίας μερικών νεόπλαστων σύνθετων λέξεών του. **3)** Είναι μια σημαντική απόδειξη του πολύχρονου προσωπικού του μόχθου στο μαστορικό δούλεμα της δημοτικής γλώσσας, αφού η δημιουργία και χρήση τέτοιων ευφάνταστων σύνθετων νεολογισμών προσδίδει στα

μυθιστορήματά του ένα σπάνιο και ανεπανάληπτο υφολογικό στίγμα, σαν ώριμος καρπός μιας ανθεκτικής στον χρόνο και γόνιμης μεγάλης γλωσσικής δουλειάς. **4)** Είναι αντιπροσωπευτικά δείγματα της ταυτόχρονης προσπάθειάς του να πετύχει τόσο την επιδιωκόμενη καλλιτεχνική ομορφιά της γλώσσας και του περιεχόμενου του λογοτεχνικού του έργου όσο και την προσωπική του λύτρωσή από τη διαρκή μεταφυσική του ανησυχία στο κυνήγι του Θεού, χρησιμοποιώντας «γήινες», ρεαλιστικές και συνάμα μαγευτικές και υποβλητικές νεόπλαστες σύνθετες λέξεις. **5)** Αποτελούν ώριμους προσωπικούς καρπούς της επαρκούς πλέον τελικής κατάκτησης από τον συγγραφέα της πλουσιότατης δημοτικής γλώσσας, ύστερα από την πολύχρονη γλωσσική έρευνα και δουλειά του και τους προηγούμενους πειραματισμούς του, αφού τώρα πια κυριαρχεί ο ίδιος πάνω στη γλώσσα, ενώ παλιότερα κυριαρχούσε η γλώσσα πάνω του, και έτσι αυτές οι προσωπικές γλωσσοπλαστικές δημιουργίες του διαθέτουν μια σπάνια φυσικότητα και απλότητα, σαν να είναι λαϊκές λεκτικές δημιουργίες, και εμπλουτίζουν περαιτέρω την εξαιρετικά δυναμική στη σύνθεση νέων λέξεων δημοτική γλώσσα. **6)** Αποτελούν ένα τεκμήριο προσαρμογής του συγγραφέα στην ισχύουσα τότε ορθογραφία, με ελάχιστες ορθογραφικές ιδιαιτερότητες. **7)** Όπως απέδειξε η έρευνά μας (με τις σύνθετες λέξεις της 2^{ης} και της 4^{ης} κατηγορίας), το λεξιλόγιο του Καζαντζάκη στα μυθιστορήματά του είναι κυρίως πανελλήνιο διαλεκτικό – ιδιωματικό και ελάχιστα κρητικό ιδιωματικό, επομένως, η άποψη ότι η γλώσσα του Καζαντζάκη ως κρητικού συγγραφέα είναι μια πολύ κρητική ιδιωματική γλώσσα φαίνεται πως αποτελεί έναν υπερτονισμένο παλιό φιλολογικό «μύθο» και ο ίδιος είχε δίκιο όταν πολύ συχνά και με πίκρα διαμαρτυρόταν για αυτή την άδικη κατηγορία εναντίον της γλώσσας του. **8)** Όπως επίσης απέδειξε η έρευνά μας, ο συγγραφέας για τα μυθιστορήματά του έπλασε πολύ περισσότερες νεόπλαστες σύνθετες λέξεις από όσες τέτοιες δήλωνε ότι έφτιαξε (συνειδητά ή ασυνειδητά) για κάποια άλλα λογοτεχνικά έργα του ή για ορισμένες περιστάσεις της ζωής του και, σίγουρα, αυτοί οι πολλοί σύνθετοι νεολογισμοί του τεκμηριώνουν το αξιοσημείωτο συνθετικό γλωσσοπλαστικό του ταλέντο, τη μεγάλη γλωσσική του δημιουργικότητα και το απόλυτα προσωπικό και μοναδικό γλωσσικό ύφος της ιδιολέκτου του. **9)** Όπως ακόμα απέδειξε η έρευνά μας, η εμπρόθετη κυριαρχία των σύνθετων επιθέτων αποτελεί βασικό υφολογικό γνώρισμα του συγγραφέα και στα μυθιστορήματά του και, όπως παραδέχτηκε ο ίδιος, το ακριβολογημένο επίθετο (ιδίως το σύνθετο), γενικά ήταν το αγαπημένο και το ουσιαστικότερο μέρος του

λόγου για αυτόν, είχε μια βαθύτερη φιλοσοφική σημασία και το χρησιμοποιούσε πάρα πολύ συχνά στα έργα του, στοχεύοντας όχι τόσο στη διακόσμηση του λόγου του όσο στη σφαιρική και εκφραστική απόδοση των πολλαπλών και κάποτε αντιφατικών ιδιοτήτων των ανθρώπων και των πραγμάτων. **10)** Όπως όλα τα επίθετα του έργου του, έτσι και τα πολλά σύνθετα επίθετα και τα πολλά νεόπλαστα σύνθετα επίθετα που βρήκαμε στα μυθιστορήματά του, ο ίδιος (μαζί με την αναλυτική γλώσσα χωρίς πολλές μετοχές, τη συχνά παρατακτική σύνδεση των προτάσεων και την επανάληψη), τα θεωρούσε επιπλέον ως ένα από τα βασικά υφολογικά χαρακτηριστικά της διαχρονικής ανατολικής και ελληνικής γλωσσικής και λογοτεχνικής παράδοσης, την οποία πίστευε πως συνέχιζε και έτσι με το έργο του.

Δ) Ένα κατάλληλο λεξιλογικό μέσο επίτευξης του τελικού μετριοπαθούς γλωσσικού συμβιβασμού του Καζαντζάκη στα μυθιστορήματά του: Μολονότι ο συγγραφέας αναφέρθηκε μεταγλωσσικά στη γλώσσα λίγων (16) έργων του (9 πρωτότυπων και 7 μεταφραστικών) και έγραψε ελάχιστα σχόλια για τη γλώσσα των μυθιστορημάτων του, εν τούτοις, οι αναφορές του αυτές αφορούν αρκετά από τα γλωσσικά του χαρακτηριστικά και, αν τις συγκρίνουμε με όσα πέτυχε στα μυθιστορήματά του με μέσο τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις τους, μπορούμε να παρατηρήσουμε τις εξής βελτιωτικές γλωσσικές αλλαγές του σε αυτά: **1)** Στα μυθιστορήματά του δεν έκανε τις γλωσσικές υπερβολές που έκανε στην ποίησή του (κυρίως στην *Οδύσεια* και λιγότερο στα *Κάντα* / *Τερτσίνες*), όπως την κανονιστική και «μεσσιανική» διάσωση όλων των πανελλήνιων διαλεκτικών λέξεων σε ένα έργο και τη συσσώρευση πάρα πολλών δύσκολων και ακατανόητων λέξεων που χρειάζονται ειδικό λεξιλόγιο ή και ολόκληρο λεξικό για να εξηγηθεί η σημασία τους και δεν συνέχισε την παλιά πόζα της δήθεν αδιαφορίας του για την αποδοχή της γλώσσας των έργων του, αλλά, αντιθέτως, χρησιμοποίησε φυσικά και λελογισμένα ένα μέρος μόνο από τον λεξιλογικό θησαυρό που είχε συγκεντρώσει και πάρα πολλές δικές του νεόπλαστες σύνθετες λέξεις, υπό την προϋπόθεση ότι ταίριαζαν με το περιεχόμενο του κάθε μυθιστορήματος. **2)** Στα μυθιστορήματά του δεν ένιωθε ότι κάνει συγγραφική αγγαρεία (όπως στα σχολικά βιβλία του δημοτικού που συνέγραψε) και φρόντισε, ώστε η ορθογραφία των εκδόσεών τους να είναι η ισχύουσα (και όχι αυτή της *Οδύσειας* και του *Ιουλιανού*). **3)** Στα ελληνόγλωσσα μυθιστορήματά του, πρόσεξε πάρα πολύ, ώστε η δημοτική γλώσσα που χρησιμοποίησε να είναι μετρημένη και ταιριαστή, αυθεντική και πλούσια,

γήινη και απλή, και αυτό το πέτυχε σε μεγάλο βαθμό με τις αντίστοιχες νεόπλαστες σύνθετες λέξεις που χρησιμοποίησε σε κάθε μυθιστόρημα και, επίσης, προσπάθησε οι ξένες μεταφράσεις τους να γίνουν από το ελληνικό πρωτότυπο κείμενο ή έστω να βασιστούν σε κάποια καλή ξένη μετάφρασή τους. **4)** Στα ελληνόγλωσσα μεταπολεμικά του μυθιστορήματα, αφού εγκατέλειψε την ανεπιτυχή προσπάθεια να γράψει πρόζα στα γαλλικά για ελληνικά θέματα και αφού άφησε στο στάδιο του σχεδιασμού το δεύτερο μεταφυσικό έπος που σκεφτόταν να γράψει (τον Ακρίτα), σταδιακά συνειδητοποίησε (και λόγω της επιτυχίας του *Ζορμπά*) ότι το μυθιστορηματικό είδος τον βοηθούσε να εκφράσει με απλό τρόπο ανθρώπινες ιδιότητες, βασικά βιώματα και υπαρξιακά κομμάτια του εαυτού του (που τα είχε παραμελήσει με το μεταφυσικό του πάλημα με «την άβυσσο») και να αυτοπραγματώσει έτσι το αναγνωρισμένο (ήδη από τα ταξιδιωτικά του έργα) πεζογραφικό ταλέντο που διέθετε και, για αυτό, χρησιμοποίησε πλέον μόνο τις κατάλληλες νεόπλαστες σύνθετες λέξεις για αυτά τα έργα. **5)** Στα μυθιστορήματά του δεν είχε ως αυτοσκοπό αλλά ως μέσο τη χρήση του ποικίλου λεξιλογικού πλούτου της δημοτικής γλώσσας και, έτσι, αυτόν τον πλούτο (τόσο τις διαλεκτικές και διακειμενικές λέξεις του, όσο και τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις του) τις χρησιμοποίησε εκεί μετρημένα, για να αποδώσει το περιεχόμενο ταιριαστά με τη γλώσσα τους, και υποθέτουμε, ακόμα, πως η τεράστια γλωσσική προεργασία που είχε κάνει με τη σύνταξη του άτυχου μισού γαλλοελληνικού λεξικού του και με τη σύνθεση της γλωσσικά αποτυχημένης *Οδύσειάς* του τον οδήγησαν σε μια τελική ειλικρινή, έντιμη και στοχαστική γλωσσική προσαρμογή. **6)** Στα μυθιστορήματά του βελτιώθηκε γλωσσικά και σε σχέση με τη μετάφραση της *Θείας Κωμωδίας* του Δάντη, διότι πλέον απέφυγε τις πολλές -ενοχλητικές για κάποιους- πολυσύνθετες νεόπλαστες λέξεις και προτίμησε τις νεόπλαστες σύνθετες με 2 μόνο λεξήματα, απαλλάχθηκε από τον προηγούμενο «γλωσσικό μεσσιανισμό» του και δεν ταύτιζε πια λανθασμένα την ελευθερία του δημιουργού με τη δυσκολία της γλώσσας. **7)** Στα μυθιστορήματά του εικάζουμε επίσης ότι αξιοποίησε τη χρήσιμη προηγούμενη εμπειρία που απέκτησε από τη δημοτική μετάφραση έργων ξένων θεατρικών συγγραφέων (Bibbiena, Γκαίτε, Σαίξπηρ) στη στοχευμένη ενίσχυση της θεατρικότητας και της δραματικότητας των διαλογικών μερών των μυθιστορημάτων, όπου αξιοποιεί αρκετές νεόπλαστες σύνθετες λέξεις. **8)** Στα μεταπολεμικά του μυθιστορήματα η πιο ήπια και πιο ώριμη δημοτική γλώσσα του συγγραφέα ενδέχεται να οφείλεται, επίσης, σε κάποιο βαθμό και στην -πολύχρονη

και παράλληλη με τη συγγραφή των μυθιστορημάτων αυτών-συνεργασία του με τον ομηριστή και μετριοπαθή δημοτικιστή Ι. Θ. Κακριδή την περίοδο 1942-1957 για την επιτυχημένη μετάφραση των δύο ομηρικών επών, διότι χάρη σε αυτή τη γόνιμη συνεργασία, όπως αναγνώρισε ο Καζαντζάκης, απέφυγε παλιές γλωσσικές υπερβολές, σταμάτησε να συσσωρεύει ακατάλληλο λεξικό πλούτο, έμαθε καλύτερα τον πλούτο της δημοτικής, έπλασε αναλογικά αρκετές νεόπλαστες σύνθετες λέξεις για την απόδοση των ομηρικών συνθέτων (ιδίως των ομηρικών σύνθετων επιθέτων) και δούλεψε περαιτέρω τη νεολογική συνθετική δυνατότητα της αγαπημένης του δημοτικής γλώσσας, με αστείρευτο ζήλο και ενθουσιασμό ως το τέλος.

4) ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Α) Τρόποι συνέχισης της έρευνας:

Α1) Σε άλλα είδη κειμένων του Καζαντζάκη: Η παρούσα έρευνα των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων στα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη θα μπορούσε να συνεχιστεί και σε όλα τα άλλα είδη κειμένων του συγγραφέα, είτε στα πρωτότυπα (ταξιδιωτικά έργα, ποιητικά έργα, θεατρικά έργα, δοκιμακά και φιλοσοφικά έργα, επιστολές) είτε στα μεταφραστικά (λογοτεχνικά έργα, φιλοσοφικά – επιστημονικά έργα, μία βιογραφία [του Άγιου Φραγκίσκου της Ασίζης], μεταφράσεις – διασκευές παιδικών βιβλίων). Αρχικά, θα μπορούσαν να αποδελτιωθούν όλες οι σύνθετες λέξεις αυτών των έργων και, με βάση τα ευρήματα της έρευνάς μας για το ποιες καζαντζακικές λέξεις θεωρούνται σήμερα σύνθετες και ποιες παράγωγες λέξεις, να δημιουργηθούν αντίστοιχα σώματα (corpora) όλων των σύνθετων λέξεων ενός άλλου είδους έργων του ή και όλων των ειδών του έργου του. Έπειτα, αξιοποιώντας τα χρησιμοποιούμενα εδώ κριτήρια ταξινόμησης των σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του και τις συγκεκριμένες πληροφορίες που εντοπίσαμε για κάποιες από αυτές τις λέξεις, θα μπορούσε να ακολουθήσει η αντίστοιχη κατάταξη των κοινών σύνθετων λέξεων στις 4 κατηγορίες που εντοπίσαμε εδώ (θησαυρισμένες - μη νεόπλαστες [συχνές και μη συχνές] και αθησαύριστες – νεόπλαστες [πρωτογενείς ή δευτερογενείς σύνθετες], για όλες τις καινούργιες σύνθετες λέξεις να ερευνηθεί η ύπαρξη ή μη σχετικών πληροφοριών στο Αρχείο του Κ. Ε. Ν. Δ. Ι. και, αφού κατηγοριοποιηθούν και αυτές αναλόγως, να εξαχθούν σχετικά συμπεράσματα. Ακόμα, στις καινούργιες αυτές και εξακριβωμένες ως νεόπλαστες σύνθετες λέξεις θα μπορούσε να εφαρμοστεί η σημασιολογική κατηγοριοποίηση των Κλαίρη & Μπαμπινιώτη κ.ά. (2005 &

2015), που εφαρμόσαμε εδώ. Επιπλέον για όλες τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των άλλων αφηγηματικών έργων του συγγραφέα θα μπορούσε να διεξαχθεί μια - παρόμοια με την εδώ εφαρμοσμένη- ειδική έρευνα στα Διαλογικά μέρη (διαλόγους και μονολόγους) τους, προκειμένου να διερευνηθεί η ποσότητα και ο κειμενικός ρόλος των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων που χρησιμοποιούνται εκεί και όχι στην Αφήγησή τους. Επιπρόσθετα, η γλωσσολογική θεωρία τόσο για τη σύνθεση και τα σύνθετα όσο και για τη νεολογία και τον νεολογισμό, θα μπορούσε να εφαρμοστεί και στα προαναφερθέντα νέα *corpora* σύνθετων και νεόπλαστων σύνθετων λέξεων ενός άλλου είδους έργων του ή και όλων των ειδών του έργου του Καζαντζάκη. Ειδικότερα, με την ανάλυση σχετικών αντιπροσωπευτικών παραδειγμάτων, από τη μια, θα μπορούσαν να προσδιοριστούν τα ειδικά χαρακτηριστικά της σύνθεσης και των συνθέτων του συγγραφέα σε αυτά τα άλλα κείμενά του και να ταξινομηθούν τα σύνθετα αυτά με βάση τις προαναφερθείσες 3 πρώτες μορφολογικές και τις 2 πρώτες σημασιολογικές κατηγοριοποιήσεις των σύνθετων λέξεων και, από την άλλη, θα μπορούσαν να συμπληρωθούν οι παρούσες παρατηρήσεις μας για την εφαρμογή της θεωρίας για τη νεολογία και τον νεολογισμό στα υπόλοιπα έργα του συγγραφέα πλην των μυθιστορημάτων. Με όλες αυτές τις έρευνες, θα μπορούσαμε να έχουμε μια πλήρη εικόνα των σύνθετων και των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων στο σύνολο του έργου του.

A2) Στη μεταγλώσσα και στη γλώσσα του Καζαντζάκη: α) Η παρούσα κριτική παρουσίαση και μελέτη της μεταγλώσσας του Καζαντζάκη θα μπορούσε να συμπληρωθεί με τη διερεύνηση και των εξής πρόσθετων ζητημάτων: **I)** Σε σχέση με τις απόψεις του για τη δική του γλώσσα: της μεγάλης αγάπης του και του διαρκούς αγώνα του για τη δημοτική γλώσσα, της διαμάχης του με διάφορους εκδότες σχετικά με τη γλώσσα κάποιων κειμένων του κατά τη διαδικασία της πιθανής δημοσίευσής τους από αυτούς τους εκδότες, των συνεχών αιτήσεών του προς διάφορους γνωστούς του να του στέλνουν διαρκώς νέο γλωσσικό υλικό και των μαρτυριών του πως ο ίδιος αποθησαύρισε λέξεις από ποικίλα κείμενα. **II)** Σε σχέση με τις απόψεις του για τη γλώσσα άλλων συγγραφέων: των γλωσσικών ζητημάτων άλλων επτά λαών (που τα θεωρεί ανάλογες γλωσσικές διαμάχες με το ελληνικό γλωσσικό ζήτημα) και των αντίστοιχων δημοτικιστών τους, της γλώσσας και των γλωσσικών απόψεων άλλων Ελλήνων δημοτικιστών και της θετικής ή αρνητικής κριτικής του για τη γλώσσα άλλων Ελλήνων και ξένων λογοτεχνών. **β)** Η βιβλιογραφική μελέτη που πραγματοποιήσαμε εδώ με την συγκέντρωση και

παρουσίαση στην Εισαγωγή όλων των (20) χαρακτηριστικών της γλώσσας του Καζαντζάκη και των χαρακτηριστικών της γλώσσας όλων των ελληνόγλωσσων μυθιστορημάτων του συγγραφέα θα μπορούσε να συμπληρωθεί με την πρόσθετη μελέτη στη βιβλιογραφία των εξής ζητημάτων: **I)** των χαρακτηριστικών της γλώσσας όλων των άλλων έργων του Καζαντζάκη πλην των μυθιστορημάτων του ανά είδος, **II)** της ιδιαίτερης σχέσης του Καζαντζάκη με τη γλώσσα, **III)** της ακτιβιστικής του δράσης υπέρ της δημοτικής γλώσσας και **IV)** κάποιων άλλων ή όλων των υπόλοιπων -από τα 20 αναφερόμενα εδώ στην Εισαγωγή- χαρακτηριστικών της γλώσσας του γενικά σε ένα ή σε ορισμένα είδη ή σε όλα τα είδη των έργων του. Με τις προαναφερθείσες προτεινόμενες μελέτες, θα μπορούσαμε να έχουμε μια συνολική θεώρηση, από τη μια, της μεταγλώσσας του ίδιου του Καζαντζάκη και, από την άλλη, των γλωσσικών χαρακτηριστικών όλων των έργων του, της σχέσης του με τη γλώσσα και της δράσης του για τη γλώσσα σύμφωνα με τις απόψεις των μελετητών του, με τελικό αποτέλεσμα τον πλήρη συγκριτικό συσχετισμό της γλώσσας του και της μεταγλώσσας του.

A3) Στη γλώσσα και στη μεταγλώσσα άλλων Νεοελλήνων συγγραφέων: α)

Οι παραπάνω προτεινόμενες ερευνητικές προσεγγίσεις και βιβλιογραφικές μελέτες (βλ. αντιστοίχως τα σημεία A1 και A2) για τις σύνθετες και τις νεόπλαστες σύνθετες λέξεις και για τη μεταγλώσσα και τη γλώσσα του Καζαντζάκη, θα μπορούσαν κάλλιστα να εφαρμοστούν και σε άλλους Νεοέλληνες λογοτέχνες (ποιητές και πεζογράφους) δύο ομάδων: **I)** Σε όσους (κυρίως δημοτικιστές) προγενέστερους ή σύγχρονους του συγγραφέα πιθανώς τον επηρέασαν στη γλώσσα του και **II)** σε όσους σύγχρονους ή μεταγενέστερους του πιθανώς επηρεάστηκαν από τη γλώσσα του. Σε ό,τι αφορά τους ποιητές και των δύο αυτών ομάδων θα μπορούσαμε να προτείνουμε τους εξής: Κωστής Παλαμάς, Άγγελος Σικελιανός, Οδυσσέας Ελύτης και Ανδρέας Εμπειρίκος. Σε ό,τι αφορά τους πεζογράφους, λαμβάνοντας υπ' όψιν την ειδική έρευνα που κάναμε στο πλαίσιο της εκπόνησης αυτής της διατριβής σχετικά με τη γλώσσα άλλων Νεοελλήνων πεζογράφων στους τόμους της Παλαιότερης, της Μεσοπολεμικής και της Μεταπολεμικής Νεοελληνικής Πεζογραφίας των εκδόσεων Σοκόλη, θα μπορούσαμε να προτείνουμε τη διερεύνηση της γλώσσας συγκεκριμένων πεζογράφων και για τις δύο προαναφερθείσες ομάδες (I και II), επισημαίνοντας πως ορισμένοι από αυτούς είναι και γλωσσοπλάστες σύνθετων ή άλλων νεολογισμών, οι υπόλοιποι διαθέτουν κάποια άλλα κοινά χαρακτηριστικά με τη γλώσσα του Καζαντζάκη και ορισμένοι

έχουν αναφερθεί στη μεταγλώσσα τους: **i) Πεζογράφοι Ομάδας I: 17 παλαιότεροι:** Πέτρος Βλαστός, Γιάννης Ψυχάρης, Ανδρέας Καρκαβίτσας (και οι 3 γλωσσοπλάστες), Αλέξανδρος Πάλλης, Ίων Δραγούμης, Κωνσταντίνος Χατζόπουλος, Κωνσταντίνος Θεοτόκης, Γιάννης Καμπύσης, Αργύρης Εφταλιώτης, Κώστας Κρυστάλλης, Χρήστος Χρηστοβασίλης, Γιάννης Βλαχογιάννης, Σπήλιος Πασαγιάννης, Κώστας Πασαγιάννης, Δημήτρης Π. Ταγκόπουλος, Κώστας Παρορίτης, Πλάτων Ροδοκανάκης. **ii) Πεζογράφοι Ομάδας II: Α) 17 μεσοπολεμικοί:** Παντελής Πρεβελάκης, Γιάννης Μαγκλής, Θράσος Καστανάκης, Γιάννης Σκαρίμπας, Νίκος Αθανασιάδης, Κώστας Μάκιστος (και οι 6 γλωσσοπλάστες), Φώτης Κόντογλου, Μέλπω Αξιώτη, Τάσος Αθανασιάδης, Μαρία Ιορδανίδου, Χρήστος Λεβάντας, Κωστής Μπαστιάς, Στράτης Μυριβήλης, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Κατίνα Παπά, Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης, Γιάννης Γ. Σφακιανάκης. **Β) 7 μεταπολεμικοί:** Εύα Βλάμη, Ιουλία Ιατρίδη, Μόνα Μητροπούλου (και οι 3 γλωσσοπλάστριες), Σπύρος Πλασκοβίτης, Μάρκος Λαζαρίδης, Νίκος Καχτίσης, Στέφανος Σταμάτης. Επομένως, συνολικά 41 Νεοέλληνες πεζογράφοι, μεταξύ των οποίων 12 γλωσσοπλάστες. Τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών θα μπορούσαν να συσχετιστούν με τα ευρήματα των ερευνών για τη γλώσσα και τη μεταγλώσσα του Καζαντζάκη. **β)** Ακόμα, θα μπορούσαν, αρχικά, να μελετηθούν όλα τα χαρακτηριστικά της γλώσσας όλων των Νεοελλήνων ποιητών και πεζογράφων, πρώτα, με βάση τις εισαγωγικές παρουσιάσεις τους που υπάρχουν σε σχετικές ανθολογίες τους (όπως αυτή των εκδόσεων Σοκόλη για τη Νεοελληνική Πεζογραφία) και, έπειτα, με ειδικότερες στοχευμένες έρευνες ομαδοποίησής τους, να δημιουργηθούν αντίστοιχοι συσχετιστικοί πίνακες με τα χαρακτηριστικά τους, με στόχο τη σύγκριση της γλώσσας όλων τους και με τα 20 χαρακτηριστικά της γλώσσας του Καζαντζάκη, εξάγοντας «πανοπτικά» χρήσιμα συμπεράσματα, και αποδεικνύοντας έτσι πλήρως την πολύ επωφελή και γόνιμη συνεργασία των τομέων της Γλωσσολογίας και της Νεοελληνικής Φιλολογίας.

Β) Δυνατές εφαρμογές της έρευνας:

Β1) Λεξικά, γλωσσάρια και βάσεις δεδομένων (σύνθετων) νεολογισμών του Καζαντζάκη και άλλων Νεοελλήνων λογοτεχνών: Από την παρούσα διατριβή θα μπορούσε να προκύψει άμεσα ένα λεξικό των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη και από τις υπόλοιπες προτεινόμενες αντίστοιχες έρευνες και στα άλλα είδη έργων του Καζαντζάκη θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα πλήρες λεξικό των καζαντζακικών σύνθετων νεολογισμών με όλες τις

απαραίτητες πληροφορίες⁴⁸⁵. Επίσης, από τις προτεινόμενες έρευνες και μελέτες για άλλους Νεοέλληνες ποιητές και πεζογράφους θα μπορούσαν να προκύψουν αντίστοιχα λεξικά σύνθετων νεολογισμών ή άλλων νεολογισμών. Επιπλέον, οι νέες έντυπες και ηλεκτρονικές εκδόσεις των έργων του Καζαντζάκη και άλλων γλωσσοπλαστών συγγραφέων θα μπορούσαν, αξιοποιώντας αυτή τη δουλειά, να περιέχουν γλωσσάρια με τη σημασία τέτοιων λέξεων. Τέλος, θα μπορούσε να δημιουργηθεί μια πλήρης βάση δεδομένων με αυτούς τους νεολογισμούς όλων των Νεοελλήνων συγγραφέων.

B2) Πιθανές πρακτικές νεολογικές εφαρμογές στον Καζαντζάκη και σε άλλους λογοτέχνες: Η παρούσα έρευνα του φαινομένου της νεολογίας στα νεόπλαστα σύνθετα των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη, καθώς και οι προτεινόμενες αντίστοιχες έρευνες σε άλλα έργα του Καζαντζάκη και σε άλλους γλωσσοπλάστες λογοτέχνες, θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στη συστηματική μελέτη του «νοητικού λεξικού» του Καζαντζάκη και των άλλων γλωσσοπλαστών δημοτικιστών λογοτεχνών και στη μελέτη της αποδοχής ή μη και της κωδικοποίησης ή μη όλων των λογοτεχνικών σύνθετων νεολογισμών.

B3) Συγκριτικές φιλολογικές εφαρμογές στη μελέτη της μεταγλώσσας του Καζαντζάκη και Νεοελλήνων και ξένων λογοτεχνών: Από την ερευνητική προσέγγιση της μεταγλώσσας του Καζαντζάκη και όσων άλλων Νεοελλήνων και ξένων λογοτεχνών την έχουν εκθέσει, στο ευρύτερο πλαίσιο της Συγκριτικής Φιλολογίας, θα μπορούσαν να προκύψουν χρήσιμες συγκριτικές μελέτες σχετικά με ομοιότητες και διαφορές μεταξύ της μεταγλώσσας του Καζαντζάκη και άλλων Νεοελλήνων λογοτεχνών και ξένων λογοτεχνών σε παγκόσμιο και σε διαχρονικό επίπεδο. Έτσι, θα μπορούσαν να εντοπιστούν εκλεκτικές πνευματικές συγγένειες στη φιλοσοφία της γλώσσας, π.χ. μεταξύ Ελλήνων δημοτικιστών και ξένων δημοτικιστών με παρόμοια γλωσσικά ζητήματα (π.χ. των άλλων 7 λαών που αναφέρει ο Καζαντζάκης).

B4) Διδακτική αξιοποίηση των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη: Συγκεκριμένα αποσπάσματα από τα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη (τα οποία πρέπει να περιέχουν κατάλληλες

⁴⁸⁵Για παράδειγμα, οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις της διατριβής μας θα μπορούσαν να διασταυρωθούν με το σώμα αθησαύριστων λέξεων της διατριβής του Μαθιουδάκη ως προς τις κοινές σύνθετες λέξεις που υπάρχουν αφενός στα μυθιστορήματα και αφετέρου στην *Οδύσεια* του Καζαντζάκη και, έτσι, να εξαχθούν συγκριτικά δεδομένα και χρήσιμα συμπεράσματα και να γίνει περαιτέρω έρευνα στη γλώσσα της *Οδύσειας* για τις σύνθετες λέξεις της.

νεόπλαστες σύνθετες λέξεις και να έχουν επιλεγεί και με κριτήριο τα ενδιαφέροντα μηνύματά τους) θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας (και ειδικά της συνθετικής νεολογικής δυνατότητας της Νεοελληνικής στη λογοτεχνία) σε μαθητές Λυκείου και σε προχωρημένους μαθητές της Ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας. Η διδασκαλία αυτών των κειμένων θα μπορούσε να συμπληρωθεί και με στοχευμένες λεξιλογικές ασκήσεις για τις σύνθετες λέξεις τους, καθώς και με την αξιοποίηση των ποικίλων πολυτροπικών μέσων που προσφέρουν οι νέες ψηφιακές τεχνολογίες στη διδασκαλία της γλώσσας και της λογοτεχνίας στο πλαίσιο της διαθεματικής και διεπιστημονικής διδακτικής προσέγγισης.

B5) Δραστηριότητες δημιουργικής γραφής με σύνθετα και νεόπλαστα σύνθετα του Καζαντζάκη κ.ά. λογοτεχνών: Οι σύνθετες και οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη, όπως και οι σύνθετοι νεολογισμοί άλλων συγγραφέων, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε δραστηριότητες δημιουργικής γραφής αυτοσχέδιων νέων ποιητικών ή πεζών κειμένων με αυτές ή παρόμοιες λέξεις με τέτοια συνθετικά. Για παράδειγμα, τα αρκετά νεόπλαστα σύνθετα των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη που περιέχουν ως συνθετικά τους διάφορα μέρη του σώματος θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για τη συγγραφή ενός σύγχρονου σατιρικού ποιητικού, πεζού ή θεατρικού κειμένου για την περιγραφή σύγχρονων προσώπων και καταστάσεων.

B6) Συγκρίσεις των μυθιστορημάτων του Καζαντζάκη με την απόδοσή τους σε άλλα καλλιτεχνικά είδη ως προς τον βαθμό χρήσης των σύνθετων και των νεόπλαστων σύνθετων λέξεων των μυθιστορημάτων του σε αυτά: Επειδή ορισμένα μυθιστορήματα του συγγραφέα έχουν γίνει κινηματογραφικές ταινίες, θεατρικές παραστάσεις, μουσικές και τραγούδια, τέλος, θα μπορούσε να γίνει μια ειδική συγκριτική μελέτη μεταξύ αυτών των μυθιστορημάτων και των αντίστοιχων παράγωγων καλλιτεχνικών έργων, με κριτήριο τον βαθμό χρήσης των σύνθετων και νεόπλαστων σύνθετων λέξεων του συγγραφέα σε αυτά και, επιπλέον, να διερευνηθούν τα αίτια των σχετικών επιλογών τους και τα αποτελέσματά τους στην απόδοση και στην πρόσληψη των μυθιστορημάτων και στην ευρύτερη διάδοση και φήμη του έργου του Καζαντζάκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΝΕΟΛΟΓΙΣΜΟΥΣ

Α) ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ (1933): *Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης Α΄, Ιστορικόν Λεξικόν της Νέας Ελληνικής της τε κοινώς ομιλουμένης και των ιδιωμάτων, Τόμος Πρώτος: Α-ΑΜ*, Εν Αθήναις: Τυπογραφείον «Εστία», Μάϊσνερ, Κ. & Καργαδούρη, Ν.
- ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ (1939): *Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης Α΄, Ιστορικόν Λεξικόν της Νέας Ελληνικής της τε κοινώς ομιλουμένης και των ιδιωμάτων, Τόμος Δεύτερος: ΑΝ-ΑΠ*, Εν Αθήναις: Τυπογραφείον «Εστία», Μάϊσνερ & Καργαδούρης.
- ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ (1942): *Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης Α΄, Ιστορικόν Λεξικόν της Νέας Ελληνικής της τε κοινώς ομιλουμένης και των ιδιωμάτων, Τόμος Τρίτος: ΑΡ-ΒΛΕΠΩ*, Εν Αθήναις: Τυπογραφείον «Εστία», Μάϊσνερ & Σια.
- ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ (1953): *Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης Α΄, Ιστορικόν Λεξικόν της Νέας Ελληνικής της τε κοινώς ομιλουμένης και των ιδιωμάτων, Τόμος Τέταρτος: ΒΛΕΦΑΡΙΔΑ-Γ, Τεύχος Πρώτον: βλεφαρίδα-γάργαρος*, Εν Αθήναις: Εργαστήριον Γραφικών Τεχνών Ταρουσόπουλος, Στέφανος Ν.
- ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ (1980): *Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης Α΄, Ιστορικόν Λεξικόν της Νέας Ελληνικής της τε κοινώς ομιλουμένης και των ιδιωμάτων, Τόμος Τέταρτος, Τεύχος Δεύτερον: γαρδαλώνω-γεροδάσκαλος*, Εν Αθήναις.
- ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ (1984): *Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης Α΄, Ιστορικόν Λεξικόν της Νέας Ελληνικής της τε κοινώς ομιλουμένης και των ιδιωμάτων, Τόμος Πέμπτος, Τεύχος Πρώτον: γεροδέματος-γλωσσωτός*, Εν Αθήναις.
- ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ (1989): *Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης Α΄, Ιστορικόν Λεξικόν της Νέας Ελληνικής της τε κοινώς ομιλουμένης και των ιδιωμάτων, Τόμος Πέμπτος, Τεύχος Δεύτερον: γναθάδα-δαχτυλωτός*, Εν Αθήναις.
- ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ, ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ Ι.Λ.Ν.Ε. (2016): *Ιστορικόν Λεξικόν της Νέας Ελληνικής της τε κοινώς ομιλουμένης και των ιδιωμάτων, Τόμος Έκτος: δε-διάλεκτος*, Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

- ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ, ANNA (1985): «Η τυπολογία των νεολογισμών», στο: *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα: Πρακτικά της 3^{ης} Ετήσιας Συνάντησης του Τμήματος Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, 26-28 Απριλίου 1982, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφικό Τμήμα, Τομέας Γλωσσολογίας, 277-293.
- ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ, ANNA (1986): *Η Νεολογία στην Κοινή Νεοελληνική*, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής, Παράρτημα Αρ. 65.
- ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ, ANNA (1996): «Η Νεοελληνική Σύνθεση», στο: *Ζητήματα Νεοελληνικής Γλώσσας: Διδακτική προσέγγιση*, Επιστημονική Επιμέλεια: Κατσιμαλή, Γεωργία – Καβουκόπουλος, Φώτης Α., Ρέθυμνο: Τομέας Γλωσσολογίας, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης, 97-120.
- ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ, ANNA (1997): «Διαδικασίες κατά τη δημιουργία των όρων», στο: *Ελληνική γλώσσα και ορολογία – Πρακτικά του Α' Συνεδρίου Ελληνικής Ορολογίας*, Αθήνα, 77-87.
- ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ, ANNA (1999): *Νεολογικός δανεισμός της Νεοελληνικής: Άμεσα δάνεια από τη Γαλλική και Αγγλοαμερικανική, Μορφοφωνολογική Ανάλυση*, Θεσσαλονίκη.
- ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ, ANNA & ΑΛΕΞΙΑΔΟΥ, ΧΑΙΔΩ & ΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΓΕΩΡΓΙΑ (2009): «Ηλεκτρονική βάση νεολογισμών της Νέας Ελληνικής», στο: *Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερέυνης Επιστημονικών Όρων και Νεολογισμών, Δελτίο Επιστημονικής Ορολογίας και Νεολογισμών, Διπλό Τεύχος 9-10*, Επιμέλεια: Χριστοφίδου, Αναστασία, Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, 419-438.
- ΓΙΑΝΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ, ΓΙΑΝΝΟΥΛΑ (2000): *Μορφοσημασιολογική σύγκριση παραθημάτων και συμφυμάτων στα Νέα Ελληνικά και τα Ιταλικά*, Θεσσαλονίκη.
- ΔΗΤΣΑ, ΜΑΡΙΑΝΝΑ (1988): *Νεολογία και Κριτική στον 19^ο αιώνα: Νεόπλαστοι λογοτεχνικοί όροι από τη «Συναγωγή» του Σ. Α. Κουμανούδη*, 8 Νεοελληνικά Μελετήματα, Νέα Σειρά, Αθήνα: Εκδόσεις Ερμής.
- ΘΕΟΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΝΤΟΥ, ΔΗΜΗΤΡΑ (1997): *Η θεωρία της Κυβέρνησης και Αναφορικής Σύνδεσης: Αρχές – Εφαρμογή – Προβλήματα*, Μέρος Α', Αθήνα.
- ΘΕΟΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΝΤΟΥ, ΔΗΜΗΤΡΑ (1999): *Μετασχηματιστική Σύνταξη: Η θεωρία της Κυβέρνησης και Αναφορικής Σύνδεσης*, Αθήνα.
- ΘΩΜΑΔΑΚΗ, ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ (1996): «Παράγωγα στη Νέα Ελληνική», στο: *Ζητήματα Νεοελληνικής Γλώσσας: Διδακτική προσέγγιση*, Επιστημονική Επιμέλεια: Κατσιμαλή,

Γεωργία – Καβουκόπουλος, Φώτης Α., Ρέθυμνο: Τομέας Γλωσσολογίας, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης, 69-96.

ΙΔΡΥΜΑ ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ (1998): *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*, Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

ΚΑΤΣΟΥΔΑ, ΓΕΩΡΓΙΑ & ΚΡΗΤΙΚΟΥ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ (2009): «Οπτικοί συμφυρμοί», στο: *Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερέυνης Επιστημονικών Όρων και Νεολογισμών, Δελτίο Επιστημονικής Ορολογίας και Νεολογισμών, Διπλό Τεύχος 9-10*, Επιμέλεια: Αναστασία Χριστοφίδου, Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, 439-459.

ΚΑΤΣΟΥΔΑ, ΓΕΩΡΓΙΑ & ΝΑΚΑΣ, ΘΑΝΑΣΗΣ (2013): *Όψεις της νεολογίας: Σύμφυση και Επανετυμολόγηση, Ολικοί και μερικοί λεξικοί συμφυρμοί στη δημοσιογραφία, τη διαφήμιση, τα ιστολόγια και τη λογοτεχνία για παιδιά*, Εισαγωγή στη Νεολογία: Αναστασία Χριστοφίδου, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

ΚΛΑΙΡΗΣ, ΧΡ. & ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Γ., Σε συνεργασία με τους Μόξερ, Α. & Μπακάκου-Ορφανού, Αικ. & Σκοπετέα, Στ. (2005): *Γραμματική της Νέας Ελληνικής Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΚΛΑΙΡΗΣ, ΧΡ. & ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Γ., Σε συνεργασία με τους Μόξερ, Α. & Μπακάκου-Ορφανού, Αικ. & Σκοπετέα, Στ. (2015): *Συνοπτική Γραμματική της Νέας Ελληνικής Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή, Γραμματική και Σύνταξη μαζί*, Βιβλιοθήκη για την Ελληνική Γλώσσα, Αθήνα: Το Βήμα.

ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ, ΣΤΕΦΑΝΟΣ (1883/2006): *Συναγωγή λέξεων αθησαύριστων εν τοις ελληνικοίς λεξικοίς*, Αθήνα: Εκδόσεις Πελεκάνος.

ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ, ΣΤΕΦΑΝΟΣ (1900/1998): *Συναγωγή νέων λέξεων: Υπό των λογίων πλασθαισών από της αλώσεως μέχρι των καθ' ημάς χρόνων*, Αθήνα: Εκδόσεις Ερμής.

ΚΡΙΑΡΑΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ (1988): *Τα πεντάλεπτά μου στην ΕΡΤ και άλλα γλωσσικά*, Β' Έκδοση με προσθήκες, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Μαλλιάρης – Παιδεία Α. Ε.

MACKRIDGE, PETER (1990): *Η Νεοελληνική Γλώσσα: Περιγραφική ανάλυση της νεοελληνικής κοινής*, Μετάφραση: Πετρόπουλος, Κώστας Ν., Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

ΜΕΙΖΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ (1997), Αθήνα: Τεγόπουλος & Φυτράκης.

ΜΗΤΣΗΣ, ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΣΠ. (2012): *Το Λεξιλόγιο: θεωρητική προσέγγιση και διδακτικές εφαρμογές*, Συνεργασία: Παραδιά, Μαρία & Μήτση, Αντωνία, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

- MIRAMBEL, ANDRÈ (1978): *Η Νέα Ελληνική Γλώσσα: περιγραφή και ανάλυση*, Μετάφραση: Καρατζάς, Σταμ. Κ., Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).
- ΜΟΤΣΙΟΥ, ΒΙΚΤΩΡΙΑ (1994): *Στοιχεία Λεξικολογίας: Εισαγωγή στη Νεοελληνική Λεξικολογία*, Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
- ΜΠΑΚΑΚΟΥ-ΟΡΦΑΝΟΥ, ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ (2005): *Η Λέξη της Νέας Ελληνικής στο γλωσσικό σύστημα και στο κείμενο*, Αθήνα: Περιοδικό Παρουσία, Παράρτημα Αρ. 65.
- ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. (1969): *Ο δια συνθέσεως υποκορισμός εις την Ελληνικήν*, Διατριβή επί διδακτορία, Εν Αθήναις: Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή, Βιβλιοθήκη Σοφίας Ν. Σαρίπολου.
- ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. (1985): *Εισαγωγή στην Σημασιολογία*, Αθήνα.
- ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. (1998): *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων, Ερμηνευτικό, Ετυμολογικό, Ορθογραφικό, Συνωνύμων – Αντιθέτων, Κυρίων Ονομάτων, Επιστημονικών Όρων, Με αξιοποίηση του Γλωσσικού Αρχείου του Σπουδαστηρίου Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών*, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε. Π. Ε.
- ΞΥΔΟΠΟΥΛΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ Ι. (2016): *Λεξικολογία: Εισαγωγή στην ανάλυση της λέξης και του λεξικού*, Έκτη Έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ΓΙΩΡΓΗΣ Ε. (1975): *Η Παραγωγή και η Σύνθεση λέξεων στη Νέα Ελληνική Γλώσσα*, Αθήνα.
- ΠΕΤΡΟΥΝΙΑΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ (2002): *Νεοελληνική Γραμματική και Συγκριτική ("Αντιπαραθετική") Ανάλυση, Τόμος Α': Φωνητική και Εισαγωγή στη Φωνολογία, Μέρος Α': Θεωρία*, Β' Έκδοση, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη.
- ΡΑΛΛΗ, ΑΓΓΕΛΙΚΗ (1991): «Λεξική φράση: αντικείμενο μορφολογικού ενδιαφέροντος», στο: *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, Πρακτικά της 11^{ης} Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, 26-28 Απριλίου 1990, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, 139-158.
- ΡΑΛΛΗ, ΑΓΓΕΛΙΚΗ (1996): «Σχέσεις σύνθεσης και προσφύματοποίησης: Η περίπτωση των θεματικών ρόλων στα ρηματικά σύνθετα», στο: *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, Πρακτικά της 16^{ης} Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, 4-6 Μαΐου 1995, Θεσσαλονίκη, 136-147.

- ΡΑΛΛΗ, ΑΓΓΕΛΙΚΗ (2016): *Μορφολογία*, Έβδομη Έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- ΡΑΛΛΗ, ΑΓΓΕΛΙΚΗ (2017): *Η σύνθεση λέξεων: διαγλωσσική μορφολογική προσέγγιση*, Πέμπτη Έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- ΡΑΛΛΗ, ΑΓΓΕΛΙΚΗ & ΓΑΛΙΩΤΟΥ, ΕΛΕΝΗ (2002): «Υπολογιστική επεξεργασία των συνθέτων της Νέας Ελληνικής», στο: *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, Πρακτικά της 22^{ης} Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 27-29 Απριλίου 2001, Τόμος Δεύτερος*, Θεσσαλονίκη, 135-146.
- ΡΑΛΛΗ, ΑΓΓΕΛΙΚΗ & ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΥ, Μ. (1999): «Η Σύνθεση στην Ελληνική ως διαχρονικό φαινόμενο σχηματισμού λέξεων», στο: *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, Πρακτικά της 19^{ης} Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 23-25 Απριλίου 1998*, Θεσσαλονίκη, 389-403.
- ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. (2003): *Σύγχρονο λεξικό όρων και θεμάτων γλωσσολογικών*, Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλας.
- ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ, ΧΑΡ. Π. (1984): «Συμβολή στην ερμηνεία των νεοελληνικών συνθέτων με πρώτο συνθετικό το *θεο-*», στο: *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, Πρακτικά της 5^{ης} Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 2-4 Μαΐου 1984*, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, 111-119.
- ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΣ, ΑΧΙΛΛΕΑΣ, Α. (1945): *Γραμματική της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (της Απλής Καθαρευούσης)*, Έκδοσις Β' (με πολλές διορθώσεις και συμπληρώσεις), Αθήνα: Εκδόσεις Κ. Κακουλίδη, Πανεπιστημίου 39.
- ΤΟΜΠΑΪΔΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (1998): *Λεξιλογικά της Νέας Ελληνικής*, Αθήνα: Εκδόσεις Επικαιρότητα.
- ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ, ΜΑΝΟΛΗΣ (1996): *Νεοελληνική Γραμματική της Δημοτικής*, Ανατύπωση της έκδοσης του ΟΕΣΒ (1941) με διορθώσεις, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).
- ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ, ΜΑΝΟΛΗΣ (2016): *Νεοελληνική Γραμματική: Αναπροσαρμογή της Μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Ειδική Έκδοση για την Εφημερίδα Το Βήμα.

- ΤΣΟΠΑΝΑΚΗΣ, ΑΓΑΠΗΤΟΣ Γ. (1994): *Νεοελληνική Γραμματική*, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α. Ε., Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Ι. Δ. Κολλάρου & Σιας Α. Ε.
- ΦΙΛΙΠΠΑΚΗ-WARBURTON, ΕΙΡΗΝΗ (1992): *Εισαγωγή στη Θεωρητική Γλωσσολογία*, Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
- ΦΛΙΑΤΟΥΡΑΣ, ΑΣΗΜΑΚΗΣ (2004): «Περιορισμοί στην επιλογή της εσωτερικής δομής των συνθέτων της ΚΝΕ», στο: *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, Πρακτικά της 24^{ης} Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 9-11 Μαΐου 2003*, Θεσσαλονίκη, 752-763.
- HOLTON, DAVID & MACKRIDGE, PETER & ΦΙΛΙΠΠΑΚΗ-WARBURTON, ΕΙΡΗΝΗ (1999): *Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας*, Μετάφραση: Σπυρόπουλος, Βασίλης, Δέκατη Πέμπτη Έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΟΥ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ (1990): «Ο καθορισμός του λογοτεχνικού νεολογισμού και το κριτήριο της παραγωγικότητας», στο: *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα: Πρακτικά της 10^{ης} Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 9-11 Μαΐου 1989*, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, 477-492.
- ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΟΥ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ (1992): «Οι λειτουργίες των ποιητικών νεολογισμών στο κείμενο», στο: *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα: Πρακτικά της 13^{ης} Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 7-9 Μαΐου 1992*, Θεσσαλονίκη, 547-559.
- ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΟΥ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ (2001): *Ο ποιητικός νεολογισμός και οι λειτουργίες του: Κειμενική – Γλωσσολογική προσέγγιση στο έργο του Οδυσσέα Ελύτη*, Μετάφραση – Επιμέλεια: Χριστοφίδου, Αναστασία, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΟΥ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ (2009): «Εισαγωγή: Σχεδιασμός και παρουσίαση της έρευνας», στο: *Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερεύνης Επιστημονικών Όρων και Νεολογισμών, Δελτίο Επιστημονικής Ορολογίας και Νεολογισμών, Διπλό Τεύχος 9-10*, Επιμέλεια: Χριστοφίδου, Αναστασία, Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, 11-23.
- ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΟΥ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ (2012): «Εισαγωγή: Σχεδιασμός και παρουσίαση της έρευνας», στο: *Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερεύνης Επιστημονικών Όρων και Νεολογισμών, Δελτίο Επιστημονικής Ορολογίας και Νεολογισμών, Τεύχος 11*, Επιμέλεια: Χριστοφίδου, Αναστασία, Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, 11-22.

ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΟΥ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ (2013): «Περί Νεολογίας (Εισαγωγή)», στο: Κατσούδα, Γεωργία & Νάκας, Θανάσης (2013): *Όψεις της νεολογίας: Σύμπτυξη και Επανετυμολόγηση, Ολικοί και μερικοί λεξικοί συμπτύξεις στη δημοσιογραφία, τη διαφήμιση, τα ιστολόγια και τη λογοτεχνία για παιδιά*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 9-18.

Β) ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

BOOIJ, GEERT (2007): *The Grammar of Words: An Introduction to Linguistic Morphology*, Second Edition, Oxford University Press.

CHRISTOFIDOU, ANASTASIA (1995): «A textlinguistic approach to the phenomenon of multi-word compounds in Greek», in: *Greek Linguistics 95, Proceedings of The Second International Conference on Greek Linguistics (Salzburg 22-24 Sept 1995), Volume I: Presidential Address, Phonology, Compounds, Morphology, Pragmatics / Sociolinguistics / Stylistics, Computational*, Edited by: Drachman, G., Malikouti-Drachman, A., Klidi, C. and Fykias, J., Printed by W. Neugebauer Verlag GmbH Graz, 67-75.

FABB, NIGEL (1998): «Compounding», in: Spencer, Andrew & Zwicky, Arnold M. (eds): *The Handbook of Morphology*, Blackwell Publishers, 66-83.

GIANNOULOPOULOU, GIANNOULA (2006): «Dialectological research and linguistic theory: the case of compounding», in: *Proceedings of the Second International Conference of Modern Greek Dialects and Linguistic Theory (Mytilene, Greece, 30 September – 3 October 2004)*, Edited by: Janse, Mark & Joseph, Brian D. & Ralli, Angela, University of Patras, 68-82.

JACKSON, HOWARD & ZÈ AMVELA, ETIENNE (2000): *Words, Meaning and Vocabulary: An Introduction to Modern English Lexicology*, London, New York: Continuum.

KAKOURIOTIS, A. & PAPASTAPHI, M. & TSANGALIDIS, A. (1995): «Incorporation in Modern Greek: Lexical or Syntactic?», in: *Greek Linguistics 95, Proceedings of The Second International Conference on Greek Linguistics (Salzburg 22-24 Sept 1995), Volume I: Presidential Address, Phonology, Compounds, Morphology, Pragmatics / Sociolinguistics / Stylistics, Computational*, Edited by: Drachman, G., Malikouti-Drachman, A., Klidi, C. and Fykias, J., Printed by W. Neugebauer Verlag GmbH Graz, 77-86.

- MACKRIDGE, PETER (1987): *The Modern Greek Language: A descriptive analysis of Standard Modern Greek*, Oxford University Press.
- RALLI, ANGELA (2009): «IE, Hellenic: Modern Greek», in: *The Oxford Handbook of Compounding*, Edited by Lieber, Rochelle & Stekauer, Pavol, Oxford University Press, 453-463.
- RALLI, ANGELA (2013): *Compounding in Modern Greek*, Studies in Morphology, Volume 2, Dordrecht, Heidelberg, New York, London: Springer.
- RALLI, ANGELA & STAVROU, MELITA (1995): «A-N compounds vs. A-N constructs in Greek», in: *Greek Linguistics 95, Proceedings of The Second International Conference on Greek Linguistics (Salzburg 22-24 Sept 1995), Volume I: Presidential Address, Phonology, Compounds, Morphology, Pragmatics / Sociolinguistics / Stylistics, Computational*, Edited by: Drachman, G., Malikouti-Drachman, A., Klidi, C. and Fykias, J., Printed by W. Neugebauer Verlag GmbH Graz, 97-106.
- SABLAYROLLES, J.- F. (2003): *Les neologisms*, Paris: Que sais-je?
- SCALISE, SERGIO & BISETTO, ANTONIETTA (2009): «The classification of compounds», in: *The Oxford Handbook of Compounding*, Edited by Lieber, Rochelle & Stekauer, Pavol, Oxford University Press, 34-52.
- SELKIRK, ELISABETH O. (1982): *The syntax of words*, Cambridge, Massachusetts, London, England: The MIT Press.
- SMIRNIOTOPOULOS, JANE C. – JOSEPH, BRIAN D. (1995): «On so-called “adverb-incorporation” in Modern Greek», in: *Greek Linguistics 95, Proceedings of The Second International Conference on Greek Linguistics (Salzburg 22-24 Sept 1995), Volume I: Presidential Address, Phonology, Compounds, Morphology, Pragmatics / Sociolinguistics / Stylistics, Computational*, Edited by: Drachman, G., Malikouti-Drachman, A., Klidi, C. and Fykias, J., Printed by W. Neugebauer Verlag GmbH Graz, 117-128.

2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Α) ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΓΑΘΟΣ, ΘΑΝΑΣΗΣ (2005): *Οι γυναικείοι χαρακτήρες στα μυθιστορήματα του Νίκου Καζαντζάκη*, Διδακτορική Διατριβή, ΕΚΠΑ, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλολογίας, Τομέας Νεοελληνικής Φιλολογίας, Αθήνα.

ΑΓΑΘΟΣ, ΘΑΝΑΣΗΣ (2011): «Σπασμένες Ψυχές: “το μαύρο πρόβατο” της καζαντζακικής πεζογραφίας», στο: *Νίκος Καζαντζάκης: Παραμορφώσεις, Παραλείψεις, Μυθοποιήσεις*, Επιμέλεια: Σταυροπούλου, Έρη & Αγάθος, Θανάσης, Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη, 15-31.

ΑΓΓΕΛΑΚΗ-ΡΟΥΚ, ΚΑΤΕΡΙΝΑ (1958): «Εμείς οι νέοι κι ο Καζαντζάκης», στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιερωμένη στον Καζαντζάκη, Φθινόπωρο 1958*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 263-264.

ΑΓΓΕΛΑΚΗ-ΡΟΥΚ, ΚΑΤΕΡΙΝΑ (1997): «Καζαντζάκης –Αίγινα», στο: *Διαβάζω, μηνιαία επιθεώρηση του βιβλίου, Αρ. 377, Σεπτέμβριος 1997, Νίκος Καζαντζάκης*, 97-103.

ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, ΑΓΓΕΛΟΣ Θ. (1977): «Συνάντηση με τον Καζαντζάκη στην Αντίπολη», στο: *Νέα Εστία, τεύχος 1211, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1977*, Βιβλιοπωλείον της ‘Εστίας’, Ι. Δ. Κολλάρου & Σιας Α. Ε., 16-21.

ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, ΑΓΓΕΛΟΣ Θ. (2015): *Από την Κατοχή στον Εμφύλιο*, Αθήνα: Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη Α. Ε.

ΑΛΕΞΙΟΥ, ΕΛΛΗ (1977): «Ένας μεγάλος», στο: *Νέα Εστία, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1977*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Ι. Δ. Κολλάρου & Σιας Α. Ε., 28-32.

ΑΛΕΞΙΟΥ, ΕΛΛΗ (1983): «Οφισ και Κρίνο», στο: Αλεξίου, Ε. & Στεφανάκης, Γ.: *Νίκος Καζαντζάκης: Γεννήθηκε για τη δόξα*, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, 111-119.

ΑΛΕΞΙΟΥ, ΕΛΛΗ (2007): *Για να γίνει μεγάλος, Βιογραφία του Νίκου Καζαντζάκη*, Όγδοη έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

ΑΛΕΞΙΟΥ, ΕΛΛΗ & ΣΤΕΦΑΝΑΚΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΕΜΜ. (1977): *Για τον Νίκο Καζαντζάκη: Είκοσι χρόνια από το θάνατό του*, Αθήνα: Κέδρος.

ΑΛΕΞΙΟΥ, ΕΛΛΗ & ΣΤΕΦΑΝΑΚΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ (1983): *Νίκος Καζαντζάκης: Γεννήθηκε για τη δόξα*, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

ΑΛΕΞΙΟΥ, ΛΕΥΤΕΡΗΣ (2014): *Αξέχαστοι καιροί, Χρονικό της νιότης*, Εισαγωγή – Σχόλια: Χρυσικός, Νίκος, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

ΑΛΕΞΙΟΥ, ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ (1997): «'Θυμούμαι τον Νίκο Καζαντζάκη': Μια συνομιλία με τον Στυλιανό Αλεξίου», στο *Επτά Ημέρες, Η Καθημερινή, Κυριακή 2 Νοεμβρίου 1997, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης 1883-1957*, 3-4.

ΑΛΕΞΙΟΥ, ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ (2006): «Νίκος Καζαντζάκης: Από τη ζωή, τη σκέψη και το έργο του», στο: *Νίκος Καζαντζάκης: το έργο και η πρόσληψή του, Πεπραγμένα Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, Γάλλος, 23-25 Απριλίου 2004, Ηράκλειο Κρήτης: Κέντρο Κρητικής Λογοτεχνίας*, 7-15.

ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ, Ν. Π. (1959): «Η γλώσσα του Καζαντζάκη», στο: *Νέα Εστία, τόμ. 66, τεύχ. 779, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1959*, Αθήνα, 90-95.

ΑΝΔΡΟΥΛΙΔΑΚΗΣ, ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ (1958): «Ο Καζαντζάκης στα χρόνια της Κατοχής», στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιερωμένη στον Καζαντζάκη, Φθινόπωρο 1958*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 268-279.

ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ (1995): *Ο Νίκος Καζαντζάκης γράφει ... στον Γιάννη Σταυριδάκη*, Επιμέλεια – Εισαγωγή – Σχόλια: Ανεμογιάννης, Γιώργος, Αθήνα: Έκδοση Ιδρύματος «Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη», Βαρβάροι Ηρακλείου, Χορηγός Εταιρεία Φύλων Ν. Καζαντζάκη, Γενεύη, Εκτός Εμπορίου 10/1995.

ΑΝΕΜΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ (1986): *Το χρονικό μιας δημιουργίας, Ανέκδοτη αλληλογραφία Καζαντζάκη – Μαρτινίου*, Επιμέλεια: Ανεμογιάννης, Γιώργος, Αθήνα: Έκδοση Ιδρύματος «Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη», Βαρβάροι Ηρακλείου.

ΑΝΕΜΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ (1988): «Ο Καζαντζάκης σεναριογράφος», στο: *Διαβάζω, Δεκαπενθήμερη Επιθεώρηση του Βιβλίου, Αριθ. 190, 27/4/88, Νίκος Καζαντζάκης*, Αθήνα, 39-43.

ΑΝΕΜΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ (1997): *Ο άλλος Καζαντζάκης: σεναριογράφος, μεταφραστής θεατρικών έργων, το μουσείο του*, Αθήνα: Έκδοση Ιδρύματος «Μουσείο Ν. Καζαντζάκη», Βαρβάροι Ηρακλείου.

ΑΝΕΜΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΤΕΑ (2011): «Λήμμα: Καζαντζάκης Νίκος», Συμπλήρωμα του τόμου 7, (έκδοση 1964), σελ. 543 / 915, στο *Λήμματα του Νίκου Καζαντζάκη στο Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ελευθερουδάκη (1927-1931)*, Εισαγωγικά Σημειώματα – Επιμέλεια: Σταύρου, Πάτροκλος & Γιουρούκου, Μαρία, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη, 329-335.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ (1914), Βιβλιοθήκη Εκπαιδευτικού Ομίλου 4, Αθήνα: Τυπογραφείο Εστία, Μαϊσνερ, Κ. και Καργαδούρη, Ν.

ΑΠΟΣΚΙΤΟΥ–ΑΛΕΞΙΟΥ, ΜΑΡΘΑ (1978): «Τριάντα τέσσερα άγνωστα γράμματα του Νίκου Καζαντζάκη», στο: *Αμάλθεια, Τριμηνιαίον Ιστορικών – Λαογραφικών*

Περιοδικόν, της Ιστορικής – Λαογραφικής Εταιρείας Νομού Λασιθίου, Τόμος Ένατος, Άγιος Νικόλαος Κρήτης, Έτος Θ', Απρίλιος – Ιούνιος 1978, Τεύχος 35, 117-164.

ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΧΡΙΣΤΙΝΑ (2008): «Τα έργα Ταξιδεύοντας του Νίκου Καζαντζάκη ως μορφωτικό αγαθό και εκπαιδευτικό υλικό», στο: *Βιβλιοθήκη της Πανελλήνιας Ένωσης Φιλολόγων, Νίκος Καζαντζάκης και Εκπαίδευση, 50 χρόνια από το θάνατο του Νίκου Καζαντζάκη*, Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνοεκδοτική, 76-98.

ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΧΡΙΣΤΙΝΑ (2010): «Ο Καζαντζάκης και η αναζήτηση της ελληνικότητας μέσα από τα ταξιδιωτικά του έργα με έμφαση στο Μοριά: Ταξιδεύοντας Αγγλία, Ισπανία, Ρουσία, Ιαπωνία, Κίνα, Ιταλία, Αίγυπτος, Κύπρος, Σινά, Ο Μοριάς», στο: *Φιλολογική, Ιούλιος – Αύγουστος – Σεπτέμβριος 2010, έτος 28, τεύχος 112, τρίμηνη περιοδική έκδοση ενημέρωσης και προβληματισμού, Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων*, Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνοεκδοτική, 59-69.

ΑΡΚΟΥΔΕΑΣ, ΚΩΣΤΑΣ (2015): *Το Χαμένο Νόμπελ, Μια αληθινή ιστορία*, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

ΒΑΓΕΝΑΣ, ΝΑΣΟΣ (2011): «Πεζογράφος ή Ποιητής;», στο: *Εισαγωγή στο έργο του Καζαντζάκη, Επιλογή κριτικών κειμένων*, Επιμέλεια: Beaton, Roderick, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 89-93.

ΒΑΛΕΤΑΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ (1966): *Επίτομη Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Ράνος, Πέτρος Κ.

ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ, ΒΟΥΛΑ (2017): «Νίκος Καζαντζάκης. Πολεμική και αναγνώριση», στο: *Νίκος Καζαντζάκης, Ο Κοσμοπαρωρής*, Επιστημονική Επιμέλεια: Μαθιουδάκης, Νίκος, Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη, 136-176.

ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ, ΒΑΣΙΛΗΣ (1997): «Είκοσι παράγραφοι για τον Καζαντζάκη», στο: *Η Λέξη, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης, σαράντα χρόνια από το θάνατό του, Μάιος – Ιούνιος '97, τεύχος 139, ειδικό τεύχος*, 285-288.

ΒΑΡΝΑΛΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ (2007): «"Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά"», «Ο Ρίζος της Δευτέρας» 23.12.1946, στο: *Νίκος Καζαντζάκης: Ο άνθρωπος, ο δημιουργός, ο ιδεολόγος, Άγνωστες μαρτυρίες και ντοκουμέντα*, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, 131-132.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ ΣΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ (1997): Ηράκλειο: Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών.

ΒΡΑΝΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ (1979): *Υπόθεση Νίκου Καζαντζάκη, τα υπέρ και τα κατά*, Θεσσαλονίκη.

ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ, ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ (1960): *Νίκος Καζαντζάκης: η αγωνία του και το έργο του*, Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Συσάς, Π. & Σία.

ΒΩΡΟΣ, Φ. Κ. (1977): «Ο Καζαντζάκης στη Μέση Εκπαίδευση», στο: *Θεώρηση του Νίκου Καζαντζάκη είκοσι χρόνια από το θάνατό του, Τρίτη Έκδοση, Τετράδια «Ευθύνης»* 3, 99-108.

ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ, ΒΛΑΣΗΣ (1958): «Νίκος Καζαντζάκης: ο συγγραφέας της φωτιάς και της ζωής», Ακρόπολις 8/5/1907, στο: *Κρητική Εστία, Αφιέρωμα: Ν. Καζαντζάκης, τεύχος διπλό 73-74, Γενάρης – Φλεβάρης 1958*, 23.

ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ, ΖΩΗ (2020): «Προλογικό σημείωμα: Λέξεις – λέξεις – λέξεις», στο: Μαθιουδάκης, Νίκος: *Η Οδύσσεια των λέξεων: Νεολογικά αθησαύριστα στο έπος του Νίκου Καζαντζάκη*, Πρόλογος: Bien, Peter, Αθήνα: Κάπα Εκδοτική, 33.

ΓΑΛΑΝΑΚΗ, ΡΕΑ (2011): «Ο Dominus εδώ είναι ο χρόνος», στο: *Νίκος Καζαντζάκης: Παραμορφώσεις, Παραλείψεις, Μυθοποιήσεις, Επιμέλεια: Σταυροπούλου, Έρη & Αγάθος, Θανάσης*, Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη, 73-80.

ΓΑΛΑΝΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ & ΓΑΛΑΝΗ, ΚΛΕΑΝΘΗ (2009): *Οι μεγάλοι δημιουργοί του λόγου και της τέχνης: Ν. Καζαντζάκης, Κ. Καβάφης, Όμηρος*, Ηράκλειο: Εκδόσεις Μύστις.

ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΩΣΤΑΣ (2007): «Προσλαμβάνουμε τον Καζαντζάκη με δυσκολία», στο: *Το Δέντρο, τεύχος 155-156, Μάιος 2007, Νίκος Καζαντζάκης: καταφάσεις και αμφιθυμίες*, 27-31.

ΓΙΑΚΟΥΜΑΚΗ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ (1982): «Η γλώσσα της “Οδύσσειας” του Ν. Καζαντζάκη», στο: περ. *Λεξικογραφικόν Δελτίον*, τ. ΙΔ', 1982, Αθήνα, 143-167.

ΓΙΑΛΟΥΡΑΚΗΣ, ΜΑΝΩΛΗΣ (1958): «Ο Καζαντζάκης μου είπε...», στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιερωμένη στον Καζαντζάκη, Φθινόπωρο 1958*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 154-162.

ΓΙΑΝΝΑΡΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ (2005): «Νίκος Καζαντζάκης: η λογοτεχνία ως θρησκεία», *Οδός Πανός, Εργοτάξιο εξαιρετικών αισθημάτων, Νο 127, Ιανουάριος – Μάρτιος 2005, Νίκος Καζαντζάκης*, 78-90.

ΓΙΑΤΡΟΜΑΝΩΛΑΚΗΣ, ΓΙΩΡΓΗΣ (2011): «Τα όνειρα στον Ν. Καζαντζάκη. Παρατηρήσεις πάνω σε μια έκδοση», στο: *Νίκος Καζαντζάκης, Παραμορφώσεις, Παραλείψεις, Μυθοποιήσεις*, Επιμέλεια: Σταυροπούλου, Έρη & Αγάθος, Θανάσης, Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη, 115-124.

ΓΟΥΔΕΛΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ (1978): «Στοιχεία στη σύνθεση Καζαντζάκη», στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιέρωμα στον Καζαντζάκη, Άνοιξη 1978*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 7-59.

ΓΟΥΔΕΛΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ (1987): *Ο Καζαντζάκης ξανασταυρώνεται*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος.

ΓΟΥΔΕΛΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ (2007): «Το κύκνειο άσμα του», στο: *Νίκος Καζαντζάκης: Ο άνθρωπος, ο δημιουργός, ο ιδεολόγος, Άγνωστες μαρτυρίες και ντοκουμέντα*, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, 107-110.

ΓΟΥΝΕΛΑΣ, Χ. Δ. (2012): «Μια άποψη για την πρόσφατη δημοσίευση των επιστολών του Νίκου Καζαντζάκη», στο: *Η Αλληλογραφία του Νίκου Καζαντζάκη, Πρακτικά της Στρογγυλής Τράπεζας που διοργάνωσε η Διεθνής Εταιρεία Φίλων Νίκου Καζαντζάκη στις 15 Οκτωβρίου 2012 στην Αθήνα στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη, με αφορμή την έκδοση του βιβλίου του Peter Bien "The Selected Letters of Nikos Kazantzakis" (Επιλογή Επιστολών του Νίκου Καζαντζάκη), Princeton University Press 2012, Διεθνής Εταιρεία Φίλων Νίκου Καζαντζάκη (SIANK), 19-29.*

ΓΡΑΜΜΑΤΑΣ, ΘΟΔΩΡΟΣ (1982): «Ξαναδιαβάζοντας το έργο του Νίκου Καζαντζάκη», στο: *Διαβάζω, Τεύχος 51, Μάρτιος 1982, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης*, 40-61

ΓΡΑΜΜΑΤΑΣ, ΘΟΔΩΡΟΣ (1983α): *Η εκφραστική αναζήτηση του Νίκου Καζαντζάκη, Αφιέρωμα στα 100 χρόνια από τη γέννησή του*, Ανάτυπο Σπουδαστηρίου Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών, Ιωάννινα, 5-13.

ΓΡΑΜΜΑΤΑΣ, ΘΟΔΩΡΟΣ (1983β): *Η έννοια της ελευθερίας στο έργο του Καζαντζάκη*, Αθήνα – Γιάννινα: Εκδόσεις «Δωδώνη».

ΓΡΑΜΜΑΤΑΣ, ΘΟΔΩΡΟΣ (1992): *«Κρητική ματιά»: Σπουδή στο έργο του Νίκου Καζαντζάκη*, Αθήνα: Εκδόσεις Αφοί Τολίδη.

ΓΡΑΜΜΑΤΑΣ, ΘΟΔΩΡΟΣ (2011): «Έσπασαν τις ιδέες και είδαν: γεμάτες αέρα», Αποδόμηση της καζαντζακικής μυθοπλασίας στην εποχή της ύστερης νεοτερικότητας», στο: *Νίκος Καζαντζάκης, Παραμορφώσεις, Παραλείψεις, Μυθοποιήσεις*, Επιμέλεια: Σταυροπούλου, Έρη & Αγάθος, Θανάσης, Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη, 125-140.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΚΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ (2007): «Πρόλογος», στο: *Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη, Ο Νίκος Καζαντζάκης μέσα από τις συλλογές του Μουσείου*, Βαρβάροι (Μυρτιά), Ηράκλειο Κρήτης: Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη, 5.

ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΜΑΡΙΝΑ (2011): «Η Αναφορά στον Γκρέκο του Νίκου Καζαντζάκη: ένα έργο αναζητά γενετική ταυτότητα», στο: *Νίκος Καζαντζάκης, Παραμορφώσεις, Παραλείψεις, Μυθοποιήσεις*, Επιμέλεια: Σταυροπούλου, Έρη & Αγάθος, Θανάσης, Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη, 141-151.

GUILLEMEAU, CHARLES (1958): «Ένα μετέωρο στον ουρανό της Αντίπολης», στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιέρωμένη στον Καζαντζάκη, Φθινόπωρο 1958*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 204-217.

ΔΕΛΦΗΣ, ΦΟΙΒΟΣ (1978): «Σικελιανός και Καζαντζάκης», στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιέρωμα στον Καζαντζάκη, Άνοιξη 1978*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 91-105.

ΔΗΜΑΚΗΣ, ΜΗΝΑΣ (1975): *Καζαντζάκης: Επιστολές Καζαντζάκη στον Μηνά Δημάκη, Σχόλια*, Αθήνα: Εκδόσεις Το Ελληνικό Βιβλίο.

ΔΗΜΑΚΗΣ, ΜΗΝΑΣ (1977): «Η Επιστολογραφία του Καζαντζάκη» στο: *Θεώρηση του Νίκου Καζαντζάκη είκοσι χρόνια από το θάνατό του, Τρίτη Έκδοση, Τετράδια «Ευθύνης» 3*, 56-60.

ΔΗΜΗΡΟΥΛΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ (2006): «Ο Καζαντζάκης εν όψει του 21ου αιώνα», στο: *Νίκος Καζαντζάκης: το έργο και η πρόσληψή του*, *Πεπραγμένα Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, Γάλλος, 23-25 Απριλίου 2004*, Ηράκλειο Κρήτης: Κέντρο Κρητικής Λογοτεχνίας, 295-302.

ΔΗΜΗΡΟΥΛΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ (2007): «Όλα μοιάζουν μεγεθυμένα», στο: *Το Δέντρο, Τεύχος 155-156, Μάιος 2007, Νίκος Καζαντζάκης: καταφάσεις & αμφιθυμίες*, 44-48.

ΔΗΜΗΡΟΥΛΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ (2010): «Ο Νίκος Καζαντζάκης και η Γενιά του '30. Τα ίχνη της απουσίας», στο: *Ο Καζαντζάκης στον 21ο αιώνα, Πρακτικά του Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου: 'Νίκος Καζαντζάκης 2007: Πενήντα χρόνια μετά', Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ηράκλειο & Ρέθυμνο, 18-21 Μαΐου 2007*, Επιμέλεια: Φιλίππιδης, Σ. Ν., Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης & Εκδόσεις Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης, 77-105.

ΔΗΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ (1961): *Αναμνηστικό Λεύκωμα Νίκου Καζαντζάκη, Από το πρώτο φιλολογικό μνημόσυνό του στο Ηράκλειο στις 10 του Γενάρη 1960*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος.

ΔΙΑΒΑΖΩ (1988), Δεκαπενθήμερη Επιθεώρηση του Βιβλίου, Αριθ. 190, 27.4.88., Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης, «Οι απόψεις του Νίκου Καζαντζάκη για τη δημοτική γλώσσα», 36-38.

ΔΟΥΚΑ, ΜΑΡΩ (2007): «Ο παρηγορητής μου», στο: *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Περιοδικό Επτά, 7/10/2007, Νίκος Καζαντζάκης: πενήντα χρόνια μετά το θάνατό του*, 20-21.

ΔΟΥΛΑΒΕΡΑΣ, ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Ν. (2008): «Το λαογραφικό στοιχείο στο μυθιστορηματικό έργο του Νίκου Καζαντζάκη και η διδακτική αξιοποίησή του», στο:

Βιβλιοθήκη της Πανελλήνιας Ένωσης Φιλολόγων, Νίκος Καζαντζάκης και Εκπαίδευση, 50 χρόνια από το θάνατο του Νίκου Καζαντζάκη, Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνοεκδοτική, 122-132.

ΔΡΑΚΟΝΤΑΕΙΔΗΣ, Φ. Δ. (2007): «Γλώσσα και ‘γλώσσα’», στο: *Το Δέντρο, Τεύχος 155-156, Μάιος 2007, Νίκος Καζαντζάκης: καταφάσεις & αμφιθυμίες*, 49-52.

ΔΩΡΟΒΙΝΗΣ, ΒΑΣΙΛΗΣ (1975): «Τελευταίες συνομιλίες του Καζαντζάκη (η στάση του απέναντι στην πραγματικότητα του κόσμου)», στο: *Τομές (1975) στη σκέψη, στα γράμματα, στις τέχνες, Μηνιαίο περιοδικό πνευματικού προσανατολισμού, Χρόνος Α'-Τεύχος 11 – Νοέμβριος 1975*, 3-7.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ (2007): *Νίκος Καζαντζάκης: Ο άνθρωπος, ο δημιουργός, ο ιδεολόγος, Άγνωστες μαρτυρίες και ντοκουμέντα*, Αθήνα: Χ. Κ. Τεγόπουλος Εκδόσεις Α. Ε.

ΕΛΟΕΒΑ, ΦΑΤΙΜΑ (2007): «Η γλώσσα του Καζαντζάκη: μια ακόμα προσέγγιση», στο: *Νίκος Καζαντζάκης, Ημερίδα αφιερωμένη στον μεγάλο δημιουργό Νίκο Καζαντζάκη, Κύκλος ομιλιών, Νοέμβριος 2007*, Πειραιάς: Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη, 57-74.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΑΓΓΕΛΑΚΗ (2013), Επιμέλεια – Εισαγωγή – Σχόλια: Αγάθος, Θανάσης, Πρόλογος: Αγγελάκη-Ρουκ, Κατερίνα, Ηράκλειο – Μυρτιά: Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη.

ΖΗΡΑΣ, ΑΛΕΞΗΣ (1992, 1996): «Νίκος Καζαντζάκης, παρουσίαση – ανθολόγηση», στο: *Η Μεσοπολεμική Πεζογραφία: Από τον πρώτο ως τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο (1914-1939), Τόμος Δ', Αθήνα: Εκδόσεις Σοκόλη, 1992, 1996*, 126-209.

ΖΗΡΑΣ, ΑΛΕΞΗΣ (1998): «Το γονιμοποιό ηθικό δίλημμα του Καζαντζάκη ή ο μηδενισμός ως μορφή της *Ασκητικής*», στο: *Νέο Επίπεδο, 28-29, Άνοιξη 1998, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης*, 30-32.

ΖΗΡΑΣ, ΑΛΕΞΗΣ (2007): «Μάσκες, μεταμφιέσεις και μετενσαρκώσεις στον Καζαντζάκη», στο: *Κ: Περιοδικό Κριτικής Λογοτεχνίας και Τεχνών, Τεύχος 15^ο, Νοέμβριος 2007, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 39-52.

ΖΩΓΡΑΦΟΥ, ΛΙΛΗ (1997): *Νίκος Καζαντζάκης: Ένας τραγικός*, 6^η Έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ 2007 (2006): *Νίκος Καζαντζάκης 1883-1957, Στα χνάρια του ανθρώπου και του δημιουργού*, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.

ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΤΑΚΗΣ (1997): «Οι όροι της σκεπτόμενης αφήγησης», στο: *Η Λέξη, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης, Σαράντα χρόνια από το θάνατό του, Μάιος – Ιούνιος 1997, 139, Ειδικό τεύχος, 340-345.*

ΘΕΡΟΣ, ΑΓΙΣ (1958): «Με τον Νίκο Καζαντζάκη», στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιερωμένη στον Καζαντζάκη, Φθινόπωρο 1958*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 235-238.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ (1977): «Χρονολογικοί σταθμοί στη ζωή και στο έργο του Καζαντζάκη», στο: *Ιστορία Εικονογραφημένη, Μηνιαίο Περιοδικό Ιστορικής Ύλης, Αρ. Τεύχους 114, Δεκέμβριος 1977, Νίκος Καζαντζάκης: 20 χρόνια από τον θάνατό του, 32-34.*

ΙΩΑΝΝΟΥ, ΓΙΩΡΓΟΣ (1977): «"Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά": Ένα μυθιστόρημα βιοματικής ύλης», στο: *Θεώρηση του Νίκου Καζαντζάκη είκοσι χρόνια από το θάνατό του, Τρίτη Έκδοση, Τετράδια «Ευθύνης» 3, 109-114.*

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (1943): «Ένα σχόλιο στην *Οδύσεια*», στο: *Νέα Εστία, τεύχος 389, 15.8.1943, σελ. 1028-1034.*

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (1956): *Toda-Raba*, Μετάφραση: Γιάννη Μαγκλή, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος.

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (1958): «H. Bergson», στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντζάκη, Φθινόπωρο 1958*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 12-30.

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (1960): *Τερτσίνες*, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (1977α): «Εξι γράμματα του Καζαντζάκη στον Max Tau», στο: *Νέα Εστία, τεύχος 1211, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1977*, Βιβλιοπωλείον της 'Εστίας', Ι. Δ. Κολλάρου & Σιας Α. Ε., 308-310.

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (1977β): «Δέκα επιστολές του Καζαντζάκη στον Χουρμούζιο», στο: *Θεώρηση του Νίκου Καζαντζάκη είκοσι χρόνια από το θάνατό του, Τρίτη Έκδοση, Τετράδια «Ευθύνης» 3, 180-195.*

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (1977γ): «Ανέκδοτα γράμματα του Ν. Καζαντζάκη στον Β. Κνös» στο: *Νέα Εστία, τεύχος 1211, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1977*, Βιβλιοπωλείον της 'Εστίας', Ι. Δ. Κολλάρου & Σιας Α. Ε., 301-303.

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (1980): *Ιστορία της Ρωσικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (1981): *Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά, Ι' Επανεκτύπωση*, Αθήνα: Εκδόσεις Ελένης Ν. Καζαντζάκη.

- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ (1983): «Γουσταύος Φλωμπέρ 1821-1880», στο: Αλεξίου, Ε. & Στεφανάκης, Γ. (1983): *Νίκος Καζαντζάκης: Γεννήθηκε για τη δόξα*, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, 251-254.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (1984): *Επιστολές προς Γαλάτεια*, Εισαγωγή – Σχόλια: Αλεξίου, Έλλης, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Δίφρος.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (1985): *Ασκητική, Salvatores Dei*, Ι΄ Επανεκτύπωση, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (1997): «Εννιά ανέκδοτες επιστολές στον Αιμίλιο Χουρμούζιο», στο: *Η Λέξη, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης, σαράντα χρόνια από το θάνατό του, Μάιος – Ιούνιος '97, τεύχος 139, ειδικό τεύχος*, 235-247.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2000): *Ταξιδεύοντας Αγγλία*, Ε΄ Επανεκτύπωση, Οκτώβριος 2000, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ) (2002): *Όφεις και Κρίνο*, Σημειώσεις – Σχόλια αντί Προλόγου, Επιμέλεια: Σταύρου, Πάτροκλος, Β΄ Έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2006): *Ταξιδεύοντας Ιαπωνία – Κίνα*, Ιούλιος 2006, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2007α): *Αναφορά στον Γκρέκο*, ΙΖ΄ Επανεκτύπωση, Φεβρουάριος 2007, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2007β): *Μέγας Αλέξανδρος, Ιστορικό μυθιστόρημα για παιδιά*, Ξυλογραφίες και σχέδια Α. Τάσσου, Θ΄ Επανεκτύπωση, Μάρτιος 2007, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2007γ): *Στα παλάτια της Κνωσού, Ιστορικό μυθιστόρημα για παιδιά*, Ξυλογραφίες και σχέδια Α. Τάσσου, Η΄ Επανεκτύπωση, Ιούνιος 2007, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2007δ): «Επιστολή προς τον Μιλτιάδη Μαλακάση», στο: *Κ: Περιοδικό Κριτικής Λογοτεχνίας και Τεχνών, Τεύχος 15^ο*, Νοέμβριος 2007, *Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 38.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2008α): *Ο Τελευταίος Πειρασμός*, 20^η Επανεκτύπωση, Ιανουάριος 2008, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2008β): *Ο Φτωχούλης του Θεού*, ΙΖ΄ Επανεκτύπωση, Μάρτιος 2008, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2008γ): *Σπασμένες ψυχές*, Επιμέλεια: Σταύρου, Πάτροκλος, Α΄ Επανεκτύπωση, Σεπτέμβριος 2008, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.

- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2009α): *Ταξιδεύοντας Ισπανία*, Νέα Επανεκτύπωση, Ιούλιος 2009, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2009β): *Οι Αδερφοφάδες (-Θέλει, λέει, να 'ναι λεύτερος. Σκοτώστε τον!)*, 12^η Επανεκτύπωση, Σεπτέμβριος 2009, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2009γ): *Ο Καπετάν Μιχάλης (Ελευτερία ή Θάνατος)*, 25^η Επανεκτύπωση, Σεπτέμβριος 2009, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2010α): *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται*, ΙΖ' Επανεκτύπωση, Ιανουάριος 2010, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2010β): *Ταξιδεύοντας Ρουσία*, Επανεκτύπωση, Απρίλιος 2010, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2010γ): *Ο Βραχόκηπος*, Πρόλογος – Μετάφραση: Πρεβελάκης, Παντελής, Επιμέλεια: Σταύρου, Πάτροκλος, Ιούνιος 2010, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2011): *Ταξιδεύοντας Ιταλία – Αίγυπτος – Σινά – Ιερουσαλήμ – Κύπρος – Ο Μοριάς*, Ανατύπωση, Σεπτέμβριος 2011, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2014): *Τόντα – Ράμπα*, Εισαγωγή – Επιμέλεια: Μαθιουδάκης, Νίκος, Φεβρουάριος 2014, Αθήνα: Εκδόσεις Έθνος Α.Ε.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ & ΚΑΚΡΙΔΗΣ, Ι. Θ. (1976): *Ομήρου Ιλιάδα*, Μετάφραση: Καζαντζάκη, Ν. & Κακριδή, Ι. Θ., [Επανεκτύπωση της Πρώτης Έκδοσης του 1955], Αθήνα 1976.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ & ΚΑΚΡΙΔΗΣ, Ι. Θ. (2015α): *Ομήρου Ιλιάδα*, Μετάφραση: Καζαντζάκης, Νίκος & Κακριδής, Ι. Θ., Δεύτερη Έκδοση με Γλωσσάρι, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ & ΚΑΚΡΙΔΗΣ, Ι. Θ. (2015β): *Ομήρου Οδύσσεια*, Μετάφραση: Καζαντζάκης, Νίκος & Κακριδής, Ι. Θ., Δεύτερη Έκδοση με Γλωσσάρι, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΓΑΛΑΤΕΙΑ (2007): *Άνθρωποι και Υπεράνθρωποι, Μυθιστόρημα*, Πρόλογος: Αργυρίου, Αλέξανδρος, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, ΕΛΕΝΗ Ν. (1998α): «Συνέντευξη στο περιοδικό 'Νέο Επίπεδο', 13 Ιανουαρίου 1998», στο: *Νέο Επίπεδο*, 28-29, Άνοιξη 1998, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης, 4-7.

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ ΕΛΕΝΗ (1998β): *Νίκος Καζαντζάκης, ο ασυμβίβαστος, Βιογραφία βασισμένη σε ανέκδοτα γράμματα και κείμενά του*, Επιμέλεια: Σταύρου, Πάτροκλος, Γ΄ Έκδοση, Απρίλιος 1998, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη.

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ, ΕΛΕΝΗ (2007): «Πώς είδα να γράφεται η *Αναφορά στον Γκρέκο*», στο: Νίκος Καζαντζάκης: *Αναφορά στον Γκρέκο*, ΙΖ΄ Επανεκτύπωση, Φεβρουάριος 2007, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη, 9-13.

ΚΑΚΡΙΔΗΣ, Ι.Θ. (1959): «Το χρονικό μιας συνεργασίας», στο: *Νέα Εστία, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1959, Τεύχος 779*, 115-120.

ΚΑΚΡΙΔΗΣ, Ι. Θ. (1977): «84 Γράμματα του Καζαντζάκη στον Κακριδή», στο: *Νέα Εστία, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1977, Τεύχος 1211*, Βιβλιοπωλείον της 'Εστίας', Ι. Δ. Κολλάρου & Σιας Α. Ε., 257-300.

ΚΑΚΡΙΔΗΣ, Ι. Θ. (2015): «Πρόλογος», στο: *Ομήρου Οδύσσεια, Μετάφραση: Καζαντζάκης, Ν. & Κακριδής, Ι., Δεύτερη έκδοση με γλωσσάρι*, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].

ΚΑΚΡΙΔΗΣ, ΦΑΝΗΣ Ι. (1994/1996): «Λεξιλογικές μαρτυρίες του Νίκου Καζαντζάκη από τα κατάλοιπα του Ι. Θ. Κακριδή», στο: *Κρητική Εστία, περιοδική έκδοση της Ιστορικής, Λαογραφικής και Αρχαιολογικής Εταιρείας Κρήτης, Περίοδος Δ΄, Τόμος 5, Χανιά 1994/96*, 129-139.

ΚΑΚΡΙΔΗΣ, ΦΑΝΗΣ Ι. (2007): «Για την αρχαιογνωσία του Νίκου Καζαντζάκη», στο: *Νέα Εστία, Αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντζάκη, Έτος 81^ο, Τόμος 162^{ος}, Τεύχος 1806, Δεκέμβριος 2007*, 1107-1113.

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ (1959): «Το Βραβείον Νόμπελ και αι υποψηφιότητες Παλαμά και Καζαντζάκη», στο: *Νέα Εστία, τεύχος 779, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1959*, 64-68.

ΚΑΛΟΚΥΡΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ (2011): «Καζαντζάκης – Εμπειρικός: Δεκατρία στοιχεία για ένα ενδεχόμενο αμφίβιο», στο: *Νίκος Καζαντζάκης, Παραμορφώσεις, Παραλείψεις, Μυθοποιήσεις*, Επιμέλεια: Σταυροπούλου, Έρη & Αγάθος, Θανάσης, Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη, 152-158.

ΚΑΛΟΥΤΣΑΣ, ΤΑΣΟΣ (1997): «Ριζιμιό λιθάρι», στο: *Η Λέξη, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης, σαράντα χρόνια από το θάνατό του, Μάιος – Ιούνιος '97, τεύχος 139, ειδικό τεύχος*, 366-371.

ΚΑΜΠΑΚΗ-ΒΟΥΓΓΙΟΥΚΛΗ, ΠΗΝΕΛΟΠΗ (2020): «Προλογικό σημείωμα: Το ταξίδι του αναγνώστη και η πάλη του με τις λέξεις προς το άγνωστο», στο:

Μαθιουδάκης, Νίκος: *Η Οδύσσεια των λέξεων: Νεολογικά αθησαύριστα στο έπος του Νίκου Καζαντζάκη*, Πρόλογος: Bien, Peter, Αθήνα: Κάπα Εκδοτική, 34.

ΚΑΠΛΑΝΗΣ, ΤΑΣΟΣ Α. (2012): «Ο Καζαντζάκης και το μονοτονικό: Μια ιστορία αποσιώπησης», στο: García Gálvez, I. & Omatos Sáenz, O. (επιμ.), *TOLMIROS SKAPANEAS, Homenaje al professor K. Dimadis / ΤΟΛΜΗΡΟΣ ΣΚΑΠΑΝΕΑΣ, Αφιέρωμα στον Καθηγητή Κ. Δημάδη*, Vitoria-Gasteiz: Sociedad Hispánica de Estudios Neogriegos, 123.

ΚΑΡΑΛΗΣ, ΒΡΑΣΙΔΑΣ (1988): «Μερικές ερμηνείες της Ασκητικής», στο: *Διαβάζω, Δεκαπενθήμερη Επιθεώρηση του βιβλίου, Αριθ. 190, 27/4/1988, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης*, 89-98.

ΚΑΡΑΛΗΣ, ΒΡΑΣΙΔΑΣ (1994): *Ο Νίκος Καζαντζάκης και το παλίμψηστο της ιστορίας, Δοκίμιο επί της οντοποιίας και της καλλιτεχνικής δημιουργίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Κανάκη.

ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ, ΑΝΤΡΕΑΣ (1958): «Η περίπτωση Καζαντζάκη», στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντζάκη, Φθινόπωρο 1958*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 265-267.

ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ, ΑΝΤΡΕΑΣ (1977): «Ο Καζαντζάκης και η Κρήτη, λάτρης και νοσταλγός της 'Ιθάκης' του», στο: *Ιστορία Εικονογραφημένη, μηνιαίο περιοδικό ιστορικής ύλης, Αρ. τεύχους 114, Δεκέμβριος 1977, Νίκος Καζαντζάκης: 20 χρόνια από τον θάνατό του*, 26-32.

ΚΑΡΥΠΙΔΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ (2007): «Άλμα επί κοντώ χωρίς κοντάρι», στο: *Το Δέντρο, Τεύχος 155-156, Μάιος 2007, Νίκος Καζαντζάκης: καταφάσεις & αμφιθυμίες*, 53-55.

ΚΑΣΙΝΗΣ, Κ. Γ. (1983): *Κωστής Παλαμάς – Νίκος Καζαντζάκης*, Ανάτυπο Βιβλιοθήκης Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας, ΕΚΠΑ, 1296-1318.

ΚΑΤΣΙΚΗ-ΓΚΙΒΑΛΟΥ, ΑΝΤΑ (1998): *Φιλολογικές Διαδρομές Β΄*, Δεύτερη έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

KEELEY, EDMUND (2011): «Νίκου Καζαντζάκη *Οι Αδερφοφάδες* (βιβλιοκρισία)», στο: *Εισαγωγή στο έργο του Καζαντζάκη, Επιλογή κριτικών κειμένων*, Επιμέλεια: Beaton, Roderick, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 509-513.

KERÉNYI, KARL (1959): «Νίκος Καζαντζάκης: συνεχιστής του Νίτσε στην Ελλάδα», στο: *Νέα Εστία, τεύχος 779, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1959*, 43-59.

ΚΛΑΡΑΣ, ΜΠΑΜΠΗΣ (1958): «Ο θρησκευόμενος ουμανιστής», στο: *Κνωσός, περιοδική έκδοσις του Συλλόγου Κρητών η 'Κνωσός', Έτος 5^{ον}, Αριθ. 22, Μάιος 1958, Νίκος Καζαντζάκης: Αφιέρωμα*, 56-57.

KNÖS, BORJE (1958): «Ο Νίκος Καζαντζάκης μου», στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντζάκη, Φθινόπωρο 1958*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 149-153.

ΚΝΩΣΟΣ (1958α): *Περιοδική Έκδοσις του Συλλόγου Κρητών “Η Κνωσός”, Έτος 5^{ον} – Αριθ. 22, Μάιος 1958, Νίκος Καζαντζάκης: Αφιέρωμα: Η Σύνταξη του τεύχους: «Ξένοι Κριτικοί για το έργο του Καζαντζάκη», 111-114.*

ΚΝΩΣΟΣ (1958β): *Περιοδική Έκδοσις του Συλλόγου Κρητών “Η Κνωσός”, Έτος 5^{ον} – Αριθ. 22, Μάιος 1958, Νίκος Καζαντζάκης: Αφιέρωμα: Η Σύνταξη του τεύχους: «Αποχαιρετώ τα πάντα...» (Από την αλληλογραφία του με το φίλο του Γ. Φανουράκη) (Δημοσιευμένη συνέντευξη του Γ. Φανουράκη), 70-71.*

ΚΟΚΟΡΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ (2008): «Πώς διαβάστηκε ο Καζαντζάκης», στο: *Φιλολόγος, Τριμηνιαία έκδοση του Συλλόγου Αποφοίτων της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 131, Ιανουάριος – Φεβρουάριος – Μάρτιος 2008, Αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντζάκη, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Μαλλιάρης παιδεία, 137-139.*

ΚΟΛΟΒΟΣ, ΝΙΚΟΣ (1997): «Η γνώση των ορίων», ένα ανέκδοτο γράμμα του Ν. Καζαντζάκη, στο: *Η Λέξη, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης, σαράντα χρόνια από το θάνατό του, Μάιος – Ιούνιος '97, τεύχος 139, ειδικό τεύχος, 347-349.*

ΚΟΝΟΛΙ, ΝΤΕΙΒΙΝΤ (2007): «Ο Καζαντζάκης στον αγγλόφωνο κόσμο», στο: *Νίκος Καζαντζάκης: ο άνθρωπος, ο δημιουργός, ο ιδεολόγος, Άγνωστες Μαρτυρίες και Ντοκουμέντα*, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, 2007, 145-153.

ΚΟΡΔΑΤΟΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ (1962): *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Από το 1453 ως το 1961)*, Πρόλογος: Βάρναλη, Κώστα, Τόμος Β', Αθήνα: Εκδόσεις Βιβλιοεκδοτική.

ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ Ν. (1977): «Ν. Καζαντζάκης (πορεία προς την οικουμενικότητα)», στο: *Νέα Εστία, τεύχος 1211, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1977*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Ι. Δ. Κολλάρου & Σίας Α. Ε., 151-154.

ΚΟΥΡΤΟΒΙΚ, ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ (1995): *Έλληνες Μεταπολεμικοί συγγραφείς: Ένας κριτικός οδηγός*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

ΚΡΙΑΡΑΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ (1998): «Η ‘Λεξιθηρία’ του Καζαντζάκη», εφημ. *Το Βήμα της Κυριακής*, 5/3/1995, στο: Εμμανουήλ Κριαράς, *Θητεία στη γλώσσα*, Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη, 242-244.

ΚΡΙΑΡΑΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ (2000): *Γλωσσοφιλογικά: Ύστερο Βυζάντιο – Νέος Ελληνισμός*, Θεσσαλονίκη.

- ΚΡΙΑΡΑΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ (2004): *Ανιχνεύσεις: Γλωσσικά και φιλολογικά μελετήματα, Συμβολή στο χρονολόγιο του δημοτικισμού*, Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].
- ΚΡΙΑΡΑΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ (2007α): «Η ‘μαγεία’ της λέξης στον Καζαντζάκη (μαρτυρία επιστολών)», στο: *Περιοδικό «Φιλολόγος»*, τεύχος 128, Απρίλιος – Μάιος – Ιούνιος 2007, Τριμηνιαία Έκδοση του συλλόγου αποφοίτων της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 207-209.
- ΚΡΙΑΡΑΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ (2007β): *Αλληλογραφία: Επιστολές λογίων του Εικοστού αιώνα*, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).
- ΚΡΙΑΡΑΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ (2009): *Μακράς ζωής αγωνίσματα*, Αθήνα: Οι φίλοι του περιοδικού “Αντί”.
- ΚΡΙΑΡΑΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ (2011): *Φιλολογικά Πρόσωπα και Πράγματα, Β. Επιστολές – Συνεντεύξεις – Παρουσιάσεις Βιβλίων*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press, Εκδόσεις επιστημονικών βιβλίων και περιοδικών.
- ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ (2007): *Περιοδικό Επτά*, 7/10/2007, «Νίκος Καζαντζάκης, πενήντα χρόνια μετά το θάνατό του», 14-25.
- ΚΩΣΤΕΛΕΝΟΣ, Δ. Π. (1977): *Σύγχρονη Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας από την άλωση ως τις μέρες μας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αφοί Κ. Παγουλάτου.
- ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΟΥ, ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ (1981): *Η Νεορομαντική Βιοθεωρία του Καζαντζάκη: Η ποίηση της ζωής*, Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.
- ΜΑΓΚΛΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ (1997): «Ο Καζαντζάκης ήταν πρότυπο υψηλού ανθρώπου και γενναίου άνδρα», στο: Λαμπρινού, Κατερίνα: *Στιγμές Νίκου Καζαντζάκη, με Ελένη Καζαντζάκη, Γιάννη Μαγκλή, Άννα Σικελιανού, Ζυλ Ντασσέν, Ρέθυμνο*: Εκδόσεις Αυτογνωσία, 29-47.
- ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ (2012α): *Νεολογικά Αθησαύριστα στην ΟΔΥΣΣΕΙΑ του Νίκου Καζαντζάκη. Στρατηγικές κατανόησης, ασάφεια και βεβαιότητα*. [διδακτορική διατριβή], Κομοτηνή: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
- ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ (2012β): «Ποιητικοί Νεολογισμοί στην ‘ΟΔΥΣΣΕΙΑ’ του Νίκου Καζαντζάκη: Χιλιάδες αθησαύριστες λέξεις αναζητούν την ταυτότητά τους», στο: *Democritus University of Thrace, Selected Papers, The 10th International Conference of Greek Linguistics*, Edited by: Gavriilidou, Zoe, Efthymiou, Angeliki, Thomadaki, Evangelia & Kambakis-Vougiouklis, Penelope, Komotini: Democritus University of Thrace, 905-918.

- ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2016): «Γλωσσολογικές Παρατηρήσεις: Υπόθεση ‘Ισπανία’», στο: *Νίκος Καζαντζάκης, Ταξιδεύοντας Ισπανία, Νέα Αναθεωρημένη Σύγχρονη Έκδοση*, Επιστημονική Επιμέλεια: Μαθιουδάκης, Νίκος, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη, 329-351.
- ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2020): *Η Οδύσ[σ]εια των λέξεων: Νεολογικά αθησαύριστα στο έπος του Νίκου Καζαντζάκη*, Πρόλογος: Bien, Peter, Αθήνα: Κάπα Εκδοτική.
- ΜΑΝΔΗΛΑΡΑΣ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Γ. (1987): *Καζαντζάκης και Γλώσσα*, Ανάτυπο Βιβλιοθήκης Φιλοσοφικής Σχολής Αθήνας, ΕΚΠΑ.
- ΜΑΡΙΝΑΚΗ-ΚΑΨΑΝΑΚΗ, ΣΤΕΛΛΑ (1983): «Πέντε λιγότερο γνωστά γράμματα του Ν. Καζαντζάκη», στο: *Κρητική Εστία*, Περίοδος Γ΄, Χρόνος 34^{ος}, Ιαν. – Φεβρ. 1983, τεύχος 286-287, 17-24.
- ΜΑΡΙΝΑΚΗ, ΣΤΕΛΛΑ (1998): «Ο άνθρωπος, ο φίλος, ο πατριώτης Νίκος Καζαντζάκης μέσα από πέντε επιστολές του», στο: Παγκρήτιο Περιοδικό *ΚΡΗΤΗ*, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1998, τχ 230, 36-37.
- ΜΑΣΤΡΟΔΗΜΗΤΡΗΣ, Π. Δ. (1991): «Φιλολογικά ζητούμενα για το έργο του Καζαντζάκη», στο: Μαστροδημήτρης, Π. Δ.: *Προοπτικές και Προσεγγίσεις: Μελέτες Νεοελληνικής Φιλολογίας*, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 119-135.
- ΜΑΣΤΡΟΔΗΜΗΤΡΗΣ, Π. Δ. (2007): «Αποτιμήσεις και ζητούμενα της καζαντζακικής αλληλογραφίας», στο: *Νέα Εστία, Αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντζάκη, Έτος 81^ο, Τόμος 162^{ος}, Τεύχος 1806, Δεκέμβριος 2007*, 1192-1199.
- ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Μ. Γ. (1977): «Ξαναδιαβάζοντας το “Ζορμπά” (Η φιλοσοφική ηθογραφία του Καζαντζάκη)», στο: *Θεώρηση του Νίκου Καζαντζάκη είκοσι χρόνια από το θάνατό του, Τρίτη Έκδοση, Τετράδια «Ευθύνης» 3*, 61-66.
- ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ (1992, 1996): *Από τον πρώτο ως τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο (1914-1939), Τόμος Β΄*, Εκδόσεις Σοκόλη.
- ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ (1993, 1996): *Από τον Πρώτο ως τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (1914-1939), Τόμος Ζ΄*, Εκδόσεις Σοκόλη.
- ΜΗΝΗ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ (2010): «Πλάθοντας για τον κινηματογράφο έναν επαναστάτη προφήτη: το σενάριο *Μουχαμέτης* (1932) του Ν. Καζαντζάκη», στο: *Ο Καζαντζάκης στον 21ο αιώνα, Πρακτικά του Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου: ‘Νίκος Καζαντζάκης 2007: Πενήντα χρόνια μετά’, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ηράκλειο & Ρέθυμνο, 18-21 Μαΐου 2007*, Επιμέλεια: Φιλίππιδης, Σ. Ν., Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης & Εκδόσεις Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης, 271-290.

- ΜΗΤΣΑΚΗΣ, ΚΑΡΟΛΟΣ (1986): *Σημεία Αναφοράς: Μελέτες Νεοελληνικής Φιλολογίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα, 197-211.
- ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ, ΚΥΡΙΑΚΟΣ (επιμ.) (1971): *Ο Καζαντζάκης μιλεί για Θεό*, Παρουσίαση και Σχόλια: Μητσοτάκη, Κυρ., Αθήνα: Εκδόσεις Μίνωας.
- ΜΙΛΛΙΕΞ, ΡΟΖΕ (2007): «Διψούσε για Ελλάδα», στο: *Νίκος Καζαντζάκης: Ο άνθρωπος, ο δημιουργός, ο ιδεολόγος, Άγνωστες μαρτυρίες και ντοκουμέντα*, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, 116-118.
- MIRAMBEL, ANDRÉ (1958): «Γύρω στο έργο του Καζαντζάκη», στο *Καινούρια Εποχή, Αφιερωμένη στον Καζαντζάκη, Φθινόπωρο 1958*, Αθήνα: Δίφρος, 163-177.
- MIRAMBEL, ANDRÉ (1959): «Η σημερινή Ελλάδα μέσα στο έργο του Νίκου Καζαντζάκη», στο: *Νέα Εστία, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1959, Τεύχος 779*, 106-114.
- ΜΟΣΧΟΥ, ΒΙΚΥ (2011): «"Κάποια κοντάρια όμορφα και ντελικάτα σπουν": Κριτικές παραλείψεις μιας προπαρασκευαστικής περιόδου (Ο Καζαντζάκης μεταξύ 1906 και 1910)», στο: *Νίκος Καζαντζάκης: Παραμορφώσεις, Παραλείψεις, Μυθοποιήσεις*, Επιμέλεια: Σταυροπούλου, Έρη & Αγάθος, Θανάσης, Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη, 180-196.
- ΜΟΤΣΙΟΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ (2011): «Η Οδύσσεια του Νίκου Καζαντζάκη», στο: *Εισαγωγή στο έργο του Καζαντζάκη, Επιλογή κριτικών κειμένων*, Επιμέλεια: Beaton, Roderick, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 143-156.
- ΜΟΥΤΑΦΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ (1986): *Η κόκκινη γραμμή του Νίκου Καζαντζάκη: σύντομη κριτική ανάλυση ολόκληρου του έργου του*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείο των Βιβλιόφιλων.
- ΜΠΑΛΟΥΡΔΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ (2005): «Με αφορμή την τραγωδία *Ιουλιανός* του Νίκου Καζαντζάκη», στο: *Οδός Πανός, Εργοτάξιο εξαιρετικών αισθημάτων, Νο 127, Ιανουάριος – Μάρτιος 2005, Νίκος Καζαντζάκης*, 65-77.
- ΜΠΕΡΛΗΣ, ΑΡΗΣ (2007): «Ένας άλλος κόσμος», *Το Δέντρο, Τεύχος 155-156, Μάιος 2007, Νίκος Καζαντζάκης: καταφάσεις & αμφιθυμίες*, 83-85.
- ΜΠΗΝ, ΠΗΤΕΡ (1983): *Νίκος Καζαντζάκης*, μετάφραση: Αγγελάκη-Ρουκ, Κατερίνα, Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος.
- ΜΠΗΝ, ΠΗΤΕΡ (2017): «Αναφορά στον Νίκο», στο: *Νίκος Καζαντζάκης, Ο Κοσμοπαρωρίτης*, Επιστημονική Επιμέλεια: Μαθιουδάκης, Νίκος, Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη, 24-40.
- BIEN, PETER (2001): *Καζαντζάκης: Η Πολιτική του Πνεύματος*, Απόδοση στα ελληνικά: Λαμπρινίδου, Ασπασία Δ., Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

BIEN, PETER (2007): *Καζαντζάκης: Η Πολιτική του Πνεύματος, Τόμος Β΄*, Απόδοση στα ελληνικά: Κατσικερός, Αθανάσιος Κ., Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

BIEN, PETER (2008): «Ο Καζαντζάκης επιστολογράφος», στο: *Φιλολόγος, Τριμηνιαία έκδοση του Συλλόγου Αποφοίτων της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, Τεύχος 131, Ιανουάριος – Φεβρουάριος – Μάρτιος 2008, Αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντζάκη, Θεσσαλονίκη: Μαλλιάρης παιδεία, 141-152.

BIEN, PETER (2012): «Ο Καζαντζάκης επιστολογράφος», στο: Διεθνής Εταιρεία Φίλων Νίκου Καζαντζάκη (SIANK): *Η Αλληλογραφία του Νίκου Καζαντζάκη, Πρακτικά της Στρογγυλής Τράπεζας που διοργάνωσε η Διεθνής Εταιρεία Φίλων Νίκου Καζαντζάκη στις 15 Οκτωβρίου 2012 στην Αθήνα, στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη, με αφορμή την έκδοση του βιβλίου του Peter Bien “The Selected Letters of Nikos Kazantzakis” (Επιλογή Επιστολών του Νίκου Καζαντζάκη), Princeton University Press 2012*, 10-18.

BIEN, PETER (2020): «Πρόλογος», στο: Μαθιουδάκης, Νίκος: *Η Οδύσ[σ]εια των λέξεων: Νεολογικά αθησαύριστα στο έπος του Νίκου Καζαντζάκη*, Αθήνα: Κάπα Εκδοτική, 25-32.

ΜΠΗΤΟΝ, ΠΟΝΤΕΡΙΚ (2009): *Ο Καζαντζάκης μοντερνιστής και μεταμοντέρνος*, Μελέτες για τον Καζαντζάκη - 2, Επιμέλεια σειράς: Φιλιππίδης, Σ. Ν., Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.

ΜΠΟΥΡΝΑΖΑΚΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ (2007): «Ο Καζαντζάκης και η αναζήτηση της προσωπικής του φωνής», στο: *Το Δέντρο*, τεύχος 155-156, Μάιος 2007, Νίκος Καζαντζάκης: καταφάσεις & αμφιθυμίες, 86-95.

ΜΥΛΩΝΑΚΟΥ-ΣΑΪΤΑΚΗ, ΓΙΟΥΛΑ (2002): *Προσεγγίσεις στη Θεωρία της Λογοτεχνίας: Διδακτικές προτάσεις για Γυμνάσιο, Λύκειο και ΤΕΕ. (Σύμφωνα με τις νέες εκδόσεις των βιβλίων)*, Αθήνα: Εκδόσεις Φυτράκη.

ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ (1977): «Καζαντζάκης ή ο Οδυσσέας της εξαλλαγής», στο: *Νέα Εστία*, 102, 1977, τεύχος 1211, Χριστούγεννα 1977, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης, 121-127.

ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ (1988): «Ο στοχαστής Καζαντζάκης και το έπος του», στο: *Διαβάζω*, αριθ. 190, 27/4/1988, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης, Αθήνα, 54-57.

- ΝΤΟΥΝΙΑ, ΧΡΙΣΤΙΝΑ (2017): «"Αναφορά στον Γκρέκο": Ο Καζαντζάκης αυτοβιογραφούμενος», στο: *Νίκος Καζαντζάκης, Ο Κοσμοπαρωρίτης*, Επιστημονική Επιμέλεια: Μαθιουδάκης, Νίκος, Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη, 178-210.
- ΞΕΝΑΡΙΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ (1997): «Αναφορά στον Γκρέκο: Η Μεταφυσική ως Φυσική», στο: *Η Λέξη, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης, Σαράντα χρόνια από το θάνατό του, Μάιος – Ιούνιος 1997, 139, Ειδικό τεύχος*, 361-365.
- ΞΥΡΙΤΑΚΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ Α. (1997): *Ξαναδιαβάζοντας τον Καζαντζάκη: Τέσσερα κείμενα*, Ηράκλειο: Δικηγορικός Σύλλογος Ηρακλείου.
- ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Γ. (1985): *Ο Νίκος Καζαντζάκης και το αντικείμενο αναζήτησής του, Κύκλος διαλέξεων που δόθηκαν στα πλαίσια του έτους Ν. Καζαντζάκη στο Ιωνικό Κέντρο της Χίου, Ιούλιος 1983*, Ηράκλειο: Δήμος Ηρακλείου.
- ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ-KRSTITCH, Ε. (1988): «Οι φιλοσοφικές επιδράσεις στην πνευματική περιπέτεια του Νίκου Καζαντζάκη», στο: *Διαβάζω, Δεκαπενθήμερη Επιθεώρηση του Βιβλίου, Αριθ. 190, 27/4/88, Νίκος Καζαντζάκης*, Αθήνα, 70-74.
- ΠΑΓΚΑΛΟΣ, Γ. Η. (2007): «Ο τυραννισμένος», στο: *Νίκος Καζαντζάκης: Ο άνθρωπος, ο δημιουργός, ο ιδεολόγος, Άγνωστες μαρτυρίες και ντοκουμέντα*, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, 70-78.
- ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ (1997): *Από τις αρχές της ως τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο, Τόμος Η': 1880-1900*, Αθήνα: Εκδόσεις Σοκόλη.
- ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. (2001): *Νίκος Καζαντζάκης: Η μορφή και το έργο του*, Ηράκλειο Κρήτης.
- ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ι. Μ. (1958): «Ο Καζαντζάκης, ένας μεγάλος απελπισμένος», στο: *Κνωσός, περιοδική έκδοσις του Συλλόγου Κρητών η 'Κνωσός', έτος 5^ο, αριθ. 22, Μάιος 1958, Νίκος Καζαντζάκης, Αφιέρωμα*, 22-23.
- ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ι. Μ. (1959): «Νίκος Καζαντζάκης (ένας χαρακτηρισμός γραμμένος δυο χρόνια πριν πεθάνει ο Καζαντζάκης)», στο: *Νέα Εστία, τεύχος 779, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1959*, 86-89.
- ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ι. Μ. (1977): «Το 'ανώμαλο ρήμα'», στο: *Θεώρηση του Νίκου Καζαντζάκη είκοσι χρόνια από το θάνατό του, Τρίτη έκδοση, Τετράδια «Ευθύνης» 3*, 46-52.
- ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΘΑΝΑΣΗΣ (1978): «Δώδεκα ποιήματα για τον Καζαντζάκη», στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιέρωμα στον Καζαντζάκη, Άνοιξη 1978*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 136-142.

- ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΘΑΝΑΣΗΣ (2000): *Γύρω στον Καζαντζάκη Μελετήματα*, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- ΠΑΠΑΜΑΣΤΟΡΑΚΗΣ, ΜΑΝΩΛΗΣ Γ. (2008): *Νίκος Καζαντζάκης: Ένας μεγάλος δημιουργός, στο δρόμο της ζωής και του έργου του*, Ηράκλειο: Βιβλιοεκδοτική Αναστασάκη.
- ΠΑΠΑΜΑΥΡΟΥ, ΜΙΧ. (1958): «Αναμνήσεις από το Νίκο Καζαντζάκη», στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιερωμένη στον Νίκο Καζαντζάκη, Φθινόπωρο 1958*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 231-234.
- ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ, Κ. Ν. (1977): «Ο Καζαντζάκης και η παιδεία (Σχεδιάσμα)», στο: *Θεώρηση του Νίκου Καζαντζάκη είκοσι χρόνια από το θάνατό του, Τρίτη Έκδοση, Τετράδια «Ευθύνης» 3*, 78-86.
- ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ, Ε. Π. (1977): «Συγγραφέας άλλης κλίμακας», στο: *Νέα Εστία, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1977, Τεύχος 1211*, Βιβλιοπωλείον της 'Εστίας', Ι. Δ. Κολλάρου & Σιας Α. Ε., 24-25.
- ΠΑΠΠΑ, ΛΕΝΑ (1997): «Ο Οδυσσέας Καζαντζάκης», στο: *Νέα Εστία, τεύχος 1688, Αθήνα 1 Νοεμβρίου 1997, Αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντζάκη (1883-1957): σαράντα χρόνια από το θάνατό του*, 1534-1537.
- ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ, ΝΙΚ. (1958): «Ο Καζαντζάκης σα θέση και σαν άρνηση», στο: *Κρητική Εστία, Τεύχος διπλό 73-74, Γενάρης – Φλεβάρης 1958, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης*, 25-28.
- ΠΕΡΑΝΤΩΝΑΚΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. (2007): «Οι διστάμενες απόψεις των κριτικών», στο: *Νίκος Καζαντζάκης: Ο άνθρωπος, ο δημιουργός, ο ιδεολόγος, Άγνωστες μαρτυρίες και ντοκουμέντα*, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, 127-130.
- ΠΕΡΑΝΤΩΝΑΚΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. & ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ Μ. (2018): *Βιβλιογραφία για τον Νίκο Καζαντζάκη (1906-2012)*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Θεωρία και κριτική της λογοτεχνίας.
- ΠΕΤΡΑΚΟΥ, ΚΥΡΙΑΚΗ (2007): «Οι θεατρικές μεταφράσεις του Καζαντζάκη και η επίδρασή τους στη δραματουργία του», στο: *Νέα Εστία, Αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντζάκη, Έτος 81^ο, Τόμος 162^{ος}, Τεύχος 1806, Δεκέμβριος 2007*, 1090-1100.
- ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΥΗ (2011): «Ο Καζαντζάκης της Γερμανίας, Κριτική θεώρηση της πρόσληψης του έργου του Έλληνα συγγραφέα στο γερμανόφωνο κόσμο», στο: *Νίκος Καζαντζάκης, Παραμορφώσεις, Παραλείψεις, Μυθοποιήσεις, Επιμέλεια: Σταυροπούλου, Έρη & Αγάθος, Θανάσης*, Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη, 268-284.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ (2004): *Καζαντζάκης 2004, Βιογραφία, Εργογραφία, Κριτικές, Υπεύθυνος Προγράμματος: Καλοκύρης, Δημήτρης, Κείμενα – Φιλολογική Επιμέλεια: Ντουνιά, Χριστίνα, Εθνικό Κέντρο Βιβλίου.*

ΠΡΑΤΙΚΑΚΗΣ, ΜΑΝΟΛΗΣ (2007): «Μικρό Σχόλιο για την Αναφορά στον Γκρέκο», στο: *Το Δέντρο, τεύχος 155-156, Μάιος 2007, Νίκος Καζαντζάκης: καταφάσεις & αμφιθυμίες*, 126-129.

ΠΡΑΤΙΚΑΚΗΣ, ΜΑΝΟΛΗΣ (2011): «Μικρό Σχόλιο στον Νίκο Καζαντζάκη», στο: *Νίκος Καζαντζάκης, Παραμορφώσεις, Παραλείψεις, Μυθοποιήσεις, Επιμέλεια: Σταυροπούλου, Έρη & Αγάθος, Θανάσης, Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη*, 285-289.

ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ, ΠΑΝΤΕΛΗΣ (1958): *Ο ποιητής και το ποίημα της Οδύσσειας*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας.

ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ, ΠΑΝΤΕΛΗΣ (1977): «Ο Καζαντζάκης: Βίος και Έργα, Επιμνημόσυνος λόγος για τα εικοσάχρονα από το θάνατό του, Εκφωνήθηκε στις 26 Οκτωβρίου 1977 στη Βασιλική του Αγίου Μάρκου, στο Ηράκλειο της Κρήτης», στο: *Θεώρηση του Νίκου Καζαντζάκη είκοσι χρόνια από το θάνατό του, Τρίτη Έκδοση, Τετράδια «Ευθύνης» 3*, 9-45.

ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ, ΠΑΝΤΕΛΗΣ (1984): *Τετρακόσια Γράμματα του Καζαντζάκη στον Πρεβελάκη, και σαράντα άλλα Αυτόγραφα εκδιδόμενα με Σχόλια, ένα Σχεδιάσμα Εσωτερικής Βιογραφίας και τη Χρονογραφία του Βίου του Ν. Καζαντζάκη από τον Π. Πρεβελάκη, Β' έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Ελένης Ν. Καζαντζάκη.*

ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ, ΠΑΝΤΕΛΗΣ (1985): *Δείχτες Πορείας: Δώδεκα κείμενα*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας.

ΠΡΙΦΤΗ, ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ (2005): *Ο ένθεος και κατατρεγμένος Καζαντζάκης*, Αθήνα: Εκδόσεις Ιωλκός.

ΠΡΟΥΣΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ Μ. (1977): «Το πρόβλημα “Καζαντζάκης”», στο: *Νέα Εστία, τεύχος 1211, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1977*, Βιβλιοπωλείον της ‘Εστίας’, Ι. Δ. Κολλάρου & Σίας Α. Ε., 78-82.

ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ (1958): «Τα πρόσωπα της “Ασκητικής” του Καζαντζάκη», στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιερωμένη στον Καζαντζάκη, Φθινόπωρο 1958*, Εκδόσεις Δίφρος, Αθήνα, 331-347.

ΡΩΜΑΙΟΣ, ΚΩΣΤΑΣ (1977): «Ο Καζαντζάκης και ο λαϊκός πολιτισμός της Κρήτης», στο: *Νέα Εστία, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1977*, Βιβλιοπωλείον της ‘Εστίας’, Ι. Δ. Κολλάρου & Σίας Α. Ε., 74-77.

ΣΑΝΟΥΔΑΚΗΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ (1978): *Η Νεοκρητική Λογοτεχνική Σχολή*, Ηράκλειο: Εκδόσεις «Κνωσός».

ΣΑΝΟΥΔΑΚΗΣ-ΣΑΝΟΥΔΟΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ (2008): «Κρητικά έμμετρα και διδακτικές παροιμίες στον “Καπετάν Μιχάλη” του Ν. Καζαντζάκη», στο: *Φιλολόγος, Τριμηνιαία έκδοση του Συλλόγου Αποφοίτων της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, Τεύχος 131, Ιανουάριος – Φεβρουάριος – Μάρτιος 2008, Αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντζάκη, Θεσσαλονίκη: Μαλλιάρης παιδεία, 91-99.

SAUNIER, GUY (MICHEL) (2006): «Μερικά προβλήματα της μετάφρασης του Καζαντζάκη στα γαλλικά», στο: *Νίκος Καζαντζάκης: το έργο και η πρόσληψή του, Πεπραγμένα Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, Γάλλος, 23-25 Απριλίου 2004*, Ηράκλειο Κρήτης: Κέντρο Κρητικής Λογοτεχνίας, 117-122.

ΣΑΧΙΝΗΣ, ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ (1978): «Νίκος Καζαντζάκης: “Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά”, “Ο Χριστός ξανασταυρώνεται”, “Ο Καπετάν Μιχάλης”», στο: *Απόστολος Σαχίνης, Πεζογράφοι του καιρού μας, Κοσμάς Πολίτης, Καζαντζάκης, Μυριβήλης, Βενέζης, Καραγάτσης, Τερζάκης, Θεοτοκάς, Πετσάλης, Μπεράτης, Χατζίνης, Νάκου και Άλλοι*, Δεύτερη Έκδοση, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Ιωάννου Δ. Κολλάρου & Σίας Α. Ε., 33-55.

ΣΑΧΙΝΗΣ, ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ (2011): «Νίκος Καζαντζάκης “Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά”», στο: *Εισαγωγή στο έργο του Καζαντζάκη, Επιλογή κριτικών κειμένων*, Επιμέλεια: Beaton, Roderick, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 335-341.

ΣΙΑΟ, ΕΜΙ (1958): «Ένας ευγενικός αγωνιστής», στο: *Καινούρια Εποχή, αφιερωμένη στον Καζαντζάκη, Φθινόπωρο 1958*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 200-202.

ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΡ. (2007): *Εκείνος που πληγώσαμε: Αφιέρωμα στο Νίκο Καζαντζάκη για τα 50 χρόνια από το θάνατό του, 1957-2007*, Προλογίζει ο Βύρων Πολύδωρας, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Μαλλιάρης παιδεία.

ΣΟΥΛΟΓΙΑΝΝΗ, ΑΛΚΗΣΤΗ (1986): «Νίκος Καζαντζάκης: Δεκαεπτά (Ανέκδοτες) Επιστολές στον Θράσο Καστανάκη, 1933-1957» και «Παρουσίαση, Σχολιασμός, Σημειώσεις Δεκαεπτά Επιστολών του Ν. Καζαντζάκη», στο: *Το Δέντρο, έτος 8^ο, Περίοδος Τρίτη, Τόμος 2^{ος}, Τεύχος 25-26, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1986*, 3-20.

ΣΟΦΟΥΛΑΚΗΣ, ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ε. (1998): *Αυτόγραφα Όνειρα του Ν. Καζαντζάκη*, Ηράκλειο.

- ΣΠΑΝΑΚΗ, MARIANNA (2011): *Ο Καζαντζάκης και η παιδική λογοτεχνία: Μύθος και Ιστορία στα μυθιστορήματα «Ο Μέγας Αλέξανδρος», «Στα παλάτια της Κνωσού»*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κύπρου, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ, ΠΕΤΡΟΣ (2003): *Νίκος Καζαντζάκης, ο γιος της ανησυχίας*, Επιμέλεια έκδοσης: Μπενάρδος, Ζώης, Αθήνα: Εκδόσεις Δρόμων.
- ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. (1971): *Καζαντζάκης: ένας αζεδίψαστος της ελευθερίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Α. Καραβία.
- ΣΤΑΥΡΟΥ, ΜΑΙΡΗ Π. (2001): *Ο Υπαρξιακός Καζαντζάκης: Η μακρά πορεία προς τον 'Καπετάν Μιχάλη'*, Αθήνα: Εκδόσεις Δρόμων.
- ΣΤΑΥΡΟΥ, ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ (2002): «Σημειώσεις – Σχόλια αντί Προλόγου», στο Καζαντζάκης, Νίκος (Κάρμα Νιρβαμή): *Όφεις και Κρίνο*, Επιμέλεια: Σταύρου, Πάτροκλος, Β' Έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη, 103-148.
- ΣΤΑΥΡΟΥ, ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ (2006): «Εισαγωγή», στο: Καζαντζάκης, Νίκος: *Ο Φρειδερίκος Νίτσε εν τη φιλοσοφία του δικαίου και της πολιτείας, Εναίσιμος επί υφηγεσία διατριβή*, Εισαγωγή – Επιμέλεια: Σταύρου, Πάτροκλος, Γ' Έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη, 9-17.
- ΣΤΑΥΡΟΥ, ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ (2007): «Πρόλογος», στο: Καζαντζάκης, Νίκος: *Σπασμένες Ψυχές*, Επιμέλεια: Σταύρου, Πάτροκλος, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη, 9-20.
- ΣΤΑΥΡΟΥ, ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ (2008α): «Επίμετρο – Ενημερωτικό Σημείωμα», στο: Καζαντζάκης, Νίκος: *Ο Τελευταίος Πειρασμός*, 20^η Επανεκτύπωση της Α' Έκδοσης του 1955, Επιμέλεια: Σταύρου, Πάτροκλος, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη, 511-545.
- ΣΤΑΥΡΟΥ, ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ (2008β): «Ενημερωτικό Σημείωμα του Εκδότου – Επιμελητή: Νίκος Καζαντζάκης και Άγιος Φραγκίσκος της Ασίζης», στο: Καζαντζάκης, Νίκος: *Ο Φτωχούλης του Θεού*, ΙΖ' Επανεκτύπωση, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη, 367-406.
- ΣΤΑΥΡΟΥ, ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ (2009): «Πληροφορίες και Σχόλια από τον Εκδότη – Επιμελητή: Οι Αδερφοφάδες του Νίκου Καζαντζάκη, οδύνη και διδαχή», στο: Καζαντζάκης, Νίκος: *Οι Αδερφοφάδες (-Θέλει, λέει, να 'ναι λεύτερος. Σκοτώστε τον!)*, 12^η Επανεκτύπωση, Αθήνα: Εκδόσεις Καζαντζάκη, 267-287.
- ΣΤΑΦΥΛΑΣ, ΜΙΧΑΛΗΣ (1989): *Ο Καζαντζάκης κάτω από το φως της διαλεκτικής*, Εκδόσεις Στέφανος Δ. Βασιλόπουλος.

- ΣΤΕΦΑΝΑΚΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ (1983): «Ο Καζαντζάκης και η Γλώσσα», στο: Αλεξίου, Έλλη & Στεφανάκης, Γιώργος: *Νίκος Καζαντζάκης: Γεννήθηκε για τη δόξα*, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, 77-81.
- ΣΤΕΦΑΝΑΚΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΕΜΜ. (2007): *Αναφορά στον Καζαντζάκη*, Νέα έκδοση συμπληρωμένη, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- ΣΤΕΦΟΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ (2008): «Νίκος Καζαντζάκης: Συνοπτική παρουσίαση της ζωής και του έργου του», στο: *Βιβλιοθήκη της Πανελλήνιας Ένωσης Φιλολόγων, Νίκος Καζαντζάκης και Εκπαίδευση, 50 χρόνια από το θάνατο του Νίκου Καζαντζάκη*, Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνοεκδοτική, 12-25.
- ΣΤΡΑΤΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (1958α): «Ο Καζαντζάκης γνήσιος Κρητικός», στο: *Κνωσός, περιοδική έκδοσις του Συλλόγου Κρητών η 'Κνωσός', έτος 5^ο, Αριθ. 22, Μάιος 1958, Νίκος Καζαντζάκης, Αφιέρωμα*, 34-36.
- ΣΤΡΑΤΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΣ (1958β): «Ο Καζαντζάκης αδιάβλητος χριστιανός», στο: *Κνωσός, περιοδική έκδοσις του Συλλόγου Κρητών η 'Κνωσός', έτος 5^ο, Αριθ. 22, Μάιος 1958, Νίκος Καζαντζάκης, Αφιέρωμα*, 58.
- ΤΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΕΤΡΟΣ (2007): «Κερδισμένοι στη μετάφραση», στο: *Περιοδικό Επτά, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 7/10/2007, Νίκος Καζαντζάκης: πενήντα χρόνια μετά το θάνατό του*, 23.
- ΤΖΑΜΑΛΙΚΟΣ, ΤΑΚΗΣ (1977): «Ο Καζαντζάκης: η δικαίωση ενός ηρωισμού», στο: *Θεώρηση του Νίκου Καζαντζάκη είκοσι χρόνια από το θάνατό του, Τρίτη Έκδοση, Τετράδια «Ευθύνης» 3*, 154-161.
- ΤΖΕΡΜΙΑΔΙΑΝΟΣ, Ν. (1961): «Ο Καζαντζάκης και η Κρήτη», στο: *Δήμος Ηρακλείου Κρήτης, Αναμνηστικό Λεύκωμα Νίκου Καζαντζάκη, Από το πρώτο φιλολογικό μνημόσυνό του στο Ηράκλειο στις 10 του Γενάρη 1960*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 40-45.
- ΤΖΕΡΜΙΑΣ, ΠΑΥΛΟΣ Ν. (2010): *Ο «πολιτικός» Νίκος Καζαντζάκης, Αυτός ο άγνωστος διάσημος*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
- ΤΖΙΟΒΑΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ (2011): «Η Ποιητική της αντριγιάς: λογοτεχνικό είδος και ατομική ταυτότητα στον Καπετάν Μιχάλη», στο: *Εισαγωγή στο έργο του Καζαντζάκη, Επιλογή κριτικών κειμένων*, Επιμέλεια: Beaton, Roderick, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 423-454.
- ΤΖΟΥΜΑ, ANNA (1997): *Εισαγωγή στην Αφηγηματολογία: θεωρία και εφαρμογή της αφηγηματικής τυπολογίας του G. Genette*, Αθήνα: Εκδόσεις Συμμετρία.

THIELE, ALICIA (1958): «Το μήνυμα του Ν. Καζαντζάκη», στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντζάκη, Φθινόπωρο 1958*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 259-262.

ΤΣΑΚΑΛΗ, ΒΑΣΙΛΙΚΗ Δ. (1997): «Ο Καζαντζάκης και η γλώσσα: Οι απόψεις του για τη δημοτική, όπως προκύπτουν από την επιστολογραφία του», στο: *Επτά Ημέρες, εφημερίδα Καθημερινή, Κυριακή 2 Νοεμβρίου 1997, Αφιέρωμα Νίκος Καζαντζάκης 1883-1957*, 30-31.

ΤΣΑΚΑΛΗ, ΒΑΣΙΛΙΚΗ Δ. (2000): «Γλωσσικές αναζητήσεις του Νίκου Καζαντζάκη», στο: *Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Πεπραγμένα Η' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, Ηράκλειο 9-14 Σεπτεμβρίου 1996, Τόμος Γ2, Νεότερη Περίοδος*, Ηράκλειο 2000, 151-165.

ΤΣΙΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ (2005): «Οι πνευματικοί πατέρες του Νίκου Καζαντζάκη», στο: *Οδός Πανός, Εργοτάξιο εξαιρετικών αισθημάτων, Νο 127, Ιανουάριος – Μάρτιος 2005, Νίκος Καζαντζάκης*, 24-49.

ΤΣΙΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΩΣΤΑΣ Ε. (1977): «Νέα ανάγνωση της ‘Ασκητικής’», στο: *Θεώρηση του Νίκου Καζαντζάκη είκοσι χρόνια από το θάνατό του, Τρίτη Έκδοση, Τετράδια Ευθύνης 3*, 162-179.

ΤΣΟΠΑΝΑΚΗΣ, ΑΓΑΠΗΤΟΣ Γ. (1977): «Η γλώσσα και το λεξιλόγιο του Ν. Καζαντζάκη», στο: *Νέα Εστία, τόμος 1211, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1977*, Βιβλιοπωλείον της ‘Εστίας’, Ι. Δ. Κολλάρου & Σιας Α. Ε., 65-73.

ΥΦΑΝΤΗΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΡ. (2007): *Ηρώας συνάμα κι άγιος, το ανθρωπολογικό ιδεώδες του Νίκου Καζαντζάκη και ο Φραγκίσκος της Ασίζης*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

ΦΑΝΟΥΡΑΚΗΣ, Γ. (1957): *Συνέντευξη για τον Νίκο Καζαντζάκη, Ανάπτυπο από την «Καινούρια Εποχή», Χειμώνας 1957*, Αθήνα: Δίφρος.

ΦΑΡΙΝΟΥ-ΜΑΛΑΜΑΤΑΡΗ, Γ. (1987): *Αφηγηματικές τεχνικές στον Παπαδιαμάντη 1887-1910*, Αθήνα: Κέδρος.

ΦΑΡΙΝΟΥ-ΜΑΛΑΜΑΤΑΡΗ, Γ. (2010): «Τέσσερις γυναίκες βιογραφούν τον Καζαντζάκη», στο: *Ο Καζαντζάκης στον 21ο αιώνα, Πρακτικά του Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου: ‘Νίκος Καζαντζάκης 2007: Πενήντα χρόνια μετά’, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ηράκλειο & Ρέθυμνο, 18-21 Μαΐου 2007*, Επιμέλεια: Φιλίππιδης, Σ. Ν., Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης & Εκδόσεις Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης, 291-338.

ΦΙΛΙΑΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ (2008): «Τα καζαντζακικά κείμενα ως εκπαιδευτικά εργαλεία για τον ασκούμενο μεταφραστή λογοτεχνίας», στο: *Βιβλιοθήκη της Πανελλήνιας Ένωσης Φιλολόγων, Νίκος Καζαντζάκης και Εκπαίδευση, 50 χρόνια από το θάνατο του Νίκου Καζαντζάκη*, Επιμέλεια: Αργυροπούλου, Χριστίνα, Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνοεκδοτική, 99-108.

ΦΙΛΙΠΠΑΚΗ-WARBURTON, ΕΙΡΗΝΗ (1978): «Η φωνή της Κρήτης στη γλώσσα του Καζαντζάκη», στο: Σανουδάκης, Αντώνης Κ.: *Η Νεοκρητική Λογοτεχνική Σχολή*, Αθήνα: Εκδόσεις Κνωσός, 7-25.

ΦΙΛΙΠΠΑΚΗ-WARBURTON, ΕΙΡΗΝΗ (2005): «Σολωμός – Καζαντζάκης: ομοιότητες και διαφορές στη δημοτική τους ιδέα και πράξη», στο: *Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Πεπραγμένα Θ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, Ελούντα, 1-6 Οκτωβρίου 2001, Τόμος Γ2, Νεότερη περίοδος, Λαογραφία, Γλώσσα και Λογοτεχνία, Σύμμεικτα κείμενα*, Ηράκλειο, 119-131.

ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, Σ. Ν. (2009): «Πρόλογος του επιμελητή της σειράς», στο: Μπίτον, Ρόντερικ: *Ο Καζαντζάκης μοντερνιστής και μεταμοντέρνος, Μελέτες για τον Καζαντζάκη*, Επιμέλεια Σειράς: Φιλίππιδης, Σ. Ν., Πανεπιστήμιο Κρήτης – Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, 9-14.

ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, Σ. Ν. (2010): «Εισαγωγικό Σημείωμα του Επιμελητή», στο: *Ο Καζαντζάκης στον 21^ο αιώνα, Πρακτικά του Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου «Νίκος Καζαντζάκης 2007: Πενήντα χρόνια μετά», Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ηράκλειο & Ρέθυμνο, 18-21 Μαΐου 2007*, Επιμέλεια: Φιλίππιδης, Σ. Ν., Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 23-30.

ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, Σ. Ν. (2010): «Οι απόγονοι του Ντοστογιέβσκι και ο Καζαντζάκης», στο: *Ο Καζαντζάκης στον 21^ο αιώνα, Πρακτικά του Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου «Νίκος Καζαντζάκης 2007: Πενήντα χρόνια μετά», Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ηράκλειο & Ρέθυμνο, 18-21 Μαΐου 2007*, Επιμέλεια: Φιλίππιδης, Σ. Ν., Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 477-519.

ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ, Θ. Δ. (1977): «Ο Καζαντζάκης και το ύψιστο 'στοίχημα'», στο: *Νέα Εστία, 102, 1977, τεύχος 1211, Χριστούγεννα 1977, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης*, Βιβλιοπωλείον της "Εστίας", Ι. Δ. Κολλάρου & Σιας Α. Ε., 44-57.

ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ, Θ. Δ. (1997): «Το ύψιστο στοίχημα: σκέψεις πάνω στη γλώσσα του Καζαντζάκη», στο: *Η Λέξη, Μάιος-Ιούνιος 1997, τεύχος 139, Αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντζάκη σαράντα χρόνια από το θάνατό του*, 303-311.

- ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ, ANNA (2001): *Η Γλώσσα και το Έθνος 1880-1980, Εκατό χρόνια αγώνες για την αυθεντική ελληνική γλώσσα*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- ΦΡΑΓΚΟΥ-ΚΙΚΙΛΙΑ, ΡΙΤΣΑ (2007): «Ο Καζαντζάκης, ο Σικελιανός και η Τερτσίνα», στο: *Νίκος Καζαντζάκης, Ημερίδα αφιερωμένη στον μεγάλο δημιουργό Νίκο Καζαντζάκη, Κύκλος ομιλιών, Νοέμβριος 2007*, Πειραιάς: Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη, 189-204.
- FRIAR, KIMON (1958): «Η “Οδύσσεια” του Ν. Καζαντζάκη», (Μετάφραση Ζ. Κ.), στο: *Καινούρια Εποχή, Αφιερωμένη στον Καζαντζάκη, Φθινόπωρο 1958*, Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος, 45-136.
- ΦΡΑΪΕΡ, ΚΙΜΩΝ (1977): «Είκοσι δύο γράμματα του Νίκου Καζαντζάκη στον Kimon Friar», στο: *Τομές 1977, Μηνιαίο Περιοδικό Πνευματικού Προσανατολισμού στη σκέψη, στα γράμματα, στις τέχνες, Περίοδος Β΄, τεύχος 17, Οκτώβρης 1977*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Ι. Δ. Κολλάρου & Σία Α. Ε., 3-23.
- ΦΤΕΡΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ (1958): «Καζαντζάκης ο άνθρωπος», στο: *Κνωσός, Περιοδική Έκδοσις του Συλλόγου Κρητών η ‘Κνωσός’, Έτος 5^{ον}, Αριθ. 22, Μάιος 1958, Νίκος Καζαντζάκης, Αφιέρωμα*, 43.
- ΦΤΕΡΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ (2007): «Στα γραφεία του Νουμά», Εφ. Βήμα, 9-12-1962, στο: *Νίκος Καζαντζάκης, Ο άνθρωπος, ο δημιουργός, ο ιδεολόγος, Άγνωστες μαρτυρίες και ντοκουμέντα*, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, 113-115.
- ΦΩΣΤΙΕΡΗΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ (1975): «Ο ‘πλήρης κόσμος’ του Καζαντζάκη», στο: *Τομές 1975, Χρόνος Α΄, τεύχος 11, Νοέμβριος 1975*, 16-17.
- ΧΑΡΑΛΑΜΠΑΚΗΣ, ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ (1982): «Το πρόβλημα των ιδιοματικών στοιχείων στη Νεοελληνική Λογοτεχνία», στο: *Ακαδημία Αθηνών, Λεξικογραφικόν Δελτίον, Τόμος Δέκατος Τέταρτος, Αθήναι 1982*, 27-51.
- ΧΑΡΑΛΑΜΠΑΚΗΣ, ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ (1998): «Ο γλωσσικός σκεπτικισμός του Νίκου Καζαντζάκη», στο: *Νέο Επίπεδο, 28-29, Άνοιξη 1998, Αφιέρωμα: Νίκος Καζαντζάκης*, Αθήνα, 34-36.
- ΧΑΡΑΛΑΜΠΑΚΗΣ, ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ (2005): «Ο Καζαντζάκης και η φιλοσοφία της γλώσσας», στο: Παπαντωνάκης, Γ. Δ.: *Άνθη φιλίας. Τιμητικό αφιέρωμα στον καθηγητή Κωνσταντίνο Μηνά*, Αθήνα: Διεθνές Κέντρο Λογοτεχνών και Μεταφραστών Ρόδου «Κύματα των τριών θαλασσών», 85-94.
- ΧΑΡΑΛΑΜΠΑΚΗΣ, ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ (2020): «Προλογικό σημείωμα: Οι πολλαπλές προκλήσεις της καζαντζακικής ‘Οδύσειας’ κυριολεκτικά και μεταφορικά», στο:

Μαθιουδάκης, Νίκος: *Η Οδύσ[σ]εια των λέξεων: Νεολογικά αθησαύριστα στο έπος του Νίκου Καζαντζάκη*, Πρόλογος: Bien, Peter, Αθήνα: Κάπα Εκδοτική, 35.

ΧΑΡΗΣ, ΠΕΤΡΟΣ (1959): «Ο ταξιδιώτης κι ο αφηγητής (ο κόσμος όλος κ' η μικρή πατρίδα)», στο: *Νέα Εστία*, τεύχος 779, Νίκος Καζαντζάκης, Χριστούγεννα 1959, 244-259.

ΧΑΡΗΣ, ΠΕΤΡΟΣ (1997): «Νίκος Καζαντζάκης», στο: *Νέα Εστία* (1997): *Αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντζάκη (1883-1957) στα σαράντα χρόνια από το θάνατό του, Έτος ΟΑ' - Τόμος 142^{ος} – Τεύχος 1688, Αθήναι, 1 Νοεμβρίου 1997*, 1524-1533.

ΧΑΡΗΣ, ΠΕΤΡΟΣ (2007): «Η ζωή του κρεμόταν από μια κλωστή», στο: *Νίκος Καζαντζάκης: ο άνθρωπος, ο δημιουργός, ο ιδεολόγος, Άγνωστες μαρτυρίες και ντοκουμέντα*, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, 90-92.

ΧΑΡΙΤΙΔΟΥ, ΓΕΩΡΓΙΑ Η. (2008): «Ο Καζαντζάκης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση», στο: *Βιβλιοθήκη της Πανελλήνιας Ένωσης Φιλολόγων, Νίκος Καζαντζάκης και Εκπαίδευση, 50 χρόνια από το θάνατο του Νίκου Καζαντζάκη*, Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνοεκδοτική, 56-67.

ΧΑΡΩΝΙΤΗΣ, ΛΕΥΤΕΡΗΣ (2011): «Ο Νίκος Καζαντζάκης και ο κινηματογράφος», στο: *Παραμορφώσεις, Παραλείψεις, Μυθοποιήσεις*, Επιμέλεια: Σταυροπούλου, Έρη & Αγάθος, Θανάσης, Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη, 331-339.

ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΒΑΓΓΕΛΗΣ (2007α): «Λόγιος και λαϊκός», στο: *Περιοδικό Επτά, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 7/10/2007, *Νίκος Καζαντζάκης: πενήντα χρόνια μετά το θάνατό του*, 14-15.

ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΒΑΓΓΕΛΗΣ (2007β): «Βότσαλα στο στόμα», στο: *Περιοδικό Επτά, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 7/10/2007, *Νίκος Καζαντζάκης: πενήντα χρόνια μετά το θάνατό του*, 22-23.

ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΒΑΓΓΕΛΗΣ (2007γ): «Ακόμη ο Καζαντζάκης;», στο: *Το Δέντρο*, Τεύχος 155-156, Μάιος 2007, *Νίκος Καζαντζάκης: καταφάσεις & αμφιθυμίες*, 179-181.

ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ, Ι. Μ. (1977): «Νίκος Καζαντζάκης, ο λογοτέχνης και στοχαστής που με το έργο του κατάκτησε παγκόσμια φήμη, μπροστά στον άνθρωπο και στο έργο του», στο: *Ιστορία Εικονογραφημένη, Μηνιαίο περιοδικό ιστορικής ύλης*, Αρ. τεύχους 114, Δεκέμβριος 1977, *Νίκος Καζαντζάκης: 20 χρόνια από τον θάνατό του*, 21-26.

ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ (2009): *Οι παρεξηγημένοι: Νίκος Καζαντζάκης – Ροζέ Γκαρωντύ*, Αθήνα: Εκδόσεις Δρόμων.

ΧΑΤΖΙΝΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ (1968): «Το πρόβλημα Καζαντζάκη», στο: Χατζίνης, Γιάννης: *Ελληνικά κείμενα (Παλαμάς – Καβάφης – Γρυπάρης – Χατζόπουλος – Ξενόπουλος – Ι. Δραγούμης – Ουράνης – Σκίπης – Βενέζης – Μυριβήλης – Καραγάτσης – Κανελλόπουλος – Μαλακάσης – Καζαντζάκης*, Έκδοση τρίτη συμπληρωμένη, Αθήνα: Εκδόσεις Π. Οικονόμου, 83-104.

ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ, ΛΙΤΣΑ (2007): «Το έργο του», στο: *Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη, Ο Νίκος Καζαντζάκης μέσα από τις συλλογές του Μουσείου*, Βαρβάροι (Μυρτιά), Ηράκλειο Κρήτης: Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη.

ΧΡΥΣΟΓΕΛΟΥ-ΚΑΤΣΗ, ANNA (2011): «Κάρμα Νιρβαμή, *Η αρρώστια του αιώνας*: Ένα θεωρητικό κείμενο του Νίκου Καζαντζάκη», στο: *Νίκος Καζαντζάκης, Παραμορφώσεις, Παραλείψεις, Μυθοποιήσεις*, Επιμέλεια: Σταυροπούλου, Έρη & Αγάθος, Θανάσης, Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη, 340-360.

Β) ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

BIEN, PETER (1972): *Kazantzakis and the Linguistic Revolution in Greek Literature*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

BIEN, PETER (2012): *The Selected Letters of Nikos Kazantzakis*, Edited and Translated by Bien, Peter, Princeton and Oxford: Princeton University Press.

KAZANTZAKIS, HELEN (1968): *Nikos Kazantzakis, A Biography based on his Letters*, translated by Mims, Amy, New York: Simon and Schuster.

MANDILARAS, BASIL G. (1972α): «Kazantzakis and Language», στο βιβλίο του: *Studies in the Greek Language*, Printed in Greece, Athens: N. Xenopoulos Press, 109-133.

MANDILARAS, BASIL G. (1972β): «The Language of Kazantzakis», στο βιβλίο του: *Studies in the Greek Language*, Printed in Greece, Athens: N. Xenopoulos Press, 134-209.

MATHIOUDAKIS, NIKOS & KARASIMOS, ATHANASIOS (2014): “Dialectic and idiomatic aspects in Odys(s)ey by Nikos Kazantzakis”, in: *University of the Aegean – Faculty of Humanities – Department of Mediterranean Studies, 11th International Conference on Greek Linguistics (Rhodes, 26-29 September 2013), Selected Papers / Πρακτικά*, Edited by: Kotzoglou, G., Nikolou, K., Karantzola, E., Frantzi, K., Galantomos, I., Georgalidou, M., Kourti-Kazoullis, V., Papadopoulou, Ch. & Vlachou, E., Rhodes: Laboratory of Linguistics of the Southeastern Mediterranean, 1070-1088.

PHILIPPAKI-WARBURTON, IRENE (1996): «Reflections on Kazantzakis and the Greek Language» στο: *Κάμπος, Cambridge Papers in Modern Greek, Cambridge No. 4, 1996*, 41-64.

SIDERAS, ALEXANDER (1983): «Zur Sprache der *Odyssee* von Kazantzakis», στο: *περ. Folia Neoellenica*, τχ. 5, 1983, Άμστερνταμ, 89-156.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ ΕΡΕΥΝΑ
ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ
ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΟΥΛΙΟΥ:
*«ΟΙ ΝΕΟΠΛΑΣΤΕΣ ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ
ΣΤΑ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ»*

**1. ΟΙ 4 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ (ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ)
ΤΩΝ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΩΝ 11 ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΩΝ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ**

ΠΙΝΑΚΑΣ Α: Η 1^η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ:

**Οι μη νεόπλαστες και πολύ συχνές σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας
(- ΝΕΟΠΛΑΣΤΕΣ, + ΣΥΧΝΕΣ)**

Πίνακας Α1: Σύνθετα Ονόματα:

A/A	Όνομα	Μυθιστόρημα
1.	Αλογότριχα	7ο
2.	Ανθρωπολόι	4°, 9°, 10°
3.	Ανθρωπομάζωμα	6°, 8°, 10°
4.	Αποσπασματάρχης	10°
5.	Βοδάμαξα	4°, 8°, 9°
6.	Βουνοχώρι	7°
7.	Γλυκοχαράματα	5ο
8.	Θεολόι	10°
9.	Καλαπόδια	7°
10.	κατωσάγουνο / κατωσάγονο	4°, 5°, 7°, 8°, 9°, 11°
11.	Κληματόβεργα	8°
12.	Κληματόφυλλο	8°
13.	κλωσοπούλι – κλωσοπούλια	9°, 10°
14.	Κολοκυθόσποροι	8°
15.	Κοντογούνι	4°
16.	Κορφοβούνι	5°
17.	Λιγοθυμιά	8°, 9°
18.	Λιοτριβειό	8°
19.	λιοτρόπι – λιοτρόπια	7°, 8°, 9°, 11°
20.	Λιόφυτο	6°, 7°
21.	Μαλλοκέφαλα	10°

22.	Μαντραγόρα	7°
23.	Ματογνάλια	7°
24.	Ματοτσίνουρα	11°
25.	Μελισσοκόφρινο	5°, 6°, 7°
26.	Μεροβίγλι	7°
27.	Μερονύχτι	5°, 11°
28.	μεσοκαιρίτης & μεσοκαιρίτισσα	7°, 11°
29.	Μεταξοσκούληκας	10°, 11°
30.	Μικρομάνα	7°, 10°, 11°
31.	μοσκοκάρνυδο – μοσκοκάρνυδα	7°, 8°, 10°, 11°
32.	Μοσκοκάρφι	11°
33.	Μοσκολίβανο	5°, 6°, 7°, 8°, 9°, 11°
34.	Μοσκοσάπουννο	5°, 7°, 9°
35.	Μπαρουτόβολα	7°
36.	Μπαρουτόσκαγα	7°
37.	Νεροσυρμές	2°
38.	Ξεροβούνι	6°
39.	Ξερολίθι	7°
40.	Ξερολιθιά	10°
41.	Οβραιόπουλο & Οβραιοπούλα	7°, 10°
42.	Παιδόπουλο	6°, 7°
43.	Παλιοχώρι	10°
44.	Πετροπέρδικα	8°
45.	Πετροχελίδονα	6°
46.	Πετρόψαρα	5°, 8°
47.	Ποδοκόπι	8°
48.	Πολυτρίχια	2°
49.	Πορτοπαράθυρα	6°, 7°, 9°, 11°
50.	Ρακοκάζανα	5°
51.	Ρακοπότηρο	7°
52.	Σαμαροσκούτι	5°
53.	Σιδερόδρομος	5°, 7°, 10°

54.	Σιδερόπετρα	5°, 7°
55.	Σκορπαλευρού	8°
56.	Σκυλόδοντο	5°, 7°
57.	Σταμνοστάτης	5°, 8°
58.	Στρίποδα	7°
59.	Συκόφυλλο	6°, 8°
60.	Τετραβάγγελο	10°
61.	Φαμέγιος	5°, 6°, 7°, 8°, 10°
62.	Χεροβολιά	2°, 8°, 9°, 11°
63.	Χερόμυλος	8°
64.	Χεροπάλαμα	7°
65.	Χοιροπέτσι	6°, 9°
66.	Χοιροσφάγια	6°
67.	Ψυχομάχημα	1°, 5°
68.	Ψυχομέτρι	7°

Πίνακας Α2: Σύνθετα Επίθετα

A/A	Επίθετο	Μυθιστόρημα
1.	Ασπρομάνικος	7°
2.	Γαλαζοβαμμένος	5°
3.	Γλυκόπιος	2°
4.	Ερημοσπίτης	7°
5.	Ηδυπαθής	1°
6.	Ηλεκτροφωτισμένος	2°
7.	Θαλασσομάχος	7°, 11°
8.	Θεογεννήτρα	5°
9.	Κακοτράχαλος	7°, 9°, 11°
10.	μακρομάλλης & μακρομαλλού	7°, 9°
11.	μαντατοφόρος	9°
12.	μαυρομάνικος	6°, 7°, 11°
13.	Μελίχλωρος	11°
14.	Μονοβύζα	11°

15.	Μοσκομυρισμένος	7°, 11°
16.	Ξανακαινουργωμένος	7°
17.	Ξανθομάλλης	8°
18.	Ξανθόμαλλος	4°
19.	Ξόλαμπρος	7°
20.	Ολόρθος	5°, 7°
21.	Πεντάρφανος	6°
22.	Πυρομάχος	5°, 8°
23.	Τρίκλωνος	7°
24.	Χαροκόπος	5°
25.	Χεροδύναμος	5°, 6°
26.	Χερομάχος	8°
27.	Χιλιοτρύπητος	5°, 8°, 9°
28.	Χινοπωριάτικος	2°, 5°, 7°, 9°, 11°

Πίνακας Α3: Σύνθετα Ρήματα

A/A	Ρήμα	Μυθιστόρημα
1.	Αλλαξοδρομώ	11°
2.	Αστρονομώ	11°
3.	Γλυκοτραγουδώ	1°
4.	Καλομελετώ	8°
5.	Κλωθογυρίζω	7°
6.	Κοντοζυγώνω	7°, 9°
7.	Μοσκομυρίζω	4°, 8°, 9°, 10°
8.	Μοσκοπουλώ	4°, 8°
9.	Ξαναδευτερόνω	7°, 8°
10.	Ξανακαινουργώνω	8°
11.	Ξαναμωραίνουμαι	9°
12.	Ξαναχώνουμαι	8°
13.	Παιζογελώ	2°, 7°, 8°
14.	Περνοδιαβαίνω	7°, 10°
15.	Πηγαινόρχουμαι	2°, 4°, 5°, 6°, 7°, 8°

16.	Τσαλαπατώ	2°
17.	Φυσομανώ	7°
18.	Χαμογελώ	1°
19.	Χαμοπετώ	6°
20.	Χινοπωριάζω	8°
21.	Ψυχομαχώ	2°

Πίνακας Α4: Σύνθετα Επιρρήματα

A/A	Επίρρημα	Μυθιστόρημα
1.	Μεσόστρατα	5°, 9°, 10°
2.	μονομιάς	7°
3.	Ολημέρα	1°, 2°, 4°, 9°, 10, 11°
4.	Ολημερίς	1°
5.	Πατόκορφα	2°, 7°
6.	Πισωκάπουλα	7°

ΠΙΝΑΚΑΣ Β: Η 2^η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ:

Οι θησαυρισμένες σε διάφορες νεοελληνικές διαλέκτους και ιδιώματα

ή σε άλλους συγγραφείς και ποιητές ή σε λεξικά και περιοδικά

(- ΝΕΟΠΛΑΣΤΕΣ, - ΣΥΧΝΕΣ)

Πίνακας Β1: Σύνθετα Ονόματα

A/A	Όνομα	Μυθιστόρημα	Διάλεκτοι / Ιδιώματα, Συγγραφείς / Ποιητές, Λεξικά / Περιοδικά
1.	αγαδόπουλο	6°	Ιωνία, Κρήτη, Μεγίστη, Πελοπόννησος.
2.	αγγελόπουλα	11°	Νάξος, Κωνσταντινούπολη, Αστυπάλαια, Κεφαλλονιά, Σύρος, Θράκη, Μακεδονία, Πάρος.
3.	αγιογδύτης	6°, 7°	Σύμη, Κύπρος, Σάμος, Στερεά Ελλάδα, Νάξος, Πελοπόννησος.

4.	αγιοζούμι	7°	Κεφαλλονιά, Πελοπόννησος, Στερεά Ελλάδα, μεσαιωνικό ουσιαστικό.
5.	αγκιναρόφυλλα	7°	Παξοί.
6.	αγκομαχητό	10°	Ζάκυνθος, Μήλος, Παξοί, Σύρος, Θήρα, Λυκία, Στερεά Ελλάδα, Σύμη.
7.	αγριάλογο	3°	Νάξος.
8.	αγριοβούνι	9°	Κάρπαθος, Κάσος, Στερεά Ελλάδα (τοπωνύμιο).
9.	αγριογέρακο - αγριογέρακα	9°	Ζάκυνθος.
10.	αγριοκούνελο - αγριοκούνελα	7°, 9°	Εύβοια.
11.	αγριοκυπάρισσα	11°	Κρήτη, Πελοπόννησος.
12.	αγριόζυλα	6°	Κρήτη, Κεφαλλονιά, Στερεά Ελλάδα.
13.	αγριοπερίστερα	11°	Λέσβος, Σύρος, Κρήτη, Στερεά Ελλάδα, Θράκη, Σαμοθράκη, Πόντος, Εύβοια, Κύθνος, Πελοπόννησος· Σομ (= Somavera).
14.	αγριοσούφουνας	7°	Πελοπόννησος.
15.	αγριόσπαρτα	9°, 10°	Καλάβρυτα, Κέρκυρα.
16.	αγριοφοραδίτσα	5°	Κύπρος.
17.	αδερφοσκοτωμός	10°	Χηλή.
18.	αδερφοφάγωμα	10°	Νάξος.
19.	ακροβούνια	11°	Κάσος, Κ. Κρυστάλλης, Έργα, τ. 2, 39· Α. Βαλαωρίτης, Έργα, τ. 3, 215· Γ. Χατζιδάκις, ΜΝΕ, 2, 180.
20.	ακρόγιαλο	11°	Α. Μωραϊτίδης, Διηγήματα, 110, 114
21.	ακροδάχτυλο – ακροδάχτυλα	2°, 7°, 8°, 10°, 11°	Κρήτη, Κορσική, Ίμβρος, μεσαιωνικό ακροδάχτυλον· Α. Καρκαβίτσας, Ζητιάνος.
22.	ακροθάλασσο	7°	Ήπειρος· Νουμάς, 10, 65.
23.	ακρολιμνιά	6°, 8°	Μ. Χατζόπουλος, Ντόπιες Ζωγραφιές, 45· Σ. Πασαγιάννης, Αντίλ., 49.

24.	ακροπόταμο	9°	Μ. Μαλακάσης, <i>Ασφοδ.</i> , 60.
25.	αλαφρομυαλιά	8°	Λεξ. Περίδη.
26.	Αλετροπόδι	10°	Κέρκυρα, Μύκονος, Πάρος, Τήνος, Προποντίδα, Ήπειρος, Θράκη, Μακεδονία, Ρόδος, Πελοπόννησος· Λεξ. Περίδη· <i>Σχολ. Θεόκρ.</i> , 7, 54· Ν. Πολίτης, <i>Λαογρ. Σύμμ.</i> , 2, 190· μεσαιωνικό αλετροπόδιον, τοπωνύμια <i>Αλετροπόδι & Αλετροπόδια</i> .
27.	αλλαξοβασιλίκια	10°	Κρήτη, Πελοπόννησος.
28.	αλλαξοκαιριά	5°	Άνδρος, βόρεια ιδιώματα, Σαμοθράκη, Ίμβρος, Κάρπαθος· Γνωμικά.
29.	αμπελοπέρβολα	9°	Κρήτη, Κύπρος.
30.	ανεμοπύρωμα	7°, 8°	Κύπρος, Πόντος, βόρεια ιδιώματα, Μακεδονία, Μέγαρα, Πελοπόννησος.
31.	ανεμορούφουλας	8°	Κεφαλλονιά, Πελοπόννησος, Θράκη· Κ. Πασαγιάννης, <i>Παραμύθια</i> , 66· Κ. Παλαμάς, <i>Πολιτεία και μοναξιά</i> , 114· Λεξ. Μπριγκ· Λεξ. Βλαστού.
32.	ανεμοσίφουνας	11°	Πελοπόννησος.
33.	ανοιγόκλεισμα - ανοιγοκλείσματα	5°, 7°	Πελοπόννησος· Κ. Θεοτόκης, <i>Καραβέλας</i> , 41· Γνωμικά.
34.	αντραγαθιά - αντραγαθιές	7°	αντραγαθιά: Πόντος, Λυκία, Θράκη, Πελοπόννησος, Κεφαλλονιά, Κρήτη, Σύμη· μεσαιωνικό <i>αντραγαθιά</i> · αρχαίο <i>ανδραγαθιά</i> .
35.	αντροκάλεσμα	6°	Κρήτη.
36.	ανώγειο	8°	Πελοπόννησος, Θράκη, Πόντος, Καλαβρία, Μεγίστη, Κύπρος· μεσαιωνικό <i>ανώγειον</i> .
37.	απανωκαύκαλο	8°	Κρήτη, Ρόδος.

38.	απανωκόρμι / επανωκόρμι / πανωκόρμι	4°, 5°, 7°, 8°, 9°, 11°	Πελοπόννησος, Σκύρος, Εύβοια, Τιμβρος, Σκόπελος· Λεξ. Περίδη.
39.	απανωπόρτι	7°	Αμοργός, Κρήτη, Σάμος, Νάξος· Σομ (=Somavera).
40.	αραπόπουλο	8°	Πόντος, βόρεια ιδιώματα.
41.	αργατολοί	7°	Άνδρος, Κρήτη.
42.	αργοπογυριστάδες	10°	Κάρπαθος.
43.	αρκουδάνθρωπος	6°	Λεξ. Δημητράκου.
44.	αρκουδόπουλα	11°	Πόντος· Λεξ. Περίδη.
45.	Αρμενοπούλα	7°	Πόντος, Θεσσαλία, Κάρπαθος, Θράκη, βόρεια ιδιώματα.
46.	αρνοπρόβατα	6°	Πελοπόννησος.
47.	αρόλιθος	7°	Αντικύθηρα, Κρήτη, (τοπωνύμιο σε Χίο και Κρήτη)· Λεξ. Βλαστού.
48.	αρχοντοθυγατέρα	8°	πολλαχού, Ήπειρος, Θράκη· Κ. Κρυστάλλης, <i>Έργα</i> , 2, 19.
49.	αρχοντολοί	8°	πολλαχού, Ρούμελη, Ήπειρος, βόρεια ιδιώματα, Κύπρος, Κως, Τήλος, Κεφαλλονιά, Σύμη, Βιθυνία, Θράκη, Κρήτη· <i>Χρονικό Μορέως Η</i> , 1643· Κ. Κρυστάλλης, <i>Έργα</i> , 1, 211.
50.	αρχοντόπαπας	6°	Λεξικό Δημητράκου.
51.	αρχοντοχώρι	6°, 10°	Λεξ. Δημητράκου.
52.	ασημοπίστολα	7°	Πελοπόννησος, Κρήτη, Νάξος, Στ. Ελλάδα.
53.	ασκομαντούρα	7°	Ικαρία, Θράκη, Κρήτη, Μακεδονία· Σ. Σκίπης, <i>Απέθαντος</i> , 11· Κοραΐς, <i>Άπαντα</i> , 5, 25· Λεξ. Λάουνδ· Λεξ. Περίδη· Λεξ. Βυζαντ· Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Δημητράκου.
54.	αστραποβολή	5°	Στ. Ελλάδα.

55.	αστροβολίδα	5°	Γ. Βλαχογιάννης, <i>Λόγοι κι αντίλογοι</i> , 75· Μ. Τσιριμώκος, <i>Σονέτα</i> , 19· Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Δημητράκου.
56.	αυλόμαντρα	7°	Δ. Καμπούρογλου, <i>Νεράιδ. Κάστρ.</i> , 74.
57.	αυλότοιχος	10°	Λέσβος, Στ. Ελλάδα.
58.	αφροζυλιά	6°	Κέρκυρα, Κρήτη, Πελοπόννησος, Ήπειρος, Στ. Ελλάδα, Θεσσαλία, Θράκη, Εύβοια, Λευκάδα, Μακεδονία, Αιτωλία· Λεξ. Βλαστού.
59.	αφρόψαρα	9°	σύνηθες, συνήθως στον πληθυντικό· Μ. Στεφανίδης, εν Λαογρ. 10 (1929/30), 205.
60.	αχνόφωτο	2°	Γ. Ξενόπουλος, <i>Τρίμορφ. γυν.</i> , 221.
61.	βασιλοπούλια	8°	πολλαχού, Πόντος, βόρεια ιδιώματα.
62.	βουρκόλακας	8°	Κεφαλλονιά.
63.	βραχνοκόκκορας	5°	πολλαχού, Μέγαρο, Σαλαμίνα, Σύρος, Κεφαλλονιά, Θράκη.
64.	βρεχτοκούκια	5°, 7°	σύνηθες, βόρεια ιδιώματα, πολλαχού, Πάρος, Κυδωνίες, Λέσβος, Σαμοθράκη.
65.	βροντόλυρα - βροντόλυρες	7°, 11°	Κρήτη.
66.	βροντόνερο	7°	Κέρκυρα, Ζάκυνθος (τοπωνύμιο).
67.	βροχοσταλίδες	7°	Γ. Αθάν, <i>Χριστουγενν. Τσαρούχια</i> , εν Νέα Εστία 2, 1087.
68.	βρωμοκούναβα	5°, 11°	πολλαχού, βόρεια ιδιώματα.
69.	βρωμοπαπαδιές	5°, 7°	Κρήτη.
70.	βρωμοσόκακο	11°	σύνηθες, βόρεια ιδιώματα.
71.	γαϊδουρόβηχας	5°	σύνηθες, Θήρα· Λεξ. Περίδη.
72.	γαϊδουρολάτης	8°	σύνηθες, πολλαχού, βόρεια ιδιώματα, Κύθηρα, Τσακώνα, Θήρα, Πελοπόννησος· μεσαιωνικό ουσιαστικό

73.	γαϊδουρομούλαρα	7°	πολλαχού, βόρεια ιδιώματα, Νάξος, Χίος, Κως.
74.	γαϊδουρότριχες	7°	κοινό, πολλαχού, βόρεια ιδιώματα, Νάξος, Κως.
75.	γαλαζόπετρα	8°	κοινό, βόρεια ιδιώματα, Κως, Αιτωλία· Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Δημητράκου.
76.	γελοχάχαρα	7°	Κρήτη.
77.	γενομούστακα	7°, 8°, 11°	Πελοπόννησος, Νάξος.
78.	γερακοκούδουνα	5°, 7°, 8°	Ήπειρος, Κρήτη, Στ. Ελλάδα, Μακεδονία· Σ. Ξανθοδίδης, Λαογρ. 7, (1923), 375.
79.	γερακοφωλιά	8°, 9°	Παξοί, Σκύρος, Πελοπόννησος, Ήπειρος (τοπωνύμιο), Μακεδονία, Κύπρος.
80.	γεροκουρσάρως	7°	Σ. Κούρτ., εν Ν. Εστία 17 (1935), 522.
81.	γεροντόπιασμα	7°	Πελοπόννησος, Ζάκυνθος, Κεφαλλονιά· Ν. Πολίτης, <i>Παροιμίες</i> 3, 577· Λεξ. Μ. Εγκυκλ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου.
82.	γεροπαππούς	7°	βόρεια ιδιώματα, Στ. Ελλάδα.
83.	γιδोकόπαδο	11°	Θεσσαλία, Μακεδονία, Στ. Ελλάδα.
84.	γιδοστράτι	7°, 8°	Ήπειρος.
85.	γκρεμόχορτα	9°, 10°	Πελοπόννησος, Κέρκυρα· Π. Γεννάδ., 535· Λεξ. Δημητράκου· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Βλαστού.
86.	γλαρόπουλα	9°	Νάξος (και ως επώνυμο: <i>Γλαρόπουλος</i>), Σάμος, Σκιάθος, Αλόννησος, Αθήνα, Μακεδονία, Πελοπόννησος· Α. Μωραϊτίδης, <i>Διήγ.</i> 2, 89· Ν. Εστία 17 (1935), 222· Λεξ. Δημητράκου.
87.	γλυκοκολοκύθες	7°	Κρήτη· Λεξ. Περίδη· Λεξ. Μπριγκ· Λεξ. Δημητράκου.

88.	γουρουνόλακκος	10°	Αττική, Μήλος, Ίμβρος, τοπωνύμιο σε Πελοπόννησο και Στ. Ελλάδα.
89.	γουρουνότριχα	7°	Εύβοια, Θράκη, Μακεδονία, Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα, Ήπειρος, Θεσσαλία, Σάμος, Χίος, Αθήνα· Σόμ· Λεξ. Δημητράκου· Λεξ. Βλαστού.
90.	γυναικοθέμι	7°, 8°	Ικαρία, Ιωνία, Κεφαλλονιά, Προποντίδα, Σύρος, Νάξος, Σκύρος.
91.	γυναικοκουβέντες	7°	Στ. Ελλάδα, Μήλος, Νάξος, Κάσος, Πελοπόννησος.
92.	γυναικολόι	7°	Θράκη, Λέσβος, Ζάκυνθος, Πάρος, Πόντος, Κύπρος· Ι. Πολέμης, <i>Σπασμένα Μάρμαρα</i> , 74· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου.
93.	γυναικομάνι	7°	Κως, Στ. Ελλάδα, Ήπειρος, βόρεια ιδιώματα, Κεφαλλονιά, Θεσσαλία, Κρήτη, Πελοπόννησος· Κ. Χρηστομάνος, <i>Κερένια Κούκλα</i> , 57· Ν. Εστία 16 (1935), 964.
94.	γυρογιάλι	5°, 7°, 9°	Κάσος, Κεφαλλονιά, Κρήτη· Λ. Μαβίλης, <i>Έργα</i> , 40· Λεξ. Βλαστού.
95.	γυροπόδι - γυροπόδια	2°, 5°, 7°, 9°, 11°	Θήρα, Κρήτη· Λεξ. Βάιγ· Λεξ. Μπριγκ· Λεξ. Βλαστού.
96.	γυροπόταμα	8°	Κρήτη· Σ. Πασαγιάννης, <i>Αντίλ.</i> , 28.
97.	γυροποταμιά	9°	Κρήτη· Σ. Πασαγιάννης, <i>Αντίλ.</i> , 28.
98.	γυροχώρια	6°, 7°, 8°, 9°, 10°	Κρήτη· Λεξ. Βλαστού.
99.	γυψόπετρα	5°, 11°	Κάρπαθος.
100.	δαφνόλαδο	6°, 7°	Άνδρος, Ζάκυνθος, Κρήτη, Πελοπόννησος, Πόντος, Εύβοια, Μακεδονία, Προποντίδα, Στ. Ελλάδα, Κως· Λεξ. Περίδη· Λεξ. Βυζαντ· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου.

101.	δαφνόφυλλο	8°	Πόντος, βόρεια ιδιώματα· Α. Τανάγρας, <i>Άγγελ. Εξολοθρ.</i> , 318· Κ. Άμαντος, <i>Αθηνά</i> 43 (1931), 150· Ι. Πολέμης, <i>Βασιλ. Ανήλιαγ.</i> , 77· Κ. Καρυωτάκης, εν <i>Ανθολογία</i> Η. Αποστολίδη, 150· ιατροσοφικός κώδικας του 15 ^{ου} αιώνα, <i>ιατροσοφικών Μητροφάνους</i> , 58.
102.	δεντρόφυλλο	9°	Πελοπόννησος, Λέσβος, Πιερία, Λακωνία, Αττική· <i>Τσοπανάκη ποιήματα, Συλλογή</i> , 47· Ν. Πολίτη <i>Δημ. Τραγούδ.</i> 230, 12· Ν. Πολίτης, 1914:131, αρ. 89· Παλαμάς, <i>Φλογέρα του βασιλιά Ε΄</i> , σ. 71· Υπερλεξικό.
103.	δημογέρος – δημογερόντοι	7°, 8°	Καπαδοκία, Πόντος, Λακωνία, βόρεια Ιδιώματα, Κάρπαθος, Σύμη, Ήπειρος, Κρήτη· Κωστάκης, 1977, 404· Κρυστάλλης, <i>Σημειώμ.</i> σ. 157· Μ. Μιχαήλ.–Νουάρ, <i>Λεξ. Καρπάθ. Διάλ.</i> , 132· Λεξ. Δεέκ.
104.	διαολοκαλόγερος	7°	Ήπειρος, Θεσπρωτία, Προποντίδα· Κ. Παρορίτη, <i>Κόκκινα τραγ.</i> , 110, 158· Α. Παπαδιαμάντη, <i>Γυφτοπούλα</i> , 500· μεσαιωνικό ουσιαστικό· Λεξ. Trapp· P. Maas, <i>Der vergnügte Lexikograph</i> B2, 38, 1936, 58-67 [ca1400].
105.	διαολονήσι	7°	Σκιάθος, Έβρος (τοπωνύμιο)· Α. Παπαδιαμάντη, <i>Φόνισσα</i> , 4, 420· Λεξ. Βυζ., 352· Κορδ., <i>Συλλ. Γεπλ.</i> , 23.
106.	διαολόπαπας	6°, 10°	Μεσσηνία, Εύβοια· Ν. Πολίτης, 1904, 38· Ι. Δραγούμης, <i>Όσοι ζωντανοί</i> , 40· Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Δημητράκου· Λεξικό Σταματάκου· Λεξ.

			Τριανταφυλλίδη· παρωνύμιο του Γρηγορίου Παπαφλέσσα λόγω της επαναστατικής του δράσεως.
107.	διαολόπετσο	5°	Α. Θράκη.
108.	δικολόι	7°	Κύπρος, Κρήτη, Ζάκυνθος, Κως, Κεφαλλονιά, Μάνη, Νάξος, Κύθηρα, Κάρπαθος, Κέρκυρα, Θήρα, Κυκλάδες, Ζάκυνθος, Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη· Σκανδαλίδης, <i>Αιγαιοπελαγήτικο</i> , 76· <i>Λιπερά Τζικαρ. Τραγούδια</i> , 108· Μιχαήλ, <i>Τραγ. Καρπάθου</i> , 72· Λεξ. Ν. Ελλην., λ. απόγειο 2 (ιδιωμ. κείμ.)· Λεξ. Βλαστού, 221.
109.	διπλοπέλεκο	11°	Κρήτη· Α. Σικελιανός, <i>Ο Δαίδαλος στην Κρήτη</i> , Ν. Εστία 392 (1943), 1172· Θ. Πετσάλης-Διομήδης, <i>Της γλυκειάς της χώρας Κύπρου</i> , Ν. Εστία 56, τχ. 659 (1954), 197· Ν. Καζαντζάκης & Ι. Θ. Κακριδής, <i>Μετάφραση Ιλιάδας</i> , Ψ 882· Ν. Εστία, τχ. 682 (1955), 1596· Κρητ. Εστία, τεύχ. 14, 13.
110.	δισταύρι	6°, 9°, 10°	Κρήτη, Φούρνοι· Κριτσωτάκης, <i>Σητειακό Λεξιλόγιο</i> , 197· Φραγκάκης, <i>Συμβολή στα Λαογραφικά της Κρήτης</i> , 188 α΄· Αποστολάκης, <i>Παλαικές Κρητικές αθιβολές</i> , 143· Π. Βλαστός, <i>Συνώνυμα</i> , 375.
111.	διχαλόβεργα	7°, 8°, 11°	Κρήτη, Κάλυμνος, Στ. Ελλάδα· Αποστολάκης, <i>Παλαικές Κρητικές αθιβολές</i> , 144· Γαρεφαλάκης, <i>Λεξικό ιδιωματισμών κρητικής διαλέκτου</i> , 216·

			Κονδυλάκης, <i>Κρητικό Λεξιλόγιο</i> , 70· Κριτσωτάκης, <i>Σητειακό Λεξιλόγιο</i> , 198· Πάγκαλος, <i>Περί του γλωσσικού ιδιώματος της Κρήτης</i> , Γ', 66-67· Πιτυνάκης, <i>Το γλωσσικό ιδίωμα της Α. Κρήτης</i> , 305· Ξανθινάκης, <i>Λεξικό Ερμηνευτικό και Ετυμολογικό του δυτικοκρητικού ιδιώματος</i> , 167· Λιουδάκη Μαντινάδες, 342· Αθηνά, 24, 29.
112.	δουλοχάρτι	11°	Πασχάλ. <i>Διγεν. Ακρίτα</i> , Λαογρ. τ. Θ', 316.
113.	δρακόχορτο	7°	Κέρκυρα, Άνδρος, Τήνος, Πάρος· <i>Μεσαιών. Ν. Ελλ.</i> 2, 204.
114.	δρομολάτης	7°, 9°	Κρήτη, Κέρκυρα, Πελοπόννησος· Γ. Ψύλλα, <i>Επίτ. Λεξ.</i> , 224· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 660, 703· Κριάρ., <i>Άσματα Β'</i> , 374· Φιλήντας, <i>Γλωσσογν. Ελλ. Β'</i> , 48· Κ. Θεοτόκης, <i>Βιργίλ.</i> , 67· Αθηνά, κς', 178.
115.	εκατοχρονίτης	6°	Ήπειρος, Κεφαλλονιά· Κ. Παλαμάς, <i>Δειλοί και σκληροί στίχοι</i> , 2, σ. 38· Νέα Εστία, τόμ. 12, τεύχ. Χριστουγέννων, 87.
116.	ελιόκλωνα / λιόκλωνα	5°, 8°	Πελοπόννησος (Μονεμβασιά).
117.	εννιάπετρο	7°	Κρήτη, Κύθνος, Σύρος, Κάρπαθος, Κάρυστος, Μακεδονία, Θήρα, Λέσβος, Ίμβρος· Μ. Μιχαλίδης, <i>Λαογρ. Σύμμ. Καρπ.</i> 2, 211· Κ. Σ. Ξινού, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 111· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 258· Βαλληνού Πάρεργα· Εφημ. Πατρίς Κων/λεως.

118.	επανωκαύκαλο	7°	Κρήτη, Ρόδος.
119.	ερωτόπουλα	11°	Ρόδος· Λαογρ. ΙΘ', 1960, 108.
120.	εφταμηνίτης	7°	Πάρος, Ζάκυνθος, Κεφαλλονιά
121.	Εφταπάρθενο	10°	Πελοπόννησος, Αιτωλία, Λέσβος, Θράκη, Σκύρος, Ήπειρος, Νάξος, Κάρπαθος, Στ. Ελλάδα, Κρήτη, Σάμος· 511· Λολέκ, <i>Επιδ. άσμ.</i> , 139· Π. Βλαστός, <i>Συνώνυμα</i> , 365· Τ. Ζευγώλ. <i>Λαογρ. Σημειώμ. Α'</i> , 71. Ημερ. Μ. Ελλ., 1925.
122.	ζουρλοπαντιγέρα	7°, 8°	Λευκάδα, Μακεδονία, Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα· Σ. Σκίπης, <i>Αγιά Βαρβάρ.</i> , 35.
123.	ζωνόσβουρος & Ζωνόσβουρος	5°, 6°, 7°	Κρήτη.
124.	ηλιόγερμα / λιόγερμα	1°, 2°	Πελοπόννησος, Χίος, Νάξος, Καλάβρυτα, Φλώρινα· Κ. Παλαμάς, <i>Πεντασύλλ.</i> , σ. 116· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 177· Κ. Παλαμάς, <i>Καημοί λιμνοθάλασσας</i> , σ. 8· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 180· Μ. Μαλακάσης, εν <i>Ανθολογ. Η. Αποστολίδη</i> , 217· Α. Μελαχρινός, εν <i>Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 243· Μ. Τσιριμώκος, <i>Ωρες Δειλιν.</i> , 15· Μ. Τσιριμώκος, <i>Σονέτα</i> , 65· Γ. Ξενόπουλος, Ν. Εστία 15 (1934), 15· Α. Καρκαβίτσας, <i>Ζητιάνος</i> , 131· Α. Καρκ., <i>λόγ.</i> , 157· Γ. Στρατήγ., <i>Τι λεν τα κύματα</i> , 47· Ι. Δραγούμης, <i>Σαμοθρ.</i> , 12· Ι. Δραγούμης, <i>Όσοι ζωντανοί</i> , 84· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 48· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 364· Κ. Άμαντ., <i>Χιακόν</i>

			Γλωσσάρ., 41, Λεξ. Μπριγκ· Εβδομαδιαίος Τύπος, 28/7/34· Ελεύθερον Βήμα, 9 Δεκεμβρίου 1922· Νουμάς 16 (1919), 321.
125.	ηλιοκόρασο / λιοκόρασο	7°	Τραπεζούντα, Πόντος· Ιστ. Τραπεζ. Σ. Ιωάνν., 296· Αρχ. Πόντ. Α', 79, 159· Χαλδ. Λαογρ. 43· Αμισ. Πλάταν., 527.
126.	ηλιοφέγγαρα	8°	Ζάκυνθος, Κρήτη.
127.	θαμποχάραμα	6°, 7°	Στ. Ελλάδα· Π. Βλαστός, <i>Συνώνυμα</i> , 363· Κ. Χατζόπουλος, <i>Αννιώ</i> , 83· Π. Νιρβάνας, <i>Το αγριολούλ.</i> , 179· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 137· Κ. Παρορίτης, <i>Κόκκινα Τραγ.</i> , 179.
128.	θειαφοκέρι	8°	Κρήτη, Κυδωνία, Θεσσαλία, Ήπειρος, Ακαρνανία, Στ. Ελλάδα, Αιτωλία, Νάξος, Κεφαλλονιά, Σίφνος, Πάρος, Κορινθία, Γορτυνία, Σύμη, Μήλος, Μακεδονία, Παξοί· Γ. Σάκκαρ., <i>Διάλ.</i> <i>Κυδων. Μικρασ. Χρονικά</i> 4, 77· Γ. Επαχτίτης, <i>Προπυλ. I</i> , 202· Σ. Σκίπης, <i>Τσιγγανόθ.</i> , 58· Σ. Σκίπης, <i>Καλβ.</i> <i>Μέτρα</i> , 52· Φ. Πανάς, <i>Τα Λυρικά</i> <i>Άπαντα</i> , 56· Κοραΐς, <i>Άπαντα</i> 4· Φιλήντας, <i>Γλωσσογν. Ελλ. Α'</i> , 168· Ν. Αλιπραντ., <i>Λεξ. Ιδιωμ. κ' Εγγρ. Πάρου</i> , 208· Σομαβέρα· Weigel· Κρητ. Εστία, 76 (1958), 37.
129.	θηλυκοχροινιά	7°	Χίος, Κως, Νάξος, Λακωνία· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 89· Π. Βλαστός, <i>Συνώνυμα</i> , 298· Α. Καραναστ., <i>Ποιμεν.</i> , 60, 99· Χιακόν Γλωσσ.
130.	θρασότοποι	8°	Πελοπόννησος.

131.	ιεροπραξία	5°	Ήπειρος· Κοραΐς, <i>Άπαντα</i> IV, 160· Περίδης.
132.	κακοπλερωτής	9°	Πελοπόννησος, Πόντος, Σύρος, Θήρα, Ρόδος, Ήπειρος· Παπαζαμ. <i>Περισυναγ.</i> , 222· Σκ. Βυζ. Λεξ. Ελλ-Γαλλ· Weigel· Περίδης· Λεξ. Μπριγκ.
133.	κακοφανισμός	5°, 7°, 9°, 10°	Ζάκυνθος· Γ. Ξενόπουλος, <i>Μαργαρ. Στεφ.</i> , 137· Γ. Ξενόπουλος, <i>Τρίμορ. Γυναίκ.</i> , 21· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Τελευτ. Όνειρα</i> , 116· Λεξ. Βλαστού, 506· Περίδης.
134.	καλαμοπόδαρα	6°	Κέρκυρα, Κεφαλλονιά, Ίμβρος, Μεσσηνία· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 230· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 385· Κοραΐς, <i>Άπαντα</i> , IV, 218· Κοραΐς, <i>Γαλλογραφικ. Λεξ.</i> · Μεσσην Γλωσσάρ., 62α, 23· Λεξ. Θεοχαρόπ· Ν. Εστία, τόμ. 12, τεύχ. Χριστουγ., 61.
135.	καλαμόχερο - καλαμόχερα	7°, 8°, 10°	Κάρπαθος, Νάξος, Θήρα, Ικαρία· Σ. Μυριβήλης, <i>Ζωή εν τάφω</i> , 115· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 383, 385· Θηρ. Άσμ. Παρν., 4, 482·
136.	καλογεροπαίδι	6°	Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα, Θήρα, Χίος, Ίμβρος· Κ.Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 74· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 273· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 230· Λαογρ. 15 (1954), 258.
137.	καλομαντατάς	7°	Κάρπαθος, Κως· Μ. Μιχαηλίδης, <i>Λαογρ. Σύμμ. Καρπ. 1</i> , 117, 176· Μ. Μιχαηλίδης, <i>Λαογρ. Σύμμ. Καρπ. 2</i> , 365, 393.
138.	καλοφουνιστής	8°	Μήλος· Κοραΐς, <i>Άπαντα</i> , I, 76· Ψαλτ. Βυζ., 251.

139.	καλτσοβελόνα	6°	Τσακώνα· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 326.
140.	καλτσόζυλο	7°	Κεφαλλονιά, Νάξος, Άνδρος, Σύρος, Πάρος, Ήπειρος, Φολέγανδρος, Κάσος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 326· Ι. Βογιατζής, <i>Άνδρ. Χρον. Β΄</i> , 141· Λεξ. Μπριγκ· Σκαρλ.-Βυζ. Λεξ. Ελλ.-Γαλλ.
141.	καλυβόσπιτο	7°, 8°, 9°	Ήπειρος, Πελοπόννησος· Σ. Σκίπης, <i>Απέθαντος</i> , 121· Γ. Ξενόπουλος, <i>Θέατρον Γ΄</i> , 25· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Κέντρον</i> , 155· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 322· Ι. Δραγούμη, <i>Σαμοθράκη</i> , 69· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτου</i> , σ. 47· Σκαρλ.-Βυζ. Λεξ. Ελλ.-Γαλλ.· Λεξ. Μπριγκ· Ν. Εστία 18 (1935), 847.
142.	κανοκιάλια	7°	Ρόδος, Βιθυνία, Λέσβος· Ν. Χαλιόρης, <i>Υδρεϊκ. Θρύλ.</i> , 29· Κ. Μπαστιάς, <i>Αλιευτ.</i> , 138.
143.	καπετανοπούλα	3°, 7°	Ήπειρος· Ν. Χαλιόρ., <i>Υδρεϊκ. Θρύλ.</i> , 109· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Κλέφτ. του Μορ.</i> , 227· Α. Προβελέγγ., <i>Ποιήμ.</i> , <i>Διπλή Ζωή</i> , 143· Αραβαντινός, <i>Συλλ. δημ. ασμ.</i> , 76· Λαογρ. Ε΄, 55.
144.	καπνοσακούλες	7°	Πελοπόννησος, Κρήτη, Θεσσαλία, Πόντος, Εύβοια, Ήπειρος, Πάρος, Ζάκυνθος, Τρίποδες, Θράκη, Εύβοια, Αίνος, Κάλυμνος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 353· Γ. Σουρής, <i>Άπαντα Ι</i> , 140· Λεξ. Μπριγκ· Σκαρλ.-Βυζ. Λεξ. Ελλ.-Γαλλ.· Λεξ. Βλαστού, 512· Λαογρ. Β΄, 195, 693.
145.	καπρόδοντα	8°	Πελοπόννησος, Καστοριά, Σίκινος, Εύβοια, Στ. Ελλάδα, Ικαρία, Φολέγανδρος, Θήρα, Σίφνος, Κύθηρα,

			Κέρκυρα, · Κοραΐς, <i>Απαντα IV</i> , 219· Ν. Πολίτης, <i>Παραμύθ. Ζ'</i> , 1294· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 387.
146.	καραβόσκοινα	7°	Στ. Ελλάδα, Καταφύγι, Σκιάθος, Χαλκιδική, Θεσσαλία, Νίσυρος, Μακεδονία, Πελοπόννησος, Χίος· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 239· Μεσσην. Γλωσσάρ. 62α, 23· Ψυλλ. Λεξ.
147.	καραβόσκυλα	7°	Στ. Ελλάδα, Άνδρος, Ίος, Χίος, Καστελόριζο, Σύρος, Σκιάθος, Κεφαλλονιά · Α. Παπαδιαμάντης, <i>Νοσταλγός· Ξένος, Ο διάβολος, Α'</i> , 259· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 419· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 239· Μεσσην. Γλωσσάρ. 62α, 23.
148.	καρδιογνώστης	11°	Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα, Αίνος, Κάρπαθος, Νάξος, Ζαγόρι, Εύβοια, Μακεδονία, Κύπρος, Κατιρλί, Βιθυνία, Νίσυρος, Μέγαρα, Μύκονος, Κάλυμνος· Γ. Ψυχάρης, <i>Ταξίδι</i> , 208· Weigel.
149.	καρυδόκουπα	7°, 8°, 10°	Κρήτη, Θήβα, Κύπρος, Κάσος, Ζάκυνθος, Θήρα· Ν. Πολίτης, <i>Παροιμ.</i> <i>Α'</i> , 289· Ε. Σπανδωνίδης, <i>Κρητικ.</i> <i>Τραγούδ.</i> , 80.
150.	καρυδόφυλλο	6°	Στ. Ελλάδα, Χίος, Α. Ρούμελη, Εύβοια, Πελοπόννησος, Κρήτη, Μακεδονία, Κως, Θράκη, Λέρος, Πόντος, Ζάκυνθος, Κως, Τραπεζούντα, Κοζάνη, Σύμη, Βιθυνία· Λεξ. Μπριγκ.
151.	καστροκαταλύτης	11°	Δ. Σάρρ., <i>Ευριπίδ., Ιφιγ. Αυλ.</i>
152.	καστρόπορτα	6°, 7°, 8°, 9°, 11°	Κρήτη, Αίνος, Μακεδονία· Βλαχογιάννης, <i>Γύρ. ανέμης</i> .

153.	καστροτείχια	11°	Νίσυρος, Κως· Λεξ. Μπριγκ.
154.	καψομάνα	7°	Νάξος, Μακεδονία, Ήπειρος, Αστυπάλεια, Μέγαρα, Βιζύη, Τήνος, Ήπειρος.
155.	καψόξυλα	7°	Μακεδονία, Πελοπόννησος, Μεγίστη, Ρόδος, Θεσσαλία, Στ. Ελλάδα, Ήπειρος· Κοτσοβάλ., <i>Εξαρτ. πλοίων</i> , 131· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 443· Λεξ. Μπριγκ.
156.	κεδρόμηλα	7°	Στ. Ελλάδα, Αλόννησος, Σκόπελος· Λεξ. Δέφνερ, 356· Λεξ. Φυτ. Π. Γενν., 142.
157.	κερόμπολη	5°, 11°	Κρήτη, Κύθνος· Γ. Χατζιδάκις, <i>Ακαδ. Αναγν.</i> Γ', 195· Μ. Φιλήντας, <i>Γλωσσογν.</i> 2, 235· Βαλληνού Πάρεργα.
158.	κεροπάνι - κεροπάνια	7°	Νάξος, Σάμος, Ήπειρος, Κρήτη, Πελοπόννησος, Θράκη, Στ. Ελλάδα, Ψαρά, Μύκονος, Λευκάδα, Κύπρος, Πελοπόννησος, Φούρνοι, Μακεδονία, Χίος, Γαύδος, Κάσος, Αστυπάλεια· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 327, 403· Ι. Κονδυλάκης, <i>Πρωτ. Αγ.</i> , 71· Weigel· Περίδης· Λεξ. Μπριγκ· Λεξ. Βυζαντ· Κρητ. Εστία, τεύχ. 14, 8· Επιστ. Επετ. 2, 50.
159.	κεφαλοκόλονο - κεφαλοκόλωνα	4°, 8°	Μακεδονία, Στ. Ελλάδα, Κύπρος, Σάμος, Κεφαλλονιά, Λέσβος, Ήπειρος, Λέρος, Μεσσηνία, Νάξος, Άθως, Λευκάδα· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξιδ.</i> , 46· Αθην. Αρχ. Βλαχογιάννη Α', 17· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 239· Περίδης· Λεξ. Βυζαντ· Λεξ. Μπριγκ.

160.	κεφαλομάντιλο	7°, 10°, 11°	Κρήτη, Στ. Ελλάδα, Ήπειρος, Νάξος, Κύθηρα, Κεφαλλονιά· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 329· Γ. Ξενόπουλος, <i>Πλούσιοι και Φτωχοί</i> , 55· Γ. Ψύλλα, <i>Επίτ. Λεξ.</i> , 81· Λεξ. Μπριγκ· Weigel.
161.	κεφαλοπάνι	8°	Λευκάδα· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 329· Α. Σικελιανός, <i>εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 402.
162.	κεφαλόπονος	5°	Κύπρος, Αιτωλία, Δ. Θράκη, Νάξος, Ζαγόρι, Κρήτη, Προποντίδα, Βιθυνία, Νίσυρος, Άνδρος, Θράκη, Ήπειρος, Κοζάνη, Θεσσαλία, Α. Θράκη, Πόντος, Πελοπόννησος, Μακεδονία, Στ. Ελλάδα· Ι. Δραγούμης, <i>Όσοι ζωντανοί</i> , 124· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 397· Βερός-Ιαννούλης, <i>Ονομαστικόν</i> , 9· Σκαρλ.-Βυζαντ. Λεξ Ελλ.-Γαλλ.· Λεξ. Βυζαντ.· Λεξ. Ν. Ελλην.· Λεξ. Μπριγκ· Περίδης· Weigel· Λαογρ. Β', 61, 410.
163.	κεφαλοχώρι	6°, 7°	Εύβοια, Κόρινθος, Χίος, Κάρυστος, Ήπειρος, Κρήτη, Μακεδονία, Θεσσαλία, Στ. Ελλάδα, Σάμος, Πελοπόννησος, Ζάκυνθος, Κερασούντα, Αιτωλία, Σκιάθος· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Κλέφτ. του Μοριά</i> , 21· Χ. Χρηστοβασίλης, <i>Χρον. Σκλαβ.</i> , 71· Γ. Στρατηγ., <i>Τραγούδι του Νησ.</i> , 19· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 24· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 377· Δ. άσματα Ζαμπέλιου, 673· Περίδης· Λεξ. Μπριγκ· Χιακόν γλωσσ.· Εικονογρ. Εστία, τόμ. Α', 279.
164.	κλασοπαπαδιές	10°	Κρήτη.

165.	κλειδοκράτης	9°	Στ. Ελλάδα, Αίνος, Ήπειρος, Καλάβρυτα, Σκύρος· Ε.Σπανδωνίδης, <i>Τραγούδ. Κυριακής</i> , 59· Λαυράς, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 199· Λιανοτρ. Τεφαρίκη 102.
166.	κλεφτογέννα	8°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 412· Ν. Πολίτης, <i>Παροιμίες</i> , 1, 325.
167.	κοκκινοτρίχα	6°	Μακεδονία, Κεφαλλονιά· Αθηνά, 25, 245.
168.	κολλυβοδασκάλα	11°	Κρήτη.
169.	κοντόβραδο	6°	Πελοπόννησος, Κεφαλλονιά, Στ. Ελλάδα, Εύβοια, Ζάκυνθος, Κύθηρα, Επτάνησα, Ήπειρος, Χίος· Γ. Ξενόπουλος, <i>Αναδυόμεν.</i> , 111· Γ. Ξενόπουλος, <i>Μυστικός Αρραβών.</i> , 239· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κόσμος</i> , 28· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Τελευτ. Όνειρα</i> , 166· Γ. Ξενόπουλος, <i>Μαργαρ. Στέφ.</i> , 23· Γ. Ξενόπουλος, <i>Πλούσιοι και Φτωχοί</i> , 54· Α. Καρκαβίτσας, <i>Ζητιάνος</i> , 77· Α. Λασκαράτος, <i>Ποιήμ.</i> , 155, 182· Κ. Πασαγιάννης, <i>Πρ. Παραμύθ.</i> , 50· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 305· Ε. Σπανδωνίδης, <i>Τραγούδ. Αγοριανής</i> , 5· Ν. Εστία 22 (1937), 105.
170.	κοντοκωλιά	7°	Κρήτη, Πελοπόννησος· Βλαστ., <i>Γάμ.</i> , 29, 159.
171.	κοντομάχαιρο	7°, 8°, 10°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 340.
172.	κοντοστράτι	8°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 375.
173.	κοντοχώρια	5°, 6°, 7°, 8°, 10°	Θήρα· Κυριακός, <i>Θηραϊκά Τοπωνύμια</i> · Ν. Υ. Κορωναίος, <i>Λεξιλ. Γεωγρ. Ελλ.</i> , 13· Χ ΜΝΕ Β', 182.
174.	κοπροβάβουλοι	10°	Πελοπόννησος.

175.	κοπρόλακκος	10°, 11°	Κρήτη, Αράχωβα, Ρόδος, Αίνος, Κύθνος, Μακεδονία, Μήλος, Κύθηρα· Κοραΐς, <i>Άπαντα</i> 4, 242· Περίδης· Weigel· Λεξ. Μπριγκ· Θησ. Γ. Βλάχου Κρήτης.
176.	κορασοπούλα	9°	Κρήτη, Πελοπόννησος, Κέρκυρα, Λευκάδα, Μήλος.
177.	κορφοκέφαλο	5°, 8°, 10°, 11°	Ήπειρος, Αιτωλοακαρνανία· Δ. Σάρρ., <i>Ευριπίδ. Μήδεια</i> , 35· Ηπειρώτ. Εστία 19 (1979), 588.
178.	κορφολόι	11°	Προποντίδα, Μακεδονία, Ήπειρος, Κρήτη.
179.	κοσμογυριστής	11°	Κρήτη, Νάξος, Θράκη, Νίσυρος, Στ. Ελλάδα, Ρόδος, Σύμη, Φιγαλεία, Εύβοια, Μάνη, Μέγαρα· Μ. Λιουδάκης, <i>Μαντινάδες</i> , 92· Α. Προβελέγγ., <i>Ποιήμ., Διπλή Ζωή</i> , 44· Δ. Βουτυράς, <i>Επανάσταση ζώων</i> , 45· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 42, 71· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα</i> II, 185· Ν. Πολίτης, <i>Α΄ Μελέτη</i> , 18· Λαογρ. Β΄, 603· Ημερ. Μ. Ελλ. 1923, 201.
180.	κοσμοχαλάστρα	11°	Κρήτη· Α. Καρκαβίτσας, Ν. Εστία 19 (1935), 85· Γ. Στρατήγ., <i>Τι λεν τα κύμ.</i> , 115· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 40.
181.	κουβεντολόι	8°	Κρήτη, Εύβοια, Σαλαμίνα, Σμύρνη· Κ. Μπασιτιάς, <i>Αλιευτ.</i> , 162· Δ. Καμπούρογλου, <i>Η κυρ. Τρισεύγ.</i> , 105· Ι. Δραγούμης, <i>Σταμάτ.</i> , 43· Ημερ. Μ. Ελλ. 1926, 455.
182.	κουνελόπουλο	7°	Πελοπόννησος.
183.	κουπολασιές	8°	Κοραΐς, <i>Άπαντα</i> IV, 252· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 307· Weigel· Λεξ. Μπριγκ.

184.	<i>κουτόφραγκος</i>	11°	Χ. Σταμούλης, Αθήνα.
185.	<i>κούτσαβλος / κούτσαυλος</i>	7°, 8°	Στ. Ελλάδα, Σάμος, Ζάκυνθος, Άνδρος, Κόρινθος, Νάξος, Λευκάδα, Αίγιο, Κρήτη, Πελοπόννησος, Σύρος, Χίος, Μακεδονία, Ψαρά, Ιωνία, Ήπειρος, Κεφαλλονιά, Παξοί, Μεγίστη, Θήρα, Εύβοια, Σύμη, Βιθυνία, Λευκάδα, Κως· Γ. Σακκάρ., <i>Διαλ. Κυδων. Μικρ. Χρον.</i> 5, 54· Μ. Φιλήντας, <i>Γλωσσογν. Ελλ. Α΄</i> , 17· Μ. Φιλήντας, <i>Γλωσσογν. Ελλ. Β΄</i> , 198· Λεξ. Μπριγκ· Νουμάς 14, 323· Αθηνά 35, 198.
186.	<i>κουφονότι</i>	8°	Ρόδος, Κύθνος, Θήρα· Βαλληνός Πάρεργα.
187.	<i>κρασασκί</i>	6°	Κρήτη, Ήπειρος, Αιτωλία, Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα, Κεφαλλονιά, Άργος· Γ. Ζευγώλ., <i>Ποιμεν. Νάξου</i> , Λαογρ. 15, 101· Κρητ. Εστία 84-85 (1959), 60· Χ ΜΝΕ Β΄, 180· Επιστ. Επετ. 2, 50.
188.	<i>κρασοβάρελα</i>	7°, 8°	Θεσσαλία, Κρήτη, Σύρος, Εύβοια, Πελοπόννησος, Μήλος, Στ. Ελλάδα· Επιστ. Επετ. 2, 51, προδρ. Α΄, 93· Χ ΜΝΕ Β΄, 183.
189.	<i>κρασόλαδο</i>	7°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 281· Λεξ. Μπριγκ· Weigel· Θησ. Γ. Βλάχου Κρήτης.
190.	<i>κρασοστάφυλα</i>	8°	Ρόδος, Κρήτη, Πελοπόννησος, Φανάρι Κωνσταντινούπολης, Νίσυρος, Σύρος, Αντικύθηρα, Χίος, Βιθυνία, Ίκαρία, Μακεδονία, Λευκάδα, Άνδρος, Πάρος, Κέως, Σχοινούσα, Σκύρος, Τένεδος,

			Κάλυμνος, Λειψοί, Κοζάνη, Αιτωλία, Μύκονος· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 86· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 280.
191.	κρεατόμυγα	7°	Κρήτη, Ήπειρος, Μακεδονία, Μήλος, Σύρος, Αιτωλία· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 436· Λεξ. Βυζαντ.· Λεξ. Περίδη· Λεξ. Μπριγκ· Ν. Εστία 24 (1938), 1111, Ποιήμ.
192.	κρεβατοστρώση	5°	Σύρος, Κύπρος, Μύκονος, Κως, Ήπειρος, Θήρα, Σύρος, Αθήνα, Ζαγορά, Μύκονος, Νάξος, Σύμη, Ζάκυνθος, Αμοργός, Μεγίστη, Κύθνος, Άνδρος, Νίσυρος, Ίος, Κρήτη, Παξοί· Legrand, <i>Chansons</i> , XXI· Κοραΐς, <i>Άτακτα</i> , F 239· Καμπ., <i>Μνημ. Α΄</i> , 141, 240· Λεξ. Roymleton· Λεξ. Θεοχαρόπ· Λεξ. Μπριγκ· Περίδης· Weigel· Λαογρ. Β΄, 621· Ελληνική ψυχή (Ακαρν.) Ζ΄ (1972), τ. 4, 6· Παρν. 17, 162· Κεφαλλην., Αθηνά, 25, 240· Κώδιξ Π. Πούλου 25, 6.
193.	κρεμεζογαρούφαλα	5°	Σ. Σκίπης, <i>Απέθαντος</i> , 121· Ν. Πολίτης, <i>Εκλ.</i> , 212.
194.	Κρητικόπουλο - Κρητικόπουλα	7°, 11°	Κάρπαθος.
195.	κριθαροκουλούρα	5°, 7°, 8°, 11°	Ρόδος, Λαογρ. ΙΖ΄, 116.
196.	κριθαρόψωμο	7°	Ελαφονήσος, Ίμβρος, Πελοπόννησος, Ζάκυνθος, Ήπειρος, Σύρος, Αιτωλία, Τραπεζούντα, Αδριανούπολη· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 230· Κ.Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 78· Ι. Δραγούμης, <i>Σαμοθρ.</i> 2, 81· Π.

			Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 278· Λεξ. Μπριγκ· Επιστ. Επετ. 2. 51· X MNE B', 182.
197.	<i>κρινάνθια</i>	5°	Ο. Μπεκές, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 261.
198.	<i>κρυφομιλήματα</i>	8°	Ζάκυνθος, Πελοπόννησος, Κρήτη, Λέσβος, Σίφνος· Γ. Ζευγώλ., <i>Γνωμ.</i> <i>Λαογρ. Σημειώμ. Β'</i> , 61· Α. Πουλιάν., <i>Ικαρία Θλαμέν. Νήσ.</i> , 63· Roussel, <i>grammaire</i> , 307· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα Ι</i> , 108· Λεξ. Μπριγκ.
199.	<i>κυπαρισσόζυλο</i>	7°	Γ. Ξενόπουλος, <i>Ο κακός δρόμος</i> , 18· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 323.
200.	<i>λαδασκί</i>	6°	Κρήτη, Πελοπόννησος, Αιτωλία, Ήπειρος· Γ. Κοτζιούλας, <i>Το κακό</i> <i>συναπάντημα</i> , 117· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 240· Επιστ. Επετ. 2, 50.
201.	<i>λαδοβάρελα</i>	7°	Ζάκυνθος· Προλ. Δ', 93· Επιστ. Επετ. 2. 51
202.	<i>λαδολύχναρο</i>	6°	Πελοπόννησος, Νάξος, Ίμβρος· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 233· Ν. Εστία 20 (1936), 1056.
203.	<i>λαδοπόντικας -</i> <i>λαδοπόντικοι</i>	5°, 7°	Ίμβρος, Σύμη, Κρήτη, Σκύρος, Ήπειρος, Μήλος, Πελοπόννησος, Σύρος, Μάνη· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ.</i> <i>Θρακ. Θησ.</i> , 232· Κ.Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 92.
204.	<i>λαδοφάναρο</i>	7°	Κύπρος, Κέρκυρα, Μακεδονία, Μήλος, Πελοπόννησος, Θεσσαλία, Εύβοια· Κ.Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της</i> <i>Ίμβρου</i> , 91.
205.	<i>λαιομόντιλο</i>	7°	Νάξος· Βέρος-Γιαννούλης, <i>Ονομαστικόν</i> , 2· Λεξ. Μπριγκ.
206.	<i>λαμπροκουλούρα</i>	5°, 7°, 11°	Μήλος, Πελοπόννησος.

207.	λαμπρόσκολα	7°	Πελοπόννησος, Τήλος, Σύμη, Σύρος, Κύθνος, Μήλος, Σίφνος, Κρήτη, Κύθηρα, Τσακώνα, Στ. Ελλάδα, Αδριανούπολη· Λεξ. Μπριγκ· Weigel· Αθηνά 22, 211.
208.	λασποχώρια	10°	Θεσσαλία, Ερέτρια, Μακεδονία, Ηπειρώτ. Μελετ. Ζώτου, τόμ. Δ', τεύχ. Β', 88· Οδοιπορικό Μηλιαράκη, 143.
209.	λαχανοπάζαρα	2°	Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 135· Επιστ. Επετ. 2, 53· Χ. ΜΝΕ Β', 184.
210.	λεβεντονιός – λεβεντονιοί	7°, 10°	Στ. Ελλάδα, Πελοπόννησος, Ήπειρος· Σ. Σκίπης, <i>Αγία Βαρβάρα</i> , 41· Σ. Σκίπης, <i>Τρόπαια</i> , 14· Σ. Σκίπης, <i>Τσιγγανόθ.</i> , 40· Α. Καρκαβίτσας, <i>Αρχαιολ.</i> , 193· Α. Καρκαβίτσας, <i>λογ.</i> , 188· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 124· Α. Καρκαβίτσας, <i>Ζητιάνος</i> , 97· Λέξ. Μπριγκ.
211.	λεβεντόπαπας	10°	Νάξος, Μακεδονία.
212.	λειψανοθήκη	9°, 11°	Ηπάτη· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Τα παλ. παληκάρι</i> , 29· Σ. Μυριβήλης, <i>Ζωή εν τάφω</i> , 7· Περίδης.
213.	λεμονοπέρβολο	8°	Πελοπόννησος· Ν. Δ. Λύχνος, <i>Οδηγός καλλιέργ. εσπεριδοειδ.</i> , 80· Ν. Πολίτης, <i>Μελέτ. Β'</i> , 456· Λεξ. φυτ. Π. Γενν., 363.
214.	λεμονοπορτοκαλιές	5°	Λευκάδα, Πελοπόννησος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 472· Λεξ. φυτ. Π. Γενν., 316.
215.	λεμονοπορτόκαλο - λεμονοπορτόκαλα	5°, 7°, 11°	Πελοπόννησος, Κυκλάδες, Ήπειρος, Χίος, Πόρος· Δ. Λύχνος, <i>Οδηγός καλλιέργ. εσπεριδοειδ.</i> , 56· Λεξ. Φυτ. Π. Γενν., 340· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 232.

216.	λεμονόφυλλο - λεμονόφυλλα	7°, 8°	Ελαφόνησος, Μήλος, Ψαρά, Σκύρος, Σύρος, Κρήτη· Weigel· Σομ.
217.	ληστοσυμμορία	6°	Ηπάτη.
218.	λιανοκόκαλα	8°	Μακεδονία, Ήπειρος.
219.	λιγδοτάμπαρος & λιγδοτάμπαρο	6°	Στ. Ελλάδα, Πελοπόννησος.
220.	λιθοπέτι	5°, 8°, 10°	Ήπειρος, Βαλτέτσι, Αιγιαλ· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 481.
221.	λινόξυλα	8°	Θράκη, Κύθηρα, Κρήτη, Μάνη, Πελοπόννησος, Νεάπολη, Σκιάθος, Δημητσάνα· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 598· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i> · Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 465· Κούσης, <i>Φυτολογ.</i> 3, 180· Βλαστού Γάμοι, 24· Λαογρ. Ε', 92, 93.
222.	λιοβόρι - λιοβόρια	5°, 11°	Στ. Ελλάδα, Πελοπόννησος, Λευκάδα, Καστοριά, Ιθάκη, Ήπειρος, Χίος, Κεφαλλονιά, Θράκη, Θεσσαλία, Αιτωλία, Ήπειρος, Ζάκυνθος, Μεσολόγγι, Ικαρία· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 154· Κ. Παλαμάς, <i>Τάφ.</i> , <i>Ποιήμ.</i> , σ. 30· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 77· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 361· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 7· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , τ. 3, 221· Χ. Χρηστοβασίλης, <i>Αγάπη</i> , 1, 18· Χ. Χρηστοβασίλης, <i>Χρον.</i> <i>Σκλαβ.</i> , 139· Μ. Φιλήντας, <i>Θρύλοι</i> , 62· Στασιν., <i>Μεσολόγγι</i> , 1, 289· Λεξ. Μπριγκ· Αθηνά, 24, 51.
223.	λιοκούκουτσα	11°	Κρήτη, Εύβοια, Κυδωνίες, Σάμος, Χαλκιδική, Πελοπόννησος, Χίος, Λέσβος, Ίμβρος, Ικαρία, Πάρος, Σκόπελος, Κως, Εύβοια· Ι. Δραγούμης,

			<i>Ελλην. Πολιτισμός</i> , 229· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 233· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 921· Γ. Σάκκαρ., <i>Διαλ. Κυδων. Μικρασ. Χρον.</i> , 5, 61· Σ. Δάφνης, Ν. Εστία 27 (1940), 728· Λεξ. Περίδη· Σομαβέρα· Weigel· Λεξ. Μπριγκ· Θησ. Γ. Βλάχου, Κρήτης.
224.	<i>λιοπόρι</i>	2°	Λήμνος, Κάρπαθος, Κεφαλλονιά, Θράκη, Κύπρος, Στ. Ελλάδα, Κως, Τσακώνα, Ήπειρος, Εύβοια, Λέσβος, Πελοπόννησος, Σάμος, Κρήτη, Λευκάδα, Μακεδονία, Ρόδος.
225.	<i>λουροτσάρουχο - λουροτσάρουχα</i>	8°	Στ. Ελλάδα, Αιτωλία· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 331.
226.	<i>λυποτράπεζο</i>	7°	Κ. Μαρίν., Ν. Εστία 2, 362.
227.	<i>λυχνανάμματα</i>	5°, 7°, 9°	Α. Κρήτη· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 365.
228.	<i>λυχνοσβήστης</i>	8°	Πελοπόννησος, Μάνη, Α. Κρήτη.
229.	<i>μαγγανοπήγαδο / μαγκανοπήγαδο</i>	7°, 8°	Ήπειρος, Θεσσαλία, Πελοπόννησος, Χίος, Νάξος, Μακεδονία, Μύκονος, Τσακώνα, Αλμυρός, Ζάκυνθος, Σμύρνη, Κρήτη, Στ. Ελλάδα, Εύβοια, Μήλος, Κύπρος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 297· Π. Γεννάδ., <i>Γεωργ. Αναλ.</i> , 82· Κοραή, <i>Άπαντα</i> 4, 2· Λεξικογρ. Δελτ. Ακαδ. 4, 96· Λεξ. Μπριγκ· Σομ· Weigel· Λεξ. Βυζαντ.· Χιακόν Γλωσσ.
230.	<i>μαλλιαδούρα</i>	7°, 8°, 9°, 10°, 11°	Κρήτη· Λεξ. Ν. Ελλην. 4 (-αδούρα).
231.	<i>μασουροδάχτυλα</i>	5°	Κάσος, Κάρπαθος, Θεσπρωτία, Ήπειρος· Ν. Εστία, 24 (1938), 1539.
232.	<i>μαστορόπουλα</i>	7°	Εύβοια, Στ. Ελλάδα, Πελοπόννησος, Κρήτη, Αιτωλία, Θράκη.

233.	Μαυραντώνης	5°	Θεσσαλία (επώνυμο στο χωριό Θαυμακός).
234.	μεγαλογάιδαρος	6°, 7°	Κρήτη· Ερείκ. Χ 876, 11· Εφήμ. Στέμμα, 27, 1922.
235.	μεϊτανογέλεκο	7°	Πελοπόννησος, Κρήτη.
236.	μελισσολόι	2°, 6°	Ήπειρος, Σαράντα Εκκλησιές, Α. Θράκη, Ζάκυνθος· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 59, 86· Κ. Παλαμάς, <i>Δειλοί και σκληροί στίχοι</i> , σ. 73· Κ. Παλαμάς, <i>Νύχτες Φήμ.</i> , σ. 119· Σολωμός, 253· Κ. Κρυστάλλης, <i>Έργα</i> , 2, 17· Roussel, <i>grammaire</i> , 295· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 436· Σ. Σκίπης, <i>Σερεν. Λουλουδ.</i> , 28· Π. Νιρβάνας, <i>Η ζωή του δρόμ.</i> , 38· Θρακ. Ηθογρ. Δ', 17· Νουμάς, 129, 3· Ν. Εστία, 24 (1938), 1103· Ν. Εστία 21 (1937), 492.
237.	μελοκάρυδο	7°	Κρήτη· Βλαστού γάμοι, 91· Βιβλάκης, 38.
238.	μεσανύχτι	8°, 9°	Λήμνος, Αίνος, Τραπεζούντα· Γ. Βιζυηνός, <i>Ατθ. Αύραι</i> , 162· Γ. Μαρκοράς, <i>Ποιητ. Έργα</i> , 17· Σ. Σκίπης, <i>Καλβ. Μετρ.</i> , 43.
239.	Μεσόγαια / Μεσόγεια	2°	Αττική· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 379· Έθν. Ιστορ. Μουσείο, Λαογραφική Συλλογή Γ. Ντελόπουλου· Αθηνά, 40, 123.
240.	μεσοδάχτυλο	11°	Κύπρος, Πόντος.
241.	μεσοδόκαρα	7°, 10°	Μήλος.
242.	μεσόπορτα	7°	Μήλος, Νάξος, Κύπρος, Αιτωλία.
243.	μεσότοιχο	5°	Κρήτη, Σίκινος, Ήπειρος, Θήρα, Αστυπάλαια, Μήλος, Μακεδονία, Ίμβρος, Θάσος, Σύρος· Π. Βλαστός,

			<i>Συνών.</i> , 318· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 101· Weigel· Λεξ. Κομού.
244.	<i>μεσοφέγγαρο</i>	7°, 9°, 11°	X MNE Β', 185, 192· Επιστ. Επετ. 2, 54.
245.	<i>μεσοφρύδι</i> <i>μεσόφρυδο -</i> <i>μεσόφρυδα</i>	3°, 6°, 7°, 8°, 10°, 11°	Κρήτη, Κερασούντα, Κύθηρα, Πόντος, Πελοπόννησος, Θράκη, Μ. Φιλήντας, <i>Θρύλ.</i> , 16· Βαλληνού Πάρεργα· Ημερ. Ν. Ελλάς 1924, 185.
246.	<i>μηλομάγουλο</i>	7°	Κρήτη, Πελοπόννησος, Μάνη, Θεσσαλία.
247.	<i>μικροφιλοτιμία</i>	2°	Δ. Λουκόπ., <i>Γεωργ.</i> , 415.
248.	<i>μνημονοχάρτι</i>	10°	Κύπρος, Χίος.
249.	<i>μικροχήρα</i>	7°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 413.
250.	<i>μολυβομπάρουντα</i>	7°	Κρήτη.
251.	<i>μοναχοθυγατέρα</i>	8°	Αιτωλία, Κρήτη, Εύβοια, Θεσσαλία, Αδριανούπολη, Μακεδονία, Ίος, Θράκη, Κέως, Θήρα, Σκιάθος, Αίνος, Κίμωλος, Λακεδαίμων, Τσακώνα · Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 176· Ι. Πολέμης, <i>Χειμωνανθός</i> , 134· Χ. Χρηστοβασίλης, <i>Διηγ. Διαγωνισμός</i> , 19· Μ. Φιλήντας, <i>Θρύλ.</i> , 36· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 616· Γιάνναρη, <i>Ερωτόκριτος</i> · Κεφαλλην., Αθηνά 25, 245· Ν. Εστία 18 (1935), 851· Εικονογρ. Εστία, τόμ. α', μέρ. α', 397.
252.	<i>μονόσπιτο</i>	7°	Κρήτη, Θεσσαλία, Θήρα, Μήλος, Στ. Ελλάδα, Ρόδος, Πελοπόννησος, Μακεδονία, Σύρος, Ίμβρος, Κως, Λήμνος, Τήνος, Φολέγανδρος, Σκύρος· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 244· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 321.

253.	μονοφαγός	6°	Κρήτη, Χίος.
254.	μουλαράνθρωποι	5°	Λέσβος.
255.	μουνρόρακη	11°	Κρήτη· Ν. Εστία 24 (1938), 1204· Κρητ. Εστία Γ', τεύχ. 21, 22.
256.	μπακαλόπουλα	7°	Στ. Ελλάδα, Σμύρνη (επώνυμο Μπακαλόπουλος).
257.	μπαρουτοθήκη	7°	Μ. Τριανταφυλλίδης, <i>Συναγ.</i> , 97.
258.	μπεγόπουλο	5°, 7°	Γ. Βλαχογιάννης, <i>Μεγάλ. Χρον.</i> , 115.
259.	Μπερτόδουλος	5°, 7°	Πελοπόννησος, Θήρα· Τ. Ζευγώλ., <i>Λαογρ. Σημειώματα Α'</i> , 65· Γ. Χ. Ν., Γλωσσολ. Επ. Επετ. γ', 191.
260.	μπλεξοδουλειές	7°, 8°	Κρήτη· Σ. Σκίπης, <i>Αγιά Βαρβάρ.</i> , 68.
261.	μπροστολάτης	5°	Ρόδος, Πελοπόννησος, Κως, Κάρπαθος, Ιθάκη, Εύβοια· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 289.
262.	μπουγαδοκόφινο	5°, 6°	Πελοπόννησος, Τήλος, Κρήτη, Χίος, Μύρθιο, Κύθηρα, Κως, Μήλος, Πάρος, Στ. Ελλάδα, Ρόδος, Κάρπαθος, Κάλυμνος, Σύμη· Ι. Θ. Κακριδής, ΦΚ, Επιστ. Επετ. 2, 52· Χ ΜΝΕ Β', 184· Νουμάς, 130, 11.
263.	μπρικολέγενα	7°	Ήπειρος, Θεσσαλία, Αιτωλία, Θεσπρωτία· Χριστοβ., <i>Ξενιτ.</i> , 40.
264.	μπροσμούρι - μπροσμούρια	5°, 7°	Κρήτη, Σίκινος.
265.	μπροσταροκριός / μπροσταρόκριος	5°, 6°, 7°, 8°	Κρήτη· Δ. Κρήτη, Ι. Μαυράκ., <i>Ποιμεν.</i> , 47· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 289· Κρητ. Εστία 63 (1956), 27.
266.	μπροσταρότραγος	6°, 11°	Κρήτη· Δ. Κρήτη, Ι. Μαυράκ., <i>Ποιμεν.</i> , 22· Κρητ. Ξανθουδίδου, 10· Κρητ. Εστία 63 (1956), 27.
267.	μπροστοφουλακές	10°	Πελοπόννησος· Κοραής, <i>Άπαντα V</i> , 66· Γέρ. Κολοκοτρ., 6, 112· Περίδης.

268.	μυρογιάλι	6°	Σ. Σκίπης, <i>Απέθαντος</i> , 23· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , 74· Σ. Μυριβήλης, <i>Ζωή εν τάφω</i> , 195.
269.	μυρτόλαδο	7°	Κρήτη.
270.	μυρτόφυλλο	10°	Ζάκυνθος, Κρήτη, Λέρος· Γ. Ξενόπουλος, <i>Μυστικό Βαλέρ.</i> 30.
271.	νεκροκάμαρα	5°, 11°	Σ. Γ. Πασαγιάνν., <i>Αντίλ.</i> , 41.
272.	νεκροκάσα	9°	Πελοπόννησος, Θεσσαλία, Αιτωλία, Ακαρνανία· Ν. Εστία 20 (1936), 1249.
273.	νεροσκούληκας	10°	Μακεδονία, Α. Κρήτη, Κύθηρα.
274.	νεροφαγίδα	7°	Λήμνος, Λεπενού, Αιτωλία, Στ. Ελλάδα, Σαμοθράκη, Ίμβρος· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 149.
275.	νεφόκαμα	6°	Άνδρος, Κρήτη, Νάξος, Σίφνος, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Φολέγανδρος, Νίσυρος, Σίκινος· Μ. Φιλήντας, <i>Γλωσσον. Ελλ. Δ'</i> , 186· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 360.
276.	νοικοκυρόπουλα	8°	Σύμη, Κρήτη, Αθήνα, Ήπειρος, Νάξος, Μεσσηνία, Λειψοί· Χ. Επαχτίτης, εν <i>Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 88· Δ. Βουτυράς, <i>Επανάστ. Ζώων</i> , 153· Γ. Ξενόπουλος, <i>Μαργαρ. Στέφ.</i> , 75, 165· Γ. Ξενόπουλος, <i>Η τιμή του αδελφ.</i> 2, 34· Γ. Ξενόπουλος, <i>Στέλλα Βιολ.</i> , 15· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κατήφ.</i> , 169· Κ. Χατζόπουλος, <i>Αγάπη στο χωριό</i> , 6· Περίδης· Λεξ. Μπριγκ.
277.	νοικοκυρόσπιτο	7°	Πελοπόννησος, Νάξος, Ήπειρος, Μακεδονία, Ζάκυνθος, Θεσσαλία· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 321· Γ. Ξενόπουλος, <i>Το ζακυνθ. μαντήλι</i> , 15· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 246.

278.	ντεληβοριάς	7°	Μάνη, Σύρος, Στ. Ελλάδα, Ρόδος, Κύμη, Εύβοια, Ήπειρος, Τρίπολη· Μ. Τσιριμώκος, <i>Εκ βαθ.</i> , 28· Πανδώρα, 622.
279.	ντεληφισέκης - ντεληφισέκηδες	7°	Προποντίδα, Κρήτη, Βιθυνία, Ήπειρος, Θήρα· Γ. Σουρή, <i>Ρωμικός</i> , αρ. 35.
280.	νυχοπόδαρα	8°	Σύμη.
281.	νυχτοβρόχι	6°	Σύρος, Κρήτη.
282.	νυχτοκόπι	7°	Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 227.
283.	νυχτοπαρωρίτης - νυχτοπαρωρίτες	7°, 8°	Θεσσαλία, Τήλος, Α. Κρήτη· Νουμάς, 200, 5.
284.	ξενομερίτης	5°	Θεσσαλία, Μακεδονία, Ήπειρος, Στ. Ελλάδα, Κρήτη, Αίνος· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 121· Λεξ. Γαζ.
285.	ξενομπάτης	6°, 7°, 8°, 10°, 11°	Κρήτη, Σύρος, Μέγαρα, Μήλος· Α. Καρκαβίτσας, <i>Λόγια της πλώρης</i> , 244· Α. Καρκαβίτσας, <i>Αρχαιολόγος</i> , 111· Αθηνά 22, 237· Κρητ. Εστία 53 (1955), 30· Κρητ. Εστία 64 (1956), 30· Κρητ. Εστία, ΙΣΤ' (1964), 94.
286.	ξενοχωριανός	6°, 8°	Κάρπαθος, Κρήτη, Μήλος· Κρητ. Εστία, τχ. 11-12, 27.
287.	ξενοχωρίτης - ξενοχωρίτες	7°, 10°	Στ. Ελλάδα, Κως, Μακεδονία, Ήπειρος, Λήμνος, Κύπρος, Νάξος, Κέρκυρα, Θήρα, Κρήτη, Σίφνος, Πελοπόννησος, Ζάκυνθος, Κοζάνη, Λιανοκλάδι, Λήμνος, Ακαρνανία, Πόντος· Κ.Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 121· Αδάμ, <i>Χωριό</i> , 41· Α. Αιμίλ., Ν. Εστία 2, 501· Κ. Μαριν., Ν. Εστία 15 (1934), 160· Λεξ. Μπριγκ· Κρητ. Εστία 59 (1950), 34· Κρητ. Εστία 71 (1957), 31.

288.	ζεράγκαθα	9°	Ήπειρος.
289.	ζέραυλος	8°	Κρήτη.
290.	ζεροκάλαμα	11°	Πελοπόννησος.
291.	ζεροκαύκαλο	7°, 8°	Πελοπόννησος.
292.	ζεροκλάδια	11°	Γ. Ξενόπουλος, <i>Το ζακυνθ. μαντήλι</i> , 101· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 445.
293.	ζερόκλαρα	7°, 9°	Πελοπόννησος.
294.	ζερονομή	5°	Ίμβρος, Χίος, Κρήτη, Ψαρά, Σάμος, Πελοπόννησος, Σκύρος, Στ. Ελλάδα, Λέρος, Βοστινίτσα, Κύπρος, Κύθηρα, Λέρος· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 245· Φρασ., <i>Αρχ. Σαμ.</i> 3, 117· Δ. Λουκόπ., <i>Βουν. Κατσαντ.</i> , 70· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 116· X MNE Β', 166.
295.	ζεροπέτεινας	7°	Πόντος.
296.	ζινόδεντρα	5°	Ανάφη, Ρόδος, Σάμος, Νίσυρος, Πελοπόννησος, Αμοργός, Κύθνος, Σύρος, Κέως, Νάξος, Λέρος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 472· Σ. Δάφνης, Ν. Εστία 21 (1937), 442· Λεξ. Φυτ. Π. Γενν., 316· Γεωργ. Ημερολ. Χασιώτου, 12.
297.	ζυλοδεσιά	5°, 11°	Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα, Εύβοια, Κρήτη, Ήπειρος, Μακεδονία, Αίνος, Τσακώνα, Καλάβρυτα, Βούρβουρα Κυνουρίας, Λευκάδα, Σίφνος, Μάνη· Κ. Παλαμάς, <i>Τρισεύγενη</i> , 36· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 316, 318· Α. Βαλαωρίτης, <i>Εργα</i> , τ. 3, 218· Λεξ. Βυζαντ.· Λεξ. Μπριγκ· Περίδης.

298.	ξύλοκάρφι - ξύλοκάρφια	8°	Τσακώνα, Στ. Ελλάδα, Αθήνα, Πειραιάς, Τραπεζούντα, Μακεδονία· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 323, 331· Δ. Σάρρ., <i>Ευριπίδη Εκάβη</i> , σ. 28· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 166· Κοτσοβολ., <i>Εξαρτ. πλοίων</i> , 136· Α. Σακελλ., <i>Εγχ. αρμεν.</i> , 22· Ναυτ. Ονόματ. Πολάσκ., 7· Λεξ. Φυτ. Π. Γενν., 694· Λεξ. Περίδη· Λεξ. Βυζαντ. Λεξ. Μπριγκ· Γλωσσολ. Επιστ. Επετ. ιγ', 165· Χ ΜΝΕ Β', 170.
299.	ξύλοκουτάλα	8°	Πελοπόννησος, Μήλος, Αίγιος, Αμοργός· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 284· Λεξ. Περίδη.
300.	ξύλοσκαλιστής	10°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 322.
301.	ξύωμάντρι	7°	Σαμοθράκη, Πάρος, Νάξος, Σίφνος, Μακεδονία, Στ. Ελλάδα· Γ. Ζευγώλ., <i>Ποιμεν. Νάξου</i> · Λαογρ., 15, 92.
302.	ξύωστόρι / εξωστόρι	7°	Κρήτη· Κοραΐς, <i>Άπαντα IV</i> , 16· Γλ. Χατζ., 221.
303.	ολοφέγγαρα	2°	Στ. Ελλάδα, Πόρος, Σκιάθος, Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 197· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 364.
304.	ομορφάνθρωπος	7°	Μακεδονία, Νάξος, Αντίπαρος· Γ. Ψυχάρης, <i>Ταξίδι</i> , 114· Περίδης· Λεξ. Μπριγκ.
305.	ορθολίθι	6°	Πόρος, Άργος, Κεφαλλονιά· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 481· Πολυλάς, 86· Καρκ., <i>λογ.</i> , 31· Κ. Παπαμυχ., <i>Αι Ελλ. Νήσοι</i> , 111.
306.	ορκοπάτες	7°	Δ. Σάρρ., <i>Ευριπίδη Μήδεια</i> , σ. 46.
307.	ουραγώγι	8°, 10°	Γ. Βλαχογιάννης, <i>Μεγάλ. Χρον.</i> , 70.

308.	ουρανοδόξαρο	5°, 6°, 7°, 8°, 9°, 10°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 360.
309.	ουρανοθέμελο	10°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 363· Σ. Μυριβήλης, <i>Ζωή εν τάφω</i> , 45, 342.
310.	οχλαλοή / χλαλοή	2°	Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 126· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , 31.
311.	παιδάγγονα	7°	Ήπειρος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 413· Θηρ. άσμ. Πάρν. 2, 378.
312.	παιδομάνι	7°	Ήπειρος, Στ. Ελλάδα, Μήλος, Πάτρα, Κως, Τσεσμές, Σύρος, Πελοπόννησος· Κ. Μπασιτιάς, <i>Αλιευτ.</i> , 132· Σ. Δάφνης, Ν. Εστία 20 (1936), 1544· Γλωσσολ. Επιστ. Επετ. ιγ', 115.
313.	παλιάλογο	3°	Πελοπόννησος, Θράκη, Τσακώνα, Αδριανούπολη, Μακεδονία, Ήπειρος, Ακαρνανία, Στ. Ελλάδα, Ζάκυνθος, Αιτωλία, Θεσσαλία· Λεξ. Μπριγκ.
314.	παλιοβοσκός	6°	Κάρπαθος· Επιστ. Επετ. 8, 38.
315.	παλιομαθητάδες	8°	Χ ΜΝΕ Β', 164.
316.	παλιομαϊμούδες	6°	Κρήτη· Μ. Φιλήντας, <i>Γλωσσογν. Ελλ. Β'</i> , 95.
317.	παλιομαούνα	5°	Κ. Μπασιτιάς, <i>Αλιευτ.</i> , 131.
318.	παλιομούλαρο	10°	Ήπειρος, Μήλος, Πελοπόννησος, Κύθνος, Αιτωλία.
319.	παλιονυχτερίδα	9°	Κως.
320.	παλιοσαράβαλο	6°	Οινούς· Π. Παπαχριστοδ., <i>Χαμέν. Κόσμ.</i> , 22.
321.	παλιοστίβανα	7°	Κρήτη.
322.	παλιοτούφεκα	6°, 7°	Μακεδονία, Αιτωλία, Θεσσαλία· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 341· Τζαρτζ., <i>Θεσσ.</i> , 11· Οικονομίδ., <i>Τραγ. Ολύμπου</i> , 10· Χαλκιδ. Άσμ.
323.	παλιοτσιγάρο	7°	Στ. Ελλάδα, Μακεδονία.

324.	παλιοχωριάτες	10°	Κέρκυρα.
325.	πανωγόμι	6°	Μακεδονία.
326.	πανωπροίκι	7°	Κρήτη.
327.	παπαδόσογο	6°	Κρήτη, Στ. Ελλάδα.
328.	περδικοπάνι	7°, 11°	Νάξος, Χίος, Φούρνοι, Αμοργός, Κύπρος, Κεφαλλονιά, Κρήνη, Κύθνος, Ικαρία, Μεσσηνία, Θήρα, Θεσσαλία, Μακεδονία, Ήπειρος, Κάρπαθος, Κρήτη· Βαλληνού Πάρεργα· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 241· Λεξ. Δέφνερ· Σομ.· Επιστ. Επετ. 2, 50· X MNE Β', 181.
329.	πετραμύγδαλο	6°, 7°, 11°	Κρήτη, Σκύρος, Ρόδος, Αλικαρνασσός, Πελοπόννησος, Μήλος· Κ. Σ. Ξινός, Γλωσσάρι της Ίμβρου, 138· Γλωσσ. Πρωτοδ., 546.
330.	πετροβούνι	10°	Αρκαδία, Κέα, Κύπρος, Μάνη, Ήπειρος, Πελοπόννησος, Ζάκυνθος, Κύθνος, Κυνουρία, Τήνος, Λέσβος, Κέως, Λήμνος, Μακεδονία, Σύρος, Μήλος· Γ. Ψύλλας, Επίτ. Λεξικ., 154· Π. Βλαστός, Συνών., 371· X. Χρηστοβασίλης, Χρον. Σκλαβ., 30· Μ. Μινώτ., Τραγούδ. II, 89· Παπανδρ. Καλαβρ. Επετ., 202· X MNE Β', 180.
331.	πετρογέρακο - πετρογέρακα	8°, 9°	Νάξος· Π. Βλαστός, Συνών., 423· Π. Βλαστός, Αργώ, 207· Λεξ. Βυζαντ.
332.	πετροκάλυβο - πετροκάλυβα	7°	Θεσσαλία, Πελοπόννησος· Τριγωνία, Επιστ. Επετ. 2, 52· X MNE Β', 183.
333.	πετροκάρβουνο	5°	Νάξος, Σηλυβρία, Χίος, Δαρδανέλια, Εύβοια, Κύζικος, Σαμοθράκη, Προποντίδα, Στ. Ελλάδα· Λεξ. Βυζαντ.· Περίδης.

334.	πετροκέφαλο	7°	Κρήτη.
335.	πετροχώρι	10°, 11°	Αιτωλία, Πελοπόννησος· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Τα παλ. παληκάρ.</i> , 60· Ν. Ι. Κορωναίος, <i>Λεξιλ. Γεωγρ. Ελλ.</i> · Κρητ. Εστία 52 (1955), 7.
336.	πηλοτσούκαλο	7°	Κρήτη· Ν. Κοντοσόπουλος, Αθηνά 63, 1959, 328· Επιστ. Επετ. 2, 54· Χ ΜΝΕ Β', 185.
337.	πιθαρόπουλα	6°, 8°	Πελοπόννησος· Weigel.
338.	πιπερόχηρα	6°, 7°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 413.
339.	πιρουνομάχαιρα	7°	Κοζάνη· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 284· Λεξ. Μπριγκ· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 233· Χ ΜΝΕ Β', 184.
340.	ποδοβολή	6°, 7°	Σαμοθράκη, Ήπειρος, Πελοπόννησος, Λέσβος, Αιτωλία, Σάμος, Ζάκυνθος, Αίνος, Άργος, Κεφαλλονιά, Στ. Ελλάδα· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , τ. 1, 128· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , τ. 2, 109, 177· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , τ. 3, 227· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Τα παλ. παληκάρ.</i> , 33· Σ. Περεσιάδ., <i>Χορ. Ζαλόγγ.</i> , 49· Γ. Μαρκοράς, <i>Ποιητ. Έργα</i> , 40· Ν. Ζαφειρίου, <i>Σαμιακά</i> , 110· Κ. Κρυστάλλης, <i>Ποιήμ.</i> , τ. α', 240· Ε. Σπανδωνίδης, <i>Τραγούδ. Αγοριανής</i> , 192· Σολωμός, 19· Πολυλάς, 51· Πανδώρα, 341.
341.	πολυκαιρίτης	8°	Θήρα.
342.	πολυφαμελίτης	6°	Στ. Ελλάδα· Δ. Λουκόπ., <i>Γεωργ.</i> , 379.
343.	ποροφάραγγο	7°	Κρήτη· Ι. Γρυπάρης, <i>Σκαραβ. κ.λπ.</i> , 8· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 372· Αθηνά, 15, 156· Χ ΜΝΕ Β', 173· Κρήτη, Ενν. χωρ. Χ 814, 24, 154.

344.	πορτοφύλακας	7°	Κοζάνη· Γ. Ψύλλας, <i>Επίτ. Λεξικ</i> , 220· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 350· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 223· Ν. Εστία 11, 8.
345.	ποταμοχώματα	8°	Μέγαρα, Μακεδονία· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 292· Επιστ. Επετ. IB', 2.
346.	ποτηρόπουλα	7°	Αθην. X 573, 77 (παρωνύμιον).
347.	προσκυνοχάρτι	7°	Πελοπόννησος, Ολύμπια· Γέρ. Κολοκοτρ., 5, 81
348.	πρωτάδερφος & πρωτάδερφη	6°	Αίγινα· Λαογρ. Δ', 80.
349.	πρωτόγερος	7°	Μακεδονία, Μέγαρα, Τσακώνα, Ήπειρος, Ρόδος, Πελοπόννησος, Σάμος, Νίσυρος, Κρήτη, Θεσσαλία, Θάσος, Άρτα, Κύπρος, Σέρρες, Ικαρία, Κάρπαθος, Πάρος, Μεγίστη· Λεξ. Βυζαντ.· Ν. Πολίτης, <i>Παροιμίες</i> , Α', 558· , Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ιμβρου</i> , 145· Β. Ζ. III, 281· Λαογρ. Γ', 673.
350.	πρωτογιός	7°, 11°	Θήρα, Μάνη, Κάσος, Κάρπαθος, Κως, Νάξος, Νίσυρος, Κρήτη, Φούρνοι, Θεσσαλία, Σύμη, Λέρος, Κάλυμνος, Λειψοί· Jean Prio, <i>Παροιμ.</i> , 160· Σομ.
351.	πρωτοθυγατέρα	9°	Θήρα, Νάξος· Θηρ. άσμ. Παρν. 4, 485· Αγροτική Τράπεζα, τ. 20, 1976, 4· Κυριακού Θηραϊκά.
352.	πρωτολεβέντης	10°	Σομ.
353.	πρωτοπαπάδες	6°	Ήπειρος, Νάξος, Στ. Ελλάδα, Χίος, Κρήτη, Τήλος, Τραπεζούντα, Α. Ρούμελη, Τσακώνα, Πελοπόννησος, Μύκονος, Τήνος, Μακεδονία, Πάρος, Καβάλα, Μεγίστη, Πόντος, Θήρα, Πόρος, Ζάκυνθος, Παξοί· Λεξ.

			Βυζαντ.· Σομ· Weigel· Δ. Βαγιάκος, Αθηνά 63 (1959), 222· Χ ΜΝΕ Β', 163· Κρητ. Εστία 54 (1955), 10, 12.
354.	<i>πρωτοτσέλιγκας</i>	7°	Μακεδονία, Ήπειρος.
355.	<i>πρωτοϋπνι</i>	6°	Λευκάδα, Ήπειρος, Μάνη, Μεσολόγγι, Κύπρος, Βέροια, Καλάβρυτα, Πάτρα, Ζάκυνθος, Κεφαλλονιά, Λακωνία, Πελοπόννησος· Σ. Σκίπης, <i>Αγιά Βαρβάρ.</i> , 16· Κ. Παλαμάς, <i>Τρισεύγ.</i> , 33· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 391· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Κέντρον</i> , 162· Γ. Ξενόπουλος, <i>Ισαβέλλ.</i> , 11· Γ. Ξενόπουλος, <i>Αφροδ.</i> , 90· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κόσμος</i> , 15· Γ. Θεοτόκης, <i>Βιργίλ.</i> , 79· Λουκάς., <i>Φιλολ. Επισκ.</i> , 131· Οικονόμ. Ιάτρ. Λα. 1, 244-245· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 245· Μαχαιρ. (έκδ. R. Dawkins), 1, 432 & 2, 264· Περίδης.
356.	<i>πυρόσκαφο</i>	7°	Γ. Βλαχογιάννης, <i>Τα παλ. παληκάρ.</i> , 66· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 301· Λεξ. Rommleto - Θεοχαρόπ.
357.	<i>ρεβιθοκεφτέδες</i>	8°	Σίφνος, Κως, Χίος· Δόπιος, <i>Αθήναιον</i> , 9, 331.
358.	<i>ριζαύτι - ριζαύτια</i>	7°, 10°	Μύκονος, Κρήτη, Ήπειρος, Μακεδονία, Μήλος.
359.	<i>ριζοβούνι</i>	9°, 11°	Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα· Σ. Σκίπης, <i>Καλβ. Μετρ.</i> , 62.
360.	<i>ριζοθέμελα</i>	7°	Γ. Βλαχογιάννης, <i>Λόγ. κι Αντίλ.</i> , 52.
361.	<i>ροδοζάχαρη</i>	7°	Άνδρος, Ψαρά, Μακεδονία, Ζάκυνθος, Ήπειρος, Νίσυρος, Νάξος, Ίος, Χίος, Προποντίδα, Δαρδανέλια· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 281· Χ. Χρηστοβασίλης, <i>Διηγ.</i>

			σταν., 159· Γ. Ξενόπουλος, <i>Η τιμή του αδελφ.</i>, 1, 71· Ν. Ζαφειρίου, <i>Σαμιακά</i>, 111· Δ. Πασχάλ., <i>Ανδριακ. Γλωσσάρ.</i>· Γ. Καζαβ., <i>Νισύρ. Λαογρ.</i>, 91· Οικονόμ. Ιατρ., Λα, 1, 346· Σ. Δάφνης, Ν. Εστία 17 (1935), 428· Περίδης· Λεξ. Βυζαντ.· Weigel· Σομ· Λεξ. Γαζ.· Λεξ. Φυτ. Π. Γενν, 836, 838· Γλωσσ. Πρωτοδ., 629· Εβδομαδιαίος Τύπος, 8-7-34.
362.	ροδόξιδο	7°	Σμύρνη, Κεφαλλονιά, Κύπρος, Χίος, Μακεδονία, Άνδρος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i>, 282· Γ. Ξενόπουλος, <i>Η τιμή του αδελφ.</i> 2, 15· Ν. Ζαφειρίου, <i>Σαμιακά</i>, 111· Ι. Βογιατζ., <i>Ανδρ. Χρον. Γ'</i>(1957), 144· Περίδης· Σομ· Weigel· Λεξ. Φυτ. Π. Γενν., 836, 838.
363.	ροδοστάλι	5°	Λέσβος.
364.	ροδόφυλλα	2°	Λευκάδα, Πελοπόννησος, Κύπρος, Σαμοθράκη, Κρήτη, Κίμωλος· Κ. Παλαμάς, <i>Ύμνος Αθην.</i>, σ. 50· Μ. Τώτου, <i>Αφιέρ. (ποιήμ.)</i>, 22· Ι. Πολέμης, <i>Αλάβαστρ.</i>, σ. 169· Ο. Μπεκές, εν <i>Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i>, 261· Α. Κυριαζής, εν <i>Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i>, 180· Κρητ. Εστία, τεύχ. 19, 3.
365.	ροδοχαράματα	2°	Σ. Γ. Πασαγιάνν., <i>Αντίλ.</i>, 27· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i>, σ. 27.
366.	Ρωμιόπουλο & Ρωμιοπούλες	6°, 7°, 11°	Κερασούντα, Δ. Κρήτη, Ήπειρος, Θράκη, Κέρκυρα, Μακεδονία, Ζάκυνθος, Εύβοια· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i>, 153· Σ. Ραμάς, <i>Τα παλιά</i>

			και καινούρ., 20, 112· Κρητ. Εστία 65 (1956), 17.
367.	σελοχάλινα	7°, 8°	Π. Γεννάδιος, <i>Γεωργ. Γλωσσ.</i> , 78· Κυριακίδου <i>Διγενής Ακρίτας</i> , σ. 95· Χ ΜΝΕ Β', 189, 512.
368.	σιδερόπορτα	8°	Θράκη, Μεσσηνία, Ναύπακτος, Σκόπελος, Θεσσαλία, Πόντος, Στ. Ελλάδα, Α. Ρούμελη, Σαμοθράκη, Σκύρος, Πελοπόννησος, Ήπειρος, Κύπρος· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Μεγάλ. Χρον.</i> , 57· Α. Παπαδιαμάντης, <i>Χριστουγ. διηγ.</i> , 100· Βλαχογιάννη, <i>Γύρ. ανέμης</i> , 101· Κ. Πασαγ., <i>Μοσκιές</i> , 18· Ε. Σπανδωνίδης, <i>Τραγούδ. Αγοριανής</i> , 96· Δ. Καμπούρογλου, <i>Αθηναϊκά Διηγ.</i> , 78· Κ. Παρορίτης, <i>Στο Άλμπουργ.</i> , 7· Δ. Ταγκόπουλος, <i>Δράματ.</i> , 94· Γ. Επαχτίτης, <i>Προπόλ. Ι</i> , 23· Αλαγονία Ν. Ελληνισμ., 8, 362· Λαογρ., τ. α', 607· Θρακικ. 3 (1932), 254.
369.	σιταροκρίθαρο	8°	Μήλος, Κάρπαθος, Κως, Κρήτη, Πάρος, Κάσος, Κύπρος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 458· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 154· Λεξ. Φυτ. Π. Γενν., 886· Λαογρ., τ. α', 597.
370.	σκεπομάντιλο	8°	Αιτωλία· Φλουκοπ., <i>Υφαντ. Ενδυμ. Αιτωλ.</i> , 109.
371.	σκραβόπουλο & σκραβοπούλες	8°	Ήπειρος, Κρήτη, Θράκη, Πάτρα, Κρήνη, Σύμη, Βούρβουρα Κυνουρίας, Θεσσαλία, Σάμος, Ζάκυνθος, Κάσος, Μακεδονία, Θράκη, Μέγαρα, Στ. Ελλάδα· Χ. Χρηστοβασίλης, <i>Χρον.</i>

			Σκλαβ., 6· Γ. Ψυχάρης, <i>Ρωμαίικ. Θέατρ.</i> , 105· Μαχαιράς (έκδ. R. Dawkins), 1, 62· Λελέκ., <i>Επιδ. άσμ.</i> , 137· Weigel· Σομ· Γλ. Χατζ., 15, 157· Αθηνά, 15, 116· Κρητ. Εστία 4 (1949), 13· Λαογρ. Β΄, 285· Λαογρ. Ε΄, 509.
372.	Σκουληκομερμη- γκότρυπα	6°	Σκιάθος, Θεσπρωτία, Μάνη, Κατιρλί Βιθυνίας, Θράκη, Θήρα, Θεσσαλία· Αναστασίου, <i>Σύμμικτ.</i> , 60· Λεξ. Ν. Ελλην., λ. <i>αποστένω</i> 4· Λαογρ. Β΄, 203.
373.	σκυλολόι	8°, 10°	Κρήτη, Ζάκυνθος, Θεσσαλία, Κως, Ήπειρος, Κύπρος, Μακεδονία, Στ. Ελλάδα· Δ. Καμπούρογλου, <i>Γλωσσ. Παρατηρ.</i> , 2· Δ. Καμπούρογλου, <i>Αθηναϊκ. Διηγ.</i> , 255· Δ. Μπόγρ., <i>Δράκαινα</i> , 54· Κ. Μπασιτιάς, <i>Αλιευτ.</i> , 144· Αθηνά 22, 250· glotta Β΄, 295· Λεξ. Περίδη· Χ ΜΝΕ Β΄, 65.
374.	σκυλόφραγκος - σκυλόφραγκοι	7°, 11°	Θεσσαλία, Νάξος· Ν. Εστία 18 (1935), 816.
375.	σπαθόβεργα	7°	Κρήτη.
376.	σπιθοβολή	10°	Σαλαμίνα· Σολωμός, 6· Ι. Δραγούμης, <i>Όσοι Ζωντανοί</i> , 1· Σ. Μαρτζώκ., <i>Νέα Ποιήμ.</i> , 97· Ν. Εστία 15 (1934), 152· Ν. Εστία 27 (1940), 209· Εβδομ. 6, 29, 6.
377.	σπιθόλιοντας	7°	Κρήτη, Νάξος, Πελοπόννησος.
378.	σπιτοκάλυβο	8°, 11°	Κρήτη, Στ. Ελλάδα, Ήπειρος, Αιτωλία· Λουκόπ., <i>Ποιμενικά</i> , 92· Χ. Χριστοβασ΄ιλης, <i>Διηγ. στάν.</i> , 145· Χριζοβ., <i>Ξενιτ.</i> , 11· Α. Τραυλαντώνης, Ν. Εστία 20 (1936), 1273· Βλαστού

			Γάμοι, 106· Σκαρλ-Βυζ. Λεξ. Ελλ.-Γαλλ· Κρητ. Εστία 77 (1958), 33.
379.	<i>σταμναγκάθι</i>	5°, 7°	Αντικύθηρα, Μήλος, Κρήτη· Λεξ. Φυτ. Γ. Γενναδ., 514· Λεξ. Ν. Ελλην· Επιστ. Επετ. 2, 51· Αθηνά 55 (1951)· Χ ΜΝΕ Β', 183.
380.	<i>σταυρομάντιλο</i>	7°	Λευκάδα, Κύθνος· Λευκ. Πολιτ., Λαογρ. Β', 304· Αρχ. Πόντ. 12, 76.
381.	<i>στενορούμι</i> - <i>στενορούμια</i>	2°, 7°, 8°, 9°, 10°	Σύμη, Θεσσαλία, Νίσυρος, Κάλυμνος, Κάρπαθος· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 31, 80· Μ. Τσιριμώκος, <i>Εκ βαθ.</i> , 11, 31· Μ. Τσιριμώκος, <i>Σονέτ.</i> , 8· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 375· Κ. Παλαμάς, <i>Πεντασύλλ.</i> , σ. 62· Ι. Γρυπάρης, <i>Σκαρβαίοι</i> , σ. 59· Α. Προβελέγγ., <i>Ποιήμ. Ι.</i> , 342· Α. Προβελέγγ., <i>Ποιήμ.</i> , <i>Διπλή Ζωή κ.λπ.</i> , 33· Σ. Σκίπης, <i>Σερεν. Λουλούδ.</i> , 36· Λ. Πόρφυρας, εν <i>Ανθολογ. Η. Αποστολίδη</i> , 373· <i>Αρμούρη ποιήμ. μεσαιων.</i> · Κοντ παρά Βύζ· Ιδίωμ. Καρπ., 147· Ν. Εστία 16 (1934), 946· Ν. Εστία 24 (1938), 1168· Νουμάς, 213, 4.
382.	<i>στενοσόκακο</i>	6°, 7°, 11°	Μακεδονία, Ήπειρος, Κρήτη, Αθήνα, Κύπρος, Στ. Ελλάδα· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 375· Α. Πουλιαν., <i>Ικαρία Θλαμέν. Νήσος</i> , 72· Κ. Παρορίτης, <i>Το Μεγάλ. παιδί</i> , 153· Κ. Παρορίτης, <i>Στο Αλμπουρ.</i> , 17· Κ. Παρορίτης, <i>Κόκκιν. Τραγ.</i> , 97, 151· Κ. Παρορίτης, <i>Από τη ζωή του Δειλ.</i> , 57· Νουμάς, 129, 8.
383.	<i>στερνοβύζι</i>	7°, 8°	Κρήτη, Κύθηρα.

384.	<i>στεφανοκέρατα</i>	8°	Ήπειρος, Στ. Ελλάδα· Α. Βαλαωρίτης, <i>Εργα</i> , τ. 3, 348· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 289.
385.	<i>στηθοπάνια</i>	5°	Λακωνία, Θήρα, Θράκη· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 329· Γ. Σουμελίδ, <i>Αρχ. Πόντ.</i> 19, 1954, 166· Λεξ. Roquette – Θεοχαρόπ.· Λεξ. Ν. Ελλην., λ. <i>απανωκάμισον</i> .
386.	<i>στοιβαδόρος</i>	8°	Τήνος, Καστελόριζο, Αλόννησος, Ήπειρος, Κύπρος, Κρήτη, Σάμος, Κεφαλλονιά, Ζάκυνθος· Α. Μαμέλης, <i>Σκοποί</i> , 13· Αναγνωστόπουλος, Ν. <i>Ελλην. Καπν.</i> , 99· Σομ.
387.	<i>στουρναρόπετρα</i>	8°	Αλόννησος, Σκόπελος, Καλάβρυτα, Αρκαδία, Κεφαλλονιά, Κυνουρία, Θεσσαλία, Μακεδονία, Σάμος, Ζάκυνθος, Θήρα, Πελοπόννησος, Λευκάδα, Στ. Ελλάδα· Α. Βαλαωρίτης, <i>Εργα</i> , τ. 3, 192· Ν. Πολίτης, <i>Παροιμίες</i> , Γ', 438· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 482· Π. Βλαστός, Ν. Εστία 19 (1935), 47· Α. Καρκαβίτσας, <i>Αρχαιολ.</i> , 68· Σ. Ματσούκ., (ποιήμ.) <i>Γλυκοχάραμ.</i> , 43· Γεωπονικά Ορφανίδου 2, 11.
388.	<i>στραβοράβδι</i>	7°, 8°	Σκύρος, Ήπειρος, Κρήτη· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 287· Ν. Περδ., <i>Σκύρ.</i> , 67· Λεξ. Ν. Ελλην.· Λαογρ. Β', 43.
389.	<i>στρουφογύρισμα</i>	5°	Αθήνα, Κρήτη, Κάρπαθος, Σκύρος, Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 162· Γ. Ψύλλας, <i>Επίτ. Λεξ.</i> , 110, 149· Κριάρ., <i>Κρητ. Άσμ. Β'</i> , 282· Σ. Ραμάς, <i>Τα παλιά</i>

			και καινούρ., 83· Λεξ. Βυζαντ.· Λεξ. Γαζ.· Λαογρ. Δ', 71.
390.	στρουφοκάρυδο	7°	Χίος, Κρήτη· Φιλίππιδ., Κυνηγετ., Χ. 506, 60.
391.	συκοστάφυλα	9°	Σίφνος, Πελοπόννησος, Θήρα, Θράκη, Ήπειρος, Νάξος, Κάρπαθος, Τσεσμές.
392.	συκοφάς - συκοφάδες	9°	Σκύρος, Κύπρος, Κυκλάδες, Κως, Κρήτη, Κάρπαθος, Θήρα, Μακεδονία, Δαρδανέλια, Νάξος, Μήλος, Σίφνος, Προποντίδα, Ρόδος, Φολέγανδρος, Χίος, Σύρος· Γ. Ν. Χ., Γλωσσολ. Επ. Επετ., 197· Σομ.
393.	σφιχταγκάλιασμα	2°	Κύπρος, Κρήτη, Κύθηρα, Νάξος, Ζάκυνθος, Κάρπαθος, Ήπειρος, Λέσβος, Αίνος· Κ. Παλαμάς, <i>Τάφ.</i> , σ. 55· Γ. Σουρής, <i>Ρωμικός</i> , αρ. 157· Χρυσοβ., <i>Ξενιτ.</i> , 18· Φ. Πολίτης, εν <i>Ανθολογία Η. Αποστολίδη</i> , 360· Λεξ. Γαζ.· Λεξ. Ν. Ελλην.· Λαογρ. τ. α', τεύχ. α', 414, 611.
394.	σφυροκόπι	8°	Χίος· Σομ.· Λαογρ. Δ', 704.
395.	ταυραμπάς	5°, 6°, 7°, 10°	Μέγαρα, Άνδρος, Στ. Ελλάδα, Κρήτη, Θήρα, Μακεδονία, Αιτωλία, Πάρος, Πελοπόννησος, Κως, Ευρυτανία, Κύθνος, Θεσσαλία· Ν. Πολίτης, <i>Παροιμίες</i> , Δ', 589· Γ. Σουρής, <i>Ρωμικός</i> , αρ. 89· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 273· Φ. Κουκουλές, <i>Αθηνά</i> 30, 43· Φ. Κουκουλές, εν <i>Λεξικ. Αρχ.</i> , 43-44· Κρητ. Εστία 95 (1960), 411· Μεσαιωνικά 1, 168· Χ ΜΝΕ Β', 168.
396.	ταυρόπαπας	6°	Κεφαλλονιά· Γ. Σουρής, <i>Ρωμικός</i> , αρ. 306.

397.	ταυρόπουλο - ταυρόπουλα	8°, 10°, 11°	Τήνος.
398.	ταφογδύτης	7°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 414· Σ. Σκίπτης, <i>Τρόπαια</i> , 26.
399.	τετράρχης - τετράρχες	8°	Σομ.
400.	τουρκομάνι	7°	Γ. Βλαχογιάννης, <i>Μεγάλ. Χρον.</i> , 72· Ν. Εστία 27 (1940), 210.
401.	τουρκομαχαλάς	5°	Σκιάθος, Φλώρινα, Ήπειρος· Α. Παπαδιαμάντης, <i>Ρόδ. ακρογιάλ.</i> , 12.
402.	τουρκόπουλο	6°, 7°	Στ. Ελλάδα, Πελοπόννησος, Κεφαλλονιά· Β. Κριμπάς, <i>Ελλην. Αμπελόγρ.</i> , 33.
403.	τουρκοχώρι	7°, 10°	Στ. Ελλάδα, Μακεδονία, Κρήτη, Πόντος, Προποντίδα, Θεσσαλία, Πελοπόννησος· Α. Ταρσούλ., Ν. Εστία 2, 266· Αθηνά, 5, 167· Χ ΜΝΕΒ', 167, 170.
404.	τραγόπαπας	5°, 6°, 8°, 10°	Κάρπαθος, Κέρκυρα, Θεσσαλία, Χίος, Ήπειρος, Μήλος· Ν. Πολίτης, <i>Παραδ.</i> , I, 38· Μ. Μινωτ., <i>Τραγούδ.</i> , II, 64.
405.	τραγοτόμαρο	8°	Αιτωλία, Πάτμος, Σύρος, Κάρυστος, Ήπειρος, Νάξος, Πελοπόννησος.
406.	τρικάμπανο	7°	Ανδρίτσaina, Πελοπόννησος, Εύβοια.
407.	τρικράνι	4°	Σύρος, Μακεδονία, Κύπρος, Αδριανούπολη· Π. Γεννάδ., <i>Γεωργ. Γλωσσ.</i> , 19· Κοραΐς <i>Άπαντα</i> , IV, 4, 177, 617· Λεξ. Φυτ. Π. Γενν., 490, 888· Λεξ. Δοαπ. Ιερών. Κομά· Σομαβέρα.
408.	τρίσβαθα	2°, 10°	Σίφνος· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 15· Σ. Γ. Πασαγιάννης, <i>Αντίλ.</i> , 17· Χριξοβ., <i>Ξενιτ.</i> , 20· Σολωμός, 248, 256· Κ. Παλαμάς, <i>Ύμνος Αθην.</i> , σ. 47· Κ.

			Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 69· Α. Προβελέγγ., <i>Ποιήμ.</i> , 6· Ι. Δραγούμης, <i>Μαρτύρ. αίμα</i> , 137· Γ. Επαχτ., <i>Προπύλ.</i> , Ι, 266· Σ. Σκίπης, <i>Κολχ.</i> , 46· Μ. Μαλακάσης, εν <i>Ανθολογία Η. Αποστολίδη</i> , 215· Μ. Σιγούρος, <i>ποιήμ.</i> εν Ν. Εστία, 11, 23.
409.	τριχοφάς	6°	Άνδρος, Μακεδονία.
410.	τσανακογλείφτες	7°	Στ. Ελλάδα, Χίος, Πελοπόννησος, Εύβοια, Χίος, Λευκάδα, Σύμη, Σάμος, Ήπειρος, Άνδρος, Ίμβρος, Αρκαδία· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 168· Λεξ. Περίδη.
411.	τυροκέλι	7°	Κρήτη, Πάτμος, Κύθνος, Αμοργός.
412.	τυφλοπάνι	11°	Πελοπόννησος, Θεσσαλία, Σύρος, Κύθηρα, Άγιος Πέτρος, Στεμνίτσα, Καλάβρυτα, Στ. Ελλάδα, Παρνασσός, Ρόδος, Αιτωλία, Ιωνία, Χίος, Ζάκυνθος, Αίνο· Μ. Τσιριμώκος, <i>Σονέτ.</i> , 54· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 294· Κορύλλος, <i>Εθνογρ. Πελοπ.</i> , 58· Σ. Ραμάς, <i>Τα παλιά και καινούργ.</i> , 19· Κ. Άμαντος, <i>Χιακόν Γλωσσάρ.</i> , 69· Νουμάς, 214, 6.
413.	τυφλοσόκακο - τυφλοσόκακα	7°, 10°	Βιθυνία, Σκύρος, Λακωνία· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 375· Γ. Ξενόπουλος, <i>Τρίμορφ. Γυναίκ.</i> , 294· Γ. Ξενόπουλος, <i>Τρίμορφ. Πνοή</i> , 129.
414.	φαραοσυκιά / φαραωσυκιά	5°, 8°, 11°	Σίκινος, Θήρα, Νάξος, Αντίπαρος, Ίος, Αμοργός, Εύβοια· Κατσίπης, <i>Τα στέφανα του γάμου</i> , 63· Λεξ. Φυτ. Π. Γενν., 729.
415.	φιδόχορτα	8°	Εύβοια· Κούση, <i>Φυτολ. τετ.</i> , 377.

416.	φιλοξεφάντωσης	7°	Ερωτόκριτος Ξανθουδίδου, σ. 725· Ερωτόκριτος Γιάνναρη.
417.	φλωροζυγαριά -φλωροζυγαριές	11°	Αιτωλία, Αθήνα· Λουκ. Μετάφρ., 1, 86· Κώδιξ Π. Πούλου 225, 18.
418.	φοραδόπουλα	7°, 10°	Πελοπόννησος, Ήπειρος, Μακεδονία· Ήπειρος Ζωγρ., τόμ. 1, 195.
419.	Φουρόγατος	7°	Κρήτη.
420.	φουσκοδεντρίτης - φουσκοδεντρίτες	5°, 6°, 7°, 11°	Μακεδονία· Abbot, <i>Maced. Folk</i> , 16· Μακεδ. Ημερολ. 1912· Ημερ. Ν. Ελλ. 1922, 26.
421.	φραγκοπαναγιά	2°, 5°	Νάξος, Λήμνος, Μακεδονία, Μήλος, Εύβοια· Δ. Μπόγρης, <i>Δράκαιν.</i> , 55· Α. Τραυλαντώνης, Ν. Εστία 20 (1936), 1499· Ν. Εστία 22 (1937), 1720.
422.	φραγκόπαπας - φραγκοπαπάδες	5°, 7°, 11°	Θεσσαλία, Ήπειρος, Κρήτη, Θράκη, Σάμος, Τραπεζούντα, Κίμωλος, Χίος, Σύμη, Λακωνία· Τ. Ζευγώλης, <i>Παροιμ. Λαογρ. Σημ. Α'</i> , 46.
423.	φτωχοκάλυβο	8°, 9°, 11°	Μήλος.
424.	φυλλοκάλαμο	7°, 8°	Αίνος, Ιόνιοι νήσοι, Πελοπόννησος, Μάνη, Κρήτη, Κέρκυρα, Μήλος, Κάρπαθος, Τρίκαλα Κορινθίας, Κύπρος, Λακωνία, Λήμνος, Θράκη, Μακεδονία, Στ. Ελλάδα· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 446· Ι. Πολέμης, <i>Χειμωνανθός</i> , 119· Μ. Μινώτ., <i>Τραγούδ.</i> , II, 23· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , τ. α', 127· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , τ. 2, 108· Καρκ., <i>λόγ.</i> , 56· Ερωτόκριτος Ξανθουδίδου, σ. 729· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i> · Δ. άσμ. Ζαμπέλ, 740· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 243.

425.	φωνοκόπι	2°	Τσεσμές· Α. Εφταλιώτης, <i>Μαζώχτρα</i> , 41, 48, 51· Κ. Πασαγ., <i>Μοσκιές</i> , 116· Π. Βλαστός, Ν. Εστία 19 (1935), 48.
426.	φωταψίες	5°	Ζάκυνθος· Περίδης· Όθων, Χ 793, 207.
427.	φωτογόφι	8°	Στ. Ελλάδα, Πελοπόννησος, Ήπειρος, Αιτωλία, Ευρυτανία, Λακεδαίμων, Οινούς· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 275.
428.	φωτομπόρα	11°	Πελοπόννησος.
429.	χαλέπεδο	7°	Αιτωλία.
430.	χαμαντράκι - χαμαντράκια	7°, 8°, 10°	Κρήτη · Κριάρ. Άσμ.Κρήτης, Β΄, 44,46.
431.	χαμόκλαρο - χαμόκλαρα	6°, 8°, 10°	Στ. Ελλάδα, Εύβοια, Θεσσαλία, Πελοπόννησος· Παπαζαφ., <i>Περισυναγ.</i> , 191.
432.	χαμόσπιτο	6°, 7°	Κέρκυρα, Κρήτη, Λακωνία, Μάνη, Στ. Ελλάδα, Εύβοια, Πελοπόννησος, Αθήνα, Ήπειρος, Νάξος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 321· Κ. Θεοτόκης, <i>Οι σκλάβοι</i> , 42· Καρκ., <i>λόγ.</i> , 17· Γ. Ξενόπουλος, <i>Το ζακυνθ. μαντήλι</i> , 15, 60· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Κέντρον</i> , 78· Γ. Ξενόπουλος, <i>Πλούσιοι και φτωχοί</i> , 16· Κ. Χρηστομάνος, <i>Η Κερέν. Κούκλ.</i> , 9· Μ. Τσιριμώκος, <i>Σονέτ.</i> , 8· Γ. Ψυχάρης, <i>Στον ίσκιο του πλατ.</i> , 52· Σ. Σκίπης, <i>Απολλ. Άσμ.</i> , 41· Α. Καρκαβίτσας, <i>Λόγ. της πλώρης</i> · Μ. Λυμπεράκη, εν <i>Ανθολογία Η. Αποστολίδη</i> , 203· Χ ΜΝΕ Β΄, 178.
433.	χαραμέρι	8°	Παξοί, Αντίπαξοι, Λευκάδα, Κέρκυρα, Ήπειρος, Πελοπόννησος.
434.	χαροκόπι	7°	Ήπειρος, Δημητσάνα, Θεσσαλία, Θήρα, Αστυπάλαια· Κ. Παλαμάς,

			<i>Νύχτες Φήμ.</i> , σ. 119· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Τα παλιά Παληκάρ.</i> , 46· Χρηξοβ., <i>Αγώνες Σουλίου</i> , 72· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Λόγ. και Αντίλ.</i> , 132· Σολωμός, 51· Ι.Μ. Παπαϊωάννου, <i>Γλωσσάρ. Γρεβεν.</i> , 157· Μανούσ., <i>Τραγούδ.</i> , Α', 129· Δημ. Fauriel, 302· Passow· Νουμάς 214, 2· Νουμάς 228, 4.
435.	<i>χαρουπόμελο</i>	7°	Στ. Ελλάδα, Μεγίστη, Κρήτη.
436.	<i>χασαπόσκυλο - χασαπόσκυλα</i>	7°, 8°	Ήπειρος, Στ. Ελλάδα, Πελοπόννησος, Μέγαρα, Μακεδονία, Θεσσαλία, Εύβοια· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 419· Φιλιππίδ., <i>Κυνηγετ.</i> , X506, 12· Αθηνά 22, 210.
437.	<i>χεραμάζια</i>	5°	Ελλην. Γεωργ. Εταιρ., Λ. Οικονομίδ, <i>Οδηγός Λαχανοκηπουρ.</i> , 181.
438.	<i>χινόπωρο</i>	7°, 8°, 9°, 11°	Μακεδονία, Α. Ρωμυλία, Ήπειρος, Στ. Ελλάδα, Πελοπόννησος.
439.	<i>χινόπωρος</i>	8°, 11°	Ήπειρος.
440.	<i>χιονόβουνο</i>	11°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 371.
441.	<i>χιονοσωροί</i>	9°	Ν. Εστία 21 (1937), 404.
442.	<i>χλωρονόμια</i>	8°	Χίος, Κάρπαθος, Κρήτη· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 286· Χιακόν Γλωσσάριο· Χ ΜΝΕ Β', 190.
443.	<i>χοντροδάχτυλα</i>	5°	Νάξος, Θράκη, Κύπρος· Λαογρ., τόμ. α', τεύχ. α', 208.
444.	<i>χοντροπάπουτσα</i>	10, 11°	Μήλος, Ήπειρος· Γ. Ξενόπουλος, <i>Πλούσιοι και Φτωχοί</i> , 99· Α. Τανάγρας, <i>Άγγελος Εξολοθρ.</i> , 186.
445.	<i>χοντροπόδαρα</i>	7°	Ν. Εστία, τόμ. 12, τεύχ. Χριστουγ., 84.
446.	<i>χοντροπότηρα</i>	7°	Νάξος.

447.	χοντροτσούραπα	5°, 10°	Ήπειρος· Ε. Σπανδωνίδης, <i>Τραγούδ. Αγοριανής</i> , 285· Αραβαντινός, <i>Συλλ. δημ. ασμ.</i> , 66.
448.	χοντρόψαρα	9°	Κύπρος· Επιστ. Επετ. 2, 48.
449.	χρηστομάθεια	5°	Κ. Σκόκος, <i>Σκίτσα</i> , 102.
450.	χριστιανόπουλο	11°	Άνδρος, Θράκη, Μακεδονία· Γ. Ξενόπουλος, <i>Θέατρο</i> , Α', 105· Γ. Δρακίδ., <i>Ροδιακ. Αντίλ.</i> , 56· Α. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , Ζ', 2, 98, 240· Κυπρ. Παροιμ., 124.
451.	χριστιανοχώρια	7°	Σάμος· Ε. Δράκος, <i>Μικρασ. Πράγμ.</i> , τεύχ. Α', 42.
452.	Χρυσομπούρμπου- λας	7°	Θράκη, Ιθάκη.
453.	Χρυσοσκαλίτισσα	7°, 11°	Κρήτη· Κρητ. Εστία 37 (1953), 19.
454.	χωριατολόι	7°, 8°	Κύπρος· Αθηνά Ε', 149.
455.	χωριατόπουλο - χωριατοπούλα	7°	Κρήτη, Αθήνα, Πελοπόννησος, Κως, Κέρκυρα, Θήρα, Κύπρος, Στ. Ελλάδα· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 412, 419· Π. Νιρβάνας, <i>Το αγριολούλ.</i> , 59, 62· Μαχαιράς (έκδ. R. Dawkins) 1, σ. 495, 496· Weigel.
455.	χωρολάτης	7°	Κάρπαθος.
457.	ψαροκάλυβα	8°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> 322· Ν. Εστία 25 (1939), 826.
458.	ψαροκόφινα	7°	Μακεδονία, Κέρκυρα, Θεσσαλία, Ήπειρος, Πελοπόννησος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 411· Κουρτίδ., <i>Ζώων</i> , 387· Λεξ. Βυζαντ.· Περίδης.
459.	ψαρόπουλο	10°	Θράκη, Μεσολόγγι, Βιθυνία, Τήνος· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 38· Σ. Γ. Πασαγιάννης, <i>Αντίλ.</i> , 70· Μ. Φιλήντας,

			Γλωσσογν. Ελλ. Α', 115· Γλωσσ. Χατζ., 156· Γαλλ. Λεξ.
460.	ψευτοπροφήτης	6°, 8°	Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 206· Β. Καραμπ., <i>Γούρδονος</i> , 79, 93· Σομ.
461.	ψυχομαχητό	2°	Κύθνος, Κως, Πελοπόννησος, Κρήτη, Στ. Ελλάδα, Ζάκυνθος· Σολωμός, 73· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 74, 143, 180· Κ. Παλαμάς, <i>Ύμνος Αθην.</i> , σ. 103· Σ. Μαρτζώκ., <i>Ποιήμ.</i> , 123· Γ. Ψυχάρης, <i>Αγν.</i> , 246· Γ. Ψυχάρης, <i>Στον ίσκιο του πλατ.</i> , 179· Μ. Μινώτ., <i>Τραγούδ. II</i> , 48· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. πρωτοξυπν.</i> , 111· Ελλην. Ζωή, 59.
462.	ψυχοπόνια	2°, 9°	Κεφαλλονιά, Ήπειρος, Στ. Ελλάδα, Λευκάδα, Κέρκυρα· Γ. Μαρκοράς, <i>Μικρά ταξείδια</i> , 164· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 94, 148· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 85· Κ. Παλαμάς, <i>Πεντασύλλ.</i> , σ. 38· Κ. Παρορίτης, <i>Στο Άλμπουρ.</i> , 104· Σ. Σκίπης, <i>Κολχ.</i> , 60· Σ. Σκίπης, <i>Αγία Βαρβάρ.</i> , 102· Γ. Στρατήγ., <i>Ηρώα και Μνημόσ.</i> , 7· Ι. Δραγούμης, <i>Όσοι ζωντανοί</i> , 18· Roussel, <i>grammaire</i> , 32· Ημερ. Ν. Ελλ. 1923, 125.
463.	ψυχόρμητο	5°	Γ. Ψυχάρης, <i>Στον ίσκιο του πλατ.</i> , 89· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 59· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 41.

Πίνακας Β2: Σύνθετα Επίθετα

A/A	Επίθετο	Μυθιστόρημα	Διάλεκτοι / Ιδιώματα, Συγγραφείς / Ποιητές, Λεξικά / Περιοδικά
1.	αγιοχώματος	7°	Α. Καρκαβίτσας, <i>Αρχαιολόγος</i> , 73, 134.
2.	αγριόθωρος	7°, 8°, 9°	Θήρα, Θράκη· μεσαιωνικό επίθετο.
3.	αγριομούστακος	7°	Βιθυνία· μεσαιωνικό επίθετο.
4.	αγριομούτσουνος	7°, 10°	Βιθυνία, Κρήτη, Ήπειρος.
5.	αδικοκρίτης	11°	Νάξος, Πελοπόννησος, Πόντος, Λυκία· <i>Ερωφίλη</i> (Πράξη Α', στ. 626).
6.	αδρομαλλούσα	7°	Κρήτη· Λεξικό Βλαστού.
7.	αδροςύντυχος	7°, 8°, 10°	Κύπρος.
8.	αιματόβρεχτος	1°	Γ. Δροσίνης, <i>Αγροτ. Επιστ.</i> , 157.
9.	αιματολάφτης	7°, 8°	Κύθηρα, Πελοπόννησος, Χίος.
10.	αιματοπότης	2°, 8°	Πόντος.
11.	αιματόχρωμος	11°	Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 144.
12.	αιτομάτης	11°	Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 100· Λεξικό Ελευθερουδάκη.
13.	ακράνοιχτος	8°	Θράκη, Πόντος, Θεσσαλία, Βιθυνία, Κύπρος· Ι. Γρυπάρης, <i>Σκαραβαίοι</i> , 50.
14.	ακριβαγόραστος	7°	Κύπρος· Λεξικό Μ. Εγκυκλοπαίδειας.
15.	ακριβομίλητος	5°, 7°, 11°	Κεφαλλονιά και πολλαχού.
16.	αλαφροπαλάντζας	7°	Στ. Ελλάδα, Θεσσαλία.
17.	αλαφροπάτης	7°	Ζάκυνθος, Στ. Ελλάδα.
18.	αλλοσούσουμος	7°, 8°, 10°	Λέσβος· Λεξικό Βλαστού.

19.	ανεμοκαύκαλος	6°, 7°	Νάξος, Θράκη, Μακεδονία· Λεξ. Δεέκ· Λεξ. Κομ· Λεξ. Λαούνδ· Λεξ. Μπριγκ· Λεξ. Βλαστού.
20.	ανεμοκυκλοπόδης	2°	Κρήτη, Ρόδος, Κάρπαθος, Τήλος· Λεξ. Πρωΐας.
21.	ανεμόχολος	11°	Χίος, Ήπειρος, Πάρος, Εύβοια, Κρήτη, Σύρος· Κ. Κρυστάλλης, <i>Εργα</i> , 2, 138· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Μεγάλ. Χρόν.</i> , 70· Λεξ. Βλαστού.
22.	ανθοστρωμένος	7°	Γ. Στρατήγ., <i>Τραγούδι του σπιτιού</i> , 47.
23.	ανοιχτοκουτάλατος	7°	Κάρπαθος, Κάσος, Κρήτη, Ρόδος, Τήλος· Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Δημητράκου.
24.	αντρογυνοχωρίστρα	5°	Κάρπαθος, Σύμη, Πελοπόννησος, Κρήτη· Γ. Ψυχάρης, <i>Όνειρ. Γιαννίρ.</i> , 454· μεσαιωνικό <i>αντρογυνοχωριστής</i> .
25.	απόγειος	7°	αρχαίο επίθετο <i>απόγειος</i> · <i>Ερωτόκριτος</i> , Δ, 598 (έκδ. Ξανθουδίδου).
26.	αργοκίνητος	10°	πολλαχού· μεσαιωνικό επίθετο· Γ. Ψυχάρης, <i>Ταξίδ.</i> , 116.
27.	αργοπερπάτητος	6°	Γ. Ξενόπουλος, <i>Αφροδ.</i> , 27· Γ. Ξενόπουλος, <i>Αναδυόμεν.</i> , 110.
28.	αργόπορος	8°	Πόντος, Στ. Ελλάδα.
29.	αργοσάλευτος	10°, 11°	Πόντος· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 13· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 62.
30.	αριόφυλλος	11°	Λέσβος, Χίος· Λεξ. Δημητράκου· Μ. Στεφανίδης, εν Λεξικογρ. Αρχ. 6 (1923), 222.

31.	αρσενικοθήλυκος	7°	Κύθνος, Πάτμος, Πελοπόννησος, Σίφνος, Κύπρος, Ρόδος, Λυκία, Πάρος, Θεσσαλία, Λέσβος, Μακεδονία, Κρήτη, Κεφαλλονιά, Θράκη, Ίμβρος, Σάμος, Εύβοια, Ήπειρος.
32.	αρχοντογεννημένος	7°	πολλαχού, Ι. Πολέμης, <i>Παλ. Βιολ.</i> , 164.
33.	αρχοντομαθημένος	6°	πολλαχού, Κάρπαθος, βόρεια ιδιώματα· Λεξικό Δημητράκου.
34.	ασημοφορτωμένος	7°	Μακεδονία.
35.	ασπρογάλαξος	7°, 8°	Ήπειρος· Σ. Γ. Πασαγιάννης, <i>Αντίλ.</i> , 7· Μ. Φιλήντας, <i>Θρύλ.</i> , 36· Γ. Ξενόπουλος, <i>Γυρισμ.</i> , 139· Λεξ. Δημητράκου.
36.	ασπροκίτρινος	2°, 7°, 8°, 11°	Βόρεια ιδιώματα· Κ. Χρηστομάνος, <i>Κερέν. Κούκλ.</i> , 48· Λεξ. Δημητράκου.
37.	ασπροκόκκινος	7°	Πόντος, Ήπειρος, Κεφαλλονιά, βόρεια ιδιώματα.
38.	ασπροκούτελος	8°	Ιωνία, Κρήτη, Κάσος, Χίος· Λεξ. Δημητράκου.
39.	ασπροπρόσωπος	4°, 7°	Πόντος, Σαμοθράκη, Στ. Ελλάδα, Θεσσαλία, βόρεια ιδιώματα· Ν. Πολίτης, <i>Παροιμ.</i> , 2, 550· Σομ.
40.	αστραποκαμμένος	7°	Ήπειρος, Μακεδονία, Θεσσαλία, βόρεια ιδιώματα, Ζάκυνθος, Πελοπόννησος, Θράκη, Στ. Ελλάδα, Ιωνία· μεσαιωνική μετοχή· Α. Λασκαράτος, <i>Ήθη</i> , 132· Λεξ. Δημητράκου· Λεξ. Βλαστού.
41.	αστροκεντημένος	10°	Κ. Παλαμάς, <i>Βωμοί</i> , 76.

42.	αστρόφεγγος	5°	Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Δημητράκου.
43.	αστροφώτιστος	8°	Δ. Μάργαρ., εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 228· Γ. Ξενόπουλος, <i>Αφροδ.</i> , 183· Α. Προβελ., <i>Ποιήμ.</i> , 23· Λεξ. Δημητράκου.
44.	ατσαλόγλωσσος	2°	Εύβοια, Ζάκυνθος, Θήρα, Ικαρία, Κρήτη, Κύθηρα, Κύπρος, Μήλος, Πελοπόννησος, Σίφνος, Χίος, Λέσβος, Σάμος, Ρόδος.
45.	αψίθυμος / αψόθυμος	7°	Ήπειρος, Πόντος, Άνδρος, Εύβοια, Ιωνία, Κάρπαθος, Κρήτη, Κύθηρα, Κύθνος, Κύπρος, Μεγίστη, Νάξος, Νίσυρος, Σύμη, Σύρος, Χίος, Σίφνος, Μύκονος, Σκύρος, Θράκη, Εύβοια, Σάμος· Γ. Χορτάτζης, <i>Ερωφίλη</i> , Πράξη Δ', σ. 75 (έκδ. Σ. Ξανθουδίδου)· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου· Λεξ. Μπριγκ.
46.	βαθυπράσινος	2°, 6°	σύνηθες· Λεξ. Πρωΐας.
47.	βαρήσκιος	2°	Πελοπόννησος, Κωνσταντινούπολη, Σίφνος.
48.	βαρήσκιωτος / βαρίσκιωτος	2°, 8°, 11°	Πελοπόννησος, Θράκη, Αθήνα, Αίγινα, Στ. Ελλάδα· Γ. Ξενόπουλος, <i>Ισαβέλλ.</i> , 30· Δ. Καμπούρογλου, <i>Η κυρά τρισεύγ.</i> , 14· Σ. Σκίπης, <i>Αγ. Βαρβάρ.</i> , 38· Λεξ. Δημητράκου.
49.	βεργόλιγνος	10°	Ρόδος, Αίγινα, Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα, Κύπρος.
50.	Βοϊδομάτα	6°	Εύβοια, Ζάκυνθος, Λευκάδα, Πελοπόννησος, Κεφαλλονιά, Κρήτη, Ήπειρος, Μακεδονία, Στ.

			Ελλάδα, Νάξος, Θράκη, Κύθηρα, Χίος, Μύκονος, Τήνος, Κύθνος.
51.	<i>βοϊδοφάγος</i>	4°	Εύβοια, Νάξος.
52.	<i>βρακοζώνα</i>	6°	σύνηθες, πολλαχού, βόρεια ιδιώματα, Θράκη, Μακεδονία, Α. Ρούμελη, Θεσσαλία, Σύμη, Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα· Λεξ. Δημητράκου.
53.	<i>γαλαζομάτης</i>	7°	Θήρα.
54.	<i>γαλαζόμαυρος</i>	2°, 5°, 6°, 7°, 8°, 9°	Α. Καρκαβίτσας, <i>Ζητιάνος</i> , 73· Λεξ. Δημητράκου· Λεξ. Βλαστού.
55.	<i>γαλαζοπράσινος</i>	6°, 8°, 9°	σύνηθες, Α. Ρούμελη· Α. Καρκαβίτσας, <i>Λόγια της πλώρης</i> , 71.
56.	<i>γεροκολασμένος</i>	5°	σύνηθες, βόρεια ιδιώματα, Πελοπόννησος.
57.	<i>γεροντομπασμένος</i>	6°, 7°	Κεφαλλονιά, Λευκάδα, Κύθηρα, Πελοπόννησος, βόρεια ιδιώματα, Στ. Ελλάδα, Εύβοια, Αθήνα· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κόσμος</i> , 158· Ν. Εστία 22 (1937), 1650.
58.	<i>γεροξεκουτιάρης</i>	5°	πολλαχού, Θεσσαλία, Ήπειρος, Πελοπόννησος· Ι. Δραγούμης, <i>Όσοι ζωντανοί</i> 2, 91.
59.	<i>γεροζούρης</i>	5°	Αθήνα, Κρήτη, Πελοπόννησος, Ιθάκη.
60.	<i>γεροπαράλυτος</i>	8°	πολλαχού, Πελοπόννησος.
61.	<i>γιγαντόκορμος</i>	7°, 8°	επίθετο λόγιο, σύνηθες· Γ. Στρατήγ., <i>Τι λέν τα κύμ.</i> , 51.
62.	<i>γιορτοντυμένος</i>	6°, 7°	Ήπειρος.
63.	<i>γλυκοκέλαδος</i>	2°	Φ. Πανάς, <i>Λυρικά</i> , 73, 446· Λεξ. Βάιγ· Σομ.

64.	γλυκοχαμογελούσα	2°	Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 43· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 165· Νουμάς 130, 7.
65.	γοργογόνατος	2°	Κάρπαθος, Κρήτη, Κάσος, Τήλος, Λέσβος· Μ. Φιλήντας, <i>Θρύλ.</i> , 58· Μ. Φιλήντας, <i>Γράμματα</i> , 89· Μ. Φιλήντας, <i>Γλωσσογν.</i> 2, 145· Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου.
66.	γοργοκίνητος	7°, 8°	Βιθυνία· Ι. Πολέμης, <i>Σπασμέν. Μάρμαρ.</i> , 36· Α. Προβελ., <i>Νίκηφ. Φωκάς</i> , 38· Σ. Σκίπης, <i>Απέθαντος</i> , 42· Δ. Σάρρ., <i>Ιφιγ. Τ.</i> , σ. 1427· Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Μ. Εγκυκλ· Λεξ. Ελευθερουδάκη· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου.
67.	γυμνοπόδαρος	10°	Πελοπόννησος· Ι. Δραγούμης, <i>Σαμοθρ.</i> , 7· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 231.
68.	γυμνοπόδης	5°, 6°, 10°	σύνηθες, Αθήνα· βυζαντινό ή ελληνιστικό επίθετο (Σούδα).
69.	δαιμονοπαρμένος	5°	Στ. Ελλάδα· Κ. Βάρναλης, <i>Απολ. Σωκράτ.</i> , 63· Λεξ. Δημητράκου.
70.	δαφνοστεφανωμένος	2°	Στ. Ελλάδα· Γ. Ψυχάρης, <i>Ονειρ. Γιαννίρ.</i> , 482· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , 3· Γ. Σουρής, <i>Ρωμικός</i> , αρ. 186· Ι. Τυπάλδος, <i>Ποιήμ.</i> , 71· Φ. Πανάς, <i>Λυρικά</i> , 123· Λεξ. Βάιγ· Λεξ. Μπριγκ· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου.
71.	δαφνοστόλιστος	7°	Α. Προβελέγγ., <i>Διπλή Ζωή</i> , 87· Ι. Τυπάλδος, <i>Ωδή εις Πατρ. Γρηγόρ.</i> , 5.

72.	<i>Δικαιοκρίτης / δικαιοκρίτης & δικαιοκρίτα</i>	8°, 10°, 11°	Πόντος, Θήρα, Βορειοανατολικό Αιγαίο, Ψαρά, Α. Ρούμελη, Αίγινα, Σκύρος, Κυπριακά άσματα.
73.	<i>δικόρυφος</i>	8°	Πελοπόννησος, Κύθηρα, Πόντος, Τμβρος, Κως, Παξοί, Κεφαλλονιά.
74.	<i>διπλογόνατος</i>	4°, 6°, 10°	Χίος, Κρήτη· Θ. Κορνάρος, <i>Σπιναλόγκα</i> · Γαρεφαλλάκης, <i>Λεξικό</i> , 2002· Λεξ. Βλαστού· Ν. Εστία 25 (1939), 448· Ν. Εστία, τεύχ. 295, 448· Ν. Εστία 85 (1969), τεύχ. 1002, 518· Ηπειρώτικη Εστία, τχ. 237-238 (1972), 69· Εφ. Πολίτης Χίου, 22/8/18.
75.	<i>διπλοκάπουλος & διπλοκάπουλη</i>	5°, 7°, 8°, 9°	Κύπρος, Στ. Ελλάδα· Ν. Καζαντζάκης, <i>Οδύσεια</i> , Γ 79, 706, Δ 1278, Ε 676, Η 1257.
76.	<i>διπλομανταλωμένος</i>	2°	Ι. Πολέμης, <i>Χειμωνανθός</i> , 131.
77.	<i>διπλόφαρδος</i>	5°, 7°	Ε. Κριαράς, 1995· Α. Δημητρίου, <i>Λαογραφικά Σάμου</i> · Λεξ. Δημητράκου.
78.	<i>διχαλογένης</i>	8°	Σάμος· Διονύσιος ο εκ Φουρνά, Ερ. μ. Ζωγράφ., 268· Λαογρ. Β', 233.
79.	<i>δροσολουσμένος</i>	5°	Α. Προβελ., <i>Ποιήμ.</i> 10· Σ. Σκίπης, <i>Ποιήμ.</i> , Ν. Εστία 19 (1936), 385· Γ. Στρατήγ., <i>Ηρώα και Μνημόσ.</i> , 32· Γ. Ψυχάρης, <i>Όνειρ. Γιαννίρ.</i> , 135· Φ. Πανάς, <i>Τα Λυρικά Άπαντα</i> , 99, 308· Ι. Πολέμης, <i>Αλαβαστρ.</i> 2, 67, 105· Λεξ. Μπριγκ· Ν. Εστία 12, 1068,

			<i>Ποιήμ. Μ. Σιγούρου</i> · Ν. Εστία, 21 (1937), 37.
80.	<i>δυσκολοδούλευτος</i>	7°	Βυζαντ. <i>δύσεργος & δυσεργής</i> · Αινιάν.
81.	<i>δυσκολοκίνητος</i>	7°, 11°	Νάξος, Ήπειρος· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 209.
82.	<i>δυσκολοξεδιάλυτος</i>	2°, 11°	Κ. Παλαμά, <i>Γράμματα I</i> , 38, 149· Κ. Παλαμά, <i>Γράμματα II</i> , 95· Κ. Παλαμά, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , 2, 29· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Λογικός Αντίλογος</i> , 141.
83.	<i>εκατοχρονίτικος</i>	7°	Αιτωλοακαρνανία· Α. Προβελ., <i>Ποιήμ.</i> , 191.
84.	<i>ερωτόπαθος</i>	2°, 5°	Μ. Τσιριμώκος, <i>Σονέτα</i> , 75· Ξενόπουλος, <i>Ισαβέλλ.</i> , 36· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτου</i> , 25.
85.	<i>ευκολόσπαστος</i>	2°	Νέα Εστία 17 (1935), 181.
86.	<i>εφτακάθαρος</i>	2°, 5°, 6°	Κύθηρα, Δημητσάνα, Νάξος, Κυκλάδες, Κρήτη· Α. Καρκαβίτσας, <i>Λόγια της Πλώρης</i> , 20· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθ., σ. 728.
87.	<i>εφταπάρθενος & εφταπάρθενη</i>	7°	Πελοπόννησος, Αιτωλία, Λέσβος, Θράκη, Σκύρος, Ήπειρος, Νάξος, Κάρπαθος, Στ. Ελλάδα, Κρήτη, Σάμος· Ημερ. Μ. Ελλ., 1925, 511· Λολέκ, <i>Επιδ. άσμ.</i> , 139· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 365· Τ. Ζευγώλ. <i>Λαογρ. Σημειώμ. Α΄</i> , 71.
88.	<i>εφτάφωτος</i>	8°	Στ. Ελλάδα, Αстуπάλαιο.
89.	<i>ζουρλοπερήφανη</i>	9°, 11°	Πελοπόννησος· Όθων, Χ. 793, 137· Όθων, Χ. 805α, 34· Λαογρ. ΙΘ΄, 1960, 160, Μοιρολ.

90.	ηλιολουσμένος / λιολουσμένος	4°, 9°, 11°	Α. Προβελέγγ., <i>Ποιήμ. Διπλή Ζωή</i> , 96.
91.	ηλιοστάλαχτος	2°	Μακεδονία· Α. Καρκαβίτσας, <i>Λόγια της Πλώρης</i> (θείον όραμα).
92.	ηλιοφρυμένος	7°, 9°	Γ. Βλαχογιάννης, <i>Λόγοι κι Αντίλογοι</i> , 103· Μιχαηλίδης, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 253.
93.	ηλιόχαρος	7°	Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 124· Κ. Παρορίτης, <i>Κόκκινα Τραγούδ.</i> , 179· Μ. Τσιριμώκος, <i>Ωρες Δειλινού</i> , 45· Γ. Επαχτίτης, <i>Προπύλ.</i> , 1, 235· Α. Μελαχρινός, εν Ανθολογ. Η. Αποστολίδη, 245· Περιοδ. Σφαίρα 1921, αρ. 134· Πόρφυρας, Σικελιανός, 73, 84.
94.	θανατογραμμένος	11°	Κ. Θεοτόκης, <i>Βιργίλ</i> , 44.
95.	θηλυκαρσένικος	7°	Κρήτη, Θήρα, Πάρος, Σύμη, Νάξος, Σίφνος· Λεξ. Περίδη· Λεξ. Μπριγκ.
96.	καγκελόφραχτος	8°	Γ. Ξενόπουλος, <i>Λάουρα</i> , 75· Γ. Ξενόπουλος, <i>Πλούσιοι και Φτωχοί</i> , 117· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Πρωτοζύπν.</i> , 113· Εβδομαδιαίος Τύπος 28-7-34.
97.	κακοπίβουλος	7°	Κάρπαθος, Κύπρος· Σκυριανά άσματα, Ν. Περδ., <i>Σκύρ.</i> , 210· Φαρμακίδης, <i>Συναγωγ.</i> 2 ^η , 82.
98.	κακοστόμαχος	7°	Κύθνος, Κρήτη· Βαλληνός, <i>Πάρεργα</i> · Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 277· <i>Διήγησ. παιδιόφρ.</i> , ed. Wagner, σ. 338-340· Περίδης· Weigel.

99.	καλογεννούσα	8°	Κρήτη, Αίνος· Ν. Πολίτης, <i>Παραδόσεις</i> , 2, 927· Αθηνά 37, 187.
100.	καλοδεμένος	5°, 7°	Κύθηρα, Πελοπόννησος, Κρήτη, Θήρα· Α. Καρκαβίτσας, <i>Ζητιάνος</i> , 69· Γ. Ξενόπουλος, <i>Η τιμή του αδελφ.</i> , 174· Λαογρ. 15 (1954), 254.
101.	καλοήσκιωτος / καλοῖσκιωτος	2°, 8°	Στ. Ελλάδα, Ήπειρος, Κέρκυρα, Πελοπόννησος, Κρήτη· Μποέμ, <i>Ζωγραφιές</i> , 9.
102.	καλοθεμελιωμένος	8°	Ν. Εστία, 11, 574.
103.	καλόκαιρος	7°	Εύβοια, Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 17, 108· Σ. Σκίπης, <i>Καλβ. Μετρ.</i> , 60· Λαογρ. Β', 288.
104.	καλοκαρδισμένος	7°	Κέρκυρα· Λαογρ. 10, 527.
105.	καλοπαντρεμένος	7°	Σομαβέρα.
106.	καλοπλυμένος	6°, 7°	Κως, Κύθηρα.
107.	καλοπόταγος	7°, 9°	Κως, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κρήτη· Μιχαηλίδ., <i>Λαογρ. Σύμμ.</i> , I, 34.
108.	καλοσήμαδος	11°	Πελοπόννησος, Νάξος· Δ. Σάρρ., <i>Σοφοκλ. Αντιγόνη</i> , 147· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Μεγ. Χρον.</i> , 45.
109.	καλοστεκούλα	7°	Πελοπόννησος, Κρήτη.
110.	καλοφαγωμένος	7°, 11°	Σαράντα Εκκλησιές, Κως· Θρακ. Ηθογρ. Δ', 99.
111.	καλοχορτασμένος	11°	Θεσσαλία, Πόντος, Κως, Κεφαλλονιά· Επετ. Πανεπ. ΙΑ', 22.
112.	καλοψουνιστή	7°	Μήλος· Κοραΐς, <i>Άπαντα</i> , I. 76· Ψαλτ. Βυζ., 251.

113.	καμαροπερπατούσα	8°, 9°	Κρήτη, Θράκη, Λευκάδα, Θεσπρωτία, Αίνος, Κάρυστος, Σκύρος, Τήλος, Κυκλάδες, Ζαγόρι, Ήπειρος· Μ. Λιουδάκης, Μαντινάδες, 7, 21· Λιανοτράγουδα Τεφάρικη 35.
114.	καμαροφρύδα	10°	Ψαρά, Δαρδανέλια, Κύθνος, Αίνος, Κίμωλος· Βαλληνού Πάρεργα.
115.	καρaboτσακισμένος	5°	Κέρκυρα, Στ. Ελλάδα, Κεφαλλονιά, Λειβαδιά· Σουρήs, Ρωμικός, αρ. 103· Κοτσοβάλ. Εξαρτ. πλοίων, 130· Λεξ. Βυζ· Weigel· Λειβησ. Γλ.
116.	καρδιοπλάνος	11°	Ζάκυνθος· Κ. Παλαμάs, Πεντασύλλ., σ. 68· Γ. Ξενόπουλος, Το ζακυνθ. μαντήλι, 105.
117.	κασογόνατος	7°	Κρήτη.
118.	κερομύτης	8°	Ήπειρος, Μάνη, Εύβοια, Ρόδος, Μακεδονία, Σάμος, Στ. Ελλάδα, Κρήτη, Παξοί, Αντίπαξοι, Χίος, Πελοπόννησος, Αιτωλία, Βιθυνία, Σύρος, Σκόπελος· Ν. Πολίτης, Παροιμίες, Β', 477· Π. Βλαστόs, Συνών., 386· Φιλιππίδ. Κυνηγετ· Ελλην. Ζωή, 983.
119.	κεφαλοδεμένος	10°	Νάξος· Ν. Αναγνωστόπουλος, Ελλην. Καπνός, 35.
120.	κιτρινοπράσινος	5°, 7°	Πελοπόννησος, Ήπειρος, Κύπρος, Σύρος· Σ. Σκίπης, Καλβ. Μετρ., 42· Βερός-Γιαννούλης, ονομαστικόν, 43· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 60, 233.

121.	κλειδομανταλωμένος	7°	Σκιάθος· Α. Παπαδιαμάντης, <i>Τα μετά θάνατον</i> , 6· Α. Παπαδιαμάντης, <i>Χριστουγ. Διηγήμ.</i> , 48, 118.
122.	κλεισοσπίτης	11°	Μακεδονία, Ήπειρος, Αιτωλοακαρνανία, Πελοπόννησος.
123.	κοκκινογένης	5°, 8°	Σαμοθράκη, Κεφαλλονιά, Νάξος, Τραπεζούντα, Ζάκυνθος, Ψαρά, Μάνη, Λέσβος, Πελοπόννησος, Κρήτη, Χίος, Εύβοια· Δ. Λουκάτης, <i>Κεφαλλονίτικα γνωμικά</i> , 175· Λεξ. Βυζαντ.· Weigel· Περίδης· Λεξ. Μπριγκ· Λειβήσ. Γλ.· Ημερ. Μ. Ελλ. 1926, 127· ΧΜΝΕ Α', 618.
124.	κοκκινόκωλος	11°	Σάμος, Σύμη, Πελοπόννησος, Κεφαλλονιά, Πάρος, Στ. Ελλάδα, Θεσσαλία, Μακεδονία, Ρόδος, Σύρος, Σίφνος, Παξοί, Αντίπαξοι, Σύμη, Αιτωλία, Κέρκυρα, Πόντος, Χίος, Στ. Ελλάδα, Νάξος, Κύπρος, Πάρος, Μεγίστη, Κερασούντα, Μάνη, Αιτωλία, Κρήτη, Κυδωνίες, Σέριφος, Τραπεζούντα, Ψαρά, Προποντίδα, Μύκονος· Παρλαπάς, <i>φυτ. ζώα</i> , 109· Φ. Πανάς, <i>Τα Αινρ. Άπαντα</i> , 342· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 426· Αποστολίδης, <i>ωφέλιμα πτηνά</i> , 100· Σκαρλ.-Βυζ. Λεξ. Ελλ.-Γαλλ.· Περίδης· Λεξ. Μπριγκ· Αθηνά 25, 245· Αρχ. Πόντ. Α',

			139· Γύθ. Αργολιάς Λαογρ. Ε΄, 399· Λαογρ. 6, 37.
125.	κοκκινομάγουλος	2°	Πελοπόννησος, Τραπεζούντα, Ήπειρος, Ζάκυνθος, Λέρος, Νάξος, Νίσυρος, Άργος, Ανάφη, Σκύρος, Κεφαλλονιά, Τήλος, Σαμοθράκη· Γ. Ξενόπουλος, <i>Η τιμή του αδελφ.</i> , 2, 85· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κόσμος</i> , 29· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Κέντρον</i> , 15· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 384· Λεξ. Βυζαντ.· Λεξ. Μπριγκ· Ημερολ. Μ. Ελλ. 1926, 127.
126.	κοκκινόμαυρος	7°	Πελοπόννησος, Ήπειρος, Κύπρος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 348· Κυριάκ., <i>Περονόσπ.</i> , 4· Λ. Οικονομίδης, <i>Οδηγός Λαχανοκηπουρών</i> , 117.
127.	κοκκινოსκούφης	10°	Στ. Ελλάδα, Ήπειρος· Σουρής, <i>Ρωμικός</i> , αρ. 272.
128.	κοκκινότριχος	6°, 8°	Κύθηρα· Δ. Βουτυράς, <i>Επανάστ. ζώων</i> , 200· Γ. Ψύλλας, <i>Επίτ. Λεξικ.</i> , 138· Λεξ. Μπριγκ· Ν. Εστία 19 (1936), 200.
129.	κονταρομάχος	3°	Σ. Σκίπης, <i>Απέθαντος</i> , 45.
130.	κοντοδάχτυλος	7°	Νάξος, Κύπρος.
131.	κοντοδεμένος	2°	Ήπειρος.
132.	κοντόκωλος	7°, 8°	Πόρος· Λαογρ. Δ΄, 66.
133.	κοντόπαχος	7°, 8°, 10°	Τραπεζούντα, Οινούσες.
134.	κοντόσγουρος	6°, 7°	Νάξος, Θήρα.
135.	κοσμοζακουσμένος	4°	Στ. Ελλάδα, Ήπειρος, Κάσος· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 135· Κ.

			Παλαμάς, <i>Ύμνος Αθην.</i> , σ. 21· Δωδεκαν. Λύρα, τόμ. 10 ^{ος} , 19.
136.	κοσμοπλημμυρισμένος	2°	Γ. Ξενόπουλος, <i>Αναδυόμεν.</i> , 176.
137.	κουκουλομάτης	5°, 8°	Εύβοια, Χίος, Ζάκυνθος, Κύπρος, Σάμος, Πελοπόννησος, Πάρος, Άνδρος, Αθήνα, Νάξος, Μάνη, Πόντος, Σμύρνη, Αράχωβα.
138.	κουτσοπόδαρος	10°	Μακεδονία, Εύβοια, Καταφύγι, Γαργαλιάνοι, Κρήτη, Ήπειρος, Θράκη, Θεσπρωτία, Βιθυνία· Κ.Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 89· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 394· Λεξ. Μπριγκ· Γλωσσολ. Επιστ. Επετ. ιγ', 185.
139.	κρασοπότης	4°	Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 13· Λεξ. Βυζαντ.· Χ ΜΝΕ Β', 164.
140.	κρυφοφιλημένη	8°	Τήλος· Αθην. Καμπ. Ιστ. Α', 247.
141.	κωλοκούβαρος	7°, 8°	Μακεδονία, Πόρος (και Επώνυμο).
142.	λαγοχείλης	8°, 9°	Στ. Ελλάδα.
143.	λαδοπερεχυμένος	7°	Ιόνιοι νήσοι.
144.	λαμπαδόχυτος	5°, 7°	Κρήτη, Κάσος, Β. Θράκη, Κύπρος, Κυκλάδες, Σάμος, Νίσυρος, Ρόδος, Ήπειρος, Αίνος, Σάμος, Νάξος, Προποντίδα· Λιανοτρ. Τεφαρίκη 62· Passow.
145.	λαμπροντυμένος	10°	Σαράντα Εκκλησιές· Παπαχρ., <i>Θρακ. Ηθογρ. Β'</i> , 70· Γ. Ψυχάρης, <i>Στον ίσκ. του πλατάν.</i> , 147.
146.	λαμπροστολισμένος	6°, 7°, 9°	Αίνος, Σύρος· Α. Προβελέγγ., <i>Ποιήμ., Διπλή Ζωή – Τα νησιά μας</i> , 10.
147.	λαμπροφορεμένος	7°	Σύμη, Ήπειρος· Weigel.

148.	λεβεντόκορμος	2°	Πελοπόννησος, Ήπειρος· Σ. Ματσουκ., (ποίημ.) <i>Γλυκοχάραμα</i> , 14· Α. Πουλιαν., <i>Ικαρία Θλαμέν. Νήσος</i> , 25.
149.	λειψανάβατος	7°, 8°	Μακεδονία, Βιθυνία, Τμβρος, Εύβοια, Σκόπελος, Ήπειρος, Χίος, Σκιάθος, Πόντος, Λέσβος, Ικαρία, Θράκη, Καστανέα, Πάνορμος, Πάρος, Κρήτη, Μεγίστη, Σίφνος, Αδριανούπολη, Σαμοθράκη, Σύρος, Σκύρος, Αίνος, Θήρα, Σάμος, Μάδυτος, Πελοπόννησος, Κοζάνη, Κεφαλλονιά, Δαρδανέλια, Σαράντα Εκκλησιές, Μήλος, Φολέγανδρος, Λήμνος, Θάσος, Σμύρνη, Σύμη, Πόντος, Νάξος, Προποντίδα, Οινούσες, Ζάκυνθος, Φανάρι Κωνσταντινούπολης· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 278· Legrand, <i>Ελλ. Λεξ.</i> , Δ, 93· Φιλίππ., <i>Οικονομ. περ. προζ.</i> , 810· Κοραή Ανέκδ. Λεξιλ. Σημασ· Βαλληνού Πάρεργα· Λεξ. Μπριγκ· Weigel· Λεξ. Περίδη· Λεξ. Βυζαντ· Somavera· Λεξικογρ. Δελτ. 1, 126· Αθηνά, ΚΘ', 223· Επετ. Εταιρ. Βυζαντ. Σπουδ. 5 (1928), 49· Πανδ. 20, 3018.
150.	λιανοκοκαλάτος	7°	Μελί Μικράς Ασίας, Νίσυρος, Κύθνος, Κέρκυρα, Νάξος, Σαμοθράκη, Βιθυνία,

			Προποντίδα, Θράκη, Αίνος, Χίος· Μ. Μινώτ., <i>Τραγούδ. II</i> , 83· Μανασσειάδου Χ. Σμυρναϊκά, 95· Χιακόν γλωσσ.
151.	λιανοκόκαλος	7°	Στ. Ελλάδα· Οικονομίδ., <i>Τραγ. Ολύμπ.</i> , 66.
152.	λιγνοπόδαρος	11°	Λεξ. Μπριγκ· Σομ· Weigel.
153.	λιγόκαρδος	10°	Κύπρος, Θράκη, Κρήτη, Θήρα.
154.	λιγόμυαλος	10°	Μακεδονία, Πελοπόννησος, Θήρα, Κεφαλλονιά· Σ. Ραμάς, <i>Τα καλά και καινούρ.</i> , 99· Γλωσσ. Πρωτοδ., 499· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 251.
155.	λιγόπιστος	7°, 8°, 9°, 10°	Περίδης· Somavera· Weigel· Ν. Εστία 15 (1934), 33.
156.	λιμοκοντορίστικος	5°, 7°	Γ. Ξενόπουλος, <i>Κατήφ.</i> , 379.
157.	λινομέταξος	6°, 7°, 8°	Σκύρος, Νίσυρος, Λευκάδα, Κεφαλλονιά, Σύρος, Βιθυνία, Α. Ρούμελη, Θράκη, Ζάκυνθος, Ρόδος, Κύθνος, Κρήτη, Θάσος, Εύβοια, Μεσσηνία · Ν. Περδ., <i>Σκυρ. Άσμ.</i> , 207· Γ. Καζαβ., <i>Νισύρ. Λαογρ.</i> , 14· Λεξ. Μπριγκ· Λαογρ. τ. α', 612· Λαογρ. ΙΗ'(1959), 315.
158.	λιόμανρος	7°, 8°	Κρήτη, Αιτωλία, Στ. Ελλάδα· Κριάρ. Άσματα Β' Κρήτης, 474· Κρητ. 1, 221· Μακεδ. Εστία, τόμ. ΚΖ', 353.
159.	λοξομάτης	8°	Κρήτη· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 394.
160.	λυγεροκλαδούσα	7°	Ήπειρος· Αραβαντινός, <i>Συλλ. δημ. ασμάτων</i> , 187.
161.	μαγκουρομούτης	7°, 8°	Πόντος· Αρχ. Ποντ. 7, 140.

162.	μακρογένης	2°	Τραπεζούντα, Ήπειρος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 385· Σομ· Λεξ. Βυζαντ· Weigel· Λεξ. Μπριγκ· Λειβησ. γλ· Λαογρ. Β', 233
163.	μακροδάχτυλος	5°, 10°	Ζάκυνθος, Κύπρος, Μάδυτος, Νάξος· Σ. Δάφνης, Ν. Εστία 18 (1935), 1050· Λεξικ. Ν. Ελλην· Ν. Εστία 16 (1934).
164.	μακροδιχαλογένης	7°	Ερμ. Ζωγρ., 269· Λαογρ. Β', 233.
165.	μακρόκορμος	2°	Λεξ. Μπριγκ· Σομ· Weigel.
166.	μακρολαίμης	8°	Κρήτη, Κύπρος, Ήπειρος, Σάμος, Ζάκυνθος, Θράκη, Στ. Ελλάδα, Τσακώνα· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 384· Λεξ. Μπριγκ· Λεξ. Περίδη· Λεξ. Βυζαντ· Λειβησ. γλ.
167.	μακρόλαιμος	7°	Θήρα, Νάξος, Ρόδος, Κρήτη· Κοραΐς, <i>Άπαντα</i> 4· Πτηνοτρ. Γενναδίου, 247· Σομ· Weigel· Λεξ. Δοαπ. Ιερών. Κομού.
168.	μακρομότικος	9°	Στ. Ελλάδα, Πελοπόννησος, Θράκη, Σαμοθράκη· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 386.
169.	μακροξενητεμένος / μακροξενιτεμένος	2°, 7°, 9°, 10°	Ήπειρος, Κάτω Παναγιά (Κρήνη).
170.	μακρόσερτος	5°, 8°, 9°, 11°	Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 146· Κ. Παλαμάς, <i>Καημοί λιμνοθάλασσ.</i> , σ. 47· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Μεγάλ. Χρον.</i> , 70· Γ. Ξενόπουλος, <i>Τρίμορφ. Γυναίκ.</i> , 281· Π. Νιρβάνας, <i>Το αγριολούλ.</i> , 238· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 3, 24· Π. Παπαχριστοδ.,

			<i>Χριστούγενν. στη Θράκη· Ν. Εστία 17 (1935), 17.</i>
171.	<i>μακροχαίτης</i>	11°	Δ. Βουτυράς, <i>Τριανταδόο διηγῆμ.</i> , 9.
172.	<i>μαρμαρόστηθος</i>	2°	Σκύρος· Σκυρ. άσμ. Ν. Πέρδ· Γ. Σουρής, <i>Ρωμύς</i> , 181, 308.
173.	<i>μαυροβουνιώτικο</i>	11°	Στ. Ελλάδα.
174.	<i>μαυρογάλαζος</i>	2°, 8°, 10°	Στασιν., <i>Κρασί</i> , 79.
175.	<i>μαυρογένης</i>	5°, 10°, 11°	Ψαρά, Σύμη, Χίος, Στ. Ελλάδα, Πελοπόννησος, Μύκονος, Λήμνος, Μάνη, Θεσσαλία, Πάρος, Κρήτη, Τραπεζούντα, Φολέγανδρος, Ρόδος, Θράκη, Νάξος, Εύβοια· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 385· Σομ· Λεξ. Μπριγκ· Weigel· Λαογρ. Β', 232· Χ ΜΝΕ Β', 160, 174.
176.	<i>μαυρογόνατος</i>	5°, 7°	Κύπρος, Εύβοια, Θεσσαλία, Κως, Ζάκυνθος, Δ. Κρήτη, Ρόδος, Νάξος, Σκύρος· Νουμάς, 193, 8· Νουμάς 1911, 45· Λαογρ. Β', 62.
177.	<i>μαυροκακομοίρης</i>	5°	Μεγίστη, Προποντίδα, Λευκάδα, Κρήτη, Μάνη, Κεφαλλονιά, Ιθάκη, Ερέτρια· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Τα παλ.παληκάρ</i> , 20· Πάρν. 17, 77.
178.	<i>μαυροκαμένος</i>	7°	Κύπρος· Χ. Παλαίσης, <i>Συλλ. Ποιημ.</i> , 24· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 330.
179.	<i>μαυροκίτρινος</i>	6°	Χίος, Ζάκυνθος, Μακεδονία, Προποντίδα, Ήπειρος· Γ. Ξενόπουλος, <i>Στέλλ. Βιολ.</i> , 34· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κόσμος</i> , 43· Γ.

			Ψύλλας, <i>Επίτ. Λεξικ.</i> , 206· Κ. Παρορίτης, <i>Από τη ζωή του Δειλ.</i> , 81· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 347· Λεξ. Περίδη· Λεξ. Μπριγκ· Λεξ. Βυζαντ.· Αρχ. Βελβ., 56· Λειβησ. γλ.· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 60, 233, 425.
180.	<i>μαυροκόκκινος</i>	5°, 7°	Εύβοια, Μακεδονία, Θεσπρωτία· Κ. Χρηστομάνος, <i>Η Κερέν. Κούκλ.</i> , 48· Μ. Τσιριμώκος, <i>Σονέτα</i> , 10· Δ. Βουτυράς, <i>Τριανταδύο διηγήμ.</i> , 14· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 347· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 123· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ.88.
181.	<i>μαυρόμαλλος</i>	4°, 8°	Νάξος.
182.	<i>μαυρομούστακος</i>	10°	Στ. Ελλάδα, Σύμη, Θράκη, Κρήτη, Κύπρος, Μακεδονία, Αίνος· Συλλ. Κυζίκου· Σομ.· Χ ΜΝΕ Β', 184· Λαογρ. Ε', 588· Επιστ. Επετ. 2, 53.
183.	<i>μαυρομούτσουνος</i>	7°, 10°	Κύθηρα, Θεσπρωτία, Κύπρος, Πελοπόννησος, Παξοί, Αντίπαξοι, Θεσσαλία, Ικαρία, Χίος, Κατιρλί, Μακεδονία, Μάνη, Στέρνα, Αίνος, Α. Θράκη, Λέσβος, Οινούσες, Νίσυρος, Ζαγόρι, Κόνιτσα· Δημητρ., <i>Κτηνοτρ.</i> , 61· Περίδης· Σομ.· Weigel· Λαογρ. Β', 347.
184.	<i>μαυροπράσινος</i>	6°, 10°	Σύμη, Ίος, Αίγιο· Γ. Ξενόπουλος, <i>Αφροδ.</i> , 110· Α. Τανάγρ., <i>Άγγελος Εξολοθρευτής</i> , 71· Π. Βλαστός,

			Συνών., 347·Α. Παπαδιαμάντης, Χριστουγ. διηγ., 60· Ερωτόκριτος Ξανθουδίδου, σ. 608· Γιάνναρη Ερωτόκριτος· Σομ.· Λεξ. Μπριγκ· Weigel· Λαογρ. Β', 595.
185.	μαυροσκότεινος	5°	Κρήτη, Μεγίστη· Ερωτόκριτος Ξανθουδίδου, σ. 608, 694.
186.	μαυροσκούφης	10°	Ήπειρος, Χίος, Πελοπόννησος, Μακεδονία, Κόνιτσα, Θεσσαλία· Σομ.· Λαογρ. 7, 539.
187.	μεγαλάρμενος	11°	Χίος· Π. Βλαστός, Συνών., 300· Σ. Δάφνης, Ν. Εστία 17 (1934), 21· Χιακόν γλωσσ.
188.	μεγαλοκόπανος	7°	Κρήτη· Ι. Θ. Κακρ., Αθηνά 24, 66.
189.	μεγαλόκορμος	8°	Πελοπόννησος, Κρήτη· Κ. Παλαμάς, Ασάλ. Ζωή, σ. 121· Κ. Παλαμάς, Τριγεύγ., 41· Κοραής, Γράμμ. Κοιν. Ελλ. Γλ., 80· Weigel· Σομ.· Θησ. Γ. Βλαχογ. Κρήτης.
190.	μεγαλομάσταρη	8°	Αστυπάλαια, Κως, Μεγίστη.
191.	Μεγαλομάτα / μεγαλομάτα	5°, 6°, 7°, 8°, 10°	Θεσσαλία (Μεγαλομάτα Παναγιά).
192.	μεγαλόπραχτος	9°	Γ. Βλαχογιάννη, Λόγοι κι Αντίλ., 27.
193.	μεγαλόφυλλος	7°	Κρήτη, Σάμος, Σύρος, Πελοπόννησος, Μάδυτος.
194.	μελλογέννητος	8°	Δ. Σάρρ., Ευριπίδ. Μήδεια, 19.
195.	μεσοτέλειωτος	8°	Κ. Παλαμάς, Γράμματα II, 106.
196.	μεταζόμαλλος	2°	Δ. Κρήτη· Π. Βλαστός, Κριτικ. Ταξίδ., 132· Ι. Πολέμης, Κειμήλια, 109· Ι. Πολέμης, Αλάβαστρ., 85·

			Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , 124.
197.	<i>μοιρόγραφτος</i>	7°.	Κέρκυρα, Κρήτη· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Λόγοι κι Αντίλ.</i> , 18, 69· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 125· Κ. Παλαμάς, <i>Δειλοί και σκληροί στίχοι</i> , σ. 36· Κ. Παλαμάς, <i>Πεντασύλλ.</i> , σ. 117· Α. Τανάγρ., <i>Εξολοθρευτής Άγγελος</i> , 153· Κ. Παρορίτης, <i>Κόκκινα τραγ.</i> , 136· Κ. Παρορίτης, <i>Το Μεγάλο παιδ.</i> , 240· Γ. Ψυχάρης, <i>Τα δυο αδέλφια</i> , 128, 407· Σ. Σκίπης, <i>Απόλλ. Άσμ.</i> , 15· Σ. Σκίπης, <i>Κολχ.</i> , 55· Ν. Εστία 1936, 1491· Ν. Εστία 21 (1937), 840.
198.	<i>μοναχοκοιμούσες</i>	7°	Α. Ρούμελη, Θράκη· Λαογρ., τ. α΄, 639, 641.
199.	<i>μονόγοφη</i>	7°	Ζάκυνθος, Αιτωλία, Θεσσαλία.
200.	<i>μονοκοιλίτικος</i>	7°	Σάμος, Ιωνία· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 393· Π. Γεννάδιος, <i>Γεωργ. Γλωσσ.</i> , 19.
201.	<i>μονοκόκκαλος</i>	6°	Κεφαλλονιά, Πελοπόννησος, Χίος, Εύβοια, , Μήλος, Κύπρος, Σκιάθος, Κύθηρα, Στ. Ελλάδα· Κ.Σάθας, <i>Τουρκ. Ελλάς</i> , 532· Α.Ν. Τουρσούλης, εν Ν. Ελλ. 1, 398· Λεξ. Μπριγκ· Λαογρ., τόμ. α΄, τεύχ. α΄, 209.
202.	<i>μονόκορδος</i>	5°, 6°, 7°, 8°, 9°, 10°	Θήρα.
203.	<i>μονομάτης</i>	7°	Αίνος, Πελοπόννησος, Χίος, Καλάβρυτα, Ήπειρος· Ν.

			Πολίτης, <i>Παραδ.</i> , 2, 753· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> 393· Λεξ. Ν. Ελλην· Σομ· Weigel· Χιακόν γλωσσ.
204.	μονοπόδαρος	10°	Κύθηρα, Κύπρος, Σκιάθος, Εύβοια, Θεσσαλία, Αθην. Ναύσταθμος· Α. Παπαδιαμάντης, <i>Νοσταλγός</i> , 29· Α. Τραυλαντώνης, Ν. Εστία 20 (1936), 995· Λεξ. Μπριγκ· Λεξ. Βυζαντ· Λειβησ. γλωσσ.
205.	μονόφυλλος	8°	Πελοπόννησος, Άνδρος, Ζάκυνθος, Μακεδονία, Αμοργός, Σκόπελος, Κάρπαθος, Χίος, Σάμος, Παξοί· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 319· Σομ· Weigel.
206.	μονόφωνος	5°, 7°	Κύπρος, Κάσος, Κάρπαθος, Κύθηρα, Κύθνος· Μ. Μιχαηλ., <i>Γλωσσ. Κάσου</i> , 34· Βαλληνού Πάρεργα· Weigel.
207.	μοσκαναθρεμμένος	7°, 8°	Κύθνος, Θήρα, Τσακώνα, Λέσβος, Εύβοια, Ζάκυνθος, Κεφαλλονιά Αίνος· Κ. Μπαστιάς, <i>Αλιευτ.</i> , 34· Ι. Πολέμης, <i>Χειμωνανθός</i> , 71, 156· Α. Καρκαβίτσας, <i>Λόγια της πλώρης</i> · Εστία, τόμ. ΙΖ', 173· Συλλ. Κυζίκου, 34.
208.	μοσκοκούζουλος	6°, 7°, 8°, 11°	Αθήνα, Πειραιάς, Κρήτη.
209.	μοσκομυρωδάτος	7°, 9°, 11°	Μεγίστη, Πελοπόννησος, Κρήτη· Φ. Πανάς, <i>Τα Λυρικά Άπαντα</i> , 306· Γ. Σουρής, <i>Άπαντα Ι.</i> , 299 & <i>Άπαντα ΙΙ</i> , 112· Δ. Λουκόπ.,

			<i>Νεοελλ. Μυθολ.</i> , 40· Λεξ. Βυζαντ· Λεξ. Μπριγκ· Δ. άσματα Ζαμπέλ., 742· Ν. Εστία 21 (1936), 65· Εστία, τόμ. 12, 522.
210.	<i>μοσκοτυλιμένος</i>	7°	Θηρ. άσμ., Παρν. 9, 374.
211.	<i>μπαμπακόκωλος</i>	7°	Κρήτη.
212.	<i>μπαρουτοκαπνισμένος</i>	7°, 10°, 11°	Κρήτη, Στ. Ελλάδα· Α. Τανάγρας, <i>Άγγελος Εξολοθρευτής</i> , 142.
213.	<i>μπιρμπιλομάτης & μπιρμπιλομάτα</i>	5°, 7°	Μάνη, Μακεδονία, Σάμος, Ήπειρος, Κρήτη, Πόντος, Εύβοια, Θεσσαλία, Λευκάδα, Αιτωλία, Στ. Ελλάδα, Πελοπόννησος · Σ. Μυριβήλης, <i>Ζωή εν τάφω</i> , 97· Γ. Ξενόπουλος, <i>Το ζακυνθ. μαντήλι</i> , 108· Φ. Κουκουλές, Δ. Ι. Ε. Ε., 261· Πανδώρα. Ε΄, 144· Ν. Εστία 21 (1927), 40.
214.	<i>μπλαβομάτης</i>	7°	Κρήτη.
215.	<i>μυγοφτυσμένος</i>	6°	Θεσσαλία· Ν. Εστία 15 (1934), 164.
216.	<i>μυριοκέφαλος</i>	9°	Κρήτη· Α. Προβελέγγ., <i>Ποιήμ.</i> , Ι, 388.
217.	<i>μυρόβλητος</i>	11°	Φ. Πανάς, <i>Τα Λυρικ. Άπαντα</i> , 144.
218.	<i>μονόφωνος</i>	7°	Κάσος, Κάρπαθος, Κύθηρα, Κύθνος, Κύπρος· Μ. Μιχαήλ., <i>Γλωσσ. Κάσου</i> , 34· Βαλληνού Πάρεργα· Weigel.
219.	<i>μωροθάμαχος</i>	8°, 10°	Ζαγορά, Πελοπόννησος· Λειβησ. γλωσσ.
220.	<i>νεκρανάλατος</i>	7°	Κεφαλλονιά· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 60, 233.
221.	<i>νεραϊδογλειμμένος</i>	7°	Κρήτη· Ν. Πολίτης, <i>Παραδ.</i> , 1, 440· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 489.

222.	νεραΐδοπαρμένος	7°, 8°	Καλάβρυτα, Σάμος, Μεγάλη Μαντίνεια, Πελοπόννησος, Ήπειρος, Μακεδονία, Μάνη, Ελαφώνησος, Καρύταινα, Ίμβρος· Ν. Πολίτης, <i>Παραδ.</i> , 1, 434· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 489· Κ. Μπαστιάς, <i>Αλιευτ.</i> , 161· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 248· Σομ.· Λαογρ. 6, 250.
223.	νυχτοπάρωρος	7°	Κρήτη, Κυκλάδες· Ν. Πολίτης, <i>Παραδ.</i> , Δ', 1256, 1257· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 628, 677, 746.
224.	ξαναζωντανεμένος	10°	Weigel· Somavera.
225.	ξανθογένης	4°, 11°	Μακεδονία, Κρήτη, Ήπειρος, Νάξος, Αδριανούπολη, Βιθυνία· Γ. Σουρής, <i>Ρωμικός</i> , αρ. 6· Φ. Πανάς, <i>Τα Λυρικά Άπαντα</i> , 69· Λεξ. Βυζαντ.· Περίδης· Somavera· Λεξ. Μπριγκ· Λαογρ. Β', 232.
226.	ξανθομούστακος	10°	Μακεδονία, Αιτωλία, Ήπειρος· Γ. Ξενόπουλος, <i>Η τιμή του αδελφ.</i> 2, 85· Σ. Μυριβήλης, <i>Ζωή εν τάφω</i> , 301· Σομ.· Weigel.
227.	ξενομπασιάρης	5°	Κρήτη, Κύθηρα, Κάρπαθος.
228.	ζώφυλλος	2°	Κάρπαθος.
229.	ολαδειανός	9°	Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 73.
230.	ολάσπρος	2°, 6°, 8°, 11°	Κύθηρα, Πόντος, Εύβοια· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 641· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i> · Α. Μελαχρινός, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 246.

231.	ολαχνισμένος	5°	Φ. Πανάς, <i>Τα Λυρικά Άπαντα</i> , 405.
232.	ολοαίματος	2°	Ρόδος, Κερασούντα, Πόντος, Πελοπόννησος, Καστέλλι.
233.	ολόβρεχτος	9°	Κρήτη, Πόντος.
234.	ολογάλανος	4°	Κρήτη, Πόντος· Γ. Στρατήγ., <i>Τι λεν τα κύματα</i> , 94· Μ. Τσιριμώκος, <i>Εκ βάθ.</i> , 69· Σ. Μαρτζώκ., <i>Ποιήμ.</i> , 90· Κ. Παλαμάς, <i>Ύμνος Αθην.</i> , σ. 20· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> Σ. 45· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 69· Α. Προβελέγγ., <i>Ποιήμ.</i> , 148· Γ. Ψυχάρης, <i>Αγν.</i> 2, 130· Κρητ. Εστία 119 (1962), 406· Κρητ. Εστία ΙΣΤ' (1964), 29.
235.	ολόγρος	2°, 3°, 7°	Κάρπαθος, Κεφαλλονιά, Κρήτη, Πελοπόννησος, Κύθηρα, Ίμβρος, Κεφαλλονιά· Ν. Δομένιτος, <i>Κεφαλλ. Ιδιώματ.</i> , 83· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 129· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 247· Blanken, <i>Les Grecs de Corsèse</i> , 22· Κρητ. Εστία 93 (1960), 334.
236.	ολοδάσωτος	7°	Π. Βλαστός, Ν. Εστία 19 (1935), 48.
237.	ολόζεστος	2°	Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 62· Α. Σημηριώτης, εν <i>Ανθολ. Η.</i> Αποστολίδη, 396· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 251.
238.	ολοκίτρινος	2°, 4°, 7°	Πόντος, Χίος, Κρήτη, Σκιάθος.

239.	ολοκόκκινος	1°, 2°, 3°, 4°, 5°	Τραπεζούντα, Μήλος, Κύπρος, Πόντος, Κρήτη, Θράκη, Αίνος, Αστυπάλεια, Οινόη, Μάδυτος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 348· Γ. Δροσίνης, <i>Αγροτ. Επιστ.</i> , 109· <i>Λίβιστρος και Ροδάμνη</i> , Ε, 485 (έκδ. J. Lambert)· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 642· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i> · Ι. Τυπάλδος, <i>Ποιήμ.</i> , 94· Θ. Ντόρρος, εν <i>Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 277· <i>Ψαλτ. Βυζ.</i> , 350· Λεξ. Μπριγκ.
240.	ολόκορμος	6°, 7°, 10°	Πόντος, Τραπεζούντα· Σ. Σκίπης, <i>Καλβ. Μέτρ.</i> , 48· Σ. Σκίπης, <i>Θεατρ. δ', Πρόζ.</i> , 50.
241.	ολοκούβαρος	5°	Κεφαλλονιά, Κάρπαθος.
242.	ολοκούραστος	1°, 2°, 3°	Κρήτη.
243.	ολολάδωτος	5°, 6°, 7°	Κρήτη, Πελοπόννησος.
244.	ολολάσπωτος	5°, 6°, 7°, 8°, 9°	Κρήτη.
245.	ολομάτωτος	5°, 7°, 8°	Κρήτη, Ρόδος, Σέριφος, Σύρος, Κως, Πάρος, Τραπεζούντα· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, 642· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i> .
246.	ολομέθυστος	3°, 4°, 6°, 7°, 8°, 11°	Κρήτη, Κίμωλος· Κρητ. Εστία, τεύχ. 14, 5· Ν. Εστία 25 (1934), 4.
247.	ολομέταξος	5°, 7°	Σκιάθος, Ρόδος, Σκύρος, Κρήτη, Μακεδονία, Ήπειρος, Κάλυμνος· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 129· Λεξ. Περίδη· Λεξ. Μπριγκ· Λεξ. Βυζαντ.· Χ ΜΝΕ Β', 189.
248.	ολόμπλαβος	2°, 6°, 8°	Κρήτη.

249.	ολονήστικος	7°	Κρήτη, Προποντίδα· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Μεγάλ. Χρον.</i> , 41· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 251.
250.	ολοπάρθενος	2°, 10°	Σ. Σκίπης, <i>Καλβ. Μέτρ.</i> , 34.
251.	ολόπικρος	2°	Μέγαρο, Μεγίστη· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 151· Σ. Σκίπης, <i>Καλβ. Μέτρ.</i> , 45· Δροσίνης, <i>Αγρ. Επιστ.</i> , 168· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , 2, 236· Φ. Πανάς, <i>Τα Λυρικά Άπαντα</i> , 422· Περιοδ. Η Μεγίστη, αρ. 24-25, 8.
252.	ολοπράσινος	1°, 3°, 8°	Πόντος, Προποντίδα, Εύβοια, Κρήτη· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 347· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 642· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i> · Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 71· Λαογρ. τόμ. α', τεύχ. α', 248.
253.	ολόπρωτος / ολοπρώτος	8°, 11°	Άνδρος, Θράκη, Γ. Ψυχάρης, <i>Ρωμαίκ. Γράμματ.</i> , 1, 108· Λεξ. Μπριγκ· Περίδης· Λεξ. Βυζαντ.
254.	ολοσκόνιστος	4°, 7°	Κρήτη.
255.	ολοσκότεινος	5°, 8°	Τραπεζούντα, Κυδωνίες· Σ. Σκίπης, <i>Απόλλ. Άσμ.</i> , 80· Σ. Σκίπης, <i>Κολχ.</i> , 16, 30, Γ. Σακκάρ., <i>Διάλ. Κυδων. Μικρασ. Χρον.</i> 5, 72.
256.	ολόστερνος / ολοστερνός	5°, 6°, 7°, 8°, 9°, 10°	Πελοπόννησος, Αρτάκη· Α. Προβελέγγ., <i>Νικηφ. Φωκάς</i> , 88· Μ. Τσιριμώκος, <i>Ώρες Δειλιν.</i> , 66· Σ. Γ. Πασαγιάννης, <i>Αντίλ.</i> , 21· Γιάνναρη, <i>Ερωτόκριτος</i> · Μωραΐτ. Τραγούδια, 51.

257.	ολοστρόγγυλος	10°	Στ. Ελλάδα, Ήπειρος, Τραπεζούντα, Μακεδονία, Σάμος, Κρήτη, Εύβοια, Θεσσαλία, Πελοπόννησος, Σύμη, Αίνος, Ρόδος, Οινόη, Βούρβουρα Κυνουρίας· Κ. Παλαμάς, <i>Τρισεύγ.</i> , 59· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα I</i> , 162· Φ. Πανάς, <i>Τα</i> <i>Λυρικά Άπαντα</i> , 217· Ι. Πολέμης, <i>Χειμωνανθός</i> , 68· Γ. Ξενόπουλος, <i>Πλούσιοι και Φτωχοί</i> , 107· Δ. Ταγκόπουλος, <i>Δράματ.</i> , 97· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 129· Σολωμός, 324· Λεξ. Μπριγκ· Περίδης· Λεξ. Βυζαντ.· Εστία, τόμ. ιδ', 757.
258.	ολοσώματος	8°	Κύπρος· Χ. Χρηστοβασίλης, <i>Χρον. Σκλαβ.</i> , 37· Λεξ. Μπριγκ· Νέα Εστία 11, 80.
259.	ολοτρέμουλος	8°, 9°	Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 41.
260.	ολοτρύπητος	3°, 9°	Πελοπόννησος.
261.	ολοφέγγαρος	8°	Ι. Γρυπάρης, Ν. Εστία 19 (1936), 315· Ν. Εστία 18 (1935), 852.
262.	ολοφούντωτος	6°	Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 54.
263.	ολόφωτος	6°	Κύπρος, Α. Θράκη, Σμύρνη, Σκιάθος, Πάρος, Πόντος, Κρήτη, Μακεδονία, Στ. Ελλάδα, Λήμνος, Πελοπόννησος· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 87· Κ. Παλαμάς, <i>Ύμνος Αθην.</i> , 61, 103· Κ. Παλαμάς, <i>Τάφ.</i> , σ. 44· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 55· Δροσίνης, <i>Αγροτ. Επιστ.</i> , 156,

			157· Ι. Τυπάλδος, <i>Ποιήμ.</i> , 70· Κ. Παρορίτης, <i>Κόκκινα τραγ.</i> , 179· Γ. Στρατηγ., <i>Ηρώα και Μνημόσ.</i> , 88, 121· Γ. Στρατηγ., <i>Τραγούδι του σπιτιού</i> , 69· Γ. Στρατηγ., <i>Τι λεν τα κύματα</i> , 24, 56, 135, 138· Γ. Ξενόπουλος, <i>Πλούσιοι και Φτωχοί</i> , 12· Ι. Δραγούμης, <i>Σαμοθράκη</i> , 53· Μ. Μαρτζώκ., <i>Ποιήμ.</i> , 59· Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , 2, 219· Α. Προβελέγγ., εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 374· Κ. Ουράνης, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 288· Περίδης.
264.	ομορφοστρωμένος	6°	Ήπειρος· Αραβαντινός, <i>Συλλ. δημ. ασμ.</i> , 200.
265.	ονειροπλάνταχτος	2°	Ν. Εστία 16 (1934), 602.
266.	ορθόστηθη	5°	Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 5· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Τα παλ. παληκάρ.</i> , 41· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 36.
267.	ορθοστύλωτος	1°	Κ. Παλαμάς, <i>Τρισεύγ.</i> , 80· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , 71· Ν. Εστία 17 (1935), 575.
268.	ορνιθόμυαλος	6°, 7°	Κρήτη.
269.	ουρανογέννητος	7°	Ήπειρος· Α. Προβελ., <i>Ποιήμ. Ι</i> , 233· Φ. Πανάς, <i>Τα Λυρικά Άπαντα</i> , 388, 449.
270.	ουρανοφίλητος	8°	Σ. Περεσιάδ., <i>Σκλάβος</i> , 38.
271.	παιχνιδομάτης & παιχνιδομάτα	6°, 7°, 11°	Νάξος, Κρήτη, Κάρπαθος, Κύπρος, Κέρκυρα, Νίσυρος· Κρητ. Εστία ΙΕ', 1963, 164-165·

			Άσμ. Γ. Καζαβ. Νισύρ. Λαογρ., 105.
272.	παλιοκαστρινός	7°	Θεσσαλία, Μύκονος.
273.	πεζοδρόμος	5°	Μάνη, Λακωνία, Πελοπόννησος, Ήπειρος, Μακεδονία, Ζαγορά· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 93, 105· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 60· Κ. Παλαμάς, <i>Πεντασύλλ.</i> , σ. 15· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 90· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , τ. 2, 173· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , τ. 3, 193· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Ταχυδρ.</i> , 2, 6, 7· Φ. Ψύλλ., <i>Επίτ. Λεξ.</i> , 32· Κ. Κρυστάλλης, <i>Έργα</i> , 2, 81 (Ποιήμ.)· Μαρκ., <i>Ελλ. Ονόμ.</i> , 168· Κορτεσ. Υπουργ. Βουλ., 43· Λεξ. Βυζαντ.· Weigel· Λεξ. Γαζ.· Σομ.· Λαογρ. Β', 183· Δ.Ι.Ε.Ε., Β', 235.
274.	πεντάγωνος	11°	Χίος, Πελοπόννησος, Πόντος, Ήπειρος, Νάξος, Μήλος, Σκύρος, Κως, Πάρος, Κρήτη, Κύθηρα, Σύμη, Στ. Ελλάδα, Κάρπαθος, Εύβοια, Θήρα, Αθήνα, Μακεδονία, Θεσσαλία, Σίφνος, Ρόδος, Κύπρος, Πάρος, Κεφαλλονιά· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 7, 175· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 367· Τ. Ζευγώλης, <i>Λαογρ. Σημειώμ. Β'</i> , 87· Λαογρ. Β', 508· Κρητ. Παροιμ. Παρν. 16, 635.
275.	πενταδείλινη	7°	Πελοπόννησος, Ιθάκη, Στ. Ελλάδα, Κεφαλλονιά, Ήπειρος· Παπαζαφ., <i>Περिसυναγ. Πελοπονν.</i> ,

			351· Δ. Λουκάτος, <i>Κεφαλλον. Γνωμ.</i> , 5· Αιγιν. Παροιμ., 167· Λαογρ. Β', 306, 508· Ελλην. Ζωή, 1207.
276.	πετεινοκέφαλος	7°	Σαμοθράκη, Αδριανούπολη, Κύθνος· Γενναδ., <i>Ελλην. Γεωργ.</i> 2, 66· Θησ. Γ. Βλάχου Κρήτης.
277.	πετρομάχος	11°	Σκύρος, Αμοργός, Πελοπόννησος· Σομ· glotta Β, 296· Αθηνά 22, 251· Χ ΜΝΕ Β', 163.
278.	πετρόχαρος	8°, 9°, 10°	Ν. Εστία 18 (1935), 899.
279.	πηγαδόστομος	7°, 10°	Πελοπόννησος, Κεφαλλονιά, Νάξος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 386· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 69· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 307· Π. Βλαστός, Ν. Εστία 19 (1935), 48· Ν. Εστία 22 (1937), 1387.
280.	πλατανόκορμος	7°	Στ. Ελλάδα· Α. Μαρμελής, <i>Σταθμοί</i> , 92· Δ. Λουκόπ., <i>Γεωργ.</i> , 66.
281.	πλατύγυρος	2°	Νίσυρος· Δ. Βουτυράς, <i>Επανάστ. Ζώων</i> , 264· Δ. Βουτυράς, <i>Τριανταδύο Διηγήμ.</i> , 18· Κ. Παρορίτης, <i>Κόκκιν. Τραγ.</i> , 44.
282.	πλατύστηθος	6°	Γ. Βλαχογιάννης, <i>Τα παλ. παληκάρ.</i> , 110.
283.	πλατύχωρος	5°	Γ. Επαχτίτης, <i>Προπυλ. Ι</i> , 252· Α. Καρκαβίτσας, <i>Ζητιάνος</i> , 189.
284.	πλουσιοντυμένος	11°	Γ. Ψυχάρης, <i>Ρωμαϊκ. Θέατρ.</i> , 173.
285.	πολυβασανισμένος	5°	Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , 2, 275.
286.	πολύβουος	7°	Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 125· Κ. Χρηστομάνος, <i>Η Κερέν.</i>

			<i>Κούκλ.</i> , 75· <i>Ι. Δραγούμης, Όσοι Ζωντανοί</i> , 115· <i>Σ. Σκίπης, Προσφυγ. Καμ.</i> , 32· <i>Σ. Σκίπης, Απέθαντος</i> , 57· <i>Ζ. Παπαντωνίου, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 334· <i>Τ. Άγρας, Ν. Εστία</i> 15 (1934), 570.
287.	πολύβυζος	10°	Νάξος, Χίος, Πελοπόννησος.
288.	πολύγυρος	7°	Μακεδονία, Προποντίδα, Σκιάθος, Χαλκιδική, Κασάνδρεια, Καλάβρυτα· <i>Ηπειρώτ. Μελέτ. Ζώτου</i> , τόμ. Δ', τεύχ. 13, 370.
289.	πολύδιπλος	7°	Σομ.
290.	πολυθόρυβος	2°, 4°, 5°	Ήπειρος· <i>Κ. Παλαμάς, Τάφ.</i> , σ. 74· <i>Γ. Στρατήγ.</i> , <i>Τι λεν τα κύματα</i> , 13.
291.	πολυκαίρινος	2°	Πελοπόννησος, Καλάβρυτα, Αίγιο, Τρίκαλα Κορινθίας, Μεσσηνία, Στ. Ελλάδα, Ζάκυνθος, Εύβοια, Ιόνια νησιά, Λευκάδα· <i>Π. Βλαστός, Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 30· <i>Κ. Βεντά, Έρωτος αποτελέσματα</i> , 88· <i>Γ. Βλαχογιάννης, Τα παλ. παληκάρ.</i> , 5· <i>Σ. Σκίπης, Κολχ.</i> , Γ 23· <i>Περίδης· Λεξ. Βυζαντ.</i>
292.	πολυκαιρισμένος	2°	Ίμβρος· <i>Ν. Ανδριώτης, Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 255.
293.	πολυκάραβος	7°	<i>Κ. Παλαμάς, Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 3· <i>Ν. Εστία</i> 17 (1935), 219.
294.	πολυκάτεχος	7°	Κύθηρα, Κύθνος, Μήλος, Πελοπόννησος.
295.	πολυκέλαδος	6°, 8°	<i>Κ. Παλαμάς, Τάφ.</i> , <i>Ποιήμ.</i> , 16.

296.	πολυκέφαλος	7°, 8°	Δ. Βουτυράς, <i>Τριανταδύο Διηγήμ.</i> , 77· Δ. Βουτυράς, <i>Επανάστ. Ζώων</i> , 283.
297.	πολύκορφος	11°	Γ. Βλαχογιάννης, <i>Λόγοι κι Αντίλογ.</i> , 11· Καρπ. αινίγμ. Δωρ. Ψήφ., 97· Ν. Εστία 16 (1934), Ποιήμ.
298.	πολύκοσμος	2°	Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 61.
299.	πολυκρέατος	7°	Νουμάς, 223, 8.
300.	πολύλογος	7°	Κύπρος, Σίφνος, Πελοπόννησος, Σύρος, Κύθηρα, Κρήτη, Αίνος, Ναξος· Σομ.· Weigel· Περίδης· Λεξ. Βυζαντ.· Κρητικ. Λαός, 1, 85.
301.	πολυπικραμένος	2°	Σκύρος, Κρήτη· Ν. Πέρδ., <i>Σκύρ.</i> , 115· Ε. Σπανδωνίδης, <i>Κρητικ. Τραγούδ.</i> , 11· Φιλ., <i>Ακριτ.</i> , 48· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 225· Λαογρ. Γ', 265.
302.	πολυποίκιλος	4°	Τσακώνα· Σομ.
303.	πολυσάλευτος	11°	Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 181· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 21, 34· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 56.
304.	πολυτραννισμένος	10°	Κρήτη· Μ. Λιουδ., <i>Μαντινάδες</i> , 100· Μακρυγιάννης, <i>Απομν.</i> , Β 12.
305.	πολύφτερος	11°	Χίος.
306.	πολυχαδεμένος	10°	Κρήτη, Αίνος, Θεσσαλία, Ίμβρος, Χαλκιδική, Νίσυρος, Αίγινα· Δ. άσμ. Ζαμπ., 617· Λελεκ., <i>Επιδ.</i> άσμ, 183.
307.	πολυχρονίτικος	8°	Μποέμ, <i>Ζωγραφίες</i> , 25, 74.

308.	πολύψυχος	8°	Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα Ι</i> , 105· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , 135· Γ. Ψυχάρης, <i>Όνειρο Γιαννίρ.</i> , 161· Εφημ. Έθνος 12-10-1914.
309.	ποντικομούρης	9°	Ζάκυνθος, Κρήτη, Γαύδος, Μήλος, Πελοπόννησος, Κάσος.
310.	πρασινοκίτρινος	5°	Πελοπόννησος, Ήπειρος, Ζαγόρι· Γ. Ξενόπουλος, <i>Μαργαρ. Στέφ.</i> , 23· Γ. Σουρής, <i>Άπαντα</i> , II, 617· Γ. Σουρής, <i>Ρωμικός</i> , αρ. 90· Ψύλλ., λεξ., 276· Βερός-Γιαννούλης, <i>ονομαστικόν</i> , 43.
311.	πρασινοκόκκινος	7°, 8°	Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 56.
312.	πρασινομαλλούσα	8°	Αργολίδα· Ν. Πολίτης, <i>Παραδ.</i> , 1, 477.
313.	πρασινόχρυσος	5°	Σκύρος, Σκιάθος· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 23, 82, 184.
314.	προικοφέρνουσα	7°	Κρήτη · Κριάρ., <i>Άσματα Β'</i> , 400· <i>Βλαστού Γάμοι</i> , 14.
315.	πρωτογέννητος	8°	Κρήτη, Κάρπαθος, Θράκη· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 84· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 16, 176· Κ. Παλαμάς, <i>Ύμνος Αθην.</i> , σ. 25· Γ. Ψυχάρης, <i>Αγν.</i> , 63· Weigel· Σομ.· Σ. Δάφνης, Ν. Εστία 19 (1936), 610· Α. Καρκαβίτσας, Ν.Εστία 16 (1935), 84· Ν. Εστία 22 (1937), 1739.
316.	πρωτογόνατος	7°, 8°	Χίος, Σάμος, Κρήτη, Ανάφη, Θήρα, Ηρακλεία, Μάδυτος, Πάρος, Βιζύη, Κάρπαθος, Αδριανούπολη, Ίος, Κρήνη, Σάμος, Χίος· Ημερολ. Μ. Ελλάς

			1924, 188· Καρπαθιακά Εμμ. Μανωλάκου, 118· Λαογρ. Γ', 22.
317.	πρωτόλατος	7°	Κεφαλλονιά, Κρήτη· Επιστ. Επετ. 9, 9.
318.	πυκνοπαιδούσα	7°	Ήπειρος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 392· Αθηνά 37, 196.
319.	πυκνόσγουρος	2°	Σ. Σκίπης, <i>Θέατρ. και Πρόζ.</i> , 74.
320.	πυρόβολος	11°	Πελοπόννησος, Μακεδονία, Θεσσαλία, Ήπειρος, Σάμος, Κέρκυρα, Μήλος.
321.	πυρομάλλης	8°	Πελοπόννησος.
322.	ροδοβαμμένος	7°	Γ. Ξενόπουλος, <i>Κόσμ.</i> , 142· Γ. Ξενόπουλος, <i>Αναδυόμεν.</i> , 34.
323.	ροδομάγουλος	6°, 7°, 10°, 11°	Κρήτη, Γαύδος, Θήρα· Σ. Σκίπης, <i>Απέθαντος</i> , 107· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Γυρισμός</i> , 155· Γ. Ξενόπουλος, <i>Ισαβέλλ.</i> , 36· Α. Τανάγρας, <i>Άγγελος Εξολοθρευτής</i> , 91· Ν. Εστία 24 (1938), 1380.
324.	ροδόφωτος	5°	Ι. Πολέμης, <i>Εξωτ.</i> , σ. 27.
325.	σαρακοφαγωμένος	5°	Μακεδονία, Πελοπόννησος, Ήπειρος, Κύπρος· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> ,2, 214· Ι. Μ. Παπαϊωάννου, <i>Γλωσσάρ. Γρεβεν.</i> , 114· Λεξ. Rómpleton – Θεοχαρόπ· ΛΝΕ, λ. <i>βροτιδοφαγωμένος</i> .
326.	σαραντάμερος	5°	Πελοπόννησος, Νίσυρος, Ήπειρος.
327.	σαραντάπηχος	6°	Θράκη, Ρόδος, Κρήτη, Νάξος, Χίος, Αίνος, Σαράντα Εκκλησιές, Βιζύη· Ν. Πολίτης, <i>Μελ.</i> , Β', 507-508· Κ. Κρυστάλλης, <i>Έργα</i> , 2,

			215· Σ. Σκίπης, <i>Απέθαντος</i> , 19· Γ. Σπυριδάκης, <i>Αριθμ. Τεσσαράκ.</i> , 101· Χ ΜΝΕ Β', 210, 325· Θρακ. Ηθογρ. Γ', 86.
328.	σαρανταπληγιάρης	5°, 7°, 8°, 10°	Πύλος, Πελοπόννησος· Κυριαν., <i>Διγενής Ακρίτας</i> , σ. 8· Ν. Φαρδύς, <i>Κορσ.</i> , 174· Γ. Σπυριδάκης, <i>Αριθμ. Τεσσαράκ.</i> , 102· Κυνουρ. άσμ., Λαογρ. Ε', 171· Δ. άσμ. Ζαμπελ., 723· Δημ. Fauriel, 140· Έσπερος, 36.
329.	σαρανταπληγιασμένος	6°, 7°, 9°, 11°	Φθιώτιδα, Καλάβρυτα, Ήπειρος, Στ. Ελλάδα· Ε. Σπανδωνίδης, <i>Τραγούδ. Αγοριανής</i> , 257· Γ. Σπυριδάκης, <i>Αριθμ. Τεσσαράκ.</i> , 103.
330.	σιγανοπερπάτητος	7°	Χίος· Γ. Ψυχάρης, <i>Όνειρ. Γιαννίρ.</i> , 104· Σκυρ. άσμ. Ν. Περδ., 257.
331.	σιγανόφωνος	8°	Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Τελευτ. Όνειρα</i> , 53.
332.	σιγομίλητος	7°	Κ. Παλαμάς, <i>Καημοί λιμνοθάλασσας</i> , σ. 5· Ν. Εστία 19 (1936), 468.
333.	σιδεροδεμένος	9°	Κρήτη· Σ. Δάφνης, Ν. Εστία 22 (1937), 24· Σομ.
334.	σιδερομύτικο	4°, 7°	Θράκη (παραμύθι).
335.	σιδερόφραχτος	9°	Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 159· Δ. Βουτυράς, (διηγ.) <i>Διωγμ. Αγάπ.</i> , 28· Δ. Βουτυράς, <i>Είκοσι Διηγ.</i> , 52· Δ. Βουτυράς, <i>Μες στους ανθρωποφάγ.</i> , 114· Δ.

			Ταγκόπουλος, <i>Δράματ.</i> , 94· Εβδομαδιαίος Τύπος 24-6-34.
336.	σκιζαμυγδαλάτος	7°	Ρόδος, Καλλίπολη, Αίνος, Νάξος, Μάδυτος, Κρήτη, Λήμνος, Άνδρος, Εύβοια, Πάρος· Βλαστού Γάμοι, 43, 176· Λιανοτρ. Τεφαρίκη, 156· Σομ.
337.	σκορδόπιστος	5°	Πελοπόννησος, Θράκη, Σύμη, Ήπειρος, Στ. Ελλάδα, Μακεδονία, Σαράντα Εκκλησιές, Κρήτη, Εύβοια, Αιτωλία· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 161· Α. Τραυλαντώνης, Ν. Εστία 20 (1936), 1582.
338.	σκοτεινοβλέφαρος	7°, 8°	Ήπειρος.
339.	σμιχτοφρύδης	7°	Κρήτη, Ολυμπία, Λακωνία, Κύθνος, Πελοπόννησος, Ίμβρος, Μήλος, Αθήνα, Γορτυνία, Μακεδονία, Στ. Ελλάδα, Λήμνος, Χίος, Ίος, Σύρος, Κεφαλλονιά · <i>Βέλθανδρος και Χρυσάντζα</i> , σ. 573· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ.</i> <i>Θησ.</i> , 246· Δ. Βουτυράς, <i>Επανάστ.</i> <i>Ζώων</i> , 21· Γ. Δροσίνης, <i>Βοταν.</i> <i>αγάπ.</i> , 58· Δ. Λουκάτος, <i>Παροιμ.</i> <i>και Γνωμικά Κεφαλλονιάς</i> , 175.
340.	σουβλομούτα	7°, 8°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 431.
341.	σπαγκοδεμένος	7°	Τήνος, Τρίκαλα Κορινθίας.
342.	σπαθοκομμένος	11°	Κανδηλώρος, <i>Αρκαδ. Παραδ. Ε'</i> · Αρκάδ. Επετηρίς 1906.
343.	σπιθοβόλος	7°	Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 104· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , τ. 2, 11· Α. Καρκαβίτσας, <i>Ζητιάνος</i> , 95· Ι.

			Πολέμης, <i>Παλαιο βιολ.</i>, 149· Ι. Πολέμης, <i>Σπασμ. Μάρμ.</i>, 23· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Τελευτ.</i> <i>Όνειρ.</i>, 122· Γ. Ξενόπουλος, <i>Μυστικ. Βαλέρ.</i>, 11· Γ. Στρατηγ., <i>Ηρώα και Μνημόσ.</i>, 13, 87· Γ. Στρατηγ., <i>Τραγούδ. του σπιτ.</i>, 33· Γ. Στρατηγ., <i>Τι λεν τα κύματα</i>, 141· Λεξ. Ν. Ελλην., λ. <i>αναμαλλιάζω</i> & λ. <i>βιδωτός</i>· Ν. Εστία 10, Παράρτ. 93, Η Τζούλια.
344.	σταυροφόρος	2°	Άθως, Αμοργός, Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα, Μάνη, Λακωνία, Ήπειρος, Μηλιαράδες· Ε. Σπανδωνίδης, <i>Τραγούδ.</i> <i>Αγοριανής</i>, 41· Χ. Χρηστοβασίλης, <i>Διηγ.</i> <i>Διαγωνιμός</i>, 44· Αραβαντινού Συλλ. δημ. ασμ., 25· Μαλεβ. Φ. 50, 403· Περίδης.
345.	σταχτοκίτρινος	8°	Κ. Χρηστομάνος, <i>Η Κερέν.</i> <i>Κούκλ.</i>, 50· Ι. Δραγούμης, <i>Μαρτύρ. και Ηρώων αίμα</i>, 121· Γ. Ξενόπουλος, <i>Θέατρ.</i>, Α', 68.
346.	σταχτοκόκκινος	8°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i>, 348.
347.	σταχτόμαυρος	3°, 8°, 10°	Γ. Σακελλαρόπουλος, <i>Ανοιξιιάτ.</i> <i>γεννήμ. κλπ</i>, 13· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Γυρισμός</i>, 139· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i>, 347· Κ. Παρορίτης, <i>Από τη ζωή του Δειλ.</i>, 78· Μ. Τσιριμώκος, <i>Σονέτ.</i>, 15· Σ. Μελάς, <i>Το άσπρο και το μαύρο</i>, 16.

348.	σταχτοπράσινος	5°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 347· Κ. Χρηστομάνος, <i>Η Κερέν. Κούκλ.</i> , 48.
349.	στενομάκρουλος	2°	Κύπρος, Πελοπόννησος, Ίος, Ζάκυνθος· Ν. Πολίτης, <i>Παραδ.</i> , 1, 532· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 148· Κυπριακ. Σπουδ, τόμ. ΙΒ΄, 59.
350.	στενομέτωπος	2°	Κύπρος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 384.
351.	στερνογέννητος	5°, 8°	Γ. Ξενόπουλος, <i>Το ζακυνθ. μαντήλ.</i> , 62.
352.	στεφανοκέρατος	8°	Πελοπόννησος.
353.	στραβοπατημένος	5°, 7°, 10°, 11°	Χαλκιδική, Ήπειρος, Σίφνος, Κως, Κρήτη, Μακεδονία, Κάρπαθος, Θράκη, Σαράντα Εκκλησιές, Στ. Ελλάδα, Πελοπόννησος, Αιτωλία, Μεσσηνία, Αίνος, Τσακώνα, Ιθάκη, Πόντος, Σμύρνη, Κεφαλλονιά, Σίφνος, Μεγίστη· Γ. Σουρής, <i>Ρωμικός</i> , αρ. 322· Γ. Ψυχάρης, <i>Στον ίσκ. του πλατάν.</i> , 130· Γ. Ψυχάρης, <i>Ταξίδ.</i> , 178· Γ. Ξενόπουλος, <i>Πλούσιοι και φτωχοί</i> , 192· Σκαρλ.-Βυζ. Λεξ. Ελλ.-Γάλλ.· Λεξ. Περίδη· Λεξ. Βυζαντ· Σομ· Λεξ. Δυαπ. Ιερων. Κομά, 1811, τ. Β΄, 185· Θρακικά 1, 171· Γλωσσ. Πρωτοδ., 229.
354.	στρουφοκέρατος	6°, 8°, 9°	Α. Καρκαβίτσας, <i>Ζητιάνος</i> , 131.
355.	συνωροπαντρεμένη	7°	Κρήτη.
356.	σφηνοκέφαλος	7°	Σάμος (παρωνύμιο).

357.	σφιχτοδεμένος	7°, 10°	Κρήτη, Μήλος, Ήπειρος· Δ. Ταγκόπουλος, <i>Δράματ.</i> , 129· Ε. Σπανδωνίδης, <i>Τραγούδ.</i> <i>Αγοριανής</i> , 338· Γ. Σουρή, <i>Άπαντα Ι.</i> , 262· Ι. Δραγούμης, <i>Σταμάτ.</i> , 79· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα Ι</i> , 103· Ι. Πολέμης, <i>Αλάβαστρ.</i> , 197· Ι. Πολέμης, <i>Παλαιο βιολ.</i> , 43· Ι. Πολέμης, <i>Βασιλ. Ανήλιαγ.</i> , 83· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 283· Γ. Ψυχάρης, <i>Όνειρ. Γιαννίρ.</i> , 233· Γ. Ψυχάρης, <i>Ρωμαίκ. Θέατρ.</i> , 202· Σ. Ραμάς, <i>Λοξ. Στρατοκ.</i> , 39· Σ. Ραμάς, <i>Τα παλιά και καινούρ.</i> , 54, 117· Κεφαλληνός, Αθηνά 25, 226· Εβδομαδιαίος Τύπος 28-7-34.
358.	σφιχτοδιπλωμένος	2°	Κύπρος· Κυπρ. Επετ., 51.
359.	σφιχτοκρέατος	7°	Νάξος· Σ. Δάφνης, Ν. Εστία 18 (1935), 1048· Σ. Δάφνης, Ν. Εστία 24 (1938), 1095.
360.	σφιχτομανταλωμένος	7°, 8°, 11°	Κως, Τσεσμές, Χίος, Κρήτη· Κριάρη Άσμ. Κρήτης, 213.
361.	σώχωρος	5°	Κρήτη, Κάρπαθος, Κύθηρα, Κως, Κεφαλλονιά, Στ. Ελλάδα, Θήρα, Κύθνος, Εύβοια, Παξοί· Μ. Μιχαλίδ., <i>Λαογρ. Σύμμ. Καρπ.</i> 2, 40.
362.	ταβλόπιστος	6°, 7°, 9°	Μακεδονία, Κρήτη· Ι. Κονδυλάκης, <i>Πατούχ.</i> , 144.
363.	τειχογυρισμένος	7°	Κρήτη· Θησ. Γ. Βλάχου· Σομ· Αθην. Φυλλάδ. Β', 131.

364.	τετράγωνος	7°, 8°, 11°	Αίνος, Πελοπόννησος· Περίδης· Λεξ. Βυζαντ.
365.	τετράξανθος	2°, 5°, 6°	Πόντος, Αντίπαρος, Κέρκυρα, Χωριά Ολύμπου, Μακεδονία, Λακωνία, Αργολίδα, Ήπειρος, Κρήτη, Πελοπόννησος, Θράκη, Χίος, Μεγίστη· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 50· Ι. Πολέμης, <i>Χειμωνανθός</i> , 165· Γ. Ξενόπουλος, <i>Αφροδ.</i> , 272· Μ. Μαλακάσης, Ν. Εστία 15 (1934), 8· Passow· Λεξ. Βυζαντ.· Λεξ. Ν. Ελλην., λ. <i>ανεμιστά</i> .
366.	τετράπηλος	2°, 10°	Πελοπόννησος· Σ. Μαρτζώκ., Νέα Ποιήμ., 68· Χ. Χρηστοβασίλης., <i>Χρον. Σκλαβ.</i> , 12· Σ. Ματσούκ., (ποιήμ.) <i>Γλυκοχάραμα</i> , 74· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 22, 95, 161.
367.	τουρκομάχος	7°	Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 141· glotta B, 296· Αθηνά, 22, 251· Χ MNE Β', 163.
368.	τουρκοπατημένος	7°	Μακεδονία, Πελοπόννησος· Δ. άσμ. Ζαμπ., 605.
369.	τραγογένης	5°, 6°, 7°, 10°	Πελοπόννησος, Σάμος, Ήπειρος, Κάρπαθος, Μακεδονία, Αιτωλία, Ζάκυνθος, Δαρδανέλια, Κύθνος, Στ. Ελλάδα, Εύβοια, Κέρκυρα, Κρήτη, Θήρα, Θεσσαλία· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 313· Βαλληνού Πάρεργα· Περίδης· Λεξ. Βυζαντ.· Λαογρ. Β', 195· Εικονογρ. Εστία,

			τόμ. β', 315· X MNE Α', 625· X MNE Β', 174.
370.	τραγόμαλλος	10°	Στ. Ελλάδα.
371.	τρεμογόνατος	2°	Ι. Πολέμης, <i>Εξωτ.</i> , 33.
372.	τρεχαπετάμενος	2°, 6°, 7°, 9°, 10°, 11°	Κρήτη· Ι. Κονδυλάκης, <i>Πατούχ.</i> , 109.
373.	τριαμάτης	7°	Κρήτη· Θησ. Γ. Βλάχου Κρήτης· Κρητ. Εστία 48 (1955), 10· Κρητ. Εστία ΙΕ' (1963), 424· X MNE Β', 174.
374.	τρυγονοσούρτης	11°	Πελοπόννησος, Μάνη, Εύβοια, Άνδρος· Δ. Βικέλας, <i>Nomend Faune grecque Annuaire</i> , τ. 12, 220· D' Arcy Thompson, <i>Class of Greek birds</i> , 102· Φιλίππιδ., <i>Κυνηγετ.</i> , X506, 63.
375.	Τρυποχέρης	9°	Μεσσηνία, Σάμος, Λακωνία, Αίνος, Σέρρες, Ήπειρος, Ζάκυνθος, Πελοπόννησος, Μακεδονία· Γ. Ξενόπουλος, <i>Πλούσ. και φτωχοί.</i> , 48· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κατήφ.</i> , 15· Κορύγλου, <i>Παροιμ. Πατρ.</i> , 43· Αίνος άσμ. Μανασ., 109· Ν. Εστία 24 (1938), 1052.
376.	φεγγαρολουσμένος	4°, 8°	Ήπειρος· Γ. Ψυχάρης, <i>Αγν.</i> , 162· Γ. Ψυχάρης, <i>Όνειρ. Γιαννίρ.</i> , 387· Μ. Τσιριμώκος, <i>Σονέτ.</i> , 9· Μ. Τσιριμώκος, <i>Δεκάστιχα</i> , 42· Σ. Σκίπης, <i>Απόλλ. άσμ.</i> , 37· Ι. Παναγιωτόπουλος, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 325.
377.	φεγγαροντυμένος	8°	Σολωμός, 149, 279.

378.	φεγγαροπρόσωπος	7°, 11°	Κρήτη, Κύπρος, Ήπειρος, Παξοί, Θεσπρωτία, Αίνος, Εύβοια, Σάμος, Θεσσαλία, Μακεδονία, Στ. Ελλάδα, Πόντος· Σ. Ματσούκ., (ποίημ.) <i>Γλυκοχάραμα</i> , 72· Κ. Παλαμάς, <i>Καημοί λιμνοθάλασσας</i> , σ. 43· Χ. Χριστοβασίλης, <i>Διηγ. στάν.</i> , 150· Α. Εφταλιώτης, εν <i>Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 89· Νουμάς 1914, 73.
379.	φεγγαροστάλαχτος	2°	Κ. Παλαμάς, <i>Καημοί λιμνοθάλασσας</i> , 11.
380.	φιδομαλλούσα	4°	Κ. Παλαμάς, <i>Νύχτες Φήμ.</i> , σ. 93.
381.	φλογοκόκκινος	6°	Γ. Βλαχογιάννης, <i>Μεγάλ. Χρον.</i> , 104· Γ. Ξενόπουλος, <i>Η τιμή του αδελφ.</i> , 38· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Γυρισμός</i> · Ν. Εστία 10, 1254.
382.	φουσκομάγουλος	5°	Νάξος, Θήρα, Μύκονος, Αίνος, Πελοπόννησος· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Τελευτ. Όνειρα</i> , 110· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 384· Λεξ. Βυζαντ.
383.	φραγκοφερμένος	7°	Ι. Δραγούμης, <i>Σαμοθράκη</i> , 127· Ι. Δραγούμης, <i>Όσοι ζωντανοί</i> , 20.
384.	φραγκοφορεμένος	7°	Νάξος, Καστέλι· Κρισπ., <i>Χόρτα</i> , 230· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 218.
385.	φρεσκοασβεστωμένος	10°	Ν. Εστία 19 (1936), 818.
386.	φρεσκοζουρισμένος	2°, 4°, 6°, 7°, 8°, 10°	Νάξος.
387.	φρεσκοφερμένος	11°	Κεφαλλην., Αθηνά 25, 214.

388.	φτενοκέφαλος	6°	Κύπρος· Γερμασόγεια Φαρμακίδου σειρ. Γ', 10.
389.	φτωχοντυμένος	6°, 11°	Α. Τανάγρας, <i>Άγγελος</i> <i>Εξολοθρευτής</i> , 288.
390.	φωτολουσμένος	5°, 7°, 8°, 9°, 10°	Γ. Ψυχάρης, <i>Άγν.</i> , 253.
391.	χαλκοντυμένος	8°	Εύβοια· Αρχ. Ευβ. Μελετ. Δ' (1955), 51.
392.	χαμογελούσα	8°, 11°	Μ. Τσιριμώκος, <i>Σονέτ.</i> , 65.
393.	χαρβαλόστομος	7°	Ιωάννινα.
394.	χιλιοκεντημένος	4°	Ήπειρος.
395.	χιλιολαβωμένος	10°	Κύπρος.
396.	χιλιομπαλωμένος	5°, 6°, 7°	Ήπειρος, Σάμος, Νάξος, Ζαγορά, Μεσολόγγι, Θήρα, Στ. Ελλάδα, Πελοπόννησος, Αλικαρνασσός, Χίος· Κ. Παρορίτης, <i>Κόκκινα Τραγ.</i> , 167· Α. Τραυλαντώνης, <i>Εξαδέλφη</i> , 25.
397.	χιλιοπατημένος	2°	Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 134· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα Ι.</i> , 128.
398.	χιλιοπλουμισμένος	8°	Παξοί· Χρηξοβ., <i>Αγώνες Σουλίου</i> , 30· Χ. Χρηστοβασίλης, <i>Διηγ. Διαγωνισμός</i> , 71· Σ. Ματσούκ., (ποίημ.) <i>Γλυκοχάραμα</i> , 16.
399.	χιλιοτραγουδημένος	10°	Μεγίστη· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 181· Περιοδ. Η Μεγίστη, αρ. 23, 6.
400.	χιλιοτρυπημένος	5°, 9°, 10°	Θράκη, Ήπειρος, Χαλκιδική, Τήλος· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 108· Αραβαντινός, <i>Συλλ. δημ. ασμ.</i> , 216.

401.	χιλιόχρωμος	2°, 9°	Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 122· Κ. Παλαμάς, <i>Υμνος Αθην.</i> , σ. 116.
402.	χινοπωρινός	7°	Θεσσαλία, Πελοπόννησος· Περίδης Σομ.· Weigel.
403.	χιονοσκέπαστος	9°, 10°	Ζαγορά· Περίδης.
404.	χλωμοπράσινος / χλομοπράσινος	2°, 5°, 8°, 10°	Δ. Ζευγώλης, Ποιήμ., Ν. Εστία 27 (1953), 351.
405.	χλωροπράσινος	5°, 6°, 7°, 8°, 9°, 10°	Σ. Μυριβήλης, <i>Ζωή εν τάφω</i> , 207· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> 347· Γ. Δροσίνης, εν <i>Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 84.
406.	χοντραχείλης & χοντραχείλα	6°, 7°, 8°, 10°	Κρήτη.
407.	χοντροκαμωμένος	4°	Δ. Θράκη, Α. Θράκη, Κρήτη, Κύπρος, Ζάκυνθος, Σκύρος, Σύμη· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Τα παλιά παληκάρ.</i> , 73.
408.	χοντρολαίμης	7°	Κάρπαθος, Ήπειρος, Σάμος, Θεσσαλία· Κοντ. παρά Βυζ.· Λεξ. Βυζαντ.
409.	χοντροπελεκημένος	11°	Weigel.
410.	χοντρόρωγος	11°	Ανάφη, Πελοπόννησος, Κύθνος, Φολέγανδρος, Κίμωλος, Σίφνος, Κύπρος, Κρήτη, Ζάκυνθος, Μήλος, Κόρινθος· Α. Καρκαβίτσας, <i>Αρχαιολ.</i> , 205· Γ. Ξενόπουλος, <i>Το Ζακυνθ. Μαντήλ.</i> , 94· Ν. Εστία 11, 151.
411.	χριστιανομάχος	5°, 7°	Κρήτη, Αίνος, Ίμβρος, Πόντος, Πελοπόννησος, Αδριανούπολη· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 78· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ.</i>

			Θησ., 253· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 123· Α. Βαλαωρίτης, <i>Εργα</i> , 3, 385· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Τα παλιά παληκάρ.</i> , 35· Ι. Δραγούμης, <i>Σαμοθράκη</i> , 47· Weigel· Σομ· Χ ΜΝΕ Β', 163.
412.	χρυσαρματωμένος	9°	Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , 106.
413.	χρυσοδεμένος	5°, 11°	Μακεδονία· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 349· Δ. Ταγκόπουλος, <i>Δράματ.</i> , 11· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 22· Weigel· Σομ· Περίδης·
414.	χρυσοκάρφωτος	8°	Μακεδονία· Ι. Πολέμης, <i>Εξωτ.</i> , 40.
415.	χρυσοκεντημένος	4°	Αίνος, Θράκη, Αίγινα, Εύβοια, Καλλίπολη, Θήρα, Σκύρος, Α. Ρούμελη, Φλώρινα, Μακεδονία, Μεγίστη· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Πρωτοζύπν.</i> , 25· Λεξ. Βυζαντ· Περίδης.
416.	χρυσοκέντητος	5°, 6°	Ζαγορά, Ρόδος, Νάξος, Μακεδονία, Πελοπόννησος, Αίνος, Σύμη· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 324· Κ. Παλαμάς, <i>Ύμνος Αθην.</i> , σ. 27· Ι. Πολέμης, <i>Κειμήλ.</i> , 52· Μ. Μαλακάσης, εν <i>Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 221· Λαογρ. τόμ. α', τεύχ. α', 191.
417.	χρυσοκέρατος	8°	Κύπρος· Κυπρ. άσμ. Σακελ. Κύπρ. 2, 63.
418.	χρυσοκίτρινος	10°	Στ. Ελλάδα· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Λογ. και Αντίλ.</i> , 57· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 346· Α. Πουλιαν., <i>Ικαρία</i>

			Θλαμέν. Νήσος, 92· Γ. Ξενόπουλος, Κοσμάκ. Γυρισμός, 224.
419.	χρυσοκόκκινος	5°	Προποντίδα· Ι. Πολέμης, <i>Εξωτ.</i> , 21· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 736· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος· Διήγ.</i> <i>Αχιλλ.</i> , σ. 348 (έκδ. Wagner), 12· Βυζάντ. Κωνστ. Ι. 3., 99.
420.	χρυσομελάχροινος	2°	Γ. Βλαχογιάννης, Ν. Εστία 17 (1935), 183.
421.	χρυσόξανθος	2°	Πελοπόννησος· Α. Χριστόπουλος, <i>Ποιήμ.</i> , 106· Γ. Στρατηγ., <i>Ηρώα</i> <i>και Μνημόσ.</i> , 151· Γ. Ψυχάρης, <i>Αγν.</i> , 41· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 348.
422.	χρυσοπλεγμένος	10°	<i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 736· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i> .
423.	χρυσοπλούμιστος	10°	X MNE A', 552.
424.	χρυσοσκαλισμένος	4ο, 7°	Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 16, 40.
425.	χρυσοστολισμένος	2°, 4°	Καστελόριζο, Καστέλι, Θράκη, Μακεδονία, Λειψοί· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 187· Γ. Σουρή, <i>Άπαντα</i> , Ι., 263· Σομ· Weigel· Λαογρ. Γ', 449.
426.	χρυσοστόλιστος	3°	Πόντος.
427.	χρυσοχάμουρος	7°, 8°	Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 334.
428.	χτεσινοβράδινος	3°, 4°, 6°, 7°, 10°	Νάξος, Πελοπόννησος, Θήρα· Α. Καρκαβίτσας, <i>Αρχαιολ.</i> , 129· Γ. Ξενόπουλος, <i>Μαργαρ. Στέφ.</i> , 129.
429.	ψαλιδόκωλος	7°	Αθήνα, Πειραιάς, Κρήτη, Μέγαρα, Στ. Ελλάδα· Πρωτοδ. Παρά Βυζαντ.

430.	ψαρομελιγγάτος	7°	Κρήτη, Κύθηρα· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 613· Γ. Μαυράκ., <i>Ποιμεν.</i> , 30· Λαογρ., τόμ α', τεύχ. α', 290, 307.
431.	ψαρομέλιγγος	7°	Κρήτη, Ίμβρος, Φολέγανδρος, Αίνος, Νάξος, Θράκη· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 613.
432.	ψαροφάγος	3°	Ήπειρος, Μακεδονία, Εύβοια· Φυλιππίδ. <i>Κυνηγετ.</i>
434.	ψυχαρπάχτης	2°, 11°	Πελοπόννησος.
435.	ψυχοδύναμος	7°	κοινώς, Χ. 220, 42.
436.	ψωμοπάτης	6°	Αιτωλία, Λευκάδα, Κέρκυρα, Μάνη, Αίνος, Πελοπόννησος· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 282· Βαλληνού Πάρεργα· Γλωσσ. Κεφαλλονιάς.

Πίνακας Β3: Σύνθετα Ρήματα

A/A	Ρήμα	Μυθιστόρημα	Διάλεκτοι / Ιδιώματα, Συγγραφείς / Ποιητές, Λεξικά / Περιοδικά
1.	αγγελοσκιάζομαι	7°	Ρόδος, Κύπρος, Κάρπαθος, Κυκλάδες, Κως, Πελοπόννησος, Χίος, Άνδρος, Θήρα, Κρήτη, Νάξος, Σύμη, Σύρος, Ίμβρος, Λυκία, Λέσβος.
2.	αγουρογερνώ	7°	Πελοπόννησος.
3.	αγουρομιλώ	8°, 9°, 10°	Λεξικό Κομ.· Σομ (=Somavera).
4.	αγριοματιάζω – αγριοματιάζομαι	11°	Θράκη, Λέσβος· μεσαιωνικό <i>αγριοματιάζω</i> .
5.	αγριοματίζω	6°, 7°, 8°	μεσαιωνικό <i>αγριοματίζω</i> .
6.	αηδονολαλώ	7°	Α. Ρούμελη, Ήπειρος, Κεφαλλονιά, Κρήτη, Κύθνος, Πελοπόννησος,

			Θεσσαλία, Θράκη, Στ. Ελλάδα· Δ. Σολωμός.
7.	ακρανοίγω	6°, 7°, 8°, 11°	Πόντος, Κύπρος· Ακρίτας, 1, 99· Ε. Legrand, <i>Chansons</i> , 188.
8.	ακριβοχαιρετώ	6°	Κρήτη· Λεξ. Κομ· Λεξ. Λάουνδ· Σόμ. (Somavera).
9.	ακροκαθίζω	8°	Κύπρος.
10.	ακροκάθομαι	7°	Κύπρος.
11.	ακροπατώ	6°	Πελοπόννησος, Σύμη.
12.	ακροστέκουμαι	6°, 7°, 8°	Κορσική, Θράκη, Κρήτη· μεσαιωνικό <i>ακροστέκομαι</i> · <i>Θυσία του Αβραάμ</i> , σ. 915.
13.	αλαφροπατώ	2°, 8°, 9°, 10°	Κως, Πάρος, Σίφνος· Δ. Σολωμός, 339· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 33.
14.	αλαφροπερπατώ	1°	Κ. Χατζόπουλος, <i>Πύργ. Ακροποτ.</i> , 47.
15.	αλλαξοστρατίζω	7°, 8°, 11°	Άνδρος, Σίφνος.
16.	ανεβοκατεβάζω	7°	βόρεια ιδιώματα, Ήπειρος, Κρήτη· <i>Ερωτόκριτος</i> , Γ, σ. 222 (έκδ. Ξανθουδίδου).
17.	ανεμοκυκλώνω / ανεμοκυκλίζω	7°, 8°, 10°	Νάξος, Αντικύθηρα, Κάρπαθος, Χίος, Κρήτη, Σίφνος, Εύβοια, Λέσβος, Κύθνος· Λεξ. Πρωΐας.
18.	αντροκαλώ - αντροκαλιέμαι	5°, 6°, 7°	Γεωργίτσι, Κρήτη, Αντικύθηρα· Ι. Πολυλάς, <i>Διηγ.</i> , 54· Κ. Θεοτόκης, <i>Βιργιλ.</i> , 50·
19.	αντροπατάω	7°	Κρήτη· Ι. Κονδυλάκης, <i>Πατούχας</i> , 3· Λεξικό Βλαστού· Λεξ. Δημητράκου.
20.	απλοχερίζω	5°, 6°, 7°, 8°, 10°, 11°	Βιθυνία, Δαρδανέλια, Θήρα, Θράκη, Ιωνία, Κέρκυρα, Πελοπόννησος, Ήπειρος, Ίμβρος, Μακεδονία, Προποντίδα, Πόντος, Σαμοθράκη, Σάμος, Χίος, Εύβοια, Αδριανούπολη.
21.	αργοδιαβαίνω	11°	πολλαχού.

22.	αργοπατώ	6°, 7°, 8°, 9°	πολλαχού· Χ. Χρηστοβασίλης, <i>Τιμή</i> , 34· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Λόγοι κ. αντίλογοι</i> , 24· Ι. Τυπάλδος, <i>Ποιήμ.</i> , 70, 88· Σ. Περесиιάδης, <i>Εσμέ</i> , 60.
23.	αργοσαλεύω	2°	πολλαχού, Πόντος· Σ. Γ. Πασαγιάννης, <i>Αντίλ.</i> , 53· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Λόγοι κ. αντίλογοι</i> , 145· Σ. Σκίπη, <i>Απέθαντος</i> , 35.
24.	αργοσείω	2°	Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 83.
25.	αργοσέρνουμαι	2°	πολλαχού· Κ. Παλαμάς, <i>Φλογέρα Βασιλιά</i> , σ. 85· Σ. Σκίπης, <i>Απόλλων. άσμ.</i> , 70.
26.	αργοσταλάζω	2°	πολλαχού.
27.	αργοτραβώ	7°	πολλαχού.
28.	ασημοφέγγω	8°	Λεξ. Δημητράκου.
29.	ασκοφυσώ	5°, 7°, 8°, 9°	Θήρα, Θράκη, Πελοπόννησος.
30.	ασπροντύνουμαι	7°	πολλαχού, Ζάκυνθος, βόρεια ιδιώματα, Θράκη, Στ. Ελλάδα· Δ. Σολωμός, 179· Κ. Κρυστάλλης, <i>Έργα</i> , 1, 146· Λεξ. Δημητράκου· Λεξ. Μπριγκ.
31.	αχνογελώ	7°, 8°, 9°	Γ. Βλαχογιάννης, <i>Μεγάλ. Χρον.</i> , 58· Κ. Παλαμάς, <i>Φλογέρα βασιλιά</i> , σ. 11.
32.	βαθιοκοιμούμαι	7°, 8°	Γ. Ξενόπουλος, <i>Κακός δρόμος</i> , 22· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου.
33.	βαταλαλώ	6°	Άνδρος, Δαρδανέλια, Ήπειρος, Θήρα, Θράκη, Κρήτη, Κύθηρα, Κύθνος, Λέσβος, Μακεδονία, Μύκονος, Πόντος, Ρόδος, Κάρπαθος, Κως, Εύβοια, Ίμβρος, Σαμοθράκη, Νίσυρος, Θεσσαλία, Στ. Ελλάδα.
34.	βραχνοκράζω	5°	Μ. Μαλακάσης, <i>εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 215.

35.	<i>βροντολαλώ</i>	9°	Εύβοια· Π. Παπαχριστοδ., <i>Χαμέν. Κόσμ.</i> , 130· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 183· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 86· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου.
36.	<i>βρωμομυρίζω</i>	6°	Ήπειρος.
37.	<i>βροντοχτυπώ</i>	9°	σύνηθες, Πελοπόννησος, Σκύρος, Εύβοια· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 65· Γ. Δροσίνης, εν Εφημερ. Εστία 1910· Κ. Παλαμάς, <i>Υμνος Αθην.</i> , 62.
38.	<i>βωλογυρίζω</i>	7°	Νάξος, Πελοπόννησος, Χίος· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου.
39.	<i>βωλοδέρνω - βωλοδέρνουμε</i>	7°, 8°, 10°	πολλαχού, Εύβοια, Νάξος.
40.	<i>βωλοσύρω / βωλοσέρνω</i>	6°, 7°, 8°, 9°, 11°	Ικαρία, Κρήτη, Κύθηρα, Μήλος, Κάρπαθος, Κύπρος, Εύβοια, Θράκη, Λήμνος· Κ. Θεοτόκης, <i>Βιργ. Γεωργ.</i> , 67.
41.	<i>γαμπροστολίζομαι</i>	6°, 7°	Ήπειρος, Θράκη.
42.	<i>γελοχαχαρίζω</i>	7°	Αλικαρνασσός, Κάρπαθος, Κρήτη· Λεξ. Μ. Εγκυκλ.
43.	<i>γεροντοκλωνιάζω</i>	7°	Κάρπαθος, Λέρος, Ρόδος, Κάσος.
44.	<i>γιατρικουλεύω</i>	6°	Κρήτη.
45.	<i>γιατροπορώ</i>	7°	Άνδρος, Θήρα, Θράκη, Πελοπόννησος, Χίος, Κρήτη, Σίφνος, Ήπειρος, Ίμβρος, Κύπρος· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 20, 93.
46.	<i>γλυκοκουβεντιάζω</i>	7°	πολλαχού, Κεφαλλονιά, Σκύρος, Μακεδονία, Στ. Ελλάδα, Κρήτη, Νάξος, Πελοπόννησος, Βιθυνία· Γ. Ψυχάρης, <i>Όνειρ. Γιαννίρ.</i> , 83· Σ. Σκόκ., <i>Διηγῆμ.</i> , 114· Δ. Βουτυράς, <i>Μεσ στους ανθρωποφάγ.</i> , 60· Ν. Πολίτης, <i>Εκλογ.</i> , 88· Λεξ. Δημητράκου.

47.	γλυκολάλω	2°	πολλαχού, Πόντος, Ήπειρος, Θράκη, Μακεδονία, Στ. Ελλάδα, Κρήτη, Πελοπόννησος· Κ. Μπαστιάς, <i>Αλιευτ.</i> , 69· Ι. Πολέμης, <i>Κειμήλ.</i> , 23· Φ. Πανάς, <i>Τα Λυρικά Άπαντα</i> · Κ. Πασαγιάννης, <i>Μοσκ.</i> , 69· Αιμ. Δάφνη, εν <i>Ανθολογία</i> Η. Αποστολίδη, 71· Σομ· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου· Λεξ. Βάιγ· Λεξ. Μπριγκ.
48.	γλυκομασώ	9°	Εύβοια, Ήπειρος, Κρήτη, Πελοπόννησος.
49.	γλυκορουφώ	2°	Πελοπόννησος.
50.	γλυκοσαλεύω	2°	Π. Νιρβάνας, <i>Συναξάρι</i> , 69· Γ. Ψυχάρης, <i>Αγν.</i> , 288.
51.	γλυκοσαλίζω	7°, 8°	Ζάκυνθος, Θεσσαλία, Ιόνιοι νήσοι, Κάρπαθος, Κέρκυρα, Κεφαλλονιά, Κρήτη, Κύθνος, Λευκάδα, Μύκονος, Σκύρος, Σύμη, Εύβοια, Ίμβρος, Μακεδονία, Ήπειρος, Ζάκυνθος· Α. Λασκαράτος, <i>Ποιήμ.</i> , 76, <i>Στιχούργ.</i> , 95· Γ. Ξενόπουλος, <i>Το Ζακυνθ. Μαντήλι</i> , 105· Λεξ. Δημητράκου.
52.	γλυκοσφίγγω	2°	Ζάκυνθος· Κ. Παλαμάς, <i>Τάφ.</i> , σ. 55· Δ. Σολωμός, <i>Πόρφ.</i> 7, 14· Λεξ. Δημητράκου.
53.	γλυκοχαιρετώ	8°	πολλαχού, Αθήνα, Πελοπόννησος, Ζάκυνθος, Εύβοια, Κύπρος, Θεσσαλία, Μακεδονία, Α. Ρούμελη· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 183· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 62· Γ. Ψυχάρης, <i>Όνειρ. Γιαννίρ.</i> , 302· Α. Γεώργ., <i>Παραμύθ.</i> , 29· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου· Σομ.

54.	γοργοδιαβαίνω	2°	Κ. Παλαμάς, <i>Πεντασύλλ.</i> , 131· Ι. Πολέμης, <i>Σπασμένα μάρμαρ.</i> , 80· Φ. Πανάς, <i>Τα Λυρικά Άπαντα</i> , 58· Κ. Χρηστομάνος, <i>Κερέν. Κούκλ.</i> , 23· Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου.
55.	γοργοκυλώ	2°	Κ. Παρορίτης, <i>Στο Άλμπουρ.</i> , 35, 101· Κ. Παλαμάς, <i>Ύμνος Αθην.</i> , σ. 71· Φ. Πανάς, <i>Τα Λυρικά Άπαντα</i> , 36.
56.	γοργοπατώ	6°, 9°	Α. Κρήτη, <i>Ήπειρος, Πελοπόννησος</i> .
57.	γοργοπερνώ	2°	Α. Προβελέγγ., <i>Ποιήμ., Διπλή Ζωή</i> , 105· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Μεγάλ. Χρον.</i> , 86· Κ. Παλαμάς, <i>Ύμνος Αθην.</i> , σ. 112· Γ. Ξενόπουλος, <i>Λάουρ.</i> , 53· Σ. Σκίπης, <i>Καλβ. Μέτρ.</i> , 67· Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου.
58.	γοργοσκίζω	2°	Α. Εφταλιώτης, <i>Μαζώχτρ.</i> , 25· Κ. Παρορίτης, <i>Στο άλμπουρ.</i> , 103· Μ. Φιλήντας, <i>Θρύλ.</i> , 37.
59.	γοργοτινάζομαι	2°	Κ. Παλαμάς, <i>Τρισεύγενη</i> , 42· Λεξ. Δημητράκου.
60.	γυροτραφίζω	2°	Κρήτη, <i>Νάξος</i> .
61.	δακρυογελάω	11°	Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 115· Τ. Άγρας, Ν. Εστία 17 (1935), 75· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 180.
62.	διπλογονατίζω	4°, 5°, 6°, 7°, 8°, 9°	Κάρπαθος, Λέσβος, Κρήτη, Κέρκυρα· Π. Πρεβελάκης, <i>Χρονικό Πολιτ.</i> , 98· Π. Πρεβελάκης, <i>Ο Κρητικός</i> , τ. Α', 249, 282· Ν. Καζαντζάκης, <i>Οδύσεια</i> , 19, 1165· Θ. Μαρινάκης, <i>Γλωσσάρι Π. Πρεβελάκη για την Οδύσεια του Ν. Καζαντζάκη (Α-Κ)</i> , 108· Φ. Κουκουλές, <i>Λαογραφικά, τ. Β' (1950)</i> ,

			208· Λεξ. Βλαστού· Κρ. Σπ. Β' (1939), 390· Ν. Εστία, τ. 85, τεύχ. 1002 (1969), 518.
63.	διπλομανταλώνομαι	6°	Ήπειρος, Πόντος, Σαλαμίνα, Κρήτη, Κως, Κάρπαθος, Σύμη, Δωρίδα, Στ. Ελλάδα, Σάμος· Δ. Καμπούρογλου, <i>Νεράϊδ. του κάστρου</i> , 101· <i>Ποίημα Αρμούρη</i> , σ. 177 (έκδ. Σ. Κυριακίδου), 128· Θ. Νάκας, <i>Ηπ. παράδοση, τραγούδια της ξενιτιάς</i> , 79· Χ. Χαραλαμπίκης, <i>κρ. μελετ.</i> , 42· Ξενοδ., <i>Θεάτρ.</i> , Α', 107· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 258· Δ. Τομπαΐδης, <i>Ποντιακά σύνθετα</i> · Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου· Λεξ. Βοστταντζόγλου· Αρχ. Πόντου, 247.
64.	διπλοπαραγγέλνω	11°	Κρήτη· Μ. Λιουδ., <i>Μαντινάδες</i> , 64· Ξανθουδίδης, <i>Γλωσσάρ. στην έκδ. Ερωτόκρ.</i> , σ. 546· Ν. Καζαντζάκης, <i>Οδύσεια</i> , 18, 166, 9, 564· Ν. Καζαντζάκης & Ι. Θ. Κακριδής, <i>Μετάφραση Ιλιάδας</i> , I 179, Z 208.
65.	διπλοποδίζω	6°	Κρήνη, Σύμη, Λέσβος.
66.	διψομαχώ	7°	Κάρπαθος· Μιχαήλ, <i>Τραγ. Καρπάθου</i> , 295· Σ. Γ. Πασαγιάννης, <i>Αντίλ.</i> , 11.
67.	δροσολογιέμαι	6°	Εύβοια, Πελοπόννησος, Ήπειρος, Σμύρνη, Μακεδονία, Κρήτη, Κύθηρα, Ρόδος, Ήπειρος, Μήλος, Χίος, Οινούσες· Ν. Ελληνομνήμων, 12, 107· Κριάρ., <i>Άσματα Β'</i> , 225, 414· Α. Σικελιανός, <i>Ποιήμ.</i> , Νέα Εστία 17 (1935), 174· Ι. Πολέμης, <i>Αλάβαστρ.</i> 2, 19· Βλαστού Γάμοι, 108· Βαλληνού Πάρεργα· Κρητ. Εστία, 69 (1957), 32.

68.	ερωτοπαίζω	11°	Ι. Δραγούμης, <i>Σταμάτ.</i> , 4
69.	ζωντοπιάνω	7°, 9°, 10°	Κοραΐς, <i>Απαντα</i> , IV, 161· Weigel.
70.	θαμποφωτίζω	2°	Δ. Π. Ταγκοπούλου, <i>Πλάι στην αγάπη</i> 2, Αθήναι, 54.
71.	θερμοπαρακαλιέμαι	2°	Σάμος· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 14· Ι. Πολέμης, <i>Χειμωνανθός</i> , σ. 54.
72.	καβουροματιάζω	8°, 9°	Πελοπόννησος, Οινούσες.
73.	κακογλωσσώ	8°	Ι. Πολέμης, <i>Τραγούδιστ.</i> , 9· Ι. Πολέμης, <i>Παλαιο Βιολ.</i> , 138· Ι. Βογιατζ., <i>Ανδρ. Χρον. Β'</i> , 133· Σομαβέρα· Weigel· Νέα Εστία 16 (1934), 703· Ελεύθερον Βήμα, 18-12-34.
74.	κακοκοιμάμαι	7°	Προποντίδα, Αίνος, Δημητσάνα, Κεφαλλονιά.
75.	κακοπαίρνω	7°, 9°	Στ. Ελλάδα, Κόρινθος, Σύμη, Λέσβος, Αλμυρός, Μακεδονία, Εύβοια, Νάξος· Λαογρ. Τόμ. Α', τεύχ. α', 271.
76.	καλαναρχώ / κανοναρχώ	7°, 8°, 10° 11°	Χίος, Αμοργός, Κρήτη, Σάμος, Πάρος, Θεσσαλία, Σίφνος, Αίνος, Μεγίστη, Ρόδος, Κέρκυρα, Στ. Ελλάδα, Κως, Πελοπόννησος, Κεφαλλονιά, Σκύρος, Μακεδονία, Κάρπαθος, Σκύρος· Σομ· Μεσαιωνικά (Ν. Ελλην.), 2, 436.
77.	καλαρέσω	6°	Κρήτη, Κύπρος, Σάμος.
78.	καληνωρίζω	7°	Κρήτη, Μακεδονία, Κύθηρα· Μ. Λιουδάκης, <i>Μαντινάδες</i> , 88, 216, 346· Χρ. Παντελ., <i>Βυζ. Νεοελλ. Χρον.</i> 5, 408· Weigel· Συλλ. Κρητ. Επιστ., 19· Λαογρ. Τόμ. Α', τεύχ. α', 40· Κρητ. Εστία, τεύχ. 5, 21· Μεσαιωνικά I, 298.
79.	καλογίνομαι	6°	Πελοπόννησος, Σύμη, Σίκινος, Κρήτη, Πόντος, Κύπρος, Προποντίδα· Αρχ. Πόντου 16, 207· Κύπρια Έπη, 70.

80.	καλομορφώνουμαι	7°	Ήπειρος· I. Κουμάς, <i>Λοξ. Στρατοκ.</i> , 89.
81.	καλοπορεύουμαι	7°	Θεσσαλία, Μακεδονία, Ήπειρος, Θήρα, Αιτωλία, Στ. Ελλάδα, Πόντος, Κεφαλλονιά, Κάρπαθος, Μήλος, Άνδρος, Θεσπρωτία· K. Μαρίνος, N. Εστία 3, 376· Σομαβέρα· Weigel.
82.	καλοφρέγγω	8°	Πελοπόννησος, Κρήτη, Νάξος, Ήπειρος, Μακεδονία, Χίος· N. Χαλιόρης, <i>Υδρεϊκ. Θρύλ.</i> 6, 103· Αραβαντινός, <i>Συλλ. δημ. ασμ.</i> , 76.
83.	καψορέγουμαι	6°, 7°, 10°	Κρήτη, Σίφνος, Τήνος.
84.	κεφαλοδένομαι	6°	Στ. Ελλάδα, Θεσσαλία, Εύβοια, Νάξος, Πελοπόννησος, Ρόδος, Μάνη, Κρήτη, Αιτωλία· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 219· Λαογρ. τόμ. Α', τεύχ. α', 274.
85.	κισσοπλέκω	2°	Βιζυηνός, <i>Ατθ. Αύραι</i> , 136.
86.	κλειδομανταλώνω – κλειδομανταλώνουμαι	7°, 8°	Μήλος, Σκιάθος, Σάμος, Στ. Ελλάδα, Πελοπόννησος, Θεσσαλία, Κέρκυρα· Σ. Μυριβήλης, N. Εστία 28 (1940), 915· Δ. άσμ. Ζαμπέλιου 714· Λεξ. Μπριγκ· Λαογρ. Β', 643.
87.	κλεφτοπατώ	6°, 7°	Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 135, 141.
88.	κλωτσοπετάω	7°	Πελοπόννησος.
89.	κοντανασαίνω	5°, 6°, 7°, 8°	Στ. Ελλάδα, Μακεδονία, Σαμοθράκη, Σάμος, Ήπειρος, Αιτωλία, Εύβοια, Κύμη, Πελοπόννησος, Δαρδανέλια, Θεσσαλία, Άργος, Σάμος, Ίμβρος, Θράκη· Α. Παπαδιαμάντης, <i>Χριστουγ. Διηγ.</i> , 45· K. Παλαμάς, <i>Τρισεύγ.</i> , 80· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Λόγοι και Αντίλογοι</i> , 37· K.Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 84· Σ. Δάφνης, N. Εστία 20 (1936), 1046·

			Λεξ. Μπριγκ· Λεξ. Βυζαντ· Περίδης· XMNE Α΄ Συλλ., 478.
90.	κοντοβραδιάζω	7°	Εύβοια· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 365.
91.	κοντοκρατώ - κοντοκρατιέμαι	6°, 7°, 8°, 9°	Εύβοια, Ήπειρος, Αίνος, Αράχωβα, Μακεδονία, Κρήτη, Αιτωλία, Κύμη, Καπαδοκία, Άργος, Χαλκιδική, Τος, Νίσυρος, Πάρος, Σκύρος, Πόντος, Πελοπόννησος, Φλώρινα, Α. Ρούμελη, Στ. Ελλάδα, Θεσσαλία· <i>Λίβιστρος και</i> <i>Ροδάμνη</i> , Ε΄, 2959 (έκδ. J. Lambert)· Μαχαιράς (έκδ. R. Dawkins)· Περίδης· Weigel· Λεξ. Μπριγκ· Φόρμιγξ, περ. 2, έτ. 4, αριθμ. 19· Λαογρ. Ε΄, 101· Λαογρ. Εταιρ. Χρ. Γουλούση, 60.
92.	κοντολαχανιάζω	5°	Θράκη.
93.	κοντοπηδώ	6°	Ίμβρος, Σαμοθράκη, Ήπειρος· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 254.
94.	κουπολατώ	3°	Λεξ. Μπριγκ.
95.	κουφοβράζω	3°, 10°	Θεσσαλία, Καλάβρυτα, Τρίκαλα Κορινθίας· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 284· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , 3, 6, 232· Πανδώρας φύλλ. 206.
96.	κουφοβροντώ	10°, 11°	Πελοπόννησος, Μάνη, Κρήτη· Α. Καρκαβίτσας, <i>Λόγια της πλώρης</i> · Π. Βλαστός, Ν. Εστία 19 (1935), 48· Κριάρ. Άσμ. Β΄, 316· Κρητ. Άσμ. Κριάρη 225.
97.	κουφογονατίζω / κουφογονατιάζω	7°, 8°, 9°	Νίσυρος, Χίος, Ρόδος· Γ. Καζοβ., <i>Νισύρου Λαογρ.</i> , 56.
98.	κουφοδρομώ	5°, 7°, 9°	Ήπειρος, Ζαγόρι, Παξοί· Καρκ., <i>Λογ.</i> , 42· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Μεγάλ. Χρον.</i> , 69· Κοραΐς, <i>Άπαντα</i> , IV, 208· Γ. Μαρκοράς, <i>Ποιητ. Έργα</i> , 65· Γ.

			Μαρκοράς, <i>Όρκος</i> , σ. 14· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 54, 339· Α. Καρκαβίτσας, <i>Ζητιάνος</i> , 35· Παξιακ. Γλωσσάρ. Δένδια.
99.	κρυφανοίγω	11°	Α. Κυριαζής, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 180· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 16.
100.	κρυφοκοιτάζω	7°	Ήπειρος, Ζάκυνθος, Κεφαλλονιά, Πελοπόννησος· Ι. Πολέμης, <i>Αλάβαστρ.</i> , 118· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Τελευτ. Όνειρ.</i> , 55· Γ. Επαχτίτ., <i>Προπύλ.</i> , 232· Γ. Ψυχάρης, <i>Όνειρ. Γιαννίρ.</i> , 422· Λεξ. Βυζαντ.· Περίδης· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 226· Εστία, τόμ. Ε', 172.
101.	κρυφοκουβεντιάζω	7°, 8°	Ήπειρος, Στ. Ελλάδα, Κρήτη, Κως, Πελοπόννησος, Μήλος, Κεφαλλονιά, Ανάφη, Αιτωλία, Σύρος, Μακεδονία· Γ. Ψυχάρης, <i>Ρωμαϊκ. Θεάτρ.</i> , 151· Γ. Ψυχάρης, <i>Όνειρ. Γιαννίρ.</i> , 58· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Κέντρον</i> , 58· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κόσμος</i> , 34· Μ. Τσιριμώκ., <i>Εκ βάθ.</i> , 90· Δ. Ταγκόπουλος, <i>Δράματ.</i> , 135· Λεξ. Μπριγκ.
102.	κρυφομιλώ	2°, 7°	Μήλος, Κεφαλλονιά, Μεγίστη, Κρήτη, Νίσυρος, Λειβαδιά, Αίνος, Ζάκυνθος, Προποντίδα· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 32· Ι. Πολέμης, <i>Παλαιό βιολ.</i> , 45· Γ. Ξενόπουλος, <i>Μυστικοί αρραβώνες</i> , 151· Γ. Ψυχάρης, <i>Όνειρ. Γιαννίρ.</i> , 233· Μ. Μαλακάσης, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 214· Μυρτιώτισσα, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 269· <i>Λίβιστρος</i>

			και Ροδάμνη, Ε, 364· Σομαβέρα· Λεξ. Μπριγκ· Περίδης· Weigel· Λεξ. Βυζαντ.
103.	κρυφοτηρώ	4°	Πελοπόννησος, Πόντος, Τραπεζούντα, Στ. Ελλάδα· Λαύρας, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 201· Κ. Μπαστιάς, <i>Αλιευτ.</i> , 144· Μεσσην. Γλωσσ.
104.	κρυφοχαμογελώ	2°	Γ. Ξενόπουλος, <i>Κατηφ.</i> , 158· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 61· Μ. Τσιριμώκ., <i>Σονέτα</i> , 34.
105.	κωλοσύρω - κωλοσέρνονμαι	2°, 7°	Μακεδονία, Εύβοια, Ίος, Ιθάκη, Κως, Ίμβρος, Ἡπειρος, Κρήτη, Χίος, Σύμη, Λευκάδα, Σίκινος, Ζάκυνθος, Κύπρος, Πελοπόννησος, Λέσβος, Κεφαλλονιά, Ζαγόρι, Μέγαρα, Καστοριά, Σύρος, Κάρπαθος, Μύκονος, Νάξος, Θήρα, Σάμος, Θράκη· Κοραής, <i>Άπαντα</i> , IV, 270· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 421· Ν. Πολίτης, <i>Παραμύθ.</i> 6, 1329· Κ. Χατζόπουλος, <i>Πύργ. Ακροπ.</i> , 103· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου., σ. 592· <i>Γαδάρ.</i> - <i>λύκ. Διήγησ.</i> , έκδ. Wagner, σ. 281-283, 426-429· Λεξ. Βυζαντ.· Περίδης· Λειβησ γλ.· Passow· Weigel· Λαογρ. τόμ. Α΄, τεύχ. α΄, 257· Λαογρ. Γ΄, 261.
106.	λακκουδώνω	2°	Λέσβος, Κέρκυρα.
107.	λαμπροφωτίζω	7°	Λαογρ. Εταιρ. Χρ. Γουγούση, 45.
108.	λαχπατώ	8°, 9°, 10°	Τραπεζούντα.
109.	λιγοθυμίζω	2°, 8°	Μακεδονία, Αίνος.
110.	λιγοθυμώ	2°, 7°	Νάξος, Λέσβος, Πελοπόννησος, Χίος, Προποντίδα, Τραπεζούντα, Κύπρος, Ψαρά, Μεγίστη, Σάμος, Νίσυρος,

			Ήπειρος, Τήλος, Κερασούντα, Σίφνος, Ζαγορά, Κάλυμνος, Στ. Ελλάδα· Αίσωπ. Κοράη, 502· Περίδης· Εστία, τόμ. κδ', 803· X MNE Α', 41· X MNE Β', 450· Λαογρ. Β', 143.
111.	λιγοκαρδίζω	7°, 9°, 10°	Κύπρος, Πελοπόννησος, Καλάβρυτα, Θήρα, Μήλος, Τσακώνα, Εύβοια, Μακεδονία· Σ. Περесиιάδ., <i>Χορός Ζαλόγγου</i> , 12· Ζαμπελ., <i>Βυζ. μελ.</i> , 657· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 391· Σ. Ραμάς, <i>Τα παλιά και καινούρ.</i> , 70· Weigel· Somavera· Λεξ. Μπριγκ· Κυπριακ. Σπουδ., τόμ. Η', 110· Λαογρ. Δ', 167.
112.	λοξοτηρώ	7°, 8°	Στ. Ελλάδα· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 103.
113.	μακροτηρώ	2°	Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 51.
114.	μαντιλοδένομαι	8°	Άργος, Μάνη, Ίμβρος, Μήλος, Κρήτη, Θεσσαλία, Ζάκυνθος, Πελοπόννησος, Κεφαλλονιά· Δ. Καμπούρογλου, <i>Αθηναϊκά Διηγ.</i> , 157· Γ. Ξενόπουλος, <i>Μαργαρίτ. Στέφ.</i> , 137· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 98.
115.	μεροξημερώνουμαι	7°, 8°, 11°	Κρήτη, Μήλος, Κάσος, Νάξος, Θήρα, Πάρος, Αστυπάλαια· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 610· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i> .
116.	μεσοκοπίζω	7°	Μήλος, Θήρα, Κέρκυρα· Λαογρ. Β', 44.
117.	μεσουρανίζω	7°	Ζάκυνθος, Κύθηρα, Κύπρος, Κρήτη, Πόντος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 363, 365· Γ. Ψυχάρης, <i>Ζωή κι Αγάπη</i> , 31· Ομηρικά εν Πόντω.
118.	μονογέρνω	8°	Κάρπαθος, Αμοργός.
119.	μονοφιτιλιάζω	7°	Κρήτη.

120.	μονοφωνάζω	7°, 8°	Ίμβρος.
121.	μοσκοπεριχύνουμαι	2°	Νε. αν. Παρ. α', 57.
122.	μωροθαμάζω - μωροθαμάζουμαι	7°, 8°	Κάρπαθος· Μ. Μιχαλίδ., <i>Λαογρ. Σύμμ. Καρπ. 1</i> , 154.
123.	μωροσκοτεινιάζω	7°, 8°	Κάρπαθος, Μύκονος, Κύθηρα· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 365· Βαλληνού Πάρεργα.
124.	νυχοπατώ	5°, 9°, 11°	Θεσσαλία· Μ. Μαλακάσης, εν <i>Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 220· Κ. Βάρναλης, εν <i>Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 31· Ν. Εστία 24 (1938), 1379.
125.	νυχτογυρίζω	7°, 8°	Θεσπρωτία· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 628· <i>Λαογρ. α'</i> , 639.
126.	ζαναβρουχιέμαι	6°, 8°, 10°	Εύβοια.
127.	ζαναπαρακαλώ	8°	<i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 36· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i> · Λεξ. Μπριγκ· Weigel· Somavera.
128.	ζαναφιλιώνω	7°	Μακεδονία· Ν. Εστία 19 (1936), 414.
129.	ξερογελώ	7°, 8°	Πελοπόννησος· Κ. Παρορίτης, <i>Το μεγάλ. παιδί</i> , 32· Λεξ. Γαζ.
130.	ξεροκοκκινίζω	2°, 5°, 8°	Κρήτη· Γ. Ξενόπουλος, <i>Ο κακός δρόμος</i> , 17· Π. Νιρβάνας, <i>Η ζωή του δρόμου</i> , 28· Λεξ. Μπριγκ.
131.	ξεροψωμίζω	7°	Κύπρος, Κρήτη, Μακεδονία· Φαρμακίδου, <i>Συναγ. 3^η</i> , 153.
132.	ορθοστυλώνω - ορθοστυλώνουμαι	7°, 8°	Κ. Παλαμάς, <i>Τρισεύγ.</i> , 74· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 126· Π. Βλαστός, Ν. Εστία 19 (1935), 49.
133.	πηδοκοπώ	5°	Κρήτη.
134.	πικροχαμογελώ	8°	Γ. Ξενόπουλος, <i>Κατήφ.</i> , 234· Γ. Ξενόπουλος, <i>Αναδυομέν.</i> , 155· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 124· Κ. Παράσχος, εν <i>Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 348.

135.	πισωδρομώ	4°	Ιθάκη, Ήπειρος, Σίκκινος· Α. Καρκαβίτσας, <i>Αρχαιολόγος</i> , 72· Α. Καρκαβίτσας, <i>Ζητιάνος</i> , 237· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 140· Κ. Χατζόπουλος, <i>Αγάπη στο χωριό</i> , 6· Καρκ., λογ., 13· Ι. Βηλαράς, <i>Επιστ. του 1815</i> , Ν. Ελλην. 15, 44· Ν. Εστία 27 (1940), 209.
136.	πολυβαστώ	11°	Νάξος.
137.	πολυγερνώ	7°	Κρήτη· Κ. Παρορίτης, <i>Από τη ζωή του Δειλ.</i> , 49.
138.	πολυζυγώνω	8°	Ήπειρος.
139.	πολυκουράζομαι	2°	Σύρος, Μεγίστη.
140.	πολυμιλώ	7°	Ρόδος, Σύμη, Κως, Ικαρία, Χίος, Πελοπόννησος, Αντίπαρος, Νάξος, Μύκονος, Μεγίστη, Κρήτη, Νίσυρος· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 672· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i> · Σομ.· Weigel· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 222, 225, 274· Θησ. Γ. Βλάχου· Χ ΜΝΕ Β', 67, 403.
141.	πολυπειράζει	7°	Κρήτη.
142.	πολυφωνάζω	7°	Φλώρινα, Κάσος, Σκύρος· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 204· Τζιάτζος, <i>Τραγ. Σαρακατσ.</i> , 65· Ασμ. Ν. Πέρδ. Σκύρ., 168· Δωδεκαν. Λύρα, τόμ. 1 ^{ος} , 102.
143.	πρωτακούω	8°	Νάξος, Στ. Ελλάδα· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , 22· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κατήφ.</i> , 238· Σ. Σκίπης, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 410· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 221.
144.	πρωταρπάζω	10°	Κύθηρα, Αίνος, Θεσσαλία, Ήπειρος· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 18· Λεξ. Ν. Ελλην. λ. απανωτός.

145.	<i>πρωτοβαράω</i>	11°	Στ. Ελλάδα.
146.	<i>πρωτοβλέπω</i>	8°	Κρήτη, Εύβοια, Ζάκυνθος, Χίος, Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα, Πόντος, Ήπειρος, Μακεδονία, Αλόννησος, Κύθηρα, Βιθυνία· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 58, 221· Ν. Εστία (1936), 166· Λαογρ. Β', 412.
147.	<i>πρωτοδίνω</i>	9°	Πελοπόννησος, Νάξος, Κρήτη, Ήπειρος.
148.	<i>πρωτοπατώ</i>	7°	Νάξος, Κρήτη· Κρητ. Εστία, τεύχ. 4, 16.
149.	<i>πρωτοτρώνω</i>	10°	Κρήτη, Νάξος, Ήπειρος, Θεσσαλία, Πελοπόννησος, Μακεδονία, Θάσος, Μεσσηνία· Λεξ. Ν. Ελλην. λ. <i>ἀπρεπος</i> · Κεφαλλην., Αθηνά 25, 221.
150.	<i>πρωτοφαίνομαι</i>	8°	Νάξος, Σάμος, Ήπειρος.
151.	<i>πρωτοχαιρετώ</i>	2°	Μακεδονία.
152.	<i>πυκνοφυτρώνω</i>	11°	Θράκη, Μηχανιώνα, Θάσος, Ίος, Προποντίδα, Θεσσαλία, Άργος, Κωνσταντινούπολη· Ε. Μπόγκας, <i>Μηχαν.</i> , 125, 140· Λελέκ., <i>Επιδ. άσμ.</i> , 92· Λαογρ. Β', 602· Λαογρ. Γ', 472· Λαογρ. Δ', 121.
153.	<i>πυροκοκκινίζω</i>	7°, 8°, 9°, 11°	Λέρος, Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα, Εύβοια, Μακεδονία, Σκύρος, Ζαγορά, Ήπειρος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 389· Ν. Εστία, 11, 149.
154.	<i>πυρομαχώ</i>	7°, 11°	Πόντος, Κύπρος, Κερασούντα, Χίος, Μακεδονία, Κέρκυρα, Τσεσμές· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 397· Γ. Μαρκοράς, <i>Όρκος</i> , 13· Γ. Μαρκοράς, <i>Ποιητ. Έργα</i> , 24· Λεξ. Ν. Ελλην., λ. <i>απαπέσω</i> · Αρχ.

			Πόντου, 21, 194· Λαογρ. τόμ. α', τεύχ. α', 368.
155.	ριζοσκελώνω	7°, 8°	Κρήτη· Βλαστού Γάμοι, 40.
156.	ροδοσκάω	2°	N. Εστία 10, 1184.
157.	ροδοστεφανώνω	2°	I. Βηλαράς, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 37· Δ. Μάργαρ., ολίγ. στίχ., 11· Κ. Παλαμάς, Ύμνος Αθην., σ. 62· Κ. Παλαμάς, Δωδεκάλ. Γύφτ., σ. 111.
158.	ρωμογυρίζω	7°	Θεσσαλία.
159.	σηκωχτυπώ	5°, 6°, 7°, 8°, 9°, 11°	Κρήτη.
160.	σιγογελώ	8°	Ήπειρος.
161.	σιγοκουβεντιάζω	6°, 8°, 10°, 11°	Π. Βλαστός, Κριτικ. Ταξίδ., 58· N. Χαλιωρ., Υδρέϊκ. Θρύλ., 114· Γ. Ξενόπουλος, Αφροδ., 261· Γ. Ξενόπουλος, Μυστικ. Αρραβώνες, 287· Γ. Ξενόπουλος, Μυστρ., 126· Δ. Ταγκόπουλος, Δράματ., 14.
162.	σιγομιλώ	2°, 8°	Γ. Επαχτίτης, Προπύλ., 1, 239· Κ. Παρορίτης, Από τη ζωή του Δειλ., 27· Α. Πουλιαν., Ικαρία Θλαμένη Νήσ., 61· Σ. Πασαγιάννης, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 350.
163.	σιγομουρμουρίζω	11°	I. Μουρέλλ., Πολεμ., 26· Γ. Ξενόπουλος, Κατήφ., 317· Κ. Παρορίτης., Στο Αλμπουρ., 11.
164.	σιγοπατώ	5°	Θήρα, Μακεδονία· N. Εστία 18 (1935), 959.
165.	σιγοτρέμω	2°	Αίνος, Προποντίδα, Κρήτη· Κ. Παλαμάς, Ασάλ. Ζωή, 32· I. Μουρέλλ., Πολεμ., 37· I. Πολέμης, Σπασμέν. Μάρμαρ., 42· Μ. Τσιριμώκος, Εκ βάθ.,

			27· Κρητικά, 232· Κρητ. Εστία, τευχ. 14, 3.
166.	σιγοψέλνω	10°	Κ. Παρορίτης, <i>Το Μεγάλ. Παιδ.</i> , 77.
167.	σκουτελοβαρίσκω	7°	Κρήτη.
168.	σογερνάω / ισιογερνώ	7°	Κρήτη.
169.	σταλικοποδιάζω	7°	Ήπειρος, Στ. Ελλάδα, Ιόνιοι νήσοι, Αιτωλία, Λευκάδα· Ι. Γρυπάρης, <i>Σκαραβ. κ.λπ.</i> , 57· Δ. Λουκόπ., <i>Γεωργ.</i> , 104· Στασιν., <i>Μεσολόγγ.</i> , 1, 240· Συλλ. 8, 380.
170.	σταυροποδιάζουμαι	7°, 8°	Α. Ρούμελη, Μακεδονία, Στ. Ελλάδα, Θεσσαλία, Ήπειρος, Κρήτη· Δ. Λουκόπ., <i>Γεωργ.</i> , 171, 360.
171.	σταυροφιλιέμαι	7°	Στ. Ελλάδα· Λεξ. Ν. Ελλην., λ. <i>άλαλος</i> .
172.	στηθοδέρνουμε	2°, 6°, 7°	Πελοπόννησος, Ήπειρος· Α. Καρκαβίτσας, <i>Αρχαιολόγος</i> , 210· Σ. Σκίπης, <i>Απέθαντος</i> , 66· Κοραΐς, <i>Ανέκδ. Λεξιλ. Σημ.</i> , 58· Κανελλάκης, <i>Άπαντα</i> , κ.ά., 4, 548· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 700· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i> · Weigel· Passow· Σομ· Θησ. Γ. Βλάχου Κρήτης.
173.	στραβοκανιάζω	6°	Αθήνα (Α. Π.).
174.	στραβομουριάζω	7°	Νάξος, Κίμωλος, Σύρος, Άνδρος, Κρήτη, Αστυπάλαια, Μύκονος, Πελοπόννησος, Αλικαρνασσός· Jean Rio, <i>Παροιμ.</i> , 89· Σομ· Ν. Εστία 16 (1934), 1039.
175.	στραβοπαίρνω	7°	Λέσβος, Νάξος.
176.	στραβοποδίζω	8°	Σαμοθράκη· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 394.
177.	στραβοτυλιγαδίζω	8°	Τσεσμές.

178.	<i>συρομαδῶ - συρομαδιούμαι</i>	2°, 6°, 7°, 8°, 11°	Κρήτη, Ίμβρος, Λήμνος, Μάνη, Τήνος, Ήπειρος, Πάρος, Ιωνία, Θήρα, Νάξος, Κέρκυρα, Στ. Ελλάδα, Μήλος, Χίος, Άνδρος, Τσεσμές, Μύκονος, Κύθηρα, Σάμος, Κύθνος· Σ. Μυριβήλης, <i>Ζωή εν τάφω</i> , 345· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 169· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 257· Α. Τραυλαντώνης, Ν. Εστία 10 (1936), 1351· Βαλληνού Πάρεργα· Επετ. Παν. Δ', 81· Εικονογρ. Εστία, τόμ. δ', 413· Ν. Εστία 22 (1937), 1156· Πανδώρας φύλλο 353.
179.	<i>συχναλλάζω</i>	7°, 11°	Κρήτη, Κοζάνη, Ήπειρος, Νάξος, Μάνη, Μήλος, Ιόνιοι νήσοι· <i>Ερωφίλη</i> , έκδ. Ξανθ., σ. 165· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κόσμος</i> , 136· Κρητ. Εστία, τεύχ. 5, 22.
180.	<i>συχνοπερνάω</i>	7°	Κρήτη, Κεφαλλονιά, Θήρα, Βιθυνία, Πελοπόννησος, Κέρκυρα, Νάξος, Ίμβρος· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 270· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 159· Τ. Ζευγώλ., <i>Γνωμ. Λαογρ. Σημειώμ. Β'</i> , 53· Λεξ. Βυζαντ.· Λεξ. Ν. Ελλην., λ. <i>αποσκαλίζω</i> · Αθηνά 25, 226.
181.	<i>σφιχτομανταλώνου- μαι</i>	6°, 7°, 8°, 9°, 10°	Νίσυρος, Προποντίδα, Ιωνία, Κρήτη, Κάτω Παναγιά, Σίφνος, Ίος, Ρόδος, Κεφαλλονιά, Κρήνη, Κάρπαθος, Αμοργός, Τήλος, Πελοπόννησος· Α. Πουλιαν., <i>Ικαρία Θλαμέν. Νήσος</i> , 43· <i>Απόκοπος</i> του Βεργαδή, II 104· Legrand, <i>Bibl. Gr.</i> , II, 57· Λαογρ. ΙΖ', 1957, 304· Κρητ. Εστία 33-34 (1952), 65.

182.	σφιχτοφιλώ	2°	Κύπρος, Σύμη· Κύπρ. Άσμ.· Λαογρ. Ε΄, 196.
183.	σωροβολιάζομαι	6°	Πελοπόννησος, Μακεδονία, Άνδρος, Ήπειρος, Κρήτη, Τρίκαλα Κορινθίας, Βούρβουρα Κυνουρίας, Θήρα· Α. Προβελέγγ., <i>Νικηφ. Φωκάς</i> , 16· Α. Προβελέγγ., <i>Ποιήμ.</i> , 188 & <i>Ποιήμ. Ι.</i> , 404· Κ. Παρορίτης, <i>Στο Άλμπουργ.</i> , 126· Κ. Παρορίτης, <i>Από τη ζωή του Δειλ.</i> , 73· Θηραϊκά Κυριακού, 53.
184.	σωρουλιάζομαι	8°	Κρήτη.
185.	ταυροπαλεύω	7°	Λέσβος, Ρόδος, Κάρπαθος.
186.	τουρκοπολεμώ	7°	Κρήτη· Βλαστού Γάμοι, 119· Φαφούτ., <i>Κρητ. άσμ.</i> , 82.
187.	τρεμοπαίζω	2°, 8°	Μήλος· Ν. Λαπαθιώτης, εν Άνθολογ. Η. Αποστολίδη, 182.
188.	τρεμοσαλεύω	9°	Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 81· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα Ι.</i> , 153· Σ. Δάφνης, Ν. Εστία 18 (1935), 30· Σ. Δάφνης, Ν. Εστία 19 (1936), 613· Ι. Παναγιωτόπουλος, Ν. Εστία 17 (1935), 381· Ν. Εστία 11, 195· Ν. Εστία 21 (1937), 909.
189.	τσαγκρουνο- μαδιούμαι	5°	Κρήτη· Γ. Μαθιουδ., <i>Λουλούδ.</i> , 15· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 714· Legrand, <i>Recueil de poems historiques en grec vulg.</i> , 284, 351· Κριάρ. Άσμ. Κρήτης Β΄, 219, 229, 310· Κρητ. Εστία 93 (1960), 331· Γιανν. άσμ. 227.
190.	τσακοπετεινιάζω	5°	Α. Παπαδόπουλος, <i>Γλωσσ. Έρευναι, Αρχ. Πόντου</i> , 16 (1951), 55.

191.	τσουκνογελώ	6°	Κρήτη· Ερωφίλη, Πρ. Ε΄, σ. 60· Ηράκλειο, Παραμύθ., χφον 648, 30.
192.	φιδολιστρώ	2°	Π. Βλαστός, Αργώ, 64, 68· Κ. Παλαμάς, Ασάλ. Ζωή, σ. 140.
193.	φιδοζώνω - φιδοζώνομαι	7°, 10°	Ήπειρος, Νεοχώρια, Στ. Ελλάδα, Μακεδονία· Αδάμ, Χωριό, 5· Ν. Εστία 18 (1935), 851.
194.	φιδοσούρνουμαι	7°, 9°	Μακεδονία· Δ. Λουκόπ., Γεωργ., 135· Ν. Εστία 25 (1934), 184· Ν. Εστία 27 (1940), 625.
195.	φιλοξεφαντώνω	8°	Ν. Εστία 27 (1940), 539, Ποιήμ.
196.	φουρνοπολεμάω	7°, 8°	Νάξος, Ίος, Άνδρος, Τσεσμές· Ν. Πολίτης, Παραδ., 1, 151· Εικονογρ. Εστία, τόμ. Ε΄, 413.
197.	φτερομαδιέμαι	9°	Π. Βλαστός, Συνών., 42· Τσαμαντ. Νίτσου, 193.
198.	φτωχοζώ	10°	Ήπειρος· Γ. Ξενόπουλος, Η τιμή του αδελφ., 100-101.
199.	φτωχοπορεύομαι	8°	Καλάβρυτα, Ήπειρος.
200.	φωτοστεφανώνω	2°	Σ. Σκίπης, Κολχ., 10.
201.	φωτοχαράζω	7°	Π. Βλαστός, Συνών., 364.
202.	χαμοκοιτάζω	6°	Ήπειρος· Αραβαντινός, Συνλλ. δημ. ασμ., 227.
203.	χαμωσούρνουμαι	8°	Σμύρνη, Νάξος· Σ. Σκίπης, Θεατρ. Πρόζ., 59· Α. Προβελέγγ., Νίκηφ. Φωκάς, 4· Κ. Παλαμάς, Γράμματα Ι., 167· Λεξ. Ν. Ελλην., λ. αλάβωτος.
204.	χαροκατεβάζω	6°, 7°	Κρήτη.
205.	χεραγκαλιάζω	9°	Κύθηρα.
206.	χιλιοτρυνπώ	7°	Πελοπόννησος, Μακεδονία.
207.	χρυσοκορνιζώνω	7°	Ν. Εστία 25 (1939), 269.

208.	ψυχανεμίζουμαι	8°, 9°, 10°	Κρήτη· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Τιμβρον</i> , 191· Κρητ. Εστία 95 (1960), 404.
209.	ψυχομαραίνουμαι	7°	Κρήτη, Θήρα, Κάρπαθος· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 740· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i> · Κρητ. Μοιρολ., Κρητ. Μέλισσα, 27· Κρήτης Αγριολούλουδα, 14· Μ. Σιγούρ., εν Ν. Εστία 3, 363.
210.	ψωμοχορταίνω	6°	Μάνη, Χίος, Ζάκυνθος, Λακωνία, Νάξος, Σκύρος, Ήπειρος, Κύπρος· Α. Καρκαβίτσας, Ν. Εστία 19 (1935), 86· Σομ.· Χιακόν γλωσσάρ.

Πίνακας Β4: Σύνθετα Επιρρήματα

A/A	Επίρρημα	Μυθιστόρημα	Διάλεκτοι / Ιδιώματα, Συγγραφείς / Ποιητές, Λεξικά / Περιοδικά
1.	αργοπάτητα	6°	Λεξ. Ελευθερουδάκη.
2.	αργοπερπάτητα	4°, 9°	Φ. Πανάς, <i>Τα Λυρικά Άπαντα.</i> , 406.
3.	διπλοπάλαμα	7°, 8°, 9°, 9°	Ν. Καζαντζάκης & Ι. Θ. Κακριδής, <i>Μετάφραση Ιλιάδας</i> , Ξ 170, Σ 23, 123· Π. Πρεβελάκης, <i>Ο Κρητικός, Το Δέντρο</i> , 123, 149· Ν. Εστία, τ. 85, τχ. 1002, 520· Ν. Εστία 681 (1955), 1509.
4.	μοναναπνιάς	5°, 6°, 8°	Θήρα, Νάξος, Ήπειρος, Άνδρος, Σίφνος, Κάρπαθος, Σέριφος· Ν. Πολίτης, <i>Παραδ.</i> , 1, 32 & 1, 92· Κ. Κρυστάλλης, <i>Ποιήμ.</i> , τ. α', 188· Χ ΜΝΕ Α', 324· Εικονογρ. Εστία, τόμ. Α', 398.
5.	μονημερίς	7°	Πελοπόννησος, Κρήτη.

6.	μονοβραδίζ	7°	A. Κρήτη.
7.	μονοκοπανιάς	7°	Πελοπόννησος, Ήπειρος, Κρήτη, Μάνη, Νάξος· Α. Πουλιαν., <i>Ικαρία Θλαμένη Νήσ.</i> , 32, 79· Ξίνος, <i>Ο διάβολος Α΄</i> , 15· Weigel.
8.	μονοστιγμής	7°, 8°, 11°	Ι. Δραγούμης, <i>Σαμοθράκη</i> , 132· Ι. Δραγούμης, <i>Σταμάτ.</i> , 173· Ι. Δραγούμης, <i>Όσοι ζωντανοί</i> , 33.
9.	οληνύχτα / ολονύχτα	1°, 4°, 8°, 9°, 11°	Στ. Ελλάδα, Κερασούντα, Πόντος, Τραπεζούντα· Α. Παπαδιαμάντης, Ν. Εστία 18 (1935), 755· Γιάνναρη Kret.
10.	οληνυχτίς / ολονυχτίς	1°	Ζάκυνθος, Νάξος, Κύθνος, Κρήτη· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i> .
11.	ολοΐσια	5°	Εύβοια, Νάξος, Κρήτη, Κάρυστος, Κύπρος, Αιτωλία, Χίος, Κάλυμνος, Άνδρος, Κάρπαθος, Πελοπόννησος· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 68· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα Ι</i> , 203· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Τα παλ. παληκάρ.</i> , 9· Κοραΐς, <i>Ανέκδ. Λεξιλ. Σημ.</i> , 45· Πολυλάς, 27· Jean Rio, <i>Παροιμ.</i> , 313· Π. Νιρβάνας, Ν. Εστία 21 (1936), 35· Weigel.
12.	ολομεμιάς	5°, 6°, 7°, 8°, 9°, 10°, 11°	Κέρκυρα· Κ. Θεοτόκης, <i>Οι σκλάβοι</i> , 12· Ν. Εστία 21 (1937), 39.
13.	ολόμπροστα	6°	Στ. Ελλάδα, Θράκη, Άβδηρα, Θήρα, Θεσσαλία, Αλμυρός· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 109, 148· Λεξ. Μπριγκ.
14.	ολοστερνά	7°	Πελοπόννησος.

15.	ολοχρονίς	7°, 8°, 10°	Πελοπόννησος, Λευκάδα, Λέρος, Βιθυνία, Μήλος, Κρήτη, Κόρινθος, Σύρος, Ιθάκη, Κεφαλλονιά, Θήρα, Κύθηρα, Κυδωνίες, Καππαδοκία, Κοζάνη, Προποντίδα, Καλάβρυτα· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ιμβρου</i> , 129· Γ. Σακκαρ., <i>Διάλ. Κωδ. Μικρασ. Χρον. 5</i> , 72· Roussel, <i>grammaire</i> , 322· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 63, 253· Κυριακού Θηραϊκά, 41, 111· Λεξ. Μπριγκ· Σκαρλ-Βυζ. Λεξ. Ελλ-Γαλλ· Περίδης· Weigel· Somavera· Επιστ. Επετ. 7, 83, 89· Χ ΜΝΕ Β', 97· Εβδομαδιαίος Τύπος 2/8/34· Κρητ. Εστία 30 (1952), 30.
16.	πιστάγκωνα	8°	Πελοπόννησος, Λευκάδα, Κρήτη, Στ. Ελλάδα, Αιτωλοακαρνανία.

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ: Η 3^η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ:

Οι αθησαύριστες νεόπλαστες πρωτογενείς σύνθετες λέξεις

(είτε άγνωστης διαλεκτικής προέλευσης,

είτε γλωσσοπλαστικές δημιουργίες του Καζαντζάκη)

(+ΝΕΟΠΛΑΣΤΕΣ, + ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΣΥΝΘΕΤΕΣ)

Πίνακας Γ1: Σύνθετα Ονόματα

A/A	Όνομα	Μυθιστόρημα
1.	Αβινιοπούλα	9°
2.	Αγαδολόι	7°
3.	Αγιογλείφος	10°
4.	Αγιοράντισμα	2°

5.	Αγριοκλώνια	11°
6.	Αγριολίμνα	7°
7.	Αγριόπαπας	10°
8.	Αγριοπούρναρο	6°, 8°
9.	Αγριοχώρι	7°, 9°
10.	Αδερφοκυννηγτό	10°
11.	αδερφοφάς – αδερφοφάδες	10°
12.	Αδερφοχτός	7°
13.	Αεροδρομίες	5°
14.	Αιτοράχη	10°
15.	ακράνυχα / ακρόνυχα	5°, 7°, 8°, 9°, 10°, 11°
16.	Ακρανύχια	5°
17.	Ακραχείλια	5°, 7°
18.	Ακρόκλωνα	2°
19.	Ακροκλώνια	8°
20.	ακρόλιμνο – ακρόλιμνα	8°
21.	Ακροπόδα	10°
22.	Αλήαγας	7°
23.	Αλήμπεης	7°
24.	Αλογοκυννηγοί	7°
25.	Αμαξολάτης	6°
26.	Αμμοθάλασσα	8°
27.	Αμμοκαταιγίδα	11°
28.	Αμμορούφουλας	8°
29.	Αμμοστρόβιλος	8°
30.	Αμμοσύννεφα	8°
31.	Ανεμοκαβαλάρης	2°
32.	Ανεμόχαλο	7°, 8°
33.	Ανθρωπομάνι	7°, 8°
34.	Ανθρωπομέρμηγκα	8°
35.	Ανθρωπομούλαρα	5°
36.	Ανθρωποπέλαο	10°

37.	<i>Αντρογυναικομάνι</i>	8°
38.	<i>Αντροκυνηγητό</i>	2°
39.	<i>Αντροφιλητά</i>	2°
40.	<i>Ανώπολη</i>	7°
41.	<i>Απαλοσαρκοσύνη</i>	2°
42.	<i>Απανωσκάλι</i>	6°
43.	<i>Απανωσκούτι</i>	8°
44.	<i>Απανωστήθι</i>	6°
45.	<i>Απανωχάρτι</i>	9°
46.	<i>απανωχείλι / πανωχείλι</i>	7°, 8°, 10°
47.	<i>Αρκαλοχωρίτισσα</i>	7°
48.	<i>Αρνοκούδουνα</i>	7°
49.	<i>Αρνολύκος</i>	9°
50.	<i>αρνοπροβιά – αρνοπροβιές</i>	7°, 8°, 9°
51.	<i>Αρνοψάλιδο</i>	7°, 8°
52.	<i>Αρσενοκοίτης</i>	5°
53.	<i>Αρχοντογούρουνο</i>	6°
54.	<i>Αρχοντοκάμαρα</i>	7°
55.	<i>Αρχοντομάννα</i>	8°
56.	<i>αρχοντονήσι – αρχοντονήσια</i>	5°, 7°, 8°, 11°
57.	<i>αστραπόφωτο – ατραπόφωτα</i>	8°, 9°
58.	<i>Αστροκάντηλα</i>	8°
59.	<i>Αστρολαμπή</i>	11°
60.	<i>αστρόφωτο – αστρόφωτα</i>	8°, 9°
61.	<i>Βαγιόδαφνα</i>	8°
62.	<i>Βαγιόκλαρα</i>	8°
63.	<i>Βαρειογραμμοσύνη</i>	2°
64.	<i>Βαριοκοπαδάρης</i>	7°
65.	<i>Βασιλομάννα</i>	11°
66.	<i>Βασιλοράβδι</i>	8°
67.	<i>βασιλόφλεβα – βασιλόφλεβες</i>	5°, 7°, 8°, 10°, 11°
68.	<i>Βοϊδοστάσι</i>	9°

69.	<i>Βορράστρι</i>	7°, 8°, 9°, 11°
70.	<i>Βοσκάνθρωπος</i>	5°, 7°, 8°, 9°, 10°
71.	<i>Βοσκομάχαιρο</i>	7°
72.	<i>Βοσκόπουλο</i>	7°
73.	<i>Βοσκοράβδι</i>	5°, 6°, 7°, 8°, 9°, 11°
74.	<i>Βουνάνθρωπος</i>	5°, 7°
75.	<i>Βουνοδιασκάρια</i>	7°
76.	<i>Βουνοπλάτωμα</i>	7°
77.	<i>Βουνοσπηλιά</i>	9°
78.	<i>Βουφάγος</i>	11°
79.	<i>Βροντομαχητό</i>	11°
80.	<i>Βροχάστερα</i>	10°
81.	<i>Βροχοστάλες</i>	7°, 9°
82.	<i>Βρωμογούρουνο</i>	9°
83.	<i>Βρωμοκάμερα</i>	2°
84.	<i>Βρωμοκαρακάζες</i>	5°
85.	<i>Γαζοτενεκέδες</i>	7°
86.	<i>Γαϊδουροπούλα</i>	10°
87.	<i>Γελαδοτόμαρο</i>	7°
88.	<i>Γελαστέρας</i>	6°
89.	<i>Γεροβρακάς</i>	7°
90.	<i>Γερογούμενος</i>	5°
91.	<i>Γεροεκκλησάρης</i>	7°
92.	<i>Γεροκαπετάνιος</i>	7°
93.	<i>Γεροντόζιγκο</i>	7°
94.	<i>Γεροντοσύναζη</i>	7°
95.	<i>Γεροζορκιστής</i>	8°
96.	<i>Γεροσακαράκας</i>	7°
97.	<i>Γεροφαταούλας</i>	8°
98.	<i>Γεροχωριάτης</i>	9°
99.	<i>Γιατροκαλόγερος</i>	7°
100.	<i>Γιατροφιλόσοφος</i>	10°

101.	Γιομοφεγγαριά	8°
102.	Γιομοφέγγαρο	8°
103.	Γκιαουρόπαπας	7°
104.	Γλαυκολιμνούλα	2°
105.	Γλεντοχήρα	5°, 7°, 8°, 11°
106.	Γοργοφάνέρωμα	2°
107.	Γουρουνοκόκορας	8°
108.	Γραμμαμαντζούνι	10°
109.	Γραμματοφαρισαίοι	8°
110.	Γυμνοσοφιστές	3°
111.	γυναικαρπάχτης – γυναικαρπάχτες	7°
112.	Γυναικοσεβντάδες	7°
113.	Γυρόλιμνα	8°
114.	Γυρολιμνιά	6°
115.	Γυψοφάς	6°
116.	Δαμαλοπούλες	8°
117.	Δασκαλογιάννης	7°
118.	Δαφνόκλαρα	8°, 11°
119.	Δαχτυλολόι	11°
120.	Δεντρολόι	8°
121.	Διπλοδόξαρο	11°
122.	Διπλοτσέκουρο	11°
123.	Δοντοστοιχία	2°
124.	Δρακοφαμελιά	11°
125.	Εγγοποπάνια	7°
126.	Εθνοσύναξη	7°
127.	Ελεφαντόπουλα	10°
128.	Ελιοκούτσουρα	8°
129.	Ελληνομάνες	10°
130.	Ελληνομάρες	5°
131.	εμπροστοφυλακή / μπροστοφυλακή	3°
132.	Επανωχείλι	7°

133.	<i>Ερημογιάλι</i>	5°
134.	<i>Ερμιοβούνια</i>	10°
135.	<i>Ερμονήσι</i>	7°
136.	<i>Εχτοπλάσματα</i>	5°
137.	<i>Ζορμπαδόκοσμος</i>	5°
138.	<i>Ηλιοπρόσωπο</i>	8°
139.	<i>Θανατόμυγες</i>	5°
140.	<i>Θεριοκεφαλές</i>	8°
141.	<i>Θεριοπούλα</i>	6°
142.	<i>Θυμαρόριζες</i>	11°
143.	<i>Ισαπόστολος</i>	10°
144.	<i>Καβουροκόμματα</i>	8°
145.	<i>Καβροχώρι</i>	11°
146.	<i>Καλογεροχώρι</i>	11°
147.	<i>Καμηλοπορεία</i>	11°
148.	<i>Κανελανθός</i>	6°, 7°
149.	<i>Καπετανοκεφαλές</i>	7°
150.	<i>Καπετανοχάρτι</i>	7°
151.	<i>Καπετομάνι</i>	7°
152.	<i>Καρπόδεντρα</i>	6°
153.	<i>Καστροχτίστης</i>	11°
154.	<i>Κατσοπούρναρα</i>	5°
155.	<i>Κατώχειλο</i>	9°
156.	<i>Καφεκρεοπωλείον</i>	5°
157.	<i>Καφετζοχασάπης</i>	5°
158.	<i>κελαηδοπούλι / κελαδοπούλι</i>	6°, 8°, 9°, 10°, 11°
159.	<i>Κερκεζόπουλο</i>	7°
160.	<i>Κερνοβόλι</i>	7°
161.	<i>Κεφεδόμπρικα</i>	7°
162.	<i>Κηποπέρβολα</i>	8°
163.	<i>Κλαροκάλυβο</i>	9°
164.	<i>Κληροκούτι</i>	11°

165.	<i>Κοιλιοπονέματα</i>	8°
166.	<i>Κολυβόπουλο</i>	7°
167.	<i>Κοντοδάχτυλα</i>	7°, 8°
168.	<i>Κοπρομπούρμπουλοι</i>	8°
169.	<i>κοροφέξαλα / κουροφέξαλα</i>	5°, 6°
170.	<i>Κοσμοτρυγητής</i>	11°
171.	<i>Κουμπουρομάχαιρα</i>	7°
172.	<i>Κουρελόπαπας</i>	6°
173.	<i>Κρασοβδόμαδο</i>	7°
174.	<i>Κρασογιώργαινα</i>	7°
175.	<i>Κρασοκαλόγεροι</i>	9°
176.	<i>Κρυφοβδόμαδο</i>	7°, 9°
177.	<i>Κρυφοχαροκόποι</i>	10°
178.	<i>Κυνηγόψαρα</i>	9°
179.	<i>Κυπριωτόπουλα</i>	7°
180.	<i>Λασποκύματα</i>	2°
181.	<i>Λεπροχώρι</i>	7°
182.	<i>Λευκόλιθος</i>	11°
183.	<i>λιγνοδάχτυλο – λιγνοδάχτυλα</i>	7°, 11°
184.	<i>Λιμανόπορτα</i>	7°, 11°
185.	<i>Λιονταρόπουλα</i>	8°
186.	<i>Λιόπαρδη</i>	4°, 5°, 7°, 8°, 11°
187.	<i>Λοξοστενорύμια</i>	7°
188.	<i>Λοφοσειρές</i>	6°
189.	<i>Μακροπεραματάρηδες</i>	10°
190.	<i>μακροσκάμνι – μακροσκάμνια</i>	7°
191.	<i>Μακρότεμπλα</i>	7°
192.	<i>Μακροτσίνουρα</i>	8°
193.	<i>Μακροφουντοφέςι</i>	7°
194.	<i>Μαλαιγοπούλες</i>	10°
195.	<i>Μαντατοπούλια</i>	8°
196.	<i>Μαντρόγυρο</i>	7°

197.	Μαργαριτόριζα	11°
198.	Μαργαρόριζα	11°
199.	Ματόκλαρα	7°, 8°
200.	Ματολάφτης	7°
201.	Μεγαλόκαστρο	7°
202.	Μεγαλόψαρο	10°
203.	μεζαρόπετρα – μεζαρόπετρες	7°
204.	Μειονοψηφία	2°
205.	Μελοφέγγαρο	7°
206.	Μεροπούλια	8°
207.	Μεροφάς	8°, 9°
208.	Μεσοβύζι	7°
209.	Μεσοσκόταδο	5°, 7°, 8°, 9°, 10°, 11°
210.	Μεσόφωτο	2°, 3°, 4°, 5°, 6°, 7°
211.	Μικροδόκαρα	7°
212.	Μικροζήλιες	11°
213.	Μικροκαβγάδες	11°
214.	Μικροκλέφτης	6°
215.	Μικροψεύτης	6°
216.	Μονοσκοΐνι	5°
217.	Μουστακόγενα	7°
218.	Μπασταρδοπούλες	6°
219.	Μπροσκάμνι	8°
220.	Μυγδαλόψιχα	7°
221.	Μωροσκόταδο	7°
222.	Μωρουδοπάνια	9°
223.	Ναυαρχομάνα	5°
224.	Ναυτίαση	1°, 2°
225.	Νεκροκαύκαλο	7°
226.	Νεκροπρεπίδια	7°
227.	Νεκροτράπεζο	11°
228.	Νεροπαπούλης	11°

229.	Νιόνυφη	6°
230.	Νουρήμπες	7°
231.	Ντεληβασίλαινα	11°
232.	Νυχτοπεταλούδα	11°
233.	Νυχτοσόκακα	7°
234.	Νυχτοφρουρός	4°
235.	Ξαναποδοβολητά	7°
236.	Ξεροδάχτυλα	2°
237.	Ξουραφοψάλιδα	7°
238.	Οβραιολόι	8°
239.	Οβραιομάνι	8°
240.	Ολοκάρβουνο	5°
241.	Ονειροξεδιαλύτες	7°
242.	Οζώπορτα	2°, 3°
243.	ουρανοθάλασσα / ουρανοθάλασσο	2°, 5°, 7°, 9°, 11°
244.	Παγονόφτερα	9°
245.	Παλιοκούτσουρο	5°
246.	Παλιολαζαρίνα	7°
247.	Παλιολίρα	6°
248.	Παλιομπολσεβίκοι	6°, 10°
249.	Παλιοπαντούφλα	6°
250.	Παλιοσαντέζα	5°
251.	Παλιοφαμέγιος	6°
252.	Παλιοφώκια	5°
253.	Παλιοψαράς	8°
254.	Πανωκαλύμμαυκο	11°
255.	Πανωκαύκαλο	7°, 11°
256.	Πανωλαδιά	6°, 8°
257.	Πανωπόρτι	7°
258.	Παραδεισοπούλι	9°
259.	Πατριδοκαταλύτης	11°
260.	Πατροπρόγονοι	11°

261.	Πετρογόνατο	6°
262.	Πετρομονοπάτι	5°, 7°
263.	Πευκοβελόνες	8°
264.	Πευκοδαδιά	7°
265.	Πισωκαλύμμαυκο	11ο
266.	Πιτσόκωλος	7°
267.	Πλατανόμηλα	7°
268.	Πλειονοψηφία	2°
269.	Ποδοδάχτυλα	8°
270.	Ποδολάτι	7°
271.	Πολυάλογα	8°
272.	Πολυλύχναρο	9°
273.	Πολυμαντιλάς	11°
274.	Πολυξίγκοπούλα	7°
275.	Πορτοκαλόφλουδες	11°
276.	Πουρναρόγερος	7°
277.	Πρωτοκανακάρης	7°
278.	Πρωτομάρτυσσα	8°
279.	Πρωτοφαί	8°
280.	Πρωτοφυλακές	3°
281.	Πυκνόκλαδα	2°
282.	Πυροβάτες	10°
283.	Ραγιαδοπούλες	6°
284.	Ρασόμαλλο	7°
285.	Ροδοδάχτυλα	2°
286.	Ροδολίβανο	9°, 11°
287.	Ρωμιολοί	7°
288.	Ρωμιόσπορος	7°
289.	Ρωμιότοποι	7°
290.	Ρωμοχώρια	7°
291.	Σαγανογλείφτης	8°
292.	Σερνικολούλουδα	11°

293.	Σερνικοχώρι	11°
294.	Σιδεροθέμελο	2°
295.	σκανταλόχορτο – σκανταλόχορτα	5°, 7°
296.	Σκορδοκαλόγερος	11°
297.	Σοζύγι	7°
298.	Σουλτανοπούλα	7°
299.	Σουσαμοκούλουρα	7°
300.	Σουσαμόπιτα	4°, 7°
301.	σόχωρο / ισιόχωρο	7°
302.	Σπαρτιατόπουλο	11°
303.	Σταυροθήκη	11°
304.	Σταυροκουβαλητής	8°
305.	Σταφυλομάνα	7°
306.	Στενοσύνορο	7°
307.	Στερνογιός	7°
308.	Στηλοβάτης	1°
309.	Στουμούχα	7°
310.	Στρειδόφλουδες	7°
311.	Στριφτοσόκακα	7°, 8°
312.	Συγγενοπούλι	10°
313.	Συννεφόκοσμος	2°
314.	Συννεφοκράτορας	2°
315.	Συραγώγι	6°
316.	Σφακιανονικολής	5°
317.	Σφιχταγκαλιά	7°, 8°
318.	Σώπετσα	7°
319.	Τετράσκαλα	8°
320.	Τζαμοστάσια	9°, 11°
321.	Τοπόψαρα	9°
322.	Τουρκολιμανιώτες	7°
323.	Τουρκότοπος	7°
324.	Τουρκοφάς	7°

325.	Τριγέροντας	8°
326.	Φεγγαρόπουλο	5°
327.	Φελαχόπουλα	5°
328.	Φιδοστάφυλο	8°
329.	Φορτοβάπορο	10°
330.	Φουκαροπούλες	7°
331.	Φουρναρόζυλο	7°
332.	Φουσκοστηθιά	5°
333.	Φτεροφύτρωμα	8°
334.	Φτωχογλείφος	7°, 10°
335.	Φτωχοκούρελα	11°
336.	Φτωχολόι	8°
337.	Φυσιολατρεία	2°
338.	Χαδολογίσματα	2°
339.	Χαδολόι	10°
340.	Χαδολυγίσματα	2°
341.	Χαλιναρόλουρα	7°
342.	Χαλόδοντα	11°
343.	Χαμόπορτα	6°
344.	Χαμοπούρναρο	6°, 7°
345.	χαραμοφάς – χαραμοφάδες	6°, 7°, 8°, 9°
346.	Χαρτοπόντικας	5°
347.	Χαρχαλόβεργα	5°
348.	Χασανμπέης	7°
349.	Χεραγκαλιά	5°, 7°, 8°, 9°, 10°, 11°
350.	Χερόβολα	8°
351.	Χεροσήμαντρο	11°
352.	Χιονάμαξα	11°
353.	Χοιρογιώργης	6°, 7°
354.	Χοντροαμαζάς	2°
355.	Χοντροβάρελα	8°
356.	Χοντρογιατρός	7°

357.	Χοντροέμπορος	7°
358.	Χοντροκαύκαλο	7°
359.	Χοντρομέρμηγκας	6°
360.	Χοντροπέδιλα	8°
361.	Χοντροφαγάς	7°
362.	Χουρμαδόκλαρο	8°
363.	Χουρμαδόκρασο	8°, 11°
364.	Χουρμαδόρακη	11°
365.	Χουσεϊναγάς	7°
366.	Χριστιανογειτονιές	7°
367.	Χριστιανοφάς	7°
368.	Χρυσογαλονάδες	11°
369.	Χρυσοσάμαρο	6°
370.	Χωριατομάνι	8°
371.	Ψαροζωντόβολο	8°
372.	Ψαροπροφήτης	8°
373.	Ψευτοβουδιστής	11°
374.	Ψευτοθεός	11°
375.	Ψευτομουσής	5°
376.	Ψευτοπαραμάγερας	4°
377.	Ψευτοπρομηθέας	5°
378.	Ψευτοτσοπάνος	10°
379.	Ψευτοφιλότιμο	11°
380.	Ψυχοκυρού	7°
381.	Ψωροκαπετάνιος	6°
382.	Ψωροφράγκο	10°
383.	Ωχτοήχι	7°

Πίνακας Γ2: Σύνθετα Επίθετα

A/A	Επίθετο	Μυθιστόρημα
1.	Αγιοκωνσταντινάτος	6°
2.	Αγκαθογένης	8°

3.	Αγκαθοφούντωτος	7°, 8°
4.	Αγκριφονύχης	8°
5.	Αγριόσογος	7°
6.	Αγριοσούσουμος	7°, 10°
7.	Αγριοστραβομούτσουνος	7°
8.	Αδρομίλητος	10°
9.	Αδροστόχαστος	2°
10.	Αδροψαχνάτος	8°
11.	Αιματοραντισμένος	8°
12.	Αιτοκέφαλος	8°
13.	Αιτόμορφος	8°
14.	Αιτοφόρος	8°
15.	Ακρανοιγμένος	7°
16.	Ακριδοπόδαρος	7°
17.	Ακρογιαλίσιος	5°
18.	Ακροδάχτυλος	2°
19.	Ακρομάνικος	10°
20.	Αλαφρογάλαζος	5°
21.	Αλαφρογραμμένος	11°
22.	Αλαφροροδισμένος	2°
23.	Αλαφροσκασμένος	2°
24.	Αλεπονούσης	11°
25.	Αλυσοκλειδωμένος	6°
26.	Αμποδεμένος	7°
27.	Αναριοφύλλωτος	8°
28.	Ανεμόμυαλος	8°
29.	Ανεμοχολιασμένος	7°
30.	Ανθοκαρπισμένος	7°, 8°
31.	Ανοιχτογόνατος	7°, 8°, 11°
32.	Ανοιχτόκλαρος	7°
33.	Ανοιχτοπόρφυρος	2°
34.	Ανοιχτοσκέλης	5°, 7°

35.	ανοιχτόστηθη – ανοιχτοστήθες	5°, 8°, 11°
36.	Αντρόβουλη	7°
37.	Αντροπλάστω	11°
38.	Αντροπνίχτρα	2°
39.	Αντροφάγος	11°
40.	Απαλοδαχτυλάτος	2°
41.	Απαλοστηθάτη	2°
42.	Αράβολος	7°, 8°
43.	Αργοκούνητος	2°
44.	Αργυρόλαλος	11°
45.	Αρμολιωμένος	5°
46.	Αρμυροδαρμένος	7°
47.	Αρμυροφτέρουγος	2°
48.	Αρνητικοθετικός	2°
49.	Αρπαχτονύχης	6°, 8°
50.	Αρσενικογεννούσα	5°
51.	Αρχοντοντυμένος	6°, 9°
52.	Ασημόλαλος	6°, 11°
53.	Ασπρόξανθος	7°, 11°
54.	Ασπροπαχουλός	5°
55.	Ασπρορασοφόρος	9°
56.	Ασπροσημαδεμένος	2°
57.	Ασπροτριανταφυλλένιος	8°
58.	Αστραποδιαβατάριος	2°
59.	Αστραποδόνητης	8°
60.	Αστροστεφανωμένος	2°
61.	Ατσαλοδύναμος	2°
62.	Ατσαλόνυχος	2°
63.	Αυγουλομάτης	10°
64.	Αχνογάλαζος	11°
65.	Αψηλόγκρεμος	7°
66.	Αψηλόκορμος	8°, 11°

67.	Αψηλοτάβανος	8°
68.	Βαθήσκιωτος	2°
69.	Βαθιόβγαρτος	2°
70.	Βαθιοσκαμμένος	10°
71.	Βαθυκίνητος	11°
72.	Βαθυπέρβολος	7°
73.	Βαρβαροπατημένος	11°
74.	Βαρειόκαρδος	2°
75.	Βαριοφορτωμένος	1°
76.	Βαριοκαρδισμένος	7°
77.	Βαριοκίνητος	7°, 8°
78.	Βαριόκορμος	2°
79.	Βαριοπάτητος	7°
80.	Βαριοπλουμισμένος	8°
81.	Βαριοστομαχιασμένος	7°
82.	Βαριοφορτωμένος	11°
83.	βαριόχνωτος / βαριόχνοτος	7°, 8°, 10°
84.	Βαρονούσης	7°
85.	Βιοφόρος	2°
86.	Βουβοκύλιστος	2°
87.	Βουρκολιμνασμένος	2°
88.	Βουρλογένης	8°
89.	Βουρτσογένης	7°
90.	Γαλαζοήσκιωτος	2°
91.	Γαμπροντυμένος	5°
92.	Γαμπρονυφοντυμένος	7°
93.	Γαντζονυχάτος	2°
94.	Γεραπετρίτικος	5°
95.	Γεροαρπαχτονύχης	6°
96.	Γεροεξηνταβελόνης	6°
97.	Γλυκοκρέβατη	2°
98.	Γοργοκαταλύτρα	2°

99.	Γοργοσάλευτος	10°
100.	Γραμματοφόρος	6°
101.	Γριλομάτης	8°
102.	Γυναικομαθημένος	7°
103.	Γυροκαστελωμένος	7°
104.	Δαιμονοκρουσμένος	7°
105.	Δαιμονολαβωμένος	8°
106.	Δακριομουσκεμένος	2°
107.	Δασόμαλλος	6°
108.	Δεξόζερβονούσης	11°
109.	Δεξόζερβος	5°, 7°
110.	Δικαιοδότρα	2°
111.	Διπλοβούλης	8°
112.	Διπλονόητος	8°
113.	Διπλοπρίγουλος	7°
114.	Διπλοταπωμένος	7°
115.	Διπλοτριπλοβούλης	11°
116.	Διπλοχαροχτυπημένος	7°
117.	Δυνατοτυλιγμένος	2°
118.	Δυσκολοαπόχτητος	11°
119.	Δυσκολοεκτέλεστος	11°
120.	Δυσκολολύγιστος	2°
121.	Δυσκολόπιστος	8°
122.	Ειδωλοπατημένος	8°
123.	Ελαιοβρώτιδα	11°
124.	Ελκεσίπεπλος	1°
125.	Ερωτοδαρμένος	2°
126.	Ερωτοδοξεμένος	2°
127.	Εφταζούσιος	7°
128.	Εφτάφλογος	8°
129.	Ζερβοδεξομάτης	8°
130.	Ζεστοκρέβατη	2°

131.	Ηλιοθρεμμένος	11°
132.	Ηλιοκαβουρντισμένος	7°, 11°
133.	Ηλιομεστωμένος	2°
134.	Ηλιοροδισμένος	2°
135.	Ηλιοφαγμένος	10°
136.	Ησκιοπλανταγμένος	2°
137.	Θαλασσοψημένος	7°
138.	Θλιβερογάργαρος	2°
139.	Θλιβερόψυχος	2°
140.	Θρησκογεννημένος	7°
141.	Θυροκράτης	6°, 7°, 9°, 10°
142.	Ιερόκλωνος	2°
143.	Ισιόγραμμας	11°
144.	Ισόψυχος	11°
145.	Καινουριασβεστωμένος	6°, 7°
146.	Καινουριοασπρισμένος	7°
147.	Καινουριοβαμμένος	7°
148.	Κακοέργαστος	8°
149.	Καλαμόπλεκτος	8°, 11°
150.	Καλοπουδραρισμένη	7°
151.	Καμηλοπόδαρος	2°
152.	Καμπουρομούτης	6°, 10°
153.	Κανηφόρος	1°
154.	Καπρομούστακος	7°
155.	Καραβοτσακίστρα	2°
156.	Καρδιομάχος	11°
157.	Καρπερόστηθος	2°
158.	Κεραυνόχαρος	8°
159.	Κιτρινόθολος	6°
160.	Κιτρινόπηχτος	2°
161.	Κιτρινοπόρφυρος	7°
162.	Κλαδοπλεμένος	9°

163.	<i>Κλωθονούσης</i>	11°
164.	<i>Κοκκινομαντιλούσα</i>	10°
165.	<i>Κοκκινοπράσινος</i>	7°
166.	<i>Κοντογερασμένος</i>	7°
167.	<i>Κοντόξανθος</i>	4°
168.	<i>Κοντοπίγουνος</i>	6°
169.	<i>Κοντοσγουρογένης</i>	7°, 9°, 11°
170.	<i>Κοντοστρόγγυλος</i>	6°
171.	<i>Κουλαύτης</i>	7°
172.	<i>Κουρελοφορτωμένος</i>	5°
173.	<i>Κοχυλοφόρος</i>	11°
174.	<i>Κρουφόφεγγος</i>	11°
175.	<i>Κρυφοπαχιά</i>	7°
176.	<i>Κυκλοπεριζωσμένος</i>	2°
177.	<i>Κυκλοπερισφιγμένος</i>	2°
178.	<i>Κυκλοπλουμισμένος</i>	2°
179.	<i>Κυριακοντυμένος</i>	7°
180.	<i>Κωλοτριβίδες</i>	7°
181.	<i>Λασποκίτρινος</i>	10°
182.	<i>Λασποχαρούσα</i>	2°
183.	<i>Λιγναστράγαλος</i>	7°, 8°
184.	<i>Λιγόγραμμας</i>	11°
185.	<i>Λιγόστιγμος</i>	6°
186.	<i>Λιγοφάγος</i>	11°
187.	<i>Λιναρόξανθος</i>	5°
188.	<i>Λιόξεστος</i>	2°
189.	<i>Λιοφρυνμένος</i>	7°
190.	<i>Λυγερολύγιστος</i>	7°
191.	<i>Λυσίζωνος</i>	1°
192.	<i>Μακρομαντούσες</i>	9°
193.	<i>Μακροσάκουλος</i>	7°
194.	<i>Μακρότεμπλος</i>	6°

195.	Μακροτσίνουρος	8°
196.	Μαντιλοδεμένος	6°, 7°
197.	Μαυραμυγδαλάτος	8°
198.	Μαυρόρωγα	5°
199.	Μαυροσγουρογένης	10°
200.	Μαυροχαροκαμένος	10°
201.	Μελιζύμωτος	2°
202.	Μελλόγαμπρος	7°
203.	Μελόξανθος	6°
204.	Μελοστάλαχτος	2°
205.	Μελόχρυσος	7°
206.	Μεροδούλης	8°, 9°
207.	Μεσαδειασμένος	7°
208.	Μεσανοιγμένος	1°, 2°, 3°, 4°, 5°, 7°
209.	Μεσάνοιχτος	8°
210.	Μεσογκρεμισμένος	7°, 9°, 11°
211.	Μεσόγυμνος	2°, 3°, 4°, 7°, 8°, 9°
212.	Μεσογυμνωμένος	11°
213.	Μεσοθρυμμένος	10°
214.	Μεσοκλεισμένος	1°, 7°, 8°
215.	Μεσόκλειστος	1°, 2°, 7°, 9°, 11°
216.	Μεσοκοιμισμένος	2°, 4°
217.	Μεσομαδημένος	5°
218.	Μεσομεθυσμένος	7°, 8°
219.	Μεσοξεκούμπωτος	7°
220.	Μεσοξεραμένος	11°
221.	Μεσοξετελεμένος	5°
222.	Μεσοζύπνητος	7°
223.	Μεσοπάλαβος	5°, 9°, 11°
224.	Μεσοπλανταγμένος	4°
225.	Μεσοσβυσμένος	1°
226.	Μεσοσκαλισμένος	4°

227.	Μεσοσκότεινος	2°, 7°, 11°
228.	Μεσοτίμιος	5°
229.	Μεσότυφλος	11°
230.	Μεσοφωτισμένος	3°, 5°, 11°
231.	Μεσόφωτος	4°
232.	Μεταζόμαυρος	2°
233.	Μεταζόχνουδος	2°
234.	Μιγδαλόψυχος	7°
235.	Μολυβοσκοτωμένος	2°
236.	μονόσερτος / μονόσυρτος	6°, 7°, 8°
237.	Μοσκολουσμένος	6°
238.	Μπακαλόψυχος	2°
239.	Μπαμπακομέταξος	7°
240.	Μπαρουτομυρισμένος	7°
241.	Μυαλοδεμένος	7°
242.	Μυαλοδόξαρος	11°
243.	Μυριοζόμπλιαστος	8°
244.	Μυριοστόματος	8°
245.	Μυριόστομος	3°
246.	Μυστικόπαθος	2°, 11°
247.	Νεκροζώντανος	8°
248.	Νεραιδόφωνος	10°
249.	Νεφρορημάχτης	2°
250.	Νεφροτσακίστρα	2°
251.	Νυχτοπλανταγμένος	2°
252.	Ξανθόμαυρος	8°
253.	Ξανθόμελος	7°
254.	Ξεραχνιάστρα	2°
255.	Ολαφρισμένος	7°
256.	Ολοβράχνιαστος	6°
257.	Ολογκάστρωτη	6°
258.	Ολόδρωτος	5°, 6°, 7°, 8°, 10°

259.	Ολόκερος	6°
260.	Ολοκράσωτος	7°
261.	Ολομπάλωτος	7°
262.	Ολοχιόνιστος	6°, 11°
263.	Ομορφολύγιστος	8°
264.	Οξωποδώ	7°
265.	ορθοκάπουλος & ορθοκάπουλη	5°, 8°
266.	Ορθόκορμος	5°, 6°, 7°, 8°, 9°, 11°
267.	Ουρανογκρέμιστος	7°
268.	Ουρανοκρέμαστος	7°, 9°
269.	Οφιοειδής	1°
270.	Παλιολωβιασμένος	6°
271.	Παλιοζυπόλητος	10°
272.	Παchioφρυδάδες	8°
273.	Πελαγόστηθος	11°
274.	Πεντάχτιδος	9°
275.	Πεσοβράκης	7°
276.	Πετροστρωμένος	3°
277.	Πηχτόθολος	2°
278.	Πηχτόχρυσος	2°
279.	Πλατιοκέφαλος	8°
280.	Πλατιόφυλλος	5°
281.	Ποθοκουρασμένος	2°
282.	Ποθολαγγεμένος	2°
283.	Πολυαγρυπνησμένος	2°
284.	Πολυβάσανος	8°, 10°, 11°
285.	Πολυδαίδαλος	7°, 9°
286.	Πολυέκφραστος	6°
287.	Πολυζάρωτος	8°, 9°
288.	Πολυκορφονούσης	11°
289.	Πολυμάσταρη	8°
290.	Πολυμολεμένος	11°

291.	Πολυόμματος	5°, 9°, 10°
292.	Πολύσπερμος	11°
293.	Πολύστηθη	8°
294.	Πολυσυνηθισμένος	2°
295.	Πολυτάξιδος	5°
296.	Πολυτριμμένος	11°
297.	Πολύτρουλος	11°
298.	Πολυφιλημένος	2°, 5°, 8°
299.	Πολυφίλητος	10°
300.	Πολύφλεβος	5°
301.	Πονηροέργαστος	8°
302.	Πονηροέργωτος	7°
303.	Πορφυροζωσμένος	2°
304.	Πορφυρόστομος	2°
305.	Ποταμογένης	7°, 8°
306.	Πουολός	11°
307.	Προυντζοντυμένος	8°
308.	Πρωτόβαρτος	2°
309.	Πρωτοκάρης	7°
310.	Πρωτόλυκος	6°
311.	Πυργοδεμένος	7°, 8°
312.	Πυρόξανθος	3°
313.	Ροδογάλαζος	2°, 6°, 8°
314.	Ροδοπράσινος	8°
315.	Ρουσομάλλικος	8°
316.	Ρουσόξανθος	7°, 11°
317.	Σαϊτολαβωμένος	5°
318.	Σανιδοστηθάτη	2°
319.	Σγουρογένης	11°
320.	Σγουρομαυρογένης	11°
321.	σιταρομελάχρινος / σιταρομελάχρινος	2°, 8°
322.	Σκεβρομάγουλος	11°

323.	Σκοτεινόμαυρος	10°
324.	Σκουροπόρφυρος	6°
325.	σοξύγιασμένος / ισοξύγιασμένος	7°
326.	σοξύγιαστος / ισοξύγιαστος	8°
327.	Σουβλερονυχάτος	2°
328.	Σπονδοφόρος	11°
329.	Σταρομελάχρινος	8°
330.	Σταυροδρομονούσης	11°
331.	Στενοσύνορος	2°
332.	Σφηκομεσάτος	7°
333.	Σφιχτόδεντρος	2°
334.	Σφιχτόκορμος	2°, 7°
335.	Σφιχτομαντιλωμένη	8°, 9°
336.	Σφιχτομελάχρινος	2°
337.	Σφιχτομπλεγμένος	5°, 7°
338.	Σφιχτοφασκιωμένος	2°, 6°
339.	Σφιχτοχτενισμένος	7°
340.	Ταπεινόσογος	2°
341.	Τειχοπυργωμένος	8°
342.	Τεσσαροκέφαλος	8°
343.	Τεσσαροχάλης	8°
344.	Τραγανόχειλη	7°
345.	Τρίπαχος	8°
346.	Τρίφλογος	6°
347.	φαρδιοκάπουλη / φαρδοκάπουλη	7°, 8°
348.	Φαρδιοκέφαλος	8°
349.	Φαρδιοκουταλάτος	7°
350.	Φαρδομάνικος	5°, 7°, 8°, 9°, 10°
351.	Φαρδομουστακάτος	10°
352.	Φαρμακομύτικος	8°
353.	Φεγγογέλαστος	2°
354.	Φευγοπόλεμος	7°

355.	Φιλέρημος	9°
356.	Φιλοπαιχνιδιάρης	6°
357.	Φιλοχαμόγελος	11°
358.	Φλογομάτης	11°
359.	Φλογοματούσα	2°
360.	Φλογοπαρμένος	8°
361.	Φλογοσπυρωτός	10°
362.	Φορόμυαλος	2°
363.	Φρεσκογαλαχτωμένος	5°
364.	Φρεσκοποτισμένος	7°
365.	Φτεροδάχτυλος	5°
366.	Φτερουγολαβωμένος	2°
367.	Φτωχομούρης	7°, 9°, 10°
368.	Χαδολογούμενος	7°
369.	Χαλκομύτικος	8°
370.	Χαλκοπλισμένος	4°
371.	χαμοβλεπούσα – χαμοβλεπούσες	5°, 6°, 9°, 11°
372.	Χελιδονόφερτος	2°
373.	Χιλιαμάτης	11°
374.	Χιλιαντρούσα	5°, 7°, 8°
375.	Χιλιοβαμμένη	5°
376.	Χιλιοκαλαφατισμένος	5°
377.	Χιλιοναυαγημένος	5°
378.	Χιλιοπρόσωπος	8°
379.	Χιλιοφιλημένος	5°, 8°
380.	Χιοναστράγαλος	10°, 11°
381.	Χλωμογάλαζος	8°
382.	Χλωμομάγουλος	10°
383.	Χλωροκίτρινος	8°
384.	Χνουδομάγουλος	5°
385.	Χοντροβλογιοκομμένος	8°
386.	Χοντροκούβαρος	8°

387.	Χοντρομάσελος	11°
388.	Χοντρομπογιαντισμένος	5°
389.	Χοντροπίγουνος	8°
390.	Χοντροσκαλισμένος	8°, 11°
391.	Χοντροσώματος	2°
392.	Χοντρόφαντος	9°
393.	Χοντρόχνουδος	5°
394.	Χοντροχτισμένος	8°
395.	Χοχλαδόσπαρτος	6°
396.	Χρυσοκόνταρος	5°
397.	Χρυσοζόμπλιαστος	8°, 9°
398.	Χρυσοσάμαρος	8°
399.	Χωματοκίτρινος	10°
400.	Ψαροσυρογένης	7°, 8°
401.	Ψυχοθερίστρα	2°
402.	Ψυχοπνίχτρα	2°
403.	Ψυχοπρωτολάτης	11°
404.	Ωριοπλουμισμένος	2°

Πίνακας Γ3: Σύνθετα Ρήματα

A/A	Ρήμα	Μυθιστόρημα
1.	Αγριοβλεφαρίζω	6°, 7°, 8°
2.	Αγριογυρεύω	2°
3.	Αγριοπηδώ	2°
4.	Αδερφοσμίγω	2°
5.	Αδρομιλώ	7°, 8°
6.	Αδροπατώ	8°
7.	Αερογράφουμαι	7°
8.	Αεροκυματίζω	2°
9.	Αεροπερπατώ	6°
10.	Ακραγγίζω	5°, 6°, 8°, 9°
11.	Ακροβρέχω	7°

12.	<i>Ακροζυγιάζομαι</i>	7°
13.	<i>Ακροκοχεύω</i>	8°
14.	<i>Ακρολυγίζω</i>	7°
15.	<i>Ακροσαλεύω</i>	7°
16.	<i>Ακροφεγγίζω</i>	7°
17.	<i>Αλαφοπηδάω</i>	10°
18.	<i>Αλαφροαγκαλιάζω</i>	2°
19.	<i>Αλαφροκοκκινίζω</i>	2°
20.	<i>Αλαφροπετώ</i>	2°
21.	<i>Αλαφροσέρνουμαι</i>	2°
22.	<i>Αλλαξομορφίζω</i>	7°
23.	<i>Αλλοστρατίζω</i>	6°, 8°
24.	<i>Ανεμοχτίζω</i>	2°
25.	<i>Ανθοροώ</i>	7°
26.	<i>Ανοιγοκλειώ</i>	2°, 4°, 5°, 6°, 8°, 9°
27.	<i>Ανοιγοσφαλίζω</i>	5°
28.	<i>Ανοιγοσφαλνάω</i>	7°, 8°
29.	<i>Αντζοπηδώ</i>	7°
30.	<i>Αντροκαλνάω</i>	7°
31.	<i>Απαλογλιστρώ</i>	2°
32.	<i>Απαλοπεριπλέκουμαι</i>	2°
33.	<i>Απαλοτρέμω</i>	2°
34.	<i>Απαλοφουσκώνω</i>	2°
35.	<i>Απαλοχτυπώ</i>	2°
36.	<i>απολυταρήχνω / απολυταρίχνω</i>	6°, 7°, 10°
37.	<i>Αραιοκυματώ</i>	2°
38.	<i>αργοκουνώ – αργοκουνιέμαι</i>	2°
39.	<i>Αργολιώνω</i>	10°
40.	<i>Αργολυγίζω</i>	11°
41.	<i>Αργορουφώ</i>	2°
42.	<i>Αργοχαδεύω</i>	2°
43.	<i>Ασπρογαλατιάζω</i>	7°

44.	Ασπρογαλιάζω	4°, 6°, 7°, 8°, 9°, 10°
45.	Ασπρογυαλίζω	6°, 8°
46.	Ασπροφωτίζομαι	8°
47.	Αστραποδιαβαίνω	2°
48.	Ατσαλοβάφω	2°
49.	Αφαλοκόβομαι	5°
50.	Αχνολιώνω	11°
51.	Αψοκοκκινίζω	10°
52.	Βαθιογυρίζω	6°, 7°, 8°
53.	Βαθιοπερικυκλώνω	2°
54.	Βαθιοριζώνομαι	2°
55.	Βαθιοσκάβω	2°
56.	βαρειοπατώ / βαριοπατώ	2°, 6°, 7°, 8°, 9°, 10°
57.	Βαρειοπετώ	1°
58.	Βαριακουμπώ	6°
59.	Βαριοκοιμάμαι	6°
60.	Βαριοπέφτω	2°
61.	Βαροπετώ	2°
62.	Βαροστομαχιάζω	7°
63.	Βαροφαίνεται	7°
64.	Βδελλοκολλώ	2°
65.	Βογγοκυλώ	2°
66.	Βουβανατριχιάζω	2°
67.	Βουβοπλέκω	2°
68.	Βραχνοκακαρίζω	7°
69.	Βραχνοσκούζω	2°
70.	Βραχνοτραγουδώ	7°
71.	Βροντομιλώ	8°
72.	Βροντορουφάω	6°
73.	Βρουκολακιάζω	7°
74.	Γαλαζοφέγγω	7°
75.	Γερντορνιθιάζω	7°

76.	Γλυκανταμώνω	5°
77.	Γλυκοζώνω	2°
78.	Γλυκοκαταπίνω	2°
79.	Γλυκομασουλίζω	7°
80.	Γλυκομεσοείπα	2°
81.	Γλυκομοιρολογιέμαι	2°
82.	Γλυκοξεφωνίζω	2°
83.	Γλυκοπεριπλέκω	2°
84.	Γλυκοπεριχύω	2°
85.	Γλυκοσφιχτοζώνω	2°
86.	Γλυκοτιτιβίζω	8°
87.	Γονιοκρατιέμαι	7°
88.	Γοργαπλώνω	8°
89.	Γοργοβλεφαρίζω	5°, 7°, 8°
90.	Γοργοματίζω	7°
91.	Γοργομπαινοβγάζω	8°
92.	Γοργοξαφανίζομαι	2°
93.	Γοργοποδιάζομαι	7°
94.	Γοργοσαλεύω	2°, 9°
95.	Γοργοτρέμω	2°
96.	Γοργοτυλίγουμε	8°
97.	Δαγκοφιλώ	2°
98.	Δακριοπεριλούζω	2°
99.	Διπλοπαίζω	8°
100.	Διψολαχατρώ	2°
101.	Ερωτοκυνηγούνται	2°
102.	Ερωτολαχατρίζω	2°
103.	Ερωτοπαλεύω	7°
104.	Ζεστοπεριλούζω	2°
105.	Ζεστοτυλίγουμε	2°
106.	Ζητιανοκυλιέμαι	2°
107.	Θαμποκοιμούμαι	2°

108.	Θαμποκυλώ	2°
109.	Θαμπομαντεύω	2°
110.	Θαμπονοιώθω	2°
111.	Θαμποσκεπάζω	2°
112.	Θαμποσκοτεινιάζω	7°
113.	Ισκιομαχώ	11°
114.	Καλοδιακρίνω	7°
115.	Καλοναρχάω	6°
116.	Καλοξεδιακρίνω	10°
117.	Καλοξεκαθαρίζω	8°
118.	Καλοξεκρίνω	8°
119.	Καλοσκαμνίζω	7°
120.	Καλοσμίγω	8°
121.	Κλεφτοθησαυρίζω	2°
122.	Κλεφτοκοιτάζονται	11°
123.	Κλωναροδέρνουμαι	7°
124.	Κοιλιοπονώ	5°
125.	Κορφοκοιτάζω	7°, 8°, 10°
126.	Κορφομυτίζω	11°
127.	Κορφοπεριλούζω	2°
128.	Κουναροσεύομαι	5°
129.	Κουφοπετώ	5°, 6°, 8°, 9°, 10°, 11°
130.	Κρυφοβλαστημώ	10°
131.	Κρυφοκοχεύω	8°
132.	κρυφομετράω / κρουφομετράω	7°, 11°
133.	Κωλοτριβιδίζω	7°
134.	Λιαντρανίζω	5°, 7°, 8°
135.	Λοξανεβαίνω	2°
136.	Μαγνητοτραβώ	2°
137.	Μακροδρασκελίζω	7°
138.	Μαλακοπέφτω	2°
139.	Μεσανοίγω	2°, 3°, 4°, 7°, 8°, 9°

140.	Μεσαποκοιμούμαι	11°
141.	Μεσοκαμνύω	5°, 7°, 11°
142.	Μεσοκλείω	2°, 5°, 7°, 8°, 9°, 10°
143.	Μεσοσφαλνώ	11°
144.	Μονοδρασκελίζω	7°
145.	Μονοκινώ	8°
146.	Μονομιλώ	6°, 7°, 8°, 9°, 10°, 11°
147.	Μονοσωριάζουμαι	8°
148.	Μυθοπλάθω	5°
149.	Νυχτογλιστρώ	2°
150.	Νυχτοσαλεύω	2°
151.	Ξαναβογκήθηκε	8°
152.	Ξαναγεύουμαι	7°
153.	Ξανακοτσέρνω	7°
154.	Ξανακουκουβίζω	7°
155.	Ξανακουλουριάζουμαι	7°
156.	Ξαναμαντρίζω	7°
157.	Ξαναπερμαζώνω	8°
158.	Ξαναπροσθηλιάζω	6°
159.	Ξανασουρίζω	6°, 7°
160.	Ξανασούρνουμαι	7°
161.	Ξανασφαλνώ	11°
162.	Ξανατεντώνουμαι	9°
163.	Ξαναφραίνουμαι	2°
164.	Ξαναφρονιμεύω	8°
165.	Ομορφοχαράζει	8°
166.	Ομορφοχτίζω	2°
167.	Ορθοκυματίζω	7°
168.	Παιζοπηδώ	2°
169.	Πανωγράφω	7°
170.	Παιζολαχτώ	7°
171.	Περσοκαυκιέμαι	9°

172.	Ποθοανατριχιάζω	2°
173.	Ποθολαχταρώ	2°
174.	Πολυσυχάζω	6°
175.	Πολυξεψαχνίζω	6°
176.	Πολυπρήζομαι	7°
177.	Πολυσιμώνω	8°
178.	Πολυτρέμω	2°
179.	Πονοκεφαλιά	8°
180.	Πρωταγναντεύω	8°
181.	Πρωτοδιαλαλώ	8°
182.	Πρωτοζυγώνω	10°
183.	Πρωτοκαταφεύγω	9°
184.	Πρωτομπήγω	2°
185.	Πρωτοπεταλώνω	5°
186.	Πρωτοσαπίζω	8°
187.	Πρωτοσμίγω	9°
188.	Πρωτοστρατεύω	8°
189.	Πρωτοταράζω	11°
190.	Πρωτοταχταρίζω	7°
191.	Ρουσοκοκκινίζω	7°, 11°
192.	Σαβανοτυλίγω	2°
193.	Σεμνοπεριχύνουμαι	2°
194.	Σιγαλορουφώ	2°
195.	Σιγοβλαστημώ	6°
196.	Σιγοξεσπώ	2°
197.	Σιγοσκεπάζω	2°
198.	Σιγοσταίνω	2°
199.	Σιγοσφίγγω	2°
200.	Σιγοτερερίζω	9°
201.	Σιγοφιλώ	1°
202.	Σιγοχαχαρίζω	2°
203.	Σιγοχορεύω	9°

204.	Σκαμπανεβαίνω	6°, 7°, 8°
205.	Σκυλοματιάζω	7°
206.	Σκυφτοσέρνουμε	2°
207.	σοξυγιάζω - σοξυγιάζομαι / ισοξυγιάζω – ισοξυγιάζομαι	8°, 11°
208.	σοπατώ / ισιοπατώ	7°
209.	Σταυρογονατίζω	9°
210.	Σταυροκοιτάζω	7°
211.	Στραβοτεντώνω	2°
212.	Στρογγυλοστρώνομαι	5°
213.	Σφιχτοκουλουριάζομαι	2°
214.	Σφιχτομαντιλώνω	6°
215.	Σφιχτοπαλεύω	2°
216.	σφιχτοτυλίγω – σφιχτοτυλίγομαι	2°, 9°
217.	ταυροκοιτάζω – ταυροκοιτάζονται	7°, 8°, 9°, 10°, 11°
218.	τζιμποφιλώ - τζιμποφιλιούμαι / τσιμποφιλώ – τσιμποφιλιούμαι	2°, 7°
219.	Τραβοπαλεύω	8°, 9°, 10°, 11°
220.	Τρεμοκλαίω	2°
221.	Τρεμολυγίζω	2°
222.	Τριζοσφίγγουμε	2°
223.	Τσιμπολογιέμαι	1°, 11°
224.	Τυραννοκυβερνώ	2°
225.	Τυφλοπεταρίζω	2°
226.	Φαγοποτίζω	7°
227.	Φαγοποτώ	7°, 8°
228.	Φεγγογλιστρώ	2°
229.	Φεγγοπεξεύω	2°
230.	Φιλικασπάζομαι	5°, 11°
231.	Φλογοπερικυκλώνω	2°
232.	Φλογοπερνώ	2°
233.	Φτεροπηδώ	8°

234.	Φωτερογλείφω	2°
235.	Χαδογελώ	2°
236.	Χαμηλοματιάζω	7°
237.	Χρυσοκαπλαντίζω	7°
238.	Χρυσοπασπαλίζω	8°
239.	Χρυσοπεριχύνουμαι	2°
240.	Χωριατοφέρνω	8°
241.	Ψακογελώ	10°
242.	Ψιμογελώ	6°, 7°

Πίνακας Γ4: Σύνθετα Επιρρήματα

A/A	Επίρρημα	Μυθιστόρημα
1.	Γοργοσάλευτα	5°, 11°
2.	Δεξόζερβα	5°, 7°, 8°, 9°, 10°, 11°
3.	Διπλόφουχτα	2°, 7°, 8°, 10°
4.	Κορφουρανίς	7°, 9°, 10°
5.	Μεσοτιμής	5°
6.	Μοναστραπίς	5°, 6°, 8°, 9°, 11°
7.	Μονομπούκι	5°, 6°
8.	Ολοζωής	7°, 8°, 9°, 11°

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ: Η 4^η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ:

Οι αθησαύριστες νεόπλαστες δευτερογενείς σύνθετες λέξεις,

παράγωγες από θησαυρισμένες σύνθετες λέξεις

(+ΝΕΟΠΛΑΣΤΕΣ, -ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΣΥΝΘΕΤΕΣ)

Πίνακας Δ1: Σύνθετα Ονόματα

A/A	Όνομα	Μυθιστόρημα	Πρωτογενής θησαυρισμένη σύνθετη λέξη από την οποία παράχθηκε
1.	αγριομουτσουνάρα	8°	αγριομούτσουνος: Βιθυνία, Κρήτη, Ήπειρος.
2.	αδερφοφαγωμάρες	7°	αδερφοφάγωμα: Νάξος.

3.	αλαφροπάτημα	2°	αλαφροπατώ: Κως, Πάρος, Σίφνος· Δ. Σολωμός, 339· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλευτη Ζωή</i> , σ. 33., αλαφροπάτης: Ζάκυνθος, Στ. Ελλάδα.
4.	αμμοβούνι	9°, 11°	αμμόβουνος: Κύπρος.
5.	απανώπροικα	7°	απανωπροίκι: Ήπειρος, Χίος, Θήρα, Κρήτη, Λέσβος, Α. Ρούμελη, Κύθηρα, Πελοπόννησος, Ρόδος, Θράκη, Στ. Ελλάδα, Κεφαλλονιά.
6.	αρσενοθήλυκα	10°	αρσενικοθήλυκος: Κύθνος, Πάτιμος, Πελοπόννησος, Σίφνος, Κύπρος, Ρόδος, Λυκία, Πάρος, Θεσσαλία, Λέσβος, Μακεδονία, Κρήτη, Κεφαλλονιά, Θράκη, Ίμβρος, Σάμος, Εύβοια, Ήπειρος.
7.	αστροβολή	5°	αστροβολώ: Μ. Μαλακάσης, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 22· Λεξ. Δημητράκου.
8.	αστροβολίδι - αστροβολίδια	9°, 11°	αστροβολίδα: Γ. Βλαχογιάννης, <i>Λόγοι κι αντίλογοι</i> , 75· Μ. Τσιριμώκος, <i>Σονέτα</i> , 19· Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Δημητράκου.
9.	αστροπελεκιά & αστροπέλεκο	2°, 9°	αστροπελέκι: Ήπειρος, Κέρκυρα, Θράκη, Μακεδονία, Κύπρος, Σάμος, Κρήτη, Πόντος, βόρεια ιδιώματα, Κύθνος, Μεγίστη, Τσακώνα, Εύβοια, Πελοπόννησος, Προποντίδα, Νάξος, Ήπειρος, Αττική, Πελοπόννησος Ρόδος· Ν. Πολίτης, <i>Παραδόσεις</i> 2, 834· Γ. Χατζιδάκις, <i>MNE</i> 2, 193· Κ. Κρυστάλλης, <i>Έργα</i> , 2, 31· Σ. Σκίπης, <i>Τσιγγανόθ.</i> , 39· Χ. Χρηστοβασίλης, <i>Διαγων.</i> , 20· Λεξ. Μπριγκ· Λεξ.

			Βλαστού· Επιστ. Επετ. Πανεπ. 2, 1905/6, 60.
10.	<i>αφρόχειλο</i>	6°, 7°, 8°, 9°, 10°, 11°	αφρόχειλος: Κύπρος.
11.	<i>βαλτονέρια</i>	10°	βαλτόνερο: πολλαχού· Σ. Σκίπης, <i>Κολχ.</i> , 69· Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Δημητράκου.
12.	<i>βαρυγκόμηση</i>	6°	βαρυγκομώ: Ήπειρος, Κρήτη, Νάξος, Κύθηρα, Σίφνος, Πελοπόννησος, Κύθνος, Μήλος, Χίος, Σάμος, Εύβοια, Στ. Ελλάδα, βόρεια ιδιώματα, Θράκη, Ζάκυνθος, Κεφαλλονιά· Λεξ. Δημητράκου.
13.	<i>βουνοπλάι - βουνοπλάγια</i>	7°, 8°	βουνόπλαγο: Ήπειρος· μεσαιωνικό ουσιαστικό· Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Δημητράκου.
14.	<i>βρωμοαράπακας</i>	7°	βρωμοαράπη: πολλαχού.
15.	<i>γκρεμοτσακισμός</i>	2°	γκρεμοτσάκισμα: Μακεδονία· Π. Νιρβάνας, <i>Γύρω από τον έρωτα</i> , 82· Κ. Σκόκος, <i>Σκίτσα</i> , 22· Λεξ. Δημητράκου.
16.	<i>γυμνοπόδαρα</i>	8°	γυμνοπόδαρος: Πελοπόννησος· Ι. Δραγούμης, <i>Σαμοθρ.</i> , 7· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 231, γυμνοπόδης: βυζαντινό / ελληνιστικό επίθετο (Σούδα).
17.	<i>δεντροκορμός</i>	5°, 7°	δεντρόκορμος: Γ. Βλαχογιάννης, <i>Μεγάλ. Χρον.</i> , 112.
18.	<i>δερβισόπουλο</i>	11°	Δερβισόπουλος: (επώνυμο), Ι. Τ. Παμπούκης, <i>Τουρκ. Λεξιλ. Ν. Ελλην.</i> , Τ.Α΄, 1988, 114.
19.	<i>ζωοτροφίες / ζωοτροφίες & ζωθροφές</i>	3°, 6°, 7°, 9°, 10°, 11°	ζωοθρόφος / ζωοτρόφος: Θησ. Γ. Βλαχογιάννη, Κρήτη· Σομαβέρα· Weigel, Περίδης, <i>ζωοτροφίζω /</i>

			ζωοθροφίζω: Κύπρος· Μακρυγιάννης, <i>Απομνημον.</i> , Β΄, 33, ζωοτρέφω: Νάξος, ζωοθροφώ / ζωοτροφώ: Κρήτη, Πελοπόννησος, Αρκαδία· Πάγκαλος, <i>Γλωσσ. Ιδιώμα της Κρήτης</i> · Weigel· Περίδης, ζωοτροφούμαι: Χιακόν γλωσσ.
20.	κακοβολιά	2°	κακόβολος: Σίφνος, Κέως, Κρήτη, Χίος, Σέριφος, Λέσβος· Ζαμπέλ., <i>Βυζ. μελ.</i> , 657· Λεξ. Περίδη· Somavera· Αθηνά, 20, 102.
21.	καλοδεχτοσύνη	7°	καλόδεχτος: Σάμος, Κρήτη, Τσεσμές· Σ. Σκίπης, <i>Καλβ. Μέτρα</i> , 18· Σ. Σκίπης, <i>Απολλ. Άσμ.</i> , 16· Μ. Τσιριμώκος, <i>Σονέτα</i> , 31· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Κέντρον</i> , 6· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 112· Weigel· Ν. Έστία 20 (1936), 1289, Ποιήμ.
22.	καρδιοχτυπητό	2°	καρδιοχτύπημα: Νάξος· Κ. Παρορίτης, <i>Στο Ατμόπλ.</i> , 168· Λεξ. Μπριγκ.
23.	κεντροβόλημα	8°	κεντροβολώ: Νάξος, Κύπρος, Λέσβος, Μεγίστη· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 365· Εικονογρ. Εστία, τόμ. Β΄, 413.
24.	κιτρόρακη	7°	κιτρόρρακο: Ν. Εστία 22 (1937), 1379, Ποιήμ.
25.	κλαροπόντικας - κλαροπόντικοι	8°, 9°	κλαροπόντικο: Στ. Ελλάδα, Αίνος, Βούρβουρα Κυνουρίας· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 420· Νουμάς 117, 21.
26.	Κοντομανολιό / Κοντομανολιός	5°	Κοντομανώλης: Νίσυρος.
27.	κοντυλοφοράκια	11°	κοντυλοφόρος: Στ. Ελλάδα, Αίνος, Κρήτη, Αλόνησος· Ζαμάνης, <i>Εκπ.</i>

			<i>Επίθ.</i> , Α΄, 98· Περίδης· Εβδομαδιαίος Τύπος, 21-10-34.
28.	<i>κρυφολείτουργο</i>	6°	κρυφολειτουργιά: Κρήτη, Κύθηρα, Νάξος, Σάμος, Σίφνος· Κρητ. Εστία ΙΣΤ΄, 1964, 55.
29.	<i>λαμπαδοφορία</i>	2°	λαμπαδοφόρος: Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα</i> II, 89.
30.	<i>λιγνοκορμί</i>	8°	λιγνοκορμός: Μακεδονία, Κρήτη· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> .
31.	<i>λιμοκονταράκια</i>	11°	λιμοκονταράκος: Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. Γυρισμός</i> , 56.
32.	<i>μακροδάχτυλο - μακροδάχτυλα</i>	8°, 10°, 11°	μακροδάχτυλος: Ζάκυνθος, Κύπρος, Μάδυτος, Νάξος· Σ. Δάφνης, Ν. Εστία 18 (1935), 1050· Λεξ. Ν. Ελλην· Ν. Εστία 16 (1934).
33.	<i>Μεγαλομάρτυσσα</i>	8°	μεγαλομάρτυρας: Σκύρος, Κύπρος.
34.	<i>μεσοπλαγιά</i>	10°	μεσόπλαγο: Στ. Ελλάδα.
35.	<i>μεσοπόρτι</i>	8°	μεσόπορτα: Μήλος, Νάξος, Κύπρος, Αιτωλία.
36.	<i>μονοπόδαρα</i>	8°	μονοπόδαρος: Κύθηρα, Κύπρος, Σκιάθος, Εύβοια, Θεσσαλία, Αθην. Ναύσταθμος· Α. Παπαδιαμάντης, <i>Νοσταλγός</i> , 29· Α. Τραυλαντώνης, Ν. Εστία 20 (1936), 995· Λεξ. Μπριγκ· Λεξ. Βυζαντ· Λειβησ. γλωσσ.
37.	<i>Μπερτοδουλίνα</i>	7°	Μπερτόδονλος: Πελοπόννησος, Θήρα· Τ. Ζευγώλ., <i>Λαογρ. Σημειώματα</i> Α΄, 65· Γ. Χ. Ν., <i>Γλωσσολ. Επ. Επετ.</i> , ιγ΄, 191.
38.	<i>μωροσκοτεινίασμα</i>	7°	μωροσκοτεινιάζω, μωροσκοτεινο: Κάρπαθος, Μύκονος, Κύθηρα· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 365· Βαλληνού Πάρεργα.

39.	ονειροπολήματα	3°	ονειροπόλος: Μ. Τώτος, <i>Αφιέρ.</i> (ποιήμ.), 5.
40.	ποδοβόλι	10°	ποδοβολή: Σαμοθράκη, Ήπειρος, Πελοπόννησος, Λέσβος, Αιτωλία, Σάμος, Ζάκυνθος, Αίνος, Άργος, Λέσβος, Κεφαλλονιά, Στ. Ελλάδα· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , τ. 1, 128· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , τ. 2, 109, 177· Α. Βαλαωρίτης, <i>Έργα</i> , τ. 3, 227· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Τα παλ. παληκάρ.</i> , 33· Σ. Περεσιάδ., <i>Χορ. Ζαλόγγ.</i> , 49· Γ. Μαρκοράς, <i>Ποιητ. Έργα</i> , 40· Ν. Ζαφειρίου, <i>Σαμιακά</i> , 110· Κ. Κρυστάλλης, <i>Ποιήμ.</i> , τ. α', 240· Ε. Σπανδωνίδης, <i>Τραγούδ. Αγοριανής</i> , 192· Σολωμός, 19· Πολυλάς, 51· Πανδώρα, 341.
41.	πολυκαραβίτης	8°	πολυκάραβος: Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 3· Ν. Εστία 17 (1935), 219.
42.	πρωτεγγονός / πρωταγγονός	7°	πρωτεγγόνι / πρωταγγόνι, πρωτεγγόνισσα: Καλάβρυτα.
43.	πρωτοφεγγίσματα	10°	πρωτοφέγγω: Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 34.
44.	πρωτοχορευτής	9°	πρωτοχορεύω: Κρήτη· Σ. Ματσούκ. (ποιήματα), <i>Γλυκοχάραμα</i> , σ. 38, 72.
45.	ρακοπότι	6°, 7°,	ρακοπότης: Σαμοθράκη· Αφιέρ. Χατζιδάκ., 93.
46.	ραχοκόκαλο - ραχοκόκκαλα	2°, 11°	ραχοκόκκαλος: Μακεδονία, Χαλκιδική, Σέρρες· Α. Παπαδ., <i>Ο αγελαδάρης</i> , 18.
47.	ροδόφωτο	10°	ροδόφωτος: Ι. Πολέμης, <i>Εξωτ.</i> , 27.
48.	σιδερομούστακα	7°	σιδερομονστακάς: Πελοπόννησος σιδερομονστακάτος: Λακεδαιμόνων,

			Κάρυστος, Αιτωλία, Θράκη, Μάνη, Πελοπόννησος, Ιόνιοι νήσοι, Ήπειρος, Χαλκιδική, Κύπρος· Παπαζαφ., <i>Περисυναγ.</i> , 318· Λεξ. Ν. Ελλην., λ. <i>αναβρακάτος</i> & λ. <i>απανωβρακάτος</i> .
49.	σκιόφωτα	1°	σκιοφώτισμα: Ι. Πολέμης, <i>Τραγουδιστ.</i> , 24.
50.	Σπανομαρίας	6°, 7°	Σπανομαρία: Ζαγόρι, Κύπρος, Σάμος, Θεσσαλία, Ήπειρος, Εύβοια, Θράκη Μακεδονία, Στ. Ελλάδα, Κόρινθος, Θεσπρωτία· Γ. Σουρής, <i>Ρωμικός</i> , αρ. 71· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 394.
51.	στριφοκέρατο / στρουφοκέρατο	6°, 8°, 11°	στριφοκέρατος: Α. Καρκαβίτσας, <i>Ζητιάνος</i> , 131.
52.	ταφογδυσές	7°	ταφογδύτης: Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 414· Σ. Σκίπης, <i>Τρόπαια</i> , 26.
53.	τυροσάνιδα	7°	τυροσάνιον: Κύπρος.
54.	φεγγαροπρόσωπο	2°	φεγγαροπρόσωπος: Κρήτη, Κύπρος, Ήπειρος, Παξοί, Θεσπρωτία, Αίνος, Εύβοια, Σάμος, Θεσσαλία, Μακεδονία, Στ. Ελλάδα, Πόντος· Σ. Ματσούκ., (ποίημ.) <i>Γλυκοχάραμα</i> , 72· Κ. Παλαμάς, <i>Καημοί λιμνοθάλασσας</i> , σ. 43· Χ. Χριστοβασίλης, <i>Διηγ. στάν.</i> , 150· Α. Εφταλιώτης, εν <i>Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 89· Νουμάς 1914, 73.
55.	φουσκοδεντρισιές	5°	φουσκοδεντρίτης: Μακεδονία· Abbot, <i>Maced. Folk</i> , 16· Μακεδ. Ημερολ. 1912· Ημερ. Ν. Ελλ. 1922, 26.
56.	φτερομάδημα	8°	φτερομαδών: Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 42· Τσαμαντ. Νίτσου, 193.

57.	φτεροπόδαρα	7°	φτεροπόδαρος: Σ. Σκίπτης, <i>Νύχτ. Πρωτομαγ.</i> , 10· Φιλίπιδ., <i>Κυνηγετ.</i> , X 506, 68.
58.	χαροπαλεμός	2°	χαροπάλεμα: Κως, Ικαρία, Κάρπαθος, Στ. Ελλάδα, Μακεδονία· Ν Πολίτης· <i>Μελέτ.</i> , Β', 281· Μ. Φιλήντας, <i>Θρύλ.</i> , 29· Κ. Παλαμάς, <i>Τάφ.</i> , σ. 64· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 33, 180· Κ. Παλαμάς, <i>Τρισεύγ.</i> , 87· Α. Πουλιαν., <i>Ικαρία Θλαμέν. Νήσος</i> , 48.
59.	χοντρολογάς	6°, 8°	χοντρολογώ: Κρήτη, Πόντος.
60.	ψυχανέμισμα	5°, 10°	ψυχανεμίζομαι: Κρήτη· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 191· Κρητ. Εστία 95 (1960), 404.

Πίνακας Δ2: Σύνθετα Επίθετα

A/A	Επίθετο	Μυθιστόρημα	Πρωτογενής θησαυρισμένη σύνθετη λέξη από την οποία παράχθηκε
1.	αγκομαχητός	8°	αγκομαχητό: Ζάκυνθος, Μήλος, Σύμη, Παξοί, Σύρος, Θήρα, Λυκία, Στερεά Ελλάδα.
2.	αγουρογερασμένος	6°, 7°, 10°	αγουρογερνών: Πελοπόννησος
3.	αγουρομίλητος	6°	αγουρομιλώ: Λεξικό Κομ.· Σομ. (=Somavera).
4.	αγουροζύπνητος	6°, 7°, 8°	αγουροζυπνώ: Θήρα, Κρήτη, Νάξος, Πελοπόννησος, Κύθνος· Κ. Πασαγιάννης, <i>Μοσκ.</i> , 90.
5.	αγριομάτης	5°, 7°, 11°	αγριοματιά: Ζάκυνθος· Δ. Γουζέλης, <i>Τσακωμ.</i> 8, αγριοματιάζω: Θράκη, Λέσβος· μεσαιωνικό <i>αγριομματίζω</i> , αγριοματούσα: Κυκλάδες.

6.	αγριομάτικος	11°	αγριοματιά: Ζάκυνθος· Δ. Γουζέλης, <i>Τσακωμ.</i> 8, αγριοματιάζω: Θράκη, Λέσβος· μεσαιωνικό αγριομματίζω , αγριοματούσα: Κυκλάδες.
7.	αεροκοπανίστρα	2°	αεροκοπανίζω: Προποντίδα· Μ. Εγκυκλοπαίδεια, αεροκοπάνισμα: Μ. Εγκυκλοπαίδεια.
8.	αλαφροαιματομένος	2°	αλαφροαίματος: Πελοπόννησος
9.	αλαφροζυγιασμένος	7°	αλαφροζυγιάζω: Κρήτη, Σύρος, Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα, Νάξος, Σύμη, Αστυπάλαια.
10.	αλαφροπάτητος	7°	αλαφροπάτης: Ζάκυνθος, Στ. Ελλάδα.
11.	αλαφροπερπατούσα	1°, 2°	αλαφροπερπάτητος , αλαφροπερπατώ: Κ. Χατζόπουλος, <i>Πύργος Ακροποτ.</i> , 47.
12.	αλαφροστοίχειωτος	7°	αλαφροστοιχειώτης: Κως, Κύπρος.
13.	ανεμοδούρης	5°, 6°, 10°	ανεμοδούρα: Ήπειρος, Θεσσαλία, Θράκη, Μακεδονία, Σάμος, Στερεά Ελλάδα, Πελοπόννησος, Μακεδονία· Λεξ. Γαζ., ανεμοδούρι: Κέρκυρα, Κεφαλλονιά, Νίσυρος, Κάρπαθος, Παξοί· Ν. Πολίτης, <i>Παροιμ.</i> , 4, 265· Λεξ. Πρωΐας, ανεμοδούρικός: Νίσυρος.
14.	ανθρωποφάγουσες	6°, 8°	ανθρωποφάγος: Πελοπόννησος, Πόντος, Θράκη, Νάξος, Κύπρος, Χίος (ανθρωποφάσσα)· αρχαίο επίθετο· τοπωνύμιο (Ανθρωποφάς).
15.	αργόσερτος / αργόσυρτος	8°, 9°	αργοσέρνω: Κ. Παλαμάς, <i>Φλογέρα του βασιλιά</i> , σ. 85· Σ. Σκίτης, <i>Απόλλων</i> . άσμ., 70.
16.	αρμυροφαγόμενος	7°	αρμυροφάγες: Λεξ. Δημητράκου.

17.	ασβεστοχρισμένος	7°, 8°	ασβεστοχρίω: Αθήνα κ.ά.· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου.
18.	ασημοδεμένος	6°, 7°, 9°, 10°	ασημοδένω: Μακεδονία, ασημόδεμα: Θεσσαλία, ασημόδετος: Μακεδονία.
19.	ασημοκαπνισμένος	7°	ασημοκάπνισμα: Θράκη· Λεξ. Κομ.· Λεξ. Δημητράκου, ασημοκαπνίζω: Στ. Ελλάδα, Μακεδονία, βόρεια ιδιώματα· Σομαβέρα.
20.	ασημόκλωνος	6°, 7°, 11°	ασημόκλωνα: Ήπειρος.
21.	ασημόφυλλος	5°, 8°, 11°	ασημόφυλλο: Μ. Τσιριμώκος, Σονέτα, 73.
22.	ασπρόμαλλος	8°	ασπρομάλλης: Πόντος, Ρόδος, βόρεια ιδιώματα· Κ. Παλαμάς, <i>Τραγούδ. πατρ.</i> , σ. 23· Κ. Παλαμάς, <i>Πολιτεία μοναξιά</i> , σ. 136· Κ. Κρυστάλλης, <i>Έργα</i> , 2, 132· Ι. Πολέμης, <i>Αλάβαστρ.</i> , 184· Π. Νιρβάνας, εν Ανθολ. Η Αποστολίδη, 274· Σομ.
23.	ασπροφορεμένος	8°, 9°	ασπροφόρετος, ασπροφορώ, ασπροφόρος, ασπροφορούσα: Πόντος, Κρήτη, Μάνη, μεσαιωνικό ρήμα· Κ. Παλαμάς, <i>Τρισεύγ.</i> , 41· Ν. Πολίτης, <i>Εκλογ.</i> , 41· Λεξ. Δημητράκου.
24.	αφρογεννήτρα	2°	αφρογέννητος: επίθετο λόγιο πολλαχού.
25.	αχνοφωτισμένος	2°, 8°	αχνόφωτος: Κ. Παλαμάς, <i>Τραγούδ. πατρ.</i> , σ. 55· Α. Προβέλ., <i>Ποιήμ.</i> , 119.
26.	βλογιοκομμένος	6°, 8°	βλογιοκόβομαι: Στ. Ελλάδα, Εύβοια, Ζάκυνθος, βόρεια ιδιώματα, Σάμος,

			Θεσσαλία, Ήπειρος, Πελοπόννησος· Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Δημητράκου.
27.	βροχοδαρμένος	7°	βροχοδέρνω: Κεφαλλονιά· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκ. Γύφτου</i> , σ. 121.
28.	γελοκλαμένος	11°	γελοκλαίω: Ιωνία (Σμύρνη), Πόντος, Κέρκυρα, Κεφαλλονιά· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 63· Κ. Θεοτόκης, <i>Καραβέλας</i> , 143· Λεξικό Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου.
29.	γεροντοπαχιασμένος	7°	γεροντόπαχο: βόρεια ιδιώματα, Σύμη, Πελοπόννησος, Εύβοια· Λεξ. Δημητράκου.
30.	γορτοστολισμένος	2°	γορτοστόλι: Ιθάκη.
31.	γλυκοκουβεντιάστρα	2°	γλυκοκουβεντιάζω: πολλαχού, Κεφαλλονιά, Σκύρος, Μακεδονία, Στ. Ελλάδα, Κρήτη, Νάξος, Βιθυνία Πελοπόννησος· Γ. Ψυχάρης, <i>Όνειρ.</i> <i>Γιαννίρ.</i> , 83· Σ. Σκόκ., <i>Διηγῆμ.</i> , 114· Δ. Βουτυράς, <i>Μες στους</i> <i>ανθρωποφάγ.</i> , 60· Ν. Πολίτης, <i>Εκλογ.</i> , 88· Λεξ. Δημητράκου.
32.	γοργογερασμένος	7°	γοργογερνάω: Κρήτη.
33.	γουρουνοτριχάτος	5°	γουρουνοτρίχης: Αθήνα, Σύρος, Πελοπόννησος, Κεφαλλονιά, Μακεδονία· Λεξ. Δημητράκου.
34.	γυμνοκώλης	6°	γυμνόκολος: Αθήνα, Πειραιάς, Θήρα, Πελοπόννησος, Ήπειρος, Ίμβρος, Μακεδονία, Λέσβος, Κύθνος, Νάξος, Σκύρος, Κόρινθος, Αίγινα, Τσακώνα, Μέγαρα, Στ. Ελλάδα, Μανταμάδο, Κύθηρα, Μάνη, Εύβοια, Σάμος, Μήλος· Ν. Πολίτης, <i>Παροιμ.</i> , 1, 210, 219· Λεξ. Δημητράκου.

35.	γυροτραφισμένος	2°, 6°, 7°, 8°, 10°, 11°	γυροτραφίζω / γυροτραφιάζω: Κρήτη, Νάξος.
36.	δίμουρος	10°	δίμουρα (= διπρόσωπα, υποκριτικά, ανειλικρινώς): Κρήτη· Καυκαλάς, <i>Τα επιρρήματα της κρητικής διαλέκτου</i> , 204· Λεξ. Ν. Ελλην. (αδιμούρευτα – αντίθετο, αναγυριστικός).
37.	διπλαμπαρωμένος	11°	διπλαμπαρώνω: Κως, Εύβοια, Πελοπόννησος, Τσακώνα· Δ. Καμπούρογλου, <i>Αθηναϊκ. Διηγ.</i> , 43· Δ. Καμπούρογλου, <i>Η κυρ. Τρισεύγενη</i> , 143· Φ. Πολίτης, <i>Μαθήματ. Δραματολογ.</i> , Ν. Εστία 56 (1954), 1735· Δ. Τσαλουμδάς, <i>Το ταξίδ.</i> , Α', 41· Σ. Μελάς, <i>Ο γιος του ίσκ.</i> , 59· Α. Θεολογίτης, <i>περιοδ. Ο Εφημέριος</i> , έτος 14, αριθμ 5 (1965), 209· Θ. Μαρινάκης, <i>Το γλωσσάρι του Π. Πρεβελάκη για Οδύσεια Νίκου Καζαντζάκη</i> , 44· Ν. Καζαντζάκη, <i>Οδύσεια</i> , σ. 10775, 21293· Μ. Καραγάτσης, <i>Μ. συναξάρι</i> , 270· Δ. Ρώμας, <i>Ο Καζανόβ. στην Κέρκ.</i> , 1958· Εφημ. Το Βήμα, 30/5/2018· Αρχ. Θεόδ. Μελετών 4 (1976), 69· Δημητρίου Λεξικό Σάμου.
38.	διπλογονατισμένος	6°, 7°, 8°	διπλογόνατος: Χίος, Κρήτη· Θ. Κορνάρος, <i>Σπιναλόγκα</i> · Γαρεφαλλάκης, <i>Λεξικό</i> , 2002· Λεξ. Βλαστού· Ν. Εστία 25 (1939), 448· Ν. Εστία, τεύχ. 295, 448· Ν. Εστία 85 (1969), τεύχ. 1002, 518· Ηπειρώτικη

			Εστία, τχ. 237-238 (1972), 69· Εφ. Πολίτης Χίου, 22/8/18.
39.	διπλογονατιστός	7°	διπλογόνατος: Χίος, Κρήτη· Θ. Κορνάρος, <i>Σπιναλόγκα</i> · Γαρεφαλλάκης, <i>Λεξικό</i> , 2002· Λεξ. Βλαστού· Ν. Εστία 25 (1939), 448· Ν. Εστία, τεύχ. 295, 448· Ν. Εστία 85 (1969), τεύχ. 1002, 518· Ηπειρώτικη Εστία, τχ. 237-238 (1972), 69· Εφ. Πολίτης Χίου, 22/8/18.
40.	διπλοκάμπουρος / διπλοκαμπούρης	8°	διπλοκάμπουρο: Πάρος.
41.	εξαφτέρουγος	8°, 9°	εξαφτέρυγο: Σάμος, Νάξος, Κύθηρα, Καππαδοκία, Εύβοια, Πελοπόννησος, Κρήτη, Μακεδονία, Βιθυνία, Χίος, Ήπειρος, Θεσσαλία, Α. Ρωμυλία, Άθως, Πόντος, Στ. Ελλάδα · Π. Παπαχριστοδ., <i>Χαμένοι Κόσμοι</i> , 149· Νέα Εστία, 12, 754.
42.	ερημοσκότεινος	5°	ερημοσκοτεινιά: Ζάκυνθος, ερημοσκοτεινιάζω: Κύθνος, ερημοσκοτείνιασέντον: Χίος, ερημοσκοτεινιασμένος: Κέα.
43.	ερωτοπλανταγμένος	5°	ερωτοπλάνταχτος: Κ. Παλαμάς, <i>Καημοί Λιμνοθάλασσας</i> , σ. 21.
44.	ευκολόπλεχτος	2°	ευκολομπλέκομαι: Νάξος
45.	ηλιοκρουσμένος / λιοκρουσμένος	9°	ηλιόκρουση: Κεφαλλονιά, Κύπρος, Λευκάδα, Ιθάκη.
46.	ηλιομαυρισμένος	6°, 8°	λιόμαυρος: Κρήτη, Αιτωλία, Στ. Ελλάδα· Κριάρ. Άσματα Β΄, 474· Κρητ. 1, 221· Μακεδ. Εστία, τόμ. ΚΖ΄, 353.

47.	ηλιοπερεχυμένος / λιοπερεχυμένος	7°	ηλιοπερίχυτος: Σ. Μυριβήλης, <i>Ζωή εν τάφω</i> , 341· Ν. Εστία 15 (1934), 462.
48.	ηλιοψημένος / λιοψημένος	3° , 4°	ηλιοψήνω: Πελοπόννησος· Σ. Σκίπης, <i>Απέθαντος</i> , 127.
49.	θαμποχρυσωμένος	2°	θαμπόχρυσος: Σ. Μελάς, <i>Το άσπρ. και το μαύρ.</i> , 70.
50.	κακοθρεμμένος	10°	κακοθροφή: Στ. Ελλάδα, κακοθρεψιά: Στ. Ελλάδα, κακόθρεφος: Ρόδος, κακοθρέφω: Ήπειρος, Στ. Ελλάδα· Ειρ. Δενδρινού, εν Ν. Ελ. 3, 1055.
51.	κακοκοιμισμένος	6°	κακοκοιμάμαι: Προποντίδα, Αίνος, Δημητσάνα, Κεφαλλονιά.
52.	κακοφορεμένος	5°	κακοφόρεσι: Κρήτη· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 563· Κρητ. Εστία 44 (1954), 24, κακοφόρεση: Κρήτη, κακοφορετής: Weigel, κακοφόρετος: Μακεδονία.
53.	καλαντρούσα	7°	καλάντρα / καλάνδρα: Τσεσμές· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 420· D. Aroy Thompson, <i>gloss. of greek birds</i> 2, 129· Φιλίπιδ., <i>Κυνηγετ.</i> , X506, 28· Περίδης.
54.	καλογιγλωμένο	7°	καλογιγλώνω: Κρήτη· Κριάρης, Κρητ. άσμ., 195· Εστία, τόμ. ΙΕ΄, 179.
55.	καλολίμανος	5°	καλολίμανο: Δ. Σάρρ., <i>Ευριπίδη</i> <i>Ιππόλυτος</i> , 5.
56.	καλομορφισμένος	7°	καλομορφιάζω: Ήπειρος.
57.	καλοπιωμένος	7°	καλοπίνω: Κεφαλλονιά, Πόντος, Καλαμάτα, Νάξος, Πελοπόννησος,

			Μεσσηνία, Άνδρος, Κρήτη· Λεξ. Μπριγκ.
58.	καντηλανάφτικος	10°	καντηλανάφτης: Βιθυνία, Κρήτη, Πελοπόννησος, Λήμνος, Θεσσαλία, Ανδριανούπολη, Πόντος, Μεγίστη, Κάρπαθος, Μακεδονία, Αστυπάλαια, Άθως, Ρόδος, Καππαδοκία, Κύθηρα, Στ. Ελλάδα, Λέσβος, Σύμη, Νίσυρος, Θράκη, Εύβοια, Τραπεζούντα, Χίος, Κύπρος, Μακεδονία, Αλόννησος, Ήπειρος, Σάμος, Ιωνία, Πάρος, Ίμβρος· Γ. Σουρή, <i>Ρωμικός</i> , αρ. 60· Ι. Πολέμης, <i>Παλαιο βιολ.</i> 3, 116· Δ. Βαγιακάκος, Αθηνά 63 (1959), 214· Κοραής, <i>Άπαντα</i> , Ι, 233· Σομ· Weigel· Λεξ. Μπριγκ· Μεσαιων. και Ν. Ελλ. Σ., 314.
59.	καρδιοσφάχτης	2°	καρδιοσφάζω: Λεξ. Μπριγκ· Σομαβέρα· Weigel.
60.	καρποδεμένος	7°	καρποδένω: Σύρος.
61.	κοπελοφέρνουσα	7°	κοπελοφέρνω: Κρήτη, Ήπειρος.
62.	κοσμογύρης	6°	κοσμογυριστής: Κρήτη, Νίσυρος, Μάνη, Θράκη, Στ. Ελλάδα, Ρόδος, Σύμη, Φιγαλεία, Εύβοια, Μέγαρα, Νάξος· Μ. Λιουδάκης, <i>Μαντινάδες</i> , 92· Α. Προβελέγγιος, <i>Ποιήμ. Διπλή Ζωή</i> , 44· Δ. Βουτυράς, <i>Επανάσταση ζώων</i> , 45· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 42, 71· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα</i> II, 185· Ν. Πολίτης, <i>Α΄ Μελέτη</i> , 18· Λαογρ. Β΄, 603· Ημερ. Μ. Ελλ. 1923, 201.

63.	κουλοχέρικος	8°	κουλοχέρης: Σάμος, Ήπειρος, Ρόδος, Σέριφος, Νάξος, Λέσβος, Κρήτη, Θεσσαλία, Μακεδονία, Ζαγορά, Κως, Στ. Ελλάδα, Εύβοια, Χίος, Τήνος, Αστυπάλαια, Πελοπόννησος, Σύμη, Τσακώνα, Αλόνησος, Παξοί, Πάρος, Αδριανούπολη, Αθήνα, Πειραιάς, Σίφνος, Μήλος, Αλικαρνασσός· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 394· Μ. Φιλήντας, <i>Γλωσσογν. Ελλ. Α΄</i> , 17· Κορδάτος, <i>Ελλ. Γεωλ.</i> , 9· Λεξ. Περίδη· Λεξ. Βυζαντ.· Λεξ. Γαλλ.
64.	κυματοδαρμένος	7°	κυματόδαρτος: Ι. Πολέμης, <i>Αλαβαστρ.</i> , 63· Κ. Παλαμάς, <i>Ύμνος Αθην.</i> , σ. 124· Γ. Στρατηγ., <i>Τραγούδ. του Νησιού</i> , 78· Φ. Πανάς, <i>Τα Αυρ. Άπαντα</i> , 211.
65.	λαμπαδοφωτισμένος	7°	λαμπαδόφωτον: Π. Μελανόφρ., <i>Η εν Πόντ. Ελλ. Γλώσσα</i> , 44.
66.	λιγνόκορμος	2°	λιγνοκορμός: Μακεδονία, Κρήτη· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> .
67.	λιγνομεσάτος	5°, 7°, 11°	λιγνόμεσος: Γ. Μαράντ., <i>Μιχελ.</i> , 9.
68.	λιγοθυμισμένος	2°, 4°, 8°	λιγοθυμίζω: Μακεδονία, Αίνος.
69.	λιθοστρωμένος	3°, 4°	λιθοστρώνω: Ήπειρος· Λεξ. Ρομπλετον· Λεξ. Θεοχαρόπ.
70.	λιοντοκέφαλος	7°	λιοντοκέφαλο: Αθην. Βογ. απ. (αγγειοπλαστ.).
71.	λωτοστεφάνωτος	2°	λωτοστέφανος: Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτου</i> , σ. 102· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 46.
72.	μαγγανοπηγαδίστικος	2°	μαγγανοπήγαδο: Ήπειρος, Νάξος, Θεσσαλία, Πελοπόννησος, Χίος, Μακεδονία, Μύκονος, Τσακώνα,

			Αλμυρός, Ζάκυνθος, Σμύρνη, Κρήτη, Στ. Ελλάδα, Εύβοια, Μήλος, Κύπρος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 297· Π. Γεννάδ., <i>Γεωργ. Αναλ.</i> , 82· Κοραΐς, <i>Άπαντα</i> , 4, 2· Λεξικογρ. Δελτ. Ακαδ. 4, 96· Λεξ. Μπριγκ· Σομ· Weigel· Λεξ. Βυζαντ· Χιακόν Γλωσσ.
73.	μακρονυχού	7°	μακρονύχης: Ρόδος.
74.	μακροπόθητος	2°, 5°, 8°, 11°	μακροποθώ: Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 198.
75.	μαυρομαντιλωμένος	7°, 11°	μαυρομαντιλώνω: Π. Παπαχριστοδ., <i>Χαμέν. Κόσμος</i> , 57.
76.	μαυροφτέρουγος	11°	μαυροφτερουγιάζω: Α. Παπαδιαμάντης, εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη, 326.
77.	μαυροχώματος	8°	μαυρόχωμα: Ήπειρος, Μακεδονία, Θράκη, Πελοπόννησος, Κύθνος, Κύπρος, Βιθυνία, Σκύρος, Κρήτη, Κως, Στ. Ελλάδα, Ζάκυνθος, Άνδρος, Θεσσαλία, Τήλος, Σαμοθράκη, Αρκαδία, Λέσβος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 292· Ν. Παππαν., <i>Εμπορ. Εγκυκλ.</i> , τ. 1, 119· Πρακτ. Γεωργ. Ζουμπούλ., 105.
78.	μεσοτελειωμένος	10°	μεσοτέλειωτος: Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 106.
79.	μικρόχαρος	2°	μικροχαρά: Κ. Χατζόπουλος, <i>Πύργ. Ακροποτ.</i> , 10.
80.	μοσχολιβάνιστος	5°	μοσχολίβανο: πάρα πολύ συχνό (βλ. εδώ 1 ^η κατηγορία, πίνακας Α1, σελ. 2).
81.	μυρτοστολισμένος	7°	μυρτοστολίζω: Α. Καρκαβίτσας, Ν. Εστία 19 (1935), 85.

82.	νεοχτισμένος	3°	νεόχτιστος: Οινούσες, Αίνος· Γ. Ξενόπουλος, <i>Πλούσιοι και φτωχοί</i> , 51· Μ. Τσιριμώκος, <i>Σονέτα</i> , 18· Λεξ. Γαζ· Σομ.
83.	νεροκράτης	7°	νεροκρατώ: Πόντος· Αρχ. Πόντ. 19, 1954, 162.
84.	ξεραυλισμένος	7°	ξέραυλος: Κρήτη.
85.	ξεροκαύκαλος	10°	ξεροκαύκαλο: Πελοπόννησος.
86.	ξεροκοκκινισμένος	2°	ξεροκοκκινίζω: Κρήτη· Γ. Ξενόπουλος, <i>Ο κακός δρόμος</i> , 17· Π. Νιρβάνας, <i>Η ζωή του δρόμου</i> , 28· Λεξ. Μπριγκ.
87.	ολανθισμένος	7° , 9°	ολανθίζω: Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 30· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 209· Φ. Πανάς, <i>Τα Λυρικά Άπαντα</i> , 398.
88.	ολανοιγμένος	2°, 4°, 8°	ολανοίγω: Ι. Βλαχογιάννης, εν <i>Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 49.
89.	ολιγάρκινος	2°	ολιγαρκία: Weigel· <i>Περίδης</i> , ολιγαρκής: <i>Περίδης</i> · Weigel.
90.	ολοαιμάτωτος	2°	ολοαίματος: Ρόδος, Κερασούντα, Πόντος, Πελοπόννησος, Καστέλλι.
91.	ονειροπλανταγμένος	2°	ονειροπλάνταχτος: Ν. Εστία 16 (1934), 602.
92.	ορθοστήθα	5°	ορθόστηθη: Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 5· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Τα παλ. παληκάρ.</i> , 41· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 36.
93.	πετροκεφαλιάς	7°	πετροκέφαλο: Κρήτη.
94.	πηκτογαλακτισμένος	11°	πηχτόγαλα: Σκύρος, Κρήτη, Σύμη, Κέρκυρα, Καστοριά, Λευκάδα· Γ. Μαυρακ., <i>Ποιμεν.</i> , 69· Σομ· Weigel.
95.	πικρομίλητος	11°	πικρομιλώ: Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 136.

96.	πολυγάλατη	2°	πολύγαλος, πολύγαλον: Χίος· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 468· Λεξ. Βυζαντ.
97.	πολυγινωμένος	2°	πολυγίνομαι: Πελοπόννησος, Κρήτη, Αλόνησος, Σίκινος, Λήμνος, Σκιάθος.
98.	πολύδακρος	2°	πολυδακρύζω: Πόντος, Μακεδονία, Λευκάδα, Καππαδοκία· Δ. Σάρρ., <i>Σοφοκλ. Αντιγ.</i> , σ. 134.
99.	πολυδουλεμένος	5°	πολυδουλεύω: Ψαρά, Φούρνοι, Θεσσαλία, Τρίκαλα, Καλάβρυτα, Κρήτη· Ι. Πολέμης, <i>Παλαιό βιολ.</i> , 168· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 222· Επιστ. Επετ. Κρητ. Σπ. Β'(1939), 407, 415.
100.	πολυζωισμένος	5°	πολυζωΐζω: Σάμος.
101.	πολυλογήτικος	11°	πολυλογητής, πολυλογήτρα: Weigel· Σομ.
102.	πολυνούσης	11°	πολύνους: Περίδης.
103.	πολυπλάνητος	5°	πολυπλανούμαι: Σομ.
104.	πολύπλουμος	8°	πολυπλουμίζω: Εύβοια· Κρητ. άσμ. γαμήλ., X 195, 10.
105.	πολύπραχτος	2°	πολυπράσσω: Κρητ. Στη. X 544, 84.
106.	πολυπροσκυνημένος	11°	πολυπροσκυνάω: Τσουμ. άσμ., Λαογρ. Ε', 126.
107.	πολυπυρμένος	2°	πολυπυρώνω: Κρήτη.
108.	πορφυροχειλάτος	2°	πορφυρόχειλος: Messelong Pesuot, <i>Ερωτοπαίγν.</i> , 30.
109.	προγονόπληχτος	2°	προγονοπληξία: πλάσμα Ελευθ. Βενιζέλου (ιδέ Εστίαν).
110.	πυκνοκαταρούσα	7°	πυκνοκαταριέμαι: Μακεδονία.
111.	πυκνοφούντωτος	2°, 7°, 8°, 9°	πυκνοφουντώνω, πυκνοφουντωμένος: Θράκη· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> , 5, 201·

			Α. Τανάγρ., <i>Άγγελος Εξολοθρευτής</i> , 59.
112.	ροδοφωτισμένος	8°	ροδοφώτιστος: Γ. Μαρκοράς, <i>Μικρά ταξείδ.</i> , 49.
113.	σαββατοβραδιάτικος	7°	Σαββατόβραδο: Κύθνος, Εύβοια, Ήπειρος, Μήλος, Σκιάθος, Μεσσήνη, Κεφαλλονιά, Μακεδονία, Σάμος, Μήλος, Πελοπόννησος, Προποντίδα, Στ. Ελλάδα, Κως, Θράκη, Κάσος, Κύθνος· Κ. Παρορίτης, <i>Το Μεγάλ. Παιδί</i> , 115· Οικονομίδ., <i>Τραγούδ. Ολύμπου</i> , 147· Μ. Μιχαηλ., <i>Γλωσσ. Κάσου</i> , 60· Λαογρ., τ. α', 623· Νουμάς 10, 112.
114.	σαρακοτρυπημένος	5°	σαρακοτρυπή: Στ. Ελλάδα.
115.	σιγοτρεμάμενος	11°	σιγοτρέμω: Αίνος, Προποντίδα, Κρήτη· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 32· Ι. Μουρέλλ., <i>Πολεμικά</i> , 37· Ι. Πολέμης, <i>Σπασμέν. Μάρμαρ.</i> , 42· Μ. Τσιριμώκος, <i>Εκ βαθ.</i> , 27· Κρητ. Εστία, τεύχ. 14, 3· Κρητικά 1, 232.
116.	σκλαβόψυχος	2°	σκλαβοψυχία: Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 140.
117.	σταυροκαθισμένος	8°	σταυροκαθίζω: Στ. Ελλάδα, Μέγαρα· Αθην. Άσμ. Καμπ. Ιστ. Α', 237.
118.	στραβογερασμένος	7°	στραβογεράζω, στραβογερνάω: Ήπειρος, Στ. Ελλάδα, Θεσσαλία, Κεφαλλονιά, Αιτωλία· Μακρυγιάννης, <i>Απομνημ.</i> , Β', 10.
119.	στραβομασελιασμένος	7°	στραβομασελιάζω: Ζάκυνθος, Κύπρος, Κάρπαθος· Αθην. Αρχ. Δ', 161.

120.	στριφογυριζόμενος / στρουφογυριζόμενος	5°, 7°, 8°, 10°	στριφογυρίζομαι: Σύρος.
121.	σφιχταγκάλιασμένος	2°	σφιχταγκάλιασμα: Κύπρος, Κρήτη, Κύθηρα, Νάξος, Ζάκυνθος, Λέσβος, Κάρπαθος, Ήπειρος, Αίνος· Γ. Σουρής, <i>Ρωμικός</i> , αρ. 157· Κ. Παλαμάς, <i>Τάφ.</i> , σ. 55· Χρυσοβ., <i>Ξενιτ.</i> , 18· Φ. Πολίτης, εν <i>Ανθολογία</i> Η. Αποστολίδη, 360· Λεξ. Γαζ.· Λεξ. Ν. Ελλην.· Λαογρ. τ. α', τεύχ. α', 414, 611.
122.	σφιχτοζωσμένος	2°, 6°, 8°	σφιχτοζώνω: Πελοπόννησος, Κρήτη, Κάσος, Κύπρος· Ν. Εστία 24 (1938), 1337.
123.	σφιχτοκουμπωμένος	5°	σφιχτοκουμπιάζω: Κύπρος· Κυπρ. Επετ., 125· Κυπρ. άσμ., Λαογρ. Ε', 193.
124.	σφιχτοτυλιγμένος / σφιχτοτυλιμένος	2°, 5°, 7°, 8°, 9°, 11°	σφιχτοτυλίγω: Νάξος.
125.	σωροβολιασμένος	8°	σωροβολιάζω: Πελοπόννησος, Κρήτη, Άνδρος, Ήπειρος, Θήρα, Τρίκαλα Κορινθίας, Μακεδονία, Βούρβουρα Κυνουρίας· Α. Προβελέγγ., <i>Νικηφ. Φωκάς</i> , 16· Α. Προβελέγγ., <i>Ποιήμ.</i> , 188 & <i>Ποιήμ.</i> , I, 404· Κ. Παρορίτης, <i>Στο Άλμπουργ.</i> , 126· Κ. Παρορίτης, <i>Από τη ζωή του Δειλ.</i> , 73· Θηραϊκά Κυριακού, 53.
126.	τρίπατος	5°	τριπατώ: Νάξος.
127.	τρισεύτυχος	8°	τρισευτυχισμένος: Αδριανούπολη, Ψαρά· Γ. Ξενόπουλος, <i>Θέατρ.</i> , Α', 158· Γ. Ξενόπουλος, <i>Αναδυόμεν.</i> , 180· Ν. Ανδριώτης, <i>Αρχ. Θρακ. Θησ.</i> ,

			3, 27· Ι. Παπαχριστοδ., <i>Χριστούγενν. στη Θράκη</i> · Ημερήσιος Τύπος 1-1-30, 3.
128.	τρίφωνος	7°	τριφωνία: Αθήνα· Κρητ. Εστία, τεύχος 19, 22, Ποιήμ. (Σατιρ.)
129.	φεγγαρόλουστος	4°, 11°	φεγγαρολούζω: Ήπειρος, Γ. Ψυχάρης, <i>Αγν.</i> , 162· Γ. Ψυχάρης, <i>Όνειρ. Γιαννίρ.</i> , 387· Μ. Τσιριμώκος, <i>Σονέτ.</i> , 9· Μ. Τσιριμώκος, <i>Δεκάστιχα</i> , 42· Σ. Σκίπης, <i>Απόλλ. άσμ.</i> , 37· Ι. Παναγιωτόπουλος, <i>εν Ανθολ. Η. Αποστολίδη</i> , 325.
130.	φιδογλωσσάτος	2°	φιδόγλωσσα, φιδογλωσσάς: Σκιάθος· Α. Παπαδιαμάντης, <i>Χριστούγενν. Τεμπέλη</i> , 48, φιδόγλωσση: Γ. Δροσίνης, <i>Διηγήμ.</i> , 132, φιδογλωσσιά: Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 64, φιδογλωσσού: Α. Χριστόπουλος, <i>Νόμιμ.</i> , 121.
131.	φουσκοδεντρίτικος	8°, 9°	φουσκοδεντρίτης: Μακεδονία· Abbot, <i>Maced. Folk</i> , 16· Μακεδ. Ημερολ. 1912· Ημερ. Ν. Ελλ. 1922, 26.
132.	φτωχονοικοκυρίστι- κος	2°	φτωχονοικοκύρης: Πελοπόννησος· Γ. Βλαχογιάννης, <i>Τα παλιά παληκάρ.</i> , 106· Κεφαλλην., Αθηνά 25, 246.
133.	χαλικοστρωμένος	7°	χαλικοστρώνω: Πελοπόννησος.
134.	χαμοσερνάμενος	2°	χαμοσέρνω: Σμύρνη, Νάξος· Σ. Σκίπης, <i>Θεατρ. Πρόζ.</i> , 59· Α. Προβελέγγ., <i>Νικηφ. Φωκάς</i> , 4· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα Ι.</i> , 167· Λεξ. Ν. Ελλην., λ. <i>αλάβωτος</i> .
135.	χιλιόγκρεμος	8°	χιλιογκρεμισμένος: Νάξος.

136.	χινοπωριασμένος	2°	<i>χινοπωριάζω / φθινοπωριάζω</i> : πάρα πολύ συχνό (βλ. εδώ, πίνακας Α3, σελ. 5).
137.	χοντροκουρεμένος	6°	<i>χοντροκουρεύω</i> : Εύβοια, Κέρκυρα.
138.	χοντρόμαλλος	10°	<i>χοντρόμαλλο</i> : Τσεσμές, Πελοπόννησος· Σομ.· Επιστ. Επετ. 2, 50· Χ ΜΝΕ Β', 181.
139.	χοντροπετσωμένος	8°	<i>χοντροπετσίάζω</i> : Σύρος, Στ. Ελλάδα, Αιτωλία, Σαμοθράκη, Λακωνία, Κρήτη· Λαογρ. Γ', 499.
140.	χρυσοβουλωμένος	2°	<i>χρυσοβουλώνω</i> : Καλιτσούν., <i>Mitteil. Jemin. Orient. J.</i> , fr. 12.
141.	ψυχομαχητός	2°	<i>ψυχομαχητό</i> : Κύθνος, Κως, Κρήτη, Πελοπόννησος, Ζάκυνθος, Στ. Ελλάδα· Σολωμός, 73· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 74, 143, 180· Κ. Παλαμάς, <i>Υμνος Αθην.</i> , σ. 103· Σ. Μαρτζώκ., <i>Ποιήμ.</i> , 123· Γ. Ψυχάρης, <i>Αγν.</i> , 246· Γ. Ψυχάρης, <i>Στον ίσκιο του πλατ.</i> , 179· Μ. Μινώτ., <i>Τραγούδ. II</i> , 48· Γ. Ξενόπουλος, <i>Κοσμάκ. πρωτοξυπν.</i> , 111· Ελλην. Ζωή, 59.

Πίνακας Δ3: Σύνθετα Ρήματα

A/A	Ρήμα	Μυθιστόρημα	Πρωτογενής θησαυρισμένη σύνθετη λέξη από την οποία παράχθηκε
1.	αντραγαθώ	3°	<i>αντραγαθία</i> : Πόντος, Λυκία, Θράκη, Πελοπόννησος, Κεφαλλονιά, Κρήτη, Σύμη· μεσαιωνικό <i>αντραγαθία</i> · αρχαίο <i>ανδραγαθία</i> .

2.	απλοχεράω	7°	απλοχεριάζω: Ήπειρος, Μήλος, Θεσσαλία, Θράκη, απλοχερίζω: Βιθυνία, Δαρδανέλια, Θήρα, Θράκη, Ιωνία, Κέρκυρα, Πελοπόννησος, Ήπειρος, Ίμβρος, Προποντίδα, Πόντος, Σαμοθράκη, Σάμος, Χίος, Εύβοια, Αδριανούπολη, Μακεδονία.
3.	αρμοδένω	5°, 10°	αρμοδεσιά: Εβδομ. Τύπος, 28 Ιουλίου 1934.
4.	αχνοσκοτεινιάζω	8°	αχνοσκοτάδι: Λεξ. Δημητράκου.
5.	αχνοφωτίζω	2°	αχνόφωτο: Γ. Ξενόπουλος, <i>Τρίμορφ. γυν.</i> , 221.
6.	βαρειοστενάζω	2°	βαρειοστεναμός: Λευκάδα· Ν. Πολίτης, <i>Εκλογ.</i> , 210· Λεξ. Δημητράκου.
7.	βουρκολακιάζω	5°, 7°, 10°, 11°	βουρκόλακκας: Κεφαλλονιά.
8.	βραχνοκοκκορίζω / βραχνοκοκορίζω	5°, 6°, 7°, 10°, 11°	βραχνοκόκορας: πολλαχού, Μέγαρο, Σαλαμίνα, Σύρος, Κεφαλλονιά, Θράκη.
9.	βροντοκουδουνίζω	11°	βροντοκούδουνο: Θράκη, μεσαιωνικό ουσιαστικό, ιδ. <i>Διήγ. Παιδιόφρ.</i> , σ. 763 (έκδ. G. Wagner, 167).
10.	βροντοφωνίζω	2°	βροντοφωνώ: Ι. Δραγούμης, <i>Ελληνισμ. και Έλλην.</i> , 88· Γ. Ξενόπουλος, <i>Αναδυόμεν.</i> , 110· Λεξ. Ελευθερουδάκη· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου.
11.	γοργοποδαριάζουμαι	7°	γοργοπόδαρος: Πελοπόννησος· Γ. Ψυχάρης, <i>Αγνή</i> 2, 179· Δ. Σάρρ., <i>Ευριπίδ. Ιφιγ. Αυλ.</i> , 10· Α. Εφταλιώτης, <i>Μαζώχτρ.</i> , 18· Γ.

			Δροσίνης, Ημερολ. Μεγαλ. Ελλάδ. 1923, 462· Λεξ. Βλαστού· Λεξ. Πρωΐας· Λεξ. Δημητράκου· βυζαντινό επίθετο.
12.	γοργοφτερακίζω	10°	γοργόφτερος: πολλαχού· Δ. Λουκόπ., <i>Νεοελλην. Μυθολ.</i> , 176· Γ. Σουρή, <i>Άπαντα</i> , 2, 275· Α. Καρκαβίτσας, <i>Λόγια της πλώρης</i> , 243· Σ. Περεσιάδ., <i>Σκλάβ.</i> , 21· Ι. Πολέμης, <i>Αλάβαστρ.</i> , 37· Μ. Τσιριμώκος, <i>Δεκάστ.</i> , 39· Σ. Σκίπης, <i>Σερεν. λουλουδ.</i> , 40· Μ. Σιγούρ., <i>Νέα Εστία</i> 11 (1932)· Λεξ. Δημητράκου.
13.	διπλοκαμπανίζω	8°	διπλοκάμπανο: Κύθηρα, Μάνη, Μύκονος, Θήρα, Κεφαλλονιά, Νάξος, Κρήτη, Κέρκυρα, Αθήνα, Πειραιάς, Σέριφος, Σίφνος, Τήνος, Χίος, Πελοπόννησος· Λασκαρ., <i>Στιχουργ. (Η βάρκα – Κανονιέρα)</i> , 13 (<i>Άπαντα</i> , Β', 441)· Λασκαρ., <i>Στιχουργ. (Το Αηζούρι)</i> , ραψ. 4 ^η , στρ. 41 (<i>Άπαντα</i> , Β', 435)· Γ. Σουρή, <i>Ο Ρωμικός</i> , τεύχ. 706 (1900), 3· Ν. Πολίτης, <i>Παροιμ.</i> , Δ', 488· Ν. Καζαντζάκης, <i>Οδύσεια</i> , Α', Ζ 245· Θ. Μαρινάκης, <i>Π. Πρεβελάκη Γλωσσάριο Οδύσειας Ν. Καζαντζάκη</i> , 23· Π. Γ. Καγιάς, <i>Χωρίς φόβο και πάθος το 1821</i> , 102· Ι. Ιατρίδης, <i>Καβαλάρης στον άνεμο</i> , <i>Μυθιστ.</i> , 145· Lowndes (1837)· Λεξ. Βλαστού· Ν. Εστία 17

			(1935), 266· Νεοελλ. Ανάλεκτα, 196.
14.	κακοφοριέμαι	7°, 8°	κακοφόρεσι: Κρήτη· Ερωτόκριτος Ξανθουδ., σ. 563· Κρητ. Εστία 44 (1954), 24, κακοφόρηση: Κρήτη, κακοφορετής: Weigel, κακοφόρετος: Μακεδονία.
15.	κρυφοσαλιώνω	2°	κρυφοσαλιάζω: Ν. Εστία 22 (1937), 1160.
16.	λοξοματιάζω	8°	λοξομάτης: Κρήτη· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 394.
17.	μονογκρεμίζουμαι	7°, 9°	μονόγκρεμος: Δ. Κρήτη· Κρητ. Εστία 86-87 (1959), 77.
18.	μονογυρίζω	8°	μονογύρι: Κάρπαθος, Κάσος· Ν. Πολίτης, <i>Μελέτη Β'</i> , 212.
19.	μπροσμουρώνω	7°, 8°	μπροσμούρι: Κρήτη, Σίκινος.
20.	νυχτοπαρωρίζω	2°	νυχτοπαρωρώ: Ρόδος· Ν. Πολίτης, <i>Παραδ.</i> , Δ', 1257· Ερωτόκριτος Ξανθουδίδου, 628· Γιάνναρη Ερωτόκριτος· Πολυλάς, 65.
21.	ξαναδερφώνω	10°	ξαναδερφός: Πελοπόννησος, Στ. Ελλάδα.
22.	ξαναφωνίζω	2°	ξαναφωνάζω: Κρήτη, Σκύρος, Κάρπαθος, Ήπειρος, Μακεδονία· Κ. Χατζόπουλος, <i>Πύργ. Ακροπότ.</i> , 7· Λεξ. Βυζαντ.· Περίδης· Λεξ. Μπριγκ· Κρητ. Εστία 67 (1957), 30· Χ ΜΝΕ Α', 234.
23.	πεζολατώ	7°	πεζολάτης: Κάρπαθος, Κρήτη, Ήπειρος, Καλάβρυτα· Κ. Παλαμάς, <i>Δωδεκάλ. Γύφτ.</i> , σ. 147· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 342· Ερωτόκριτος

			Ξανθουδίδου, σ. 660· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i> · Αθηνά κς', 178.
24.	πετροκαρδίζω	7°, 8°, 9°	πετρόκαρδος, πετροκάρδης: Κερασούντα, Πόντος, Μεγίστη, Πελοπόννησος, Κρήτη· Περίδης.
25.	πισωδρομίζω	8°	πισωδρομώ: Ιθάκη, Ήπειρος, Σίκινος· Α. Καρκαβίτσας, <i>Αρχαιολόγος</i> , 72· Α. Καρκαβίτσας, <i>Ζητιάνος</i> , 237· Κ. Σ. Ξινός, <i>Γλωσσάρι της Ίμβρου</i> , 140· Κ. Χατζόπουλος, <i>Αγάπη στο χωριό</i> , 6· Καρκ., λογ., 13· Ι. Βηλαράς, <i>Επιστ. του 1815</i> , Ν. Ελλην. 15, 44· Ν. Εστία 27 (1940), 209.
26.	σαρκοθρέφω	6°	σαρκοθρέφτης, σαρκοθρόφι / σαρκοτρόφι: Αίνος, Ήπειρος, Θεσπρωτία, Μήλος, Πελοπόννησος, Αιτωλία, Ζάκυνθος, Αργολίδα· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 461· <i>Βαλαωρίτη Βίος – Έργα</i> , 265· Γλ. Χατζιδάκι, 183· Λεξ. Φυτ. Π. Γενν., 300· Λεξ. Ν. Ελλην., λ. <i>αρμένι</i> 2· Επ. Μηλ., 263, 283, 299· Χ ΜΝΕ Β', 164.
27.	στρατολατώ	7°	στρατολάτης: Πελοπόννησος, Μέγαρα, Ρόδος, Μάνη, Κρήτη, Μακεδονία, Καλάβρυτα, Κύθνος, Σμύρνη, Ήπειρος, Κάρπαθος, Χίος, Κύπρος, Τρίκαλα Κορινθίας· Κ. Παλαμάς, <i>Δειλοί και σκληροί στίχοι</i> , σ. 186· Π. Βλαστός, <i>Αργώ</i> , 344· Μ. Φιλήντας, <i>Γλωσσογν. Ελλ. Β'</i> , 48· Α. Τσοπανάκης, <i>Το ιδίωμα</i>

			Χαλκ., Γ. Βλαχογιάννης, Ν. Εστία 24 (1928), 1025· 91· <i>Ερωτόκριτος</i> Ξανθουδίδου, σ. 703· Γιάνναρη <i>Ερωτόκριτος</i>· Κυριακίδου <i>Διγενής Ακρίτας</i>, σ. 51· Μάνης <i>Μοιρολόγια</i>, 138· Δημ. άσμ. Πανδώρα. 13, 343· Κρητ. Εστία 47 (1954), 26· Κρητ. Εστία 64 (1956), 32· Κρητ. Εστία 84-85 (1959), 60· Αθηνά 56 (1952), 316· Εβδομ. Β', 548· Λαογρ. Β', 454· Λαογρ. ΙΗ' (1959), 306.
28.	φιδοκουλουριάζουμαι	2°	φιδοκουλουριαστός: Σ. Σκίπης, <i>Τσιγγανόπ.</i>, 16.
29.	φλωροζυγιάζω	7°, 8°, 11°	φλωροζύγι: Legrand, Ελλ-Γαλλ. Λεξ., 884· Σομ.
30.	φυλλοροώ	1°	φυλλόροια: Μακεδονία, Πόντος· Περίδης· Χ ΜΝΕ Β', 540.
31.	φωτολαμπαδίζω	7°	φωτολάμπαδο: Κρήτη· Γιανν.άσμ., 91.
32.	φωτολαμπυρίζω	5°	φωτολάμπω: Κύπρος· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i>, σ. 53, 61· Αθηνά ΙΗ', 382.
33.	χλωροπρασινίζω	7°	χλωροπράσιнос: Σ. Μυριβήλης, <i>Ζωή εν τάφω</i>, 207· Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> 347· Γ. Δροσίνης, εν <i>Ανθολ.</i> Η. Αποστολίδη, 84.
34.	χρυσογυαλίζω	2°	χρυσογυάλι: Κ. Παλαμάς, <i>Τάφ.</i>, σ. 28.

Πίνακας Δ4: Σύνθετα Επιρρήματα

A/A	Επίρρημα	Μυθιστόρημα	Πρωτογενής θησαυρισμένη σύνθετη λέξη από την οποία παράχθηκε
1.	ακροπάτητα	5°, 7°, 8°, 9°	ακροπατώ: Πελοπόννησος, Σύμη, ακροπάτημα: Σύμη.
2.	αλαφροπάτητα	2°, 3°, 6°, 7°, 9°, 11°	αλαφροπατώ: Κως, Πάρος, Σίφνος· Δ. Σολωμός, 339· Κ. Παλαμάς, <i>Ασάλ. Ζωή</i> , σ. 33., αλαφροπάτης: Ζάκυνθος, Στ. Ελλάδα.
3.	κοσμοκρατόρικα	2°	κοσμοκράτορας: Πόντος, Τραπεζούντα· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 114· Κοραΐς <i>Άπαντα</i> , I, 202· ΧΜΝΕ Β', 8.
4.	μερονυχτίς	1°, 2°, 8°, 9°, 11°	μερονύχτι: πάρα πολύ συχνό (βλ. εδώ, πίνακας Α1, σελ. 2).
5.	μονοχεριάρι	7°	μονοχεριάζω: Σάμος, Κρήτη.
6.	μπασιμπουζούκικα	2°	μπασιμπουζούκης: πολλαχού, Ήπειρος· Κ. Χατζηϊωάνν., <i>Περί των εν Κύπρ. ξένων στοιχείων</i> , 143· Α. Κωνσταντινίδης, <i>Ελληνο-οθωμ. Εγκυκλοπαίδεια</i> , 54· Αθηνά 55 (1951), 75.
7.	ολοκορμίζ	6°, 8°, 10°, 11°	ολόκορμος: Πόντος, Τραπεζούντα· Σ. Σκίπης, <i>Καλβ. Μέτρ.</i> , 48· Σ. Σκίπης, <i>Θεατρ. δ', Πρόζ.</i> , 50.
8.	σφιχταγκαλιαστά	2°	σφιχταγκάλιασμα: Κύπρος, Κρήτη, Νάξος, Ζάκυνθος,

			Κάρπαθος, Κύθηρα, Ήπειρος, Λέσβος, Αίνος· Κ. Παλαμάς, <i>Τάφ.</i> , σ. 55· Γ. Σουρής, <i>Ρωμικός</i> , αρ. 157· Χριξοβ., <i>Ξενιτ.</i> , 18· Φ. Πολίτης, <i>εν Ανθολ.</i> Η. Αποστολίδη, 360· Λεξ. Γαζ· Λεξ. Ν. Ελλην· Λαογρ. τ. α', τεύχ. α', 414, 611.
9.	<i>τρίσπαππου</i>	11°	τρίσπαππος : Π. Βλαστός, <i>Συνών.</i> , 413.
10.	<i>χασισοπότικα</i>	5°, 11°	χασισοπότης : Αθήνα, Στ. Ελλάδα· Γ. Ξενόπουλος, <i>Η τιμή του αδελφ.</i> , 1, 91 & 2, 21.
11.	<i>ψυχόρμητα</i>	2°, 11°	ψυχόρμητο : Γ. Ψυχάρης, <i>Στον ίσκιο του πλατ.</i> , 89· Π. Βλαστός, <i>Κριτικ. Ταξίδ.</i> , 59· Κ. Παλαμάς, <i>Γράμματα II</i> , 41.

**2. ΟΙ ΝΕΟΠΛΑΣΤΕΣ ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ
ΣΤΑ ΔΙΑΛΟΓΙΚΑ ΜΕΡΗ ΤΩΝ 11 ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΩΝ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ**

**ΠΙΝΑΚΑΣ Ε: Οι νεόπλαστες σύνθετες λέξεις που χρησιμοποιούνται στα
Διαλογικά μέρη των ηρώων (σε εσωτερικούς ή σε εξωτερικούς μονολόγους και σε
διαλόγους) σε κάθε ένα από τα 11 ελληνόγλωσσα μυθιστορήματα του
Καζαντζάκη:**

Πίνακας Ε1: *ΘΦΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΝΟ*:

A/A	Νεόπλαστες σύνθετες λέξεις	Σελίδες Μυθιστορήματος	Είδος Διαλογικών μερών (Μονόλογος / Διάλογος)
0	καμία	Καμία	Κανένα (όλες [και οι 18] νεόπλαστες σύνθετες λέξεις χρησιμοποιούνται στη Διήγηση του κύριου αφηγητή, που έχει τη μορφή ημερολογίου).

Πίνακας Ε2: *ΣΠΑΣΜΕΝΕΣ ΨΥΧΕΣ*:

A/A	Νεόπλαστες σύνθετες λέξεις	Σελίδες μυθιστορήματος	Είδος Διαλογικών μερών (Μονόλογος / Διάλογος)
1.	<i>απαλοσαρκοσύνη</i>	231	Μονόλογος του Ορέστη στο Μουσείο
2.	<i>ουρανοθάλασσο</i>	267	Μονόλογος της Χρυσούλας «βλέποντας» την πατρίδα πριν τον θάνατό της
3.	<i>φυσιολατρεία</i>	58	Μονόλογος του Ορέστη με τη μορφή ομιλίας σε ομάδα Ελλήνων φοιτητών στον τάφο του Κοραή
4.	<i>αδροστόχαστος</i>	58	Μονόλογος του Ορέστη με τη μορφή ομιλίας σε ομάδα Ελλήνων φοιτητών στον τάφο του Κοραή
5.	<i>αεροκοπανίστρα</i>	58	Μονόλογος του Ορέστη με τη μορφή ομιλίας σε ομάδα Ελλήνων φοιτητών στον τάφο του Κοραή

6.	αλαφροροδισμένος	275	Εσωτερικός μονόλογος της Χρυσούλας πριν τον θάνατό της
7.	βαριόκορμος	163	Μονόλογος του Γοργία (παραμιλητό του σαν σε όνειρο), απευθυνόμενος προς τον Ορέστη
8.	γιορτοστολισμένος	81	Εσωτερικός μονόλογος της Χρυσούλας, καθώς βλέπει τον Ορέστη και τη Νόρα να μιλάνε
9.	γλυκοκουβεντιάστρες	223	Λόγος του Γοργία σε διάλογό του με τη Χρυσούλα, απευθυνόμενος προς τη Χρυσούλα ή την Ταναγραία κόρη που κρατούσε
10.	γλυκοκρέβατη	231	Μονόλογος του Ορέστη στο Μουσείο
11.	δακριομουσκεμένος	199	Εσωτερικός μονόλογος της Χρυσούλας, απευθυνόμενος προς τον Ορέστη
12.	δυσκολολύγιστος	59	Μονόλογος του Ορέστη με τη μορφή ομιλίας σε ομάδα Ελλήνων φοιτητών στον τάφο του Κοραή
13.	ζεστοκρέβατη	259	Λόγος του Ορέστη σε πυρετό σε διάλογό του με τη Χρυσούλα
14.	ηλιομεστωμένος	53	Εσωτερικός μονόλογος του Ορέστη, κοιτάζοντας τη Χρυσούλα
15.	ηλιοροδισμένος	226	Λόγος – παραμιλητό του Γοργία σε διάλογό του με τη Χρυσούλα
16.	λωτοστεφάνωτος	95	Μονόλογος – ύμνος του δειλινού προσωποποιημένου
17.	μαγγανοπηγαδίστικος	140	Εσωτερικός μονόλογος του Ορέστη, σε παρέα με κομψότατο χαρτοπαίχτη
18.	μελιζύμωτος	268	Μονόλογος της Χρυσούλας «βλέποντας» την πατρίδα πριν τον θάνατό της
19.	ολοαιμάτωτος	153	Εσωτερικός μονόλογος του Ορέστη, απευθυνόμενος προς τη Χρυσούλα

20.	πηχτόθολος	149	Εσωτερικός μονόλογος του Ορέστη, με αφορμή τη συνάντησή του με οικογένεια νοικοκυραίων
21.	πολυγινωμένος	233	Εσωτερικός μονόλογος του Ορέστη, απευθυνόμενος προς τη Χρυσούλα
22.	πρωτόβαρτος	53	Εσωτερικός μονόλογος του Ορέστη, κοιτάζοντας τη Χρυσούλα
23.	σκληρόψυχος	115	Μονόλογος του Ορέστη, αποστροφή και προς τον Θεό
24.	σφιχταγκαλιασμένος	191	Εσωτερικός μονόλογος της Χρυσούλας, απευθυνόμενος προς τον θάνατο
25.	σφιχτόκορμος	230	Μονόλογος του Ορέστη στο Μουσείο
26.	σφιχτοτυλιγμένος	82	Εσωτερικός μονόλογος του Γοργία, κοιτάζοντας τον Ορέστη και τη Νόρα να μιλάνε
27.	ταπεινόγογος	197	Λόγος – παραλήρημα του Ορέστη σε διάλογό του με τη Χρυσούλα
28.	φιδολγλωσσάτος	115	Μονόλογος του Ορέστη, αποστροφή και προς τον Θεό
29.	φτωχονοικοκυρίστικος	170	Λόγος του Ορέστη σε διάλογό του με τη Χρυσούλα και τον Γοργία
30.	ψυχοθερίστρα	90	Λογος του Γοργία σε διάλογό του με τον Ορέστη και τη Χρυσούλα
31.	ωριοπλουμισμένος	53	Εσωτερικός μονόλογος του Ορέστη, κοιτάζοντας τη Χρυσούλα
32.	αγριογυρεύω	118	Λόγος πουλιών προσωποποιημένων σε διάλογό τους με τον Ορέστη
33.	γλυκοξεφωνίζω	210	Λόγος της Χρυσούλας σε διάλογό της με τον Ορέστη
34.	γλυκοπεριπλέκω	221	Λόγος του Γοργία σε διάλογό του με τη Χρυσούλα (ανάγνωση της μετάφρασής του σε ένα ποίημα της Σαπούς)

35.	ζεστοτυλίγουνμαι	78	Εσωτερικός μονόλογος της Χρυσούλας, καθώς φεύγουνε από το νεκροταφείο
36.	παιζοπηδώ	223	Λόγος του Γοργία σε διάλογό του με τη Χρυσούλα, απευθυνόμενος προς τη Χρυσούλα ή την Ταναγραία κόρη που κρατούσε
37.	τρεμοκλαίω	61	Μονόλογος του Ορέστη με τη μορφή ομιλίας σε ομάδα Ελλήνων φοιτητών στον τάφο του Κοραή
38.	τυραννοκυβερνώ	233	Μονόλογος του Ορέστη, απευθυνόμενος προς τον Θεό
39.	φεγγοπεζεύω	231	Λόγος του Αγαπητικού της Σαλώμης από την τραγωδία του Όσκαρ Ουάιλντ <i>Σαλώμη</i> , ενσωματωμένος στον μονόλογο του Ορέστη στο Μουσείο
40.	χαδογελώ	161	Λόγος του Γοργία σε διάλογό του με τον Ορέστη
41.	μερονυχτίς	95, 288	Μονόλογος – ύμνος του δειλινού προσωποποιημένου (95), Λόγος της Θέτιδας σε διάλογό της με τον Αχιλλέα (από την ανάγνωση της Ιλιάδας από τον Ορέστη στη Χρυσούλα, που πεθαίνει) (288)

Πίνακας Ε3: ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ:

A/A	Νεόπλαστες σύνθετες λέξεις	Σελίδες μυθιστορήματος	Είδος Διαλογικών μερών (Μονόλογος / Διάλογος)
1.	ζωοτροφίες	313	Λόγος του Νέαρχου σε διάλογό του με τον Λεοννάτο
2.	ονειροπολήματα	85	Μονόλογος του Φιλίππου απευθυνόμενος προς τον γιο του Αλέξανδρο
3.	αντραγαθώ	19	Εσωτερικός Μονόλογος του Στέφανου

Πίνακας Ε4: ΣΤΑ ΠΑΛΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΝΩΣΟΥ:

A/A	Νεόπλαστες σύνθετες λέξεις	Σελίδες μυθιστορήματος	Είδος Διαλογικών μερών (Μονόλογος / Διάλογος)
1.	<i>σουσαμόπιτα</i>	131	Μονόλογος του Καφισού (θείου του Χάρη), παραγγελία προς τον γερο-Κρίνο
2.	<i>ψευτοπαραμάγερας</i>	296	Λόγος του Χάρη σε διάλογό του με την αδερφή του Κρινό και την πριγκίπισσα Αριάδνη
3.	<i>ανοιγοκλειώ</i>	105	Λόγος του γερο-βασιλιά της Κρήτης σε διάλογό του με τον φρούραρχό του Μαλή

Πίνακας Ε5: ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΗ ΖΟΡΜΠΑ:

A/A	Νεόπλαστες σύνθετες λέξεις	Σελίδες μυθιστορήματος	Είδος Διαλογικών μερών (Μονόλογος / Διάλογος)
1.	<i>αεροδρομίες</i>	19	Εσωτερικός Μονόλογος του αφηγητή σε διάλογό του με τον φίλο του Σταυριδάκη
2.	<i>ανθρωπομούλαρα</i>	209	Λόγος του Ζορμπά σε διάλογό του με τον αφηγητή
3.	<i>αρσενοκοίτης</i>	280	Λόγος του καλόγερου πατέρα Ζαχαρία σε διάλογό του με τον Ζορμπά και τον αφηγητή
4.	<i>βρωμοκαρακάξες</i>	267	Λόγος του Ζορμπά σε διάλογό του με τις μοιρολογήτρες της μαντάμ Ορτάνς
5.	<i>ελληνομάρες</i>	292	Λόγος του Ζορμπά σε διάλογό του με τον αφηγητή
6.	<i>ερημογιάλι</i>	128	Εσωτερικός Μονόλογος του αφηγητή για τη μαντάμ Ορτάνς
7.	<i>εχτοπλάσματα</i>	19	Εσωτερικός Μονόλογος του αφηγητή σε διάλογό του με τον φίλο του Σταυριδάκη
8.	<i>Ζορπαδόκοσμος</i>	66	Λόγος του Ζορμπά σε διάλογό του με τον αφηγητή
9.	<i>κοροφέξαλα / κουροφέξαλα</i>	64	Λόγος του Ζορμπά σε διάλογό του με τον αφηγητή

10.	παλιοσαντέζα	193	Λόγος του Ζορμπά σε διάλογό του με τον αφηγητή
11.	παλιοφώκια	83	Λόγος του Ζορμπά σε διάλογό του με τον αφηγητή
12.	σκανταλόχορτο - σκανταλόχορτα	124	Μονόλογος του αφηγητή με τη μορφή βουδικού ποιήματος
13.	Σφακιανονικολής	107	Λόγος του μπαρμπα-Αναγνώστη σε διάλογό του με τον Ζορμπά και τον αφηγητή
14.	χαρτοπόντικας	17, 102	Λόγος του Σταυριδάκη σε διάλογό του με τον αφηγητή (17) & Μονόλογος του αφηγητή σε γράμμα του προς τον Σταυριδάκη (102)
15.	χαρχαλόβεργα	70	Μονόλογος του πατέρα του μπαρμπα-Αναγνώστη απευθυνόμενος προς την Παναγία, μέσα στον λόγο – αναδρομή του μπαρμπα-Αναγνώστη σε διάλογό του με τον Ζορμπά και τον αφηγητή
16.	ψευτομουσής	153	Μονόλογος του Σταυριδάκη σε γράμμα του προς τον αφηγητή
17.	ψευτοπρομηθέας	104	Μονόλογος του αφηγητή σε γράμμα του προς τον Σταυριδάκη
18.	ανεμοδούρης	94	Λόγος του Ζορμπά σε διάλογό του με τον αφηγητή
19.	αρσενικογεννούσα	173	Λόγος του μπαρμπα-Αναγνώστη σε διάλογό του με τον αφηγητή
20.	κακοφορεμένος	159	Μονόλογος του Ζορμπά σε γράμμα του προς τον αφηγητή
21.	πλατιόφυλλος	104	Μονόλογος του αφηγητή σε γράμμα του προς τον Σταυριδάκη
22.	φεροδάχτυλος	103	Μονόλογος του αφηγητή σε γράμμα του προς τον Σταυριδάκη
23.	ανοιγοκλειώ	159	Μονόλογος του Ζορμπά σε γράμμα του προς τον αφηγητή

24.	κοιλιοπονώ	70	Λόγος του μπαρμπα-Αναγνώστη σε διάλογό του με τον Ζορμπά και τον αφηγητή
25.	φιλικασπάζομαι	162, 309	4 Μονόλογοι του Ζορμπά σε 4 αντίστοιχα γράμματά του προς τον αφηγητή (αποφωνήσεις)
26.	μεσοτιμής	205, 208	Λόγος του Ζορμπά σε διάλογό του με τον αφηγητή (205), Λόγος του Ζορμπά σε διάλογό του με τον αφηγητή (208)

Πίνακας Ε6: Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΞΑΝΑΣΤΑΥΡΩΝΕΤΑΙ:

A/A	Νεόπλαστες σύνθετες λέξεις	Σελίδες μυθιστορήματος	Είδος Διαλογικών μερών (Μονόλογος / Διάλογος)
1.	αμαζολάτης	405	Μονόλογος του παπα-Φώτη για τον προφήτη Ηλία απευθυνόμενος προς τους δικούς του
2.	αρχοντογούρουνο	138, 218	Εσωτερικός Μονόλογος του γερο-Λαδά για τον γερο-Πατριαρχέα (138) & Λόγος του γερο-Λαδά σε διάλογό του με τον γερο-Πατριαρχέα (218)
3.	αφρόχειλο	180	Λόγος του Μανολιού σε διάλογό του με τον παπα-Φώτη, τον Μιχελή, τον Γιαννακό και τον Κωνσταντή
4.	βοσκοράβδι	272	Μονόλογος του Μανολιού απευθυνόμενος προς τους συγχωριανούς του στον Προφήτη Ηλία
5.	Γελαστέρας	281	Εσωτερικός Μονόλογος του Μανολιού σε διάλογό του με τον παπα-Φώτη, τον Μιχελή, τον Γιαννακό και τον Κωνσταντή
6.	Γυψοφάς	17, 24, 152, 201	Λόγος του γερο-Πατριαρχέα σε διάλογό του με τους άλλους προεστούς (17), Λόγος του γερο-Πατριαρχέα σε διάλογό του με τον Παναγιώταρο (24), Λόγος του καπετάν Φουρτούνα σε διάλογό του με τον Μιχελή και

			την κυρα-Μανταλένια (152), Λόγος του Αγά σε διάλογό του με τους προεστούς (201)
7.	ζωθοροφές	95, 155	Λόγος του παπα-Φώτη σε διάλογό του με τους δικούς του και με τον Γιαννακό (95), Λόγος του Γιαννακού σε διάλογό του με τον Μιχελή και τον Κωνσταντή (155)
8.	κοροφέξαλα / κουροφέξαλα	136, 216, 303	Λόγος του γερο-Πατριαρχέα σε διάλογό του με το Λενιό (136), Λόγος ενός χωριανού σε διάλογό του με άλλον χωριανό για τον Μανολιό (216), Λόγος του Παναγιώταρου σε διάλογό του με τον γερο-Πατριαρχέα (303)
9.	κουρελόπαπας	288	Λόγος του γερο-Πατριαρχέα για τον παπα-Φώτη σε διάλογό του με τον γιο του τον Μιχελή (288), Λόγος του Μιχελή στον διάλογό του με τον πατέρα του τον γερο-Πατριαρχέα (288)
10.	κρυφολείτουργο	131	Λόγος του Γιαννακού σε διάλογό του με τον Μανολιό
11.	μικροκλέφτης	100	Λόγος του Γιαννακού σε διάλογό του με τη χήρα Κατερίνα
12.	μικροψεύτης	100	Λόγος του Γιαννακού σε διάλογό του με τη χήρα Κατερίνα
13.	παλιόλιρα	237	Λόγος της γριάς Μάρθας προς τον γερο-Λαδά σε διάλογό της με τους προεστούς
14.	παλιομπολσεβίκοι	304	Μονόλογος του γερο-Πατριαρχέα απευθυνόμενος προς τον εαυτό του μετά τον διάλογό του με τον Παναγιώταρο
15.	παλιοφαμέγιος	83, 134	Λόγος του γερο-Πατριαρχέα σε διάλογό του με τον Μανολιό (83), Εσωτερικός Μονόλογος του γερο-Πατριαρχέα (134)
16.	Σπανομαρίας	20	Λόγος του γερο-Λαδά σε διάλογό του με τους άλλους προεστούς

17.	χαραιοφάς - χαραιοφάδες	338, 352	Λόγος του Μιχελή σε διάλογό του με τον Παναγιώταρο (338), Λόγος του Αγά σε διάλογό του με τον Μανολιό και τους Σαρακηνιώτες (352)
18.	χοντρομέρμηγκας	70	Μονόλογος του γερο-Λαδά απευθυνόμενος προς τη γυναίκα του, τη (βουβή) κυρα-Πηνελόπη
19.	αγουρομίλητος	19	Λόγος του δάσκαλου σε διάλογό του με τους άλλους προεστούς
20.	ανεμοδούρης	147	Λόγος του Αγά σε διάλογό του με τον καπετάν Φουρτούνα
21.	βλογοκομμένος	17, 283	Λόγος του καπετάν Φουρτούνα σε διάλογό του με τους άλλους προεστούς (17), Λόγος του παπα-Φώτη σε διάλογό του με τον Μανολιό, τον Μιχελή, τον Γιαννακό και τον Κωνσταντή (283)
22.	γεροεξηνταβελόνης	40	Λόγος του Μανολιού σε διάλογό του με τον Γιαννακό
23.	γραμματοφόρος	333	Λόγος του Γιαννακού σε διάλογό του με τον παπα-Γρηγόρη
24.	γυμνοκώλης	28	Μονόλογος του καπετάν Φουρτούνα απευθυνόμενος προς τον εαυτό του
25..	θυροκράτης	58	Μονόλογος του Γιαννακού απευθυνόμενος προς το γαϊδουράκι του
26.	καμπουρομύτης	283	Λόγος του παπα-Φώτη σε διάλογό του με τον Μανολιό, τον Μιχελή, τον Γιαννακό και τον Κωνσταντή
27.	κοντοπίγουνος	19	Λόγος του δάσκαλου σε διάλογό του με τους άλλους προεστούς
28.	ολογκάστρωτη	75	Μονόλογος του Γιαννακού απευθυνόμενος προς τον εαυτό του
29.	ορθόκορμος	381	Λόγος του παπα-Γρηγόρη σε διάλογό του με την κυρα-Μάρθα

30.	παλιολωβιασμένος	184	Λόγος του Παναγιώταρου σε διάλογό του με τον Μανολιό
31.	πρωτόλυκος	61	Μονόλογος του Γιαννακού απευθυνόμενος προς τον εαυτό του
32.	πολυσυχάζω	277	Λόγος του παπα-Φώτη σε διάλογό του με τον παπα-Γρηγόρη
33.	πολυξεψαχνίζω	216	Λόγος ενός χωριανού σε διάλογό του με άλλον χωριανό για τον Μανολιό

Πίνακας Ε7: Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΜΙΧΑΛΗΣ (ΕΛΕΥΤΕΡΙΑ Ή ΘΑΝΑΤΟΣ):

A/A	Νεόπλαστες σύνθετες λέξεις	Σελίδες Μυθιστορήματος	Είδος Διαλογικών μερών (Μονόλογος / Διάλογος)
1.	αδερφοχτός	22, 33, 34, 35, 37, 40, 82, 95, 223, 279	Λόγος του Καπετάν Στεφανή σε διάλογό του με τον καπετάν Μιχάλη (22), Λόγος του Νουρήμπεη σε διάλογό του με τον καπετάν Μιχάλη (33), Λόγος του Νουρήμπεη σε διάλογό του με τον καπετάν Μιχάλη (34), Λόγος του Νουρήμπεη σε διάλογό του με τον καπετάν Μιχάλη (35), Λόγος του Νουρήμπεη σε διάλογό του με την Εμινέ (37), Λόγος του Νουρήμπεη σε διάλογό του με τον καπετάν Μιχάλη (40), Λόγος της Εμινέ σε διάλογό της με τον Νουρήμπεη (40), Λόγος του Μανούσακα σε διάλογό του με τον αδερφό του τον καπετάν Μιχάλη (82), Λόγος του Χανιαλή σε διάλογό του με τον γιο του Νουρήμπεη στο όνειρο του Νουρήμπεη (95), Λόγος του Νουρήμπεη σε διάλογό του με τον Μανούσακα (223), Λόγος του Νουρήμπεη σε διάλογό του με τον καπετάν Μιχάλη (279)
2.	Αλήαγας	17, 23, 64, 84, 85, 89, 110, 148, 154,	Λόγος του καπετάν Μιχάλη σε διάλογό του με τον Αλήαγα (17), Λόγος του καπετάν Στεφανή σε διάλογό του με τον καπετάν

		274, 305, 311, 516, 517	Μιχάλη (23), Λόγος της κυρα-Κατερίνας σε διαλογό της με τη δούλα της γειτόνισσάς της κυρα-Πηνελόπης (64), Λόγος της κυρα-Κατερίνας σε διάλογό της με τον Αλήαγα (84), Λόγος της Κατινίτσας της Κρασογιώργαινας σε διάλογό της με τον Αλήαγα (85), Μονόλογος της κυρα-Χρυσάνθης της Πολυξίγκοπούλας απευθυνόμενος προς τον Αι-Μηνά (89), Λόγος της Εφεντίνας Καβαλίνας σε διάλογό της με τον Αλήαγα (110), Λόγος του καπετάν Πολυξίγκη σε διάλογό του με τον Αλήαγα (148), Λόγος της Εφεντίνας Καβαλίνας σε διάλογό της με τον Αλήαγα (154), Λόγος του καπετάν Μιχάλη σε διάλογό του με τον Αλήαγα (274), Λόγος του Κρασογιώργη σε διάλογό του με τον Αλήαγα (305), Λόγος του Τίτυρου σε διάλογό του με τους συσκεπτόμενους γείτονές του στο σπίτι του καπετάν Μιχάλη (311), Λόγος του Μαστραπά σε διάλογό του με τον Αλήαγα (311), Λόγος της Εφεντίνας Καβαλίνας σε διάλογό της με τον Μπαρμπαγιάννη (516), Λόγος του Μπαρμπαγιάννη σε διάλογό του με τον Αλήαγα (517), Λόγος της Εφεντίνας Καβαλίνας σε διάλογό της με τον Αλήαγα (517)
3.	Αλήμπεης	492	Λόγος του καπετάν Μάντακα σε διάλογό του με τον καπετάν γερο-Σήφακα
4.	αλογοκυνηγοί	153	Λόγος του Θρασάκι σε διάλογό του με τη μητέρα του την κυρα-Κατερίνα
5.	αρχοντοκάμαρα	479	Λόγος της γριάς Κουμπελίνας σε διάλογό της με τον Κοσμά και τον Κωνσταντή

6.	<i>βρωμοαράπακας</i>	271	Λόγος του πασά σε διάλογό του με τον Σουλεϊμάνη
7.	<i>γελαδοτόμαρο</i>	131	Λόγος του Μητροπολίτη σε διάλογό του με τον Μούρτζουφλο
8.	<i>γεροσακαράκας</i>	137	Λόγος του Μπερτόδουλου σε διάλογό του με τον καπετάν Μιχάλη
9.	<i>γκιαουρόπαπας</i>	329, 375, 377, 440, 515	Λόγος του πασά σε διάλογό του με τον Μητροπολίτη (329), Λόγος του πασά σε διάλογό του με τον ηγούμενο του Αφέντη Χριστού (375), Λόγος του πασά σε διάλογό του με τον ηγούμενο του Αφέντη Χριστού (377), Μονόλογος του πασά απευθυνόμενος προς τον εαυτό του (440), Λόγος του πασά σε διάλογό του με τον Σουλεϊμάνη (515)
10.	<i>γυναικαρπάχτης</i>	361	Λόγος της Φροσύνης (της μίας από τις τρεις Φουκαροπούλες) προς τις αδερφές της
11.	<i>γυναικοσεβντάδες</i>	246	Λόγος του καπετάν Μιχάλη σε διάλογό του με τον καπετάν Πολυξίγκη
12.	<i>ζωθροφές</i>	304, 394, 419	Λόγος του Χρυσομπούρμπουλα σε διάλογό του με τον Μητροπολίτη (304), Λόγος του καπετάν Μαυρουδή σε διάλογό του με τον καπετάν γερο-Σήφακα (394), Λόγος του Μανολιού του Μαστραπά σε διαλογό του με τα άλλα παιδιά (419)
13.	<i>κανελανθός</i>	497	Λόγος του καπετάν Κατσιρμά σε διάλογό του με τον καπετάν γερο-Σήφακα
14.	<i>καπετανοχάρτι</i>	475	Λόγος του καπετάν Βλάχου σε διάλογό του με τον Κωνσταντή
15.	<i>κρυφοβδόμαδο</i>	528	Λόγος του Τίτυρου σε διάλογό του με τον Κοσμά
16.	<i>νεκροπρεπίδια</i>	290	Λόγος του Χατζησάββα σε διάλογό του με τον Μητροπολίτη

17.	Νουρήμπεης	18, 22, 29, 30, 118, 134, 165, 216, 218, 219, 222, 223, 224, 250, 277, 278, 279, 280, 284	Λόγος του Αλήαγα σε διάλογό του με τον καπετάν Μιχάλη (18), Λόγος μιας φωνής σε διάλογο με άλλους για το άλογο του Νουρήμπεη (18), Λόγος του καπετάν Στεφανή σε διάλογό του με τον καπετάν Μιχάλη (22), Λόγος του καπετάν Μιχάλη σε διάλογό του με τον Νουρήμπεη (29), Λόγος του καπετάν Μιχάλη σε διάλογό του με τον Νουρήμπεη (30), Λόγος της Εμινέ σε διάλογό της με τον καπετάν Πολυξίγκη (118), Λόγος του Σουλεϊμάνη σε διάλογό του με τον πασά (134), Λόγος του πασά σε διάλογό του με τον Νουρήμπεη, τον μουεζίνη και τον Σελήμ αγά (165), Μονόλογος του Μανούσακα απευθυνόμενος προς τον Νουρήμπεη (216), Λόγος του Μουσταφά μπαμπά σε διάλογό του με τον Νουρήμπεη (218), Λόγος του Μουσταφά μπαμπά σε διάλογό του με τον Νουρήμπεη (219), Λόγος του Μανούσακα σε διάλογό του με τον Νουρήμπεη (222), Λόγος του Μανούσακα σε διάλογό του με τον Νουρήμπεη (223), Λόγος του Μανούσακα σε διάλογό του με τον Νουρήμπεη (224), Λόγος της Εμινέ σε διάλογό της με τον Μουσταφά μπαμπά (250), Λόγος του καπετάν Μιχάλη σε διάλογό του με τον Νουρήμπεη (277), Λόγος του καπετάν Μιχάλη σε διάλογό του με τον Νουρήμπεη (278), Λόγος του καπετάν Μιχάλη σε διάλογό του με τον Νουρήμπεη (279), Λόγος του καπετάν Μιχάλη σε διάλογό του με τον Νουρήμπεη (280), Εσωτερικός Μονόλογος του πασά (284)

18.	<i>ονειροξεδιαλύτες</i>	177	Λόγος του πασά σε διάλογό του με τον Μητροπολίτη
19.	<i>παλιολαζαρίνα</i>	423	Λόγος του Χαραλάμπη σε διάλογό του με το Θρασάκι
20.	<i>Πιτσόκωλος</i>	68, 388	Μονόλογος του κυρ Δημητρώ απευθυνόμενος προς τον εαυτό του για τον πατέρα του τον καπετάν Πιτσόκωλο (68), Λόγος του Θρασάκι σε διάλογό του με τον κυρ Δημητρώ (388)
21.	<i>πρωτεγγονός</i>	461, 462, 466	Λόγος ενός αγωγιάτη σε διάλογό του με τον καπετάν γερο-Σήφακα (461), Λόγος του Χαρίδημου σε διάλογό του με τους γειτόνους του καπετάν γερο-Σήφακα (462), Λόγος του Κωνσταντή σε διάλογό του με τον Κοσμά (466)
22.	<i>ρωμιότοπος</i>	132	Λόγος του πασά σε διάλογό του με τον Σουλεϊμάνη
23.	<i>σκανταλόχορτο</i>	518	Λόγος του Μπαρμπαγιάννη σε διάλογό του με τον πασά
24.	<i>στουμούχα</i>	167	Λόγος του πασά σε διάλογό του με τον μουεζίνη, τον Σελήμ αγά και τον Νουρήμπεη
25.	<i>τουρκοφάς</i>	15	Μονόλογος του καπετάν Μιχάλη απευθυνόμενος προς τον εαυτό του
26.	<i>Φουκαροπούλες</i>	22	Λόγος του καπετάν Στεφανή σε διάλογό του με τον καπετάν Μιχάλη
27.	<i>χαραμοφάς</i>	395	Λόγος του καπετάν γερο-Σήφακα σε διάλογό του με νέους πολεμιστές
28.	<i>χεραγκαλιά</i>	414	Λόγος του καπετάν Μιχάλη σε διάλογό του με τον Φουρόγατο
29.	<i>Χοιρογιώργης</i>	401	Λόγος του καπετάν γερο-Σήφακα σε διάλογό του με τον Ρουμελιώτη Έλληνα (Λιάπη)
30.	<i>χριστιανοφάς</i>	493	Λόγος του καπετάν Μάντακα σε διάλογό του με τον καπετάν γερο-Σήφακα

31.	αμποδεμένος	352	Εσωτερικός Μονόλογος του Τίτυρου στο κρεβάτι με την κουμπάρα του
32.	βαρονούσης	164	Λόγος του πασά σε διάλογό του με τον μουεζίνη, τον Σελήμ αγά και τον Νουρήμπεη
33.	γυναικομαθημένος	493-494	Λόγος του καπετάν Μάντακα σε διάλογό του με τον καπετάν γερο-Σήφακα
34.	εφταζούσιος	29	Λόγος του καπετάν Μιχάλη σε διάλογό του με τον Νουρήμπεη
35.	καλαντρούσα	487	Λόγος του καπετάν γερο-Σήφακα σε διάλογό του με τον Κοσμά
36.	κοντογερασμένος	475	Λόγος του Κωνσταντή σε διάλογό του με τον Κοσμά
37.	μελόχρυσος	136	Λόγος του Μπερτόδουλου σε διάλογό του με τον καπετάν Μιχάλη
38.	μεσογκρεμισμένος	260	Λόγος του κυρ Ιδομενέα σε διάλογό του με τον Τίτυρο
39.	μυαλοδεμένος	171	Λόγος του καπετάν Ελιά σε διάλογό του με τον γερο-Μαυρουδή, τον Χατζησάββα και τον Μητροπολίτη
40.	νεροκράτης	362	Μονόλογος του καπετάν Στεφανή απευθυνόμενος προς τον νοτιά
41.	ολοκράσωτος	144	Λόγος της Ρηνιώς προς τη μητέρα της την κυρα-Κατερίνα
42.	πυργοδεμένος	172	Λόγος του Μητροπολίτη σε διάλογό του με τους δημογέροντες
43.	στρουφογυριζάμενος	394	Λόγος του καπετάν Μιχάλη σε διάλογό του με τον Βεντούζο
44.	φευγοπόλεμος	391	Λόγος του καπετάν γερο-Σήφακα σε διάλογό του με τον Κρασογιώργη και τον Μαστραπά
45.	χιλιαντρούσα	69	Εσωτερικός Μονόλογος της κυρα-Πηνελόπης για τη γυναίκα του Μπαρμπαγιάννη

46.	αγριοβλεφαρίζω	527	Λόγος του Χαρίδημου σε διάλογό του με τον Κοσμά
47.	αντζοπηδώ	402, 530	Λόγος του καπετάν γερο-Σήφακα σε διάλογό του με τον Ρουμελιώτη Έλληνα (Λιάπη) (402), Λόγος του Χαρίδημου σε διάλογό του με τον Κοσμά (530)
48.	απολυταρίχνω	472	Λόγος του Κωνσταντή σε διάλογό του με τον Κοσμά
49.	βαροστομαχιάζω	85	Λόγος της κυρα-Κατερίνας σε διάλογό της με τον Αλήαγα
50.	βαροφαίνεται	30	Λόγος του Νουρήμπεη σε διάλογό του με τον Καπετάν Μιχάλη
51.	βουρκολακιάζω	87	Εσωτερικός Μονόλογος του Μούρτζουφλου
52.	βρουκολακιάζω	267, 531	Λόγος ενός γέρου σε διάλογό του με έναν άλλο για τον νεκρό Μανούσακα (267), Λόγος του Χαρίδημου σε διάλογό του με τον Κοσμά (531)
53.	γεροντορνηθιάζω	151	Λόγος του καπετάν Πολυξίγκη σε διάλογό του με την ανιψιά του τη Βαγγελιώ
54.	γονιοκρατιέμαι	412	Λόγος του καπετάν γερο-Σήφακα σε διάλογό του με τον Τίτυρο
55.	φαγοποτίζω	490	Λόγος του καπετάν Μάντακα σε διάλογό του με τον καπετάν γερο-Σήφακα
56.	κορφουρανίς	535	Λόγος του καπετάν Μιχάλη σε διάλογό του με τους είκοσι συντρόφους του που στο τέλος έφυγαν, για να σωθούν

Πίνακας Ε8: Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΠΕΙΡΑΣΜΟΣ:

A/A	Νεόπλαστες σύνθετες λέξεις	Σελίδες Μυθιστορήματος	Είδος Διαλογικών μερών (Μονόλογος / Διάλογος)
1.	αγριομουτσουνάρα	171	Λόγος του γερο-Ζεβεδαίου σε διάλογό του με δύο νέους

2.	<i>ακροκλώνια</i>	374	Λόγος ενός φτωχού κουρελή σακάτη σε διάλογό του με ομοίους του, σε αναφερόμενη φράση του προφήτη Ησαΐα
3.	<i>αρνοπροβιά</i>	263	Λόγος του λιονταριού σε διάλογό του με τον Ιησού στην έρημο
4.	<i>αρνοψάλιδο</i>	143	Λόγος του Ιούδα σε διάλογό του με τον καλόγερο πατέρα Ιεροβοάμ
5.	<i>αρχοντονήσια</i>	490	Λόγος του Απόστολου Παύλου σε διάλογό του με τον Ιησού, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού
6.	<i>βαγιόκλαρα</i>	382	Λόγος του γερο-ραβίνου σε διάλογό του με τη Μαгдаληνή
7.	<i>βασιλοράβδι</i>	446	Μονόλογος του Πόντιου Πιλάτου απευθυνόμενος προς τους φρουρούς του
8.	<i>βορράστρι</i>	502	Λόγος του Ιούδα σε διάλογό του με τον Ιησού, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού
9.	<i>βοσκοράβδι</i>	497	Λόγος του Ιησού σε διάλογό του με τον Φίλιππο, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού
10.	<i>γιομοφεγγαριά</i>	60	Λόγος του γερο-ραβίνου σε διάλογό του με τον Πέτρο και άλλους
11.	<i>γιομοφέγγαρο</i>	61	Λόγος του γερο-ραβίνου σε διάλογό του με τον Πέτρο και άλλους
12.	<i>γουρουνόκοκκας</i>	294	Λόγος του Σίμωνα του Κυρηναίου σε διάλογό του με τον Βαραββά
13.	<i>Γραμματοφαρισαίοι</i>	17, 254, 372, 382	Λόγος του Θωμά σε διάλογό του με τον Ιούδα σε όνειρο του Ιησού (17), Λόγος του Ιωάννη του Βαπτιστή σε διάλογο με τον Ιησού, έτσι όπως τον σκέφτεται ο Ιησούς μόνος στην έρημο (254), Λόγος του γερο-ραβίνου σε διάλογό του με τον Ιησού (372),

			Λόγος του γερο-ραβίνου σε διάλογό του με τη Μαгдаληνή (382)
14.	κλαροπόντικας - κλαροπόντικοι	483	Λόγος του Ιησού σε διάλογό του με τη Μαρία και τη Μάρθα, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού
15.	λιόπαρδη	103	Λόγος του ηγούμενου Ιωακείμ σε διάλογό του με τον Ιωάννη
16.	μαντατοπούλια	500	Λόγος του Ιησού σε διάλογό του με τον Ιούδα, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού
17.	Μεγαλομάρτυσσα	461	Λόγος του Θεού σε διάλογό του με τη Μαρία τη Μαгдаληνή, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού
18.	πανωλαδιά	406	Λόγος του Σίμωνα του Κυρηναίου σε διάλογό του με τον Πέτρο και τον Ιούδα
19.	πολύάλογα	406	Λόγος του Ιησού σε διάλογό του με τον Ιωάννη
20.	Πρωτομάρτυσσα	461	Λόγος του Θεού σε διάλογό του με τη Μαρία τη Μαгдаληνή, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού
21.	πρωτοφάι	271	Λόγος της Μάρθας σε διάλογό της με τον Ιησού
22.	σαγανογλείφτης	18	Λόγος του Ιούδα σε διάλογό του με τους συντρόφους του σε όνειρο του Ιησού
23.	τετράσκαλα	293	Λόγος του Βαραββά σε διάλογό του με τους Αποστόλους
24.	φτερομάδημα	504	Λόγος του Ιησού σε διάλογό του με τον Ιούδα, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού (504), Λόγος του Ιούδα σε διάλογό του με τον Ιησού, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού (504)

25.	φεροφύτρωμα	504	Λόγος του Ιούδα σε διάλογό του με τον Ιησού, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού
26.	χεραγκαλιά	182	Λόγος της γριας-Σαλώμης σε διάλογό της με τον γιο της τον Ιάκωβο
27.	ψαροπροφήτης	168, 184, 286	Λόγος του γερο-Ζεβεδαίου σε διάλογό του με τη γυναίκα του τη γρια Σαλώμη και τον γιο του τον Ιάκωβο (168), Λόγος του γερο-Ζεβεδαίου σε διάλογό του με τον γερο-Ιωνά (184), Λόγος του Σίμωνα του Κυρηναίου σε διάλογό του με τον Πέτρο (286)
28.	ψευτοπροφήτης	228, 275, 377	Εσωτερικός Μονόλογος του Ιούδα (228), Λόγος του γερο-Σαμουήλ σε διάλογό του με τον Ιησού (275), Λόγος του Ιάκωβου του Φαρισαίου σε διάλογό του με τον Βαραββά (377)
29.	αιτόμορφος	42	Μονόλογος του Ζηλωτή απευθυνόμενος προς τους ομοεθνείς του (τον λαό του Ισραήλ)
30.	ανεμόμυαλος	183, 203	Λόγος του γερο-Ζεβεδαίου σε διάλογό του με τον Ιάκωβο, τον Φίλιππο και τον Ναθαναήλ (183), Λόγος του Ιούδα σε διάλογό του με τον Ιησού (203)
31.	αρπαχτονόχης	18, 389	Λόγος του Ιούδα προς τους συναγωνιστές του σε όνειρο του Ιησού (18), Λόγος του Πόντιου Πιλάτου σε διάλογό του με τον Ιησού (389)
32.	βουρλογένης	290	Λόγος του Ιούδα σε διάλογό του με τον Πέτρο
33.	διπλοβούλης	499	Λόγος του Ιησού σε διάλογό του με τον Θωμά, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού

34.	εξαφτέρουνγος	251	Εσωτερικός Μονόλογος του Ιησού στην έρημο
35.	ζερβοδεξομάτης	499	Λόγος του Ιησού σε διάλογό του με τον Θωμά, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού
36.	πυργοδεμένος	253	Λόγος του Ιωάννη του Βαπτιστή σε διάλογό του με τον Ιησού, έτσι όπως τον σκέφτεται ο Ιησούς μόνος του στην έρημο
37.	ρουσομάλλικος	255	Λόγος του Ιωάννη του Βαπτιστή σε διάλογό του με τον Ιησού, έτσι όπως τον σκέφτεται ο Ιησούς μόνος του στην έρημο
38.	σφιχτοζωσμένος	408	Λόγος του Ιησού σε διάλογό του με τους μαθητές του και τον γερο-ραβίνο
39.	τεσσαροκέφαλος	103	Λόγος του ηγούμενου Ιωακείμ σε διάλογό του με τον Ιωάννη
40.	χιλιόγκρεμος	475	Λόγος του Ιησού σε διάλογό του με τον Άγγελο ή το αραπόπουλο, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού
41.	χιλιοφιλημένος	463	Λόγος ενός δούλου του Καϊάφα όταν σκοτώνουν τη Μαγδαληνή, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού
42.	γοργομπαινοβγάζω	457	Λόγος του Αγγέλου σε διάλογό του με τον Ιησού, στο όνειρο του τελευταίου πειρασμού του Ιησού
43.	κουφοπετώ	479	Λόγος της Μαρίας της αδερφής του Λαζάρου σε διάλογό της με τον Ιησού
44.	πολυσιμώνω	291	Λόγος του Σίμωνα του Κυρηναίου σε διάλογό του με τους Αποστόλους
45.	πονοκεφαλιά	133	Λόγος του γερο-Ζεβεδαίου σε διάλογο με τη γυναίκα του τη γρια-Σαλώμη
46.	πρωτοδιαλαλώ	300, 312	Εσωτερικός Μονόλογος του Ιησού (300), Λόγος του Ιησού σε διάλογό του με τους ανθρώπους της Ναζαρέτ (312)

47.	πρωτοστρατεύω	307	Λόγος του Αντρέα σε διάλογό του με τον Ιησού
48.	φαγοποτώ	201	Λόγος του Ιησού σε διάλογό του με τον γερο-Ανανία
49.	χωριατοφέρνω	274	Λόγος του τρίτου -και τυφλού- δημογέροντα στο χωριό του Λαζάρου σε διάλογό του με τους άλλους δύο δημογέροντες (τον γερο-Μελχισεδέκ και τον γερο-Σαμουήλ) και με τον Ιησού
50.	δεξόζερβα	306, 321	Λόγος του Πέτρου σε διάλογό του με τον Ιησού (306), Λόγος του Ιησού σε διάλογό του με τον γερο-ραβίνο (321)
51.	ολοζωής	207, 261	Εσωτερικός Μονόλογος του Πέτρου και του Ιάκωβου (207), Μονόλογος του Ιησού στην έρημο απευθυνόμενος προς τον Θεό (261)

Πίνακας Ε9: Ο ΦΤΩΧΟΥΛΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ:

A/A	Νεόπλαστες σύνθετες λέξεις	Σελίδες μυθιστορήματος	Είδος Διαλογικών μερών (Μονόλογος / Διάλογος)
1.	απανωχάρτι	149	Λόγος του Φραγκίσκου σε διάλογό του με τον φράτε Λεόνε
2.	Αρνολύκος	293	Λόγος του φράτε Λεόνε σε διάλογό του με τον καπετάν Λύκο
3.	αστροβολίδι	336	Μονόλογος του Φραγκίσκου υπαγορευμένος στον φράτε Λεόνε
4.	βορράστρι	336	Μονόλογος του Φραγκίσκου υπαγορευμένος στον φράτε Λεόνε
5.	βοσκάνθρωπος	33	Λόγος του φράτε Λεόνε σε διάλογό του με τον Φραγκίσκο
6.	βοσκοράβδι	228, 230, 231, 232	Λόγος του Φραγκίσκου σε διάλογό του με τον Ηλία (228), Λόγος του Φραγκίσκου σε διάλογό του με τον Ηλία (230), Λόγος του Φραγκίσκου σε διάλογό του με τον Ηλία

			(231), Λόγος του Ηλία σε διάλογό του με τον Φραγκίσκο
7.	<i>βρωμογούρουνο</i>	202	Μονόλογος του Φραγκίσκου, προσευχή του προς τον Θεό στους Αγίους Τόπους
8.	<i>κλαροκάλυβο</i>	332, 334	Λόγος του Φραγκίσκου σε διάλογό του με τον φράτε Λεόνε (332), Λόγος του Φραγκίσκου σε διάλογό του με την αδερφή Κλάρα (334)
9.	<i>κλαροπόντικας</i>	326, 327	Μονόλογος του Φραγκίσκου απευθυνόμενος σε κάποιον κλαροπόντικα (326), Λόγος του Φραγκίσκου σε διάλογό του με τον φράτε Λεόνε (327)
10.	<i>κρασokaλόμεροι</i>	198	Λόγος του Σουλτάνου σε διάλογό του με τον Φραγκίσκο και με τον φράτε Λεόνε
11.	<i>κρυφοβδόμαδο</i>	42	Λόγος του Φραγκίσκου σε διάλογό του με τη μητέρα του την κυρα-Πίκα και με τον φράτε Λεόνε
12.	<i>κυνηγόψαρα</i>	329	Λόγος του Κέδρου σε διάλογό του με τον Φραγκίσκο και με τον φράτε Λεόνε
13.	<i>μεροφάς</i>	31	Λόγος του φράτε Λεόνε σε διάλογό του με τον Φραγκίσκο
14.	<i>ροδολίβανο</i>	260	Λόγος του Μασέο σε διάλογό του με τον Φραγκίσκο
15.	<i>τζαμοστάσια</i>	348	Λόγος του Φραγκίσκου σε διάλογό του με τον Κέδρο και τον Μασέο
16.	<i>τοπόψαρα</i>	329	Λόγος του Κέδρου σε διάλογό του με τον Φραγκίσκο και με τον φράτε Λεόνε
17.	<i>χαραιοφάδες</i>	92	Λόγος του πορτάρη καλόγερου στη Ραβέννα σε διάλογό του με τον Φραγκίσκο και με τον φράτε Λεόνε
18.	<i>χεραγκαλιά</i>	332	Λόγος του Φραγκίσκου σε διάλογό του με τον φράτε Λεόνε

19.	<i>θυροκράτης</i>	161, 177	Λόγος ενός γέροντα Προβηγκιανού Καθαρού στη Ρώμη σε διάλογό του με τον Φραγκίσκο και με τον φράτε Λεόνε (161), Λόγος του ασπρορασοφόρου και ιεροεξεταστή Ισπανού καλόγερου αδερφού Δομένικου σε διάλογό του με τον Φραγκίσκο (177)
20.	<i>μεροδούλης</i>	31	Λόγος του φράτε Λεόνε σε διάλογό του με τον Φραγκίσκο
21.	<i>πολυδαίδαλος</i>	230	Λόγος του Φραγκίσκου σε διάλογό του με τον Ηλία
22.	<i>χοντρόφαντος</i>	361	Μονόλογος του Φραγκίσκου σε μορφή γράμματος υπαγορευμένου στον φράτε Λεόνε και απευθυνόμενου προς τον αδερφό Ιακώβα
23.	<i>αντραγαθώ</i>	13	Λόγος του Σαμπατίνο σε διάλογό του με φίλους του και με τον φράτε Λεόνε
24.	<i>περσοκαυκίεμαι</i>	147	Λόγος του Φραγκίσκου σε διάλογό του με τον φράτε Λεόνε
25.	<i>μοναστραπίς</i>	175	Λόγος του παπα-Σίλβεστρου σε διάλογό του με τον Φραγκίσκο στη Ρώμη
26.	<i>ολοζωής</i>	185, 241, 293	Λόγος του τραγουδιστή Γουλιέλμου Ντιβίνι (του μετέπειτα αδερφού Ειρηναίου) σε διάλογό του με τον Φραγκίσκο (185), Λόγος του Φραγκίσκου σε διάλογό του με την αδερφή Κλάρα και με τις άλλες μοναχές (241), Λόγος του καπετάν Λύκου σε διάλογό του με τον φράτε Λεόνε (293)

Ε10: ΟΙ ΑΔΕΡΦΟΦΑΔΕΣ (-ΘΕΛΕΙ, ΛΕΕΙ, ΝΑ 'ΝΑΙ ΛΕΥΤΕΡΟΣ.**ΣΚΟΤΩΣΤΕ ΤΟΝ!):**

A/A	Νεόπλαστες σύνθετες λέξεις	Σελίδες μυθιστορήματος	Είδος Διαλογικών μερών (Μονόλογος / Διάλογος)
1.	αγιογλείφος	93	Λόγος του δάσκαλου σε διάλογό του με τη Γυναίκα
2.	αδερφοφάς	86, 164	Μονόλογος του παπα-Γιάνναρου απευθυνόμενος προς τον Χριστό (86), Λόγος του παπα-Γιάνναρου σε διάλογό του με ομάδα χωριανών (164)
3.	Αιτοράχη	89	Μονόλογος του παπα-Γιάνναρου απευθυνόμενος προς τον Χριστό
4.	βοσκάνθρωπος	181	Μονόλογος του παπα-Γιάνναρου απευθυνόμενος προς τον εαυτό του
5.	μεγαλόψαρο	97	Μονόλογος του Λεωνίδα σε μορφή ημερολογίου - γράμματος προς την αγαπημένη του
6.	πυροβάτες	51	Λόγος του παπα-Γιάνναρου σε διάλογό του με το ποίμνιό του
7.	παλιοζυπόλητος	137	Λόγος του προύχοντα γερο-Μάντρα σε διάλογό του με τους άλλους προύχοντες και τους κατοίκους του χωριού

Πίνακας Ε11: ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΓΚΡΕΚΟ:

A/A	Νεόπλαστες σύνθετες λέξεις	Σελίδες μυθιστορήματος	Είδος Διαλογικών μερών (Μονόλογος / Διάλογος)
1.	διπλοτσέκουρο	150	Λόγος του αβά Μυνιέ σε διάλογό του με τον αφηγητή στην Κνωσό
2.	κοντυλοφοράκια	401	Λόγος του Παναΐτ Ιστράτη σε διάλογό του με τον αφηγητή
3.	λιμοκοντοράκια	127	Λόγος του τυπογράφου Μαρκουλή («Φτωχολογία») σε διάλογο του με τους τρεις μικρούς φίλους – μέλη της «Φίλικής

			Εταιρείας» (τον αφηγητή και δύο φίλους του)
4.	νεκροτράπεζο	66	Λόγος του Κωνσταντή (του μεγαλύτερου γιου του παππού του αφηγητή από τη μητέρα του) σε διάλογό του με τον πατέρα του
5.	νυχτοπεταλούδα	297	Λόγος του καλόγερου πατέρα Ιωακείμ σε διάλογό του με τον αφηγητή στο μοναστήρι του όρους Σινά
6.	χρυσογαλονάδες	390	Μονόλογος του Λένιν απευθυνόμενος προς τον εαυτό του (πριν τη Ρωσική Επανάσταση)
7.	χουρμαδόρακη	279	Λόγος του αφηγητή σε διάλογό του με τους καλόγερους πατέρα Αγάπιο και πατέρα Παχώμιο στο μοναστήρι του όρους Σινά
8.	ψευτοβουδιστής	387	Μονόλογος της Ίτκας σε γράμμα της από τη Μόσχα προς τον αφηγητή
9.	ψευτοθεός	387	Μονόλογος της Ίτκας σε γράμμα της από τη Μόσχα προς τον αφηγητή
10.	μυστικόπαθος	401	Λόγος του Παναΐτ Ιστράτη σε διάλογό του με τον αφηγητή
11.	φιλικοασπάζομαι	444	Μονόλογος του Ζορμπά σε γράμμα του από τη Σερβία προς τον αφηγητή (αποφώνηση)
12.	φλωροζυγιάζω	347	Λόγος του Άναντα (του αγαπημένου μαθητή του Βούδα) σε διάλογό του με τον Βούδα
13.	ολοκορμίζ	195	Λόγος του Άγγελου Σικελιανού σε διάλογό του με τον αφηγητή